Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

Pomponatii
Opera.

1567

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

K P xx 16/8

DR. ERNST DARMSTAEDTER
No. 1188
COLLECTION

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

203 375

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

20893

PETRI POMPONATII PHILOSOPHI ET THEOLOGI DOCTRINA ET ingenio præstantissimi, Opera.

De naturalium effectuum admirandorum causis,
Prohibitus *Seu de Incantationibus Liber.* —
Item de Fato:
Libero arbitrio:
Prædestinatione:
Prouidentia Dei, Libri V.

In quibus difficillima capita & quæstiones Theologicæ & Philosophicæ ex sana orthodoxę fidei doctrina explicantur, & multis raris historijs passim illustrantur, per autorem, qui se in omnibus Canonicæ scripturæ sanctorumq́ doctorum iudicio submittit.

Cum Cæs. Maiestatis Gratia & priuilegio.

BASILEAE, EX OFFICINA HENRICPETRINA.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

6. 2

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

ILLVSTRISSIMO AC PIENTISSIMO PRINCIPI ET Domino, D. Friderico comiti Palatino Rheni, Sacri Romani imperij Electori, Bauariæ duci, &c. Domino suo clementissimo, Guilhelmus Gratarolus Bergomas, medicus & philosophus, Collegij medicorum Basileæ Decanus,

S. D.

VT tuę celsitudini hũc librum à me dicatũ supplex nunc etiam porrigere audeam, dignissime princeps Elector, facit non tantum authoris doctissimi ac clarissimi authoritas, sed etiam tuæ celsitudinis Christiana pietas, eruditio & mansuetudo mihi iam diu inter alios innumeros cognita, cum aliâs, tum potissimum circiter triennium ela-

psum, quãdo amplissimus uir Vidamus de Chartres ex Anglia rediens, & Heidelberga iter faciens, apud tuam Celsitudinem aliquandiu fuit, & me inter non paucos alios suo in comitatu haberet: cum enim aliquando in pulcherrimæ arcis area nostrũ aliquot spectabundi essemus, me, agnitum esse medicũ, dignata est tua Celsitudo compellare, ecquid mihi de tuę Celsitudinis seniori medico uideretur, siq́ue illum uidissem? respondi paucis, doctissimum uirum Ioannem Langium (nunc felicis memoriæ) me iam antea per eius ad me literas, perq́ illius æditas eruditissimas & doctas lucubrationes, nouisse: quẽ die sequenti uisitaui suis in ędibus, inueniq́ iucundum & promptum

in ea decrepitate ſenem, dignũ qui Neſtoreos annos uiueret, cum adhuc prodeſſe omnibus conaretur: amplius memor ſum, quàm lætos habuerim quatuor aut quinqꝫ illos dies, quibus in inclyta iſta T. C. ciuitate & illuſtri Academia uixi, doctos uiros & profeſſores aliquot audiendo & alloquendo, qui mea commemoratione non egent, ſuis non ſemel æditis lucubrationibus clariſsimi. Qualē in tota urbe modeſtiam & quietem uidi? ut mihi tunc ſuccurreret dictum illud: qualis rex, aut etiã, qualis ſacerdos, talis populus: id quod hiſce dieb. ueluti confirmauit iunior T. C. filius hac tranſiens in Gallias, biduum hîc moratus, qui ea in adoleſcentia, non uulgari eruditione præditus,

mira humanitate cum morum gra uitate coniuncta, omnibus qui il- lũ uiderunt & allocuti sunt perpla cuit, præsertim uerò doctis ac pijs, ut talis ac tanti patris nequaquam degener filius dici possit. Hæc in- quã, tum alia tuæ Celsitudinis præ clara ornamenta, notiora toti Eu- ropæ quàm ut mea sterili & inepta facundia enumerentur, in causa fue runt, ut hoc egregiũ uolumen ma- iori ex parte nunc primũ in lucem editum, tuę Celsitudini, ut bonarũ rerum ac ueritatis sapienti ac for- tissimo patrono à me dicaretur, & commendaretur. Huius libri par- tem eam quæ de naturalium effe- ctuum causis, seu de Incantationi- bus, à me aliàs ante annos decem æditam, nuncupaueram ac miserã

illustris-

illustrissimo, felicis memoriæ, principi Othoni Hērico Electori, cuius Celsitudo haud dedignata est suis literis mihi gratias agere, ac se memorem futurum scribere: quod in alia uita fieri poterit, cum non diu pòst, graui ualetudine, fato concesserit. Reperti sunt postea istius authoris (qui ante annos 40. celeberrimus in præcipuis Italiæ Academijs philosophiam professus est) postremi ab eo scripti libri quinque de Fato inscripti, qui continent doctas tractationes de Libero arbitrio, Prædestinatione, & Prouidētia Dei, contra Alexandrum Aphrodisæum, & alios similes parum Theologos & minus Christianos Philosophos eius temporis, aut etiam nostri, tanto acumine

ſolidisq́ rationibus & argumẽtis ſcripti, ut digni à noſtris cenſoribus iudicati ſint, qui in publicum tandem prodirent; uoluit ergo magnificus & doctus typographus ſimul ob maius lectoris commodum iſta coniungere non ſolum eiuſdem authoris, ſed etiam ferè ſimilis argumenti opera.

Hic omittere nec poſſum nec debeo, quin ulterius de authore illiusq́ laboribus aliquid contra nonnullos ignaros illius obtrectatores & Ariſtarchos dicam; qui illũ de animæ immortalitate non bene ſenſiſſe nugantur, cum ipſe in libro ea de re ante annos 45. ædito ex Ariſtotelis mente loquatur: in iſtis uerò, ut legenti amborum librorum poſtrema & prima capita & alibi

etiã

etiam clarè patet, se ut Christianũ decet sentire ac tenere asserit, & ecclesiæ iudicio non semel atque iterũ se suaque subdit: & testibus ijs qui eũ nouerunt superstitem, piè pro eo tempore, uitam cum morte commutauit: nam se ac sua ecclesiæ catholicæ subiecit, si que diutius uixisset, mirum quàm fuisset ueritatis acerrimus (ut puto) assertor; exemplo aliorum multorum, qui prius boni philosophi, uti diuus Augustinus, Iustinus martyr, & alij plerique, postea, Dei gratia, non minus boni theologi etiam euasere, subdentes ac cõciliantes philosophiã pedissequam reginæ scientiarum Theologiæ sacræ ac solidæ: quorũ catalogum, receptorum plurium etiam patrum, recensere facilè pos-

ſem, ſi iam oporteret, quid pro illis aut contra illos dico, qui ad pauca animaduertentes, omnes philoſophos eſſe hæreticos imò & hęreſiarchas eſſe pronunciant, Deique dona & res in ſe utiles & bonas cõtemnunt, hypocritæ ac φίλαυτοι. faceſſat autẽ inanis & Sophiſtica illa Philoſophia, cõtra quam Apoſtolus loquitur: Nam de ſolida & cũ Chriſtiana doctrina & pietate coniuncta nobis eſt ſermo. Sed hæc melius declarare poterit inter alios T. C. doctos uiros Thomas Eraſtus, ἰατρικώτατος καὶ φιλοσοφώτατος εὐσεβὴς. Non pigebit ſaltem aliqua ex parte huius authoris laudem ſubijcere ab elogijs doctorum uirorum apud clariſsimum hiſtoricum Paulum

lum Iouium, qui de illo ad uerbum ita scripsit: Petrus Pomponatius Mantuanus, in Philosophia præceptor meus, inter Peripateticos illustres primum suggestus locum obtinuit: reliqua possunt ibidem legi à quocunque literato. Namque ne apud sapientissimum ideoqúe occupatissimum Principem longior sim, finem hîc dicendi faciam, si tuã Celsitudinẽ rogauero, ut pro suo in bonas literas amore, boni cõsulat, quod sub suo Illustrissimo nomine in lucem prodire hũc authorem uoluerim, non tam elegantem quã doctum & candidum, licet tanto Principe non satis dignum: & me in suorum fidelium clientum numero habere dignetur, paratum

non

nõ solum tuæ Celsitudini, sed om nibus eius amicis pro uirili gratifi= cari quacunq; in re me Deus Opti mus Maximus idoneum suis do= nis fecerit: quē suppliciter oro per Iesum Christū, ut tuam Celsitudi= nem protegat, tueatur, & diutissi= mè conseruet, in sui nominis laudē & gloriam, & ecclesiæ sanctæ ac orthodoxæ ædificationē, Amen.

Basileæ kalend. Martij
M.D.LXVII.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

INDEX IN PETRVM Pomponatium, omnium quæ huic autori insunt.

A

Abidis fata 639
acies in aere apparentes 130
actus nostri qui sint 758
actus liber 410
actio ab extra & intra fol. 938
actiones hominum unde procedant 509
actiuorum ad paßiua applicatio 139
Adamas magneti resistit fol. 22
Affectus quantum in homine poßint 86
affectuum uis 31
Aegypti peculiare prodigium 130
ægithi sanguis 194
æneadum domus interitus 644
ætas aurea 650
ætates diuersificari secundum diuersitatem syderum 650
æternitas non habet prius posterius 782
æternitas tota simul 545
æternitatem esse totã simul 934
æthiopia regio 438
aerem alterari ex campana pulsa 241
Agatis lapidis usus ad experiendam uirginem fol. 60
Agens primum 569
agnus saluator 149
agricolæ in quibusdam certius iudicant quàm astrologi 164
Albertus de uirtutibus occultis 23

Albertus de libris licitis & illicitis 207
alcorani figmenta 200
alexandri Magni corpus redolens 37
alexandri Magni fatuitates 639
allium abhorruerunt quidam 80
alexandri Magni natiuitas qualia oracula & prodigia habuerit 169
Amor Francisci Petrarchæ 190
amorē facere dulcia uerba & formositatē 189
amorem inducentia & repellentia 181
amorem multos amentes facere 192
amorem quæ faciant fol. 195
amoris uires & effectus fol. 190
amoris prepotentia remedia 191
amatores natura 878
amatorum uarij affectus fol. 197
amantium uarietas 197
amicitia magis factis quā uerbis ostenditur 502
amare non possumus incognita 657
amare & odire nō est in nostra potestate 634
amandinus lapis 144
Anaxagoras lunaris luminis & umbræ causas primus depræhendit 204
angeli quomodo moueantur 323
angelos uel dæmones nō esse secūdū Aristo. 298
angelos & dæmones esse 318
angelorum & demonum uis 323
angelorum & dæmonū officia sunt philosophis abscondita 324

angelos

angelos custodire prouincias 253
anhelitu quorundam animalium quædã animalia gaudent 91
anni scalarij 175
anima quomodo sit omnia 27
anni maiores, medij & minores 287
anima nõ dependet à causis secundis 312
anima ne pendat à corpore 311
anima concupiscibilis ad contrarias actiones parata 328
animæ in corpus imperium 49
animæ humanæ uis in sanando 52
animæ humanæ uis 2
animæ potẽtiæ qnq; 679
animã disponi secũdũ materiæ dispositionẽ 173
animi ægritudines 92
animi paßionum uis quãta 271
animi accidentia quantũ cõferant ad sanitatẽ & morbos 90
animal transmutari in aliud immediatè 277
animal innocens esca est nocentis 613
animal aliud, aliud interimere 505
animalia aliquando tota mutãtur in lapides 274
animalia diuersificari in figuris secundum diuersitatẽ climatum 252
animalium figuræ in aere 130
animalium effigies in lapidibus 274
animalium transmutatio in cadauera 275
animorum operationes à quibus fiant 49
anthraces curat Saphyrus 23

anthraces fugat Saphyrus 23
Apparitiones in aere cur in nocte magis quàm in die cernantur 162
appetitiua potentia 683 & 679
appetitus sequitur fantasiam 31
appetitus uis 32
appetitum esse potentiã paßiuam 708
apologia Petri Pomponatij 222
aptitudinis & potentiæ discrimen 631
apuliæ pars quædam abũdat phalãgijs 645
apum dux 117
aquam pluuialem in lapides in quibus locis cõuerti 273
Araneæ phalangij morsus 645
arbores in lapides ubi mutentur 273
arcana non sunt uulgaribus cõmunicanda 243
arcadas uersos in lupos fol. 270
Arcades uersi in lupos fol. 218
archimedes Syracusanus fol. 54
architectus deus 636
aristoteles quàm diu uixerit 203
aristotelesne ignorauerit dæmones & angelos fol. 106
aristoteles cur aperte de secretioribus loqui uoluerit 206
aristoteles accusatus apud Atheniẽses quòd male de dijs sentiret fol. 203
aristoteles & Plato ignorantes 320
aristoteles de Dei prouidentia quid crediderit fol. 120

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

aristotelis doctrinam & fidei incompaßibiles esse 653
aristotelis opinio de ueneficijs 191
aristotelis principijs quæ repugnet 312
armati & armamenta in aera uisa 130
ars supplet sæpe ubi natura deficit 235
artes malæ explodenda fol. 75
artes quas debeant pueri discedere 26
Ascletarion mathematicus quid Domitiano Cæsari prædixerit 122
astra inclinare, non cogere 254
astrorum uiribus homo obstare potest 264
astris sapiens dominabitur 264
astrologi determinate sciunt prædicare de futuris 638
astrologi defenduntur fol. 266.& 267
astrologis in quibusdam certius iudicant agricolæ 164
astrologos monstra prædicere 359
Atheniensium de Platone opinio 205
atheus Diagoras 530
Augmentum rerum 281
augurum furor 125
auguria non prorsus esse uana 167
auguriorum & prædictionum causa 101
auguratio apud Platonē quanta habita 142
augurandi artem esse scientiam 124
augusti natiuitas qualia uaticinia, prodigia & prænunciationes habuerit 169
augustini opinio, an homines

mentes in bestias muten tur 271
auerrois contra astrologos, taxatur 266
auerrois impius 937
aues Diomedeæ 268
auium uariæ significationes 170
auicennæ opinio damnata 20
auruspex spuria 121

B

Barbari Græcis dominantur 1011
basiliscus 42
Beatitudo politica inquo consistat 563
belli & conflictus signa apud Romanos 170
bellorum prædictio 132
beneuoli natura 878
bentiuolorũ signum 289
bestia quid sit 251
bestiæ locutæ sæpe sunt uoces humanas 99
bestias naturaliter agere fol. 373
bestialitas quibus tribuatur 26
bilis atra quam habeat uim 141
boetij sapientia 24
boni rarißimi sunt 603
bona à bonis procedere fol. 217
bonorum fortuna ut plurimum 433
boues prophetasse 128
Bruta à causis extrinsecis limitantur 413
brutorum motus 411
brundani quæstiones fol. 401

C

Cadauer ex animali fol. 275
calligula uir bestialis fol. 899

campa-

campanarum compositio sub qua constellatione fiat, refert 241
campanarum pulsus fugare tempestates 240
canes in Rhodo insula fol. 272
capis ubi sepultus sit fol. 154
capis sepulchrum 292
captiuare mentem quando oporteat 320
capuæ conditor capis fol. 154
carmina in incantationibus quid poßint 179
carnes crudas quidā homines edunt 150
carnifices uniuersales deorum 151
casus est causa indeterminata 353
casum esse causam indeterminatam 365
cataracta in oculis 105
causa per se & per accidens 375
causa omnis posterior dependet à priore fol. 390
causa inferior agit ut instrumentum prioris fol. 390
causa omnium Deus 8
causa efficiens fatum fol. 341
causa uniuersalis à omnes causæ dependent fol. 548
causa & effectus sunt relatiua 469
causa effectui non aßimilatur 777
causa ineuitabilis 337
causa casualis 367
causa secūda naturalis est aut uoluntaria 473
causæ secundæ non poßunt mouere non motæ 409
causæ indeterminatæ fol. 353

causæ efficientis modi multi 341
causæ nobis rerum pleræq; ignotæ 174
causæ per accidens 358
causæ eiusdem rationis & diuersarum rationum 472
causæ immaterialis effectus 16
causam per se quæ habeant 358
causam omnium rerum esse de scientia & prouidentia 804
causarum genera quot fol. 340
causarum ordo in uniuerso 455
causas easdem sequi eosdem effectus 212
causas et effectus destruere 463
casuale esse euitabile fol. 367
Chalcidius quid attribuerit Aristoteli 607
chalcidius Platonicus de Deo quam habuerit opinionem 524
character quid possit 87
characteres & uerba qd in amoribus possint fol. 102
chiromantiam non esse uanam 172
christus suam diuinitatē quibus probarit 317
christi testimonia 316
christi passionis tempore obumbratus sol quomodo fuerit 314
christi passionis tempore eclipsis 317
christi præceptis obediendum sine disputatione fol. 320
christum esse dominum quæ probent 317
christianis in quibus conueniat cum peripateticis 306

cibi

cibi intemperati unde fol. 651
ciclus Esculanus 42
cicero dum homines uoluit facere liberos fecit sacrilegos 433
ciceronis sentẽtia de Deo fol. 295
ciceronis in dicendo uis fol. 85
ciceronem non fuisse philosophum 296
ciceronum domus unde dicta 50
circe maga famosissima fol. 218
circe uenefica nihil contra Vlyssem potuit 188
circulatorum fraus 55
citharedi quantum in affectibus mouendis possint 85
Cælum iuxta Aristotelem non potest quiescere fol. 315
cœli uires quandiu durent 287
cœli dispositiones nõ necessitant 264
cœlorum motus ordinatus 302
cœlesti motui subditur corruptio 895
cœlestium corporum situs 229
cœlestium corporum reuolutio quid possit 651
cognitio omnis requirit adæquationem inter cognoscens & cognitum fol. 776
cognoscens cognitum adæquari oportet 608
compositionis & diuisionis sensus 964
comprehensiua potentia fol. 683
conclusio necessaria unde colligatur 246
confessoribus martyres præferuntur 622
cõsequẽtis necessitas 609

consilium etiā esse de ineuitabili 505
consilia nostra qualia fol. 339
constellationes quid possint 235
consultatio quid, & propter quid sit 385
consultationem esse instrumentū electiuæ uirtutis 391
consultatione utitur natura in homine & non in bestijs 393
contraria quomodo magis elucescant 333
contrariorū eandem causam esse posse 467
contingens quid 967
contingens duplex 382
contingentis modi 378
contingentis ratio 369
contingenter agere quid fol. 915
contingenterne deus agat 914
contingenter fieri quid sit 370
contingentiæ significationes 380
contingentiam stare cum fato 371
Cor primum uiuere & ultimo moritur 119
coralli lapidis generatio fol. 173
corpus trium demensionum perfectißimū 176
corporis naturam animæ motibus subiectam 35
corpora cœlestia quomodo sint causæ inferiorū fol. 121
corpora cœlestia quū habeant uim in prædictionibus 149
corpora cœlestia quales spiritus moueant 113
corpora cœlestia nunquā esse in eodē statu 231. de nobis solicita esse 291
corporū cœlestiū instrumenta

menta 3
coruus quare malum si=gnificet 170
corui quid prædicāt 164
corruptio non est in po=testate nostra sed natu=ræ 895
corruptionis causa 892
corruptibilia quæ 952
corrumpendi dispositio=nes 280
coturnicum dux 117
creatura aßimilatur crea tori 777
creaturas diuersas quare deus crearit 952
crux 286
culpæ malum quod sit fol. 254
culpam nō esse ubi ratio non habet imperiū 259

D

Dæmónne per species de nouo acceptas intelli=gat 14
dæmonis intentio quæ et quomodo sit 184
dæmone correpti 102
dæmones negātiū ratio 7
dæmones q̄ intelligāt 9
dæmones præstigiare sensus nostros 322
dæmones non esse neces=sarios 198
dæmones Aristoteles non admisit 2
dæmōes necessario esse 6
dæmones quare negaue=rit Aristoteles 111
dæmones animalia aerea fol. 117
dæmonum & angelorū motus 322
dæmonum mirabiles effe ctus 2
dæmonū acumen & ex=perientia 18
dæmonum uis 82
dæmonum noticia tā ma gna unde sit 18
dæmoniaci loquentes di=uersa

uersa idiomata 178
dæmoniaci homines 124
dæmoniacorum mirabiles operationes 225
dæmoniacos sanare potest homo ex dono cœli ita natus 242
dæmoniacæ sciētiæ 200
dantis filio à morte pater apparuit 161
demonstrationes in naturalibus 476
declinatio rerum 281
defectus unde proueniat fol. 254
defectus causa in specie fol. 258
deus cuncta prospicit, souet & regulat 607
deus autor totius entis omnia perspicit 479
deus causat intelligendo & uolendo 456
deus omnia operari potest sine causis secundis fol. 244
deus mundi archetypus fol. 115
deus quomodo omnia intelligat 220
deus omnium habet prouidentiã & scientiam fol. 595
deus ne cõtingenter agat fol. 914
deus quid sit secundum Aristotelem 133
deus hæc inferiora quomodo curet 208
deus liberalissimus 153
deus quid possit secundũ Aristotelem 120
deus omnium entium causa 255
deus quibus modis homines doceat & admoneat 168
deus primus uoluntatis motor 209
deus motor uniuersi 560
dei præcognitio non est factio 497

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

dei esse & scientiam Dei idem esse omnino 789
dei solius est à morte excitare 103
dei dispensationem nihil fugit 456
dei scientia causat res, res nostram scientiam causant 549
dei prouidentiam esse certam 536
dei potentiam attribuunt patri, sapientiam filio, et amorem spiritui sancto 937
dei actio 938
dei uirtus & dilectio ad hominem in quo monstretur 954
dei intellectio per naturam haberi non potest fol. 952
dei prouidentia ordinata 119
dei filij 284
deum de necessitate agere, & non est uerum fol. 654
deum per media operari fol. 245
deum hæc inferiora curare 157
deum omnia ut conuenit disponere 352
deum esse immutabilem fol. 243
deum esse causam uniuersalem omnium 115
deum operari in hæc inferiora mediãtibus corporibus cœlestibus 122 & 123
deos homines allocutos aliquando esse 166
deos duos esse non oportet 267
delectabilia 29
delphin quid prædicat fol. 164
diabolus expulsus post saluatoris aduentum fol. 218

diago=

diagoræ de Deo opinio 492 & 493
diagoras negauit Deum fol. 607
dies alios alijs felices alijs infelices 174
dierum obseruatio apud Plutarchum 174
diluuia 505
diluuia uniuersalia 277
diogenes Laertius de Vitis philosophorũ 403
diomedis socij in aues cõuersi 217
diomedis socij 268
diomedea insula 272
dionysij doctrinam post Bibliam primum locum obtinere 317
diptami uis 43
dispensantis & ordinantis proprium 456
distributio iusta 518
dispositus non de necessitate operatur 263
dispositiões diuersæ quæ ad diuersas uirtutes promouent 619
distinctiones de sensu cõposito & diuiso quales sint 951
diuinam bonitatem esse causam prædestiationis 955
diuinas personas de necessitate Deum producere 919
diuinatio ex bestijs & inanimatis 144
diuinationem esse ueram scientiam 124
diuinandi artium finalis causa 176
diuinandi scientiam Plato adprobat 123
diuisionum liber Boetij fol. 679
diuitem esse rapacẽ 877
docendi & instruẽdi uulgus modus 201
doctrina Christi uerissima est 316

dolor

dolor quid poßit 31.33
dubijs in rebus pars certior tenenda 448
dubitare quid conferat fol. 106
dubitatio est motus titubationis 793
ducem dedit multis animalibus 117

E

Echeneis 23
ecclesiæ determinationi standum 1013
ecclesiæ fundamentũ 318
ecclesiæ iudicio se subijcit autor 325
ecclesiæ catholicæ decreta 318
ecclesiastica Hierarchia fol. 582
Effectus causæ aßimilatur magis quàm causa effectui 777
effigies inclinat ad mores 270
Electionis productiuum 517 & 618
electioni bonũ præsupponitur 29
electiones esse fatales fol. 517
electiones diuersæ 349
electi qui sint 981
elementa naturaliter agere 373
elementa quatuor disparia in perfectione 610
elementa unde transmutentur 302
elementorum motus 412
elisæus quomodo ad uaticinium dispositus fuerit 226
eligere cuius uirtutis sit fol. 656
eligendi & consulendi uirtus 676
empirici cur multos sanent 53
Ens per se & per accidens

dens 375
entis completißima latitudo 133
Errantes dirigere debent ſcientes 602
error eſt morbus intellectus 959
erroris cauſa ignorantia fol. 23
eruca tranſmutatur in papilionem 277
eryſipelas ex imaginatione curatas 80
eſſe & operationes omnium à quo ſint 635
eſſentiæ & potentiæ ſunt effectus dei 741
Euangelica traditio ex ſpiritu ſancto 653
eupraxia 990
euagoræ natiuitas 169
Excantatio efficacißima fol. 106
excantationis uis 32
excrementorum utilitates multæ 475
exorciſtæ 141
extatici uates 140

F

Fabulæ poetarum 201
facies hominum uariæ fol. 253
facies lupina 270
faciem mores indicare fol. 270
fantaſiam qui affectus ſequantur 31
fati definitio 524
faſcinatio 32
fatum uix euitari poſſe fol. 155
fatum quare ſuſceperit tractandum 329
fatum eſſe cauſam à qua quædam fiunt 335
fatum idem eſſe quod nemeſis 518
fatum quæ deſtruăt 527
fatum à Boetio deſcriptũ fol. 635

fatum ineuitabilene sit fol. 337
fatũ cõcernere prouidentiam Dei & liberũ arbitrium 739
fatum quibus causis sit annumerandum 340
fatum & legem pugnare fol. 519
fatum apud poetas idem quod naturale 337
fatum non contrariatur sensui 474
fato quæ uulgus adscribat 337
fato quod fit non necessario fieri 370
fato fieri quid sit 458
de Fato uariæ opiniones fol. 337
fatui quare generentur fol. 264
fatale 346
Febris ex atrabile quartana 646
febris cholericæ accessiones 646
felicitas in quibus rebus posita sit 249
ferrea ætas nostra est fol. 904
Fides ad sanandum quantum faciat 232
fides ægri quãtum poßit fol. 51
fidei Christianæ certitudo 319
fidei uiam non conuenire cum Aristotele 653
fidem Christianam ultimis his temporibus frẽgere 286
figura quantum faciat ad actiones 87
figura perfectißima quæ sit 176
figuræ artificiales an aliquid faciant ad opera naturæ 234
figurarum & numerorũ diuersitas & natura multiplex 175

finis

finis hominis naturalis et supernaturalis 952
finis primus 569
finis quare dicatur 666
finem intendens, intendit etiam ordinata ad finem 120
flagitiosorum honores et prosperitates 603
Fons in Gothia omnia quae merguntur in ipsum in lapidem uertit fol. 274
forma prima 569
formae agentes 569
formositatem & dulcia uerba in amorem ducere 189
fortuna bonorum & malorum 433
fortunam causam esse indeterminatum 353
fortunam magnarum rerum architectā esse 156
fortuita & casualia in quas causas referenda sint 344
fulmina propellit uitulus marinus 42
fulminib. aduersatur laurus 237
fures magnos suspendere paruos 151
furoris exemplum 633
futuros euentus quae praenuncient 165
futurorum praedictio hominib. à Deo data 497

G

Gallus quid praedicat
galli à Germanis quibus differant 649
gallorum reges strumas curare 48
gallinarum miri affectus fol. 30
generandi dispositiones fol. 280
genius malus à Bruto uisus 113
genius cuiusq; quid sit fol. 216

genius

genius quid sit 198
genituras hominum esse genios 198
gentilium opinio de dæmonibus & dijs 304
geomantiæ uanitas 172
germanorum & Gallorum discrimen 649
gorgon quid 275
gothiæ fons omnia in lapides conuertens 274
grandines pulsu campanarum fugari 240
gratia Dei caruerũt gentium philosophi 937
gratias agit Deo author fol. 326
græci Barbaris olim dominati sunt 1011
grus quare bonum significet 170
grues quid indicent 165
gruum dux 117
gulonum appetitus 32

H

Habitus ad malum 263
haly benragel 128
heliotropium 643
herba insaniam inducẽs fol. 181
herbæ insaniam inducentes 267
herbarum uires 237
herbarum uis quanta sit fol. 95
heroica uirtus quibus attribuatur 26
historia de sene geomantico 177
historiarum utilitas 121
historiarum usus 298
historijs gentium non est semper credendũ 104
hippomenes 180
homo parum habet de intellectu, multũ de sensu 265
homo medius inter Deũ & bestias 978
homo nullus est qui non aliquando decipitur 661

homo potest in utranq; partem contradictionis 557
homo indiget magna custodia 566
homo est animal 311
homo animalium ingratißimum 613
homo quare dictus paruus mundus 27
hominis præstantia 116
hominis præstantia 25
hominis generatio 483
homini quæ data sint præ cæteris animalibus 117
homini qui fines sint à deo dati 952
hominem esse præcipuũ inter corruptibilia 952
hominem finem esse omnium creaturarũ 482
hominem suarum operationũ esse causam 413
hominem solum consultare posse de rebus agendis 409
hominem mari imperantem nasci poßibile esse fol. 24
homines quidam sunt ueluti dij 615
homines quidam leonibus, alij lupis similes sunt 26
homines uerè boni rarißimi 481
hominum mutationes uariæ 270
hominum custodes 198
hominum in bestias mutatio quomodo intelligenda 268
hominum in moribus uarietas 26
hominum uariæ facies fol. 252
tartari qualem habeant faciem 263
hominum diuersitas ex diuersis regionib. 560
hominum ex regionibus uarijs uariæ differentiæ

ciæ 649
hominibus à natura deó=ue diuersas datas dispositiones 619
humana uita qualis sit fol. 481
humana natura est uniuersum quoddam 615
humanæ speciei uirtutes mirabiles 25
humanæ naturæ præstantia in quo consistat fol. 491
humanæ naturæ amplitudo 27
humanã uocem bos aut statua quomodo edat fol. 308
humanam rationem & autoritatem nihil posse contra fidem 319
humanus intellectus quomodo instrui posit 306
humano intellectui incognita quæ sint 170
humanum genus uarijs modis admonetur à deo fol. 165

I

Idea in mẽte nostra quid posit 36
idea diuina 35
idololatriam grauissimũ esse peccatorum 74
ignorantia est morbus intellectus 959
ignorantiam causam esse erroris 23
ignorantiam homini esse naturalem 513
Illusiones 114
Imaginatiuæ uis quanta sit 48
imagines quare non operentur sicut olim 287
imagines in speculo à longe 57
imaginationis uis 33.80
Incantamenta esse muliercularum figmenta 191
incantationis modi omissi 217

indeterminatio imperfe=
ctionem includit 934
indiuiduales proprieta=
tes 176
ineuitabile quid 966
infans statim locutus 128
infinitum non potest co=
gnosci 785
infinita secundum speciẽ
non sunt 290
infortunium dari à Deo
ut ueniat eufortunium
fol. 152
iniqui natura 878
insaniam lapides & her
bæ poßũt inducere 181
intellectiuæ partis duæ
potentiæ 657
intelligentia dæmonũ 9
intelligentia ultima 611
intelligentiæ primæ fatũ
fol. 637
intelligentiæ quomodo
telligant 221
intelligentiæ primæ con=
fectio 611
intelligentiam secundam
depẽdere à prima 637
intelligentiarum motus
fol. 315
intelligentiarum uolun=
tas 804
intelligẽtias diuersas mũ
di plagas gubernare
fol. 253
intelligentias bonas &
malas singularia cogno
scere 321
intelligentias naturaliter
agere 373
intellectus quomodo fit
practicus 776
intellectus agens officiũ
fol. 98
intellectus humanus sub=
ijcitur astris 224
intellectui benè disposito
materialia obedire 2
intellectus agens 685
intellect9 uolẽs 689.683
intellectus est intelligere
& apprehendere 679

intelle=

intellectus discurrētis actio solius hominis 397
intellectus calliginatus fol. 602
intellectus morbi q 959
intellectū paucos sequi 265. uoluntatē producere 697. uoluntas præsupponit 705.
intellectū & uoluntatem esse æquiuoca 685. eandem esse potentiam fol. 681
intellectio noua quomodo fiat 12
intemperata fieri omnia ex annis intemperantis fol. 651
interpretari oracula 228
Ioseph Israelis filius 305
iouiales homines qui 26
Irrationalia omnia agere naturaliter 373
iris serenitatis signū 171
iris quando non appareat 165
itali quomodo à Gallis et Germanis differāt 649
iulius Maratlius auruspex 121
iulij Cæsaris mors 639
iulij Cæsaris mirandarū Suetonio 153
iulij Cæsaris mortem significans ænea tabula fol. 292
iuncturarum doloribus laborantes sentiūt motum lunæ 643
iustus & ueridicus quomodo loquatur 661
iustinus historicus de Cyro & Hierone, & Habide 292
iusticia Dei quomodo manifestetur 953

L

Lædere facilius est quàm iuuare 71
lætitia qualē generet sanguinem 60

lætitiæ effectus 33
lamiarum historia 99
langij epistola de sensu et ratione 19
lapides habentes effigiē animalium 274
lapides ex ligno 273
lapidum figuræ mirandæ 129
lapidū uariæ figuræ 136
laudandus quis sit 487
laudem quæ mereantur fol. 618
laurus flumina propellit fol. 42
laurus aduersus fulmina fol. 237
lauri arbores simul natæ cum Cæsaribus 898
lex Moysi, & gentilium Mahumeti &c. 293
lex habet sua tempora fol. 284
legislatorum ratio 76
lege quæ indigeāt quæq; non indigeant 521
legem & fatum rationes oppositas habere 520
legum sermonem esse similem poetarū sermoni 201
legum mutatio 283
leonina facies 270
libri multi per pontifices extirpati 208
liberi arbitrij actus non sunt necessarij 654
liberum arbitrium cæcū fol. 675
liberum arbitrium cuius uirtutis seu potētiæ sit fol. 656
liberum arbitriū & prouidentia Dei fatum destruit & cōstruit 527
liberumne arbitrium & prouidētia Dei possint simul esse 812
libertas consistit in uoluntate 657
libertas uerius stat in intellectu quàm in uoluntate

tate 678
libertas magis consistit in agere quàm pati 675
limitationem esse à superioribus 416
loqui esse animæ rationalis 99
lucifer 113
luciani comici materia fol. 709
luculli dictum de somnijs fol. 129
ludum esse mundanorum operationem 910
lunæ motum sentiunt homines 643
lunatici 643
lunaris umbræ atq; luminis quis primus causam deprehẽderit 204
lupi qui homines dicuntur 270
lupi uirgæ uires 181

M

Magus est lingua Persica sapiens 106
magi 42
magorum Pharaonis uirgæ 82
magia quando sit scientia bona 74
magiæ species ibid.
magiæ abusus 200
magia naturalis quæ sit fol. 105
magia docet thesauros inuenire 359
magica apud Platonem quid significet 106
magicam totam posse reduci ad causas naturales 98
magnetis uirtutes 125
magnetis operationi resistit adamas 22
magnetis usus ad cognoscendam adulteram 60
magnetem semper uertĩ ad septentrionem 644
mahumet suis gẽtibus uino interdixit 200

maleficiũ quomodo posſit fieri 183
maleficiũ quid ſit 180
maleficia quid poßint fol. 188
maleficia ab intelligentijs & corporibus cœleſtibus non poſſe prouenire 216
mali cauſa non efficiens ſed deficiens 267
malitia naturalis & moralis 618
maleficiati & frigidi differentia 180
maleficiarum diuerſitas fol. 197
malum naturæ & moris fol. 877
malum uni eſt alteri bonum 261
malum naturæ 254
malum quid ſit ib.
malorum cauſæ 259
manus pars interior quæ ſigna præbeat 172
M. Bruti uita 99
marcus Syracuſanus 128
martyres in eccleſia magis celebrantur quàm confeſſores 622
martyrium 871
martyrij præſtãtia 622
marſi 47
marſilius Ficinus de uirtutibus occultis 23
martij Coriolani uita 119
mathematicis quãdo credendum 132
mathematicorum prædictiones de prophetis et uatibus naſcituris 140
mathematicorum prædictiones 121
medeæ ratio recta, operatio mala 450
medeæ inſania 633
medici animorũ ſunt philoſophi 202
medici mali puniẽdi 77
medicina ex uerbis et carminibus conſtans 1

medici=

medicinæ homines ingrati 437
medicamenta alterantia corpus 21
mẽdaciũ defectus est 316
mens hominis quib. modis impediatur & legetur 267
mentes immutatæ corpora immutant 86
mentiri Deus non potest fol. 316
melancholici uates 140
melancholicos esse uates fol. 227
mellis à cera nondum depurati odor 52
mercuriales qui sint 26
metus quid poßit 31
metus cum auiditate exẽplum 34
mineralium tractatus Alberti 23
miracula Vespasiani & Augusti Cæsarum miracula 162
miracula quæ sint 83
miracula conficta 286
miracula uera Aristotelẽ confundunt, Christianam fidem stabiliunt fol. 315
miracula à Deo facta fol. 104
misericordia quid poßit fol. 33
misericordia Dei quomodo manifestetur 953
misericordiæ excellentia fol. 622
mites natura 878
monstra unde dicta 258
monstrorum causæ 357. & 359
montana & animalia differre ab ijs quæ degunt in planis locis 649
moris malum 877
mores hominũ ferini 270
mores uariãt effigiẽ ibid.
morum indicium facies fol. 270

morum uis 271
mortuorum simulachra per se uiuentibus adpa rere 16
motus quid sit 402
motiuum primum 689
mouens primum quomo do moueat 635
mouens omne est instru= mentum primi mouen tis 635
mundi uanitas 910
mundi diuersitas unde sit fol. 256
musici quid facere pos= sint in hominibus 85
mutationes rerum uariæ & magnæ 630
mutationum causæ sunt corpora cœlestia 291
mutus quomodo uocalis sit factus 34

N

Nabuchodonosor 271
natiuitatum liber Hali fol. 229
natura non deficit in ne= cessarijs 168
natura sagax omnibus promisit pro meliori fol. 1012
natura à Deo dirigitur fol. 1003
naturæ dispositio & or= do 261
natura quale sit princi= pium 343
natura de poßibilib. sem per facit quod melius est 504
naturæ interpretes 350
naturæ ordo 143
naturale & fatum idem esse 337
naturales demonstratio= nes à posterioribus es se 476
naturales præparationes fol. 349
naturalium effectuũ cau sa

sa 6
naturalia non sunt in nostra potestate 511
naturaliter agentia 373
nautæ in quibus certius iudicent quàm astrologi 164
nautis quem usum præbeat magnes 644
necromancia 161
necromantici 42
neceßitas consequentiæ fol. 600
nemesis unde dicatur 518
nero uir bestialis 899
niciæ & Craßi apud Plutarchum comparatio fol. 264
nolle & uelle non est in nostra potestate 633
nominalium secta 676
numero denario quæ perficiantur 88
numerum certum natura obseruat 175
nux arbor exposita fulminibus 237
nuces quasdam frondescere 24. die Iunij 646

O

Obiectum sub ratione boni mouere uoluntatē hominis 633
obiectū se habere ut consiliarius 672
obiectum esse necessariū pro specificatiōe actus fol. 691
obiectum esse instrumentum intellectus 672
oculorum humor 105
oculos fouet Saphyrus fol. 23
odoris uis 37
odoris boni efficacia 58
odium quæ faciant 155
odium quæ inducūt 190
odiosi natura 878
odire homo etiam si sæpe uelit non potest 634

operis

operis difficultas 326
opera cum doctrina non conuenientia 445
operum bonorum usus fol. 957
operationes animalium perficiuntur per spiritum à sanguine 49
operationes esse suppositorum 539
ordinari à primo mouente oportet omnia 635
oracula ex dæmonibus fol. 98
oracula cur cessarint fol. 282
oracula unde habita sint fol. 132
orandum quomodo sit 249. & 250
ordo naturæ 261
ostenta 359
ouium pelles quas lupus occidit quales sint 194
P
Pacis in bello apud Romanos signum 176
panis calidi recẽtis odor quid præstet 52
papilio ex eruca 277
paßiuus intellectus 98
pauper conculcatur à diuite 877
peccatum habet causam deficientem 745
peccatum omne uoluntarium esse 680
peccatum & meritum in quo consistat 679
peccatum omne impediri potest 589
peccatum grauißimum fol. 74
peccati ratio formalis fol. 585
peccato uno declinato, in alterũ incurrit homo 513
peccata necessaria 628
peccata si sunt fatalia sunt etiam pœnæ fatales 431

peccare

peccare esse in nostra potestate 895
peccatores plures quam ob rem 265
peccatur omittendo & committendo 504
peccandi causa 892
peripatetica doctrina deficiens 310
peripateticorum & Christianorum conuenientia 306
personæ in diuinis quomodo distinguātur 937
personarum diuinarum processio 932
persarum sacerdotum historia 314
pertinacē esse quale malum 662
petrarchæ amor 190
petronius patronus Bononiensium 215
petrus Roccabonella 573
Petrus Aponensis 42
petendum quid sit nescinius orantes 250
phalangium genus araneæ 645
phalangij experimentū fol. 898
phalangij mirabilis natura 546
phantastica mouet intellectum 687
phantastica uirtus 135
phantasticam mouet cōmunis sensus 687
phantasmata cum quantitate 135
phantasmata unde fiant fol. 135
philosoph9 protec9 709
philosophi Athenis occisi 204
philosophi dij terrestres fol. 53
philosophorum ignorantia 101
philosophorū lucra 709
philosophos semper suspectos 204

philosophos falsò ut im=
pios criminari 250
philosophandi genus per
metaphoras 269
philosophandi genus per
ænigmata 205
philosophiam quid red=
dat ridiculam 219
physicorum libri octaui
scopus 223
physiognomonas quos
appellent 350
picus Miran. notatus
fol. 266
pica tacens aliud quàm
garrula 170
piorũ aduersitates 802
piscis stella 301.& 302
piscium quorundam ad=
miranda uis 42
plato nos docet orare
fol. 250
plato animorũ medicus
fol. 202
plato præceptor fuit Ari
stotelis per multos an=
nos 108
platonis & Aristotelis cõ
cordia 202
platonis epistola 206
platonis de dæmonibus
opinio incerta 305
pluisse lanam aliquando
fol. 130
plutarchus de uita Cato=
nis Vticensis 47
plutarchi opus de oracu
lis 278
plutarchi de fato dictum
fol. 155
pœnæ malum 254
poeta quid 126
poetæ deorum interpre=
tes 127
poetas nasci 125
phœnices in Aethiopia
fol. 491
pompeij successus in bel=
lo aduersus patriam
fol. 429
portenta 359
potentia refertur ad a=
ctum

actum 512
potentia respicit tantum futurum 964
potentiam similem esse materiæ primæ 390
potentiam & aptitudinem differre 631
practicum omne descendit à speculatiuo 776
preces Aquilanorum an fugarint imbres 214
precum duo fines 248
præcantatorum fraudes fol. 55
præces quales esse debeant 239
prædictiones uariæ 121
prædictiones quo usq; se extendant 132
prædestinatio quid sit, propter quid sit, et quo modo sit 951
prædestinatio actiua & passiua 955
prædestinationis consideratio coniuncta est cõsiderattoni de fato 951
prædestinationis causa fol. 955
prædestinati quid facere debeant 957
prægnantis auiditas 32
prægnantium imaginationes quid poßint 239
præmium quibus debeatur 618
præstigiationes 114
præsagia Galeni 25
præsagia animaliũ 164
principis omnium ratio fol. 635
principes numina esse fol. 152
principum malicia facit populum malum 901
principia repugnãtia sequi conclusiones repugnantes 738
probatio bona 261
proceßionem diuinarũ personarum esse necessariam 932

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

prodigia uaria 130
prodigia 359
prodigia in Syllæ uita fol. 147
promethei fabulæ interpretatio 709
pronunciatio quantũ ualeat 85
proprietates sequẽtes indiuiduum 176
prophetæ paucißimi 211
prophetasse bruta 128
prothagoras dubitauit deum esse 607
prothagoræ de Deo opinio 530
prouidentia Dei & liberum arbitrium se cõpatiuntur 564
prouidentiã esse causam rerum 789
prouidentiã Dei nihil potest subterfugere 456
prouidentiã diuinã esse ordinationẽ omniũ 635
psylli medẽtur morsibus serpentum 47
pueri duo mira uirtute nati 46
puerorũ temperatorũ status 91
pugnæ in bello signum fol. 170
puncta mathematicalia fol. 101
purgantiæ oportet calore naturali præparari ut poßint operari 22
pyrrhi uita apud Plutarchum 47
pyrrhi regis pollex 233
pythagoras Athenis pulsus 204

Q.

Quæstiones esse æquales numero ijs quæ scimus fol. 337
quantitas ad actionẽ quid faciat 87
quiritia lapis 144

R

Ranæ ubi non coaxent fol. 152
ratio quomodo legitur fol. 267
ratio iudicatrix 385
ratio & sensus custodes sunt hominum 198
ratio humana non extendit se ad omnia 176
ratione quæ fiunt differunt ab illis quæ à natura fiunt 343
reges maximè reuerendos 152
reges bonos quare Deus producat 151
reges bonos & malos dei ministros esse 151
reguli serpentis uenenũ fol. 42
reipub. ad corpus aßimilatio 119
reliquiæ sanctorum quomodo faciunt ad sanitatem 232
remora piscis 179
resurrectio an naturalis sit 199
reprobati à non electis quid differant 986
reprobati qui propriè dicantur 986
reprobatio quid sit 954
rubea uestis hastæ infixa quid significet 170
rudes natura 878
rhabarbarum quomodo choleram purget 22
romanæ curiæ status 156

S

Sacerdotes cauēdi in sermonibus de arcanis fol. 243
sacerdotum semper fuisse maximã potentiã 203
saguntinorũ excidiũ 128
saguntinorũ exitiũ quæ portenta præcesserint fol. 229
sanatio ex uotis 83

ſanandi uirtute quoſdam homines prœditos 44
ſanguis in corpore quos producat effectus 50
ſanguinem bonum generat lætitia 50
ſaguinem flori & ægithi miſceri non poſſe 194
ſanguine manaſſe fontes fol. 130
ſanitas quomodo reliquijs inducatur 232
ſaphici uires 22
ſapientia Dei nos firmos reddit 653
ſapientiam Dei & mundi non cõuenire 1005
ſapientiã inducere, quaſdam herbas & lapides fol. 181
ſaturni natura & effectus 640
ſaturnini qomines 26
ſcientia quomodo dicatur certa 823
ſcientia omnis in ſe bona eſt 64
ſcientia Dei cauſat res fol. 601
ſcientiam immaterialiũ à noſtra ſcientia differre fol. 221
ſcientias fieri per additamenta 107
ſcire in ſingulari 578
ſcire propriè quid ſit fol. 357
ſcientiarum quarum ſit potiſſimũ abuſus 200
ſcientes tenentur errantes dirigere 615
ſcipionis abſtinentia 851
ſcotus 702
ſcripturæ canonicæ autoritati ſtandũ eſſe 1009
ſeleucus Mathematicus quid Othoni Cæſari prædixerit 122
ſenecæ Stoici ſententia de anima 629
ſenectus uiridis 203
ſenſus & rationis pugna

gna 414
sensus subijcitur corporibus cœlestibus 265
sensus exteriores mouēt cōmunem sensum 687
sensum relinquere propter rationem 19
sensibilia quomodo in intellectum agant 17
sentiens præstantius non sentiente 491
septentrionē magnes semper spectat 644
serræ signum Bentiuolorum 289
serenitatis causa et signū fol. 171
serpentes tangere & tractare quosdam 48
serpentum mirabilia uenena 42
sibyllarum & uatum dispositio unde 225
signa futurorum euentuum 123
signis exhiberi reuerentiam 287
silenites lapis 144
simulachra quot modis mittantur 157
simulachra in aere cur raro contingant 159
simulachrorum inanimatorum responsa 98
singularia à Deo cognosci 321
singularia per species intelligere 10
singularium cognitio unde accipiatur 321
sittæ auiculæ res malefica attributa 108
socrates fuit materia Aristophani 709
socrati bonum fuisse mori 261
sol omnia opera lustrat fol. 139
somnia numinum monita esse 129
somnia interpretari 228
somnia matutina cur ueriora

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

riora 158
somniorū certitudo 129
somniantes & uaticinantes esse propinquos 228
speculi usus 57
sphæræ cœlestes quot sint secundū pythagorā 88
specierum productio 27
sphæricam figuram perfectißimam esse 176
spectrorum historia 99
spiritus in uate quomodo sit 137
spiritus immundi 305
spiritus & sanguinis effectus 50
spiritus quomodo rem optatā effingant 239
sputum hominis irati fol. 239
sribonius mathemat. 121
status rerum 281
statuæ loco motæ 145
statuas aliquando sudasse sanguineas guttas 130
statuarū miracula 146
stella una recipit qualitatem ab alia 641
stellæ secundæ quæ dicantur 164
stellæ necessariò influunt in originem uniuscuiusq; 641
stellas fortificari & debilitari in suis actionibus ibid.
sternutamentum quale signum 108
stoici quid senserint de animæ immortalitate fol. 1010
stoicorum opera cum uerbis non conueniūt 445
strumas curare Gallorū reges 48
studiosum opus omne uoluntarium 680
studiosos esse Dei amicos fol. 573
sublunaria à superioribus corporibus gubernari 560

succes=

ſucceßio non eſt in Deo fol. 783
ſuffuſio oculorum 105
ſuppoſitiones 21
ſydera etiam cauſam eſſe monſtrorum 359
ſydera benigna faciũt ætatem felicem 650
ſyderum diuerſitas ætates facit differẽtes ibid.
ſyllogiſmus demonſtratiuus ex qua materia cõficiatur 357
ſyllæ uita 147

T

Tarantola 645
temeritas fatalis 640
tempora ſua habent omnes creaturæ 280
temperati natura 878
teſtimoniũ falſum in Deo non eſt 316
tentatio quæ bona 262
theſauros inueniendi ſcientia 359
thomas Aquinas notatus fol. 374
thomas Aquinas 602
thomæ ſcientia de reliquijs exploſa 234
thyreſiæ uaticinium quale ſit 787
torpedo 24
trinitatem diuinã ineffabilem neminem intelligere niſi ex gratia Dei 937
triſtabilia 29
troiæ excidium prædictũ fol. 155
tubarum ſonus in alto aere auditus 147
turtur quare bonum ſignificet 170
tynnichus poeta 127
tyranni carnifices 151
tyranni quare à Deo producantur 151

V

Vapor occultus 58

uaporum & spirituum uis 53

uatinij uisum 165

uaticinantes furiunt & bacchantur 140

uaticinantium & somniantium causæ 228

uaticiniũ Thyresiæ 787

uatesne seipsos disponũt quando uolunt 229

uates unde habeant quod prædicant 139

uates amentes 127

uates nasci interdũ 124

uatum similitudo & diuersitas 227

uatum causa finalis quæ fol. 242

uatum & similium causa 211

uelle & nolle uoluntatis est 697

uelle & nolle unde in nobis fiat 632

uenerei natura 878

uenenum ueneno expellitur 151

ueneficia negare Aristotelem 191

ueneficia negat Ouidius fol. 187

uenefica Medea 188

ueneficæ quid poßint suis artibus 188

uenia qui digni sint 446

uerborũ miranda uis 84

uerum non dicit semper homo etiam non mentiens 661

uerum uero non contradicit 474

uera de præsenti, & de præterito, & futuro differunt 488

uera inuitabilia quæ 488

ueritas est Deus 316

ueritas consistit in adæquatione 776

ueritatis determinatæ q̃ sint 489

uermes transmutantur in uolatilia 277

uespasianus Cæsar quæ miracula gesserit 96
uespasiani Cæsaris miracula 152
uicißitudo infinita 630
uicißitudo rerum 904 & 905
uisa quibus & quot modis homini appareãt fol. 163
uiolentũ esse quod præter fatum est & nõ naturale 337
uirga lupi 185
uirgæ in serpentes transmutatæ, secundũ Augustinum 277
uirtus in abstinentia clarescit 261
uirtus Herotica quibus tribuatur 26
uirtutem non esse absque prudentia 735
uirtutes occultæ infinitæ fol. 23
uirtutes esse uolũtatis & electionis 617
uirtutes occultæ rerum fol. 242
uirtutũ uia difficilis 423
uirtutum & uirorum seminaria esse in homine 26
uirtutibus abuti non possumus 76
uitæ longioris & breuioris signũ in manu 172
uitam quæ prolongare poßint 51
uitellij Cæsaris exitus prædictus 122
uitellij copiæ apud Cremonam fusæ 96
uitulus marinus contra fulmina quid poßit fol. 42
uitula agnum enixa 149
uituperium quæ mereantur 618
ulyßis socij mutati in bestias 218
ulyßis quidam socij sunt

facti porci 270
unicornu recumbit in sinu uirginis & nõ corruptæ 60
uniuersum quoddam est humana natura 615
uniuersum ad Dei perfectionem nõ facere 945
uniuersum productum à Deo contingenter 919
uniuersi diuersitas 394
uniuersi pulchritudo 69
uniuersale quale sit 537
uniuersale non infertur ex particulari 114
uocatione fimus nõ est dubitandum 989
uola manus pars 172
uolendo primum mouẽs mouet 635
uolitionem & nolitionẽ quæ producant 659
uoluntas & intellectus quomodo astris subijciantur 224
uoluntas intelligens 683
uoluntas an cogi poßit fol. 182
uoluntas quomodo sit libera 224
uoluntas potest in actus oppositos 655
uoluntas & uelle idẽ sunt in Deo 404
uoluntatẽ limitari ex superioribus 407
uoluntas humana est merũ instrumẽtũ Dei 601
uoluntas quando poßit compelli 192
uoluntas paßiua 686
uoluntas hominis seipsum mouet 607
uoluntas agens 685
uoluntasne aliquid cognoscat 664
uoluntas præsupponit intellectum 705
uoluntatis primum motiuum Deus 209. defectus 254. motus à Deo 392. causa est

Deus

Deus 779. deliberantis actio 397. actus est uelle & nolle 679. motiuum Deus est 681. determinatio 746
uoluntati intellectũ subsistere 658
uoluntatem non compelli 217. esse dei affectum 798. esse adæquatam causam actus 779. bestias non habere 509. intellectui imperare posse 795. quo pacto Deus moueat secundum Aristotelem 223
uoluntates quod moueat nostras ignoramus 632
uoluptas sequitur phantasiam 31
uuas rubeas inhabitare diabolos finxit Mahumeth 200
uulgo quæ spargenda nõ sint 206
uulgus cæcum 24
uulgi mos 230
uultus humani signa 35

Z

Zenonis dictum de fato ad seruum 431
zenonis rationes aduersus motum 467
zopyri physiognomi historia 350
zoroaster magicam reduxit ad causas naturales 98

FINIS.

ERRATA.

Prior numerus paginam, poſterior uerſum deno=
tat. Pag. 2. *uerſ.* 22. *contactu* 3. 3. *adſcribebat,* 14.
19. *generaret,* 31. 22. *affectus,* 32. 19. *excantationi=*
bus 45. 21. *fiant* 56. 18. *oculata* 65. 22. *munimina*
80. 8. *ſit* 91. 24. *affectis* 115. 9. *proteſtamur* 216. 18.
infelicem 229. 8. *exitium* 273. 12. *uicinæ* 301. 22.
conſideranti 344. 7. *ratiocinatur* 388. 18. *ineuitabi*
liter 416. 7. *caſuales. ibid.* 9. *caſualibus:* 440. 15.
argumentis 468. 24. *inintelligibile,* 489. 24.
determinatæ 515. 16. *uilitatē:* 611. 17. *in* 634.
11. *quandoquidem* 645. 16. *periodicat* 765. 26.
Deo 777. *dele priores tres uerſus.* 785. 26. *concul=*
cat 884. 18. *paribus.* 885. 12. *doleret* 943. 24. *fa=*
tum, 999. 14. *competente.*

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

PETRI Pomponatii Mantuani, ad excellentiſſimum medicum phyſicum Mantuanum compatrem ſuum, epiſtola.

SIGNIFICASTI MIhi per literas tuas, cũ duorũ puerorũ quorũ alter morbo ueluti eryſipilate laborabat, alter uerò in ignẽ inciderat, medẽdi curam ſuſcepiſſes, quendam ſuperueniſſe qui hos pueros ſolis uerbis & carminibus nulloq; alio uſus ingenio liberauerit: addiſq; alium fuiſſe, cui ferrum infixum erat, quod nulla medici arte euelli ualuit, ab eodem tamen eademq; ratione euulſum fuiſſe. adiungis quartũ miraculum, inſtrumentum quo utimur in ſecernẽda farina, quod uulgo tamiſium appellant, ſolis uerbis ab eodem fuiſſe

Scribendi operis huius occaſio.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

motum. cumq; præcãtator iste uixisset, quem quæritis? pueros teneros in uase uitreo inspexisse uarias personas. Quæ cũ tibi præter naturæ ordinem uiderẽtur, rogasti me ut quid de hoc sentiam, aperiam: præcipueq; quid ad hoc uerisimiliter Peripatetici dicere possent. Scribis ulterius, assentiam'ne tribus legibus Dæmones introducẽtibus, nihil est pro fectò quod dubitemus, quãdoquidem apertissimum sit hos mirabiles effectus per Dæmones ipsos fieri: non minus & aperta est solutio apud Auicẽnam, cum ponat intellectui benè disposito & à materia eleuato, omnia materialia obedire Quare, pluuiæ, grandines, & reliqua huiuscemodi ab humana anima fieri possunt. Verùm utrumuis horum Aristoteli manifestè aduersatur: nam neque Aristoteles admisit dæmones, ueluti leges affirmãt, neque aliquid agens sine contractu posse agere existimauit, ueluti ad Auicennæ positionem sequitur: Quare nulla respondendi uia Peripateticis uidetur esse relicta. Dicis quoq; ulterius, te quãdam responsionem aliàs à Petro

Trapolino Patauo cõmuni nostro prę-
ceptore audiuisse, quam tamen ipse Al-
berto scribebat, uidelicet uerba & cha-
racteres esse instrumenta corporum cœ
lestium, quare huiuscemodi horum uir
tute tales effectus posse producere, non
esse impossibile. Verùm, addis hoc tibi
minimè placere, tum quoniam omnia
talia uerba & tales characteres consimi
les effectus producere possēt, quod mi-
nimè uerum est: tum quia non apparet
quid & quomodo corpora cœlestia in
talia uerba & characteres imprimere
posśint pro talium effectuum producti
one. Et cadit quæstio an semper sic im-
primant, aut solum aliquando: nõ enim
semper, quoniam hoc est experimentũ:
sed solum casu. Amplius, uoces per se
solum immutant auditum, hic autē im-
mutatur sensus tactus, cum sanetur aut
infirmetur. Signa quoque sunt quanti-
tates, aut qualitates in quantitate, quo-
rum nullum est agens per se, ut dicit
Commentator in quarto Physicorum.
quam igitur actiuitatem possunt ha-
bere ? erit igitur aliquid alterum,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

cuius uirtute hoc fieri possit, quæ (ut dicit) inprimitur à cœlesti corpore. quæ ergo sit prima uirtus patet. Si hæc fierent à corpore cœlesti, uerisimile est quòd non secundum quancunque dispositionem & situm corporum cœlestium hæc fierent, sicuti apparet de cęteris effectibus eorum: nam non secundum quancunque dispositionem & situm luna facit fluxum & refluxum. Verũ uidemus tales homines in omni tempore talia operari: non igitur hæc fiunt ex influxu corporum cœlestium. aliter nostrum esset uirtutes cœlestiũ reducere ad opus, & eas retrahere: quandoquidem in nostra potestate sit uoces proferre, & illa signa facere: hoc autem non uidetur ueritati consonare. Quare magna superest dubitatio Peripateticis, ut tibi uidetur, Vir clarissime, rem & laude & tuo ingenio dignam petijsti, certè humeris meis longè imparem: etenim cum de his aut parum aut nihil Aristoteles uerba habuerit, difficile est quid ipse senserit uelle indicare: adde, cum multi hoc facere tẽtauerint, ridiculi habiti sunt. Quare, uere-

or si ego hoc tentauerim ne temerarius habear, & forte ridiculosior eis fiã. Verũ cum tua amicitia apud me nihil aut sanctius aut antiquius sit, quanquam tantũ discrimen subeam, ne iura amicitiæ uiolare uidear, tibi morem geram. Quòd si rei non satisfecero (ut uereor) nõ parum mihi erit petitioni tuæ satisfecisse: non enim postulas tibi aperiam quid Aristoteles senserit, (hoc enim fortasis uires nostras superat) sed quid Aristoteles senserit, quod nostrum existimem, pro posse aperiam. Vale.

Bononiæ 24. Iulij Anno M.D.XX.

Finis epistolæ.

Prohibitus

PETRVS

Pomponatius de naturalium effe- ctuum causis, siue de Incanta- tionibus.

Caput primũ, in quo nõnullæ dubitationes adducũtur aduersus ponentes tales effectus à dæmonibus fieri.

NOs igitur tuæ petitioni secundũ vires nostras satisfacere cupientes, dicemus in primis, nos tecum sentire, uidelicet quôd tutior responsio est data secundum leges, & maximè secundum Christianam: quanquã Peripatetici in aliquibus euadere uideantur. nõ tamẽ in omnibus, veluti in subsequẽtibus ostendemus: videt enim necessariũ quod omnino dæmones habeamus ponere nõ solũ ex decreto ecclesię, verũ etiã ut saluemus multa experimenta: Sed de hoc infra. Quoniam tamen petis quid de hoc Peripatetici sentiant, dicam tibi

Necessariò esse dæmones.

quid de

quid de hoc opinor: Et primò cur negẽt hoc fieri à dęmonibus posse. Et prætermissis vniuersalibus rationibus quibus negantur dæmones (quoniam illę non sunt ad propositum) tres in pręsentiarũ mihi videntur etiam pręcipuæ, quas ex inuentione nostra formaui: Prima itaq; & præcipua est hæc: Si dæmones talia operantur, hoc quidem fieret intelligendo & volendo, quoniam artifex intelligit & vult effectum quem per se producit: sed nullus videtur esse conueniens modus quo dæmon talia possit intelligere & velle: quod sic probatur. Quoniam si A dęmon (exempli gratia) intendit ab isto, vt pote Socrate, euellere sagittam infixam quæ ingenio medici nõ potuit euelli, oportet ipsum dæmonem & intelligere Socratem & hãc sagittam & ea quæ requiruntur ad talem curam omnia, quę sunt singularia, quoniã primo metaphysic. Actus & operationes sunt ipsorum singularium. quomodo igit̃ dęmõ talia singularia cognoscit: aut agit̃ per species, aut per essentiã ipsiusmet dęmonis, aut alterius à dęmõe: pri-

Prima ratio pro negãtibus dæmones dari.

Singularia quot modis intelligantur.

simum non uidetur posse dari: quoniam quod sic intelligit per essentiam suam, illud intelligens aut est causa rei intellectæ, ueluti omnes ponunt de Deo, qui omnium est causa, & omnia intelligit: imò Cōmentator 12. Metaph. cōment. 51. hoc asserit de omnibus intelligentijs per comparationem ad suos effectus rei intellectę, ueluti penes illos qui tenent intelligētiam inferiorem per essentiam suam intelligere superiorem, quoniam effectus est superioris, ueluti author de causis & Albertus affirmant. Verū neutrumuis dari potest in proposito: neq; enim intelligentia quę est dæmon, est effectus ipsorum inferiorū, ut de se notū est: neq; causa, & maxime secundum asserentes dæmones: quoniam tantum applicant actiua passiuis, & non res ipsas creant. Si uerò detur quod intelligat dæmon per essentiam distinctā ab ipso dæmone, nulla est uerisimilitudo, quod ista sint ipsæmet res intellectę, ueluti etiā quidam finxerunt, utpote quod dęmon intelligit Socratem per ipsammet essentiam Socratis. Verū istud penes me est

in intel

in intelligibile, & est fictio supra omnes fictiones: quomodo enim res materialis potest esse intellectio & forma intellectus? quod si detur quòd Socrates secundum esse immateriale est forma intellectus, uerum tale esse Socratis non est, nisi ut existit in immateriali productiuo, utpote in Deo, uel in intelligentia mouente cœlum, uel ut repræsentatur per speciem intelligibilem, quorum nullum est esse reale Socratis. Præterea Socrates secundum esse suum immateriale, est uniuersale: uniuersale autē non magis repræsentat hunc quàm illum: quare sic omnia repræsentarentur, & intelligerentur. Cum autem & præterita & præsentia & futura intelligant, sic & infinita intelligerent dæmones. Amplius, quoniam nō magis iste dęmon hęc intelligeret quàm quicunq; alter: quare aut omnes æqualiter effectū istum producerent, (quod non dicunt) aut nulla rationalis caussa posset assignari quare magis iste quam alter. Et nō minus ista uidentur sequi, si etiam dæmon talia intelligat per suam essentiam, ut satis no-

tum est. Quare nullo modo uidetur quòd dæmones ista singularia intelligant, siue per essentiam suam, siue per essentiam rerum singularium intellectarum, neque per essentiam aliarum rerum distinctam ab ipsis dæmonibus: quandoquidem illæ alię res non habent eandem communicationem cum dæmonibus, ut possint esse eorũ intellectiones: relinquitur igitur si dæmones intelligunt talia singularia, quod per species intelligant, ut communis uia uidetur asserere. Verùm & istud non uidetur posse sustentari, quoniam aut intelligerent per species congenitas, aut de nouo acceptas: si per congenitas, aut igitur uniuersales, ut pote quo per speciem hominis distinctè omnia singularia cognoscerent, & sic de asino & quibuscunque alijs speciebus: aut secundum alterum & alterum indiuiduum, alteram & alteram speciem haberet. horum primũ non uidetur posse assingnari, quoniam si per unam & eandem speciem ut pote hominis, omnia indiuidua cognoscerent, uel igitur simul omnes cognoscerent,

Quod Dæmones nõ intelligant singularia per species.

rent, & sic infinitum cognosceret distincte, quod non uidetur posse admitti: Sic enim dęmon infinities infinita cognosceret, cum sint ferè infinita secundum speciem, & secundum unamquãq; speciẽ infinita indiuidua, cũ nõ magis pręsentia quam pręterita & futura cognoscat. Si uerò per talem speciem uniuersalem solum aliqua singularia cognoscat, nõ est reddere causam rationabilem cur cum species illa uniuersalis æqualiter sit omnium repręsentatiua, magis repræsentet unum quàm alium: nisi fortassis dicatur quòd species illa tantum repræsentat singularia quæ sunt: quod tamen rationabiliter non uidetur dici posse: primò quidem, quoniã cognitio dęmonis de Socrate, non esset quid absolutum, sed quid respectiuũ, eademq; cognitio inciperet & desineret esse in dęmone, ueluti alicui incipit & desinit esse ęqualitas & similitudo & uniuersaliter omnis relatio, quę potest alicui euenire ex sola tamẽ relatione facta in alio. Vnde dęmonẽ cognoscere Socratem, esset perinde ac si Socrates fieret æqua-

lis

lis Platoni, nulla mutatioue facta in Platone, quòd minimè dici poteſt: Nam æqualitas nullum abſolutum dicit, neq; aliquid reali ſuperaddit qnantitati: quod ſecus facit cognitio Socratis. Eſt enim aliquid reale, & aliquid abſolutum. Oportet enim ſi aliquod de nouo intelligat ab aliquo, quod ei qui intelligit, aliquid de nouo adueniat: poſſet tamẽ aliquis de nouo aliquid intelligere, eſſe uerum in intelligente aduenientе, ſed hoc tantum in re extra: vt intelligente me prius te ſedere, te non ſedente: & poſtea te ſedente idem intelligere, haberẽ tunc nouam intellectionem ueritatis, nulla re in me acquiſita. Sed de intellectione minimè uerificari poteſt: Veritas enim primo eſt reſpectus intellectus, & non intellectio: ut ſatis notum eſt. Præterea, ſic præterita & futura à dęmone non intelligerentur, quod falſũ eſt, neq; ab eis conceſſum, quandoquidem & ſecundũ ipſos & ſecundum ueritatem, præterita memorantur, & futura prædicunt: niſi quis etiam fingat dæmones habere diſcurſum. Quare relinquitur quod dęmõ per ſpe-

Quomodo noua intellectio fiat in aliquo.

per ſpeciem vniuerſalem ſingularia nõ cognoſcat. Si igitur ponatur quod ſecũ dũ vnumquodq; ſingulare quod à dæmone intelligitur, propria habeatur ſpecies: aut igitur omnium ſingulariũ ſpecies cõgenitas habet, aut ſolum aliquorum. Si primum, certè multa uidentur ſequi incõmoda. Primò quidẽ ſic acta infinita diſtinctè ab uno quoq; dæmone intelligerẽtur, vt de ſe notũ eſt, quod non videtur poſsibile. Amplius in eodem ſubiecto eſſent infinita eiuſdẽ ſpeciei ſpecialiſsimæ & abſolutæ. Præterea ferè nullus antiquorũ poſuit quod ſpecies ſingularis materialis ſit in noſtro intellectu, quando minus in ipſis intelligentijs? Conſimiliter dicatur ſi detur quòd ſolum aliquorũ ſingularium dæmon ſpecies habeat, nã tunc ſpecies ſingularis ſolum repreſentata eſſet in intellectu immatẽrialium: & non videtur rationabilis cauſa quare aliquorum ſic, & aliquorum non. Et eſto quod ſpecies Ciceronis non fuiſſet ſibi cognita, non poſſet intelligere Ciceronem: & ita non procurari poſſet ſanitas per præcantationem,

onem, quod non videt̃ uerisimile: quãdoquidem isti præcantatores omnibus promittant sanitatem. Superest igitur: si dęmõ singularia cognoscat, quod cognoscat per species nõ congenitas, sed de nouo receptas. Vel igitur istæ species generantur in intellectu dæmonum ab ipsis dęmonibus, aut ab alijs. nõ est fingere quod ab ipsis: quoniam nullus videtur modus sic rationabilis generandi species, quoniam generarentur aut per cognitionem præcedẽtem, aut sine cognitione: non primum, quoniam nõ est fingere quæ sit illa præcedens cognitio, quæ talem speciem generet, tũ quoniam neq; vniuersalis cognitio, quoniã vniuesale non magis respicit vnum singulare quam alterum. quare aut omnia singularia generares, aut nullum singulare, quę dici non possunt in proposito: neque cum singulariter cognitis, quoniam eadem caderet quęstio, videlicet, quomodo deuenisset in cognitionẽ talis singularis: tum quoniam talis cognitio vel esset abstractiua, vel discursiua, quorum nullum videtur esse dicendum

An dæmon per species de nouo acceptas cognoscat.

in omni-

in omnino abſtractis à materia: tũ quæ eſſet illa cognitio, quæ determinatè generaret, vt pote cognitionem Socratis? non enim omnis cognitio indifferenter uidetur generare talem cognitionem. Et certè niſi fingẽdo dari poteſt quæ ſit illa. Relinquitur igit, quod ſine cognitione præcedente: & ſic naturaliter generaretur. Et tunc circumſtant difficultates, quas non leue eſſet ſoluere: vt puta, Quare magis nunc quã prius, et quare magis iſtius quàm illius? & quare magis in iſto dæmone quàm in illo? eſſent etiã vniuerſaliores difficultates, vt quomodo intelligẽtia de nouo accipiat, cũ videatur per authorem libri de cauſis, eſſe plena formis? quomodo etiam poſſit agere in ſeipſam? quæ quoniam vniuerſalia ſunt, relinquamur, ne proprios terminos videantur tranſcendere. Supereſt igitur, ſi tales ſpecies de nouo recipiant, quod ab alijs recipiant: quæ iſta igitur ſunt? aut igitur ipſa fuerunt materialia quæ de nouo intelligũtur, ut multi dixerunt: aut aliqua immaterialia. Si detur ſecundum, eſt valde difficile intel

ligere

ligere quid ſit illud, & quomodo fiat illud. nam aut omnia immaterialia faciũt talem actionem, aut nõ omnia: & quouis dato, ſtant vndique anguſtiæ: nam ſi omnia, ſuperuacanea eſſe videtur actio quandoquidem unum ſufficeret. Amplius aut omnia immaterialia eandem ſpeciem inducerent, aut vnumquodꝗ propriam. Si prima, omnes præter vnã ſuperfluæ erunt: & quæ eſt illa quæ ſupereſſet, cum omnes ſint ęquales? Si uerò omnes ſubſtantiæ immateriales concurrerent ad cauſandam ſpeciem, ſicut multi nauim trahentes, tunc nullus illorum de per ſe eſſet potẽs, quod videtur ridiculum: quandoquidem una albedo poteſt cauſare ſpeciem albedinis, quando igitur magis in immaterialibus etiã modus ille producendi eſſet valde dubius? quoniam cauſa immaterialis determinatum non producit effectũ niſi limitetur: & quęro de limitatione, & nõ videtur fingibile quid ſit illud. Quòd ſi quis propter hęc dicat alteram partem, videlicet quod ab ipſis materialibus producantur, vt pote quod Socrates in
dęmo=

dæmone producat speciẽ Socratis, veluti hæc albedo in oculũ producit speciem sui, & sic de reliquis, quod multi dixerũt, adhuc nõ uidetur satisfacere. Primò, quoniam sensibilia non agũt intellectum nostrum nisi prius agant in sensus, imò neq; prius in media, vt secũdo de anima dicitur, & ab Auerroẽ ibi assignatur ratio: & in lib. de memoria & reminiscentia. quanta igitur ipsa materialia minus agere poterunt in intellectus penitùs abstractos? oporteret etiam in abstractis ponere intellectum agentem & passibilem, & quòd de nouo ipsa intelligentia immutaretur. Amplius an omnia sensibilia agerent in dæmones, an aliqua sic & aliqua non? quod si qsquam vtrunq; vel alterum det tantum, absurda uidentur sequi. Si enim omnia agũnt æqualiter, infinitæ ferè generabũtur & corrũpentur in intellectu dæmonum, cum semper fiat generatio & corruptio: si verò aliqua determinatio? preterea quomodo dæmones audiunt nostra verba, vident nostras imagines, sentiũt nostra signa? certè non leue est mo-

Quomodo sensibilia in intellectum agant.

dum aſſignare. Ad hæc, cur magis iſte dæmon quàm ille? cum ſit innumerabilis illa multitudo? necq; eſt fingere quod omnes hoc faciant veluti ſuprà dictum eſt. quare cõcludentes primã rationem, dicamus, quia ſi dæmones talia operari non poſſunt niſi uolentes, & non uolũt niſi intelligant: non poſſunt autem intelligere niſi ſecundum aliquem modorum aſſignatorum, nullus autem illorũ modorum videtur poſſibilis in dæmonibus, igitur dæmones talia operari nõ poſſunt, quod erat prima ratio. Secunda ad idem eſt, quoniam ſecundum aſſerentes talia fieri à dæmonibus, dęmones ipſi, exempli gratia, ſanitatem non inducunt immediatè alterando, ſed applicando actiua paſſiuis, ut etiam uidetur eſſe ſententia Auguſtini 3. de Trinitate, & in pleriſq; aliĳs locis: Ex acumine intellectus & ex longa experientia multa nouerunt, quę humanus animus tum ex hebetudine intellectus cognoſcere non poteſt, tum ex paucitate experientiæ, cum parum uiuat. Et pręter hæc materialia obediunt dæmonibus ſecundum

Primæ rationis concluſio.

Secunda ratio.

Vnde noſcant tanta dæmones

dum motum localem, tantum quãtum diuina uirtus permittit: quare cognoscentes dęmones huiusmodi medicamina, asportant ea, & applicant ipsis infirmitatibus unde potest sequi sanitas. Verũ ista uidentur incredibilia, primo quidem, quoniã ista medicamina sunt corpora, sunt enim uel herbæ, uel succus, vel lapides, uel aliquid huiusmodi, quę sunt uisibilia, & ut in pluribus odorabilia: mirum autem uidetur quod non uideantur, & sensu olfactus nõ percipiantur, imò, ex quo tanguntur vulnera, nõ sentiantur sensu tactus: si enim musca carnibus nostris adhæreat, illico sentimus. Amplius quomodo illa medicamenta sunt tã pręstò ipsis dęmonibus, ut quasi subito trãsferantur ab ultimo oriente in ultimũ occidentem, uel econtrà: uel igitur dæmones secũ ferunt pyxides aut peras aut sacculos plenos emplastris et succis, ueluti chirurgi & pharmacopolę: quod si sic est, mirũ est quod ab omnibus non uideantur, nisi dicantur dęmones etiam sensus nostros fascinare. Tertiò, quoniam per causas natu-

Vt noscas uanum esse relinquere sensum propter rationem, uide etiam epist. 38. Io Langij.

rales nos possumus huiusmodi experimenta saluare, necꝫ est aliqua ratio cogens hęc per dęmones operari: Ergo in uanum dæmones ponuntur: ridiculum enim & omnino fatuum est relinquere manifesta, & quę naturali ratione probari possunt, & quęrere immanifesta quæ nulla uerisimilitudine persuaderi possunt. hoc autem in subsequentibus ostendetur, cum ad has rationes in subsequentibus respondebimus.

Caput secundum, in quo quædam ponuntur dubitationes circa opinionem Auicennæ.

SCribis adhuc etiam posse responderi secundum opinionem Auicēnę, sed hanc esse damnatam ab omnibus. Ego quidem existimo hāc opinionem esse falsam, & præcipuè quoniā orthodoxa ecclesia eam damnat. Verùm, nos subijciendo dictis Peripateticorum, credo efficaci ratione eam conuinci non posse, necꝫ per sensata posse impugnari, & fortassis (quod pertinaciter non affirmo)

mo) non repugnat sententię Aristotelis opinio Auicennę.

Caput tertium, in quo quædam supponuntur pro uia Peripateticorum.

SEd quoniam non petis à me quid leges dicant, uel quid senserit Auicēna, sed quid uerisimiliter existimem de hoc Aristotelem sensisse: ideò cupiens tibi in hoc morem gerere, priusquā ad formalem rationem uel dubiorum solutionem deueniamus, primò secundum Peripateticos uolo supponere quędam ex quibus postea satis apertè poterunt singillatim responsiones patêre ad vnūquodq; dubiorum. Supponamus itaq; primo, herbas, lapides, mineras, extracta à diuersis animalibus, & vniuersaliter omnia quæ concurrūt ad artē medicam, imò ad omnes ferè operationes humanas, corpora alterare, aut immediatè per qualitates manifestas manifestè alterando corpora in qua agunt, aut mediatè alterare, quoniam conuertuntur

Prima suppositio, quot modis medicamina corpus alterēt.

in uaporem, quæ sic conuersa postea alterant corpora, aut aliquando alterare per occultam alterationem & inuisibilem. Exemplum primi, sicut ignis calefacit, aqua frigefacit & consimiliter faciunt multa composita ex elementis, siue sint simplices medicinę siue compositę secundum modum loquendi medicorum. Exemplum secundi, sicut rhabarbarum non purgat choleram nisi actuatum fuerit per calorem naturalem, & in uapores conuersum fuerit. Exemplum tertij, sicut magnes attrahit ferrum neq; per qualitatem unã de primis, neq; per unam de secundis, neq; quoniam magnes uertatur in uaporem, sed per qualitatem insensibilem quę ignoratur, sicut docet quotidiana experientia: & consimiliter apparet ferè in infinitis: hæc suppositio non indiget probatione, quoniam ab omnibus uniuersaliter conceditur. Supponitur secundò, non unũ tantum genus esse eorum quæ operantur secundum tertiũ modum, imò ferè infinita. Nam Magnes attrahit ferrũ: Adamas resistit eius operationi: Saphirus fugat

Secunda suppositio, quæ et quot agant à proprietate occdita.

fugat anthraces, oculos fouet: & sunt fere infinitæ uirtutes occultæ, de quibus Albertus in secũdo mineralium tractatu 2. cap. primo, 11. 17. & alibi multa & mirabilia dicit: multaq; alia sunt cõnumerata à Marsilio Ficino capite primo, libri quarti Theologiæ Platonis. Et qui vult hæc accumulatim exquirere, uideat Pliniũ & doctores scribẽtes de Simplici medicina. Supponit tertio, quod aliquando aliqui habẽtes cognitionem istorum sic operantium secundum tertium modum, inducũt aliquos effectus, quos vulgares uidentes & nescientes reducere in causam, (quoniã insensibiliter operetur huiusmodi causa) credũt talia fieri aut à Deo, ut ab Angelis, aut à dæmonibus, & existimant homines ipsos talia operãtes habere familiaritatem cum angelis uel cũ dæmonibus, & multotiens habere locutionem cum eis, qui tales homines de rebus multis instruãt ipsisq; multa prædicãt. Vnde si quis uideret Echeneidem de genere piscium semipedalis lõgitudinis, detinere nauim ducentorum & amplius pedum cũ suis

Tertia suppositio, uulgarium erroris causa, est ignorantia.

Echeneis.

armamentis, nõne exiſtimaret hoc fieri vi dæmonum, aut diuina uirtute? quis ſi eundem piſcem, eandem nauim detinere uideret undiq; uentis & remis impulſam, non negaret hoc ui naturali minime fieri poſſe? Quis, ſi lanceam à piſce Torpedine tactam digito attingeret ac in ſtuporem incideret, hoc ex natura piſcis factum exiſtimaret? cum ibi non appareat modus talis effectus? & tamen hæc uerißima ſunt & experta, ut 24. libro de animalibus refert Albertus ex ſententia Plinij & aliorum grauißimorum authorum. Reperiuntur etiam herbę & lapides pluuias & grandines prouocantes, & aliæ appoſitę eas repellentes, ut ijdem grauißimi authores teſtantur. Quare ignauũ & prophanum uulgus & rudes homines quod non norũt fieri per cauſas manifeſtas & apparentes, in Deum uel in dæmones referunt: nec hoc contingit ſolummodo fieri circa tales operationes, uerùm & circa actus prudentiæ & ſapientiæ, ipſarumq; artium. Doctißimus enim uir & ſanctißimus Boëtius (ut de ſeipſo refert primo de Con

Torpedo.

Vulgus cæcum in iudicando.

Boetij ſapiẽtia

de Cōſolatione) ob admirabilem eius ſcientiam hac nota non caruit: Exiſtimatum enim eſt ipſum habere cōmertium cum ſpiritibus immūdis. Galenus quoque medicorum princeps, cum multa ex ſcientia medicinæ, quæ antè ægroto contigiſſent dicere ſciret, & futura prædicere, creditus eſt hoc ex arte dæmonū facere, quemadmodum de ſeipſo refert: & ſic de infinitis fermè alijs contingit.

Galeni præſagia.

Quartò ſupponitur, quod ſicut in herbis, lapidibus, & animalibus inueniuntur tales & tantę diuerſæ uirtutes: ita in tota ſpecie humana non repugnat reperiri conſimiles uirtutes, ſit quod aliqui participent de natura unius herbę, aliqui uerò alterius: & ſic dicatur de cæteris. Suppoſitio ſic perſuadetur, nam cōmuni omnium conſenſu homo eſt medius inter æterna, & generabilia & corruptibilia: & non tantùm ponitur medium per horum excluſionem, uerùm & participationem. Quare participare poterit de omnibus extremis: et ſic aliquis homo aſſimilatur uni extremorum, aliquis alteri. hoc idem experimento ma-

Quarta ſuppoſitio, in humana ſpecie reperiri mirabilia.

Homo quid ſit

Virtutum & uitiorum seminaria sunt in homine.

nifestatur: nam secundo Ethicorum, & in septimo eiusdem, quãquam uirtutes & uitia non sunt nobis profecta à natura, sunt tamen in nobis horũ seminaria. Vnde aliqua homines naturaliter inclinantur ad unam uirtutem uel uitium aliquod, aliqui uerò ad opposita siue ad alias. Quare iussit Plato & approbat Aristoteles, ut pueri artes & scientias discant ad quas sunt inclinati, aliter aut nũquam proficiẽt, aut parũ. hinc est quod aliquos uidemus ut Deos, aliquos ut bestias, aliquos uerò homines tãquam inanimatos. Quare, secũdo Ethicorum uirtutẽ heroicam attribuit hominibus qui multum de diuino participant: bestialitatem hominibus qui multum bestijs appropinquant. Et quotidiana experientia docet hoc: nanq; aliqui homines dicuntur Iouiales, aliqui Saturnini, aliqui Mercuriales, & sic de cæteris, secundum quod in proprietatibus conueniunt cum illis. aliqui sicut leones, aliqui ut uulpes, aliqui ut lupi. Quare Albertus in primo suo de animalibus ex sententia approbatorum physionomorum

Pueri quando in scientijs aut artib. proficiãt

Hominum magna uarietas in moribus.

rum & philosophorum dicit, quod homines in membris assimilantibus animalibus gerūt naturam illius animalis. unde homo dictus est paruus mundus, quoniam tota natura tā superorum quā inferorum, in natura humana est comprehensa: quamuis & ob alias causas sic nuncupetur. Suppositio itaq; est consonans rationi & experimento. Quintò supponitur ex tertio de anima, quod anima sensitiua cum recipiat species omnium sensibiliū, quoquo modo est omnia sensibilia: & intellectiua omnia intelligibilia. Quare cum omne quod est, aut sit sensibile aut intelligibile, humana anima cum utrunq; comprehendat, sensum uidelicet & intellectum, ipsa erit omnia: Est enim sensus in actu, sensibile in actu: & intellectus in actu, intelligibile in actu, totū patet ex tertio de anima. Supponitur sextò, quod quantūcūq; sensus in actu, sit sensibile in actu, & ut sic solum secundum esse spirituale & non reale: (Vnde secundo de anima, oculus uidens colorem dicitur coloratus spiritualiter, & non realiter: & desiderans

Homo cur paruus mundus dictus.

Quinta suppositio, anima quomodo sit omnia.

Sexta suppositio. Specierum productio.

derans dicitur ipſum deſideratū: & in telligens ipſum intellectū, eodem mo do,ſcilicet ſecundum eſſe ſpirituale) ni hil tamē prohibet, imò eſt neceſſarium, quod ipſa ſpecies ſpiritualis realiter pro ducat rem cuius eſt ſpecies,ſi agens fue rit potens, & paſſum benè diſpoſitum. Suppoſitio manifeſtatur & auctoritati- bus & experimentis, ratione quoq; per ſuadetur: authoritate quidē, quoniam Ariſtoteles in libro de motibus anima- lium ſecundum communem numerati onem commento 6. ſic ad literam dicit: Alterant autem phantaſiæ & ſenſus me ditatiões.id eſt, ſenſus enim ſtatim ſunt alterationes quædam exiſtentes:phan- thaſia autem & intelligentia habent re- rum uirtutem:aliquo enim modo ſpeci es intellecta calidi & frigidi,aut delecta bilis aut triſtabilis, talis exiſtit qualis quidem & rerum unaquæq;. Propter quod tremunt & timent intelligentes ſolum: hæc autem omnia paſsiones & alterationes ſunt: alteratis autem in cor pora hæc quidē maiora, hæc autem mi- nora ſunt:quòd autem modica permu- tatio

tatio facta in principio, multas & magnas faciat differentias, deinceps non im manifestum est, uelut gubernaculo secundum aliquid modicum transposito, magna pro re fit transpositio. Adhuc autem secundum caliditatem aut frigiditatem, aut secundum aliquam talem passionem cum fiat alteratio extra cor, et in hoc secundum magnitudinem in sensibili parte, multam facit corporis differentiam in ruboribus & palloribus & tremoribus & horum contrarijs. Principium igitur (quemadmodum dictum est) motus, quod in operabilibus persequibile et fugibile: ex necessitate autem consequi meditationi & phantasiæ ipsorum caliditas & frigiditas. Tristabile enim fugibile, delectabile autem persequibile: sed latet circa modica. hactenus hæc. Sunt aũt tristabilia & delectabilia omnia fere cum frigiditate aliqua & cũ caliditate: hoc autem palàm ex passionibus: Audaciæ enim & timores & ad Venerea motus & alia corporalia tristabilia & delectabilia, hæc quidem secundum partem cum caliditate & frigidita

te sunt,

te sunt, hæc autem secundum totũ corpus: memoriæ autem & species quasi idolis utentes his, aliquando autem minus, aliquando magis, causæ eorũdem sunt: & reliqua quæ sequũtur. Eandem sententiã habet sectione septima Problematum per omnia ferè problemata: non pono breuitatis causa. hoc etiã experimento probari potest, Aristot. 9. de Naturis animaliũ cap. 38. sic scribit: Sed vt quoq; animalia pro suis effectibus agere. Sic pro suis quoq; actionibus affici mutariq; moribus solẽt. Partes etiam corporis nonnullæ sæpenumero ratione agendi immutantur, ut in auium genere euenit: Gallinæ enim cum mares uicerint, cucurriũt: & exemplo marium temptant superuentu coire: crista etiam caudaq; eriguntur, ita ut non facile an fœminæ sint, liceat cognoscere: nõnunquam etiam calcaria his nascuntur. Iam uerò & mares nisi sunt nonnulli, qui cũ fortè fœmina interijsset, officio fœminę fungerentur in pullos, ducendo, fouendo, educando: ita ut nõ ex eo uel cucurrire uel coire appetant: quin & indeà

Gallinarum miri affectus.

primo

primo naturę ortu ita nonulli mares effœminati proueniant, ut neq; cucurriant, neq; per coitum agere uelint, & Venerem eorum qui tentent superuenire, patiantur: & reliqua quæ sequuntur. Auicenna quoq; 9. de Animalibus, capite de moribus animalium, post multa sic scribit: Et de mirabilibus animalium est, quod gallina quando uincit gallum in pugna, erigit cristam quasi esset gallus, & aliquando nascitur illi cornu in crure ut gallo. Et in hoc percipi potest obedientia naturę cogitationibus. Et quãdo moritur gallina uel dimittit pullos, gallus efficitur pius supra ipsos, sicut si gallina esset, & non luxuriat illo tempore, & agit se in mollitie sicut si esset gallina: & reliqua quæ sequuntur.

Copiosissimus autem Marsilius Ficinus de his loquitur capite primo, 13. libri de theologia Platonica: Sic enim scribit: Fantasiam quatuor sequuntur effectus, appetitus, uoluptas, metus et dolor. Hi omnes, quando uehementissimi sunt, subitò corpus proprium omnino, nunquam alienum, afficiunt. quantos Affectuum uis

ardo-

ardores uel uindictæ cupiditas ciet in corde, uel libido uoluptatis in iecore? imò & in pulsu ex eius mutatione cognouit medicus Erasistratus Atiochum esse amore Stratonicæ captum. Rursus cupido nocendi, freqnenti intuitu quã pernitiosè pueros aliosq́ molliores fascinat? Quàm manifestè prægnantis mulieris auiditas, tenerũ fœtum inficit rei cogitatæ nota? Quàm uarios filijs suis gestus figurasq́ parentes, & quantum dissimiles sibi imprimũt, propter uehementem rerum diuersarum imaginationem, qua dum coëunt, casu aliquo afficiuntur? quo fit, ut dissimiliores sint admodũ inter se homines figura gestuq́, & quàm queuis inter se in quauis specie bruta. Quàm sępe malefica uolũtas extationibus suis & ueneficijs vulgo fertur nocuisse hominibus & plantis ac brutis? adde quòd gulones nonnulli, epulas quasdam auidius cogitantes, saliuam suam simili quodam sapore inficiunt. Pueri quoq; & grauidæ mulieres propter nimiam uetiti cibi potus'ue auiditatem, liquescunt, desiliunt, dilabũtur.

Fascinatio.

Prægnantis auiditas.

Extationis uis.

Gulonum appetitus.

tur. hæc & similia efficit appetitus. Lætitia quoq; uehemens (non minora hęc perimere subitò potest corpus, & sæpè morbo leuare. Nōne Sophocles & Dionysius Siciliæ tyrannus obiêre repente vterq; accepto tragicæ uictoriæ nūcio? mater uero uiso filio à pugna redeunte, subito expirauit. quid ergo dolor possit, nullus ignorat. molesti cum etiam te tri spectaculi cuiusdam gustus, inficit & prouocat nauseam solo aspectu. Pueri nonnunquam & grandiores cum amaram potionem offerri uident alicui, statim sentiūt amarā in ore saliuam, quam vehemens mouit imaginatio: ijs nonnunquam tali quadam cogitatione aluus quoque laxatur, & quod mirabile est, nonnullis stupescunt dentes ex aspectu aliquo & auditu. Quid misericordia, quæ dolor quidam est? nōne miserantis corpus ita nonnunquam malè afficit, vt corpus alterius uidet affectum? quod declarant hi qui sanguinis humani aspectu statim spiritu deficiēte labūtur. & hi quibus dolent cubitus, cum uident aut audiunt alterius cubitum uulneratum,

Lætitiæ effectus.

Doloris uis.

Imaginationis uis.

Misericordia quid possit.

Metus neratum. Quid metus? an non sæpe ex fenestris altis in terram despiciẽtes, præ formidine caligamus & contremiscimus? pallemus cum repente timemus: sicut & uerecundi rubent: timore subitò cor trepidat, arrectæ stant comæ, uox faucibus hæret, deficitq; uita, uel morbi diutini sequuntur. nonnunquam morbos curat metus, ut singultum & quartanam febrem. Quando autem metus

Metus cum auiditate exemplum.

uehementissimus cum uehemẽtissima auiditate concurrit, nonnunquam effectus mirabilis prouenit. Hinc, ut est apud Herodotum, cum Crœsum regem quidam ex Persis interficere uellet, filius Crœsi antea mutus, propter ingentẽ tum mortis paternæ timorem, tum clamãdi cupiditatem, subitò soluit linguã, ac magna uoce clamauit, ô uir ne interficias Crœsum: inde uocalis factus est. Quamobrem affectus illi quatuor corpori dominantur penitus, cum illud vndique mutent. Sunt autem hi motus ipsius animi. nam quantum animus bonũ quodpiam indicat aut malum, tantum cupit, gaudet, timet, & dolet. Vnde sequitur

quitur corporis naturam animæ motibus penitus subijci. hinc fit, ut vultus humanus tũ inclinati animi perspicua signa, tum effectuum singulorum indicia certissime præ se ferat. illa quidẽ soli physiognomi, hæc etiam uulgares intelligunt. Quis non facile cognoscat patientem, timentem, iratum, & gaudentem animum, & mœrentem? possem & multa alia huic proposito deseruientia adducere, sed hæc satis esse putaui. Non minus & ratione hoc persuadetur: species nanque siue ideæ in Deo, in intelligẽtijs, & in anima inferiori inueniuntur, estq; de Dijs nomen dictum analogicè: unde & prius dicitur de ea quæ in intelligentijs, & postremò de inferioribus. Quare, ideę diuinę imago est causa ideati, etiam sine aliquo instrumento. Deus enim produxit hunc mundum uisibilem per ideam mundi quæ est in mente diuina, & sine aliquo instrumento, quãdoquidẽ ipse est causa omnium, ut dicit Boëtius in 3. de Consolatione. Idea autem rerum fientarum quæ est in intelligentijs, produxit hæc inferiora mediã-

Corporis natura animæ motus sequitur.

Idea diuina & mundi.

tibus instrumẽtis æternis, quæ sunt corpora cœlestia, ut dicit Commentator 2. de Generatione, commento 51. & 26. duodecimi metaphysices: Quare nihil inconuenit si idea quæ est in mente nostra quæ est species, producat aliquando suam ideam secundum esse reale mediãtibus instrumentis corruptibilibus, quę sunt spiritus & sanguis, ubi passum fuerit dispositum. quapropter patet suppositio sexta. Supponitur septimò quod quamuis per species in anima, & passiones (ueluti dictum est) ad intra, & in corporibus in quibus reperiuntur, fiant tam mirabiles effectus: nihil tamen prohibet quin & ad extra & in corpora aliena, aliquando consimiles operentur effectus: suppositio patet, quoniam stat passum similiter esse dispositum ad extra, sicut ad intra: imò & aliquando magis ad extra, & agens habere sufficiens dominum: ergo cõsimiles actiones possunt prouenire ad extra: totum enim patet. Nam sicut Socrates est dispositus pro uno affectu, ita & Plato potest esse dispositus. & cum à corpore existente in pas-

Idea in mente nostra, quid possit.

Septima suppositio.

Fascinationis uis et causa.

in passione, quasi semper procedit euaporatio ad extra taliter infecta uel affecta sicut intra: consimiles igitur producētur effectus in Platone ad extra, sicut in Socrate ad intra. hoc etiam patet de vetulis fascinantibus: de homine uehementer excandescente: de sputo & anhelitu hominis ieiuni: de serpentum sibilo: et sic de infinitis. imò ratione diuersitatis passi, puer fascinatur, & nō uetula: quoniam puer est naturæ teneræ. Et infectus peste alium inficiens aliquando uiuit, imò est sanus, & qui ab eo inficitur, moritur: quoniam ille potest resistere, hic uerò minimè: & sic de alijs. quare si hoc in noxio fieri potest, etiam poterit fieri in iuuatiuo. Vt nanque refert Plutarchus in uita Alexādri Magni, homines lętabantur & confortabantur in eius approximatione, quoniam carnes eius redolebant. & amplexus adolescētium boni anhelitus est medicina temperata, secūdum medicos. Octauo supponitur ex sententia Augustini 3. de Trinitate, & ex multis alijs eius locis, quod ferè ab omnibus modernis Theologis

Boni odoris uis.

Octaua suppositio.

logis acceptum eſt, dæmones immediatè mouere corpora motu locali, ſed non immediatè alterare. uerùm cum concurrit alteratio: hoc fit per corpora naturalia, q̃ paſſo clàm uel apertè fuerunt applicata ab ipſis dęmonibus. Suppoſitio patet ex communi cõſenſu noſtrorum Theologorum: & hæc ſint ſuppoſita.

Caput quartum, in quo ex ſuppoſitis ſecundum Peripateticos, reſpondetur ad dubia propoſita.

HIs itaq; ſuppoſitis & taliter diſpoſitis, nunc modo reſpondeamus ad dubia propoſita ſecundũ principia Peripateticorum. Et primò ad tria prima, ſcilicet ad illa de pueris illis, quorũ unus patiebatur combuſtionem ignis, alter uerò eryſipelata, & ad illud in quo ponitur de ferro infixo & euulſo: Et dicemus ad hæc tria ſimul, primò quod ſine auxilio dæmonum & angelorum, niſi dicamus angelos eſſe intelligentias, quæ tãquam cauſæ cœleſtes concurrũt ad omnem effectũ in hoc inferiori mundo: Verũ loquimur de angelis ut leges ponunt:

ponũt: Dico quod sine aliquo istorum auxilio, per causas merè naturales possu mus saluare hos casus, & quod incredibilius est, non contradicendo orthodoxæ ecclesiæ: quomodo autem hoc possit fieri, tribus modis ostendo. Primus modus est iste, quoniam sanitates istæ in tribus prioribus casibus uel saltem in primis duobus fuerunt inductæ per alterationem. nam duo primi erant morbi complexionales præcipuè, quamuis fortasse coniuncti fuerint compositionali morbo propter aliquam solutionẽ continui: uerum præcipue ambo peccabant in complexione: quare ex tertio artis paruæ habebant curari per contraria scilicet per infrigidationem, quam manifestum est esse alterationẽ: sed per ultimam suppositionem dæmones hoc facere non poterunt, nisi applicando actiua pasiuis quæ naturaliter operantur. Cum itaq; nõ repugnet aliquem hominem cognoscere ex scientia naturaliter habita per studium illa quæ applicãtur per dæmones, & modum applicandi quandoquidem hæc naturalia sunt, &

naturaliter operātur: possibile est igitur hominem consimilia operari sicut dæmonem & angelum absq; penitus aliquo eorum auxilio: ergo conclusio uera quæ fuit intenta. Vnde profectò non uideo si hoc conceditur fieri à dæmonibus secundum modum ab eis assignatum, quin & hoc fieri possit per humanum ingenium. Verùm huic fortasse di-

Obiectio. cetur quod si hæc fierent humano ingenio, & secundum istum modum, tunc uideremus applicationes medicaminū, & apponere manus parti ægræ: & æger sentiret alterationem. Non enim uidetur uerisimile sanitatem illam fuisse inductam ex frigiditate, & quod æger nō senserit ipsum frigefieri: Similiter autē

Responsio. non est in opere dæmonum: Verū illud nihil est, quoniam quæstio stat si fiant talia à dæmonibus, quoniam illa medicamina sunt corpora sensibilia, quomodo igitur latent ægrum & assistentes? forte dicetur quod dæmon fascinat & præstiget sensus ægri & assistentiū: Sed hoc non uidetur penitus soluere, quoniam ista fascinatio & illusio seu pręstigiatio fit

tio fit alterando ſenſus: ſed omnis alteratio facta immediate à creatura, fit à corpore, & naturaliter: contingit autem illud ſic faſcinans eſſe notũ homini. quare & homo poterit taliter operari ſicut & dæmon operatur: & ſic rurſum ſtat concluſio, ut patet. de illo autem quod dicitur, an æger dum ſic ſanatur ſentiat in ſe aliquam alterationem, ego neſcio. Verùm hoc ſcio, quod ſi quod adducitur uerſus ſanitatem, ſic inductam arte dæmonis, ſentiri debeat: utrobiq; enim eſt operatio naturalis, ſed ſolum differunt ratione applicantium, quæ per ſe nõ faciunt differre. Ex iſto modo ſequitur quod aliqui multa ſunt operati ſecũdum naturalem & aſtronomicam ſcientiam, & tamen uel ex ſanctitate crediti ſunt iſta operari, uel ex necromantia: cũ tamẽ neq; ſancti neq; necromãtici ſint. Sequitur etiã, ſi uerum eſt quod à multis approbatis uiris dicitur, ſcilicet aliquas eſſe herbas uel lapides uel aliqua huiuſmodi repellentia grandines, pluuias, uentos: & etiam naturaliter reperiri aliqua alia apta inducere eadem: cum

Corollaria.

homines naturaliter scire talia possint, sic applicando actiua passiuis, poterunt inducere grandines, pluuias, & eas repellere: neq; apud me hoc est impossibile. Si enim piscis digitalis quãtitatis nauim onustam ducentorũ pedum & amplius, undique uentis ac remis impulsam, retinere potest: & piscis torpedo ad tantam distantiam stupefacere insensibiliter: Regulus siue Basiliscus potest tantam aëris quantitatem inficere: & multa talia genera serpentum incredibilia facere, de quibus Philosophi & Medici multa dicunt. Vitulus marinus & Laurus arbor fulmina propellunt. & sic de infinitis alijs: non est incredibile aliqua reperiri quæ grãdinẽ & pluuiã promouent: & aliqua quæ repellant. mihi uidetur quod si dæmones faciunt hoc applicando actiua passiuis, et talia naturaliter ab hominibus cognosci possunt.

Falso crediti magi uel necromantes.

Ex quibus ulterius sequitur, quod fortassis multi habiti sunt Magi & Necromantici ut Petrus Aponensis, Ciclus Esculanus, qui tamen nullum commertium habuerint cum spiritibus immundis,

dis, imò fortassis cum Aristotele credi- derunt dæmones non esse. Et aliqui exi- stimati sunt à uulgaribus sancti & credi ti habere cõmertium cum angelis pro- pter opera quæ videbantur, cum tamẽ fortassis fuerint uiri scelerati. Quod si di catˆ horũ aliquos facere signa bona, ali- quos signa mala, ut pote aliquos signũ crucis, & orationes sanctorũ dicere: a- lios uero oppositum: credo hæc facta fu isse ad deceptionem hominum. Viros autem doctos & bonos malũ non pro- palasse existimo, ne scientia uilescat & prophanetur. Sic itaq; iste est primus modus. Secundo modo hoc continge- re posset, quoniam quemadmodum di- ctum est in suppositionibus, sicuti con- tingit aliquã esse herbam, uel lapidem, uel animal, aut aliquid aliud, quod pro prietatem sanandi aliquam ægritudinẽ habeat, ut pote secundum Aristotelem capite de Natura animaliũ, Diptamus euellit sagittas infixas: ita contingit ali- quem hominem ex proprietate indiui- duali habere talem uirtutem: quare uel insensibiliter alterando passum, uel per

Secunda responsio

uaporem

Ex propri- etate homi- nes sanandi uirtute præ- ditos reperi- ri posse.

uaporem transmissum ad ægrotantem partem, consimilem effectum uelut dip tamus inducit. Et possibile est apud me quod homo habeat talem dispositionē qualem diximus, sicut habet Rhabarbarum uirtutem expurgandi colerā: Rhabarbarum tamen non expurgat colerā nisi fuerit actuatum per calorem naturalem, & in uaporem fuerit conuersum. Sic contingit tales esse homines qui habeant huiusmodi uires in potētia, et per uim imaginatiuam & desideratiuam cū actu operantur, talis uirtus exit ad actū, & afficit sanguinem & spiritū, quæ per euaporationem petunt ad extra, & producunt tales effectus. Quod autē dictū est de isto modo, ratione & experimento probatur: ratione quidem, per illud quod est in suppositionibus: quoniam cum homo sit omnia per participationem tam superiorum quam inferiorū, non inconuenit aliquem reperiri similem in animali habentem talem proprietatem: alterum uerò tali herbæ habenti aliam: aliam alteri lapidi in alia proprietate hoc enim apparet manifestum in

mori-

moribus animalium. aliqui enim sicut Dij, ut heroës & sancti uiri: aliqui ut leones, ut lupi, ut serpentes, & sic de cæteris. Quare nihil uetat etiam in proprietatibus assimilari. Hoc etiã sic persuadetur, quoniam isti præcantatores non conueniunt uel sanant in unaquaq; ægritudine. nam aliqui dicuntur proficere in quartana, qui non proficiunt in colerica siue tertiana: aliqui pro capite· aliqui pro crure, & sic de reliquis. Hoc autem uerisimilitudinem facit quod sit secundum modum dictum. Sicut alia herba conuenit uni ægritudini, & alia alteri. Amplius, quoniam si aliquis diceret illa uerba & faceret consimiles characteres, uideremus ipsos nihil proficere: quod non uidetur ex alio esse, nisi quoniam non est taliter dispositus sicut ille præcantator. uidemus etiam quod si ista fiaã ex uirtute dæmonum, uerisimiliter ualere ad omnes uel ad quamplurimas ægritudines, quod non consonat experimentis. Nõ minus & modus iste potest persuaderi per experimenta relata ab authoribus approbatis. Albertus enim

Non unum omnes morbos curare.

Pueri duo mira uirtute nati.

enim cap.3. libri sui de motibus animalium dicit, duos in Germania natos esse pueros, quorum unus dum ferreretur iuxta hostia, omnia hostia uersus suum latus aperiebantur quantumcunque clausa fuissent: & hanc uirtutem quam habuit ille in sinistro, habuit frater eius in dextro. Et dicit hoc multos uidisse, & hoc non posse referri nisi in proprietatē occultam, quam ambo consecuti sunt à cœlo. Auicenna autem capite ultimo 8. de Animalibus dicit, in terra Denasciæ esse homines qui suū corpus præligant quando uolunt, ut pungitiua non pungant suum corpus, nisi tales homines stimulent talia pungitiua. Et cum ipsa pungitiua tales homines pungunt, statim ipsa pungitiua moriuntur. Et quod quidam serpens magnus momordit unū ex illis hominibus, & statim serpens mortuus est. & tamen induxit effemeram in illo homine. Auicenna autē hæc mirabilia intelligens, accessit ad locum illum, et inuenit illum tunc defunctum: sed uidit eius filium qui cōsimilia & mirabilia fecit. Augustinus quoque in 24. ca

Denasciæ terræ homines.

pite

p[?]te 14. de Ciuitate Dei, refert esse homines qui cum uolunt, mouẽt aures suas. Sunt & qui totam cæsariem, capite immoto, quantum capilli occupant deponant ad frontem, & reuocant cum uolunt. Sunt & eorum qui quæ uorauerũt incredibiliter plurima & uaria, paululũ præcordijs contractis tanquam de sacculo, quod placuerit integerrimum proferunt. Quidam uoces auium pecorũq; & aliorum quorumlibet hominum sic imitantur & exprimunt, utnisi uideantur, discerni non possint. Et multa alia incredibilia ibi dicit, quæ aut ipse fatetur uidisse, aut à fidedignis accepisse. Sed referamus quæ magis proposito præsenti faciunt. Plutarchus author pręstantissimus in uita Catonis Vticensis refert quosdã esse homines Psyllos nuncupatos, qui morsibus serpentũ medentur: ore uenenum exhaurientes: & cantibus serpentes demulcere. Idemq; Plutarch. in uita Pyrrhi digitum maximũ pedis diuinitatem habuisse, adeò quod igne nunquam potuit comburi. Quid dicemus de Marsis, quos dicunt uulgates

Mirabiles hominũ quorundam operationes

Psylli.

Pyrrhi digitus.

Marsi.

res habere gratiam sancti Pauli? nonne & isti consimilia psyllis faciunt, imò & maiora? Reges Gallorum nõne dicuntur strumas curare? in præsenti anno nõne in agro Mutinensi repertus est unus qui ita tangebat & tractabat serpentes, ut mulier pullos gallinaceos? cum tamen reperisset serpentem horridum aspectu quem cum taliter pertractare uellet ueluti alios, eum momordit, & crudelissima morte interijt ille præcantor. quod quidem ob aliud accidisse nõ existimo, nisi quoniam sua proprietas nõ aduersabatur omnibus serpẽtibus. multa & ferè infinita talia inueniri possent quæ nostro proposito deseruirent, sed breuitatis causa omittũtur. Tertius autem modus soluendi etiã iuxta suppositiones positas est, quem etiam aliqualiter Petrus Aponus tangit in consiliatore differentia 155. quanquam multa inuoluat quæ sententia mea, nõ sunt Peripatetica: & fortassis aliqua sunt fabulosa. modus itaque talis est: Contingit imaginatiuam & cogitatiuam uirtutes esse ualde fixas circa aliquid, sic quod non

Reges Gallorum strumas curare. Historia.

Solutio tertia.

Imaginatiuæ uis

non sunt secundum naturales dispositiones, uerùm habitus ualde fixi & diu permanentes. & quod habeant obedientiam spirituũ & sanguinis: & tunc in tali casu res imaginata & desiderata secundum esse reale potest à uirtutibus produci imaginatiua & cogitatiua sic imaginantibus & desiderantibus. Quare in casibus dictis, ex uirtutibus præcãtatoris illius, poterunt produci omnes illi tres effectus. Modus autem iste sic persuadetur secundum suppositiones priores: quoniam, quod intra potest sequi sanitas uel infirmitas imò mors ferè à nullo est negatum: operationes enim animatorum siue sint secundum nutritiuam uirtutem, siue secundum sensitiuam, immediatè perficiuntur per spiritus & sanguinem, tanquam per instrumenta propria, quæ sunt apta moueri & obedire imaginatiuæ & desideratiuę secundum earum nutum. possunt itaq; dictæ uirtutes mutare & retrahere talia instrumenta secundum eorum imperium. uerùm alia instrumenta perficiunt & imperficiunt operationes tam naturales

De Animæ in corpus imperio L. Cæl. Rod. lib. 20. cap. 15. & 16. Animatorum operationes à quibus fiant.

rales quàm animales secundum eorum diuersitatem: unde possunt induci sanitas & ægritudo. Accedit ad hæc, quod propter motum localem secundũ quẽ fit additio & retractio spirituum & sanguinis ab aliquo loco, fit etiam eorum alteratio: nam lætitia generat sanguinẽ & spiritus claros, mœstitia è contrario: & sic de reliquis dispositionibus. Spiritus autem & sanguis sic diuersimodè alterati naturaliter producunt diuersos effectus, ut docet experiẽtia quotidiana, & historiæ manifestant: nam in coitu quis imaginans aliquid, producit realiter fœtum ei similẽ quod imaginatur: & mulier prægnans ex uehementi desiderio utpote ciceris, similitudine ciceris fœtum signatum parit, unde Ciceronum domus dicta est: & sic de innumeris alijs. Quare, impudentis est & omnino pertinacis uelle negare huiusmodi experimenta, & eorum causas. Cũ itaq; uirtutes ista talia posśint operari ad intra, ergo contingit & ad extra consimiles producere effectus, quando fuerint benè disposita, & secundum appropinquatiõ

Spiritus & sanguinis effectus miri.

quationem & dispositiones agẽtis. Vnde in duobus primis casibus ætas infantilis multum iuuat: ueluti in fascinatione infantes fascinantur: non tam faciliter autem qui sunt aliarum ætatũ, quoniam corpora eorum magis resistunt alterationibus. ut etiam olea & unguenta magis conueniũt pueris quam alijs ætatibus, propter eandem causam. In tertio autem casu multum facit fides curãdi, iuxta illud Galeni primo Prognosticorum capite 2. ille plures sanat, de quo plures confidunt. Quare, incredibile non est etiam sanitatem posse produci ad extra ab anima taliter imaginãte & desiderante de ægritudine: hoc negari non potest, ut apparet in fascinatione, in lepra, in infectis peste, in muliere mẽstruata, in excandescente, in inuido, in serpentibus, in habente infectum anhelitum, in potantibus in eodẽ uase, & sic de infinitis: ergo non minus est de sanitate, experimento quoq; cognoscitur bonum anhelitũ confortare, ueluti boni odores spiritus confortãt atq; uitam prolõgant, sicut fertur in historia Democriti,

Fides ægri quantũ possit.

Odorem bonum confortare.

criti, qui superuixit per tres dies, donec Dionysia celebrarētur, ex odore panis recentis & calidi, uel secundū alios mellis nō dum à cera depurati. quare istud quod dictum est, multum credibile est & consonum naturæ operibus. Si enim herbę, lapides, membra bestiarum, & multorum aliorum, tam mirabilia operantur, quāto magis humana anima, quæ inter ista inferiora primū obtinet gradum & est finis omnium quæ sunt, ut 2. Physicorum dicitur? imò longè uerisimilius est hæc fieri per humanam animam quàm per herbas & emplastra cæteraq́ꝫ huiusmodi generis. pro quo scire oportet, hūc modum differre ab eo qui est Auicennæ. Vt enim Auicennæ ascribit, Anima sola cognitione & imperio tales producit effectus non sensibiliter neqꝫ insensibiliter alterando, sed solum ex obedientia materialium quæ sunt nata parere nutui eius animæ. Secundum uerò nos, anima talia non operatur nisi alterando, & per uapores trāsmissos ab ea qui sunt affecti tali uirtute uel malicia: modò ex multis cōuincitur melius hoc fie-

Animæ humanæ uis in sanando.

Imaginatiua quomodo iuxta Auic. operetur in anima.

Peripateticorum ea de re sententia.

hoc fieri per uapores, quàm per cerota uel emplastra: tum quoniã spiritus sunt immediata & proxima naturæ instrumenta, illa uero sunt remota: tum quoniam sunt actuata: illa uero non agunt, nisi per calorem reducantur ad actum: tum quoniam sunt spiritualiora, illa uerò sunt magis materialia & crassa. quare, non tam faciliter intrãt poros & partes interiores sicuti uapores & spiritus. Amplius ista corporalia magis sensibiliter alterant: quare multotiens passo dolorem inferũt, illa uero spiritualia insensibiliter. Vnde qui inficiũtur à peste, nõ sentiunt, & multoties nesciunt dicere à quibus infecti sint: quo fit, ut celerius et magis ordinatè in his procedat natura, quàm in cerotis & emplastris: quæ omnia, quanquam à prophano uulgo non percipiantur, ab istis tamẽ philosophis, qui soli sunt Dij terrestres, & tantũ distant à cæteris cuiuscunq; ordinis siue conditionis sint, sicut homines ueri ab hominibus pictis, sunt concessa ac demonstrata. ex quibus sequitur, quare Empirici, imò literarum omnino ignari, mul-

Vaporum et spirituũ nis.

Philosophi Dij terrestres

Cur empirici multos sanent.

ri, multotiens plures sanant quàm ratio nales medici & doctissimi. nã huiusmo di effectus ut plurimum sunt in plebeis & hominibus rudibus, qui maximè sũt creduli, maximamq; fidem prestant huiusmodi generis hominibus. Modò, quantum faciat fides & imaginatio, satis ex his que dicta sunt tam ex parte agentis quàm passi, abũdè patere potest. quare hæc extra rationem non fiũt. Dicimus tamen in tertio casu uidelicet de ferro euulso, hoc posset habere aliã causam rationalem à prædictis. Contingit enim aliquos homines habere manus ita agiles & bonum experimentum in euellendo, ut ingenio & manuum agilitate faciant, quod maximis uiribus fieri non potest, ut fertur de Archimede Syracusano, qui paruo instrumento faciebat quæ uix ab una ciuitate fieri potuissent. Sic itaq;, ut mihi uidetur, ad istos tres casus secundum Peripateticos dicẽdũ esset. Sed quartus casus de Cribro, maiorem uidetur habere difficultatem, & non solum secundum Peripateticos, uerùm etiam secundum ponentes dæmones:

De ferro euulso à uulnere.

Archimedes.

Ad casum de Cribro moto

mones: qui etsi immediatè moueant localiter, non tamen immediatè alterant. Et figuræ illæ uisę à uirginibus in speculo fiunt per alterationem. quod est igitur alterans, nisi sint corpora producentia in speculum sui imaginem? Verùm quod talia uideantur etiam ab astantibus, uerisimile est. quare, utraq; opinio easdē habet difficultates: propter quod primo mihi uidetur dicendum ad hoc, quod istud experimentum non est uerum, sed ibi est deceptio illius præcantatoris: qui si mouet cribrum illud, clā & insensibiliter mouet, & tā cautè, ut nos lateat: uel si mouetur ab alio, intelligētiam habet cum illo qui tenet cribrum illud: dicoq; etiam intelligentiam habet cū illis pueris. tales enim homines non quærunt nisi lucrum: quare, fraudibus & dolis uiuunt. huiusmodi rei mihi fidē facit Simon Pascha Genuensis nostri amantissimus: retulit enim mihi cū Romæ quendam ualde celebrem in hac arte uidisset, rogauit eum ut in domo sua hæc experimenta faceret, cunq; ille annuisset & dicta esset dies, Simon nō uul

Visa in speculo à uirginib.

Præcantatorum & circulatorū fraus.

Historia

garis, sed philosophus, elegit pueros qui nunquam talia se uidisse dixerunt: cūq; præcantator ille huius facti causas satis inanes adduceret, promisit præstigiator ille se in crastinum hæc facturū. Verùm cum & constituta die superuenisset, Simon callidus recessit. Neq; aliquis miretur de deceptionibus & illusionibus talium uirorum: iam enim plu

Historia.

ribus annis elapsis uidimus Mantuæ & Pataujj quendā huiusmodi generis hominem Reatium nuncupatum, qui incredibilia huiusmodi operabatur, communiterq; tenebatur ab omnibus arte dæmonū ea facere: quare, hereticæ prauitatis inquisitores eum detinuerunt: cunq; torqueretur ab eis, occulta fide ostendit quod omnia illa erant deceptiones & manuum agilitates, & quod multi habebant intelligentiam cum eo: quare, ab inquisitoribus dimissus, postea fuit à quodam interemptus, quem deceperat. Dico secundo quod ut diximus superius, iste præcantator uel uerius delusor potuit habere cum quibusdam intelligentiam, qui ex remotis & nō prospe

ctis ab

ctis ab astantibus faciunt, quòd aliqua corpora tales imagines in speculo ostẽdant, & expectant donec, quem quæritis, ut deceptio sit magis occulta. Secundum enim hunc modum possumus uidere ea quæ fiunt post terga nostra, ut apparet in speculo directè opposito oculis nostris, in quo apparẽt ea quę sunt in cœlo. et in huius testimonium dicam exemplum: Dum Patauij multi essent in aula episcopatus, uir non solum doctissimus, sed etiã sanctissimus Petrus Barocius, cunq; coram episcopo sermo haberet̃ de Apollonio Thianeo, quòd uideret ea quæ essent in remotissimis partibus: cũq; multi hoc referrent in artem magicam, subrisit uir doctissimus, (nam in Mathematicis uniuersaliter erat apprimè doctus) & dixit nihil hoc secundum naturam incõuenire, ista nãq; inferiora suas imagines et species diffũdunt in aërem & usq; ad cœlum: & hęc iterant & reuerberãtur in ista inferiora: ueluti unum speculum in alterum speculum: & sic talia longinquè uideri possunt. adducebatq; authores asserentes

Speculi usus.

Petrus Barocius episcopus Patauij.

Vnde imagines in speculo à longè.

hoc, quorum non recordor, & multas historias de hoc: dicebatq́ aliquos fuisse creditos sanctos ob talia facinora, qui propter scelera ab eis commissa magis fuerunt diaboli. Dico tertiò &(ut existimo) satis probabiliter secundum suppositiones superiores, primo nihil inconuenire hominem flatu satis occulto, uel uapore taliter infecto uoluere cribrum, uel à proprietate occulta, sicut alius magnes attrahit ferrum, alius expellit. neq; hoc est minus incredibile quàm de illis duobus gemellis ab Alberto recitatis, ad quorum unius dexteram ostia dextra aperiebantur & patebant, ad alterius uero sinistram è contrario. Quare, tales homines possunt sic per uirtutem indiuidualem agitare cribrum. quod uero dicitur de apparentibus in speculo, dico quod non est remotum hoc fieri à uaporibus transmissis ab ipso pręcãtatore sic imaginãte affectis, consimili ratiõe uel dispositione sicut spiritus intra. Pręcantator enim ille multum fixe imaginabatur illas figuras: quare similibus imaginationibus afficit spiritus et uapores ab eo trãs

Vapor occultus.

eo transmissos, qui taliter speculum afficiunt. Si nanque ex mulieris imaginatione in coitu, & quando est prægnans fiunt effectus reales similes rei imaginatæ, cur igitur & illi spiritus sic affecti nō possunt spiritualiter sic afficere speculū? Verùm hæc responsio uidetur habere dubitationem manifestam, quoniam si sic esset, non solum pueri uirgines hoc inspicerent, uerùm & nō uirgines & cęteri astantes: quod tamē non fertur. Sed quæro, si hæc fiunt opera dæmonum, & uirgines aspiciant tunc talia, & cum tales formæ non possint aspici nisi ibi sint, cum non sentiamus nisi ea quæ sunt, ut dicitur secundo de Anima: Cur igitur etiam tunc tales formæ non uidentut ab alijs? Quòd si quis dicat dæmones præstigiare aliorum oculos, dicemus ut prius, quod hoc nō fit nisi per alteratione͂, quę immediatè secūdū sic opinātes nō potest à dæmone fieri. Et denique, quicquid dicitur pro uno, uidetur pro altero dici posse. Et fortaísis quod pueri uirgines sunt acutioris uisus quam non uirgines, sicut etiam sunt acutioris uocis, & magis

Hoc Aristot. testatur 4. problem. 13. & 25.

magis redolentis flatus ac melioris quã non uirgines. Et fortaſsis quod ſi quis nõ uirgo eſſet ita acuti uiſus ſicut ille puer, illas formas uideret. Exiſtimandum enim eſt illas figuras fuiſſe ualde debiles: tamen & cõſimiles dubitationes occurrũt in alijs naturalibus: utpote de eo quod refert Albertus in ſecundo ſuorũ mineralium de Agate lapide ad experiendam uirginem: & de Magnete ad cognoſcendam adulteram: & de Vnicornu qui recumbit in ſinu uirginis, et non corruptæ. Certè multa ſunt naturalia, quorum cauſas neſcimus reddere: puto tamen magis iſtas eſſe deceptiones quã ſecundum ueritatem. Hæc ſunt, ſecundum me, reſponſiones, quæ ueriſimiliter pro Peripateticis dari poſſunt.

Caput quintum, in quo mouentur dubitationes aduerſus ea quæ dicta ſunt.

Prima dubitatio.

VT autem ea quæ dicta ſunt melius intelligantur, mouentur dubitationes, quibus ex tota ſatisfacere non eſt leue. Prima itaq; dubitatio eſt. Videtur

tur quod nullus modorum assignatorum conueniat Peripateticis. Secundus enim modus non, si nanque aliqui homines reperiuntur conuenire in proprietatibus cum illis medicationibus, per quas conuenientias possent talia operari, qualia illa medicamina, cum ista debeantur homini qua homo est secundum rationem assignatam, quando dicebatur hominē esse medium inter æterna & nō æterna, tunc quilibet homo in quolibet clymate & in qualibet ætate haberet huiusmodi proprietates. Nā quod conuenit uni homini qua homo est, cuilibet & semper conuenit. hoc autē est manifestè falsum. Secūda est, quoniam unius rei tantum est unus modus generationis. ut habet Commentator quarto Physicorū aduersus Auicennam: Sed secūdum positionem, sanitas inducitur per herbas, lapides, & per homines, quæ non sunt eiusdem speciei, imo neque eiusdē generis proximi ut notum est: ergo &c. Tertia dubitatio est secundum tertium modum assignatum, scilicet sanitatē induci per uapores trās-

missos ab anima imaginante & desiderante: primò quidem quoniã anima sic desiderans & imaginans alterat spiritus tantum spiritualiter, & nullo modo realiter: Sanatio autem & ægrotatio sunt alterationes reales, ut de se notum est. unde fit, ut spiritus sic spiritualiter tantũ affecti, nõ possint effectum realem producere, cum nihil agãt ultra actum proprium. Vnde similitudo ibi adducta, nõ uidetur conueniẽs, scilicet de iuuatiuo & noxio. In fascinatione enim non tantum uapores afficiunt & inficiunt qualitate spirituali, uerùm etiam reali. Et sic est de reliquis adductis in noxio. hic autem nulla affectio nisi spiritualis apparet. Quarta dubitatio est, quoniam spiritus & uapores sunt corpora ualde debilia, quare subitò uidẽtur corrumpi cum extra mittuntur, uel uirtutem amittere: uidetur enim quod continens debeat statim ipsos transmutare, & sic effectus non poterunt inducere. Vnde similitudo ibi adducta, non uidetur conueniẽs, uidelicet de operatione ad intra & ad extra. Spiritus nanq; & uapores dũ sunt in cor-

Quarta dubitatio.

in corpore imaginantis, fouētur & regulantur ab ipso imaginante: ad extra autē corrumpuntur à medio, & carent regulante. Quinta dubitatio est, quoniā sic quilibet præcantator posset in qualibet ęgritudine proficere, quod tamen est cōtra experimēta. Videmus enim aliquos appropriatos uulneribus, aliquos appropriatos doloribus: imò diuersis uulneribus & diuersis doloribus uidemus distinctos præcantatores. Consequentia uidetur manifesta, quod omnes præcantatores secundum dicta habeant unum modum operandi, uidelicet ex uehemēti imaginatione & desiderio: imò quilibet in ætate cōstitutus absq; impedimento posset fieri præcantator. Sexta dubitatio contingit circa primum modum positum, quoniam secundum illū modum, imò etiam secundum ponētes hæc fieri arte dæmonum seu magica, & necromantia nō minus esset sciētia quā medicina et naturalis philosophia, & Astrologiæ subalternatæ: quoniam cū in huiusmodi artibus dæmones nil aliud operentur, nisi quoniam res naturalis

Quinta dubitatio.

Sexta dubitatio

activa

actiua applicatur proprijs & proportionatis pasſiuis, quod eſt opus naturæ, & in determinatis temporibus & determinatis ſignis cœli, quod eſt Aſtronomię ſcientiæ, cum ſcientia naturalis et Aſtronomia non ſint hominibus denegatæ: quandoquidem per intellectũ agentem poſsint omnes ſpecies facere, & per intellectum poſsibilem omnes ſpecies recipere. Sunt enim, ut dicit Auerr. 3. de Anima, iſtæ operatiões reductæ ad noſtrã uoluntatem: ergo ſimiles erunt medicinę, agriculturę, & alijs cõſimilibus: hoc autem uidetur etiam falſum, quoniam omnis ſcientia eſt perfectio intellectus & bona in ſe, & utilis, & honeſta: quare nulla lex neq; politia bene ordinata habet bonum aut honeſtũ prohibere: hoc autem falſum eſt. Nam ut Auguſt. 19. octaui libri de Ciuitate dei dicit ex Ciceronis ſententia in 12. tabulis antiquiſsimis Romanorũ legibus conſcriptũ eſt, ei qui has artes exercuerit, ultimum ſupplicium ſit. Nonne etiã Virgilius Mã. tuanus in 4. Aeneidos cecinit, Teſtor chara deos, & te germana, tuumq; Dulce caput,

Omnis ſcientia in ſe bona eſt.

put, magicas inuitã accingier arteis. & in alio loco, Atq; satas aliò uidi traducere messes: tanquam quod hæc pestifera & scelerata doctrina non sit nisi ad malũ & hominũ perniciẽ ordinata: et quod omniũ maximũ est, per legẽ antiquam, scil. Mosi, et nouã sc. Christi, tã apertè uetitam & execratam conspiciamus. Amplius præcantationes secundum ipsos tres modos factas nihil mali in se continere uidemus, imò saluti humanæ proficuæ uidentur. quare si sic, præcantantes non essent puniẽdi, imò pręmijs & honoribus prosequendi. at patet istud esse manifestè falsum: quãdoquidem ecclesia à spiritu sancto directa talia prohibeat. Septima dubitatio est, quoniam istis modis datis, ruunt lex Moysi & Christi, si fas est eas duas leges dicere: quod sic probatur. quoniam leges istę potissima numina & fundamenta sumunt à miraculis. Vnde secundum istos modos nulla sunt miracula. quæ enim in Veteri lege & in Exodo leguntur de Moyse scilicet de stupendis per eum factis coram Pharaone, possũt satis reduci ad aliquẽ

Septima dubitatio.

uel ad aliquos uel ad omnes istos tres modos nã quæ per Moysem facta sunt, & per magos Pharaonis facta sunt, ut in Exodo legitur. quia nihil uidetur uetare ut quod habuerunt magi Pharaõis ex dæmonum inuocatione, id experientia Philosophiæ naturalis & Astronomiæ habuerit Moses, ueluti etiam nunc quidam existimãt de eo: et quis diceret quod fortassis utriq; scilicet magi illi & Moses cõsimiliter habuerunt per scientiam. Amplius secundum istos modos dicemus, quod Helias, de quo 3. Regum legitur capite 18. excitasse à mortuis filium uiduæ. Et Eliſęus, de quo etiam cap. 4. quarti Regum habetur, consimiliter fecisse de filio Prophetæ ex precibus uxoris eius dicemus inquam hæc non fuisse uera miracula: non enim erant mortui, sed existimabantur esse mortui. Verùm Elias & Elisæus secundũ aliquem modorum assignatorum fecerũt eos reuiuiscere, sicut multa alia medicamina possunt cõsimilia facere. Idem dici posset de gestis per Christũ & Apostolos: non enim uidetur cõtra naturam quod

umbra

umbra Petri ſanet languores, quoniam ſecundum aliquem illorum modorum poſſet reduci in cauſam naturalem: Cõſimiliter quod ad imprecationem Petri Ananias cum uxore Saphira moriãtur, non eſt ultra uel ſupra naturam: quandoquidem ad ſibilum Reguli animalia interficiantur: & homines imprecãtes, ex dira imaginatiua & uehementi ueneñu expirant: & ſic ſuo modo de reliquis dicatur. Octaua dubitatio eſt, quoniam ſecundum iſtos tres modos naturaliter paſſio Domini noſtri Saluatoris poſsit figurari in cordibus humanis, & ſic quę dicuntur de ſancta Catharina Senenſi, & de quibuſdã alijs ſanctis mulieribus, non eſſet ex diuino miraculo. Et conſequenter ſecundum iſtum modum dici poſſet beatum Franciſcum ex miraculo non habuiſſe (ſi modò habuit) ſtigmata Saluatoris noſtri: quoniam ſi ex fixa mulieris imaginatione coẽuntis, fœtus ſecundum ſtigmata poſsit aſsimilari realiter rei imaginatę, et ex muliere prægnãte imaginante, exempli gratia, malum granatum, fœtus habet ſtigma-

Octaua dubitatio.

ta mali granati: & ex imaginatione lepræ innaſcitur lepra. cur igitur & in corde & in reliquis membris talia ſtigmata fingi non poſſent? certè nõ diſpar uidetur ratio. Nona dubitatio eſt, quoniam nullus dictorum modorum uidetur facere ad propoſitum: quoniam iſti præcãtatores in talibus utũtur diuerſis uerbis, ſignis, & characteribus: modo non apparet quod huiuſmodi uerba, ſigna & characteres aliquid operentur in dictis modis: imò ſine eis non minus uidẽtur ſequi tales effectus: Verba enim nullã uidentur habere uirtutem uel operationem in talibus: quandoquidem uerba ſunt ſoni, quorum tantum eſt auditum immutare, cum tamen hic immutentur ſenſus tactus: nam inducũtur ſanitas & ægritudo. Itẽ ſigna & characteres ſunt qualitas in quantitate, & ut ſcribit Cõmentator 4. Phyſicorum, quantitas nõ eſt de principijs actiuis. quare non uidẽtur iſta conſonare dictis experimentis, ergo &c.

Nona dubitatio.

Caput ſextum, in quo ad prædictas dubitationes reſpondetur.

Ad hæc

AD hæc itaq; singillatim responde- tur: & ad primum negatur quod infertur: imò paucissimi sunt homines, & in paucis climatibus, & in pauco tem pore tales homines reperiuntur, ueluti experimento manifestum est. Et ulteri- us dicitur, ut sicut quamuis esse grãma- ticum uel philosophum conueniat ho- mini qua homo, aptitudine & possibili tate remota: paucissimi tamẽ sunt in cõ paratione eorum qui sunt secundum a- ctum: ita pariter dicitur & in proposito. Causa autem effectiua & materialis est multiplex, nam & cõcurrunt stellarum diuersi aspectus secũdum diuersitatem agentium particularium promouentiũ uel impedientiũ, & dispositio passi. Fi- nalis autem causa est pulchritudo, & u- niuersi perfectio, quę consistunt in tan- ta rerum diuersitate, ueluti dicitur in li- bro de Mundo Aristoteli adscripto. Ve rùm de hoc alio in loco fusius. Ad secun dam dubitationem, procul dubio dici- tur illud assumptnm esse falsum, & ma- nifestè experimẽto aduersari. Videmus enim & unũ medicamen conferre pluri

Ad primam

Ad secũdam

bus ægritudinibus specie distinctis, & plura medicamina specie distincta eidẽ ægritudini conferre, ut medicis manifestum est. quod uero adducitur de Auerroé, quanquã aliqualiter uerba sua glossari possint: ipsa tamẽ simpliciter admittenda non sunt. Verùm infrà de his exactè dicemus in interpretatione illius cõmenti.

Ad tertiam.

Ad tertiam uero dubitationem dicitur quod quemadmodum diximus in nostra, de actione specierum, quæstione, annexa illi de reactione & tuo nomini dicata, aliqui tenuerũt species caliditatis & frigiditatis & pariter de reliquis immediatè producere caliditatem & frigiditatem sub esse reali ubi passum fuerit dispositum: aliqui autem commouẽdo spiritum & sanguinem. Verùm utrouis istorum modorum dato, nostrũ propositum nõ amouetur: nam siue mediatè hoc fiat, manifestum est ex speciebus posse produci rem cuius est species secũdum esse reale, ut deductum est in suppositionibus ex uerbis Aristotelis & ex multis experimẽtis: fuit insimul & ueri simili ratione probatum, uidelicet per similitu-

Authoris aliud opus impressum.

militudinem idearum existentiũ in mẽte diuina & in intelligentijs mouẽtibus orbes. Verùm quoniam de his abundãtiori sermone diximus in quæstione citata, ideo satis in præsentiarum dictum sit. Ad quartam autem dubitationem dicimus, si illud colligeretur rectè, tũc nulli essent morbi ex cõtagione, nulla prorsus esset contagio, neq; aliquis alterius animalis halitu inficeretur, et sic de multis: quæ omnia manifestè falsa esse perspicuum est. Verũ tamen illud probat, uidelicet difficilius & rarius hæc contingere in iuuatiuo quàm in noxio, quoniam efficatiora sunt mala bonis. Non enim uidemus aliquam medicinam in tã modica quantitate sumptam in iuuatiuo tantum cõferre, sicut uenenũ in tam pauca quantitate nocet, uel saltem ut in pluribus hoc sic est. dicimusq; ulterius ut in pluribus talia ad intra citius & efficatius operari quàm extra, propter causas ibi adductas, scilicet quoniã ad intra fouentur, & dirigunt ab imaginãte nõ tamen in multis ex toto ab extra corrũpit uirtus, taliter quin posit operari, ut

Ad quartam

Lædere facilius est quàm iuuare.

docet experientia : & nihil prohibet naturam passi tales spiritus & fouere & dirigere: quandoquidem agẽs & passum ponuntur esse unius naturę, & uapores istos esse eosdem uel cõsimiles. dictum est hoc autem ut in pluribus, quoniam quemadmodum retrò dictum est contingit aliquando ad extra operari & nõ ad intra, ut patet in fascinationibus et in his qui inficiuntur peste aliqua, & infecti moriuntur, ipsis degentibus uitam sanam. Ad quintam dubitationem, negatur illud quod ibi infertur, uidelicet quod quilibet pręcantator proficeret in omni ægritudine, & similiter quod quilibet in conuenienti ætate existens possit illos effectus producere: neutrum enim illorum sequitur secundum aliquẽ trium modorum assignatorum, non enim secundum primum, quoniam sicut non quilibet medicus tantum scit quantum alter, quia unus potest curare unã infirmitatem quam alter non potest: ita in hac arte unus plus scit quam alter. neque sequitur secundum modum, quoniam unus habere potest proprietatem in

Ad quintam

diuidua

diuidualem,quam nõ habet alter. neq; etiam ſequitur ſecundum tertium modum: quoniam oportet prçcantatorem eſſe credulum & magnam fidem adhibere & habere uehemẽtem imaginationem,& fixum deſiderium, & circa unãquanq; ægritudinem:modò patet non omnes homines eſſe æqualiter diſpoſitos ſecũdum hoc: quare, nihil eſt quod adducitur. Ad ſextam autẽ dicit̃ quod loquendo de iſto modo magico,ſi magicũ appellare licet,in tali modo eſt conſiderare uidelicet operationem naturaliter ab herbis,lapidibus,& reliquis concurrentibus ad talem operationem,conſimiliter & accommodatum tempus,& debitam applicationem ad talem operationem:& etiam conſiderare quomodo ab hominibus acquiriturtalis cognitio:uidelicet an ex induſtria ſua,ut pote uel ex ſtudio uel ex experimentis, ſine adminiculo ſuperiorum, ſiue ſint boni angeli ſiue ſint mali. Si loquamur ſecundum primum modum,nemini dubium eſt,ipſam in ſe eſſe ueram ſciẽtiam factiuam & ſubalternatam philoſophiæ na- *Ad ſextam.*

Magia quãdo sit scientia bona.

turali & Astrologiæ, sicut est medicina & multæ aliæ scientiæ: & in se est bona, & intellectus perfectio: & habens eam dicitur secundum eam profici. & ut sic, non facit hominem habentē ipsam, malum esse hominem: aliàs enim Deus & boni angeli nō essent boni, quum eam perfectissime habeant, ut secundum leges manifestum est. Si uero cōsideretur quomodo ab hominibus acquiritur, dico quod si ex studio & industria, uel à bonis angelis habeat̃, ueluti credit̃ de qbusdã sanctis uiris, sic remanet uera & bona scientia: neq̧ secũdũ istã cōsideratione̅ aliquid mali cōtinet in se neq̧ ut sic est per se prohibita. Si uero homines eã acquirũt ex inuocatione spirituũ immundorũ, sic, quãtũ ad operationes prouenientes à rebus naturalibus, est uera sciẽtia, uerũ modus acq̃situs nō est sciẽtia, neq̧ per modũ sciẽtię, et est in se pestifer & sceleratus, cũ sit manifesta idololatria, quod est grauissimum peccatorum, cum sit contra præceptum primæ tabulæ, & ita per se est prohibita, non quidem quantum ad rem cognitam, sed quan-

quantum ad modum cognoſcendi ſeu acquirendi eam. & de hoc loquitur Augustinus in 8. de Ciuitate Dei, ut patet inſpicienti eius uerba: & hanc prohibēt duodecim tabulę Romanorum, & reſpublicæ bene ordinatæ eam exterminant ab hominibus. dico tamen quod quanquam prima ars ſit in ſe ſcientia, intellectus perfectio, & conſequenter in ſe ſit bona, eſto etiam quod ex inuocatione dæmonum ab homine aliquo acquiſita non foret, ſed per aliquem alium modum honeſtum, decet tamen & expedit in repub. bene ordinata ut tales homines interdicantut, & ars ipſa ex toto exterminetur, non quidem per ſe, ſed per accidens. Si enim hæc eſſet tantum ſpeculatiua, fortaſsis non eſſet ſic expellenda: Verùm eſt factiua, factiua autem non eſt bona niſi coniūcta ſit appetitui recto & rationi cōformi, modò iſtis artibus quaſi ſemper homines abutūtur. aliqui enim per has artes uolūt haberi Dij, quod eſt maximum peccatum. Aliqui aūt his utūt ad amores illicitos, ad rapinas, ad abortus, & cætera nefanda, quare, ut

De Magiæ ſpeciebus ui de L. Cœliū lib. 9. cap. 23

Explodēdæ malæ artes & ſcientiæ

re, ut existimo, Iura bona & respub. tales artes non admittunt. Quòd si dicatur, ubi unus homo uel plures eam debitè haberet, & appetitum rectum haberent, tales homines non essent interdicendi, dico ad hoc, quod si esset boni, ea nō abuterentur, & ad bona opera ea uterentur: tamen dico quod alios non deberet docere, neq; in scriptis relinquere: quoniam maior hominum pars est cupiditatibus dedita. Vnde Legislatores respicientes quod fit in pluribus, & non quod rarenter contingit, condunt leges secundum quod in pluribus conferre queant, & non secundum quod casualiter. Vnde dicebat Galenus quod si quis homo cognosceret herbā educentem sanguinem, iste homo esset interficiendus, ne alios doceret. quòd si dicat, pariter nulla scientia esset bona, imo nulla ferè res nisi ipsa uirtus, quoniam omnibus sciētijs & artibus contingit abuti, exceptis uirtutibus: quoniā ipsis non possumus abuti, quoniam nō sunt uirtutes nisi ut sunt regulatę per appetitum rectum, ut dicitur sexto Ethicorū: Verùm artibus & scien-

Legislatorum ratio

Obiectio.

Virtutib. nō possumus abuti.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

& scientijs possumus abuti: nā quis potest ordinare Theologiā, quæ est scientiarū principalissima, ad lucrū uel ad inanē gloriam, uel aliquid aliud uitiū: & similiter cōtingit in Rhetorica & in cæteris, ut dicitur primo Rhetorices ad Theodectem. Huic quidem dicitur quod adducitur uerum esse, at latissimam esse similitudinem: cætera nanque non sunt admodum perniciosa. Nam aut sunt speculatiuæ: quæ per se non ordinantur ad opus, uel si sunt factiuæ, earum usus est necessarius, & earum abusus est manifestior: quare abutētes melius puniri possunt, ueluti est medicina, quæ est necessaria, & uoluntariè peccantes rigidè puniri possunt. at in hac arte neque usus est necessarius, neque abusus patens: operantur enim ut in pluribus insensibiliter. quare ratio nō militat. Et ad illud quod iniungebatur, uidelicet quod isti præcātatores non essent prohibendi, cum nihil mali in eis esse uideatur, quandoquidem hæc ad causas naturales reducantur, patet quod quamuis hoc contingat maximè in duobus primis modis, hoc tamen

Responsio.

Puniēdi sunt malè medētes

tamen est rarẽter: uerùm ut in pluribus illa fiunt cũ superstitione: quare lex considerans, quod in pluribus contingit, uniuersaliter interdicit. Vnde existimo quod si manifestum esset legi de aliquibus, quod peritiã haberẽt ex studio uel à bonis angelis, & essent bonæ uoluntatis, tales non prohiberentur à legibus: Veluti non est interdictum Regib. Gallorum de curãdis scrophulis: quoniam existimatum est hoc fieri per bonos angelos, aut esse donum datum à Deo uel à natura, sicut creditur à philosophis de Spillis & Marsis. Existimatur enim hoc esse Regibus illis datum à Deo propter benè gesta eorum in ecclesia, quia soli dicti sunt Reges Christianissimi. Tertius autem modus non uidetur posse fieri absq; superstitione: quandoquidem oportet tales esse credulos, fidẽ magnã pręstãtes uerbis & characteribus, ut refert etiã cõciliator differẽtia 156. Vnde iure bono ex toto interdicũtur. Et quoniã dictũ est primũ modũ fieri secũdum artem & scientiã, ideo de secundo hic residuum est etiam dicendum: dico itaque quod

quod ſecundus modus nõ poteſt reduci in ſcientiam: quoniam de proprietatibus inſequentibus non ſecundã totam ſpeciem, ſed naturam indiuidui, non poteſt (inquit Auerrois 5. & 6. collectaneorum) haberi ſcientia. Nam quanquã de Socrate ſciri poſſet eſſe ſenſibile & diſciplinabile qua homo eſt, & quoniã hæc proprietas inſequit̃ formã, tamen quod abhorreat allium, non eſt ſcibile niſi experimento. Vnde idem Auerrois dicit ibidem, quod ars medicinæ multotiens deficit propter iſtas proprietates occultas: aliqui enim homines ex aſſumptione enematis mortui ſunt, aliqui ex caſſia, cum tamen ſecundum artem fuerint iſta exhibita: unde non efficitur perfecta ſcientia ipſa medicina. Cum itaq; ſecũdus modus ſit ex proprietate indiuiduali, ideo nõ poteſt cadere in ſciẽtiam. nõ etiã tertius modus, ut ſatis notũ eſt: quoniã nõ operatur uis imaginãs tales effectus, niſi ſit homo diſpoſitus ad talia: & paucíſsimi reperiuntur tales: multas enim debent habere conditiones, ſicut Conciliator in hoc loco citato dicit,

Quæ ad ſciẽtiam reducã tur.

dicit, quæ ſimul raro coëunt in unum. Verùm de his haberi poteſt quædam peritia & cognitio in uniuerſali tantum et nõ in particulari, utpote quod aliqui homines hoc faciunt ex proprietate acquiſita ex principijs generationis: uerum ſimiliter non eſt ſcibile qui ſunt hi, qualisue ſit talis diſpoſitio: ſicut nullus humanus intellectus ſciret determinatè dicere, quare Iacobus Forliuienſis & Horatius Flaccus tantùm alliũ abhorrebant: Sed tantum ſciunt dicere hoc fuiſſe ex proprietate occulta: idem dicatur de tertio, quoniam non eſt ſyllogizabile quis eſt ille, qui habet imaginatiuam taliter diſpoſitã, ut poſsit ex imaginatione curare Eryſipelas: ſed tamen dicimus ſermone uniuerſali hoc fieri ex uehementia imaginatiuę: quare Galenus 6. Med. Simp iure bono Chariachirũ & Bamachiũ deriſit, ipſiſq; Dioſcoridem prętulit, qui non incantationibus & uerbis ſuperſtitioſis, ueluti illi, tradidit medicinã, ſed per propria proceſsit, ſecũdũ quod poteſt eſſe ars & ſcientia: illi uero cadere non poſſunt ſub arte ueluti dictũ eſt.

& ſic

& ſic dictum ſit ad ſextã dubitationem. Ad ſeptimã dicitur eſſe negandũ quod ibi illatũ eſt, uidelicet legem Chriſti & Moſis ruere datis modis illis: quoniam quanquã aliqua quæ referuntur eſſe facta tam in hiſtoria legis Moſis quàm legis Chriſti, ſuperficialiter reduci poſsũt in cauſam naturalem, tamen multa ſunt quæ minimè in talẽ cauſam reduci poſſunt: ueluti eſt de reſurrectione Lazari quatriduani & iam fœtentis: de cæco à natiuitate, illuminato: de ſaturatiõe tot mille hominũ ex quinque panibus & duobus piſcibus: de claudo à natiuitate, reſtituto per Petrum & Ioannem: de ſcaturitione fontis ex ſolo uerbo: & ſic de infinitis alijs, quorum nullum poteſt reduci in cauſam naturalem, neq; immediatè fuiſſe factum per aliquam rẽ creatam: diciturq; ulterius ex ſententia diui Thomæ in articulo 5. quæſtionis de miraculis: nihil inconuenire duos effectus eſſe eiuſdem ſpeciei, quorũ unus eſt factus ex miraculo, alter uero eſt factus per cauſas naturales. Nam ut ipſe refert ſecundum Auguſtinum ſuper Geneſi, Ad ſeptimã

De uirgis Magorũ et ui dæmonũ uide L. Cœli um lib. 7. cap. 29.

ſerpentes facti à magis Pharaonis, facti fuerunt per cauſas naturales, ex procuratione dæmonum: facti autem à Moyſe, fuerunt facti, oratione Moſis intercedente, ex diuina uirtute, quanquam ſerpentes omnes illi eſſent ſimiles. Quare & ſi qua reperiuntur facta in utriſque legibus, quæ etiam in cauſam naturalem reduci poſſunt: aſſerentibus tamen legibus illa eſſe facta ex miraculo, firmiter tenendum eſt illa fuiſſe uera miracula. quod uerò aliqua talia ſint miracula, aliqua uero eiuſdem ſpeciei non ſint, ſufficit Eccleſiæ catholicæ authoritas quæ ſpiritu ſancto & uerbo Dei regulatur, iuxta illud Saluatoris, ero uobiſcum uſque ad conſummationem ſeculi. Neq; Plinius ſecundus in ſecundo libro naturalis hiſtoriæ cap. 1. audiendus eſt, qui Moſem magicum & uirum ueneficum affirmat: nuſquè Suetonius Trãquillus reſpiciendus eſt, qui in libro de 17. Cæſaribus in uita Neronis ſcribit. Afflicti ſupplicijs Chriſtiani, genus nouæ ac maleficæ ſuperſtitionis hominũ. Nũquid autẽ ex omnibus ibi adductis poſ

ſint

ſint aliqua reperiri quæ naturaliter etiã fieri poſsũt: multa ſunt quę ſic, & multa quę nõ: quę diligẽs inquiſitor per ſe ipſũ faciliter poteſt diſcernere, quod ſi qs etiã in eadẽ dubitatione ulterius inſerret, ex uotis homines nõ ſanãtur miraculo, ſed ex uehemẽti imaginatione & cõſideratiõe infirmi habita de medico, uel ex aliquo alio huiuſmodi, etiã per aliqm aliũ aſſignatorũ modorũ: ad hęc cõſimiliter dicẽdũ eſt, quãq̃ hoc multoties cõtingit, nõ tamen ſemper: ueluti in ęgritudinibus incurabilibus ſecundũ ſe, uel propter modũ q naturaliter fieri nõ poſſet, eſto quod ęgritudo eſſet ſanabilis, quales fuerũt caſus recitati et uiſi è diuo Augustino, ut ipſe refert in multis capitulis 22. de Ciuitare Dei: et breuiter, quicquid habitũ fuerit ꝓ miraculo ab Eccleſia, illud firmiter credendum eſt miraculũ: & quod non habetur, etiam teneatur non miraculum: non enim aliquid ab eccleſia catholica Dei determinatur niſi ſit ex uerbo Dei & ſpiritu ſancto dirigẽte. *Sanatio ex uotis*

Ad octauam

Ad octauam dubitationem conſimiliter dicitur ſicuti ad ſeptimam, uidelicet

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

delicet quod quamuis & illæ figurationes in cordibus ex fixa imaginatione figurari posſint, & talia ſtigmata in talibus partibus generari, ut legitur de beato Franciſco, tamen ſi eccleſia Dei determinat iſta facta fuiſſe ex miraculo, ſic firmiter tenendum eſt propter cauſam ſuperius adductam, iſta tamē naturaliter fieri, uidentur de poſsibilibus remotis ualde quoniam quod fœtus in utero taliter ſtigmatizetur, nō uidetur eſſe quid mirum ex materia obediente, quoniam multum tenella eſt, & facile impreſsibilis. Verùm in iſtis caſibus eſt in diſpoſitione ualde inobedienti et cōtraria, quare, prima reſponſio eſt melior & magis pia

Ad nonam. Ad nonam autem dubitationem reſpondetur, & primo ad illud quod dicitur de uerbis & carminibus &c. quod

Vocum & uerborū uis miranda.

Rem hanc etiam tractat I. Cœl. lib. 15. cap. 14.

quamuis Voces primo & per ſe non immutent niſi auditū, per accidens tamen & ſecundario mirabiles effectus habēt producere, & præcipuè mentes humanas immutare. Plutarchus enim in uita Demoſthenis dicit, orationis poteſtate omnia perfici & mitigari cernuntur: ibi

que

que ostendit quantum ualeat pronunciatio. In uita etiam Ciceronis non minus illud demonstrat, ut in ea defensione Quinti Ligarij, quę apud Cæsarem acta est, in qua Cæsarem ferunt extra se positum & ita mente alienatum, ut toto corpore excusso libellos quos manu tenebat abiecerit. Et in ea quam idem Cicero habuit pro Lucio Flacco repetundarũ, & pro Murena, quẽ Cato de ambitu accusabat: & de innumeris alijs tã orationibus quàm oratoribus à Plutarcho & ab alijs authoribus relatis. Non minus & bruta uocibus mouentur: Aues nanq; deceptæ capiuntur. Cantu oua, dum incubantur, melius fouent, atq; meliores fiunt partus. Serpentes à Spyllis & Marsis mitigantur. Et innumeræ aliæ operationes fiunt. Quid de Musicis & Citharœdis dicemus? quãdoquidem cantibus & instrumentis suis homines modo ad irã, modo ad misericordiam, modo ad arma, modo ad tripudia, & reliqua talia, etiam ipsis inuitis, deducãt, ut fama est de Orpheo & Timotheo, ac de innumeris alijs? Non itaq; extra natu

ram & rationem est, mētes uocibus immutari et cogi: quibus immutatis, et corpora immutari, perspicuū est. Nam gaudium, tristitiam, iram, mansuetudinem, & sic de reliquis passionibus, generant: ex quibus sanitas & ægritudo, uita & mors, sequi possunt. Veruntamē quanquam uoces secundum modū assignatum tam miranda facere possunt, ipsas tamen sic in proposito operari non credimus, quoniam stat neq; tales præcantatores elegantem habere rationē: imò multoties sunt eorū uerba perridicula & nullius prorsus significationis. neq; etiam uerba illa sunt cum cōcentu, ut delectationem uel tristitiā inferāt: Sed puto in causa esse uehemētem fidem habitam uerbis illis, non minus ex parte pręcantati quam præcantantis: ex qua fide maior & potentior fit euaporatio ratione præcantantis, et melior dispositio ex parte præcantati. quanquā & multi ipsorum in deceptione dicant illa uerba & faciant tales characteres, ut eis maior adhibeat̄ fides, & melius decipiāt homines. Pariter etiā dicat̄ de characteribus & figu-

Sed præcātatus multoties nihil scit, & præcantator nullā habet fidem, ut puer qui nescit quid agat, pronuncians illa uerba, præcantationem facit

& figuris: licet enim figura non sit qualitas actiua, multum tamen facit ad actionem, diuersæq; figuræ diuersificãt actiones: decens enim color, in indecori figura & deformi, inducit tristitiam. Nam et secundũ medicos potest esse peccatum in figura non existente peccato in complexione, & ecõtrà. Et diuersa animalia & plãtę eligũt diuersas figuras, adeò q̃d à plerisq; figura reponit̃ inter per se accidẽtia quo fit, ut figurę faciant ad operationes. existimamus tamẽ in proposito characteres & figuras idẽ operari quod etiã uoces operãtur, scilicet ad decipiendũ & augendã fidẽ. Vtrũ autẽ figuræ faciãt ad artificialia & characteres, utpote quòd annulus figuratus figura Iouis, aut Mercurij sit ualidior pro aliq̃ influxu recipiẽdo q̃ annulus alia figuratus, posterius dicemus exacto sermone: hęc autem intelligantur secundum naturam, & non concurrentibus dæmonibus: quoniam in magica dæmoniaca illa uidentur esse requisita siue per se siue per accidens, de quibus non curamus. Quoniam autem secundum

Quantitas licet nõ sit actiua, multũ tamẽ facit ad actionẽ: & figura similiter.

Figura quid poßit, uel character.

Dixerim ego ubicunq; fiunt characteres incogniti, ibi esse dæmonis pactum aut expressum aut tacitum.

Decima dubitatio.

Pythagoram omnia perficiuntur numero denario, quia secũdum ipsum decem sunt sphæræ cœlestes, ideo nouem prioribus dubitationibus non irrationabiliter addemus decimam dubitationem, quæ est hæc in hoc capite dicta. Quemadmodum aliquis potest infici & ægritudinem suscipere ab aliquo alio ex euaporatione, sic & aliquis secũdum istum modum potest suscipere sanitatem. Verùm istud apertè uidetur aduersari Aristoteli: septima enĩ particula problematum quarto problemate sic quærit Aristoteles, Cur à morbis nonnullis ægrotant qui appropinquauerint, à sanitate nemo sanari potest? quia quod positũ per nos Aristoteli contradicit, modus etiam per nos assignatus non uidetur cõuenire Aristoteli scilicet p euaporationem &c. quoniam sic soluit Aristoteles post propositam dubitationẽ, an quoniam morbus motio est, sanitas autem quies? ergo illa mouente potest, hæc autem non potest? an quod alterũ non uoluntariè, alterum uoluntariè accidit, res autem non uoluntariæ à uoluntarijs cõ

sultis

ſultis quamplurimum differunt. Et 29. Problem. Problemate 5. ſic ait, quã ob cauſam qui cum homine ſano moram traxerit, nihilo reddi integriori corpore poſsit, neq; qui cum robuſtiori aut pulchriori uerſatur, quicquam huiuſmodi proficiat, iuſto autem & temperato & bono qui ſe adiũxerit, melior in his ipſis animi bonis euadet. & poſtea ſoluens, dicit: An quoniã bona corporis animo immutare non poſſumus, bona animi poſſumus? eſt autem bonus quiſq; animi uirtute, ſanus uirtute corporis. aſſueſcit igitur exẽplo melioris rectè modò lætari, modò contriſtari: quod hic aſſueſcere nequit qui cũ ſano eſt: haud enim quiſquam ſanus in eo eſt ut lætetur quibus rebus lætandum eſt, & contriſtetur quibus triſtandum ſit. nihil enim ex his ſanitatem creare poteſt: hęc Ariſtoteles. Ex quibus multa quæ dicta ſunt uidentur huic citatæ ſententiæ aduerſari. Primo ſcilicet quoniam homo ſanus non poteſt ſua ſanitate alium ſanare. ſecũdò quod ab homine ſano non prouenit euaporatio illa ueluti ab ægro. 3. quòd læ

titia & tristitia non possunt causare sanitatem & ægritudinē: & omnium horū opposita dicta sunt: imò ipse Aristoteles ipsi sibi aduersari uidetur, & est contra omnes medicos. Sibi ipsi inquam, ut patet per ea quæ adducta sunt in superioribus, & pręcipuè in nono de historia animaliū, de animi affectibus: medicis autem, quoniam ex cōmuni concessione omniū medicorū, animi accidentia sunt de maxime conferentibus sanitati & ægritudini, ut tertio artis paruæ manifestū apud Galenum est: & etiam ægro conuersari cum bene habentibus multum confert, quia iubemur amplexari infantem carnosum in aliquibus ęgritudinibns, & ait Cōciliator in expositiōe citati Problematis septimę sectionis, ex communi prouerbio leprosi affectant cōuersari cū sanis. Videtur etiam dictum Aristotelis hoc esse cōtra rationem & experimētum: rationē quidem, quoniam homo siue sanus siue æger cōtinuè expirat & ab eo exhalāt uapores, quare ueluti ab ęgro spiritus et uapores nociui exeunt, sic à sano spiritus boni & iuua-

Arist. dicta confutata.

& iuuatiui debēt procedere, nō minus etiam contrariatur experimento: sentimus enim flatus aliquos esse redolētes, ueluti puerorū temperatorum, ipsisq́ non minus confortamur quā suauibus odoribus: referūtq́ historiæ ex toto corpore Alexādri Magni tales profluxisse uapores, ut ex Plutarchi prius sententia relatum est. Et ex historijs animalium multa animalia leguntur quæ delectantur aliorum animalium anhelitu & euaporatione: quare, sermo hic uidetur perplexus, & inde difficultatē inferre: quapropter fortasis hac de causa uel consimilibus, multi dixerunt hoc nō fuisse opus Aristotelis, sed fortasis Theophrasti, uel Eudemi, uel alicuius alterius: aut dicendum est, cū Aristoteles huius diuersitatis causam referat, quoniam ægritudo mouet, & non sanitas, sensus est, nō quod nullo modo à sanitate proueniat motus, sed minus prouenit motus quā ab ęgritudine: ut enim Galenus in primo de locis effectus dicit, ægritudo est motus pter naturā: sanitas aūt est ęquatio mēbrorū in cōsimilib. seu similarib.

Quare

Quare essentialis est motus ægritudini cũ sit genus uel ponatur loco generis, quies autem magis conuenit ipsi sanitati. unde fit ut magis ægritudo generet ægritudinem, quàm sanitas sanitatem, quod & superius per nos confessum. quanquam nec omnis ęgritudo ęgritudinem generat, nisi sit de genere contagiosarũ, ut etiã scribitur in primo problematum Problemate 7. An etiam dici potest, quod quamuis ab homine sano emanat continuè euaporatio, non tamẽ talis & tanta, ut sanitatis sit inductiua, nisi fuerit ualde uehemens: sicut nõ omnis euaporatio à corpore ægro procedens, est sufficiens ægritudinem inducere, nisi fuerit ualde fortis. Cum autẽ ualida euaporatio prouenit à corpore sano, ut in pluribus talia corpora sunt in passionibus, ueluti impensè imaginantes & desiderantes: uerùm hęc, ex Platonis sententia, sunt animi ægritudines, quare talia proprie nõ erũt sana. Quod autem ultimo dicebatur, & tristitiã non inducere sanitatem & ægritudinem, intelligitur secũdum esse earũ remissum,

tu nege-

ut negetur de rebus mediocriter & nihil nobis attinentibus: secundum tamẽ esse intensum & de rebus nobis attinentibus, maximè conferunt: diligens tamẽ inquisitor super hæc consideret.

Sed hæc solutio non admodum satisfacit: quoniam si ægritudo quia sit motus inficit alium, tunc quæ esset maior motus magis inficeret, & sic cum febris sit motus alterationis, quatenus febris inficeret, quod est falsum (peste excepta) lepra autem, scabies, lippitudo, cãcer, non uidetur esse ita motus ut est febris. Item morbi frigidi nullo modo sunt contagiosi, & per se sunt motus, quare illa solutio Problematis est dubia. Nos in soluendo illo problemate dixerimus quod difficilius est sanitatem, facere: plura enim ad construendum exigũtur. Sed ægritudinem potest spiritus ille ac uapor contagiosus facere: pauca enim ad destruendum sufficiũt: naturaq; in malum prona est magis quàm in bonum. &, ut inquit Aristoteles ad destruẽdum sufficit unum, ad coustruendum requiruntur plura: igitur malum etiam est certius bono, quia est de necessitate naturæ, ut mors, bonum autem non ita.

Caput

Caput septimum in quo mouentur nonnullæ dubitationes aduersus ea quæ in priori capite dicta sunt.

QVoniam, ut in primo posteriorũ dicitur, quamdiu aliquis dubitat de aliquo, illud nescit: utq; docetur; Methaphysices dubitans est similis ligatis: Cumq; ita adhuc supersint circa dicta in priori capite, dubitationes, ideo eas uolo mouere, deinde iuxta uires meas soluere. est itaq; prima dubitatio talis: dictũ est in una responsionũ, quã qũa plurima miraculorum quæ leguntur facta in ueteri & nouo Testamento possint reduci in causas naturales, & consimilia possint fieri secundum naturã ueluti ea quæ nos adducimus secundum illos tres modos prius assignatos, qui quidem, ut existimo, non contradicunt determinationi Romanę ecclesię, dictũ tamen est aliqua fuisse facta, quæ nullo modo in causam naturalem reduci possunt, ueluti mortuorũ resurrectio, illuminatio cęci nati, restitutio claudi, & sic de multis alijs. Verũ hęc nõ uidẽtur ueritatem

Prima dubitatio contra responsionẽ ad septimã.

ritatem cõtinere. In primis quidẽ apud Plinium 25. lib. cap. 2. sic scribitur: Xantus Historiarum author in prima earũ tradidit occisum Draconis catulũ reuocatum ad uitã à parẽte herba quã Balim nominat: eademq; Tillonẽ quẽ Draco occiderat, restitutũ saluti. & Iuba in Arabia herba reuocatũ ad uitam hominem tradit. Ideq; Plinius paulò pòst ex multorum grauissimorũ authorũ sententia dicit nihil esse quod nõ herbarum uí effici possit. multæ quoq; historiæ gentilium testantur multos ex inferis esse reuocatos. Nã et Plato in 10. libro de Republica dicit quendã Pamphilum reuocatũ ex inferis, & incredibilia narrasse quę Dij gerant. Sũt & alij historiarũ scriptores idem affirmantes: quare, si hæc uera sunt, nõ tantum Deus potest hoc facere, uerum herba & dæmones, cuius contrarium dictum est. Nõ minus uidetur quod solum dæmonum uirtute & consequenter ui naturæ cæcus à natiuitate potest illuminari, & claudus ad rectitudinẽ restitui: Suetonius enim in libro quẽ cõposuit de duodecim Cæsaribus lib. 10.

Contra miracula.

lib. 10. in quo scribit uitam Vespasiani Cæsaris, in capite de Miraculis per eum gestis, sic scribit: Hic cum de imperij firmitate capturus auspicium, ædem Serapidis summotis omnibus solus intrasset, ac propitiato multum Deo, tandem se conuertisset, uerbenas coronasq; & pannificia, ut illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei uisus est, quem neq; admissum à quoquam, & iampridem propter neruorum ualetudinem uix ingredi longeq; abesse constabat. Ac statim aduenere literæ fusas apud Cremonam Vitellij copias, ipsum in urbe interemptum nunciantes. Authoritas & quasi maiestas quædam, ut scilicet inopinato & adhuc nouo principi deerat, hęc quoque accesit. E plebe quidā luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentē pro tribunali pariter adierunt, orantes opem ualetudinis, demonstratam à Serapide per quietem, restituturū oculos si inspuisset, confirmaturū crus si dignaretur calce contingere. cum uix fides esset rem ullo modo successuram, ideoq; ne experiri quidē auderet, extremo hortantibus

tantibus amicis palàm pro concione utrumq; tentauit, nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia instinctu uaticinantium effossa sunt sacrato loco uasa operis antiqui, atq; in ijs assimilis Vespasiano imago, modo hęc omnia uidentur esse uerissima miracula: nã hoc ultimum pertinet ad futurorum cognitionẽ, quod uidetur esse solius Dei, iuxta illud Saluatoris, non est uestrum scire tempora uel momenta &c. Illud etiam quod narratur de liberto, consimile est: talia uerò duo sunt illa quæ probanda proponebantur. Secunda autem dubitatio est quoniam secundum prius *inquit Cardan. in lib. de Subtilitate, uidentur aliquid posse aut præscire dæmones, sed ob contemptum multa obliterata sunt: contemptus autem euenit quoniam pleriq; his artibus confisi non solum malè periere: sed nihil egregie in arte sua sunt consecuti &c.* dicta, uidet̃ esse cõcessũ nihil repugnat oĩa quæ in magica dicunt̃ fieri per dęmones, posse etiã fieri per homines, nullo cõcurrente auxilio ipsorũ dęmonũ, quoniã dictũ est dæmones talia facere quiã applicãt actiua passiuis, quæ natu-

Actorum 1.

Secunda dubitatio. Vt

ter cognoſcere, cum intellectus agens ſit omnia facere, paſsiuus uero omnia fieri. Vnde fit ut conſimiliter homines operari poterunt ueluti dæmones operantur: quare tota Magica poterit reduci in cauſas naturales, ueluti Zoroaſter, Alberto referente in quinto ſuorum Mineralium, reduxit. Verùm iſtud non uidetur poſſe ſtare: ſunt enim multa quæ nullo pacto ab homine fieri poſſũt quãtamcunq; ſcientiam habeat, ſiue inquiſitione ſua, ſiue ex libris: & abſq; diuino auxilio, uel angelico, uel dæmoniaco hæc fieri nullo modo poſſunt. Hoc autẽ ex multis probatur, primo quidem de oraculis & reſponſis deorum gẽtilium: hoc enim neq; ad herbas neque lapides neq; aliquod carẽs intellectu, neq; hoc reduci poteſt ad humanũ intellectum, quoniam multotiens ſimulacra inanimata dabãt talia reſponſa. amplius, quoniam pręcicebãt futura, rememorabant præterita, nunciabant quę in remotiſsimis partibus fiebant, occulta manifeſtabant: hæc autem per homines minimè fieri poſſunt. Amplius, ut referunt hiſto

Oracula ex ſolis dæmonibus.

riæ,

riæ, non solum gentilium, uerum etiam legis Mosaicæ & Christianorum, bestiæ multoties locutæ sunt uoces humanas, & secundum determinata idiomata, ut Valerius Maximus, Eutropius, Liuius, innumeriq; alij authores tã Greci quã Latini affirmant: non uidetur autem in quã causam hæc referri possunt, nisi dæmones & angeli admittantur, cũ loquutio sit animæ rationalis, & anima humana, saltem existens in homine, non potest esse in bestia ut tales exerceat operationes. quapropter dicemus de his quæ apparuerint subitò hominib. in forma humana & alloquuti sunt eos, et postea disparuerunt: quæ quanquam innumerabilia sunt, in præsentiarum tamen refero quę Bruto & Cassio, Plutarcho attestante, contigerunt. Sic itaq; in uita M. Bruti scribit Plutarchus: Is itaq; secum aliquid reputans sibi ipsi intentus, aliquem ad se ingredientem præsensit: ad introitum aspiciens, horrendã & monstruosam respexit imaginẽ corporis feri ac terribilis silentio sibi assistere: interrogare tamẽ ausus Brutus, quis inquit ho

Cuius sit loquutio.

Spectrorũ uaria historia.

Empusarũ seu lamiarũ historiã uide egregiã apud L. Cœliũ Rod. lib. 29. cap. 5.

minum aut deorũ es? quid tibi uis? quid ad nos uenisti? ad quam murmurauit ille, tuus ô Brute malus genius sum, in Philippicis me uidebis. tum Brutus nõ exterritus, uidebo respondit: & paulò pòst sic scribit: Verùm in ea nocte dicũt tetram illam imaginem Bruto apparuisse, quę cum eandem faciẽ repręsentasset nihil dixisse, sed mox abiisse dicitur. de Cassio non minora refert. Et qui de his copiosius desiderat & breui sermone, legat Valerium Maximum. Proximis etiam diebus præsentis anni celebris fama est, cũ Aquila urbs magnifica Abrutij insueta imbrium multitudine pateretur, supplicationesq́ humiles et deuotę ab eadem urbe sine intermissione fierẽt ad diuum Petrum Cęlestinũ eiusdẽ urbis patronũ, (nam honorificè ab Aquilanis eius uiri sanctissimi corpus tenetur, estq́ amplissima Abatia monachorum eidem diuo Cælestino dedicata) statim sensibiliter ab urbe imbres fugatos conspectum est: uisusq́ est multoties idem diuus Cælestinus non clàm, non à duobus uel tribus, uerũ ab uniuerso populo.

Aquilæ urbis ciuibus uisa in aere imago.

pulo. Et quis, nisi insanus, neget hæc fieri à Deo aut eius ministris? quid in hoc ingenium humanum? certè nihil. amplius, quid philosophi cum suis figmentis dicere possent de augurijs et ominibus? nam si per talia augures de futuris & incognitis pronunciant, aut aues & reliqua huiusmodi generis sunt eorũ quæ pronunciãtur causa, aut signa, nõ enim nisi his modis hæc fieri posse intelliguntur. at certè nullus dicet esse causas, quoniam nihil stultius aut dici aut excogitari potest. Si uerò signa, non est fingere quam similitudinem habeat cornicula ad pugnam Marij, uel Cæsaris, uel cuiuscuis alterius: nulla enim uidetur inter illa signa & signata esse dependentia. quid enim de hoc aliud dici potest nisi illa fieri ex dæmonum astutia naturę humanę insidiantium, & homines ad idololatriam inducentium? Quid de Geomantia omnium uanissima? quid enim puncta paria uel imparia cum Socrate nauigaturo connexionis habent, quando etiã puncta mathematicalia nullius prorsus actiuitatis uel significatiõis sint huic rei

Philosophorum ignorãtia.

Auguriorum & prædictionum causa.

Geomantiæ uanitas.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

Verba & characteres. attinentis? quid characteres, quid uerba dicta ad ligandũ aliquẽ ad amorem alicuius, uel ad ſoluendum ab amoribus, cum uerba & characteres nullam ad talia habitudinem uel cõnexionem habere uideantur? Neq; rurſus ad imaginationem uidetur proficere, quandoquidem ſtat illos eſſe ualde remotos, quorũ gratia tales præcantationes fiunt. Quid dicemus de uexatis ab immundis ſpiritibus, qui multotiens cum ſint literarũ ignari, Græcè, Latinè, & linguis diuerſorum idiomatum loquũtur? *Dæmone uexati & correpti.* certè philoſophi nihil ueriſimile habẽt ad hæc. quare neceſſarium eſt ad Deum, ad angelos, & dæmones recurrere.

Caput octauum, in quo ad dictas dubitationes reſpondetur.

AD hæc itaq; uidere meo, iuxta ea quæ diximus in ſuperioribus nõ eſt graue reſpõdere. Ad primũ igitur di- *Ad 1.* cit ueluti diximus, et eſt noſtrorũ Theologorũ ſentẽtia, nullã uirtutẽ creatã, immediate poſſe aliquẽ à morte excitare, uerùm

uerùm hoc solius Dei est. quodq; adducitur per Plinium, in primis dicitur Plinium neq; illud probare ut manifestũ est ipsum ibidẽ legenti, idem Plinius in 5. capite 7. lib. non solum illud negauit in bestijs imò in hominibus, & ultrà in quibuscunq; mortalibus, dicitur & secũdò fortassis illos fuisse deceptos: nam si illud uerè aliquibus uisum est, & non sit dictum pro fabula, talia animalia non erant uerè mortua, sed æstimabãtur mortua, ueluti multotiẽs uisum est etiã temporibus nostris, ut de quodam suspenso fure hic Bononię, de mulierib. pręgnãtibus, de correptis ab Epilepsia uel magis ab Apoplexia, & in talibus casibus non inconuenit tales herbas proficere, & multa alia ingenia à natura ordinata. quod aũt addit & de Pamph. & de multis alijs relatis à gẽtilibus, dicit uel quòd illa sunt fabulosa & poëticẽ dicta ad hominum instructionem, ueluti existimamus illud Pamphili fuisse: Socrates enim ibi instruxit uulgares & plebẽ qui ad bona opera non trahuntur nisi ex spe pręmij, & à malis non retrahuntur

Solius est dei à morte excitare.

Secunda responsio.

nisi timore pœnæ. & secundum eũdem Socratem in secundo de Republica, in tali casu licet mentiri uel fingere: Scęuola nanq; dicebat: expedit in religione ciuitates falli, ut de eo refert Augustinus 27. capite libri 4. de Ciuitate Dei. Vel dicitur, si non sunt fabulosa, non tamen talia animalia erant extincta, sed existimabantur esse, & ex aliquo ingenio reuixerunt. Tertiò dicitur, quod & si fuit uera resurrectio, non tamen fuit ex dæmonibus, uerũ ex ipso Deo: nihilq; uetat eos fuisse paganos & gentiles: nam teste diuo Thoma in articulo 5. quæstionis de miraculis ex sentẽtia Augustini, & Deus pro ueritate aliquando in gentilibus miracula fecit. Quod autem adducitur de miraculis per Vespasianum factis, dicitur primò, teste Augustino cap. 6 24 libro de Ciuitate Dei, non necesse est nobis credere quæ tenent historiæ gentiũ. Dicitur secundo quod ille non erat uerè cæcus, neq; uerè ille claudus, sic quod eorum ægritudines naturaliter non essent curabiles: contingit enim aliquem nasci habentem in oculis talem humorem ue-

Responsio 3. Gentiliũ miracula à Deo facta.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

rem ueluti est cataracta seu suffusio, & aliquem claudum ex aliquo principio impediente gressum, quod naturaliter corrigi potest, & credendum est illos à Vespasiano sanatos, fuisse talis dispositionis: neq; hoc est contra experimenta, quandoquidem ista sæpissimè cernuntur: & Herodotus historiarũ author refert Crœsi regis filium à natiuitate mutum, ex timore mortis paternæ uincula dissoluisse, et uocalem inde factum esse: non enim ægritudo illa erat ex natura incurabilis. de alijs autem duobus miraculis, ut uidelicet de maiestate Vespasiani inuenta, & liberto suo, dicimus illa esse inuenta dæmonum, qui talia operari possunt. Ad secundam autẽ dubitationem dicimus illa argumenta concludere ueritatem in casibus illis: quare, dictũ est à principio, quod quanquam philosophi in aliquibus uideantur posse dæmones euitare, non tamẽ uniuersaliter, sicut manifestum in casibus illis: neq; tota magica est naturalis, sed tantum pars illa quę est de occultis naturę operibus: quæ pro tãto magica dicitur, quoniam

Ad 2.

Magica naturalis quæ sit.

D nisi à uiris sapientissimis intelligitur: occultissima enim sunt sapientũ, ut dicitur in prohemio Metaphysicæ, & magus lingua Persica sapiẽs interpretatur. Authoritas autem Zoroastris in hoc non est admittenda, quandoquidem manifestè aduersetur diuinæ authoritati, quę in infinitum humanam excedit.

D *Plato magicam appellat incantationẽ, orationẽ, cui insit uis à deo, & ab philosophia ratio, ut audientibus temperantiæ amorem ingenerare queat. Vis etiã qua in se ipsum conuersio fit, omnium est efficacissima excantatio.*

Caput nonũ, in quo ponitur grandis dubitatio ortum habens ex prædictis: An Aristoteles ignorauerit dæmones & angelos.

VErũ, præter ea quæ dicta sunt, insurgit apud me magna dubitatio, quam utinam scirẽ soluere. eã tamẽ intẽdo adducere, quoniã dubitatio ex toto nõ est expers sciẽtię: neq; aliqs uerè scit, nisi prius dubitauerit. Secũdò eñ posteriorũ, quæstiones sunt æquales numero his quę scimus: & quanquã nos nõ æstimemus ei dubitationi ad plenũ satisfacere, credimus tamẽ alqs futuros post

Dubitare qd conferat.

nos,

nos, q̃ ei magis satisfaciẽt. Sciẽtię enim fiũt ꝑ additamẽta, ut 2. Metaphysices & in fine 2. Ethicorũ scribitur. Dubitatio autẽ hæc est: quoniam dictũ est in fine præcedentis capituli, omnia illa quæ adducta fuerũt, planè & efficaciter ꝓbare angelos & dęmones esse, et (ueluti in resurrectione dictũ est) Deũ immediate agere & de nouo: modo mirũ est ac mõstruosũ, tãtũ philosophũ, qualẽ omnes natiões uno ore Aristotelẽ fuisse cõfitẽtur, istud nõ uidisse, & apertè hæc negasse: istud profecto uidet esse incredibile, quãdoqdem & uulgares & non uulgares passim dicãt ista probare, esse dęmones, neque Aristoteles excusari de hoc posse uidet, scilicet quoniã tunc ista nõ erant sibi nota, neq; de ijs aliquã habuerit phantasiã: hoc enim minimè dici potest. primò quoniã in poësi sua Homerũ, Euripidẽ, Pindarũ, Simonidẽ, Hesiodũ, & ferè infinitos authores memorat, quorũ libri oraculis, diuinationibus, & reliquis huiusmodi generis pleni sunt omnes, etiam historiæ Græcorum, Latinorum, & Barbarorum talia narrant: &, quod

quod amplius est, Plato quem tradunt historiæ Aristotelē audiuisse per uiginti annos & amplius, ubiq; his dæmonibus est plenus, suum Socratem sequēs: omnesq; illustres Platonici idem affirmant: neq; etiā Aristoteles ipsum ex toto neglexit. Tertio enim de historijs animalium cap. 20. ubi de capro lactāte sermonem habet, ibi de oraculis & de diuinationibus, & manifestè in 3. Rhetoricę & in plerisq; alijs locis, mentionē fecit: de ueneficis in eiusdē operis libro 6. cap. 22. de carminibus & de incātationibus 24. cap. 8. lib. eiusdē: de augurijs autem cap. 1. noni lib. eiusdem 17. quoq; cap. eiusdem noni sittæ auiculæ rem maleficam attribuit. Nono etiam capite primi libri eiusdem, sternutamentū ponit augurale signum & sanctū & sacrum: de Sybillis, Vatibus, & dæmoniacis, in primo problemate 21. sectionis, innumerisq; alijs locis, quos longum esset referre, idem habetur: quare, propter hoc Aristoteles non uidetur esse excusandus: neq; uidetur huic proficere quod à plerisq; dici solet, scilicet quod hæc nō pertractaue

Picus Cinereus apud Gesnerum de auibus.

tractaue

tractauerit, quoniã ea despexit tãquam ridicula & inania: in primis quidẽ, ueluti ipse confitetur, famosum non ex toto perit, ut ipse de somno & uigilia dicit: hæc autem semper fuerunt famosa in omni seculo, ut patet etiã apud Hebræos, Aegyptios, Syrios, & unam quãque nationem, habentq́ꝫ hæc occultissimam & admodum difficilem solutionem, & à naturali philosopho non spernendã. amplius quomodo ipse Aristoteles sępensiero arguit ipsos antiquos: uel igitur illa sunt, uel non sunt: si sunt, suum erat reddere rationem: si nõ sunt, cum tam celebre erat ista esse, saltem debuit destruere illa esse, et manifestare unde hæc habent originem, & cur communiter homines uniuersaliter ista ponũt: hic enim est effectus naturalis, & causam habet, uidelicet, non existentibus ipsis dæmonibus, cur est quod omnes homines ferè unanimiter concedunt ipsos: hoc enim est non minus quæsibile quã quoduis aliud problema positum ab eo in libro problematũ, & forte magis desideratum quocunq́ꝫ alio proble-

mate:

mate:hæc enim uidetur summa rei humanæ. quapropter tantã rem prætermittens Atistoteles, magna nota non uidetur carere.

Caput decimum, in quo ad propositam dubitationem respondetur.

SAtis uereor, cum tantam rem aggredi tentem, ne nomen temerarij subeam, & supra uires præsumere uidear. Verùm amor meus & obseruantia quã à teneris etiam annis erga Aristotelem habui impellunt, ad sui defensionem hęc paucula in mediũ adferre: quæ tam & si ex toto difficultatem non euacuabunt, meam saltem in eum obseruãtiam & charitatem monstrabunt: & enim in magnis uoluisse sat erit. Tria igitur in hac re facere institui: primo quidem, quid Aristotelem mouerit dæmones siue hos spiritus immũdos negare, imò & omnem substantiã innaturalem quæ cœlos non moueat: pro nunc dimittamus humanam animam, quandoquidem ipsa simpliciter non sit innaturalis.

Tria proponit.

turalis. Secūdò, q̄modo sine dęmonib⁹ potest Aristoteles ipse experimenta saluare. Tertiò quid est in causa quod Aristoteles nihil de his dixerit, aut satis ieiunus pertransierit. Primū itaq; aggredietes, dicimus quod cū Aristoteles ex sēsibilibus in insensibilia ꝓcesserit, uideritq; ex sensibilibus hęc insensata probari non posse, & hæc principijs naturalibus apertè aduersari, ideò audacter hos dæmōes negauit: nulla enim apud ipsā fuit ratio ex sensatis probās ipsos esse: uerum ipsos esse, saltem ueluti à uulgaribus ponitur, rationi repugnare. nā pro esse & operationibus corporum cœlestium non sunt ponendi, quandoquidem intelligentiæ, eorū corporum formæ, sufficiant: imò si ponerentur pro corporibus cœlestibus, essent ipsis impedimēta, ueluti si uni homini uel uni asino duas animas daremꝰ nec pro aliquo alio immateriali introducendi, ueluti leges ponūt, quę innūerā multitudinē ministrantiū Deo esse dicunt, quoniā hoc per sensata neq; per naturalē rationem est sensibile: ponūt aūt propter

Arist. cur uel dæmones negauit uel omisit.

quosdā

quosdam effectus, quos uident in isto mũdo inferiori qui numerati sunt, utpote pro oraculis, diuinationibus, ominib. augurijs, & denique pro cęteris huiusmodi generis, ueluti & ponentes confitentur. Verũ hic modus siue necessitas ponẽdi uidetur esse satis irrationabilis, uana, & nullius prorsus momenti: quoniã ita loquuntur de istis substantijs & immaterialibus, ac si essẽt homines: quod remotissimum est à philosophia, ut manifestum est: nam homines sunt mortales, mente & corpore mutabiles, existẽtes quasi secundum utranque partẽ in cõtinua transmutatione: quorum nullum de substãtijs immaterialibus dicere possumus, ueluti ex 8. Physicorum & secundo de cœlo demonstratum est. Quomodo enim immaterialia, & æterna de nouo possũt intelligere & desiderare? quomodo à rebus moueri possunt? quomodo gaudere & tristari? & sic de reliquis, quę omnia passionem & corruptibilitatem argumentantur. Quomodo etiam possunt nos alloqui, nostras audire uoces, nostra uidere opera? & reliqua huius-

Homo quid sit.

huiusmodi, quæ deliramenta esse uidentur: sicut etiam ferunt Cassium Bruto dixisse, cum Brutus eidem Cassio narrauit de malo genio ab eo uiso. quapropter tum ex his quæ retulimus, tum etiã ex multis alijs quæ hinc inde ab Aristotele dici possunt, tales immũdi spiritus neq; etiam boni, preter eos qui mouent corpora cœlestia, Peripateticis sunt admissi. & hæc de primo propositorũ. hæc autem intelligantur, si dæmones nõ ponuntur esse animalia aërea, mente passibilia & rationabilia, qualiter Apuleius in libro de Deo sacratis posuit: sic enim posito ratiões hæ nihil cogunt. Verùm Aristoteles 3. de anima hãc opinionem impugnat, & ecclesia hoc damnat: quoniam Lucifer natura est prima creaturarum, uel saltem inter primas. quare, si intelligentię sunt incorporeæ, & dæmones. Verũ cum Peripatetici hoc nõ admittant, quomodo igitur experimenta saluabuntur? quod erat secundum declarandum: mihi autem non uidetur tutum neq; sine uerecundia dictum, quod à plerisq; dici solet hæc experimenta ne *Lucifer.*

Opinio diluta.

gantibus, hęc scilicet esse ab hominibus cōficta, uelut Aesopi apologi, ad plebis instructionem: uel quòd sunt sacerdotū aucupia ad subripiendas pecunias, & ut in honorē habeantur. quod si aliquid in his operibus apparet perfectè, sunt præstigiationes & illusiones, ueluti cōtinuè uidemus in istis percursoribus & præstigiatoribus, qui uidentur miracula facere, cū re uera nihil faciant nisi pecuniarum subreptionē à credulis & simplicibus hominibus: ego inquam hanc sententiam nō approbo, quādoquidem uiri grauissimi, doctrina eminentissimi, & noui & ueteres, tam Græci quàm Latini, ac Barbari moribus, hæc uerissima esse affirmant: quare sic dicentes, omnino audiendi non sunt: Verùm hi decipiuntur, cum aliquando hæc fabulosa cōperta sint, & aliquando uisæ sunt illusiones, ex particulari uniuersale intulerūt: quod ex Dialecticę imperitia prouenire manifestum est: neq; enim si aliqua istorum talia sunt, falsa sunt omnia: neq; si aliqua eorum quæ referuntur, uera comperiantur, existimandum est omnia esse

Ex particulari nō infertur uniuersale.

nia esse uera. Vtrumuis horũ ex eadem deceptione procedit. Supposito igitur hæc fore uera in aliquibus, & maximè ea quę à fide dignis authoribus referuntur, temptandum est addere absolutionem istorũ: illud tãtum in primis præfatum esse uolumus, siue, ut usitatiori uocabulo utar, illud protestamus, uidelicet minime nos hãc solutionem esse uerã tenere, uerum tãtum dicimus quod sententia nostra ex principijs Aristotelis ad talia dicere possumus: prius tamẽ quędã præsupponentes, per quæ ad dicta experimenta respondere possimus.

Authoris protestatio.

Primò itaq; supponamus Deũ esse causam uniuersalem omnium materialium & immaterialium, & sic uim gerere causarum finalis, efficientis, & exemplaris, quæ ad causam formalem reduci solet. Suppositio patet ex Aristotele in 12. Metaphysicę, et primo de cœlo ubi dicitur: à primo enim ente deriuatum est omne ens, his quidem clarius, illis uero obscurius: & Deus proponitur mundi archetypus & ab Aristotele & à Platone: quæ Boetius 3. de cõsolatiõe metricè cecinit:

Suppositio 1.
Deus causa uniuersalis omnium.

Deus mundi archetypus.

Tu cuncta superno ducis ab exemplo pulchrum pulcherrimus ipse mundum mente gerens, similiq; in imagine formans. Nunquid autem cum secundum Aristotelem mundus sit ęternus, ueram habeat causam efficientem, an potius cō seruantem, alienum est huic nostro proposito. Secūdò supponitur quòd omnium corporaliū & corruptibiliū homo est supremnm & omnium nobilissimū: hæc non minus patet ferè ex omnium philosophorum concessione. Aristoteles nanq; physicorum secundo dicit, sumus enim nos quodammodo finis omnium: & omnia materialia sunt ordinata à primo opifice in seruitutē hominis: quare infertur naturaliter omnia materialia ab homine depnedere: ordinatum enim ad finem, dependet à fine, ut manifestū est. Tertiò supponitur, quod sicut quæ sunt post hominem dependent ab homine, ita in tota natura humana aliqui homines dependent ab alijs: & una multitudo ordinatur in unum uel in minorem multitudinē: hęc suppositio patet experimento et ratione: Videmus enim in

Suppositio 2. Hominis nobilitas.

Suppositio 3 Hominum inuicem dependentia.

enim in uniuerso Imperatores, reges, duces, principes, optimates, & reliqua huiusmodi generis, q̃ principantur & imperant: alios uero qui seruiant & obediant: & hæc ferè uniuersaliter per totũ orbem. istud quoq; non minus ratione apparet, quandoquidem homo est animal gregale & ciuile: uidemus autẽ naturam ut in pluribus dedisse ducem, ut apibus, gruibus, coturnicibus, & reliqs huiusmodi generis, quanto magis homini qui rationem habet: quare & locutionem dedit, quæ omnibus alijs animalibus denegata est. Et quoniam homo, ut dicitur secundo de cœlo, inter omnia mortalia plures habet operationes & plurimas potentias, ideò multis indiguit: Cunćq; ut Aristoteles & Plato in suis politicis dicunt, diuersæ secundum speciem operationes melius perficiantur à diuersis artificibus, quàm si ab uno solo fiant, sicut est de instrumẽtis: nã melius ars sutoria perficitur ab illo qui tantum arti sutoriæ intendit, quàm ab illo qui artem sutoriam & calceorum exercet: hinc est quod pro natura humana con-

seruanda, oportet etiã diuersos hoĩes ad diuersa officia deputatos esse imò diuersas etiam nationes: Itali enim dãt aliqua Germanis & Gallis exempli gratia, & Germani & Galli aliqua dãt Italis: & sic de reliquis dicat: hoc enim modo perficit mũdus, & stat in sua pulchritudine: quòd si aliter uariet, pulchritudo & uniuersi perfectio corrũperetur, ut satis notũ est, & ex infinitis authoribus posset probari, quos omitto.

Suppositio 4. Quarto supponitur, quod quãuis homines sic adinuicẽ se adiuuent, ut quod Rex est utilis subdito, & subditus sit Regi utilis, et sic de alijs omnibus: neq; enim Rex posset cõstare sine subditis, neque subditi sine Rege: aliter tamẽ & aliter Rex est utilis subdito, et subditus Regi: q̃niã maior est dependẽtia subditi ad dominũ & Regẽ, quã Regis ad seruũ & subiectũ: suppositio potest declarari per dicta Platonis & Aristotelis in suis politicis, ut patet inspicienti eorũ libros: tamẽ cõmodissime potest nũc manifestari per apologiã quã habuit Menenius Agrippa ad plebem, ut refert Plutarchus

Et Valerius Max. lib. 4. capite 4.

tarchus in uita Martij Coriolani: totam enim rempublicam aſsimilauit uni integro homini, ſenatum uero cordi, reſiduum autem alijs membris pro ſua uniuſcuiuſque dignitate: modo in hoc uno manifeſtum eſt cor non poſſe aut benè poſſe ſuum officium exercere, ſine alijs membris: neque etiam alia membra ſine corde. Verùm & manifeſtū eſt quanquam ita ſit, magis tamen, ſecundum Ariſtotelis ſententiam, alia membra depēdent à corde, quā cor ab alijs membris: hinc eſt quod cor eſt primum quod uiuit, & ultimū quod moritur, ut 3. de partibus animalium cap. 4. dicitur, quare ſi ſimilitudo eſt recta, magis ſubiecti dependent à dominante, quā dominus à ſubiectis: ex quo infertur, cū Deus omnium horum ſit gubernator & conſeruator, maiorem curā habere de regibus quàm de ſubditis, de dominis quā de ſeruis, de bonis quàm de malis, de doctis quàm indoctis: quanquam omnium curam & prouidentiam habeat: intendens namque finem & ordinata ad finem, quanquam utrumque

Reipub. ad corpus aſsimilatio.

Dei prouidētia ordinata.

Intendens finem, intendit etiam ordinata ad finem.

intendat, magis tamen finem intendit quàm ordinata in finem quoniam ordinata in finem intendit propter finem: et propter quod unumquodque tale, & illud magis.

Suppositio 5 Quid secūdū Arist. Deus poßit.

Author in Platonis Timæum Chalcidius est, tolli ab Aristot. diuinatiōem omnem, quā do nec prænoscantur futura, quippe quū ad lunæ tantum regionem, Dei prouidentiam perducat. infra uerò nulla esse prouidentiæ scita uel augelos. uel dæmones. Mediatorem uidetur adumbrare Aristot.

Quintò supponitur, quod quanquā Deus sic sit omnium causa, penes tamē Aristotelem nihil operari ualet in hoc sublunari mundo nisi mediantibus corporibus cœlestibus tanquam instrumētis per se & necessario requisitis ad factionem & conseruationē horum sublunarium: suppositio patet ex multis, tū quoniam Aristoteles existimauit hunc ordinem essentialiter esse & per se, & quod ab agēte omnino immateriali nō potest in hæc inferiora aliquis effectus prouenire nisi mediāte corpore medio inter æterna & generabilia & corruptibilia, ut patet 8 physic. 2. de generatione, & infinitis alijs locis. non minus & suppositio apparet ex his quæ legimus ex histo

ex historijs, sine quibus impossibile est esse aliquem perfectum in naturali philosophia, & quanquam infinita huic deseruiẽtia possem adducere, paucis tamẽ ero contentus, ut per hæc ad alia deueniamus: quod enim corpora cœlestia omnium istarum operationum causæ sint aut totales, aut partiales, aut cogentes aut disponentes, respondeat mihi asserens oppositum: Vnde enim aruspex Spuria admonuit Caiũ Cæsarem ut caueret periculum, quod non ultra idus Martias proferretur? Vnde Iulius Marathus antequam nasceretur Augustus Cæsar S. P. Q. R. prædixit naturam citò parituram regem populo Romano? Vnde P. Nigidius accepta eiusdem Augusti genitura affirmauit dominum terrarum orbi natum? Vnde etiam Scribonius Mathematicus Tiberio Cæsari sciuit prædicere quandoque ipsum esse regnaturum. Vnde quæso Mathematicus ille Tiberio Cæsari prædixit Galbam aliquando imperaturum, cum tamẽ Galba non esset ex familia Aeneadũ, neque aliquid erat per quod illud de Galba cõ-

Historiarum utilitas.

Corpora cœlestia quomodo istorũ inferiorum sint causæ.

Prædictiones uariæ.

Val. Max. lib. 8. capite 11.

Suet. lib. 2. in fine.

iectari posset? Vnde Seleucus Mathematicus Othoni Cæsari, superstite Nerone, promisit imperium? Vnde Mathematici cognita genitura Vitellij Cæsaris, ita parentes terruerunt, ut filio admodum, ne exitum infœlicissimum qualem habuit, metuerint? Vnde Iosephus Hebræorum nobilis Vespasiano Cæsari prædixit eum Romæ imperaturum, & ipsum Iosephum ex uinculis liberaturum? Vnde Ascletarion Mathematicus Domitiano Cæsari tam certam sui & Domitiani necem prædixit? infinitos prope alios ex Plutarcho, Liuio, Iustino, Valerio Maximo, & alijs grauissimis authoribus in medium adducere possem, quos silentio pertranseo, sed de his tantum, quoniam magni imperatores fuere, de quibus, ut diximus maioris curæ est apud superos, mentionem feci: Et certè uidebis hæc tam certa non fuisse pronunciata nisi ex Astrorũ peritia, & ut cognoscas superos in hæc inferiora non operari nisi mediantibus corporibus cœlestibus. Verùm & corpora cœlestia nõ solũ sic dirigunt homines,

Suetonius lib. 12.

Deus operatur in hæc inferiora medi

homines, uerùm etiã manifesta indicia futurorum euentuum dãt hominibus, modo in somnijs, modo in uigilijs secũdum apparitionem diuersarum figurarum, ut infinita exempla de somnijs adducere possem ex Plutarcho & infinitis alijs authoribus, quæ omnia pretermitto: & secundum etiã diuersas operationes in uigilia, ut declarant tot & tãtæ historię. nõ minus etiã fiendorum corpora cælestia dãt signa in hominibus, uerũ & in bestijs, ut loquãtur, ut nõ comedãt: ueluti est illud apud Suetoniũ de equis Cæsaris quos uagos & sine custode miserat: dant in aere, ut uoces audiantur, aues appareãt: dãt in aqua, dãt in terra: & reliqua quæ infinitum esset prosequi: et qui delectatur in historia, hæc omnia nouit. Necq; tantum ex horum peritia sciũtur futura, uerum pręsentia & pręterita: ex quibus concluditur, omnem effectum hic inferius aut per se aut per accidens reduci ad cœlum, & ex peritia corporum cœlestium miranda & stupenda posse cognosci & pronunciari: quare Plato aperte in Phædro posuit artem augu-

antibus corporibus cœlestib.

Signa futurorum euentuum, unde.

Corollarium

Plato sciẽtiã diuinandi approbat.

augurandi esse scientiam, & in Timęo artem diuinationis esse ueram sciẽtiam: quanquam sint scientiæ admodum difficiles: idemq; dicit in multis alijs locis, uultq; in Repub. bene ordinata esse huiusmodi artes & scientias, & sic secundũ mentem philosophorum patet hęc suppositio. Huic autem quintæ suppositioni annectitur sexta, quæ est hæc: Quòd

Suppositio 6.

ueluti reperiuntur homines qui astrorũ peritiam, auguriorum omniũ, somniorum, & reliquorum huiusmodi generis habent ex scientia librorum, experimẽto, doctrina, uel aliquo huiusmodi, sic aliquando reperiuntur, qui munere deorum & corporum cœlestium absq; exercitio & labore talem cognitionem habent, & mirabilia faciunt: quare uulgares, & qui rerum causas non cognoscũt, credũt homines tales esse dęmoniacos, uel sanctos sic natos ex materno utero uel extra uterum maternum: ut uerum dicãt, tales homines hoc habere munere deorum, uerùm mediantibus corporibus cœlestibus. Suppositio, quanquã uulgaribus incredibilis uidetur, apud

Nasci interdum uates & similes.

tamen

tamen philoſophos eſt nota. Plato nãq; in Menone dicit poëtas naſci: cuius ſignum eſt; quoniã multoties quę dicunt ignorant. in Phadro idem dicit de Vatibus, Sibyllis, Auguribus, & reliquis huiuſmodi generis, & quod à furore ducũtur & ſunt exſtatici. In Ione ubi Plato de furore poetico tractat, ſic Socratem Ionem alloquentem introducit: Video ó Io, & quod mihi id eſſe uidetur, tibi aperire incipiam. Vt bene de Homero loquaris, ars tibi non præſtat, ut modo dicebam, ſed diuina uis eſt quæ te mouet, ſicut in lapide quem Magnetem Euripides nominauit, nõnulli Heraclium uocant. Qui lapis non ſolum ferreos annulos trahit, ſed uim etiam annulis ipſis infundit, qua hoc idem efficere poſsint, ac perinde ut lapis alios annulos trahere. Vnde longa plerunq; concatenatio ferri, & annulorum inuicem pẽdet, & omnibus his ex illo lapide uis attrahitur. Ita ipſa muſa poetas diuino inſtinctu concitat, poetæ conciti alios furore corripiũt. Quare ex his omnibus ſeries ipſa contexitur. Omnes itaq; carminũ poetæ inſi-

Magnetis uis & collatio.

Poetarum ortus.

tæ insignes, non arte sed diuino afflatu mente capti, omnia ista præclara poemata canunt: & ut Corybantes nõ sana mẽte saltant, ita neq; cantilenarum motulatores egregij sana mẽte hos cantus effingunt: sed ubi in harmoniã, & rythmum insurgunt, & rapti bacchantur, quemadmodum bacchantes fœminę, mente nõ sana, mel & lac ex fluminibus hauriunt, sana autem mente haurire nequeũt, idq; tum efficit illorum animus qui cãtus et fingunt, quod ipsi narrant. Aiunt enim nobis poetæ, quòd à fontibus quibus mel scaturit, haurientes, et à musarum uiridarijs collibusq; decerpẽtes carmina ad nos adferant, quemadmodũ mel ex floribus apes, & instar apũ uolare se dicunt. Qua in re uera loquuntur. Res enim leuis, uolatilis, atq; sacra poeta est, neq; canere prius potest quàm deo plenus, & extra se positus, & à mẽte alienatus sit. Nã quamdiu mente quis ualet, neq; fingere carmina, neq; dare oracula quisquam potest. Et multis interpositis idem Socrates dicit: ob hanc uero causam. Deus illis mentem surripiens, ipsis

Poeta quid sit.

pſis tanquam miniſtris utitur, oraculorúmque nuncijs, & diuinis uatibus, ut nos qui audimus percipiamus non eos eſſe qui tam digna referunt, cum ſuę mẽtis compotes minime ſint, ſed hæc Deum loqui, & per hos nobis hæc inclamare. Huic autem rei euidentiſsimo argumento eſſe poteſt Tynnichus Chalcidenſis, qui antea poema nullum memoria dignum compoſuerat: hymnum autem in Apollinem quem omnes cantant, omnium fermè cantilenarum pulcherrimum, muſarum inſpiratione inueniſſe ſe dicit. In hoc maxime Deus oſtendiſſe uidetur, nobis dubitandum non eſſe, quin præclara hæc poemata, diuina deorumque potius quam humana hominumque ſint opera. Poetæ autem nihil aliud ſint, quàm deorum interpretes, dum ſunt furore correpti, à quocunque tandem numine quis corripiat. Quod quidem Deus oſtẽdere uolens, de induſtria per ineptiſsimũ poetã, pulcherrimã cecinit melodiã. & quę ſequũtur, eandẽ ſentẽtiam manifeſtant. Huic ſententię in totũ

Amentes fiunt Vates.

Tynnichus poeta.

Poetæ deorũ interpretes.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

consonant quæ dicuntur ab Aristotele 30. particula problematum, problemate primo de Sibyllis, Bacchis, & uniuersaliter de his qui diuino spiraculo instigari creduntur, exemplumq; simile Tynnicho Chalcidensi poni, de Marco ciue Syracusano, qui præstãtior erat dum mente alienaretur. firmatur insuper hæc suppositio ex prophetis, qui non tantum à lege nostra admittuntur, uerùm ab omnibus nationibus, ut manifestũ est exercitatis in historijs. Idem non minus patet per eos qui à primæuo ortu suo locuti sunt & prophetizauerũt, ueluti de puero nato in Saguntinorũ excidio per Annibalem facto. Quòd si dicatur hoc arte dæmonum fuisse factum, quid dicemus de Haly Abenragel, qui experientia syderum sciuit prædicere puerum natum statim prophetaturum. ut refert Conciliator in expositione 17, problematis undecimæ particulæ, & multornm aliorum? Nonne multotiens auditi sunt boues prophetasse, & cętera animalia? ut in uita Marcelli refert Plutarchus, & multotiens hoc apparuit & ueluti

Marcus Syracusanus.

Infans statim locutus.

Haly Astrologus.

Bruta prophetasse.

ueluti refert Albertus in suis minerali-
bus, lapides multoties figurãt diuersis a
nimalium figuris, & quidam habẽt uir- *Lapidum mi*
tutem diuinationis, quidam pandendi *randæ uires*
secreta, & de inoumeris alijs quæ ab Al- *& figuræ.*
berto ex grauissimorum uirorũ autho-
ritate ponuntur. Quanto igitur magis
hoc dici potest de homine, qui est medi
us inter æterna & corruptiblia, & ma-
gis susceptiuus talium impressionum?
Amplius, quid dicemus de sõnijs quæ *Somnia uati…*
sunt manifestissima numinum admoni
ta? sunt enim tãta & tot, ut, si quis uelit
ea singillatim scribere, tota uniuersi
charta non suffecerit: de quibus Plutar-
chus in uita Luculli, refert Lucullum cõ *Luculli dictũ*
suetum dicere ex Scyllæ sentẽtia, nil cer- *de somnijs.*
tius, nil credi dignius esse quã quod per
somnium fuerit præsignatum: hac ratio
ne: in quiete enim animi nostri innume
ris figuris effinguntur, per quas præsen
tium præteritorumq; admonemur, nul-
la nostra in hæc interueniente aut cogi
tatione aut occasione. Neq; minus no-
bis uigilantibus hæc multotiens nobis
apparent ut de somnio, quod de pluri-

I bus

Lib. 1. capite 7. bus Val. Max. scribit. Quoties etiã aër diuersis uariatur figuris animalium, & nõ animaliũ, ut acies appareãt, & scuta, & omnium armamentorum genera, ut in uita Marij & secundo meteororũ legitur, & plerisq; alijs locis: & nemo dubitat hæc à corporibus cœlestibus fieri. Nõne fontes Manasse sanguinem, & statuas guttas sanguineas aliquãdo emisisse legimus: ac ueluti lanã aliquando etiam pluisse, & innumerabilia alia quæ in historijs legimus, quæ magnarũ rerum prodigia fuisse non dubitamus, quandoquidem magnæ res paruarum sunt fines: & natura est magis sollicita de fine, quã de ordinatis ad finem, Vnde uir nostræ tempestatis nulli postponendus Iacobus Faber Stapulensis in quodã scholio Epistolę beati Dionysij ad Polycarpum Episcopum dicit, apud Aegyptum quasi semper in natiuitate & in morte magnorum regũ & magnarum nouitatum, & mutationibus statuum apparent magna prodigia: Quoniã dij & natura gubernant ista inferiora, et ea secundum nutum disponunt pro esse me

Aer figuratus.

Prodigia uaria.

Iacobus Faber Stapulensis.

Aegypti peculiare prodigium.

Inferiora à superis regi.

se meliori uniuersi: Vt aliquando mittunt bonos principes, aliquando tyrannos, pro populorũ pœna, ueluti Plutarchus in uita Caij Cæsaris & Marci Bruti refert. Quare non inconuenit, homines tales à cœlis ꝑduci quales dicimus, pro uniuersi perfectione & necessitate. *Tyrannorũ usus.*

Vltimo supponitur, quòd in rebus difficilibus & occultis, responsiones magis ab inconuenientibus remotæ, ac magis sensatis & rationibus consonæ, sunt magis recipiendę quã oppositę rationes. *Suppositio 7. In difficilibus quæ sit melior respõsio.* Supposio patet ex 3. Topicorũ: minus nanq; malum præeligitur maiori malo, cũ quoquomodo minus malum sit magis bonũ. Et Auerrois 2. de cœlo ex sententia Alexandri ait, sermo Aristotelis est magis sustinendus sermonibus aliorum philosophorum, quoniam hic est magis remotus à cõtradictiõe. His modo sic suppositis, tentandum est sine dæmonibus & angelis ad obiecta respondere: Et quoniam ut dicitur 2. de cœlo, opposita iuxta se posita, magis elucescunt: Ideo ad unumquodq; ponemus responsiones introducentiũ dæmones,

& quid secundum Aristotelē existimamus esse respodendum. Primum itaque quod tangebatur, erat de oraculis & responsis datis falsorum deorum: omittimus autē Mathematicos, quoniā quod Mathematicus ex genitura hominum & multis alijs, ex peritia Astrologiæ cognitis, sciat multa prædicere, ut de pluuijs, siccitatibus, ubertate & sterilitate, de bello & pace, de morte & uita, etiam de actibus humanis secūdum illud quo à corpore dependent, licet non necessario, uerùm secundum inclinationē, puto legem non negare, ut patet per Augustinū 6. cap. 5. de Ciuitate Dei, & 2. super Genesim ad literā, et in 2. de doctrina Christiana. Verùm difficultas est de responsis datis non ex peritia Astrologiæ uel alicuius alterius scientię, sed ut dicitur prouenire ex deo uel angelis, ut apud sanctos uiros & prophetas: uel ex dæmonibus, ut apud Gētiles à lege nostra creditur. Responsio igitur Christianorum est, quod oraculo ista facta sunt uel immediate à deo, uel ab eius ministris angelis, & hoc cū adfuit pia & sancta uo-

Mathematicorum prædictiones quantum teneant.

Oracula unde habita sint.

cta uoluntas: à dæmonibus autem cum adest uoluntatis impuritas, utpote idololatria. Aristoteles autem (ut existimo) immediatè, id est, sine aliquo agente intermedio Deum in hæc inferiora agere, (quãquam aliqui, ut in creatione humanæ animæ, oppositum teneant) non admitterent: neq; secundum Aristotelē hoc est ex imperfectione & debilitate uirtutis diuinæ, cum apud ipsum in secundo Metaphys. sit actus simpliciter, cui nulla potest esse admista potentia: aliter enim nō esset actus simplicissimus: quare neq; in eo est aliquis defectus, sed est perfectissimus, completissima latitudo entis, extra quam nihil est neq; esse potest, ut dicit Commentator commento 21. quinto Metaphysicæ, & cōmento 5. tertij de anima. Solus enim est cui potentia & defectus admisceri nō potest: Verùm hoc est defectu ipsius effectus inferioris, qui ex sua imperfectione immixta perfici non potest: & iuxta illud Platonis in Timæo, non licet purum ab impuro tangi. Vnde ueluti oculus debilis nō potest in nocte intueri solem, sed

Arist. opinio

Deus quid secundū Arist.

tantum solem inspicit in lumine debili, sic effectus inferior immediate non fit à deo super nos, sed tãtum mediantibus eius ministris. Omnia enim Deus ordinat, & disponit ordinatè & suauiter, legemq; æternã rebus indidit, quã preteri re imposibile est. Quod autem deus in hec inferiora immediatè nõ agat, patet ex 8. Physicor. secundo de cœlo, & secũdo metaph. Quoniam credidit Aristoteles Deũ immutari, si immediate ageret: quo dato, Deus non esset Deus: in eo enim etiã secundũ leges & ueros philosophos, nulla prorsus potest mutatio uel uicissitudo cadere, ut et testatᷓ Iacobus Apostolus in sua canonica epistola. Primũ itaq; modũ non admitteret Aristoteles propter causam assignatã. Videamus modò de alijs uidelicet de angelis & demonibus: Et dico quod querendũ est quomodo angeli siue dæmones dant talia respõsa, an docendo, siue instruendo tales uates, aut utendo corporibus suis ueluti instrumentis, sicut tibicem per tubam edit sonum, sic etiam faciant angeli uel dæmones? Si primum

mum datur, quæritur de modo docendi uel instruẽdi: hoc enim fieri nequit nisi conceptus uerborũ prolatorũ generentur in anima uatis. Verũ huiusmodi actio est alteratio saltẽ perfectiua, quæ secundũ Augustinũ nõ imediate potest fieri ab angelis neq; à dæmonibus, ut ipse dicit in tertio de Trinitate generabuntur ergo tales species per applicationẽ actiuorũ ad passiua, & in eis generabũt phãtasmata q̃ phãtasmata postea causent species in intellectib. eorũ. phãtasmata aũt sunt cũ quantitate & fortassis cũ figura, utputa si sunt rerũ uisarum, uerum quantitatem non effugient: hæc uerò sunt in uirtute phantastica quæ est extensa, talia igitur phãtasmata fient & à corporibus motis ab ipsis angelis uel dæmonibus, & sic applicatis uirtuti phantasticæ. hoc autem dato, cum hoc quod uideatur esse satis difficile, uidelicet quod tam uaria corpora phantasiæ uatis applicentur, & tam subito quid igitur prohibet & corpora cœlestia moueri ab ipsis intelligentijs, & talia in phantasia uatis generare? illud enim

uidetur naturale, neq; ponimus aliquid superuacaneum: naturale quidem, quãdo uidemus beneficio corporum cœlestium, ut sunt instrumenta suarũ formarũ, omnia hæc inferiora corporalia prædita, & animas & accidentia, ubi aliqua cum semine & aliqua sine semine, ut genita ex putredine, ut etiam lapides cum tot uarijsq; figuris, modò humanis, modò bestialibus, modò unius, modò alterius rei: neq; erit superuacaneum in natura, quandoquidem sine illa innumerosa multitudine possimus talia saluare: quare, per ultimam suppositionem, si detur modus iste, magis retinenda est Aristotelis sententia quã alia. Si autem detur alter modus, uidelicet quod uates se habeãt ut tuba ad tibicinem in ordine ad dæmonem uel angelum, tunc quæritur an in uate aliqua cognitio imprimatur uel non, si primum detur, stat prima difficultas, quoniam illa cognitio est alteratio, & redit primum argumentum. Si uerò detur quo in uate nulla sit cognitio, uerũtamen est motus localis causans illum somnum, uelut est in tuba uel

Vates quomodo cognoscat.

ba uel

ba uel in tibia, tunc ſtant difficultates non minores: prima, quoniam hoc non eſt uerum, nam tunc uates cognoſcit & habet imaginationes, ut etiam ipſi dicũt & in oraculis ſanctorum, ſancti cognoſcunt ſe cognoſcere & recordantur: neque ſunt adeò extra ſe ut eorum non recordentur. Secundò, quia ſi uates tantũ habent de motu locali, ergo cum motus localis poſsit fieri à corporibus cœleſtibus, & cauſari in iſtis inferioribus & in uirtute intelligentię, (eſt etenim corpus cœleſte tantum mouens motum & inſtrumentum) cur igitur oportet ponere tales ſpiritus, ſiue bonos ſiue malos, quandoquidem ſine eis hęc ſaluare poſſimus, ut docet philoſophus? quod ſi dicatur, intelligentia mouens cœlum nõ eſt in uate, ſed ſpiritus eſt in uate, quare, non procedit ſimilitudo. Verùm quęritur quomodo ſpiritus ſit in uate, aut ut eius forma propter quam uates eſt homo, aut ſicut motor in moto. Veriſimiliter enim aliquid aliud fingi non poteſt: non primum, quoniam eſt merũ impoſſibile: Sic enim dicere poſſumus homi-

Quomodo ſpiritus ſit in uate.

nẽ esse hominẽ per formã asini, imò magis, cum homo magis conueniat cũ asino corporali, quã cũ dæmone incorporali: & duæ ultimæ formæ specificæ essent in eodẽ uate, & esset dæmon & angelus: quæ non tãtum falsa sunt, uerum etiam penitus ridicula. relinquitur igitur quod sit in uate dæmon uelut motor in moto, quo motor est quando ipsum mouet. cum igitur cœlum hæc inferiora mouere possit, ergo cœlũ dicetur esse in uate, magis eius intelligentia, uirtute cuius cœlum mouetur. uerũ adhuc forte dicetur, quod ad hoc ut spiritus sic utatur uate, ut uates loqui uideatur, non sufficit ipsum uatem moueri ab angelo uel dæmone, sed ipsum tangere: cumq; intelligentia nõ tangat uatem, uerũ spiritus sic uatem tangit, hinc prouenit, ut uates ab intelligentia motus, non emittat locutionẽ, sed motus sic à spiritu, loquatur. profecto istud nõ uidetur rationabiliter dictum: primo difficile est intelligere sic esse cõtactum nisi uirtualẽ: modo & magnes alterans ferrum, quãtumcunque remotum sit, uirtualiter ipsum

ipsum tangit. Secundò, intelligẽtia neq; est corpus, neq; uirtus in corpore, ut octauo physicorũ dicitur, quare propriè neq; est in loco, neq; in subiecto. quid igitur prohibet & ipsam intelligentiam sic esse in uate? præterea quid habet angelus uel dæmon plus quod possit esse in uate & sic mouere, quod etiã dici nõ possit de intelligentia? certe isti loquuntur de istis intelligentijs & corporibus cœlestibus, ac si essent homines uel fœminæ quæ loco determinantur & multa simul exercere non possunt, cum tamen unus sol omnia opera lustret suis flammis, & unus Deus totum uniuersum gubernet. Quare dato adhuc quod sic mouens uatem, secundum aliquem modũ essendi debet esse in uate, qui nõ adhuc ab istis est expressus, talis etiã modus attribui potest ipsi intelligẽtiæ quæ quandoq; sit illic. In uanum ergo ponũtur tales spiritus, quãdoquidẽ & ipsæ intelligẽtię tales operatiões exercere possent, quales & tales spiritus possunt. Videtur igitur rationabilius esse dicẽdum secundũ suppositiões datas, tales uates habere

Abusus loquendi de intelligẽtijs & corporibus cœlestib.

Vates unde habeãt quod prædicant.

habere hoc in genere causæ efficientis, ex dispositione corporum cœlestium, cuius apertum argumentum, quòd Mathematici uidentes horum genituram, prædicunt ex syderibus istos in prophetas & uates euasuros, ut fecit Haly quē supra memorauimus. & multotiens antequā tales nascantur, mathematici pronūciant prophetas & uates nascituros, ueluti diximus de Augusto Cęsare: Plutarchus q; refert in uita Romuli, Taruntiū philosophiæ ac mathematicæ in primis studiosum, cum Marcus Varro sibi dedisset uitam & mores Romuli, sciuit horam suæ natiuitatis dicere, & qua hora urbem Romulus condidit, & de horis multorum gestorum Romuli: quod esse non posset, nisi tales dispositiões cognouisset ex syderibus: tales etiam uates habēt causam materialem, quoniam dispositionem, sunt enim, ut dicitur tricesima sectione Aristotelis problematum, melancholici, sine curis, ueluti amētes, extatici, dumquè uaticinantur, baccantur & furiunt, ut Virgilius in sexto Aeneidos refert de Sibylla Cumęa: Nō uultus,

Taruntius uates.

Dispositio corporis ad uatem fiendum.

uultus, non color unus, Non comptæ manſere comæ, ſed pectus anhelum, Et rabie, fera corda tumẽt, maiorq́ꝫ uideri, Nec mortale ſonans, afflata eſt numine quando Iam propiore dei. & poſtea: At phœbi nondũ patiẽs immanis in antro Bacchatur uates, magnũ ſi pectore poſſit Excuſsiſſe Deum, tanto magis illa fatigat Os rabidum fera corda domans, fingitq́ꝫ premẽdo. Vnde, ut relatum eſt ex Platone & Ariſtotele de illis duobus poëtis ex ſanguineis factis melancholicis, ex rudibus poëtis & ſanguineis, in clariſsimos poetas emerſere. At iſti qui dæmonium habẽt, purgata atra bile, nihil amplius talia mirabilia faciant, experimẽto ſe uidiſſe, expoſitione illius problematis, dicit conciliator: imò uerus ſum teſtis, quod Galgerandus medicus tempeſtate noſtra celeberrimus in urbe noſtra Mantuæ, uxorem cuiuſdam Frãciſci Magreti ſutoris tali morbo laborãtem (loquebatur enim ſecundum diuerſa idiomata) curauit, & perfectè. Argumentum etiã ſumi poteſt, quoniã hi qui ſpiritus per orationes ſanctorum & aſ-

Enthuſiaſmus.

Macr. libro 4. cap. 1. Sat.

Atræ bilis uis.

Hiſtoria.

Exorciſtæ.

ſperſio

spersione aquæ benedictæ fugare proffitentur, primo euacuant sic laborãtes ab atra bile. Amplius, quoniam ut legitur, 3. cap. quarti Regum: Elisæus regi quærenti Elisæum ipsum, prophetare non potuit, nisi manu imposita psalterio: habent & dicti uates causam finalem pro cõsolatione & decore uniuersi: sine eis nanque non bene constaret uniuersum. Vnde Plato in Phædro sic scribit: Nam et quæ in Delphis futura prędicit uates, & quæ in Dodona sacerdotes, furentes quidem multa ac magna cõmoda priuatim & publicè Græcis hominibus attulerunt: sanę uerò dũ sunt, exigua aut nulla. Quòd si referamus Sibyllam, & alios quicunque diuino uisi sunt uaticinio quàm multa prædicentes, in futurũ profuerint, prolixum nimis extenderemus sermonem, & rem manifestã omnibus proferremus, imò apud Platonem tãti erat diuinatio & auguratio, ut in Phædro, in Timæo, in libro de Repub. existimauerint, mancã esse rempub. quæ has non haberet artes: & non timuit eas reponere in numerum scientiarum. quare

Vatum causa finalis.

Diuinatio quanti apud Platonem.

quare cum cœlum sit instrumentum uniuersale intelligentiarum, ad has artes instrumentaliter debet concurrere: adde quod immediatum instrumentũ immaterialis, debet esse immateriale, ut dicitur 8. physicorum. Quod si angeli & dæmones sine corporibus cœlestibus possũt mouere, nulla erit necessitas ponendi corpora cœlestia, ut apertum est: quia istis generabilibus nõ erit necessarium ad corpora cœlestia deuenire. Vnde quæ ibi adducũtur, cessant: uidelicet, de prædictione futurorum, reuelatione secretorum, rememoratione præteritorum, & eorum enunciatione quæ in locis remotissimis fiunt: secundum enim affirmantes tales spiritus, hæc sunt eorũ opera: quæ omnia talia per eos spiritus fieri possunt. Nos quoq; pariter ab intelligentijs immaterialibus fieri hæc dicimus, uerùm non ab eis quas ipsi dicũt: quandoquidẽ sufficiat numerus ab Aristotele positus, ueluti ostensũ est: & hæc ab ipsis intelligẽtijs mediantibus corporibus cœlestibus tanquam earũ necessarijs instrumẽtis: cũ natura ordinate procedat, do-

Naturæ or-

cedat, do-

cedat, primaq́ꝫ infimis non coniungantur sine medijs. Testatur aūt super hoc, uidelicet, quod corpora cœlestia ad tales effectus concurrant. quoniam multa eorum quæ dicta sunt, uidelicet de diuinatione & reliquis huiusmodi, quomodo in bestijs & inanimatis reperiuntur. Coruus apud Aristotelem præcognoscit clades & bella futura: multi pisces & aues prenunciant tempestates uenturas, dantq́ꝫ mirabilia signa & futurorum & præsentium & præteritorū ueluti ex omnibus & augurijs cognoscitur, suntq́ꝫ refertę horum omnium historiæ Græcorū, Latinorum, & barbarorum: neq́ꝫ etiam inanimata uidentur horum effectuum expertia: Amandinus enim lapis referente Alberto in Secundo suorum mineraliū, aduersarios uincere facit, & prophetiam ac interpretationem somniorum facit intelligi & etiam ænigmatum. Quiritia etiā lapis est secretorum proditor, & phantasias commouens. Silenites lapis, eodem etiā Alberto referente, ad diuinationem conferre sub prima luna probatum est. posset

Diuinatio ex bestijs et inanimis.

Corui præcognitio.

Amandinus lapis.

Quiritia.

Silenites.

ſet non minus de quibuſdam herbis adduci, quas nunc pertranſeo: ex quibus ſequitur nihil inconuenire ſi hæc à corporibus cœleſtibus in homines imprimantur. Quod autem adducebatur ulterius de multis beſtijs uocem humanã dediſſe, imò & ſimulachris hoc multotiens eſſe factum perhibetur: & ulterius, aliquãdo lachrimaſſe, aliquãdo omiſiſſe guttas ſanguinis, aliquãdo uerſas ſtatuas de ſitu uno in alium: de quibus apud Liuium, Valerium Maximum, Plutarchum, & alios ſimiles authores pleniſsimè habetur: hæc omnia, ſecundum leges, fiunt aut ab angelis, aut à dęmonibus. Verũ quantũ ad locutiones beſtiarum & uoces inanimatorũ, ſiue fuerint ſimulachra ſiue non, quoniam & in aëre hæ uoces multotiens auditæ ſunt, & non apparuerunt quę has uoces reddiderint, quia relatum eſt ad tales ſpiritus, eiſdem fundamentis & argumentationibus procedendum eſt quibus & ſuperiꝰ, uidelicet, quomodo ſpiritus has uoces reddiderint? & nullus uidetur modus ueriſimilis quo ab ipſis ſpiritib. fa-

cti sint tales effectus, quin rationabilio ri modo possit dici hęc fuisse facta ab in telligentijs, mediãtibus corporibus cœ lestibus, ueluti superius deductum est. quare, eadem sit responsio. Quantum

Statuarũ miracula, quomodo credẽda.

uerò ad illud, quod statuę sudauerint, lachrimas emiserint, guttas sãguinis emanauerint, uersæ fuerint secũdum situm, & sic de reliquis: Secundum ipsos satis patet quid dicendum sit: facta enim hęc omnia sunt procuratiõe spirituũ. Verũ secundum Aristotelẽ puto sic esse dicendum, quãquã hæc multotiẽs sint hominum & sacerdotũ deceptiões, ueluti Albertus in secundo suorum mineralium, sępe cõmemorat & admonet, & nos uerè scimus tẽporibus nostris hęc aliquando contigisse, fidẽ tamen pręstantes grauissimis authoribus, dicimus iuxta responsiones priores, hæc fieri ab ipsis intelligentijs mediãtibus corporibus cœlestibus. Vnde scire oportet, nunq; hęc euenisse, nisi aliqua magna mutatione, utpote uel euersione regnorũ uel ex nouo statu, ex morte uel natiuitate alicuius magni uiri & excellentis, siue in bono siue

no siue in malo, ex noua lege, & sic de singulis, ut apparet manifestè per historias talia miracula referentes, quia nõ irrationabile est hęc fieri uirtute corporũ cœlestium. Plutarchus nãq; in uita Syllæ sic scribit: Hastę quib. uexilla gestant per se ignẽ emiserunt, q ęgrè restinctus est. Tres corui pullos in uiã ꝑductos deuorarunt, eorumq; reliquias intra nidũ retulerunt. Mures suspensum in templo aurum corroserant, è quibus ęditui quãdam casse fœminam ceperunt. Ea ibidẽ quinq; enixa masculos tres absumpsit. Quod autem maximum fuit, ex aëre sereno & omni prorsus carenti nebula, tubarum sonus increpuit, acutas & lugubres intendens uoces, adeò ut cũcti prę magnitudine timoris uecordes comprimerentur. Thusci uates alterius generis permutationẽ, & trãsferẽdũ ordinẽ portendi cõmonstrabant. Octo enim cuncta esse genera moribus & uitæ institutis inuicem differentia. unicuique temporis definitum esse numerum à Deo, anni magni ambitu perfectum, qui cum finem habuerit, instante iam al-

Prodigia in Syllæ uita ex Plutarch.

tero, admirandum è terra uel cœlo mo ueri signum, adeò ut curiosis earum rerum peritis euestigiò declaretur, ut homines aliis moribus, & uitæ rationibus usuri in lucem iã producti sint, qui diis aut maiori aut minori quàm superiores curæ sunt. cætera in ipsa generum permutatione magnas innouationes capescere, diuinationeq; magnis interdum honoribus excrescere, & ipsis nuncupationibus assequi, cùm plura & manifesta signa à deo ipso præmittantur. In altero rursus genere humilem statum esse rudemq; ut plurimum, & qui per incerta & obscura quædam instrumenta res futuras attingat. Hæc quidem à Tuscis, qui ratione ac sapientia reliquis anteibant, differebantur. Sedente senatu in templo Bellonæ, & super hisce rebus operam uatibus dante, passer inspectantibus cunctis inuolauit, ore cicadam gerens, cuius eiectam partem reliquit, partem etiam tenens abcessit. Hinc augures seditionem, agrestium aduersus urbanam & forensem turbam dimicationem coniectabant. Hanc enim sicut cicadam

cadam uocalem canoramq́ esse rusticã uero ex aruis. hæc ibi Plutarch. & consimilia his dicit multis in locis alijsq́ uitis, quæ ob breuitatẽ omitto. Albertus quoq; cap. 9 sui libri de animalibus sic scribit: Iosephus narrat quod in mutatione legis sacrificiorũ in Hierosolymorum templo uitula inter manus offerentium enixa est agnam, quæ indiciũ fuerit mutaturum ex uitula in agnam: saluator enim ipse uerus est agnus qui abstulit peccata mũdi, ut in præfatione paschali cantatur, ut ueluti agnus innocẽs & immaculatus est. Amplius, nũquam memini me legisse in Historijs aliquã euenisse notabilem mutationem, neq; uitã alicuius uiri memoria digni siue fuerit celebrandus in uirtutibus siue in sceleribus, quin in eius ortu aut occasu magna ex cœlo prodigia apparuerint. quare cum hęc extiterint semper aut frequẽter, causam habent naturalẽ & per se argumento etiam sit, ista fieri ex corporũ cœlestium potestate, quandoquidẽ, ut uisum est ex historijs, mathematici ex syderum conspectione hæc prędicebant,

Obseruatum in Historijs.

Prædictiones haberi ex corporibus cœlestibus.

& interpretabantur. quid plura moror? nonne & in uulgaribus & personis uilibus apparēt multotiens signa uel mortis uel alicuius alterius humanæ operationis? nonne etiam & in bestijs ista cōspiciuntur? nā experti ex multis cognoscunt de fœcunditate uel mortalitate futura ipsorum animalium tam terrenorū quā aquaticorum, tā syluestriū quā domesticorum: nā ut refert Aristoteles in cap.20. Tertij de historijs animaliū, quoniā caper emulgeretur, ideo quo fieret ex oraculo Apollinis Delphici sic pnūciāte, grex maximè increuerit. Quid de frugib. quæ maximè à colonis obseruātur? qd de tēpestatib. permulta ac uaria à peritis nautis indicatis ac cognitis? q̄ omnia ex ui superū fieri nō dubitamus. quare nō & in hominib. hęc cōspicienda sunt, & maximè in regibus, principibus, illustribus uiris cuiuscunq; artis & conditionis? ij enim maximè sunt deorum curæ, quod etiam ostendit illud dictum per uirum doctissimū Iacobū Fabrum de his quæ apud Aegyptum conspiciuntur in magnis mutationib. & Regum

gum natiuitatibus & occasibus: Sunt enim Reges Deorũ ministri, siue sint boni, qui perrarissimi sunt: siue mali, qui ut plurimũ etiã quasi semper tales existũt. boni enim Reges sunt pro bono regimine populorũ, & pro bono ipsorũ: mali autẽ, qui ueriori nomine Tyranni nũcupãdi sunt, carnifices sunt uniuersales Deorum, in ultionẽ ipsorum aduersus populos peccãtes, & ueluti nostrorum Regum carnifices, ut in pluribus, sunt peiores his qui à carnificibus trucidantẽ, iuxta illud Diogenis Cynici fures magni suspendunt paruos: sic Reges tyrãnici punientes populos, sunt peiores ipsis populis in maiorem ultionem peccatorum populorum, longeq́; infeliciores ipsis populis sunt. & ueluti herbas medicas & salutiferas, Deus reges bonos perducit: tyrannos autem ueluti herbas uenenosas & Regulos siue Basilicos uenenosissimos. & quoniam uenenum ueneno expellitur, ideò peccantes populi ueluti uenenum in orbe, per uenenum tyrannicum expelluntur, ut post uenenum sequatur mel,

Reges quales sint, Celebre est Securæ dictum: Principes bonos posse uniuersos annulos inscalpi, atq; inscribi.

Punientem punito sæpe peiorẽ esse. Diogenis dictum.

Tyranni quales.

& post Tyrannos legitimus Rex: iuxta nanque sententiã Aristotelis secundo Rhetoricæ, Deus dat infortunium ut ueniat eufortuniũ. Vnde Reges, principes, & uiri illustres, sunt maxime obseruandi & reuerendi: aut enim numina sunt, aut multum diuinitatis participãt. Vnde ueluti ferrum alteratũ à magnete secum trahit alterum ferrum, quemadmodum ex uerbis à Platone in Phædro apertum est, sic Reges deitatem trahẽtes, & eis communicatam à superis, aliis cõmunicare ualent: quo fit non incredibile esse quod legitur apud Suetonium de Augusto Cæsare, uidelicet cum primũ fari cœpisset, in auito suburbano obstrepẽtes forte ranas silere iussit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Et iterum illa miracula per eundem Suetonium relata de Vespasiano Cæsare, uidelicet de cæco per eum sputo illuminato, & claudo ex pressione pedis eius curato: nónne Vespasianus remotissimus ab imperio, satis humilibus parẽtib. natus, deorum diuinitatem persensit, cum ad tantum & tã inopinatum imperium sublimatus

Principes esse ueneratos & obseruandos.

Augusti cæsaris primũ mirandum.

Vespasiani Cæs. miracula

matus

matus fuerit? quapropter nihil incommodi uidetur si suam diuinitatẽ in hos duos ęgrotantes demonstrauerit. quod etiam profertur de liberto illo quem supra nominauimus, nihil est quod admirationem faciat, quandoquidẽ illud per Deos curatum fuerit, cum ipsum Vespasianum ad summũ imperiũ extollebant: Deus enim dat finem & ordinata in finem, & finem consequentia, cum sit maximè liberalis. quod etiam ibi annectebatur de eius imagine apud Tegeam Arcadiæ effossa instinctu uaticinãtium, non est extra propositum: quoniam reges & magnæ mutationes, longè à prophetis uidentur uirtute cœlestium: nam illud repertum fuit ex instinctu uaticinantium: Similia namq; legimus de Eneadibus. In uita enim Iulij Cæsaris, eodem Suetonio referente, scribitur, paucos ante menses cũ in Colonia Capua deducti lege Iulia coloni ad extruẽdas uillas sepulchra uetustissima disijcerẽt, idq; eo studiosius facerent, quod aliquã tum uasculorũ operis antiqui scrutãtes reperiebant, tabula ænea in monumen-

Deus liberalissimus.

Iulij Cæsaris miranda ex Suetonio.

to, in quo dicebatur Capys cōditor Capuæ sepultus, inuenta est conscripta literis, uerbisq; Græcis, hac sentētia. Quando ossa Capys detecta essent, fore ut Iulo prognatus, manu consanguineorum necaretur, magnisq; mox Italiæ cladib. uindicaretur. Quam rem ne quis fabulosam, aut commentitiam putet, author est Cornelius Balbus familiarissimus Cęsaris. hæc ibi. in principio uitę Sergij Galbæ Cæsaris idē ostenditur, sic enim scribit: Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veientanū suum reuisenti, præteruolans aquila, gallinam albam ramulum lauri rostro tenentem, ita ut rapuerat, demisit in gremium: cumq; nutriri alitem, pangiq; ramulum placuisset, tanta pullorum soboles prouenit, ut hodie quoq; ea uilla ad Gallinas uocetur: Tale uero lauretū, ut triūphaturi Cæsares, inde laureas decerperēt: fuitq; mos triumphantibus aliàs confestim eodē loco pangere, & obseruatum est sub cuiusque obitū arborem ab ipso institutam elāguisse. Ergo nouissimo Neronis anno & sylua omnis exaruit radicitus, &

quicquid

quicquid ibi gallinarum erat, interijt: ac subinde tacta de cœlo Cæsarum æde, capita omnibus statuis simul deciderunt: Augustiq; sceptrum è manibus excussũ est. Infinita consimilia apud illustres historiarum scriptores reperiuntur, quę in id adducta sunt, ut apertissime uideas à dijs & corporibus cœlestibus uiros illustres & res magnas fieri, à prophetis prędici, per bestias & herbas perq; elementa: ideoque tales exitus potẽter cedere, ut uix impediri possint. multotiens homines totis uiribus incumbũt, ut ea prædicta eis impediant, & quo magis impedire conantur, tantò magis ad id quod euitare cupiunt, properant: dũq; fugiunt fatum, incidunt in fatũ: ut de Troiæ excidio ante per tot uates & uaticinia & præsagia prenũciato. ueluti & apud Iustinum de Romulo & fratre ac innumeris alijs habet. Quare Plutarchus multotiens dicit, fatum posse uideri & non euitari: ut in uita illa Quiriti Cæsaris breuis & multorum aliorum legitur. Vnum & illud Plutarchi in uita Romuli certissimum habetur, scilicet

Fatum uix euitari posse

Plutarchi de fato dictum.

Fortuna

Fortuna magnarum rerum artifex atq; architecta est. nihilq; magnũ euadit nisi ex diuina origine primordiũ accipiat. Sed quid plura de hoc, cũ fortunam & cœlos dominari apud multa uideamus, præcipuè tamen in Romana curia hæc tempestate nostra conspiciuntur: Viri enim quorum parentes & patria ignorãtur, neq; scientiam neq; conscientiam aliquam habentes, nullius conspectus, omnium uirtutum expertes, & denique nullius precij uiri, ad summum tamen statum aliquando perueniunt, & postquam peruenerunt, cæteris sunt deteriores. hoc quidem in nullam causam referri posse uidetur, nisi quoniã sic Dijs placitum est, & corporibus cœlestibus. tot autem in tantum dicta sunt, ut uideatur usus argumenti & responsionis. Quod autẽ ulterius dicebatur de illis quod uisibiliter ab omnibus uidentur, & postea euanescunt, ut de Bruto, Casio, & de miraculo proximis diebus in urbe Aquila uiso, secũdum leges soluitur, quoniam ex iussu Dei per bonos ministros hæc facta sunt: aut ex Dei permissione per malos

Fortunam et cœlos præcipuè in Romana curia dominari.

Spectrorum causæ.

malos ſpiritus, ad bonum hominũ uel pœnam, uel quidquid ſit illud. Verum & ſecundum hanc uitam cõceditur hęc facta eſſe per Deum & miniſtros ſuos q ſunt intelligentiæ cœlos mouentes, & mediantibus cœlis: neq; aliquis modus aſsignabilis eſt, quo ponatur fieri per tales modos ſupraſcriptos à legib. introductos, quin tali modo & rationib. poni poſſit fieri per intelligentias: quando quidem ſiue ſint ſpiritus ſiue ſint intelligentię, non ſunt formæ talium corporũ apparentium, ſed tantum motores, ueluti in hoc capite neceſſariò oſtẽdimus. Vnde dicitur ex ſententia commẽtaris in libello de diuinatione, quod & à multis alijs confirmatum eſt, Deum & intelligentias hæc inferiora curare & præcipuè hominem, cum ſit finis omnium aliorum: quare debent de eius commodis & incommodis curã gerere Multis autem inſtrumẽtis, uarijſq; ingenijs hęc & à Dijs & à corporib cœleſtib. procurãtur: aliquibus enim per quietẽ in ſomno ſimulachra mittuntur, quæ ſomnia appellantur, & de multis agendis & actis in-

Deũ hæc inferiora curare.

Quot modis ſimulachra immitantur

ctis instruimur, ut in historia de duobus Arcadibus socijs legitur per me citata in tractatu nostro de immortalitate Animæ. aliqui enim instruuntur de sua sanitate, ut apud Medicos uulgatissimũ est, & sic de infinitis, quæ sub numero comprehendi non possunt: alijs autem hæc simulachra à Dijs ipsis non solum immittuntur in quiete siue in somno, sed etiam in uigilia, & firmiter credunt ea uel uidere uel audire. quanquam non tam hoc fieri contingit ex simulachris habitis ab extra, uerum etiam ab intra per spiritus transmissos à uirtutibus interioribus ad sensus exteriores, ut omnes Peripatetici concorditer posuerunt. Quòd si in sensibus tales imagines siue in quiete siue in uigilia generari possunt (quãuis facilius & efficatius per quietem tũ ex dispositione passi intrinseca, tum ex continente, unde fit ut somnia matutina ueriora sint alijs) nihil est quod uetet, quin et corpora cœlestia talibus figuris posśint aerem figurare, ubi passum fuerit dispositũ: neq; hoc est extra experimeta. In aere enim, ut nõ solum

Tractatus authoris de immortalitate Animæ excusus habetur in Italia, ut & aliqua alia sua.

Somnia matutina cur ueriora.

lũ habemus ex hiſtorijs gentilium, uerũ etiã Hebręorũ, & Chriſtianorũ, apparuerũt acies militũ cũ lãceis, equis et reliqs huiuſmodi generis, ut Machabęorũ ſecundo legit. Quare ut ſic Bruto & Caſſio ac reliquis huiuſmodi generis cõtingere potuit. Si enim cœleſtia corpora ꝑ quietẽ homines de agẽdis inſtruere poſſunt, animam talibus ſimulachris informando: utpote ꝙd Aeſculapius uiro ægrotanti herbã cõferentẽ oſtẽderit, quare & cõſimilẽ talem herbã & figurã Aeſculapij in aere uirtute corporum cœleſtium conſpicere idem ęger non potuit? Certe nulla uidetur eſſe impoſibilitas, ſed quoniam ſomnia ſępiſsimè talia contingunt, iſta creduntur: quoniã hæc rariſsimè cõtingunt, ideò nõ creduntur. hęc autẽ in tãtum rarò cõtingunt, quod difficilius ſit hoc facere quam illud: multò enim plura requiruntur ad figurandum aerem, quam ſic inducere ſpeciem rei: nam illud eſt magis ſecundũ eſſe reale, hoc autẽ ſecundum eſſe ſpirituale. Quare miraculũ factũ in urbe Aquilana naturalẽ cauſam habet, nihilq́ eſt quod

Simulachra in aere cur raró contingunt.

quod angelis uel dæmonibus indigea-
mus pro eius uerificatione: timidi enim
& creduli Aquilani supplicationes fece
runt Deo & diuo Cœlestino pro imbri
bus expellendis, ueluti ęger ille rogauit
Aesculapium: à Deo autem immissa est
per quietem imago Aesculapij cum her
ba faciente pro ægritudine rogantis. a-
pud uerò Aquilanos uirtus cœlestis fu-
it potentior: nõ tantũ enim imago diui
Cœlestini in imaginatiua Aquilanorũ
figurata est, uerùm et aër: quo fit ut à tot
uisus fuerit: Simileq; dicatur de omnib.
consimilibus. Vnde si nos concedimus
nobis talia per somnia apparere, & de ta
libus per somnia instrui, necessarium ui
detur & hæc posse sic in aëre fieri. Cito
autem hæc dissoluuntur, quoniam ae-
rea sunt: ex quo uerisimiliter infert non
esse ex toto fictũ aliquos homines post
eorum mortem alijs apparuisse, & eos
esse allocutos: non quod reuera fuerint
illi, quandoquidem mortui sunt, sed q̊d
eorum imagines & simulachra fuerint
in aere, & tales sonos ædiderint uel uisi
sint eis dare: nam de somnis manifestũ
est.

Simulachra hominũ mortuorũ posse alijs uiuentibus apparere.

est. Legimus enim aliquos defunctos, uiuis per quietem apparuisse, & de multis occultis instruxisse eos. Nũc & mihi succurrit de filio Dantis, cui Dãtes per quietem apparuisse fertur, docuitq́ filiũ suum de quodam carmine eius Dantis amisso: quod carmen, filius exequens uisa per quietem, postea inuenit. modò si uirtus cœlestis fuisset adeò efficax, ut aerem taliter figurare potuisset, certe filius suus dixisset patrem suum uere uidisse & eum allocutum esse, cum tamẽ minime hoc uerum fuisset. Ex quo sequitur ulterius, si Necromantia est ex reuocatione animarum ab inferis, apud Aristotelem Necromantia nulla est: quoniam apud Aristotelem, neq; apud inferos sunt hominum animæ, neq; si essent fortasse reuocari possẽt, cur dixerim fortasse, infra dicetur. Verùm si Necromantia intelligatur per similitudinem, scilicet aliquid simile mortuo, ut fuit in casu priori de filio Dantis, sic apud Aristotelem est concedenda, & hoc fieri ui superûm: & fortasis quod ex artificio, siue hominũ ingenio fieri posset per uir-

Dantis filio à morte pater apparuit.

L tutes

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

tutes herbarum, lapidum, uel harum cō similium: hoc tñ non affirmo. multa enim sunt poſsibilia, quę quoniam nobis nota non sunt, ea negamus. talia enim non mihi impoſsibilia uidentur. Sciendum tamen quod huiuſmodi apparitiones in aere melius apparēt in nocte quã in die, tũ quia lux magis manifestat deceptiones, unde iuxta illud Saluatoris, qui malè ăgit, odit lucem, tum quia aer in nocte craſsior eſt: quare magis in eo manifeſtatur talis figura: et in die magis apparet circa ortum & occaſum quàm in meridie, cæteris paribus, & plures etiam ſunt uapores: quare, ut dicitur tertio Meteororum, in uerſionibus æſtiualibus in meridie non apparet iris propter eandem cauſam. Et fortaſsis aliàs iſtæ magis apparent aere exiſtente humido quàm ſicco. iris enim fit in nube rorida. Vnde patet ſatis de diuo Cœleſtino nũ habeat cauſas naturales, cũ aer eſſet ualde humidus et retentiuus: nam ſatis pinguis erat propter imbrium multitudinem. Ex his ulterius infertur multis modis poſſe contingere, ut homines uerè

Non omnia poſsibilia ideò aſſerẽda.

Apparitiones in aere cur in nocte quàm in die magis appareant.

Vbi non iris appareat.

uere existiment se realiter homines uel angelos uel defunctos, uel aliquid consimile uidere: primò enim in raptu, & dum extasim patiuntur: soluti namque à talibus passionibus postea incredibilia narrant se uidisse, & uerè loquutos Deo: imò dum essent arrepti, mirè gestiebant. & non inconuenit tunc à superioribus diuinationẽ assumere, ut Plato in Phædro & in multis alijs locis dicit. Possibile est etiam hoc accidens fieri in uigilia, si contingat uirtutes interiores reddere species & spiritum transmittere ad sensus exteriores, ueluti dicit Auerrois in lib. de memoria & reminiscentia, & in secundo collectaneorum. Tertiò, idem potest cõtingere in uigilia (& hoc rarò) per simulachra genita in sensibus exterioribus à corporibus cœlestibus. Veluti enim corpora cœlestia in quiete siue somno infigere possunt in humana anima hęc simulachra, sic et in uigilia: et maximè si tales hoĩes sint à curis humanis absoluti et à perturbatiõib. mẽtis: & tũc ꝓphetare multa possunt uera: sunt

Quot modis uisa hominibus cõtingãt

Animalium præsagia. enim tales homines ualde similes animalibus, quæ prȩsentiunt futura, ut gallus dicit mutationes temporũ, coruus clades futuras: Delphin tempestates, & multa talia quare horum dicta & prȩsagia non sunt spernenda: dicuntur enim *Stellæ secundæ quæ dicantur.* talia stellæ secũdȩ, per quas certius possumus iudicare quã per stellas cœli: sunt enim hæc magis proxima effectibus futuris. Vnde nautȩ & agricolæ periti certius per talia iudicant, quàm Astrologi scientifici. Quarto potest & hoc contingere secundum modum quẽ diximus, uidelicet, quoniam à corporibus cœlestibus aer exterior sic fuerit in conuenienti dispositione, & agens fuerit etiam secundum conuenientem dispositionẽ figurandi tales imagines, ueluti quãdo acies militũ in aere apparent, uel aliquȩ aliæ figuræ, quæ sint futurorum prænũciȩ, ut ex historijs scimus: quandocunque enim talia apparuerunt, semper magna sequuta sunt. quare non sunt spernẽda, quoniam ut in pluribus uerissima sunt, licet nõ necessaria: ueluti enim ante inuasionem febris præcedũt halices & o-

ſcitationes: & ſpontaneæ laſsitudines morbos prænunciant: et ſtrimonia dant ſigna, grues pro frugibus ſerendis, & ciconiæ ueris, & onagri æquinoctiorum: ſic corpora cœleſtia dant ſigna futurorum euentuum. Quare nihil impium ſit ſi etiam figura diui Cœleſtini præceſſit ſerenitatem futuram. tale autem exiſtimamus fuiſſe factum quod Valerius Maximus in primo libro refert de Publio Vatinio, ſic enim ſcribit: Item bello Macedonico P. Vatinius, Reatinæ præfecturæ uir, noctu urbē petens, exiſtimauit duos excellentis formæ, albis equis reſidentes, obuios ſibi factos nunciare, die qui præterierat, Perſen regem à Paulo captum: quod cū ſenatui indicaſſet, tanquam maieſtatis eius & amplitudinis uano ſermone contemptor, in carcerem coniectus. Poſtquam Pauli literis illo die Perſen captū apparuit & cuſtodia liberatus, & inſuper agro ac uacatione donatus eſt. & multa alia, quæ ibi à Valerio & multis ſcriptoribus ponuntur, ex conſimili cauſa facta fuiſſe patere poteſt. horū enim intelligentiæ cum

Pub. Vatinij uiſum.

corporibus cœlestibus sunt caussa omnium secundum dictos modos. Ex quibus ulterius inferatur, nō omnino fabulosa esse, quæ per poetas referuntur, uidelicet aliquos homines Deos alloquutos esse, ut illud Virgilij in 4. Aeneidos, ipse Deum manifesto in numine uidi, Intrantem muros, uocemq; his auribus hausi. Et manes uidisse, ut & illud, Me patris Anchisæ quotiēs humētibus umbris Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt, Admonet in somnis, & turbida terret imago. & sic de innumeris alijs non quidem quod reuera sint dij qui loquuntur, neq; defunctorum animæ, sed simulachra à corporibus cœlestibus facta secundum aliquem modorum assignatorum: imò quantum ad hoc, uidetur hoc esse concedendum secundum Euangelicam doctrinam: Lucæ namq; 24. cap. dicitur de Apostolis in Christi resurrectione: conturbati uerò & cōterriti, existimabant se spiritum uidere. ibi Theophylactus exponēs dicit, spiritum id est phātasma: unde postea subiungit Euangelista & dixit eis: Quid turbati estis, &

Deos homines alloquutos esse.

estis, & cogitationes ascendũt in corda uestra? uidete manus meas & pedes, quia ego sum: palpate, & uidete: quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere. Iuxta illud Virgilij primo Aeneidos de Aenea: Ter conatus ibi collo dare brachia circũ Ter frustra cõprensa manus effugit imago, Par leuibus uentis, uolucriq; simillima somno. Videtur igitur quòd apud Euangelistã non incõuenit, in uigilia talia apparere phãtasmata. Secundũ tamen Bedã, pro spiritu nõ intelligitur phãtasma: sic enim scribit, putant enim se uidere spiritũ quem emisit in passione, cum inclinato capite emisit spiritũ. Quare secũdum Bedam, ut existimo, non esset ad propositũ hoc: & sic de isto sit dictũ. Ad id uerò quod dicitur de augurijs & ominib9 eandem dant responsionem cum prioribus: & nos idem adducimus argumentum quod & supra & ulterius dicimus, quod mirum est, si istæ sunt illusiones, quomodo Plato, Aristoteles, sapientes Græci & Romani tam intẽtè & accuratè obseruauerint ea. ut referũt Valerius *Auguria non omnino esse uana*

Maximus, Liuius, Plutarch. & reliqui illuſtres hiſtoriarum ſcriptores, obſeruãtibus his ſecundæ ſucceſſerũt res, negligentibus autem aduerſa euenerunt: Et quod plus eſt, Plato ſcientijs adnumerauit, uoluitq́ꝫ respub. bene ordinatas procurare has artes eſſe in ſuis ciuitatibus. Sunt & hæc quę de augurijs & ominib. dicũtur à primæuo æui uſq; ad præſens celebrata. Quare, dicimus Deũ curam gerentem humani generis, nõ ſolumq́ꝫ oraculis & prodigijs genus humanum admonere, uerum & augurijs & ominibus. nam ueluti ars medica non tantum nno medicamine utitur ad curãdam unam ſpeciem ægritudinis, uerum pluribus, ut ex medica arte notum eſt: ſic Deus non tantũ uno ingenio admonet homines de actibus humanis, uerũ etiam pluribus: & hoc maximè fuit conueniens: multa enim ſunt quæ ex induſtria humana ſciri non poſſunt. quare, Deus & Natura non deficiẽtes in neceſſarijs, quæ per cauſſã & ingenio humano perſcrutari nõ poſſunt, uel uix poſſunt, per ſigna diuerſa & inſtrumenta homines admo-

Deus uarijs modis admonet humanum genus.

Deus & natura nõ deficiunt in neceſſarijs.

admonent, & ea multiplicant ad maiorem certitudinem. Vnde in natiuitate Augusti quasi omnia fuerũt cõiuncta, utpote oracula, uaticinia, mathematicorũ prænunciationes, prodigia in bestijs, in elementis, & reliquis huiusmodi generis. Idem legimus de Magni Alexandri ortu, Euagoræ, & multorũ aliorum apud Plutarchũ. Imò in Saluatoris nostri natiuitate, quot oracula, quot prodidia præcesserunt? quare, conuenit naturæ dare omina & auguria. Cum autem dicitur, aut talia sunt caussę aut effectus rerũ fiendarũ: huic dicim9 talia esse effectus cœlorũ & naturæ in genere caussę efficientis, fiendorũ aũt in genere caussę finalis. nam ueluti halices & oscitationes fiunt à natura iam ægrotante, testantur autem supra inuasionẽ febris: sic coruus derelinquẽs solitam habitationem, ex impreßione corporũ cœlestiũ talem fugam petit: talis autẽ fuga coruorum admonet homines de clade futura. quare, talia habitudinem habent per se & à natura intẽta pro hominis bono uel malo: nam quemadmodum apud Roma-

Belli & conflictus signũ apud Romanos.

Coruus cur malum significet, aut Grus bonũ.

Pacis signum

nos uestis purpurea super hastam posita, erat signum cõflictus fiendi, uestis tamen nõ faciebat cõflictum, neq; cõflictus uestem, sed erat propter cõflictum, sic & in proposito. Cur aũt coruus malum significet, turtur aut grus bonum, hoc per intellectum humanũ non est inquisibile: sed hoc scimus ex multis experimentis: sicut ignoramus per quã naturã scãmonium purget bilem. Verũ dicimus quoniã talis & ex sua proprietate. Sic dicimus & de ipsis auibus: una nãq; unum significat, alia aũt alterũ, immo una & eadem à dextris unum significat, & alterũ à sinistris: sic quod unũ erit signum felix, aliud uero infelix: & aliud significat pica tacens, & aliud garrula. Credendum tamẽ est, quandoquidẽ ars imitatȓ naturã, quod ueluti uestis rubea hastę infixa in castris significat cõflictũ, quoniã sanguis natura rubens assimilatur uesti rubeæ: & uestis alba hastæ infixa in castris denotat pacẽ, quoniã albedo attestatur quieti & uitæ candori, quę in pace relucẽt: sic existimandum est talis proprietatis signa ad signata habere quãdam

quandam proprietatem & proportionem eorum ad inuicem, quas nobis intelligere aut difficilimum aut impossibile est: Veluti Albertus capite sexto Tract. primi sexti libri sui de Animalibus in hoc proposito de coruorum præscientia dicit. Sed stamus experimentis, ueluti in multis naturalibus, quia hoc non dissonat operibus naturæ. scire tamen oportet, quod stat, per aliquid cognosci aliud, ut pote per, a, cognosci, b, & tñ neq; a est caussa b, neq; idem a est effectus eiusdem b. Verum quoniã tam a quàm b, ab eadem caussa procedunt, ideò ex utriusq; cognitione utrumq; cognosci potest. Vtpote quoniã iris & serenitas aëris ab eadem caussa procedũt, ideò per irim iudicamus serenitatem futuram, sunt enim ibi quasi duo processus: primus est ab effectu ad caussam, cũ ab iride procedamus supra nubis uictoriam. & quoniam uictoria super nubẽ est caussa serenitatis aëris, ideò ex tali nubis uictoria procedimus ad aëris serenitatem, tanquam ex caussa super effectum: quòd autem ex iride inferatur

Vnũ per aliud uariè cognosci.

Caussa serenitatis & signũ.

feratur uictoria super nubem, & ex uictoria super nube inferatur serenitas, sumitur nunc tanquã notum, quomodocunque illud fuerit notum. quare in proposito dici potest, per garritũ corui cognoscitur malum futurum, quoniam utrunque ab eadem caussa procedit: quo fit, ut per unum, alterũ cognosci possit: ueluti supra dictum est de iride & serenitate. prima tamen responsio est melior, aut ambæ ex toto euacuarent. Quũ etiam ulterius dicebatur de Chiromantia & omniũ uanissma Geomantia, dicitur primò artem Chiromantiæ non esse uanam, & habere caussam satis manifestam: est enim de partibus Physiognomiæ: Aristotelesq; capite 15. primi libri de natura Animalium sic scribit: Pars interior manus, uola dicitur: carnosa est, et in scissuris uitæ indicibus distincta: longioris scilicet uitę singulis aut binis ductis per totam: breuioris, binis quæ non longitudinem designent totam. & decima Prolematum 49. problemate sic scribit: Cur qui manus cæsuram per totam obtinet palmã, uiuere diutius possunt? an quo-

Chiromantiam nõ esse uanam.

an quoniam minus uiuere possunt, qui carent articulis incompactiq; sunt, quale genus omne aquatile est: quòd si quę articulata non sunt, uitam breuiorem agere solent, constat cōtra se habere quæ articulata existūt: cuius profecto generis illa etiā sunt quę cum sua natura omni articulo careant, tamē articulata nōnunquam quo ad maxime licet, consistunt. manus autem pars interior penitus articulo uacat. Quòd si dicit, dictum Aristotelis ueritatem continere quo ad naturalia, ueluti est in proposito, nō autem quo ad euentum rerum de quibus chiromantici indicant per signa manuum: huic fortasſis dici potest, quod quā quam hoc magis manifestetur in opera tionibus naturalibus, quoniam magis materiæ intersit, & magis proxima materiæ, nihil tamen prohibet & ad alia iu dicia dare: ueluti de naso, de oculis, de auribus, super mores significamus, scimusq; animā disponi secundū materiā dispositionem, ipsam materiam suscipere uirtutes cœlestes: quę uirtutes cœlestes animā dirigunt ad diuersos fines:

Animam disponi secundū materiæ dispositionē

quare

quare non est irrationabile per ista iudi care. Ad aliud autem de Geomãtia tam uana, & de punctorum obseruatione et dierum, quę omnia secundum operatio nem sunt dæmonum illusiones: primo quantum ad dierum obseruationes, prę tereo quę à Plutarcho referuntur in uita Camilli: ibi nãq; narrat diffuso sermo ne, aliquos dies, cõtinuata serie, quibusdam ducibus & natiõibus fuisse felices, q alijs cõtinuatè fuerũt infelices: quod autem fit semper aut in pluribus caussã habet naturalem: Vnde dicẽdum puto ex proprietate & repugnantia naturarũ hoc procedere, conuenientium. Aristoteles nãq; undecimo de natura Animalium cap. primo, ponit multa animalia uni esse amica, quæ alteri sunt inimica. Et Medici ponunt (ut habetur à Mesue in libro de consolatione medicinarum) aliqua simplicia esse inuicem cõponibilia, & aliqua non, quorum caussas ignoramus: sed tantum in eis dicimus quoniam talia: quare etiam sic existimo de talibus diebus esse dicendum, aliqua enim dies conuenit uni, quæ alteri disconue-

Dierũ obseruatio apud Plutarchũ.

Nõ omnium scitur caussa

conuenit. Videmus etiam annos dictos Schalarios, de quibus, Gellius in suis Noctibus, multum esse obseruatos: uidemusque in operibus naturæ, ut in dentium productione, naturam certum numerum obseruare ut in pluribus: quem si transgressa fuerit, peccatum committitur, quare incommda natura patitur: idemque in infinitis rememorare possemus. Quapropter idem in actu punctorum existimamus, non quidem ut mathematicè hæc considerantur, uerum ut consequuntur naturam & figuras corporum cœlestium, secundum quę uirtutes cœlestium corporum imprimuntur, secundum quæ iudicium sumitur. & hæc mihi uidetur esse sententia Alberti in cap. tertio tractatus tertij secundi libri suorum Mineralium, & fortassis hoc etiam prouenit ex natura ipsarum figurarum & numerorum. Vnus etenim numerus & una figura est perfectior altero numero & altera figura etiam eis consideratis secundum se. Aristoteles namq; secũdo de cœlo, probat cœlum esse figurã sphæricam ex eo quod

Certũ numerum à natura seruari.

Geomantia quid.

Figuram unã alia perfectiorem esse, ita de numero.

quòd figura sphærica est perfectissima figurarũ. & in primo eiusdem libri probat corpus esse trium dimensionũ perfectissimum, quoniam tres continet: nã numerus ternarius est perfectissimus, ut ibi dicitur. neq; ex eo quòd figura circularis sit perfectissima, sequitur unicuique rei corporali eã cõuenire: imò propriè nulli conuenit nisi cœlo, ut in eodẽ lib. 2. dicit Aristoteles. quare esto q̃d unus numerus, qui secundum quod numerus est perfectus conuenit uni homini, non sequitur ut cuilibet conueniat, quanquam sunt eiusdem speciei specialissimæ: sicut Halec uni homini est medicina, quod tamen alij est uenenũ. sunt enim hæ proprietates insequentes materiam & indiuiduum, non autem formam & speciem: habent autẽ huiusmodi artes & caussam finalem in prioribus tactam, uidelicet ex solicitudine diuina quam Deus habet de humanis actibus. cũ enim homo ex intellectus sui imperfectione de euentibus consilium capere non posit, non enim ratio humana ad omnia per inquisitionẽ se extendit, quando

Proprietates indiuiduales.

Diuinãdi artium finalis caussa.

Rationẽ humanã non se ad omnia extendere.

quãdoquidem ſtat ad utramq; partem rationes eſſe æque ualentes: quare com mittendum eſt corporibus cœleſtibus, quorum motu iſta gubernantur. Verũ oportet iudicantem habere peritiam ar tis, & ſcire diſpoſitiones requiſitas, ex quorum ignorantia ars deluditur: ſicut etiam in Aſtrologia et in Medicina et in pleriſq; artibus cõtingit. & hic uolo nar rare hiſtoriam, quam & multi ſocij mei uiderunt, & nouit Deus ſi mẽtior: Poſt obitum Iulij Pontificis Maximi, dum E= lectores ſucceſſoris eſſent in conclaui, & hic Bononiæ, ut fit, diuerſi eſſẽt rumo res ſecundum uotorum diuerſitatem, e= rat uicinus nobis quidam Mechanicus ſenex, cum quo multotiens, relaxandi a nimi gratia, ſermonem habebam: dum- que de futuro Pontifice loqueremur, di xit mihi ſe ſciturum quis eſſet uenturus: confeſſusq; eſt ſe hanc artem callere: e= go uero ex multis nullã fidem adhibui uerbis eius: tamen multoties interroga ui eum de Pontifice futuro ut ſolatium caperem, certe non mentior, per quatu- or dies cõtinuatė & certitudinaliter prę

Hiſtoria de ſene Geomã tico.

dixit Ioannem tunc Cardinalem de Medicis, nũc uerò Leonem decimum, sine dubio futurum. hoc autem arte an casu fuerit, nescio. uerũ sic fuisse scio. quodq; me magis in admirationem traxit, quoniam nulla erat cõiectura neq; sermo aliquis habebatur de dicto põtifice: imò quasi omnes de unoquoq; altero suspicabantur. quare etiam hæc ars non omnino mihi uidetur extra rationẽ, dũmodo à perito exerceatur. Quod autem ulterius dicebatur de dęmoniacis, & de loquentibus secundum diuersa idiomata quæ nunquã cognouerunt, de his satis abundè dictũ est, cũ de uatibus & Deorum responsis sermo haberetur. idẽ nanque intelligatur quod de illis, quandoquidem eandem caussam habeant. uerũ quod dicebat̃ ulterius, ex uerbis & characteribus aliquos cõpelli ad amorem, aliquos uerò ab eodẽ absolui, apud me maximam dubitationem habet, siue dæmones ponamus, siue hæc ab hominib. fieri censeamus. si namq; credimus aliquem sic compelli ad amãdum uel odiendum, & ut communiter ponitur, aliquem

An quis compelli queat ad alicuius amorem uel secus.

quem

q̄uem ligari in coitum sic, quod cum aliqua determinata muliere coire non possit, & etiam carminibus solui posse: ut Virgilius in 4. Aeneidos cecinit, cū dixit: Hæc se carminibus promittit soluere mentes Quas uelit, ast alijs duras immittere curas, &c. & in Bucolicis de pastoribus Damone & Alphesibæo, cum dixit, Parcite, ab urbe uenit, iam parcite carmine Daphnis. Idemq́ multi poetæ senserunt: immò Philosophi his uidentur consentire. de Platone enim manifestissimum est ex quāpluribus locis: Et Marsilius Ficinus in 13. libro Platonicæ Theologiæ hæc multùm dilatauit. Verùm & ab his Aristoteles non abhorret: capite namq́ 14. secundi de natura Animalium, sic scribit: Remoram errore nō nulli pedes habere prodiderunt: expes enim omnino est: sed q̄niam habeat pinnas pedibus similes, hinc fit ut pedibus instare uideatur: pisciculus quidam hic est saxis assuetus, in cibos non admittendus: nomen à remorandis nauibus adeptus, utilis ad iudiciorum caussas & amatoria ueneficia, ut aliqui uolunt.

Remora piscis.

lunt 22. etiam capite sexti libri de natura Animalium, de Hippomene loquẽs, sic scribit: Quapropter id à ueneficis petitur, & percipitur mulierculis. quod & in octauo libro repetitur, & multis alijs in locis. Religio etiam Christiana hæc uerissima esse affirmat. diuus namque Thomas 11. libri suorum Quolibetorum, articulo decimo, sic scribit de Maleficijs: sciendum est autem, quod quidã dixerunt quod maleficium nihil est: & hoc proueniebat ex infidelitate, quia uolebant quod dæmones nihil sunt nisi imaginationes hominum, in quantum scilicet homines imaginabantur eos: & ex ista imaginatione territi, lætabantur. Fides uero catholica uult quod dæmones sint aliquid, & posśint suis operationibus etiã impedire carnalem copulam. Et in subsequenti articulo ponens modum talem talis impedimenti, & differẽtiam inter frigidum & maleficiatum, sic inquit: frigidus enim est impotens simpliciter, maleficiatus uero est impotens non quo ad omnes, sed quo ad unum tãtùm. Albertus quoque in suo uicesimo secun-

Hippomenes

Maleficium quid sit.

ſecundo libro de Animalibus in cap. de Lupo, dicit: ſi uirga Lupi in alicuius nomine uiri uel mulieris ligetur, nõ poterit coire donec nodus ille ſolutus fuerit. Videtur & hoc habere rationabilem cauſſam quam Marſilius Ficinus in loco citato iñuit: uidelicet, ſi lapides et herbæ poſſunt inſaniã inducere, ut de quadã herba Plutarchus refert in uita Marci Antonij, & quædam ſapientiam inducunt: & mira quæ ab Alberto referũtur in ſecundo libro ſuorum Mineralium: non inconuenit & talia inueniri quæ in amorem compellãt, & ab amore expellant. Vnde idem Plutarchus in eodem loco hæc de Marco Antonio dicit: magicis enim carminibus & amatorijs poculis deuincta mens, amiſſa libertate propria, in Cleopatrę uultu hęrebat infixo, longè redeundi quàm uincendi cupidior. Si igitur, inquam, tales effectus concedimus, quos aliqui dicunt fieri arte dęmonum, ut leges: aliqui uerò ex natura, ut philoſophi: profectò apud me ſecundum utrumuis horum nõ eſt facilè modum inuenire. Dato enim hæc fieri à dæ

Virgæ Lupi efficatia.

Voluntas an cogi posit.

monibus, emergit quæstio, quoniam amare & odire sunt actus uolũtatis, quæ cogi non potest, aliter perijt eius potestas & liberum arbitrium. quomodo igitur dæmones possunt uoluntatem compellere ad amandũ uel odiẽdum? quod si dicatur dæmones uoluntatem non compellere (hoc enim est cogere, quod nulla uirtus creata potest facere respectu uoluntatis) sed impellere, quod est inducere & persuadere, ueluti diuus Thomas dixit in loco citato, scilicet 11. articuli undecimi libri Quolibetorum, & in secũdo Sententiarum in distinctione 25. & primo Quolibetorum articulo secundo. Verùm insurgit difficultas, primo quoniam sic homines non essent ligati, imò adhuc essent in potestate sua: quoniam persuasio non cogit. hoc autẽ non uidetur conuenire communiter dictis, neq; eius diui Thomæ dictis: nam ponens differentiam inter frigidum & maleficiatum, dicit: maleficiatum non posse in aliquam determinatam, quamuis in alias posit. Amplius quoniã non oporteret per aliquẽ alium solui: Vanũ enim

enim est quærere alium, quãdo est in nostra potestate situ͂. Præterea, nõ uidetur hoc fieri p̱ persuasionẽ ostẽdentẽ uolu͂tati maleficiati abominationẽ uel prosequutionẽ illi⁹ personę: quoniã relata ab Aristotele, ut Hippomanes, Remora, Virga Lupi, sunt inanimata: mortua em̃ sunt, quare nõ possunt hoc ostẽdere uolu͂tati, neq; ei persuadere, nisi fingat̃ hęc alterare phãtasiã generãdo species p̱placibilis uel abominabilis. Veru͂ & hoc nõ sine maxima dubitatiõe est: q̃niã si exẽpli gratia, Remora est amoris inductiua nõ pl⁹ inducet̃ Socrates in amorẽ Alcybiadis quam Elimę. quare, aut omnes ęqualiter amabit, aut nullum. Et similiter dicatur de maleficiatis. Videtur enim quod maleficiat⁹ cum nulla coire possit, quoniam non uidetur quod sit determinãs. Quod si dicat̃ determinationẽ fieri per intentionem maleficiantis intendentis unum determinatè: contra, nã ista determinatio aut fit ab intẽtiõe maleficiãtis, aut ex intẽtiõe dęmõis intẽdẽtis decipere hoĩem: non primu͂, tu͂ q̃a nõ uidet̃ q̃d posit operari intẽtio male- *Maleficium an fieri, & quomodo possit.*

ficiantis:quandoquidem in neq; homi=ne maleficiato,neq; in illo quo fit male=ficiatio,utpote uirga Lupi,aliquid pro-ducat:tum quoniam sic fieret non uirtu te dæmonis sed uirtute maleficiantis et instrumenti, utpote uirgæ Lupi. Si uerò alterum detur, uidelicet quod determi-natio fiat ex intẽtione dæmonis, adhuc non uidetur posse stare, quoniam inten tio dæmonis est uel actus uolũtatis, uel intellectus, uel utriusq;, qui sunt actus immanentes.nihil ergo operantur.quo modo igitur fiet ista determinatio per talem intentionem? fortasis adhuc di=cetur, quod quantumcunq; uelle & in-telligere sint actus immanentes, ab eis tamen procedit motus: intelligentia e=nim intelligens & uolens mouet orbes & omnia ista inferiora, quamuis intelle ctio & uolitio sint in ipsa intelligentia,i-mò fortasis ipsamet intelligentia. Qua re, uirga Lupi, uel quodcunq; sit illud, est directũ à dæmone & eius instrumen tum, & in uirtute dæmonis & secũdum eius directionem & intentionem pro-ducit talem effectum, ueluti serra in uir-

Dæmonis in tentio quæ et quomodo sit

tute

tute secantis producit hoc determinatum scamnum: uerùm, istud est longè dispar, & omnino remotum à priori: serra enim in opere scamni nullũ habet motũ ex se, nisi moueatur à tali artifice lignario: uirga autem Lupi habet illum effectum producere à quocunq; fuerit applicata, siue ab homine siue à dæmone, siue esset ei congenita: tantum enim approximationẽ accipit, & non alterationem: neq; in uirtute hominis uel dæmonis alterat, sed ex se. Quare, sicut à dęmone non habet alterationem sed à natura, sic nõ habet determinationem: ueruntamen à demone uel homine determinatur ad agendum in hoc. quod autem hoc in quod agit determinetur ad unum fugiendum uel persequendum, non potest habere ab applicante: tantũ enim actiua passiuis applicat, neq; dat formam agenti instrumentali: perinde enim hoc est, ac si quis, a, ignem applicaret, b, ligno, ut ex b generaretur ignis c, & diceret quod, c, ignis combureret d lignum, esset ex primo applicante: quod imaginari fatuum est. imò si rectè consi-

deras, hoc longè deterius est. preterea, non plus dæmon posset facere istum effectum quam homo: quod tamen à sic dicentibus negatur. manifestum est autem hoc sequi, quoniam dæmon in hoc non plus se habet quàm applicans actiua passiuis: hoc autem totũ fieri potest per hominem quandoquidem sunt herbæ uel lapides uel aliqua talia, quæ hoc facere posśint, quæ sciri possunt ab homine, immo de facto sciuntur: & determinatio æque benè fieri posset ab homine, sicut à dęmone: ergo sequitur propositum. si autem dicatur, ut uidetur dicere Thomas, quod neq; herbæ neq; lapides neq; huiusmodi faciant hoc, sed ista apponuntur in delusione uel deceptione hominum, ut ad idololatriam trahantur, uerũ fit isto modo: quoniam dæmones ipsi intellectum informant sub specie abominationis uel prosecutionis: & tũc uoluntas prosequitur uel fugit. Verùm tunc stant argumẽta priora & alia: quoniam talis apparitio facta intellectui, est alteratio, quæ non fit immediate ab ipso dęmõe, sed fit per applicatio-

nem

nem actiuorum ad passiua: & stat argumentum ut supra, quoniam & hæc taliter ab homine fieri poterunt: & quæritur de determinante talia actiua ad hoc determinatum representandum. Quare, ut mea fert opinio, est multum difficile uidere talem modum: & consimiliter difficile est tenere talia fieri ab homine & per naturalia: nam apud me maxima difficultas de terminante, nullũ enim secundum hãc secundã opinionem uidetur posse assignari determinans, nisi intentio malefici ipsius, modo talis intentio nõ uidetur talem determinationem posse facere, ut patet per habita. & dico ut mihi uidetur, quod si conceditur hæc à dæmonibus posse fieri, credendum est et ab hominibus hec posse fieri, nullo intercedente dæmone. Quare fortassis aliquis negaret hæc esse uera. Cui sententiæ uidetur consentire Ouidius in libro Heroidum, in Epistola Oenonis ad Parisem, ubi dicitur: Quæcunq; herba potens ad opem, radixq; medendi Vtilis in toto nascitur orbe, mea est. Me miseram, q̃d amor nõ est medicabilis herbis: *Ouidius negat ueneficia*

Desti-

Destituor prudens artis ab arte mea. & iterum in primo Metamorphoseos, & herbarum subiecta potentia nobis. Hei mihi quod nullus amor est medicabilis herbis. Verisimile est, si hoc fieri possit, factum fuisse à Medea, quæ connumeratur inter primas huius artis: tamen ipsa fuit uincta ab Iasone, & clamabat, si possem, sanior essem: sed trahit inuitam noua uis. Plus ualuit formositas Iasonis quàm maleficia Medeæ. Amplius, Circe ueneficarum celeberrima suum Vlyssem detinere non potuit: magisque sine arte delusa est & uincta ab Vlysse, quàm Vlysses cum omnibus suis artibus fuerit deuictus ab ea, ueluti de Vlysse cecinit Ouidius in primo de remedio amoris his carminibus:

Medeæ nil profuisse suam ueneficiorum artem.

Circe nil cōtra Vlyssem potuit.

Nulla recantatas deponent pectora curas:
Nec fugiet uiuo sulphure uictus amor.
Quid te Phasiacæ iuuerunt gramina terræ,
Cum cuperes patria Colchi manere domo?
Quid tibi profuerint Circe Perseides herbæ,
Cum tibi Neritias abstulit aura rates?
Omnia fecisti ne calidus hospes abiret:
Ille dedit certæ lintea plena fugæ.

Omnia

Omnia fecisti, ne ferus ureret ignis:
Longus in inuito pectore sedit amor.
Vertere quæ poteras homines in mille figuras,
Non poteras animi uertere iura tui.
Diceris his etiam cum iam discedere uellet,
Dulichium uerbis detinuisse ducem.
Non ego, quod primum (memini) sperare solebam,
Iam precor, ut coniunx tu meus esse uelis.
Et tamen, ut coniunx essem tua, digna uidebar,
Quòd Dea, quid magni filia Solis eram.
Ne properes oro: spatium pro munere posco:
Quid minus optari per mea uota potest?
Et freta mota uides, & debes illa timere:
Vtilior uelis postmodò uentus erit.
Quæ tibi caussa fugæ non hîc noua Troia resurgit:
Non aliquis socios rursus ad arma uocat.
Hîc amor, & pax est, in qua malè uulneror una:
Totaq; sub regno terra futura tuo est.
Illa loquebatur: nauem soluebat Vlysses:
Irrita cum uelis uerba tulere Noti.
Ardet, & assuetas Circe decurrit ad artes:
Nec tamen est illis attenuatus amor.
Ergo quisquis opem nostra tibi poscis ab arte,
Deme ueneficijs, carminibusq; fidem.

Concedendum tamẽ est secundum ueritatem, formositatẽ & dulcia hominis uerba

Formositatẽ et dulcia uerba in amorẽ ducere.

uerba ligare, & in sui amorem inducere, ut omnes sciunt. Quare, Franciscus Petrarcha dixit: Et ioch'harrei giurato, Difeso hauer mi da huom coperto d'armi con cenni e con parole fui ligato: & adeo uehementer, ut multotiens homines in insaniam ducãtur, aliquãdo in ægritudines, ut Plutarchus refert in uita Demetrij de Antiocho Seleuci filio, & aliquando ad mortem, & de effectibus cæteris amoris: quæ omnia notissima sunt. Et uice uersa, deformitas, & inepti tudo uerborũ generant odiũ & abominationem: morum quoq; dissimilitudo: multaq; & ferè infinita reperiuntur in hominibus, quæ aliquibus inducant amorem, aliquibus odiũ, aliquibus abominationem, sic quòd nullo modo aliquis posset cum eis habere coitum. manifestum autem est, & unicuiq; caussa est nota, quomodo sic aliqua ligant homines ad amores, et aliquãdo retrahũt: contingit enim ex aliquo quod in amato inspiciebat ab amãte, ipsum amãtem maximo illius amore detineri: & postea aliquid aliud inspici in eodem, quod effectum

Petrarchæ amor.

Odium quę nam inducãt

ctum cõtrarium causabit. isto enim modo uerba ligant, & uerba solũnt. in principio tamen non sunt coactiua sed multum persuasiua uoluntati, ut in hominibus sapientibus, iuxta illud Helenæ Epistola ad Paridem, Dum nouus est cœpto potius pugnemus amori &c. Et in libro de remedio amoris præpotentia remedia ponuntur. Verũ si sint habitus, aut difficillimum est aut impossibile est solui. neque Aristoteles simpliciter affirmat hęc carmina et ueneficia, uerùm dixit, ut ferunt: & in octauo libro de historijs Animalium cap. 24. uidetur dicere, hæc incantamẽta esse muliercularum figmenta. Verũ quoniam Ecclesia tenet de maleficijs, & Plato, & multi grauissimi authores hoc idem confitentur, tentabo rationibus priorib. respõdere insequendo uiam naturæ, & absq; dæmonibus: & quod si hæc fieri possunt per dæmones, possunt & hæc fieri sine eis. Tenendo igitur hoc, dico ad primã cum dicebatur, quod amare & odire sunt actus uoluntatis. & uoluntas non potest cõpelli sed impelli: huic dicit̃ utrũq; posse

Aristotelis opinio de ueneficijs

Responsio ad obiecta.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

posse accidere. aliquando enim nõ sunt adeò potentes ut possint compellere ipsam uoluntatem, quoniam nondum ligata est uis rationis, sed solum inclinant ut persuadeatur. aliquando autem possunt uoluntatem ipsam compellere, ut quando ligata est uis rationis: & tũc homines se habent ut bestiæ, quæ ab obiectis ducuntur, & non sunt domini suorum actuum: tunc enim uoluntas non est domina sed efficitur bestialis & serua. neq; hoc inconuenit, multi enim ex amore facti sunt amẽtes et ueluti bestię quoniam & si uoluntas & intellectus affixa non sunt organis, dependent tñ in operibus suis, saltem dum unita est anima ab organis. quare, si mali humores possunt ex toto impedire discursum rationis, nõ incõuenit & alia reperiri posse, quæ talia operari possunt, ut ratio & experientia docẽt & demõstrant. Cũq; ulterius dicebatur de modo, mihi multum ratiõabilis uidetur esse modus positus ibi à diuo Thoma, uidelicet q̃niam repręsentatur sub specie abominabilis, uel persequibilis, delectabilis uel contristabilis,

Voluntas quando cõpellatur.

tristabilis, & huiusmodi. Cumq; ulterius quæritur unde prouenit illa determinatio, utpote quod amet Alcibiadē Socrates & non Cliniam? dico hoc esse ex intentione maleficiantis, qui quidē per spiritum siue uaporem transmissum ad maleficiatū à spiritu illo fuerit affectus similitudine maleficiādi, qui dum esset in imaginatione malefici, generat in maleficiando similitudinem illam, nec nō & personæ similitudinem quam maleficiandum intendit amare uel odire, prosequi uel fugere. Virga autem Lupi, uel quidquid sit illud, habet uirtutem ut inter tales duas species sit concordia & discordia: ueluti quædam sunt inter quæ naturaliter est concordia uel discordia: ut ex capite primo 9. de historijs Animalium ostensum est, & est notum ex medicis, quod aliqua sunt componibilia, & aliqua destruunt se. Sic itaq; contingere potest, quod in maleficiādo est species rei quæ ab ipso maleficiante intenditur: Virga autem lupi alterans maleficiandū, est quæ inter illas duas species ponit amicitiam uel inimicitiam. capite

Vnde proueniat determinatio ad talē amandum.

enim decimo 8, de historijs Animalium scribitur, ouiū quas lupus occiderit, pelles, ac uellera, & facta ex his uestis, longe quàm cæteræ, aptiores sunt ad pediculos procreandos. & cap. primo 9. de historijs animalium, sanguinem ægithi & Flori seu spini misceri non posse dicitur, innumeraq; consimilia ab Aristotele & ab Alberto reliquisq; philosophis referuntur, de quibus si uis esse copiosus, uideas eos in libris de Animalibus. Sic itaq; hoc fieri contingit: imò una & eadem res potest inducere amorē & odium, secundum diuersas dispositiones. utpote uirga Lupi cum nodo inducit abominationē, absq; nodo solutionem. fiet igitur secundum hunc modum: exēpli gratia, uirga Lupi est apta inducere solutionem & ligationem coitus, eritq; in potentia æquali ad utrunq;: quare per nodum in re factum determinatur ad ligationem. ex eo quod eadem uirga sic nodata inficitur specie à maleficiāte Alcibiadis uel cuiusuis alterius, sic determinatur ad maleficiandū Socratē ꝓ odio Alcibiadis quod nō Cliniæ. eadē autē uirga

uirga sine nodo, dummodo esset determinata ut suprà, induceret Socratem in amorem Alcibiadis, ubi prius induxisset ad odium dũ nodata foret. existimo autem talem infectionẽ esse in uirga & non in anima, quoniam plures species hominum cõtingit esse in anima Socratis maleficiandi: quare secundum illos omnes maleficiaretur Socrates. Vnde determinatio debet esse in instrumẽto. Posset & aliter cõtingere, utpote quod uirga lupi nodata faceret apparere Socrati Alcibiadem ualde deformẽ, ratione cuius ab eo despiceretur: manifestũ enim est apud omnes quod multa possunt alterare medium, ut una res uideatur esse alia, uel secundum diuersas figuras: & hic modus parum differt à priori, & est multum consimilis & rationabilis & non extra naturæ opera, imò conueniens operibus naturæ: concesśisq; dæmonibus, existimandum est & ipsos hæc operari secundum similem modũ. Sciendum tamen est, quod sic induci ad amorem uel odium, potest fieri sine aliquo tali instrumento, & quasi semper

Quomodo una res uideatur alia.

Quæ facilè inducant in amorem uel odium.

isto modo fit: unde nullo alio maleficiã te potest homo sic affici: & isti modi sũt ꝓportinõabiles, & habẽt fere eãdẽ causſam: Socrates nãq; Alcibiadem, uerbi gratia, amauit ex aliquo quod uidit in ipso, de quo Socrates delectabatur: hocq; in anima Socratis genitũ est, nullo alio interueniẽte artificio neq; uirga lupi neq; alio medicamine. Plato autẽ eũdem Alcibiadem amare potuit, quoniam in eodem Alcibiade idem existimauit: uerùm ad generandum hanc existimationem in Platone interuenit maleficium: quare eadem fuit caussa proxima, licet remota non fuerit eadem, neq; hoc incõuenit, sicut scimus ex rebus naturalibus: Vnde cum consimiles sint caussæ proximæ, nihil inconuenit & cõsimiles effectus produci. Et quoniã potest esse, quo una sit ualentior altera, nõ est contra rationem, si Iason sine artificio malefico plus potuit operari quàm Medea cum omnibus suis ueneficijs, & quoniam non omnes homines sunt æqualiter dispositi (nã una medicina multum soluit in uno corpore, quæ aut parùm

rùm aut nihil ſoluit in alio corpore) ideò non mirum eſt, ſi Vlyſſes ab artibus Circeis potuit euadere: ab illis tamen multi euadere non potuiſſent. Vlteriuſque infertur, quod ex quo aliqui artificio uenefico detinētur amore, aliqui uerò ex artificio non detinentur, ſed ſine eo detinentur, cum tamen omnes conſimiles habeant cauſſas proximas, nihil inconuenire, ſed multotiens cauſſas unius alteri attribuimus, & è cōuerſo, & nominibus abutamur: quo fit, ut multotiens, extra rationem amantes, ſiue ſuperfluè amantes, dicamus fuiſſe incantatos, & ab amatis maleficiatos: & etiā uice uerſa, maleficiatos dicimus amore illorum detineri. Et ſicuti maleficiatorū aliquos uidemus nō tam eſſe maleficiatos ut compellātur, ſed ſolum ut impellantur: aliquos uerò cōpelli, adeò ut ſint amentes & extra ſe, aliquando incurrāt inſaniam, aliquando in grauiſsimas ægritudines, aliquando moriantur: ſic etiam amantium ſine maleficijs aliquos uidemus impelli, aliquos cōpelli, aliquos inſanire, aliquos infirmari, aliquos ad

Maleficiatorū diuerſitas

Amantium uarietas.

mortem induci: distinguere autẽ inter ipsos non esset facile, quãdoquidem sint maxime similes in accidentibus. Cum itaq; uisum sit quomodo sigillatim ad unũquodq; respondendum sit, concludimus, quod si quis mirabilia & occulta naturę opera considerauerit, uirtutes corporum cœlestiũ, Deũ, & intelligentias, humana & omnia inferiora curãtes, nihil opus esse demonibus, neq; alijs intelligentijs uidebit, quandoquidem omnia hæc rectissime fieri posse per prænominata uidebit: q̃are nec genios, neq; particulares hominum custodes ponere oportet: Genij enim nihil aliud sunt nisi hominũ genituræ: quiq; bonas habent genituras, bonos habent genios: q̃ malas genituras, malos genios: quales fuerunt Bruti & Cassij. Et genius Augusti potẽtior erat genio Marci Anto. quoniam meliorem genituram habuit Augustus quàm Marcus Antonius, ueluti uates prædixerunt. hoc autem uates siue mathematici ex syderibus suorum ortuum cognouerunt. Custodes etiam hominum sunt ratio & sensus, qui continuè

Dæmones nõ esse necessari os.

Genius quid sit.

Hominum custodes.

tinuè inter se pugnant. Quantum uerò sit de resurrectione, nunquid resurrectio saluari possit per naturalem caussam, mihi uidetur quod ponentes animam immortalem & multiplicatam, naturalis est resurrectio, & arte procurari potest. Vnde uidemus Platonem, Zoroast. & omnes magos resurrectionem posuisse, ut Marsilius Ficinus de eis capite 2. quarti, & capite 12. quintidecimi Theologiæ Platonis refert. Quare non inconuenit hos aliquem posse excitare hominem à mortuis. unde Apollonium Tianæum magum aut sapientem appellatum, etiam à diuo Hieronymo aliquos resuscitasse, Philostratus in uita quam de eodem Appollonio conscripsit, affirmat. Verùm, cum manifestum sit Aristotelem resurrectionem negasse, ideo certissimum est apud eum humanam animam esse mortalem: nisi figmentorum maximum opinionem Auerrois somniemus, uidelicet unicam in omnibus hominibus esse animam: quod intelligibile est. Ex quibus fit, Magicam & Necromantiam

Resurrectio an sit naturalis.

esse scientias, ueluti Alberto referente in 2. suorum mineralium, Zoroastes, Auicenna: & quàm plures alij ab Alberto citati illustres philosophi posuerunt. Quanquam apud Aristotelem animas post mortem non remanentes asserentem, ueram Necromantiam non habeamus ponere, sed tantum secundum modum superius rememoratum. Et fortassis quoniam harum scientiarum magis est abusus quàm usus, hinc fortè dictæ sunt esse dæmoniacæ, & ab eis dæmonibus inuentæ, ut non desiderētur, & abominabiles fiant: uelut legitur de Mahumeto in Alcorano, qui dum uino & maxime rubeo uellet gentibus suis interdicere, finxit in quolibet uuæ rubeæ grano habitare unum diabolum. potuit & hoc fingi, ut habentes eas artes essent in maiori pretio, & haberentur ut dij. fortasis & isti dæmones siue angeli introducti sunt, quoniam cum talia quæ retulimus multotiens uisa sunt, ueluti de oraculis, de ominibus in aēre apparentibus, & de reliquis recitatis, & rude uulgus ueras caussas non potest capere, nã homi-

Magiæ abusus.

Vulgi ignorantia.

homines isti nõ philosophi, qui reuera sunt ueluti bestiæ, non possunt capere Deum, Cœlos, & Naturam hæc posse operari: creduntq; ita esse de intelligentijs, ueluti de hominibus (non enim nisi corporalia capere possũt) ideò propter uulgares introducti sunt angeli & dæmones: quanquam introducentes, minime posse esse illos, sciebãt. nam & in ueteri lege multa feruntur, quæ uere non possunt intelligi ut litera sonat: ut cum dicitur Deum esse locutũ, & faciẽ eius ferri super aquas. Sed sunt sensus mystici, et dicti propter ignauũ uulgus, quod incorporalia capere non potest. Sermo enim legum, ut inquit Auerrois in sua poësi, est similis sermoni poëtarum. nã quanquam poëtę fingunt fabulas, quę, ut uerba sonant, non sunt possibiles, intus tamen ueritatem continent, ut multotiens Plato & Aristoteles referũt: nã illa fingunt, ut in ueritatem ueniamus, & rude uulgus instruamus, quod inducere oportet ad bonum, & à malo retrahere, ut pueri inducuntur & retrahũtur, scilicet spe pręmij, & timore pœnæ: &

Modus instruendi uulgus.

per hæc corporalia ducere in cognitionem incorporalium, ueluti de cibo teneriori in cibum solidiorem ducimus infãtes. Quare, à me alienum non est, nec à ueritate remotũ, Platonem reuera Angelos & dęmones introduxisse, non q̃a hoc esse crediderit, sed quoniam suum fuerit propositũ homines rudes instruere. fuit enim ueluti Aesculapius corporum humanorum medicus, sic Plato animorum humanorum. & quoniam aliter rudes homines instrui non possunt, ideò hac uia processit, quandoquidem nulla melior esse uideatur, fidemq́ aliquã de hoc facit, quod Boetius uir doctissimus in æditione secũda in librum de Interpretatione pollicet̃ Platonẽ & Aristotelem in omnibus concordes facere: quòd & multi alij pollicentur. Videmusq́ Themistium in libro de Cœlo, ut refert Auerrois, cum defendit Platonem, uult ambos idem sensisse, sed tãtum uerbo differre: hoc tñ in totũ non affirmo. & sic dictum sit de secundo proposito, uidelicet quo modo Aristoteles saluauit talia experimenta. Superest modo dice

Plato animorum medicus apud Gẽtiles

Concordia tẽtata Platonis & Aristotelis.

do dicere de tertio, uidelicet, cur de his aut parum aut nihil ab Aristotele determinatũ sermonem habeamus? Quamuis de hoc nullam certã caussam habeo, quas tamen existimo, adduco: fortassis quòd aliqua erit ueritati propinqua. Dico primò possibile esse, quòd morte pręuentus, nõ potuit scribere de plurimis, nam in uiridi senecta è uiuis decessit, ut refert Laertius 62. anno suæ uitæ obijt. Secũdò dico, possibile esse de his ex intẽtione nõ scripsisse, metuens uitæ suæ. ferunt namq;, teste eodẽ Laertio, in Calcydem se contulisse, & Athenas reliquisse, quoniam quòd male sentiret de Dijs apud Atheniensium magistratum fuerat accusatus: quare, ferunt dixisse, Nolo Atheniẽses bis in philosophiam peccare, nã & ante Socratem interemerant. Cum itaq; ueluti uidimus, hæc positio ex toto auferat Deos, per gentilium & cæteras leges non tutò hæc propalasset: nã auferrẽtur respublicæ, & sacerdotes in nihilum uerterentur. Eorum autem semper fuit maxima potentia. quare cum semper philosophi suspecti fuerint de reli-

de religione, ut Plato in Apologia refert, ideò aut in derisionem aut in odiũ semper habiti sunt. Plutarchus enim in uita Niciæ sic scribit: primus autem qui Lunaris umbræ atq; luminis caussã deprehendit, ac literis mandare ausus est, Anaxagoras fuit: qui neq; multo ante tempore claruerat, neq; in uulgus adhuc opinionis eius fama prodierat: sed inter paucos admodum uersabatur, qui non sine metu talia proferre audebat. neq; enim facile de rerum natura sermones populus admittebat, sed eiusmodi studijs deditos homines inani labore tẽpus conterere arbitrabatur: cum in his rebus perquierendis laboratur, quas nihil rationis in se habere ac nullatenus ab hominibus peruideri posse putabant: tum uerò talia quærentes impietatis crimine suspecti habebantur, quasi diuinũ numẽ quibusdam necessitatibus ac terminis circumscribere uolentes. Itaque & Pythagorã Athenis pulsum fuisse constat. & Anaxagoras in carcerem ductus, uix à Pericle, quamuis in maxima contentione laborasset, seruari potuit

Philosophi ab Athenis pulsi uel occisi.

Socra-

Socrates, licet horum sententiam non profiteretur, tamē propter philosophiā damnatus, interijt. Posteris uerò tempo ribus egregia apud omnes opinio de Platone uulgata, cum propter admirabilem uitæ sanctimoniam, tū quod diuino numini tanquam præstantiori naturæ necessitatem obtēperare dicebat, omnes philosophiæ calumnias et abstulit, & auditoribus suis omnia quasi arcana naturæ patefecit. hęc ille. Ex quibus patere potest caussa, cur Arist. aperte locutus non fuerit. genus nanqꝫ philosophandi per ænigmata, metaphoras & fictiones maximè à Platone usitatum dānauit Arist. & ex toto à se reiecit. Quare nil mirum si Plato à uulgaribus & Sacerdotibus fuerit exaltatus, Arist. autem repulsus & depressus. tertio dici potest, Aristotelē hanc partem reliquisse, quoniā per eius dicta intelligi poterat, ueluti nos fecisse fortasse suspicamur, q ex his quę sparsim dixerat in diuersis locis, solutiones ut potuimus, qualescunque sint, in unum collegimus. Cur autem Aristoteles peculiarē sermonem

Egregia de Platone opinio apud Athenienses unde

& diffusum de hoc habere noluerit, fuit, ne arcana philosophiæ uulgaribus in derisionem haberentur, & ut apud homines philosophia maioris esset existimationis, ueluti Arist. referente Plutarcho in uita Alexãdri magni in quadam Epistola scribit ad Alexandrum, quę sic incipit: libros Auscultationis, &c. quæ tota ponitur à Themistio in procœmio Paraphraseos librorum de physico Auditu. quàm autem honesta & urgentissima fuerit hæc caussa, uideas quæ à Platone scribuntur in quadam Epistola ad Dionysium Tyrannum Siciliæ, quæ sic incipit: Audiui ex Archedemo &c. Circa finẽ Epistolæ sic dicitur: Caue tamen ne excidant hęc unquam in aures hominum disciplinæ eruditionisq; expertiũ. Nulla sunt em̃, ut mea fert opinio, quæ dicta ad populum magis ridicula uideantur: neq; quæ apud ingenuos prolata magis mirabilia & diuina. Sępe uerò dicta semperq; audita & multis annis, uix tandem uelut aurum cum magno labore purificantur. Nam quod in hac re mirabile contingere consueuit, id audi.

Aristoteles cur aperte de secretioribus loqui noluerit.

Platonis Epistola.

Quæ uulgo non spargenda sint.

sunt

ſunt complures homines qui iſta iã audierunt: pollentes acumine, pollẽtes memoria, in examinando & iudicando ſolertes, prouecti iam ætate, neque minus triginta annis hæc audierunt. Hi tamen affirmant quæ auditu quondam incredibilia maxime uidebantur, ea ſibi nũc primum ualde credibilia uideri atq; perſpicua: & quæ tunc probabiliſsima, ea nunc ſibi contrà uideri: hæc igitur intuens, caue ne quando te pœniteat eorum quæ tibi indigne nunc exciderunt. Maxima uerò huius rei cuſtodia eſt, nihil ſcribere, ſed addiſcere. Nam quæ ſcribũtur, contineri nõ poſſunt. hac de cauſſa nihil ego de his ſcripſi unquam, neque eſt Platonis opus præſcriptum aliquid, neq; erit. Quæ autem modo dicũtur, Socratis ſunt: qui uir etiã dũ iuuenis eſſet, uirtute claruit: hæc ille. Quarto dici poteſt, hoc feciſſe: forteq; q̃d eſt liber ille de quo Albertus memorat in fine libri de licitis libris & illicitis. dicit em̃ Albertus Ariſt. ſcripſiſſe librũ ad Alexãdrũ, q inſcribit̃ de morte aĩæ: in q̃ multa ponũtur aduerſ9 Deos, Leges, et Sacerdotes

Liber Alberti de libris licitis & illicitis

& liber

& liber iste fortasſis per ſacerdotes gen tilium, & fortasſis per noſtros pō tifices penitus extirpatus eſt. Platina enim in libro de uitis Pontificum ſcribit, per Pō tifices multos libros fuiſſe extirpatos. quare, nihil imposſibile, ſi iſte liber eſſet unus de illis, cum maxime Sacerdoti/bus aduerſaretur. quare &c.

Caput XI. in quo ponuntur dubitationes aduerſus ea quæ dicta ſunt, ad pleniorem intelligentiam eorum quæ dicta ſunt.

PRima itaqꝫ dubitatio eſt, quoniam non uidetur quod iſtæ ſolutiones ſint ad mentem Ariſtotelis, quas tamen eſſe ad eius intentionem diximus. ſuppoſitum namqꝫ fuit, Deum curam gerere horum inferiorum & præcipuê hominum, & inter homines maxime uiros illuſtres curare. Verùm hoc non uidetur eſſe uerum, quoniam ſi Deus hęc inferiora curaret, non curaret niſi intelligendo & uolendo: aut igitur intellectione uniuerſali, aut particulari; Si uniuerſali per

Quomodo Deus hæc inferiora curet.

per quid determinatur ad hoc & nō ad illud? & si singluari, cur magis ad hoc quàm ad illud determinatur? & cur magis nūc quàm prius? profectò nō uidetur quid dici posit: immò argumenta quæ facta sunt aduersus dæmones ista operantes, pariter uidentur procedere contra hāc opinionem: quare, ut uno uerbo dicamus, quid apud ponētes dæmones est, quod in hoc proposito difficultatem faciat, quod & huic nostræ positioni non aduersetur? Secunda dubitatio est, quoniam dictum est, Deum & intelligentias hæc mundana & sublunaria non mouere & gubernare nisi mediantibus corporibus cœlestibus: hoc enim neque Aristoteli consonat, neque rationi. Aristoteli quidem, quoniam in libro de bona Fortuna ponit primū motiuum Voluntatis esse Deum: sic enim scribitur: Rationis autem principium, non ratio, sed aliquid melius. Quid igitur erit? ut quàm melius scientia & intellectus. uirtus enim intellectus organum. Auerrois quoque in libello de diuinatione somniorū ponit talia somnia fieri ab intelligentijs, nō

Secunda dubitatio.

Voluntatis primū motiuum Deus

O come-

commemorando corpora cœlestia. Auicennam autem prætermitto, qui expresse ponit uoluntatem humanam immediatè à Deo & intelligentijs moueri. Rationi & hoc nō consonat, quoniam uoluntas est immaterialis, non affixa organo: quare, non uidetur subijci corporibus cœlestibus, cum agens præstantius passo sit: & incorporale præstantius sit corporali. quare potior uidet̃ uia Auicennæ ponentis uolūtates humanas à Dijs immediate moueri, non concurrentibus corporibus cœlestibus, quod & ulterius firmatur: Nam secundum Aristotelē corpora cœlestia de necessitate mouentur, liberum arbitrium ab ipsis, quod tamen apertè aduersatur eidē Aristoteli nono metaphysicæ. Tertia dubitatio est, quoniam dictū est, uates, prophetas, & qui dæmoniaci uocantur, & reliqua huiusmodi generis pro caussa effectiua habere corpora cœlestia: & ꝑ materiali caussa dispositiones ex parte suorum corporum. Verùm istud non uidet̃ rationabiliter dictū: quoniā uel isti uates & sic prophetātes semper sunt in tali

Tertia dubitatio.

tali dispositione, uel non semper sunt: si detur primũ, primo hoc falsum apparet ad experimẽtũ: nõ ẽm sunt in tali dispositione, nisi cũ Deo implẽtur: iuxta illud Virgilij in sexto Aeneid. At Phœbi nõ dum patiẽs imanis in antro Bacchat ua tes, magnũ si pectore posit Excussisse Deũ. tãto magis ille fatigat Os rabidũ, fera corda domãs, fingitq; pmẽdo. Secũ do quoniã diuus Thomas in libello de occultis naturæ opibus dixit q̃d inest alicui semper & ex impressione facta in eo, naturalit̃ cuilibet eiusdẽ speciei inest, sed aliquibus secũdum magis, aliq̃bus uerò secũdum minus: quod manifestè falsum apparet in proposito. nõ ẽm nisi paucissimi prophetæ sunt. si uerò detur secundum, non minus & hoc uidetur esse falsum, tum quoniam idem Thomas in eodem loco dicit, quod talia nõ operãtur per aliquid impressum in eis, sed solum mota à superiore mouente: Sicut aqua maris non fluit & refluit ex qualitate impressa à corporibus cœlestibus, sed quoniam tantùm mota est à cœlo, & Sanctorum reliquiæ si sa-

Vatũ & similium caussa.

nant aliquem, non ſanant per uirtutem exiſtẽtem in reliquis, quoniã ſic omnes reliquiæ facerent: quod eſt apertũ mendatium. Et ſimiliter quod annulus impreſſus charactere Iouis uel cuiuſuis idoli expellat febrim ab aliquo, nõ eſt ex uirtute impreſſa in annulum, ſed ex angelorũ uel dæmonũ uirtute hæc ſunt: quare neq; in propoſito ſecundum iſtã rationem ex uirtute impreſſa ſic operabitur. Ratio autem mouens diuũ Thomam ad hoc eſt, quoniam quod operatur ex naturali impreſsione, ideo ſic operatur, quoniam talis impreſsio ineſt omnibus eiuſdem ſpeciei: hoc autem falſum eſt, ut patet ex alia cauſſa. Amplius hoc improbatur, quoniam mirabile eſt, & omnino cõtra rationem uidetur, quod exiſtentibus eiſdem cauſſis, tamẽ diuerſi ſequantur effectus: nam, exempli gratia, Dianã Epheſiam aliqui conſulebãt de filijs, aliqui uerò de bello, aliqui de mercatura, & ſic de reliquis. modò manifeſtum eſt iſtos eſſe diuerſos effectus, eiſdem exiſtentibus cauſsis: nam ex parte agentis eadem ſunt corpora cœleſtia: ex par-

Quid operetur ex naturali impreßione.

Ex ijſdẽ cauſſis ijdem ſequuntur effectus.

ex parte passi, idem: quoniam idem uates, ut supponitur, & consimilis dispositio. non enim uidetur unde nasceretur illa diuersitas dispositionis. Amplius ad mirabilitatem facit, si est in earum potestate sic disponi quomodo est, & quid illud est? quare etiam diuus Thomas in eodē loco citato credit annulos uel q̄dquid sit figuratum ex arte, nihil operari ratione illius figuræ, neq; ex illa figura magis recipere à corporibus cœlestib9 quàm non sic figuratum: quoniam quę ex arte fiunt, neq; sequuntur materiam neq; formam. consimiliter & de uerbis prolatis dicit, quoniam uerba nihil habēt immutare nisi auditum. quod si intellectui illi quid significatur, hoc est ex anima imponente eis significationem. Manifestum autem est, talem operationem non posse facere, ut ligare Socratē ne coeat cum Helena: quare nec annuli sic figurati, neq; uerba sic ꝓlata aliquid faciunt ad tales effectus: sed hoc fuit à uirtute separata, utpote ab angelis bonis in sanctis orationibus, à dæmonib9 u ero cum committitur idololatria. Vnde se-

de secundum eum oratio non induċit sanitatem: sed bonus angelus uidens cor orantis, sanitatem inducit. & ita characteres Iouis in annulo, & uerbum prolatum ab incantatore nihil operantur: Sed dæmon uidens istũ seductum, operatur. hæc autem aduersari uidetur nostris dictis, ergo &c. Quarta dubitatio est, quoniam illud quod dictum est de diuo Cœlestino, nõ uidetur sufficere, & per consequens neq; de illis consimilibus, cum in eandem caussam referantur. Primo quidem, quoniã si ex orationibus & precibus Aquilanorum remoti siue fugati sunt imbres, non uidetur in quo genere caussæ preces Aquilanorum hoc fecerint: nam non est dicere oratiões effectiuè hoc fecisse, ueluti sol fugat nebulas, hoc enim uidetur purũ esse figmentum: nam non mouendo localiter neq; alterando utpote exsiccando: quoniam istud nullam uerisimilitudinem habet, ueluti manifestum est neque etiam preces Aquilanorum corpora cœlestia mouerunt, ea inducendo ad fugãdos imbres, quoniã remotius est & stultius,

Quarta dubitatio.

Orationes Aquilanorũ an fugarint imbres.

ſtultius,ut de ſe notum eſt.nullus igitur relinquitur modus niſi mouendo intelligentias & eas flectendo, ueluti ſubditi & orantes mouẽt maiores: & hæc eſt religioſorum opinio, quæ nõ poteſt ſtare cũ opinione recitata: nã ponũt intelligẽtias inflexibiles,& eas de neceſsitate mouere corpora cœleſtia. Quare ratio non uidetur ſtare poſſe.eodem argumento cõuincitur orationes Aquilanorũ nõ fuiſſe cauſſam,cur diuus Cœleſtinus apparuerit niſi flectendo angelos, uel uerius ipſum diuũ Cœleſtinũ ad talem mirabilem uiſionem, quod religio Romana aperte uult.amplius, quod iſte modus nõ ſit conueniẽs, manifeſtatur: nã poſſet eſſe quod Bononiæ cõſimilis caſus cõtigiſſet, ubi Bononienſium preces directæ fuiſſent ad diuum Petronium urbis ſuæ patronum. modo diuus Cœleſtinus cum fuerit ſummus Pontifex,alijs ornamentis debuit apparere quã diuus Petronius, cũ tantũ fuerit Epiſcopus,& fortaſsis unus fuit paruus & alter magnus:& ſic de reliqs differẽtijs. unde ergo ijſdem exiſtẽtibus corporib.

cœlestibus, eodem uel saltem consimili existente aëre tanta caussata est diuersitas? & cur Cœlestinus nõ apparuit Bononiæ, & Petronius Aquilæ? certe nulla uerisimilis potest assignari caussa, nisi quæ à religione assignatur, uidelicet, quod Angeli boni hoc fecerunt, uel ipsimet sancti, non autem quod fictum est de corporibus cœlestibus. Quinta dubitatio est, quoniam dictum est genios nihil aliud esse nisi genituras: quod si bonam habent genituã homines, bonos habent genios: si uero malam, malos. uerùm istud nedum est falsum, uerùm & contra Aristotelem, sic enim periret liberum arbitrium: quoniam quod Brutus infecilẽ habuerit exitum, fuit ex sua genitura mala: quòd uerò Augustus felicem habuerit exitum, fuit ex ortu suo bono. quare neq; Brutus uituperãdus, neq; Augustus laudandus est: & genus demonstratiuum apud Rhetores periret: quod est manifesta fatuitas. Amplius, nõ est existimãdũ ab ipsis optimis intelligẽtijs, et optimis corporib. cœlestib. posse maleficia prouenire: quandoquidem

Quinta dubitatio.

Genius cuiusque quid sit.

dem à bono nisi bona procedant: & Auerrois 10. metaphysices comment. 19. manifestè damnat Astrologos talia asserentes: essetq́ue duos deos introducere, quorum unus esset caussa boni, & alter caussa mali, qui fuit error Fausti, destructus per diuum Augustinũ in libro peculiari, & etiam damnatus à Commentatore. 12. metaphysices cõment. 51 Sexta dubitatio est, quando concessum est maleficia compellere uoluntatẽ, quod nedum falsum est, uerùm & Aristoteli ipsi manifestè aduersatur in primo Politicorum suorum, ubi dicit, quòd dominus & inuictissimus est animus. & Boëtius 2. de consolatione, quis inuicto animo imperabit? etiã peccata & uirtutes non essent in nostra potestate, quandoquidem maleficia possunt nos inducere in illicitos amores, quos esse peccata nõ est dubium. Septima dubitatio est, quoniam nõ omnes modi incantationis uidentur esse rememorati: Maro nanque narrat socios Diomedis à Troia reuertẽtes, in aues fuisse conuersos: quæ longo tempore pòst, circa Diomedis templũ

A bono bona procedere

Sexta dubitatio.

Voluntatem non compelli

Septima.

Incantationis modi omissi.

uolabant. narrat etiã quod Circe famosissima Maga socios Vlyssis mutauit in bestias: Et quod Arcades quodam stagno transito uertebantur in lupos. hæc autem in aliquam caussam naturalẽ nõ uidẽtur posse referri: quare, præter intelligentias & corpora cœlestia, necessarium est dare unum immediate agentem, & dare angelos & dæmones. Octaua dubitatio, quoniam dictum est oracula falsorum deorum tempore non fuisse facta per dæmones, sed naturaliter à corporibus cœlestibus: hoc enim non uidetur uerum, quoniam quæ naturaliter fiunt, aut semper aut in pluribus fiunt. uerùm post aduentum Saluatoris hęc oracula cessauerunt, & tandem in nihilum redacta sunt. uerùm si hæc facta fuissent à cœlo, æque nunc essent ut tunc fuerunt: quandoquidem eadem corpora cœlestia sunt nunc, quæ tunc erant. unde eiusmodi effectuum non uidetur esse aliqua uerisimilis caussa, nisi quoniam illæ fiebant uirtute dæmonũ, & post saluatoris aduentum cessauerunt, nam diabolus expulsus est, iuxta illud Ioannis

Octaua.

Oracula non dari à corporibus cœlestibus.

nis 12. nunc princeps huius mūdi eijcietur foras: & Augustin. 4. cap. 22. de Ciuitate Dei ex sententia Ioannis in Apocalipsi demonstrat dæmonem fuisse ligatum in aduentum Saluatoris. quare minimè est caussa ibi adducta.

Nono & ultimo, aliquis fortasis nos calumniabitur, quoniā nos philosophiā profitentes historiam contexímus, cum Plutarchum, Liuium, Suetoniū, & plures alios toties citauerimus: imò quod magis uitiosum uidet̃, poëtas, qui à uirtute sunt remotisimi. quare maxime damnandi uidentur, ergo &c.

Caput 12. in quo respondetur ad dubitationes propositas.

SAt scio me in tam arduis argumentationibus & in tam arcanis naturæ rebus philosophiæ imperitis minime satisfacturum, imo teste Platone Epistola per nos citata ad Dionysium, nihil est quod magis Philosophiam ridiculam faciat, quàm tā diuina agrestibus & prophāis uiris uelle persuadere: necꝫ hoc in ratio-

Philosophiæ imperitis nō satis fieri.

Quid philosophiam ridicu[illegible] dat ridicu[illegible]

rationabiliter contingit. cum enim tum ex disuetudine audiendi, tum ob ingenij hebetudinē hæc minime capere possint, in philosophos & in philosophiam culpam transferunt: quo fit, ut conuitijs & irrisionibus eos prosequantur: imò quod deterius est, ex urbibus expellāt, trucident, & prorsus exterminent. qualis apud philosophiæ alumnos habendus sim satis uereor. hæ namq; difficultates, ut mea fert opinio, tales & tantæ sunt, ut quemuis quantūcunq; consummatum philosophum defatigarēt. quare, si rei ipsi non satisfacero, saltem posteros promouebo ad complementū. Rogoq; eos hæc mea scripta non temeritati, sed amori in philosophiæ studium adscribant Tentabimus itaq; ad unāquanque dubitationem propositam respondere. Ad primam itaq; cum dicitur, Deum & intelligētias hæc talia operari nō posse nisi uolendo & intelligendo: huic dicimus hoc uerū esse: sed Deum & intelligentias omnia intelligere per suas essentias, sic uidelicet quod Deus ipse semper se intelligit, quoniam ipse est intelle-

Difficultates maximas in hoc libro tractari.

Ad primam

Deus quomodo omnia intelligat.

tellectio: reliqua uerò intelligit, quoniam omnium aliorum est caussa. Cæteræ uerò intelligentiæ primo se per se intelligunt, & in seipsis intelligunt superiora, quoniam sunt effectus superiorum. inferiora uero in seipsis, non extra, intelligunt: quoniam sunt caussæ inferiorũ. hęc enim, ut rectè sentit diuus Thomas, fuit opinio philosophorum & maxime Peripateticorũ. Vlterius dicitur ipsos exactissimam & perfectissimam de unaquaque re sublunari scientiam habere. Vnde nulla est species in mũdo, quęcunque sit illa, de qua non cognoscant quidquid de eis est cognoscibile: sunt enim horum omnium sublunarium artifices. artifex autem nõ producit suum artificiatum nisi per cognitionem. quare sapienter dixit Auerrois 12. metaphysicæ, scientiam immaterialium â nostra scientia differre, quoniam ipsorum sciẽtia caussat res: nostra autem à rebus caussatur: unicaq; specie, ut ita loquar, hominem uniuersaliter intelligit, & non alia Socratem, alia Platonem. Verùm quod faciat hunc & non illum, est ex determinatione

Intelligentiæ quomodo intelligant.

natione situs corporum cœlestium, & temporis diuersitate. nam sublunaria omnia aut simpliciter aut quo quomodo sunt in loco et in tempore: ex quibus patet ea quæ aduersus opinionem aliorũ adducta sunt, nihil ad hanc contrariari: nam & per suas essentias intelliguntur hæc inferiora, cũ sint horũ caussæ: quod dici non poterat pro illa opinione, uniuersalisq; eorum conceptio determinatur per locum & tempus pro singulariũ opere. neq; opus est si Deus uel intelligentia Socratem producat, ut nũc intelligat particulariter Socratem & hoc instans, ueluti abundè diximus in nostra Apologia. quare, breuiter hîc pertrãseo, ne bis idem dicatur: oppositũ uero ponitur ut manifestũ est, ab altera opinione. nam uult proprijs conceptibus intelligere, neq; dæmones eorum esse caussas nisi secundum modum prius expositum. Ad secundam dicitur, quod quanquam multi ex recentioribus illud asserant, mihi tamen nullo modo uidetur hoc posse stare ad intẽtionẽ Aristotelis: si nanq; Deus & intelligentię in hęc inferio

Authoris Apologia

Ad secundã

feriora sine medio agerent, tūc totus octauus physicorum infirmatur, imō destruit. innititur enim illi medio, scilicet, quod ab agēte immobili nō potest prouenire nouum, nisi mediāte motu antiquo. hoc autē totū destruitur: quādoquidem modus antiquus secūdum istos nihil proficit ad talem motionē. immediate enim Deus mouet uolūtatē ut ferūt: neq; est fingere quod in uolūtate oportet dispositiōem pręesse ut moueatur à Deo: quāquam nō interueniat agēs medium: quoniā prima uolūtatis motio est à Deo ut ipsi ferūt: quare prius nō debuit esse ab alio quàm à Deo mota. Amplius, si, quando Deus uolūtatem mouet, uolūtas debet esse disposita, utpote mota prius ab intellectu, nō mouet autem uolūtatem intellectus nisi cognoscens, nō cognoscit nisi prius phātasia ipsum mouerit, phantasia autem cum sit organica, cœlo subijcitur, ergo Deus nō mouet uoluntatem nisi mediantibus corporibus cœlestibus. quare dicēdum est, Aristotelem & Auerroem intellexisse Deum & intelligentias mouere intellectum

Scopus octaui libri physicorum.

Voluntatem quomodo Deus moueat secūdū Aristot.

ctum & uoluntatem tanquã prima mouentia, non tamen sine corporibus cœlestibus: neq; in prædictis locis oportebat de corporibus cœlestibus mentionem facere, quoniam libri illi supponũt octauum de Physico auditu. quod autẽ adducebatur de ratione, primo quoniã intellectus & uoluntas non subijciũtur corporibus cœlestibus, dicitur qd quãquam primo & per se eis non subijciantur quatenus intellectus & uoluntas, tamen quatenus humanus intellectus uel humana uoluntas subijciuntur, quoniã sine corpore operari non possunt, saltẽ ut sunt unita, quoniam de animæ imortalitate hîc non disputo. Quod etiã secundo dicebatur, quoniam uoluntas cogeretur, & de necessitate eligeret quidquid eligeretur, huic dicitur negando illatum. nam quanquam uoluntas sine re corporali nõ potest in opus exire, est tamen supra res corporales in eligẽdo: partim enim est materialis, quia sine re corporali operari non potest, partim est immaterialis: quare supra corpus operari potest: indiget enim corpore ut obiecto,

Quomodo intellectus & uolũtas astris subijciantur.

Quomodo uolũtas sit libera.

cto, & nõ subiecto: ueluti in tractationibus nostris de immortalitate animæ diximus. Hîc tamẽ esset ardua difficultas de terminante ipsam uolũtatem: sed de hoc alibi. Ad tertiam autem difficultatem, in qua queritur de illa dispositione per quam uates, Sibyllæ, & dæmoniaci tam mirabiles faciunt operationes: dicitur primò tales homines ut in pluribus ex sua genitura esse talir̃ dispositos: quare eam contraxere ex principijs generatiõis, uerùm satis remotè & quasi in potentia: quare cum actu uaticinãtur. preter illam remotam, habẽt aliam propinquam dispositionem, ut manifestum est ex Sibylla à Virgilio memorata in sexto Aeneidos: nisi enim Deo impleretur, & fureret, responsa non dabat. hoc autem erat ex illa dispositione propinqua, per quam habilitantur ad suspiciendum diuinos aflatus: cum actus actiuorum sint in patiente disposito: & inde prouenit ut non semper tales uates uaticinentur, cum nõ semper sint dispositi, & aliquando magis, aliquando minus, secũdum meliorem passi dispositionẽ,

Ad tertiam.

Vatũ & Sibyllarũ dispositio unde.

uel corporum cœlestium. diuersitas namque situum, utpote coniunctionum uel oppositionum in eiusmodi effectibus, multum diuersificat effectus. Vulgares autem hoc attribuũt Deo irato uel propitio. Existimant enim cum nõ possunt uaticinari, tunc dæmonem esse iratum: cum adundè uaticinantur, tunc dæmonem esse lętum: ueluti essent homines ipsi spiritus, modò læti, modò tristes. Idẽ quoq; apparet de Elisæo, qui rogatus à rege uaticinari nõ potuit, nisi prius manu imposita super Psalteriũ, ut deueniret ad ultimam dispositionẽ. quãuis enim Elisæus ex natura esset uates, nõ deducebatur tamen ad actum illũ, nisi ex illa immediata dispositione. & perinde est ueluti aliqui homines, qui & si sint ex natura proni ad act9 Veneros, tamẽ priusquam ad illos actus deueniãt, pertractant mamillas, osculãtur, ut spiritus & sanguis calefiant, & in ultima dispositione fiant ad tales actus. si itaq; cũ quęritur, per quam dispositionem huiusmodi uaticinia operentur in genere caussæ materialis, dicendum est illam remotam

Elisæus quo modo ad uaticiniũ disponeretur.

tam & illam propinquam esse, de quibus diximus: quantum uerò ad formalem & effectiuam, est cognitio & similitudo rerum habita à corporibus cœlestibus. Vnde ueluti per quietem & in somno homines admonentur de preteritis, præsentibus, & futuris ab ipsis intelligentijs, mediantibus corporibus cœlestibus. sic isti uates, & omnia huiusmodi generis admonentur ab eisdem, neque magis conuenit de uno quàm de alio. manifestum est autem hoc multotiens contingere in somno. Certum est enim multa experimenta in medicina secundum modum hunc fuisse reperta, & multas artes, & multa alia humano generi proficua: quare nihil inconuenire & talia in his fieri uatibus, ueluti Plato in Ione dicit, sintque dormientes, siue uidentes. Et isti uates ualde similes in dispositionibus sunt: ferè enim omnes sunt melancholici: quanquam diuersificentur secundum plus & minus. nã inter eos aliqui sunt qui tantum dicunt, & nesciũt quid dicãt, et sũt ueluti bestię, ut corui uel cor-

Vatum similitudo & diuersitas.

niculæ, picæ & huiusmodi: aliqui autē præter quod hæc dicant & uideant, sciunt interpretari & somnia & oracula. aliqui uerò tantum sciūt interpretari, sed non habent ut uideant uel dicant, sicut Ioseph & Daniel fuisse existimantur: Deorum namq́ dona dispersa sunt, & nullus est qui omnia habeat. somniantes autem & uaticinantes isti sunt ueluti propinqui, & habent ferè consimiles caussas, tantum differentes secundum magis & minus. mirūq́ est multos homines hæc concedere de somnis & negare de oraculis, cum caussæ sint ita propinquæ & tam consimiles. diximus autem in principio ut in pluribus homines tales duplici dispositione esse affectos una scilicet à principio natiuitatis, altera uerò ex tempore acquisita: quoniam multi efficiuntur uates post ortum, ubi prius erāt ad hoc ualde indispositi: ueluti fuerūt illi duo poëtę, de quorum uno memorat Plato in Ione: de altero uerò Aristot. in 1. prob. 30. sect. ueluti superius adduximus. nā primitus erāt ambo rudes ualdè, cū sanguinei essent: postea

ftea effecti melancholici, in clarifs. poetas euaſerunt. Contingit & à primæuo ortu tales uaticinari, ueluti aues & corniculas neſcientes aliquid, neq; intelligentes: ueluti exiſtimandum eſt de illis duobus pueris, quorum unus natus eſt ante exitum Saguntinorum, alter uerò ante deſtructionē regni paterni, de quo meminit Hali in libro natiuitatū, & de ambobus ſuperius ſermonē habuimus. multis & ferè infinitis modis hoc cōtingere poteſt ſecundum diuerſitatem ſituum corporum cœleſtium, & diuerſitatē diſpoſitiōis paſsi. quod ſi ſigillatim narrare uellemus, neq; utile eſſet, neq; poſſemus: uerùm diligens inquiſitor ſecundum quod ſibi fuerit conueniens & expediens indagabit, & ſecundum proprium modum adaptabit. cumq; ulterius quærebatur, an ſit in ſic uaticinantium poteſtate ſic diſponi & uaticinari, huic dicitur quod non ſimpliciter: eſt enim Deorum munus & corporum cœleſtium. dico tamen iuxta Victorini rhetoris ſententiam, ſicut natura adiuuat artem, ſic & ars naturam: quare, multa cō-

An uates ſeipſos diſponāt quādo uolūt

ſuetudo,& horũ ſollicitudo , & reliqua huiuſmodi generis, multum adiuuant ſe:quare, ambo ſimul coniuncta perfici untur,ubi reperiãtur cętera paria. quod autem dictum eſt, non omnino eſſe in poteſtate uaticinantis ſic uaticinari, manifeſtum eſt, cum multotiens uolunt & non poſſunt,ſiue ſit ex indiſpoſitione ipſorum, ſiue ex diuerſitate ſitus corporum cœleſtium. unde fit, ut illa oracula non ſemper reperiantur uera: quoniam ſtellæ non ſunt ſemper ſecundum eundem & unum motum:& uulgares attribuebant hoc numinibus iratis,cum ueram cauſſam ignorarent. Sed hęc eſt cõ-
Vulgi mos. ſuetudo uulgi, aſcribere dæmonibus uel angelis quorum cauſſas nõ cognoſcunt. Cumq́ ulterius inferebatur, hoc non eſſe poſsibile, quoniam cum idem ſit agens uidelicet corpus cœleſte,idem paſſum,utpote uates,ſemper idem eſſet uaticinium uel ſomnium, quod tamen non eſt uerũ. Profectò ex his quæ dicta ſunt,non eſt graue ſoluere .Deus em̃ nõ tantum unius eſt cauſſa, uerũ omnium. quare & omniũ uaticiniorũ cauſſa eſt,
ſecun-

ſecundum tamen alteram & alteram diſpoſitionem cœlorũ & diſpoſitionem paſsi; dat unum uaticinium: et ſecũdum alteram alterũ, modò corpora cœleſtia, ut Nigidius figulus dicebat, nunquam in eodem ſtatu permanent. Quare diuerſi ſitus corporum cœleſtium continuè uariantur. paſsi quoq; diſpoſitio cũ fluxibilis ſit, etiam in continua uariatione: diuerſaq; eſt interrogatio facta de bello, ab ea quę eſt de ubertate. et ſic ſuo modo dicatur de reliquis. Modò quis eſt tam philoſophiæ expers, qui neſciat ſecũdum diſpoſitionum uarietatem, & effectus uariari? Et quoniam ulterius ex ſententia diui Thomæ dicebatur, quod uates & homines hæc talia non operantur, ſed ſunt ipſi dæmones, quamuis homines exiſtimẽtur eſſe: ueluti ſanctorũ reliquiæ multos ęgros ſanãt, cum minimè reliquiæ ſint illę quę ſanitatem inducãt. nihil eſt enim in reliquijs quod ſanitatem inducere poſsit, ſic eẽ omnes reliquię ſanarẽt, quod manifeſtè falſum eſt. Verũ ſunt miniſtri Dei, qui ex precibus ſuorũ deprecãtium, uirtute Dei, hæc miracula

Corpora cœleſtia nũquã in eodẽ ſunt ſtatu.

racula faciunt. quare existimantur reliquiæ sanare, cum nihil operentur. sic in oraculis, homines non loquuntur neque aliquid faciũt, uerũ dæmones talia operantur ex idololatria commissa à cupiẽtibus scire quod petunt. Huic dicitur, quod quantum sit de reliquijs, ille modus de sanitate inductus non est uerus: uerùm secundum alterum duorum modorum contingit hoc fieri: uno quidem modo ex imaginatione credẽtis: uisum est enim superius, & Medici ac philosophi hoc sciunt, quantum operẽtur fides & imaginatio sanandi & non sanandi. Vnde si essent ossa canis, & tanta et talis de eis haberetur imaginatio, nõ minus subsequeretur sanitas. immò multa corpora uenerantur in terris, quorum animæ patiuntur in inferno, iuxta Augustini sententiam. Alter modus est, quoniã quanquam homines sint eiusdem speciei, non tamen eorũ dispositiones sunt omnes tales: immò aliquando habent dispositiones contrarias. aliqua enim animalia, uel plantę, uel quomodocunque sint, sunt unius & eiusdẽ speciei specialissi

Sanitas quomodo à reliquijs inducatur

Fides sanandi, quantum faciat.

cialissimæ, & unus illorum in una regione interficit, & alterum uiuificat: ueluti unus homo olet, & alter fœtet. quare, non inconuenit & reliquias suas diuersas habere dispositiones. animal enim uenenosum & tabe infectũ, utpote uitulus, mortem uel ægritudinem inducit, quod tamen saginatum, multum cõfert. & ueluti in superioribus est dictum, cõtingit reperiri aliquos homines uni ægritudini appropriatos, & alios alteri, quare & eorum reliquiæ poterunt uni ægritudini conferre, quæ alteri non conferrent, ut legitur de pedis maiore digito Pyrrhi Regis, qui existimabatur diuinitatem habere, cum ab igne nullo comburi potuerit. ratio autẽ ibi per diuum Thomam adducta, pace eius dixerim, nullius est ponderis; uidelicet quod si reliquię aliquę per ꝓprietatẽ existẽtẽ in eis sanarẽt, tũc oẽs reliqę sanarẽt: hoc enim minime recte infert. Nã hæc ꝓprietas nõ inseqtur totã speciẽ, neq; formã, sed materiam tantum: ut notum est ex medicis & philosophis. Nam Iacobus Foroiuliensis abhorrebat allium, nõ ta-

Pyrrhi regis pollex incõbustibilis

Thomæ sententia de reliquijs explosa

men omnes alliũ abhorrent. Vnde mul totiens miratus ſum de diuo Thoma, & ſuſpicatus ſum illud opus non prodijſ- ſe ex eius officina. nam in eodem opu- ſculo dicit, Aquã maris moueri à Luna ſecũdum fluxum & refluxum, & non per qualitates impreſſas, ſed ueluti ſerra mouetur à ſerrante: quod apud me in- telligibile non eſt, cum in omni motu mouens contingat motum: oporteret enim, quod intermedia etiam moueren tur ſecundum motum localem, quod non apparet. quare exiſtimo illud non eſſe ſuum opus. Vlterius etiam addeba tur ex eodem fundamento ferè, quod fi guræ artificiales nihil faciũt ad opera na turæ, neq; pro receptione impreſsionũ corporum cœleſtium, quamuis ſub de- terminatis cõſtellationibus ſculptæ fue rint. Vnde figuræ Iouis uel cuiuſuis alte rius nihil confert, ut annulus uirtutẽ re- cipiat à corporibus cœleſtibus pro ali- quo opere: Nam artificialia ſunt à no- ſtra uoluntate, quæ nihil cõferre poteſt. certè in hoc cõtradicit magiſtro famoſo & cõmuni cõſuetudini. Ptolemæus enĩ

Thomæ error de motu maris.

& ſapi

& ſapientes, qui fuerunt ante ipſum, & qui fuerunt poſt ipſum, dicunt oppoſitum: quod non credo per eos dictum ſic fuiſſe uniuerſaliter, niſi experimento hoc cognouiſſent. Et ratio eſt ualde leuis per quam mouetur ad contradicendũ tanto famoſo. Videmus enim quod arborum inciſio dependet à uoluntate noſtra, multũ tamen refert incidere ſub una conſtellatione uel ſub alia: & conſimiliter ſerere, triturare, & ſic de infinitis rebus quas infinitũ eſſet referre. et hoc etiam non eſt abſq; ratione: quoniam ſcim9 herbas, lapides, metalla, in aliquibus diſsimilari plantis. ut unum metallum, exempli gratia, aſsimilatur Saturno: alterum Ioui. Vnde fit, ut in proprietatibus conueniant. longè autem maior aſsimilatio eſt per quantum & quale, quàm per quantum ſolum, uel per quale ſolum. Quare ſi ſecundum figurã res aſsimilant̃ magis aſsimilantur: unde poteſt fieri melior impreſsio, et lõge maior operatio: & ſi ſit ab arte, ubi nãq; deficit natura, multotiẽs ſupplet ars. Videmus etiã, quod aucupes auium ſimulachra non ſo-

Cõſtellationũ uſus quid poßit.

non ſolum ſecundum qualitatem ueris auibus aſſimilare contendunt, uerum et in figura & in quantitate, ut melius eas decipiant. Quod ſi Ficino noſtro fides præſtanda eſt, hoc etiam illuſtres Platonici uoluerunt. Addebatur etiã de uerbis, quoniam nihil faciant ex eodẽ fundamento: uerùm quoniam de his in ſuperioribus ſat diximus, ideo nũc me abſtinebo: infra tamen iterum de his dicetur, uidelicet, an characteres & uerba ꝑſint.

Ad quartam

Ad quartam autem dubitationem omnium ſententia mea grauiſsimam, tentandum eſt ſecũdum noſtrũ poſſe reſpondere. Cum igitur dicebatur Aquilanorum orationes & preces ad diuũ Cœleſtinũ uel operatæ ſunt aliquid uel nihil ad imbrium expulſionem. ſi detur ſecundum, tunc illud fuit caſu, & erit perinde ac ſi Socrate ambulante coruſcauit: hoc autem non uidetur eſſe uerum: ſic enim preces Deo factæ eſſent uanæ, quod non ſolum eſt contra omnes homines, uerùm etiam impiĳſsimum eſt. & non minus contra rationem, cum optimæ ſint: non enim debent omnino aliquo

Orationes quid poßint

quo fine frustrari, imò & optimum finē debent habere. si uero detur quod aliqd operatæ sint, non uidetur quid & quomodo, ueluti satis in argumentatione deductum est. Huic, ut existimo, dicendum est, quod utraq; pars sustineri potest sine aliquo incommodo manifesto. Sustinendo itaq; preces operatas fuisse, dicitur quod si uia Auicennę teneretur, manifesta est responsio. cum namq; hominis animæ uoluntas & maxime imaginatiua fuerint uehementes, elementa, uenti, & reliqua materialia sunt nata obedire eis. Quo fit, cum Aquilanorum animę fuerint ualde intentæ, nihil est mirum si imbres fugati sunt. Verùm, etiam aliter & Peripateticē dicendum est secū dū ea quæ in superioribus adducta sūt: dictum est herbas, arbores, lapides, & multa alia reperiri, quorū aliqua imbres inducūt, aliqua uerò fugant, aliqua grādines, aliqua tonitrua & fulgura, ut manifestum est. una herba enim fugat epilepsiam, & altera promouet. Laurus aduersatur fulminibus, & nux arbor dicitur eis conuenire. quare, nihil prohibet

uapores

uapores tãtos & tales sic affectos (sunt enim taliter affecti qualiter spiritus infirmi) in tanta multitudine fuisse potentes, ut imbres expellerent, nam repugnãtiam habent ad imbres: si enim possunt inducere sanitatem & languorem, nihil uidetur obstare, quin & imbres posśint expellere: sunt enim ueluti quædam ægritudo: & tempore siccitatis uelut sanitas. Verùm nihil uetat ab eodem homine sanitatem produci & ægritudinẽ secundum instrumẽti diuersitatem. aliter enim spiritus sunt affecti cũ sanitas desideratur, & aliter cum ægritudo inducit: quare aliter, cum appetitur siccitas, & aliter cum appetitur humiditas. Iuxta enim ea quæ superius adducta sunt, species siccitatis realiter caussat siccitatem, & humiditas humiditatem, huiusmodi autem effectus non semper succedunt, quoniam uel agens nõ est æquè potẽs, uel natura est magis rebellis, & multo ualidiora sunt promouentia ad unam partem quàm ad contrarium. Vnde si preces Aquilanorum non fuissent æquè potentes ut tunc fuerunt, & si non proue-

prouenisset ab imo corde, fortassis tam cito imbres non fuissent expulsi. Quare dici consueuit, Vt preces ualeãt, ab imo corde debent prouenire, & esse feruentes: quoniam sic spiritus melius afficiũtur, & supra materiam fiunt ualidiores, non ut flectant intelligentias (quoniam omnino sunt imutabiles) sed ut magis afficiãtur: ueluti sputum hominis irati, & sibilus serpentis est potẽtius quã hominis & serpentis non irati. Ex hoc ulterius patet q̃modo potuit apparere Aquilæ & in abbatia uel in proximo abbatiæ diuo Cœlestino dicatæ imago eius: nã illi uapores erãt figurati specie diui Cœlestini, qui taliter affecti poterãt eadẽ similitudine aërem figurare & realiter & spiritualiter, ueluti contingit in muliere coeũte, ubi aliqua imaginat̃ in actu Venereo, consimiliter & realiter afficit fœtum. Et in pręgnatiõe desiderãs malum granatum stigmatizat fœtum malo granato, uel aliquo huiusmodi: potuitq; illa similitudo per tempus durare, quoniam aër satis spiss9 erat & retẽtiuus ex imbrib9. potuit & localiter moueri, q̃niam

Preces quales esse debẽt

Quomodo uapores & spiritus rem optatam effingant.

per

per uentum potuit transferri. Patet etiã ulterius, quare Aquilæ non apparuerit diuus Petronius, & Bononiæ diu9 Cœlestinus, quoniam uapores & spiritus Aquilanorũ erãt affecti similitudine Cœlestini, & Bononiensium similitudine Petronij. Patet etiam cum ignauum uulgus ista ignoraret, cum succedunt uota, dicunt Deos uel Sanctos fuisse sibi propitios, & orationes sibi fuisse gratas: cũ uerò non succedunt, Deos & Sanctos esse iratos: quandoquidem hæc talia habeant caussam quam diximus. patet etiã ulterius, non esse incredibile & irrationabile, pulsum aliquarum campanarũ fugare tempestates & grandines: nam præter hoc, quod aërem promouent & diuidunt & expellunt, ex quibus fugari potest tempestas, sicuti sensibiliter uidemus in aqua, quòd si aliquod lignũ mouetur ad aliquam partem, si è contrario pellatur aqua, lignum uertitur in aliam partem: ita è diuisione cãpanarum. Verùm & ex alteratione non est incredibile hoc fieri posse: nam sicuti aliqua reperiuntur ex proprietate fugantia grãdines

Campanarũ aliquarũ pulsus fugare tẽpestates.

dines & tẽpestates, quæ omnia scimus prouenire ex uirtute stellarum: sic in cõpositione talium campanarum contingit ipsas fieri sub tali constellatione, quę eis appropriatur, ut multum recipiant de tali influxu consimili illi influxui qui est in herba uel lapide tempestates fugãte: quare, campana pulsa alterat aerem ad talem qualitatem quę tempestati aduersatur. quod si qualitatem inductam à campana cõtingat esse ualidiorem tẽpestate, fugabitur tẽpestas: si uerò qualitas sit imbecillior, superabit tempestas, & succumbet qualitas. posset et illud de campana contingere nõ tantum ex impressione à sideribus facta in sui factione, uerũ ex natura compositionis eius: utpote quod aliquid tale facturam eius ingrederetur. iuxta quoq; hanc imaginationem non est incredibile aliquẽ hominem sub tali constellatione natũ, ut imperet mari, uentibus, & tẽpestatibus. Si enim aliqua herba uel lapis possunt hoc facere per uirtutes à cœlis impressas, ut concedunt philosophi, & piscis tã paruus retinere nauim. CC. pedum

Hominẽ mari imperantẽ nasci non est impoßibile.

Q undiq;

undiq; remis & uentis agitatam, quare non & homo? non sicut Auicēnæ ascribitur, sed alterando. Considerentur uirtutes occultę rerum, & apparebit hęc esse possibilia. Item contingit aliquem esse hominem ex dono cœli, qui sanet dęmoniacos: nam & multæ herbæ & lapides dicũtur tales ex cœlorum munere. Contingit & duos homines taliter esse dispositos, ut quod unꝰ fugat, alter promoueat. Nam magnes attrahit ferrum, & adamas resistit: imo perunctio allij uidetur idem facere. Quare contingit duos esse homines uentis imperantes secũdum partes oppositas, & isti se impediunt: uel contingit unum expellere aliũ, et uictor existimabitur esse bonus angelus, & uictus, malus: si eñ, quod de duobus pueris refert Albertus, prius citatis, uerum est, & reperiantur hærbæ ac lapides tantarum uirtutum, nihil est quod de dictis miremur. fidem quoq; facit in hoc, quod Astrologi ex stellarum peritia prædicũt homines nascituros qui talia miracula possint facere, quare, talia uidētur fieri in uirtute cœlorum. uerum

Rerũ occultæ uirtutes quã sint mirandæ

hæc

hæc nō ſunt cōmunicanda uulgaribus: quoniam horū arcanorū non ſunt capa ces & non credunt niſi quod uidēt, uel quæ ſunt uidere aſſueti. Cauendum eſt etiam cū imperitis Sacerdotibus de his habere ſermonem. Cauſſa autem patens eſt, quia multotiens philoſophi fuerunt ex urbibus expulſi, aut incarcerati, aut lapidibus & ultimo ſupplicio affecti: & ſic propter beneficium tulerunt ſuppli‑ ciū. iſte eſt igitur primus modus reſpon dendi. Secundò dici poteſt, quod Aqui lanorum preces neq; propulſauerūt im‑ bres, neq; flexerunt ſuperos: nō tamen preces fuerūt uanę, neq; ſe taliter habue rūt, ueluti quod Socrate ambulante, co‑ ruſcauerit: ſed fuerūt per ſe intētæ & ad optimū finē ordinatę. quomodo aūt ſit hoc, oportet declarare, quādo & religio nes habent etiam ſic dicere. ꝓpter quod ſciendum eſt, quod quāuis religioſi po‑ nāt orationes Angelos & dæmones fle ctere, & inducere ad aliquod operandū quod prius non intentebant: non tamē ſecundum ipſos & philoſophos hoc di‑ ci poſſet de Deo, cum ſit immutabilis,

Arcana non ſunt uulgari bus cōmuni canda.

Cauendum à ſacrificis.

Alia reſpon‑ ſio de ui pre‑ cum.

Deū eſſe im‑ mutabilem.

neq; aliqua nouitas in ipso cadere possit. Sit igitur quod Aqlani fuderint preces ad Deum, propter quas consecuti sint Aquilani serenitatem, & Deus solus operatus sit, & non dæmones uel angeli operati sint, quod secũdum positionem fieri potest, quandoquidem omnia operari potest Deus absq; caussis secundis: hoc itaq; stante, preces nihil noui induxerũt in Deum, ut manifestũ est: neq; preces induxerũt serenitatem, quando ex supposito solus Deus operatus est, cui cuncta ad nutum parent. nec tamen dicemus preces fuisse uanas neq; non ordinatas ad finem. hoc igitur in hoc casu dicendum est, quod si quis rectè considerauerit, uidebit tamen preces operatas fuisse, id scilicet, quoniam sunt media à Deo ordinata ut serenitatem consequantur, nihil inducendo in Deo neque aliquid in aere, siue mouendo localiter, siue alterando, neque realiter neq; spiritualiter. Aquilani itaq; tantum executi sunt uoluntatem & ordinẽ Dei, qui uult talem effectum producere ipsis Aquilanis sic precãtibus: & tũc

dicitur

dicitur Aquilanos fuisse exauditos, q̃ni am quod petebant habuerunt, cum tamē nihil in Deo caussarint neq; effectiuè concurrerint ad talē effectum. preces itaq; non sunt quæ aliquid in Deo producant neq; in effectum, neq; Deo sunt proficuæ neq; effectui, sed tantum ipsis Aquilanis ut effectum consequantur, p ut sunt pij uersus Deum. posset etiam sine ipsis Deus illos effectus producere: uerùm cum cuncta ordinet & disponat secundum modum conuenientissimū, ideo pro hominum bono ordinauit tale medium. quare, cum etiam secūdum philosophos & intelligētiæ ista inferiora procurent & debito modo & conuenientissimo gubernent, omnibus ipsis existentibus immutabilibus, preces Aquilanorum fuerunt proficuæ, & ad bonum finem factæ, & nullo modo à casu: quare, quod tunc inferebatur, nō rectè inferebatur, si non mouent Deos, si nihil faciūt effectiuè ad effectum, ergo casu: uerùm oportebat addere, & non sint media ordinata ad talem finem. quod manifestè falsum est: quare, nihil est q̃d

Deū per media operari.

Obiectio.

ibi infertur. Sed fortasſis non irrationa biliter aliquis inſtabit, nõ cõuenienter exẽplum fuiſſe adductũ, eſſeq; maximã diuerſitatẽ inter ipſa. nam ſecũdum philoſophos, cum ſerenitas fiat à cœlo, cœlum aũt de neceſsitate agat, ſerenitas fuit neceſſaria, preces autẽ nõ fuerũt neceſſariæ: aliter enim nõ fuiſſent meritoriæ, & non fuiſſet in poteſtate Aquilanorũ orare: quod manifeſtè falſum eſt. apud uerò leges, ueluti preces fuerũt contingentes, ſic & ſerenitas fuit contingens: quare diſparitas eſt in utriſq; & non eſt in utriſq; eadem cõuenientia: imò quod ponitur ſecundum leges eſt conueniẽs. nã cauſſa exiſtẽte contingẽte, etiam media, effectus, & finis, eſt contingens. Verùm ſecundum reſpõſionem datã ſecũdum philoſophos, mediũ eſt cõtingẽs, & cauſſa finalis ſiue effectus eſt neceſſarius: quod & omni rationi poſterioriſticę aduerſaẽ. Nã quãq; cõcluſio neceſſaria ex præmiſsis contingentibus colligi poſsit per illationem ſyllogiſticã, ut dicitur ſecũdo Priorũ: non tamen per uiam cauſſæ, ut dicit̃ in primo Poſteriorum.

Concluſio neceſſaria unde colligatur.

Quòd

Quòd si huic dicatur, quod fuit assumptum, falsum est, uidelicet secundũ philosophos de necessitate in casu Aquilanos serenitatem fuisse consecutos: imò uerò contingens fuit illa serenitas: & quamuis serenitas fiat à corporibus cœlestibus, quæ de necessitate agunt: aliq tamen eorum corporũ effectus multis modis impediri possunt, & maxime interueniente uolũtate nostra. Vtpote calíditas domus prouenit ex sole, possumus tñ multis ingenijs obuiare ne dom9 à sole calefiat. quare esto q̃d imbres ꝓpulsentur à corporib. cœlestibus: quoniam tñ propulsantur interuenientibus nostris precibus, non mirum est si effectus iste posſit impediri. Verùm hoc dictum est ualde leue: quoniam quod dicitur ueritatem habet ubi uoluntas nostra effectiuè concurrat ad affectum remouendum, ut in prohibendo æstum à domo quoniam obstaculum soli ponitur, concurrit motus localis, uel quidquid sit illud: uerùm preces nihil uidentur operari, hic autem solæ preces concurrũt, quæ nihil, secũdum cõcessa,

faciunt ad propulsionem imbriũ: quare, adhuc argumentũ stare uidetur. Ideo aliter dicendum est, quod in alio assumptum est falsum: propositio nãq; illa, effectus necessarius debet habere caussã necessariam & etiam medium, intelligẽda est si illa caussa & medium sint per se, essentialesq; sint: quod nõ est in proposito uerum, neq; secũdum religionem, neq; secundum philosophos: nã apud utramq; positionum, imbres possunt fugari absq; precibus nostris: et nostrę preces possunt esse non sequentibus propulsionibus imbrium, ut manifestũ est: neq; sequitur preces ordinari ad talia, esseq; casuales: hoc enim patet in plurib. non sequi: literæ enim amatoriæ ordinãtur ad consequendum amoris fructũ & actus Venereos, & tamen non semper ex literis amatorijs consequitur talis finis, nec talis honos semper habetur literis amatorijs. imò scire debes saltem apud philosophos nunquam preces esse uanas. unde oratiões & quasi omnes uirtutes duos habent fines, unum scilicet per se, & inseparabilem: alterum uerò ferẽ

Precum duo sunt fines.

rò ferè per accidens & separabilem. Exempli gratia, preces dijs factæ duos habent fines, unum ad obtinendum uotum, utpote sanitatem, & hic finis est secundarius, & multotiens frustratur: alter uerò est pietas & in Deum religio: & hic finis est inseparabilis, ut nũquam frustrari possit, si ardenti mente fit. Quare siue uotum succedat, siue non succedat, nunquam debemus uacare ab orationibus. immò fortasis melius est ut uota non succedant quàm ut succedãt. primò quidem quoniam sic perfectior uidetur esse uirtus: ut amãs sine spe præmij studiosior est amante spe præmij & persistens in amore non consequente aliquo præmio, uerius amat persisten te in amore ex consecutione præmij. Quare, cum apud physicos felicitas cõsistat in actu uirtutis, quanto maior est uirtus, tanto maior est felicitas. Cũ itaq; amor & reuerentia sine præmio extrinseco sint maiores q̃ cum tali præmio, ergo sic perstans efficitur felicior. Secũdò quoniã quæ optamus, multotiens nobis non expediunt quę namque profu-

Non uacãdũ ab orationib. & si uota nõ succedant.

Quis uerius amet.

Felicitas in quo, secundũ philosophos, sit.

Nos sæpe quid optem9 nescire.

tura credim9, multoties obsunt, & ē cō-
uerso: ueluti sępiss. expti sum9: cognoui
musq́ ubi res nō successit, q̄d nobis ma
gis cōduxit, q̄ si successisset: & si succes
sisset, fuisset in pniciē. quare p̄ces apud
philosophū nunq̄ sūt uanę, sed rectè fa
ctę. unde Plato in 2. Alcibiad. docet nos
quomodo debemus orare. nō em̄ dice
re debem9, Deus da nobis hoc: quoniā
fortassis illud non conuenit nobis. Ve-
rùm secundū poëtam ab eo citatum, ta
lis esse debet: Iupiter, siue Deus, optima
quidē & uouentib. & non uouentibus
tribue, mala autem, poscentibus quo-
que abesse iube. quod & concordat di-
cto Saluatoris nostri: scilicet, nescitis
quid petatis. Ex his sequit̄, falsò philo-
sophos criminari de impietate, & quod
secūdum philosophos nō debēt Dij o-
rari, quādoquidē nō sint flexibiles: neq́
nostras audiāt preces: patet aūt secūdū
philosophos, Deos esse orādos, neque
unq̄ preces esse uanas, quandoquidē fi
nis p se est inseparabilis, qui lōgè præstā
tior est fine per accidens. Verùm, secun-
dum uulgares, preces uidentur esse ua-
næ,

Plato nos docet orare.

Philosophos, falsò ut impios criminari.

næ, si quod petitur, non impetratur. existimant enim felicitatem consistere in bonis corporalibus: creduntq́ uirtutes & spiritualia ordinari in corporalia, quoniam tantum illa percipiunt. non uera religio tenet hoc, sed uulgꝰ prophanũ: & reuera qui de philosophia non participat, bestia est. Posset et, ut existimo, tertio dici & fortaſsis melius, quod preces Aquilanorum profuerũt ad talem effectum consequendum, non quidẽ quia mouerint Deos, uel corpora cœlestia, hoc enim impoſsibile est, neq́ quoniã ipsi induxerint effectiuè serenitatẽ, sed quia ipsi receperint serenitatẽ à corporibus cœlestibus ratione rectæ & ordinatæ dispositionis: quoniam actus actiuorum sunt in patiente bene disposito. nam corpora cœlestia fauentia tali legi in hoc tempore, & durante tali influxu pro tali lege, ordinant hoc mediũ ad cõsequẽdum talẽ effectũ: intendens nanq; finem, intẽdit ea quę sunt ad finẽ. Cũ uerò ulterius dicebat, quare Bononiæ apparet Petroniꝰ, & Aquilæ Cœlestinus, cũ orationes nihil in aërem inducãt neque

Vulgus preces paruipendit.

Quis sit bestia.

Tertius modus respondẽdi.

que diuersimodè disponant? secũdum namq; priorem modum satis patebat ratio diuersitatis: huic dicit, cur est quod acies uisæ in aere tempore Machabeorum? hæ autem secundum ritũ Hebręorum? Visę uerò tempore Caij Marij fuerunt secundum ritum Romanum? Et cur uaticinantibus per quietem, unum idolum apparet alicui secundum ritum propriæ patriæ? eiusdem etiam rei idolũ apparet alteri secundum ritũ patrię suę? certè alia caussa assignari non potest, ut etiam dicit Auerrois in libello de diuinatione per somnum: nisi quoniam Deus unumquodq; disponit ut sibi conuenit, aliter non esset bonus artifex & conueniens. & etiam hoc prouenit ex passi dispositione: nam aliter affectus est Italus, & aliter Gallus. Quare unusquisq; secundum modum sibi conuenientem, & secundum dispositionẽ accipit simulachrum. Videmus etiam secundum diuersitatem climatum animalia in figuris diuersificari. Nam quamuis omnes homines satis in genere consimilem habeant figuram, tamen aliqui habent faciem

Deum omnia, ut conuenit, disponere.

em magis latam, ut Tartari: aliqui oblõgam, & sic de reliquis figuris, quę quidẽ esse nõ possunt nisi ex diuersa plaga cœlesti, quæ facit pro uno & non pro alio. Nam & in legibus ponuntur Angeli custodientes diuersas prouincias. & philosophi etiam ponunt intelligentias diuersas mundi plagas gubernantes secũdum diuersum aspectum siderũ, & procurantes ut omnibus conuenit. possibile tamen est, ut effigies uisa Aquilæ uerè nõ fuerit similis Cœlestino: sed Aquilani uidentes tale simulachrum dixerũt illud fuisse Cœlestini. & si Bononienses tale interea uidissent, dixissent illud fuisse diui Petronij. Vterq; tamen modus stare potest: & iste secundus modus dictus, est multum conformis his quæ uisa sunt in aere, utpote de aciebus, scutis, & reliquis, quæ facta fuerunt non intercedentibus precibus, imò mẽtes terruerunt: & uidetur magis sensatus quã primus. Quod enim spiritus siue uapores affecti simulachro diui Cœlestini talia operati fuerint, uidetur satis remotum, & maximè quòd sic in unum conuenerint,

rint, ut in tali aeris parte & nõ in alia apparuerint. Verùm, diligens inquisitor, ni fallor, ad omnia talia respondere poterit: & hoc de quarta dubitatione. Ad quintam uerò dubitationem, in qua di-

Quinta. cebatur, quod genios non ponimus alios esse quàm genituras, tunc perijt liberum arbitrium, & reliqua quæ ibi adducta sunt: dicendum est, quod malum, ut

Malũ quid patet etiam per Dionysium in libro de de diuinis Nominibus, nihil aliud est q̃ defectus. Defectus autem uel prouenit ex nostra uoluntate, & hoc malum culpæ solet appellari: uel prouenit non ex nostra uolũtate sed ex natura, quod fortassis malum pœnæ, uel malum naturæ dici potest. loquendo de secũdo modo & hoc dupliciter cõtingit, quoniam uel est defectus in latitudine entis, & non in propria determinata natura: uel est in propria & determinata natura. Exemplum primi, quodlibet, citra primũ ens quod est Deus, est defectuosum in latitudine entis: quando nihil est quod sit tota & cõpleta entis latitudo, nisi Deus ipse. & sic unũquodq; ens citra Deũ

dici

dici poteſt quoquo modo malum in natura, quoniã defectuoſum in natura entis. Exemplum ſecũdi, ſicut homo claudus, uel cæcus, nõ ſolũ dicitur defectuoſus, quia non habet completam entis latitudinem, uerũ etiam quia nõ habet requiſita ad perfectionẽ humanę ſpeciei. Et tunc dico, quod negare Deum, intelligentias, & corpora cœleſtia, eſſe cauſſam malorum iuxta hunc modum ſecũdum accipiendi malũ, eſt deſtruere pulchritudinem & ordinem totius uniuerſi. Vniuerſi enim pulchritudo cõſiſtit in diuerſitate: neq; eſſet uniuerſum, niſi ex tot diuerſis eſſet cõpoſitũ, ueluti homo nõ eſſet perfectus homo, niſi omnia mẽbra, quæ ſunt tam diuerſa, haberet. ſi enim in homine tantum eſſet cor uel oculus, non eſſet homo, ueluti notũ eſt. unde oportet cõcedere Deũ eſſe cauſsã omnium entium ſic à Deo deficientiũ, ſiue ſint talia entia uiſibilia ſiue inuiſibilia: & horum uiſibilium ſublunarium pro tãta diuerſitate, concurrere corpora cœleſtia. Vnde corpora cœleſtia ſecũdum diuerſas partes ſuas & diuerſos aſpectus

Quomodo Deus ſit cauſſa mali.

Vniuerſi pulchritudo.

Vnde diuersitas in hoc mũdo,

aspectus caussant diuersitatem in mundo inferiori. Vnde aliquibus annis uidemus animalia magis proficere, in aliquibus è contrâ. Videmus etiam diuersas plagas cœli facere pro diuersis animalibus, plantis, mineris, & sic de reliquis. quod & apertè conceditur à diuo Augustino in quinto lib. de Ciuitate Dei, & in multis alijs locis. hoc etiam canit Ecclesia, cum omnia ista sint opera Domini. Sic itaq; loquendo de malo & defectu, nihil incõuenit Deum esse authorem defectus & mali, modo supradicto. Vnde Deus est caussa serpentis, qui serpens quãtum est in se est bonus, licet eius uenenũ & morsus sint noxia hominibus & alijs animalibus: imo nõ esset bonus serpens nisi alijs esset noxius. Vnde Regulum siue Basiliscum sibilo non interficientem animalia, non diceremus esse de bonis Regulis, quia esset defectuosus in sua specie: cũ autem nihil citra Deum sit, quod non aliqualiter participet de natura perfecti & etiã à tali natura deficiat: cumq; det plus & minus, in his cõsueuimus dicere minus defici-

deficientia esse bona: plus autem deficientia, esse mala. Veruntamen dicimus Deum omnium esse caussam: quare, in hymno canitur, quod omnia benedicũt Dominum & omnia laudant Dominũ, incipiendo à prima creatura usq; ad ultimam creaturam. Nihilominus quanq; omnes couueniant Dominum esse caussam istorum malorum & defectuum in latitudine entis, uidelicet hominis, Leonis, Lupi, & sic de reliquis: tamen non omnes uidentur esse concordes de defectis in specie: utpote quod homo nascatur cæcus uel claudus. Philosophi uidẽtur dicere hæc non esse intenta à natura, sed esse peccata naturæ, & quod non habeãt caussam per se. Augustinus autem cui & multi consentiunt, uidetur dicere oppositum cap. 9. 16. libri. & etiã 8. cap. 21. libri de ciuitate Dei. Verùm pro nũc non sit disputatio. Et fortassis inter has opiniones posset poni concordia. Et dũ legerem secundum de physico auditu multa super hoc dixi. nunc autem sat sit Deum & corpora cœlestia esse caussas istorum defectuum & malorum: neces-

sariumque est hoc confiteri, nullumque sequitur incommodum: imò dicere oppositum, est manifestus error, saltem de malo seu defectu in natura entis. Videtur tamē quod etiam corpora cœlestia sint causa defectus in specie, ut potę cęcitatis & claudicationis, argumento, quòd Mathematici, multotiens ex inspectione siderum prędicāt annos monstruosos, & etiam ista monstra prænunciant uētura. quare à monstrando monstra appellata sunt: ueluti 8. cap. 2 lib. de ciuitate Dei dicit Augustin. quare ista pars tutior uidetur. causa etiam finalis talium monstrorum ponitur ab eodem Augustino 8. cap. 16. eiusdem libri, quare ex istorum sentētia & mea, Deum & corpora cœlestia esse causas affirmandū est. Loquendo autē de malo culpę, quod proueniat à uoluntatibus nostris adhuc dupliciter hoc intelligi potest, uel disponendo & inclinando tantùm, uel cogendo ipsam uolūtatem: & hoc secundò modo est dupliciter: quoniam uel remanente intellectu & discursu non ligatis, sed solutis uel ligatis. si secun-

Caussa defectus in specie.

Monstra unde dicta.

Malum culpæ.

si secũdo modo, dico corpora cœlestia horum esse per se causã, uerũ tũc nõ propriè & uere dicitur esse malũ culpę: nõ enim esse potest culpa, ubi ratio non potest habere imperiũ & ministrare: & sic operãtes, oprant̃ ueluti bestiæ, neq; sunt dñi suorũ actuum. si uerò ratio est soluta, sic dico neq; Deũ neq; corpora cœlestia per se esse causam taliũ defectuum, quando uoluntas, stante libera ratione, est libera, & à nullo potest cogi. Quod si Deus uolũtates moueret, ad bonum moueret & nõ ad malum: nulla autem creatura cogẽdo potest mouere uolũtatẽ si ratio est soluta. quare, ut sic neq; Deus neq; corpora cœlestia sunt neq; esse possũt causa mali. Si autẽ loquamur q̊ ad dispositionem, sic sine dubio corpora cœlestia sunt caussæ malorũ: uerum tale malũ non est malũ culpæ, sed malũ naturę, quod est Dei & intelligentiarũ ac corporũ cœlestiũ. Quod si dicat̃, Deus igit̃ & corpora cœlestia disponũt ad malũ culpæ. Quare, uidet̃ allicere hoĩes ac peccãdũ: nã si iste est disposit9 ad Venerea ex corporib. cœlest. uel ad furta,

Dispositio ad malum, unde.

Obiectio.

 licet

licet corpora cœlestia non cogāt, tamē uidetur esse peccatum ipsorum in sic alliciēdo: ueluti est in hominibus, si unus homo alteri persuadeat ad furtum uel aliquod aliud peccatum. Amplius, quoniam uidemus istos ita dispositos, semper agere secūdum istam dispositionē: imò si à Mathematicis habuerint aliqd de suis euentibus, uidemus dum cupiunt illa fugere, in illa incidunt, ut legentibus multas historias patet. Quare, nō tantum uidetur disponi, uerū etiam cogi. præterea dictum est in habētibus rationem ligatam uoluntates cogi, & homines esse ueluti bestiæ. Modò quæ est caussa finalis, quod corpora cœlestia sic ligant mentes hominum, ut patet in fatuis? hoc enim uidetur multum irrationabile, cum omnes sint æqualiter homines. Verùm hæc non obstant: diciturq; ad primū, quod Dijs & corporibus cœlestibus disponentibus aliquem hominem ad actū Venereum, ratione tamen existēte soluta, siue peccet, iste sic dispositus, siue nō peccet, est bonum: & nihil est quod Dijs et corporibus cœlestibus

succen-

succenseamus. si nanque homo talis peccat, certe est malum sibi, sed potest esse bonum alteri: ut interfectores Socratis peccauerunt, & fuit malum culpæ ipsis interfectoribus: fuit autem bonum uirtutis ipsi Socrati, quoniam maior fuit eius constantia, magisque claruit Socratis uirtus. unde legitur de Aristippo, cũ interrogaretur qualiter mortuus esset Socrates, respondisse, utinam mihi taliter mori contingeret. Quare, culpa interfectorum Socratis resultauit in maiorem Socratis uirtutem, & sic uniuersum perfectius factum est. Vnde natura despiciens partem, respicit totũ: & relinquens minus bonum, de maiori bono procurat. Si uerò sic dispositus ad Venerea non peccat, est in potestate sua abstinere: sic longè clarior est uirtus ipsius sic dispositi in abstinendo, quàm si non fuisset dispositus: sicut etiam dicit Aristoteles in 2. Oeconomiæ de Penelope & Alceste, quæ quoniã multa passæ sunt, ideo magis claruerunt: & nisi talia passæ fuissent, fuissent ingloriæ. non sentienti enim stimulum Venereum, quęnã laus

Quod uni malum est alteri bonum.

Socrati bonũ fuisse mori.

Naturæ ordo

Virtus in abstinentia clarescit.

est ab ipsis Venereis abstinere: uirtus enim (ut inquit Apost. in infirmitate perficitur. Et hæc diffusè à Seneca tractantur in libro de Prouidentia & Gubernatione mundi à Deo, & multis Epistolis ad Lucilium: quæ omnia referre, nimis prolixum esset. Et quod adducebatur, quoniam sicut homo inducens hominem ad peccandum peccat: sic & corpora cœlestia disponẽdo homines ad peccandum, peccarent. negatur illatum, primo quidem, quoniã corpora cœlestia prouident de uniuerso, homo uerò de parte: quare, corpora cœlestia pro maiori bono faciunt minus bonum aliquando, eo modo quo suprà declarauimus. secundo & melius, quoniam nõ par est in utrisque intentio: corpora enim cœlestia sic disponunt, non ut homo sequatur dispositionem, sed ut superet eam, & efficiatur clarior: ast homo illud facit mala intentione, ut ad peccãdum inducat. quod si tentando faceret, & ut uirtus efficeretur clarior, nõ esset peccatum, imò uirtus. unde diuus Augustinus 32. cap. 16. de ciuitate Dei sic dicit: Neque omnis est cul-

Respõsio ad obiectum.

Tẽtatio quæ bona.

est culpanda tentatio: quare & gratulanda est quæ fit probatio. Et plerumq; humanus animus sibi ipsi inotescere non potest, nisi uires suas ibi non uerbo sed experimento, tentatione quodam modo interrogante, respondeat. ubi si Dei munus agnouerit, tunc pius est, tunc solatur firmitate gratię, nō inflat in nouitate iactātiæ. hæc ille. Quod aūt secūdo adducebat, q̄niā sic disposit9 uideat de necessitate operari, huic dicitur, stāte ratiōe soluta, istud esse impossibile: ut in pluirb. tamē ita cōtingit: 1. quoniā sicut una uirtus ad alias uirtutes disponit, cū sint cōnexę, ita unū peccatū disponit ad aliud, & fit habit9 q est de difficilè remouibilib9. Quare, isti nō euitātes suas dispositiones habitas à corporib9 cœlestib9 ex multis peccatis, quę fecerūt, incurrūt in fatū sibi p̄nūciatū ex siderū cognitiōe. Vnde et Salusti9 in Catilinario dicit, Catilinā incidisse in desideriū euertēdi patriā, q̄niā filiū suū interemerat ueneno, captus amore Orestilæ q̄ filiū timebat. Quod aūt cœli dispositiones nō necessitēt, patet ex relatis ab Alberto in 1.

Disposit9 nō de necessitate malū operatur, sed ut in pluribus.

Habitus ad malū unde.

Cœli dispositiones nō necessitant.

de Animalib. in tractatu de Phisiognomia, & ibi lege. Plutarchus quoq; in uita Niciæ & Crassi, in capite ubi eos inuicem cõparat, sic inquit: cum nullum diuinationis signum Nicias aliquando neglexerit, hic autẽ omnia penitus deorum portẽta cõtempserit, utriusq; idem fermè exitus fuit. Difficilis sanè res ad iudicandum: &c. Ex quo patet, astra inclinare & non cogere. Augustus quoq; multa pericula euasit prȩuidens fatum: idemq; refert Val. Max. in 1. lib. Id uoluit Ptolomæus cum dixit, sapiens dominabitur astris. imò uana essent uaticinia & iudicia, nisi obstare possemus. Quod etiam tertiò adducebatur, quoniam cœli peccare uidentur in generando hominem fatuum &c. certè secundum ponẽtes intellectum humanum mortalem, paucam sustinet difficultatem: quoniã hoc est ex perfectione uniuersi: sicut camera picta ex diuersis animalib. est pulchrior, & delectabilior ea, in qua tãtum esset una figura, ut in libro de Mundo dicitur, possunt & fatui habere alias utilitates: sunt enim pro sapiẽtibus, ut eos oble-

Fatui cur generentur.

oblectãdo uel seruiendo, uel quoniam ex hoc speculantur de uarietate naturę, uel aliquo huiusmodi. Secundum uerò tenentes intellectum esse immortalem & multiplicatum, difficilius est respondere. tamen diuus Augustinus in 16. de ciuitate Dei abunde ad hæc satisfacit, ubi ponit caussas diuersitatis figurarum humanarum & monstrorum: quare, ibi legas. His habitis, patet responsio ad omnia quæ ibi inducta sunt. nam stantibus illis dispositionibus factis à cœlis, & stante soluta ratione, non perit liberum arbitriũ, imò magis perfici potest. Vnde Brutus potuit euadere tam infelicem exitum: & Augustus potuit esse infelix. Caussa autem quod in pluribus hoc contingat, præter asignata superius, scilicet propter peccata pręcedentia, est, quoniam homo parum habet de intellectu, & multum de sensu: quare gubernatur à sensu, & relinquit intellectũ: modò sensus per se subijcitur corporib. cœlestibus: & hanc caussam asignat diuus Thomas in libello de Sortib. pauci enim sequuntur intellectum, sed pluri-

Cur plures peccent.

mi sensum. Quare, ut in pluribus sequū tur dispositiões cœlestes, ueluti bestię faciunt. Necq; sequitur apud Rhetores genus demonstratiuum perire: nam laudamur & uituperamur secundum actus ꝓuenientes à libero arbitrio, qui per positionem non auferūtur. Quomodo etiā mala ab intelligentijs & corporibus cœlestibus ueniant, iam dictum est: quoniam non inconuenire mala naturæ, imo esse necessarium: mala autem culpæ est impoßibile ab eis procedere. Cumq; ulterius adducebatur Auerrois arguens Astrologos, dicitur si Auerrois damnat Astrologos secundum intellectum datum, ipse damnandus est, necq; ea apud me est uiri authoritas, ut renui non posſit. imo ipsi Astrologi recta dicūt & cōsona sensui ac rationi: & ipse Auerrois pesſime dicit, contradicitq; sensui & rationi. Si uero credidit Astrolog. sentire corpora cœlestia cogere hoīes ad peccatum culpæ, eos non intellexit. Quare & quidam recentes multis uerbis ornatis insectantes Astrologos eodem peccato laborant, quo & Auerrois. aut enim

Auerrois cōtra Astrologos taxatur.

Contra Picū Mirand.

Astrolo

Astrologos nō intellignut, aut si intelligūt, grauiter errāt. & certè in illis suis libris nō uideo nisi arrogātiā et petulātiā, & præter ornatum nihil boni contineri. quanquam aliqui referant sententiam non esse suam, sed tātum ornatum apposuisse. Vlteriusq; dicitur non oportere duos esse Deos, unum boni & alterum mali, ut inferebatur. nam omne bonum & malum naturæ, est à Deo: malū autē culpæ est ex nostris uoluntatibus. Quod malū, ut Augustinus & Dionysius demonstrāt, non habet efficientem, sed deficientem caussam. Vnde per hæc ad sextam patet solutio: nihil enim incōuenit uoluntatem humanam cogi, ubi ligata est ratio. Rationem autem ligari manifestum est. nam multæ infirmitates ligant rationem. Videlicet in phreneticis, in pueritia, in ebrietate, in decrepita ætate etiam ligatur ratio: herbæ multæ insaniam inducunt, & multa alia. Vnde animus inuictus est, dum ratio sit stabilis: aliter autem nō. Cuius signū est, quod multi hoīes cū mutari nō possint, uolentes eos mutare, inebriant:

Nō oportere duos esse Deos.

Ad sextam.

Ratio quo modo ligetur.

ut in

ut in nephandis concubitibus patet, etiam in captione mulierum. neque propter hoc sequitur nos cogi ad peccatum. Si nanque ratio est soluta, cogi non potest. Si uerò est ligata, non est sui compos: quare, non est peccatum. Veluti bestia non dicitur peccare, quoniam usum rationis non habet. peccatum autem de quo loquimur non est, nisi in eo qui uti ratione potest. De septima uerò dubitatione, scilicet de socijs Diomedis in aues uersis, & socijs Vlysis in bestias uersis, & de Arcadibus quodam stagno transito uersis in lupos: diuersi diuersa senserunt. Credunt enim aliqui uelut Plin. secundus 44. cap. 10. lib. naturalis Historiæ illa esse fabulosa, & poetarũ commenta: illudque de Diom. socijs in aues conuersis ideo confictum à Poëtis fuisse, quoniam aues Diomedeę siue cataractæ dictæ, in solo totius orbis loco uidentur, in insula, ubi tumulus & delubrum Diomedis extant, contra Apuliæ oram, fulicarum similes. Et quoniã aduenas barbaros clangore infestant, Grę cis tantum adulantur, miro discrimine, uelut

Nos ad peccatum nõ cogi.

Ad septimam

De hominũ in bestias mutatione, quid tenendum.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

uelut generi Diomedis hoc tribuentes: ædēq; eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluūt atq; purificāt: unde origo fabulę Diomedis socios in earum effigies mutatos. idemq; existimo Plinium dixisse de socijs Vlissis & Arcadibus uersis in bestias, ex aliquo consimili, quod difficile esset uaticinari, cum de hoc haberi scientia non possit. nam in istis figmētis & apologis, homines multis modis loquūtur. Quare, Aristoteles tertio metaphysicæ dixit, metaphoras notas esse solum illis qui metaphoras faciunt. quare, hoc genus philosophandi penitus à se reiecit tanquam omnino à philosopho alienū, & si poëtis maximè conueniat, & aliquando oratoribus, ut ipse Aristoteles in poësi & Rhetorica dicit: Diuus autem Augustinus 17. cap. 18. lib. de ciuitate Dei existimat hæc arte Dæmonū facta fuisse: non quidem quod dimittentes animā rationalem, sumserint animam bestialē, uel simul utramq; habuerint: hæc enim omnino impossibilia sunt: sed tantum secundum apparentiam, phātastico hominis secun-

Philosophandi genus per metaphoras Aristoteles reiecit.

Idē Augustinus libro X.

secundũ aliquã corporalem speciẽ imu tato. Cui cõsentit diu9 Thomas in quęstione de miraculis. Aliqui aũt dixerũt hæc intelligenda secũdum mores: utpote Arcadas uersos esse in Lupos, non quod reuera essent lupi, neq; haberent uere figuram luporum, sed uiuebãt more luporum, & quod in effigie assimilarentur lupis: ut homines uoraces & immanes crudis uescentes carnibus, & fortassis humanis nõ tãtum dicũtur Lupi ratione morũ, imò eis multum in facie horrẽda assimilantur. Et de socijs Vlyssis aliqui facti sunt porci, uel eq uel quomodocunq; fuerunt secũdum mores & effigiem. Nam ueluti effigies inclinat ad mores, sic non minus & mores uariant effigies. nos enim uidemus aliquos prius fuisse mansuetos, & cũ facie agnina, & ipsos mutatos in crudeles, facies habere leoninas uel lupinas secundum diuersitatem morum. imò unus & idem homo in pauca temporis mora sic in effigie diuersificari uidetur. Vnde quãdo sunt læti, honestam & pulchrã uidentur habere effigiem: & aliquando ex ira, uel

Mores hominum ferini.

Talis fit animus qualẽ induit habitũ. atq; ita intra nos bestiæ sunt & illa migratio ex homine in bestiam.

Faciẽ mores indicare.

aliqua

aliqua alia perturbatione adeô uerti uidentur & mutari, ut uix illi primi crederentur. Tanta enim est morum uis & animi pasśionum, ut sapienter Albertus & reliqui sapientes in libro de Physiognomia declarãt. Hoc autem in totum potest esse manifestum ex his quę legũtur de Nabuchodonosore Babylonis Rege, Danielis 4. cap. nam ex hominibus abiect9 est, & fœnum ut bos comedit, & rore cœli corpus eius infectum est, donec capilli eius in similitudinem Aquilæ crescerent, & ungues eius quasi ungues auium. Secundum itaq; hunc modum intelligi posset hæc miracula fuisse facta aut arte dæmonum, ut dicit Augustinus, præstigiando uisus hominum: aut penes secundum modum immutando ipsorum mentes, existimarent se esse bestias, & more bestiarũ uiuerent: & nõ quoniam sic uiderẽtur hominib. & iste mod9 mihi magis uidetur cõueniens, salua tamẽ August. authoritate. Verũ insequẽdo ꝙd inchoauimus scilicet nõ admittẽdo dęmones, pariter dicendum puto, hæc facta fuisse ex ho-

minum

Nabuchodonosor.

Augustini opinio an homines in bestias mutentur. Vide L. Cœliũ lib. 9. ca. 21.

minũ procuratione, utpote Circes uel cuiusuis alterius: qui nouerit sic præstigiantia ad modum Augustini: uel noue rit sic immutantia mẽtes ad modum nostrum, qui fuit secũdus. nec istud uidetur incredibile: quandoquidem si dęmones talia faciunt non alterando, sed solum applicando actiua naturalia pasiinis: quid ni & homines possent sine dæmonum præsidio talia facere? Et quod de auibus Diomedis dicebatur, quę tãtum Græcis adulãtur, Barbaros autem clangore insectãtur, nihil apud me est, quo dæmonibus in hoc indigeamus. Videmus enim catulos domesticis adulari, aduenas autem clamoribus & morsibus insequi. imò audiui in Rhodo insula canes esse consimiles: nam blandiuntur Rhodianis, exteros uerò crudeliter persequuntur. Habui ego etiam catellã quæ rusticos & male indutos uidere nõ poterat: & bene indutis nunquam blandiri cessabat. Insula autem Diomedea erat pars Gręcię: Verũ uulgus ignauum, quæ ignorat, dæmonibus & sanctis attribuit. Adde tamen & tertiam responsionem,

Canum mirá adulatio.

ſionem, quam non puto impoſsibilem,
ſi uera ſunt quæ ab hiſtoriarum ſcripto-
ribus referuntur, & præcipuè ab Alber
to: capite enim 7. Tractatus primi libri
ſuorum Mineralium, ſic ſcribit: Adhuc
autem frequentiſsime in aquis generan
tur lapides ex eis: Expertum eſt enim in
locis Pyreneis eſſe loca quædam, in qui
bus aquæ pluuiales conuertuntur in la-
pides, & retinent figuram lignorum. Et
aliquando natæ plantæ in aquis & mari
bus illis, ita ſunt uiciniæ lapidum natu-
ris, quod ad modicum exiccatæ in aëre,
lapidumformam aſſumunt, & huiuſmo
di ſignum eſt lapis qui dicitur corallus,
qui abſq; dubio ex lignis generatur &
plantis. Aliquando enim tempore no-
ſtro in mari Danico iuxta ciuitatē Lu-
becenſem inuentus eſt magnus arbo-
ris ramus, in quo erat nidus, & aues pe-
rierant in nido, conuerſæ in lapides erāt
parum ad rubedinem declinātes: quod
aliter eſſe non potuit, niſi quia procellis
uel undis euulſa arbor, tempore quo in
ea fuit nidus & aues, in aquam cecide-
runt: & poſtea per uirtutem loci in quo

Arbores in lapides mutari, ubi cōtingat.

iacebant, in lapidem uniuersa fuere conuersa. Est autem fons in Gothia, de quo uerisimile traditur, quod omnia, quæ merguntur in ipsum, in lapidem cõuertit: in tantum quod ad eum misit imperator Federicus chyrotecam sigillatam, ut ueritatem probaret: quæ cum per aliquot dies medietas corij & medietas sigilli mersa esset in fonte, medietates sigilli & corij conuersæ sunt in lapidem, altera medietate corij manente. Refert & ueraciter â fide dignis, q̃d guttæ quæ ex impetu casus eiusdẽ fõtis spargũtur super ripam fontis conuertuntur in lapides guttarum quantitatem habẽtes, cũ tamen aqua quæ sic fluit non conuertatur in lapidem, sed continuè fluat. Et in capite ultimo eiusdem libri sic scribit: Admirabile omnibus uidetur, quod aliquando lapides inueniũtur intus & extra habentes effigies animalium. Extra enim habent lineamenta, & quando frãguntur, inueniunrur in eis figuræ intestinorum. Et huius caussam dicit Auicenna esse, quod animalia secũdum se tota aliquando mutantur in lapides falsos. et

Gothiæ fons omnia in lapidem cõuertens.

multis

multis interpositis sic scribit: Hoc autē testatur fabula Gorgonis, quę ad se respicientes dicitur cōuertisse in lapides. Gorgon quid Gorgon enim uirtutem fortem mineralium uocauerunt, respectum autem ad eam uocāt dispositionem humorū corporum ad uirtutem lapidificatiuam. Neque his multum dissimilia uidētur, quæ à diuo Augustino scribuntur cap. 5. lib. 21. de ciuitate Dei, quę ibi legas. Hæc autem pro tanto adducta sunt, ut uideas contra cōmunē cursum aliquid in aliud trāsmutari. Nā quanquam animal secūdum cōmunem cursum in cadauer trāsmutetur: si uera sunt quę adducta sunt, tā in aliud quā in cadauer trāsmutari cōtingit: nam & in lapides imediate transmutata sunt: & sic de plātis & reliquis huiusmodi. hæc autē ita facta sunt ex uirtute forti transmutātis, siue illud sit locus continens, siue aliud alterans. Quibus stantibus, nihil ut opinor, uidetur repugnare, homines ex ui continētis uel ex aliquo alio, utpote ex ui herbarum uel mineraliū uel quidquid fuerit illud, conuersos in Lupos uel porcos, uel aues, qdquid

tandem illud fuerit. non quidem quod ex homine aliquid factum sit Lupus, sic quod anima hominis transiuerit in animam Lupi: (hoc em̃ intelligibile est) sed quod materia quæ sub hominis forma fuerat, immediatè in Lupi formam transmutata est. Vnde sicut homo ex uno climate in aliud clima transmutatus, secundum mores uariatur, ut puta ex humano in lupinum morem: ut fertur de Persico, quod erat uenenum in Persia: & transmutatum ad nos est cibus delectabilis: sic materia substantialiter trãsmutatur ex ui agentis. nam auis de qua Auic. & Albertus loquuntur, ex aue in lapidem transmutata est ex ui continentis: hoc autẽ multum persuasibile uidetur: quoniam auis & lapis magis secundum transmutationem distare uidentur quàm duo animalia specie distincta inter se: sed est dare primum per concessa, ergo & secundum. Quod & firmatur secundum Augustinum super Genesi ad literam, Magi Pharaonis ex uirgis uirtute sermonum fecerunt serpentes eiusdem speciei, cum his quos ex uirgis diuina

diuina uirtute fecit Moyses. Verùm dæmones, per eundem Augustinum non operati sunt nisi applicando actiua naturalia passiuis, ergo agentia sunt naturalia quę ex uirgis possunt generare serpentes. Sed uidetur difficilius ex uirgis serpētes generare quàm ex uno animali aliud animal, cum materiæ magis distent: ergo non inconuenit ex homine naturaliter generari Lupum. Quod si dicatur, Lupus generatur ex semine Lupi, non igitur ex homine: dicetur quod & mus generatur ex semine muris, & ex terra putrefacta. quare neq; hoc incō uenit, & apud Auicennam maximê manifestum est argumentum non tenere, cum ponat diluuia uniuersalia. Quare secundum istum tertiū modum possumus sustinere has fuisse ueras transmutationes. imò experimento & ex Historijs animalium scimus unū animal transmutari in aliud immediatè, ut erucam in papilionē, ex uerme in uolatile animal, & sic de reliquis: quare istud nō uidetur impossibile. ex quibus sequitur, quod ea quæ in aliquibus fabulis dicuntur,

Virgæ in serpētes trāsmutatæ secundū Augustinum.

Vnū animal in aliud transmutari.

Corollaria. tur, non ſint omnino impoſsibilia, uide licet ut aliqui homines ſint in lupos trāſmutati, uel in aues, uel aliquid alterius modi ſecundum rationem prædictam. Item ſequitur quod ea quæ referūtur ab Aulo Gellio in cap. 4. libri de noctibus Atticis, non ſint de neceſsitate fabuloſa, ſcilicet quæ inuenit in libris quos emit dum è Græcia Brunduſium nauigaret, quæ breuitatis cauſſa non refero. Hoc autem quod nūc dictum eſt, ad ingenia exercenda dictum ſit. Ad octauam dubitationem, quę, ut à fide digno accepi, mouetur à Plutarcho in quodā ſuo quęſito, multumq; curaui eiuſdem Plutarchi ſolutionem habere: nūquam tamen eſt mihi datum eam habere. Verū ne ieiunus in hac quæſtione pertrāſeam, dicam quæ mihi ſecundum principia naturalia uidentur dicenda. Quod ſi dabitur Plutarchum in hoc quæſito uidere, ſi mihi his dictis noſtris uidebitur aliquid eſſe addendum, addā: ſin minus, ſubſiſtam. Eſt tamen admodum conſiderabilis quęſtio et digna perſcrutatione. In primis quędam ſuppono ex quibus

Ad octauam

Plutarchi opus de oraculis nōdū Latinè æditum quod ſciam.

bus postea ad solutionē deueniemus. supponitur itaq; primo, quod q̄dlibet indiuiduum generabile & corruptibile in unaquaq; specie, utpote Socrates in specie humana, si in sua specie debet esse perfectū secūdum naturam, debet habere oēs partes conuenientes speciei humanæ, utpote cor, cerebrum, epar, & reliquas partes tā homogeneas, quā heterogeneas, quas enumerat Arist. & in libris de natura Animaliū, & de partibus & de generatione Animaliū, & nō solū eas debet habere quātum ad substantiā & numerum, uerū & secūdum debitam quantitatem & qualitatem & omnium requisitorū ad eius naturalē perfectionem. quo fit, si natura debet sic eum perfectum producere, in nullo numeratorū debet deficere. Suppositio est manifestissima unicuiq;, etiā parū in philosophia exercitato. Supponit 2. q̄d omne tale secundū naturę cursum procedēs, habet ortum siue principiū, augmentum, statum, & declinationē, patet ex fine secūdi libri de generatione, de morte et uita, de iuuētute & senectute, ex libro de

generatione animalium, & ex innume-ris fere locis. Supponitur & tertio, si ali-quid naturaliter generatur, ex eo quod corrumpitur, generatur. quare, dispositiones generandi, contrariantur dispositionibus eius quod corrumpitur & eas superant, cum ipsum corrumpitur. Suppositio per totum patet. quoniam primo de generatione, unius corruptio alterius est generatio. & nisi dispositiões generandi superarent dispositiones corrumpendi, non fieret generatio, cum nihil generetur, nisi sint conuenientes dispositiones in materia: & nihil corrumpitur substantialiter, nisi dispositiones ipsum conseruantes corrumpantur. Supponitur quartò, quod quamuis urbs, populus, conuentioq; multorum non sit ita unum ueluti Socrates, ipsum tamen sic unum est, quod si incipit, desinit: sicut & Socrates. & breuiter, unumquodq; quod incipit, siue sit animatũ, siue sit inanimatum siue substantia, siue accidens, siue unum per se siue unũ per alligationem, siue sit natura, siue ad placitũ, habet & illa tempora superius annumera

Tertiò

Quarta.

Omnia incepta, etiã desinere.

numerata, uidelicet, augmentũ, statum, & declinationem, licet in multis ipsorũ non sit bene perceptibile, ut sunt ea quę per longum tempus durãt, quales sunt res inanimatæ, ut flumina, maria, urbes, leges & sic de reliquis huiusmodi. Suppositio patet ex fine secundi de generatione, & ex fine primi Meteororum, & in cap. ultimo quarti de generatione Animalium, & ex multis alijs locis. Plato quoque in octauo de Repub. sic scribit: uerùm cum omne quod genitum est, corruptioni sit obnoxium, talis etiam constitutio semper manere non poterit, sed soluetur. Solutio uerò hæc est non solũ circa plantas, sed terrena etiã animalia: fertilitas, & sterilitas animæ corporũque contingit, quando reuolutiones singulis circulorum coniunxerint ambitus: his quidem quæ breuius sunt æui, ambitus breuiores, contrarijs uerò contrarios. Illi uerò quos ad ciuitatis gubernationem educauistis, quamuis sapientes fuerint, nihilo magis uestri generis uel fœcundam uel sterilem generationem, ratione una cum sensu assequantur, sed

latebit eos oportunitas generādi, & plerumq; cum oportunum fuerit, gignendis filijs operam dabunt. Est autem ei quod diuinitus generandum est circuitus, quem numerus continet perfectus &c. Vnde Augustin. 21. cap. decimi de ciuitate Dei dicit Platonicos sensisse, nihil in æternum esse posse quod in ęternum non fuerit. quod & Aristoteles primo de cœlo & mundo usurpans dixit: omne æternum à parte post, est æternū à parte ante: & omne æternū à parte ante est æternū à parte post. Ex his suppositis respōdetur ad dubitationem, quod cum oracula incœperint, & oracula debebant finem capere: ueluti & omne indiuiduum generabile & corruptibile. Si quod autem corrūpitur, alterū ex eo generatur, quod corrupto cōtrariatur: & habēt contrarias & incōposibiles dispositiones. Cū itaq; Dij illi nuncupati habeant deficere, quoniam & incœperunt, ideò dispositiones & usus illorum deorum debebant corrumpi per generationē & usum aliorū deorū sequētiū: ueluti ex introductione dispositionum hominis

Oracula cur cessarint.

hominis corrumpitur sanguis menstruus. Quare cum ritus illorum priorũ deorum erant oracula talia qualia cõueniebant dijs illis, ideò per aduentum nouæ legis, nouę dispositiones, & nouæ consuetudines debebãt induci, priores corrũpi. & sic rationabiliter illa oracula defecerunt. Cum autẽ legum mutatio sit maxima mutatio, & difficile sit à consuetis ad maxime inconsueta transire, ideò oportet pro secunda lege succedẽda inconsueta mirabilia & stupenda fieri. Quare, à corporibus cœlestibus in aduentu nouę legis debẽt prodi homines miracula facientes. Vnde tales possunt pluuias, grandines, terræmotus, & talia consimilia inducere & remouere, uẽtis & maribus imperare, languores multifarios sanare, secreta pãdere, futura prædicere, & præterita rememorare, & esse extra cõmunẽ hominum sensum: aliter enĩ nõ possẽt nouas leges & nouos mores ita dissimiles inducere: unde quod sparsũ est in herbis, lapidib. & animalib. rationalib. & irrationalib. unitum uidetur esse in eis ex Dei & intelligẽtiarum

Legum mutatio.

munere

Dei filij. munere, adeò quod Dei filij creduntur rationabiliter. Verùm non solum unus talis primus est, sed sunt etiam multi alij, qui uel eandem deitatem ab eodem primo recipiunt, uel eam recipiunt à consimili influxu intendente dictam legem perficere. Quoniam lex habet augmentum & statum, ueluti & cætera generabilia & corruptibilia. Nam quod intendit finem, intendit & omnia in finem necessaria, siue sint præcedētia, siue consequētia, siue cōcomitantia. Vnde uidemus tales legum conditores per multa uaticinia & multos prophetas certitudinaliter prædici per multa secula antè: uidemus in eorum ortu magna prodigia, in eorum uita stupendiora: & si lex illa debet multum propagari, ille legifer multos habet sequaces, qui uel deitatem ab illo recipiunt, sicut aliquod ferrum ex uirtute quam recipit à magnete, ferrum aliud potest trahere, uel ab eadem influentia, quæ est pro illo legifero. Virtutē etiam habent languores sanandi, pluuias inducendi, & de reliquis talibus. Neque mirum sit, si incredibilia possunt o-

perari

perari aduersus eos qui eis resistũt: cœli namq; aduersus tales prœliantur, qui talẽ legem nouam destruere uolunt: nam modò per somnia terrent, modò per uigilias, modò apparẽt secundum diuersas figuras: quę omnia ordinãtur in hoc ut talis lex perueniat ad suam perfectionem, cumq; talis ambitus & cœlorum influxus cessabit & declinabit, sic & lex labefactari incipiet, donec in nihil conuertatur: ueluti contingit & de cæteris generabilibus & corruptibilibus. uerũ propter breuitatem temporis in aliquibus non latet, sed ob temporis longinq tatem latet in aliỹs. quare existimatur sic semper fuisse, & in æternum duratura. Et non solum hoc contingit circa ipsos legiferos, uerùm & circa signa & uerba quibus tales utũtur. Nam quemadmodum leges sub uno Principe, aliqua uerba, aliqui mores, aliqua uexilla sunt grata & in magno habentur honore, succedente uerò alio principe priori contrario, ex toto uariantur, uilipenduntur & abolentur illa: sic cõtingit & in istis mutationibus legum. Nam tempore idolo

rum

Crux. rum nihil magis uilipendio ipsa cruce erat: tempore autem succedentis legis nihil magis in honore ipsa cruce: tempore idolorum nihil honorabilius nomine Iouis: tempore succedentis legis, nil detestabilius. Quo fit, nihil inconueniens, si nunc nomine Iesu & signo crucis lãguores expellant, tũc uerò minimè: quoniam nondum uenerat eius hora. Signum autem huius est, scilicet quod ita sit in talibus legibus ueluti in generabilibus & corruptibilibus. uidemus enim ista & sua miracula in principio esse debiliora, postea augeri, deinde esse in culmine, deinde labefactari, donec in nihil reuertantur. Quare, & nunc in fide nostra omnia frigescunt, miracula desinunt, nisi conficta & simulata: nam propinquus uidetur esse finis. simile autem huic est quod scribitur ab Alberto tractatu tertio & capite 3. secundi suorum Mineralium: sic enim scribit: sed non lateat nos, quod sicut uirtutes naturales perdurant in quodam tempore & nõ ultra, ita est & de uirtutib. imaginum, non enim influit aliqua uirtus de cœlo

Plura de cruce reperies apud L. Cœlium 10. 8.

Omnia frigu isse in fide Christiana.

de cœlo nisi in quodam tempore, & nõ ultra: ita est etiam de uirtutibus imaginum. non enim influit aliqua uirtus de cœlo nisi in quodam tempore periodi, sicut diximus in fine perigeneos: & postea cassa & inutilis remanet imago frigida & mortua. Et hæc est caussa quare quædã imagines non operantur hoc tẽpore, quod fecerunt tempore antiquo. Hinc est quod distinguũtur in Astronomia diuersi anni imaginum cœli & planetarum, & quarundam stellarum dicũtur esse anni maiores, & medij, & minores, in quibus explicant sua caussata fortiora, uel minus fortia, uel media. Neque tamen signũ uel scriptura, uel uox hoc ex se facere possunt, sed uirtute corporum cœlestium hoc fit fauentium tali legislatori & eius stigmatibus. nam quemadmodum uidemus si quis portet signum summi Pontificis, uel Imperatoris, ei adhibetur reuerentia, et multa fiunt ex tali signo uel ex eorum uerbis: sic uerisimiliter signa et uerba talium legiferorum ad multa sunt ualde proficua ex uirtute corporum

Vires è cœlo quandiu durent.

Similia.

cœlesti

cœlestium. Nam ueluti nunc orationes factæ ualent ad multa, sic tēpore illorū deorum hymni dicti in eorum laudem proficiebāt tūc: proficiebāt aūt q̄niā tūc sidera illis fauebāt dijs, nunc uero nō fauent, quoniā propitia sunt istis qui nūc sunt. fiet tamen regressus si tempus deficit, & si non secūdum numerum, saltem secundum speciem. Vnde, & secūdum hunc modum possumus aliter dicere q̄ dixerimus in illa apparitione diui Cœlestini in urbe Aquilana: uidelicet quod orationes Aquilanorum dispo suerunt aërem pro serenitate, quoniam tūc sunt sidera propitia isti legi & istis cerimonijs, quæ minimè conueniunt dijs illis, imò contraria. Vnde Galli, exempli gratia, adulantur uerbis, moribus, & indumentis Gallorum: quibus cōtristantur Itali, & eos, si possunt, infestant. Quare, hymni & laudes in uno tempore conueniunt, quæ in alio maximè disconueniunt. Quod igitur ex aliquibus uerbis uel signis factisq; in alicuius Dei existimati reuerentia aliquando prosint, aliquando uero non prosint, non ex toto est ex-

Aquilani.

est extra rationem. secundum enim cõmuniter nũc opinãtes hoc prouenit ex arte dæmonum uel angelorum: uerùm uerisimilius uidẽtur hæc fieri ex corporum cœlestium dispositione, in uirtute tamen principali Dei & intelligentiarũ mouentiũ talia corpora cœlestia. nullã enim, introducentes nouos Deos & dęmones, possunt de his effectibus uerisimilem adducere rationẽ, quæ uerisimilius adduci non posit de corporibus cœlestibus. Vnde quod tanquam pro demonstratiõe adducitur, uidelicet quod uerba & characteres non possunt dispo nere materiam ut tales influxus recipiat à corporibus cœlestibus, certè istud non uidetur ualere. Quæso dicatur, unde est exẽpli gratia hic Bononiæ, quod tempore Bentiuolorum serræ signũ honorabatur, reuerebatur, horrorem indu cebat dum uideretur: nunc uero uilipẽditur & conculcatur, cum tamen pictura illa sit res nullius momenti & actionis? dices ratione Bentiuolorum quorũ est signum accidit tanta diuersitas: quoniam in ipsis est facta tam flebilis muta- *Bentiuolorũ signum.*

tio. pariter dicitur in proposito: quod crux ipsa ex se nihil potest nisi quatenus est signum Legiferi, quem tantū curant nunc sidera: & non solū ipsum, sed oīa etiam consequentia tantum extollunt: Vt contingit in principibus mundanis eorum seruis, equis, bestijs, signis, & sic de reliquis. parif dicendum est de hymnis & laudibus & uniuersaliter cuiuscūque talis generis. quod autem hæc & si non uere, tamen consequenter ad dicta philosophorum dicta sint, ratione & ex historijs probatur. ratione quidem, quoniam secundum philosophos, maximè secundum Platonem & Aristotelē mūdus est æternus, neque infinita secundum speciem esse possunt, neque unquam fuerunt, neque erunt unquam: quandoquidem de istis corruptibilibus, nihil secūdum indiuiduum potest perpetuari.

Infinita secūdum speciem non sunt.

Vnde ritus qui nūc sunt, infinities fuerūt secundum speciem, et infinities erūt, nihilque est quod simile non fuerit, & cōsimile non erit: nihil erit quod non fuit. nihil fuit quod non erit. Quare, cum cōtinua & æterna sit talis uicissitudo, habet

bet caussam æternam per se. in nullam autem aliam caussam reduci potest, nisi in corpora cœlestia, Deum, & intelligẽtias ergo ista naturaliter sunt à corporibum cælestibus. huic autem consonat quod dicitur à Plutarcho in principio uitæ Sertorij, sic enim scribit: Non est fortasse mirandũ per infinitum tempus, alibi aliter fortuna influente, res humanas in eundem sæpius casum deferri, Siue enim quod subiacentium rerum multitudo terminata non est, abundantem & facilem habet fortuna ad similitudines ędendas materiam: siue quod ex quibusdam terminatis numeris series rerum connexa existit, necessariũ est ex illarũ discursu sæpe eadem euenire, & reliqua quæ sequuntur. Ad huius manifestationem præterea discurrenti per omnes historias & antiquas & recentes, apparebit quantum corpora cœlestia solicita sint de regibus, regnis, urbibus, & uniuersaliter de magnis mutationibus: de quibus non solum quando fiunt & ꝓxima sunt, dãt ipsa corpora cœlestia in cœlo, in quatuor elementis, in

Corpora cœlestia de nobis solicita.

plantis, in bestijs, & in hominib. diuers prodigia & signa: uerũ & ꝑ multa ant tempora. à Capi nanq; usq; ad tempor Iulij Cæsaris defluxerunt ferè mille an ni: cum tamen in sepulchro Capis repe ta est tabula ænea significãs mortem & mortis modum Iulij Cæsaris. infinitaq; consimilia possem adducere, nisi histo riam contexere uiderer. Vt autem talia perueniant ad finem, quem eis corpora cœlestia præstituerunt, uidemus non hæc ab hominibus esse operata, sed ab ipsis dijs. Videat aliquis quomodo Ro mulus ex pastore tam cito ad tantũ glo riæ culmen peruenerit. Quõmodo Ro ma tam breuiter mundi caput facta fue rit: si quis enim modum uiderit, illud ui debit factum fuisse deorum procuratio ne, modò pro ipsis Romanis bellando, modò in somnis monendo, modò secũ dum diuersas figuras apparẽdo, & per reliqua huiusmodi ingenia. Sic quoq; li cet inspicere de alijs regnis. Videat̃ que so quid de Cyro in primo libro, quæ de Hierone in 23. quæ de Habide in 44. lib. Iustinus historicus scribit. Quare, cum

magis

magis Deus & corpora cœlestia habe-
ant procurare de legibus & religionib.
quàm de ipsis Regibus & regnis: sunt
enim diuturniores & longè nobiliores:
quando quidem & à regibus colãtur &
instruantur. Quare huiusmodi legisla-
tores, qui Dei filij meritò nũcupari pos-
sunt, procurantur ab ipsis corporib. cœ-
lestibus. si nanq; aliquis ordinem consi
derabit uniuersi, & corporum cœlestiũ
potentiam, ac Dei prouidentiam, ista
nõ apparebunt extranea neq; extra na
turæ ordinem, imò multum conuenien
tia eius ordini. Cõsideret aliquis rerum
diuersitatem in uniuerso existentem: in
mineris inueniet aliqua bona aliqua
mala: idẽ in plantis, idẽ in bestijs, idem
in hominibus: tempora uariari de bono
in malũ: quare & de lege in legem, mo-
dò meliorem, modò deteriorem: hoc e-
nim postulat uniuersi perfectio, & hæc
fieri uicissitudinariè. Amplius, uideat a-
liquis Legem Moysi, legem gentilium,
legem Mahumeti, in unaquaq; lege fie-
ri miracula, qualia leguntur & memorã
tur in lege Christi: hoc aũt uidetur con-

ſonum: quoniam impoſsibile eſt tãtam fieri tranſmutationem ſine magnis prodigijs & miraculis. non ſunt autem miracula quia ſint totaliter cõtra naturam & præter ordinem corporum cœleſtiũ: ſed pro tanto dicũtur miracula, quia inſueta & rariſsime facta, & non ſecũdum communem naturæ curſum, ſed in longiſsimis periodis. Sic itaq; ſecundum philoſophos mihi uidetur dicẽdum in hac materia: Quæ an tenenda ſint dicetur in ſubſequenti capite. Vnde per hoc patere poteſt fortaſſe reſponſio ad dubitationem: nam illa oracula debebant deficere quoniam & incœperant. Nam iuxta ſuppoſitiones: omne quod incipit, deſinit: nõ autem deſinere poſſunt, niſi diſpoſitiones contrariæ conueniãt: ueluti non corrumpitur ſanguis menſtruus, niſi introducantur diſpoſitiones facientes pro homine, quæ prioribus diſpoſitionibus contrariãtur. quare, poſt illa oracula alius modus ſequutus eſt illi contrarius. primus tamẽ motus non ex toto perijt, ſed tantum ad tempus, licet ualde longum: ueluti ſi ſanguis men

Miracula quæ ſint.

struus corrũpitur & generatᷣ homo, nõ in ęternũ materia priuabitᷣ sanguine mẽstruo & stabit sub forma humana, uerũ fiet per circulũ & uicissitudines, quãdo quidẽ tẽpus sit infinitũ: & infinita secundũ speciẽ esse nõ possunt. Quare, sic erit de istis ligibus, q̃d reiterabũtur secundũ speciẽ, sed nõ secundũ indiuiduũ. Vnde Aristoteles dixit, infinities esse renouatam philosophiã, & infinities fuerũt eædem opiniones secũdum speciẽ, non autem secundum indiuiduum. sic itaq; ut existimo hęc est mens philosophorum, quanquam falsa & erronea. Hęc autem intelligantur, ubi supponatur hos effectus esse ueros & non fictos neq; fabellas. Si namq; teneamus non esse diuinationes neq; Dei prouidentiam, ut mihi uidetur Cicero tenere in lib. secũdo de diuinatione: & Deum nullum esse, ut mihi uidetur eundẽ assentire in libro de natura Deorum, tunc habemus dicere hęc omnia esse figmenta, deceptiones, uel casus: & sic faciliter soluũtur difficultates. Verũ homo iste in dicto libro de Diuinatiõe mihi uideᷣ negare dęmões,

Secundũ speciem omnia reiterari.

Philosophorũ opinio improbata.

Cicero atheos.

& in libro de natura Deorum negare Deos esse. Quare non immerito mihi uidetur Augustinus in cap. 9. lib. 5. de ciuitate Dei de ipso dixisse. Cicero dũ cõtendit homines facere liberos, fecit sacrilegos. puto autem, bona uenia dixerim, Ciceroni contigisse, quoniã quãquam fuit clarissimus orator, minimè tamen fuit philosophus. Ad nonam autem & ultimam dubitationem, in qua dicebatur, nos magis historiam conscripsisse, quàm philosophiam docuisse, dicimus, Quod cum philosophi sit caussam naturalium effectuũ reddere: hoc fieri non potest ignorato quia est: ut primo posteriorum 2. scribitur. tales autem effectus rarissimi sunt: ideo fuit necessariũ eos declarare. nulla autem ars melius & accommodatius hoc facere potest ipsa historia. hinc est quod historia usi sum9: & quamuis multa modernorum occurrerent ad hoc negocium pertinentia, tamen ut maior fides adhibeatur, non adducere curaui nisi grauissimos & apꝓbatos historiæ scriptores. Quod uerò adducebatur de poëtis, hoc magis factum

Ad nonam

Philosophi munus.

Author cur historijs sit usus.

ctum est ad firmandum, & animos demulcendum, quàm quod necessitas exposceret: quare, &c.

Caput 13. in quo ponitur quid determinatè sentimus, ponendo multa per modum conclusionum.

QVoniam secundum prędicta utrique parti fauere uidemur, ne inspecturi has nostras qualescunque lucubrationes, nos in hac materia indeterminatos existiment, ideo hoc ultimo capite quædã per modum conclusionũ apponere uolui, per quæ, quid determinate in hac materia sentiamus, apertè intelligi posit. Supposito igitur hos effectus ueros esse, ueluti sæpius diximus: quoniam aliqua quæ referuntur multotiens esse falsa reperiuntur: uerũ inuenta esse ad surripiendum pecunias, uel ut in honore habeant̃, uel propter aliquod scelus: aliqui existimarunt hæc omnia quæ referuntur deceptiones & fraudes esse, quod minimè arbitramur, ueluti superius diximus: nam neque omnia talia

Primū conclusio. sunt falsa. hoc itaq; supposito, sit ista penes nos prima conclusio. Qui ad mentem Aristotelis aliquas substantias immateriales præter intelligentias mouentes orbes ponunt, minimè Aristotelici dicendi sunt, imò prorsus ab eius dogmate alieni habeantur. Conclusio manifesta est, primo ex eius sententia in 12. Metaphysicæ, in qua apertissimè illud ponitur. Secūdò ratione firmatur, quoniam tales substantiæ cū sint perpetuæ & intelligentes, animalia corporea non sunt sensum habētia, ut ipse Aristoteles in fine tertij de Anima contendit ostendere. oportet igitur secūdum ipsum de uirtutibus animę tantum habere intellectum & desiderium: sunt igitur penitus abstractæ & immobiles. quęritur igitur an tales ponantur ex aliquo apparēte quod saluari non possit absq; esse eorum, aut sine aliqua ratione ponantur? secundum nedum alienum est ab omni physica grauitate, uerum ab unoquoq; qui uanus & uacuus haberi nō uult. oportet igitur confugium habere ad primū: Verū pro corporibus cœlestibus & genera-

Angelos uel dæmones secundum Aristotelē nō esse.

generationibus & corruptionibus huius inferioris mundi ponendi non sunt: quandoquidem Deus & intelligentiæ ad hæc sufficiant, naturaq; nihil ociose operetur. erit igitur necessarium ponere pro talibus effectibus commemoratis, utpote pro oraculis saluãdis, pro dęmoniacis, & reliquis superius positis, ueluti communiter dicitur. Verũ his cõcessis, penes Arist. tales substãtiæ introducendæ non sunt: quoniam uel ista fiunt ab intelligentijs mediantibus corporibus cœlestibus, uel ĩmediatè à b Angelis & dæmonibus non primũ ut notum est, sic enim uocem suam ignorarent, neque secũdum. primum quoniã instrumentum immaterialium immediatũ, nõ potest esse aliquid corruptibile. Si nanq; esse potest, uana essent corpora cœlestia, neq; omnem motũ generabiliũ & corruptibiliũ oporteret reducere in motum æternum, qui est motus cœli, ut de se notum est: huic aũt omnis Aristotelica doctrina reclamat, ut sciũt etiã parũ in ea exercitati. Secũdò, & est ferè idẽ, est quoniã si angelus uel dęmõ imme

immediatè moueret aliquod corpus generabile & corruptibile, hoc fieri non posset absq; sui multiplici mutatione: nam quod nunc moueret & prius non mouisset, cum talis motus per positionem non dependeat à corpore cœlesti, pro cuius mutatione reddatur causa nouitatis mot9, oportet ipsum mutari: quoniam non est nouitas in effectu absq; nouitate in causa. Amplius, quoniam mouens contangit motum: si dæmon mouet corpus ab oriente in occidẽtem, dæmon simul erit cum tali corpore moto: cumq; secundum totum tale corpus sit continuè in alio loco (non enim ad modum motus cœli mouetur, quod nõ mutat locum secundũ subiectum) ideo dæmon mutaretur secundum locum. hoc autem remotißimmum est ab Aristotele: talis enĩ mutatio fieri nõ potest nisi in re corporali: ergo tales substantię secundum Aristotelem introducendæ non sunt. Secunda conclusio est hæc: Propter effectus quos communiter homines attribuũt dęmonibus imò & bonis angelis, non interueniente Deo secundum

Secunda conclusio.

cundum modum ſpecialem & propri-um, ſed tantum ſecundum modum generalem, dimiſſo etiam Ariſt. efficaciter probari non poteſt tales ſubſtantias immateriales eſſe. Concluſio multipliciter probatur, primò quoniam quę ſic fiunt ab angelis uel dæmonibus, aut fiunt alterando, aut localiter mouendo, aut ſecundum utrunq; modum. Verum nihil hōrum cogit: non quidem alterando, nā ut communiter ponitur, & eſt ſententia Auguſt. in 3. de Trinitate, immateriales ſubſtantiæ, Deo excepto, immediatè alterare non poſſunt, ſed tantum corpora & entia naturalia alterant. Pro ipſa igitur alteratione ſufficiūt corpora inferiora unâ cum corporibus cœleſtib.: quod ſi dicatur, requirūtur pro applicatione. uerùm neq; iſtud cogit, quoniam cœli, ueluti uidentur omnia naturalia, tranſmutant & applicant actiua paſsiuis, ut patet conſiderandi opera naturæ: cœli ipſi elementa inuicem tranſmutant: nā elementa ducūt ad omnium miſtorum generationem, in tantum quod in aqua quæ eſt frigida generāt ſtellam piſcem, qui

Elementa unde tranſmutētur.

Piſcis ſtella.

qui adeò est calidus, ut omne quod ab eo contãgitur, uratur. in terra generant aquam, in centro multa mineralia: saltẽ in uisceribus terræ ista generantur, quæ omnia elementa exigunt, cum sint mixta perfecta. ex sphæra ignis detrudunt in profundum aquarum ignem: necq; dici potest cœlos non ordinatè mouere: aut confuse & inconsultè, quoniam uidemus à perfectissimo animali & perfectissima plãta, & mixto inanimato perfectissimo usq; ad imperfectissimũ, uel imperfectissimam plantam & imperfectissimum mixtum naturam nõ deficere, nisi casu & in paucioribus. quomodo ergo natura inordinatè & inconsultè procedit, quandoquidem diuulgatissimum sit apud omnes naturam agere directam à Deo & intelligentijs omnia hæc humana regulantibus? Præterea uidemus bestias tot artificia construere, ut intellectum habere credantur. adeoque aliquę tam ingeniosè operantur, ut nullum humanum ingenium talia posset facere, ut ex animalium patet historijs. adde hominis ingeniũ quo homo
quasi

quaſi Deum imitatur. In uanum igitur propter talia oportet dęmones introducere. Secundo quoniam uidetur ualde deriſibile quod corpora cœleſtia cū ſuis intelligentijs uniuerſum gubernent & conſeruent, tantam rerum molem moueant, tot homines, tot diuerſa animalia, tot plantas, tot metalla: tot lapides generent & transmutent: tam futiles autem & inanes effectus facere non poſſint, cum rariſsimi ſint, nulliusqúe ferè momēti: imò nihil ſunt in comparatiōe ad ipſum uniuerſum: & pro his quaſi nullius ponderis reb9 oporteat nouos inducere deos & noua figmenta. Sic itaque introducens dæmones, uideat ſubuerſiones tot regnorum, tot ſubleuationes imperiorum ex infinitis præcipitijs, diluuia, incendia: et quum tot mirabilia reſpiciat in uniuerſo, quæ fieri à corporibus cœleſtib. nemo ſanę mētis unq̃ negabit, & ipſe nō dicat hoc fieri poſſe ab ipſis cœlis: certè hoc inſaniā uidetur arguere & nullam perſpicaciam. Tertiò firmatur concluſio à ſigno euidenti, quoniam iſti effectus fuerūt noti etiam

Ariſto-

Aristoteli ut supra ostendim9, & Theophrastro, Eudemo, Alexādro, uiris quorum sapientia est manifestissima: & ipsi hoc ascripserunt corporibus cœlestib9, ut diuus Thomas in quęstione de Miraculis, & de Dæmonibus, ac de Angelis, & in plerisq; alijs locis affirmat. ergo cū nullus naturaliter in quātum scimus sit in doctrina conferendus Aristoteli & uiris citatis, magnam fidem facit, quod huiusmodi effectus non conuincunt efficaciter dari tales dæmones uel angelos: quod & signo persuadetur: quoniā Gentiles uidentes Apostolos & Christianos reliquos multa miracula facere, neq; hoc Dijs neq; dæmonibus ascribebatur, uerùm existimabant hæc maleficijs & ueneficijs ab eis fieri, ut patet per Suetonium in uita Neronis. Talia autē maleficia & ueneficia credebant fieri uirtute herbarum, lapidū, partibus animalium, & reliquis huiusmodi generis illusionibus, & præstigiationibus. quo fit, ut probabiliter dici posſit, talia esse per angelos facta, non efficaciter probare Angelos esse. mirum est enim quod tot

Gentiliū opinio de dijs, uel dæmonibus.

uiri

uiri clarissimi non uidissent horũ necessitatem. Amplius, Iustinus in 36. lib. Ioseph Israëlis filium magicas artes percepisse, easq; ad Mosẽ & ad reliquos peruenisse scribit. idemq; Plinius in 30. lib. cap. 1. naturalis historiæ affirmat. quare, ipsi Gentiles existimabant hoc ex scientia magicæ fieri. Chrysostomus quoq; in expositione 17. capitis Matthei, dicit, medicos non arbitrari immundos spiritus esse, sed ex humorib9 corporis tales passiones procedere: quibus contradicit Euangelica doctrina. imò ego suspicor neq; Platonem hos uoluisse. quod si in plerisq; locis uideatur eos ponere, facit hoc propter uulgares instruẽdos, qui dæmones & intelligẽtias, tales quales homines imaginantur esse, & quoniam unus homo in pluribus locis simul esse non potest, & operatur in loco in quo ipse continetur, credunt dęmones, angelos & intelligentias à loco contineri. Quare, Plato hoc intelligens, uulgũque instruẽs, per talia corporalia instruxit: imò apud leges Deus mittit angelos in formam corporalem, quoniam ut

Platonis de dæmonibus opinio incertà

etiam dicit diuus Dionysius, aliter humanus intellectus instrui non potest nisi per hæc uelamina. Verùm quanquam inter Peripateticos & leges sit conuenientia in hoc, ut scilicet hæc fiant à substãtijs immaterialibus, distant tamen: quoniam Peripatetici ponũt hæc fieri ab intelligentijs mouentibus corpora cœlestia, & mediantibus ipsis corporib. cœlestibus, leges uerò ponunt hæc fieri ab angelis uel dæmonibus immediate & sine corporibus cœlestibus & mirũ est, non dico de uulgaribus, sed de his qui philosophiam profitentur, cum tales angeli uel dæmones non sint formæ taliũ corporum motorũ, cur magis affirment de uno quàm de altero? quid enim potest facere dæmon uel angelus alterando uel localiter mouendo talia corpora generabilia, quod intelligentiæ mediantibus corporibus cœlestibus facere nõ possint, cum uniuersum ab ipsis gubernari conspiciamus? Nihil profecto, datis huiusmodi dæmonibus uideo in eis esse pro tam mirabilibus, quod & lõgẽ magis non percipiatur in corporib. cœlestib.

Peripateticorum & Christianorũ conuenientia.

lestib.nisi quis fingat, quod pro saluandis talibus effectib.oporteat motorē cō tangere motū immediatè, & ipsum motorem transmutari à nostris precibus ut pote ab orationibus uel signis, non em̄ uidetur quod diu9 Cœlestin. Aquilanis apparuerit, nisi ibi fuerit anima Cœlestini uel bon9 angelus talē formans uisionem. neq; ibi tūc fuit angelus nisi q̄niam tūc audiuit eorum preces, & uidit corda eorum,hoc autem secundum Peripateticos dici non potest,ut de se notū est. Quare, tales spiritus necessariū esse dare,ꝑfectò nullū istorū uidet̄ nedū cogere,uerū neq; rationabiliter inuētum, in uisis enim in somno ꝑ quietē, quę nō est dubiū fieri realiter & per corpora cœlestia,quandoquidē Astrologi ꝑ peritiā Astrorū hęc interpretantur,& sciunt de his prædicere,et somnia non uerificātur nisi in certis signis & sitib9, dico,inquā non est uerum, quod mouens mentes, sic per quietem uaticinantes, immediatè ipsas contangat,sed sufficit eos contāgere per uirtutem impressam in aëre à corporibus cœlestibus: nequetamē cor

pora cœlestia uel eorum formæ aliquo modo sunt motæ ab ipsis sic somnianti bus: sed tunc fit talis motus, quoniam tunc actiua et passiua fuerunt conuenienter disposita, & non antè: neq; requiritur coniũctio propria hoc tempore, sed tantum uniuersalis, determinata tamen pro hic & nunc, ueluti satis abundè diximus suprà. Quod enim bos uel statua ediderit uocem humanam, non est quod diabolus fuerit ueraciter eius forma, sed quoniam talem uirtutem immisit in bouem uel in statuam. Cur igitur & illæ diuinæ substantiæ cum illis diuinis corporibus non possunt tales uirtutes immittere, siue talis uirtus sit qualitas, siue tantum motus localis, siue utrunq;? imò ipsos sequitur, si est qualitas non potest immediatè fieri uel à dæmone uel ab angelo, sed oportet alia fingere. Quare, nedum uerisimilius est hæc fieri à corporibus cœlestibus, sed etiam multò expeditius. oportet enim secundũ introducentes dæmones, si tales operationes fiunt per qualitatem, fingere aliqua corpora alterantia quæ non sentiũtur: quod nõ

minus

minus est mirandum, quàm quod hæc sic fiant à corporibus cœlestibus. scias tamen, quod si admittatur dæmonum definitio data ab Apuleio Platonico, de qua August. 16. capite 8. de ciuitate Dei loquitur, uidelicet dæmones esse genere animalia, animo passiua, mente rationabilia, corpora aërea, tempore æterna, longè melius hæc saluari possunt, quā si ponantur simpliciter immaterialia: nam & localiter mouerētur, & à sensibus paterentur, & familiaritatē nobiscum habere possent, optimeq́ omnia saluarentur quæ aduersus eos adducūtur, & fortassis impossibile esset uel saltem difficile hoc impugnare. Verùm hoc Aristoteles impugnat, ut 3. de Anima habetur: et leges, maximè Christi lex, non concederet hoc: quoniā Lucifer ante casum, aut erat perfectissima creaturarū, aut inter perfectissimas, & certum est intelligentias non esse tales, quales Apuleius definit. Verùm positio Apulei in se per nostra argumēta non improbatur: sed quoniam secundum ipsum, dæmon non tātum est motor, uerū & forma corporis,

Dæmō quid secundum Apuleium.

quoniam est animal corporeum, maiora fortassis ei aduersant, utpote, quod cum sit animal aëreum, tempore sit æternum, & elemētum sit materia animæ & quod sensum habeat: quæ ab Aristotele destruuntur. Tertia cōclusio sit hæc si in hoc mūdo inferiori aliquis est affectus, qui de necessitate sine causis secūdis fiat à Deo, hunc affectū Peripatetici saluare non possunt: hocq; ostendit doctrinam Peripateticam non esse ueram sed deficientem. cōclusio manifesta est, quoniam existimauit Aristoteles si Deus de nouo immediatè ageret, cum mutatio, siue nouitas in effectu inferat nouitatem in causa, cū nulla alia causa huiusmodi effectus ponat, nisi Deus: tunc in Deo caderet mutatio, & esset in potētia, & sic nō esset actus purissimus, quare neq; esset Deus. tota deductio est manifesta secundum Peripateticos, licet aliter secundum uarietatem: ex qua cōclusione infertur apud Aristotelis principia, non posse sustineri animam esse immortalem & multiplicatam, quoniam sic à Deo de nouo crearetur: ast creatio nulli

Tertia cōclusio.

Peripateticorū doctrinā esse mancam

nulli creaturę est cõmunicabilis, quia à Deo nulla secunda causa concurrente fieret, & sic, ut dictum est, apud Aristotelem Deus mutaretur, quod falsum est, neq; proficit quod ab aliquib9 dicitur, scilicet quod concurrunt causæ secundæ ut infundatur corpori: quoniam si animam sine causis secundis facere possit, quanto magis corpus sine secundis causis facere posset? Amplius, quoniã anima non depẽdet à corpore sic quod non possit esse sine corpore, ut patet post separationem: ueruntamen dependet essentialiter à corpore per habitudinem: modo faciendo animam sine corpore, nihil aufert ab eius essentia. Præterea cum anima sit per se existens, & sit id quo homo est homo, prius natura est quam corpus informet: nam est quando corpus est, & habet esse non secundum actum dependens à corpore, cum secundum naturam actu non dependeat à corpore, quia natura prius existit quã corpus existat: sed prius. nõ depẽdet à suo posteriori, ergo in creatione anima non dependet à corpore, & per conse-

Anima nõ dependeat à corpore,

consequens à causis secũdis. Vnde supposito, quod ex ordine uniuersi Deus actu non infundat animã in corpus nisi auxilio causarum secundarum, creatio tamen animæ non dependet à causis secundis: quandoquidem prius secũdum naturam est anima in se, quam sit in corpore. nam si non prius esset in se quàm in corpore, non posset esse naturaliter sine corpore. Concedimus tamen secundum hanc phantasiam, nunquam absolui à corpore, habitudine: quare, essentialiter ut sic dependet à corpore. uerũ de his diffusius in tractatibus nostris de anima diximus. Quarta conclusio, aliqua in isto mundo inferiora facta sunt, quæ nullo modo secundum Aristotelis principia saluari possunt, imò apertissimè eius dogmatibus sunt repugnantia. Conclusio probatur, nam Dionysius Areopagita in Epistola ad Polycarpum Episcopum sic scribit: Sol & Luna per summam uim statu omnino mirabili, unà cum cœlo ut essent prorsus imobiles, ipsius imperio paruerunt, atq; ad diei totius mensuram in eisdem signis omnia

Anima nõ dependet à causis secundis.

Quarta conclusio.

Aristotelis principijs quæ repugnent.

omnia constiterũt. Erit autem profecto maius atq; mirabilius, si alia atq; etiam præstantiora quæ cõtinent, ita fieri, quę uere continentur, nõ simul acta memorentur. Et hoc miraculum scribitur Iosue 10. cap. & ibidem idem Dionysius subiungit: Et cum item alia quędam dies perpetuo lumine triplo fermè quàm solet maior effecta est, & cœlũ intra uiginti horas, quem iam exigerat cursum retrogrediens repetit, dignissimoq; miraculo contrarijs orbitis tanta mora tẽporis remeat Sol, miro atq; insolito cursu motum illum annuum uaria tempororum dimensione constantẽ, intra decem horarum spatium contrahit, ipsumque totum rursus intra decem alias, nouam quandam tenẽs semitam, conficit & paucis interpositis, dicit: Quid de illo qui tempore crucis dominicæ factus est Solis defectu, dicturus es? Eramus tunc ambo apud Heliopolim, amboq; simul incidẽtem mirabiliter Soli Lunæ globum notabamus, non enim eiusce coniunctionis tunc aderat tẽpus. ipsamque rursus ac hora nona ad uesperã ad

1. Regũ 20.

ſolis diametrum ſupra naturæ uires re-
ſtitutam. In memoriam autem illius re-
uoca & aliud quiddam. Nempe enim
ut ipſe non ignoras, eam lunæ inciden-
tiam ab oriente cœpiſſe, & uſq; ad ſola-
ris corporis finem perueniſſe, ac tum de
mum reſiliiſſe notauimus. Neq; uero
eadem ex parte ut aſſolet, & incidentia
illa & repugnantia facta eſt, ſed ex ad-
uerſo diametri. Hæc ſunt quæ tunc tem
poris contigere naturam profecto ſupe
rantia, ac ſoli Chriſto poſsibilia, qui au-
thor eſt omnium, facitq; magna & ſtu-
penda, quorum non eſt numerus. hoc
habetur Marci 15. & Lucæ 23. Verũ ipſe
Dionyſius & Apollophanes Sophiſta
affirmant ſe uidiſſe, & Iacobus Faber in
Scholio illius epiſtolæ dicit Phelegonẽ
gentilem & Aphricanum hoc in ſuis hi
ſtoriis commemoraſſe. duo autem pri-
ma Dionyſius dicit in eadem epiſtola
ſic: Ac iſtud quidem Perſarum ſacerdo-
tum monumentis reſeruata hiſtoria cõ-
tines: Magiq; nunc uſque ad triplicis
mitri, id eſt, Solis memoriam celebrant,
multaq; alia miracula in eadem epiſtola
Diony-

Dionysius commemorat, quæ tantum diuina uirtute perfici possunt. ideo illa omitto hic inscribere, ne longior fiam: & unusquisq; ab eodem Dionysio legere potest. Verũ hæc tantum connumeraui, quoniam ista toti uniuerso nota fuerunt. quandoquidem rem totam continent, & nullam patiũtur responsionem apud Aristotelem: quandoquidem cœlum secundum ipsum non potest quiescere, neq; intelligentia intendere uel remittere motum suũ, ut 8. Physicorum, & 2. de Cœlo planè habetur. Quinta cõclusio. Talia miracula quæ sunt præter ordinem naturæ creatæ, & à solo Deo fieri possunt, & fiunt aliquando, ueraciter demonstrant insufficientiam doctrinæ Aristotelis & cæterorum philosophorum, ipsamq; ueritatem & firmitatẽ religionis Christianæ apertè declarant: solaq; hæc uerè & efficaciter hoc facere possunt. Prima conclusionis pars patet: Nã Aristoteles dicit corpora cœlestia nõ posse suum solitũ iter uariare, sic quod neque sistere, neque uelocius neque tardius moueri. in effectu uisum est op-

Quinta cõclusio. Miracula uera Aristotelem cõfundunt & Christianã fidem stabiliunt.

est oppositum, ergo dogma Aristotelis est falsum. & similiter dicatur de reliqs, in quibus effectus demõstrat oppositũ eorum quæ dicuntur ab Aristotele. Secunda pars, etiam patet, nam talia facta sunt in testimonium Christi, siue facta sint in ueteri siue in nouo Testamento: Verùm cum per solum Deum hæc fieri posint, ut supponimus, Deus autē non posit testari pro falsitate, quoniam ipse ueritas est, ut Ioannis decimo quarto dicitur: & Plato in 2. de Republica: Si Deus est, non mentitur: & si mentitur, Deus non est. Amplius mendacium est defectus: ubi defectus, ibi potētia, ubi potentia, non est actus purisimus: Deus autē est actus purisimus, in Deo ergo non potest esse falsum testimonium: ergo Christi doctrina uerisima est: quod fuit secunda pars probatur & tertia, scilicet, quod & sola talia probant: quoniam quòd est commune litigantibus, nõ est pro aliquo magis quàm pro alio. cũ itaq; lex Christi & doctrina Aristotelis cõueniant in naturalibus, naturalia nõ probassent Christum esse uerũ Deum: Vnde

Deus mentiri non potest.

Vnde si Christus uoluisset probare se esse filium Dei, quoniam sufferebat iniurias, non fuisset signum sufficiens: quia & multi alij tales reperiuntur: sed quod ex quinque panibus & duobus piscibus, pauerit quinque hominū millia, & adhuc superfuerint cophini duodecim: hæc euidenter demonstrant ipsum esse dominum. quare, dixit: Opera quæ ego facio, nemo potest facere: uolens ostendere se esse filium Dei. Item quod opera quæ fiunt uirtute dæmonum, non erant sufficiētia ad ostendendum dæmones, quandoquidem & talia etiam per naturam fieri possunt, satis probabiliter persuadetur: quoniam Dionysius, cuius doctrina post Testamentum uetus & nouum secundum sacros doctores primū locum obtinet, qui fuit maximus Aristotelicus, ut de eo refert Thomas in 1. quæst. 14. distinct. 2. Sententiarum semper insequutus est Aristotelem ante miraculum factum in Christi passione de eclipsi, ut ipse memorat: & ipsi ualde nota erant ista experimenta: quę tamen non mouerunt eum. Nam exercitato in philo-

philosophia, faciliter patere potest ista non esse præter cursum & posse naturæ, quanquam raro fiant. uerũ tanta eclipsi uisa, statim mutauit sententiam: Vnde stat nostra 5. conclusio. Sexta conclusio est hæc: Quicquid affirmatũ est per scripturam canonicam, & uniuersaliter decretum est per sanctam ecclesiam catholicam, illud totum firmum, ratum, ineuitabile, inconcussibile, & prorsus sine aliqua dubitatione tenendũ est: quicquid uerò damnauerit, à nobis reijciendũ est. Conclusio patet: Nam ex principijs ueris non possunt sequi falsa, cum ex ueris nil nisi uerũ sequatur. Cum autem fundamentum catholicæ Dei ecclesiæ sit Christus qui est pura ueritas, & dixerit Apostolis & eorum successoribus fidelibus, uobiscum ero usq; ad consummationem seculi, & non permittat ecclesiã sanctam errare in essentialibus, ideò cõclusio uera. ex qua infertur Septima cõclusio, scilicet, quod cum ecclesia demones & angelos esse determinet, & talia quæ dicta sunt aliquando operari, sine aliquo dubio uel scrupulo hoc firmissime tenẽ-

Serta cõclusio.

Quæ dogmata tenenda sint.

Septima conclusio.

Dæmones et angelos eße concedit author.

me tenendum est. Et quamuis talia per naturam fieri possint, & de facto fiant absq; eorũ præsidio, tamen si quod per ecclesiam determinatum est esse factũ per dæmones, uel per angelos, uel per naturam, sicuti ipsa ecclesia præcise determinat, tenendum sic est. quandoquidem regulatur à syncero uerbo Dei & spiritu sancto, in quo & à quo & p quẽ nulla potest esse falsitas. si autẽ ratio humana, uel authoritas aliqua, siue sit Aristotelis siue Platonis, seu cuiuscunq; alterius est in oppositum, ea nõ est admittenda, quoniã ab homine procedit, qui ut in pluribus est in errore, et in hoc caliginoso & umbratili mundo uerum discernere non potest. Vnde ait diuus Augustinus 31. cap. 10. libri de ciuitate Dei, diuinæ authoritati, humana cedat fragilitas. Scimus enim uerè Christum fuisse uerum Deũ: & uerè & certissimè scim9 ab ipso nõ posse procedere mendaciũ: neq; in hoc captiuamus mentes nostras, uel saltem Apostoli & illi qui uiderunt. in reliquis uerò quę à Christo & eius ecclesia dicũtur & determinantur, si nobis appare-

Rationẽ uel authoritatem humanã nihil cõtra fidẽ & eius dogmata unquam ualere.

Christianæ fidei certitudo.

appareant impoſsibilia, benè oportet mentem captiuare. Quare, dixit Saluator Ioannis 15. Si non ueniſſem & locutus eis fuiſſem, peccatum nõ haberent: nunc aũt nõ excuſationem habẽt de peccato ſuo. Cũ itaq; illum fuiſſe uerè Deũ ſciamus, eius pręceptis parere debem9. Nam ſecũdum Auguſtinum 32. libri 16. de ciuitate Dei, Diuino intonante oraculo, non eſt diſputandum, ſed parendum ſine mora, eius dictis ſine inquiſitione uel interrogatione adhęrere debemus: quoniam, ut inquit Plato in Timæo impoſsibile eſt deorum filijs non credere, quanquam incredibilia dicere uideantur. quanto magis uerbo quod eſt ipſa ueritas? Ariſtotelem autem & Platonem ſcimus fuiſſe homines mortales, ignorantes, & peccatores, ueluti ipſi de ſeipſis dicunt. Quare, fatuum eſt in omnibus fidem eis adhibere, & præcipuè in his in quibus Chriſtianę religioni aduerſantur. Et quamuis eorum rationes aduerſus religionem uideãtur nobis apparentes, & fortaſsis neſcimus perfectam earum ſolutionem, unica ſolutio

Chriſti præceptis parendum ſine diſputatione.

Ariſt. & Plato ignorãtes. Ideo Hieron. *philoſophos uocat hæreticorũ patriarchas.* Tom. 3. fol. 113.

lutio est, quoniam fidei aduersatur, ergo quod dicitur ab eis falsum est. Impossibile namque est Deum mentiri, neque præstigiari. Dicitur tamen ad illas primas rationes, & primitus ad primam, Deum & intelligentias siue bonas siue malas singularia cognoscere. Cunqúe quærebatur de modo, quanquam diuersi sunt modi dicendi: mihi tamen ille ultimus uidetur probabilior, scilicet quod cognitionem singularium accipiunt à sensibilibus, ueluti & nos facimus. rationes autem quæ fiebant aduersus hunc modum, procedunt secundum principia Aristotelis supponentis duo falsa: unum, quod Deus non posit agere præter communem ordinem naturæ, & absque corporibus cœlestibus: hoc autem monstratum est esse falsum per quartam conclusionem. Alterum etiam falsum supponebat, scilicet, quod intelligentiæ non sunt mutabiles, & quod nihil de nouo intelligant, quod solius Dei

Vnica solutio aduersantiũ nostræ religioni.

Ad primam rationem cõtra fidem, respõsio.

Arist. falsa supposita.

Intelligentiæ.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

est proprium, cum in eo nullo modo sit potentia. Cum autem omnia præter Deum quoquo modo potentia habeant, sunt mutabilia, & aliquid de nouo recipientia: licet cum sint abstracta à materia, non sunt corruptibilia. Veluti etiam corpora cœlestia sunt æterna, & tamen subijciuntur motui & nouitati. quare nouitatem suscipiunt, neque, ut existimo, omnia singularia intelligunt, uelut neque nos intelligimus: neque uniuersaliter singulare quod unus intelligit, alter intelligit. Vnde, quia fundabatur illa ratio super immutabilitatem intelligentiarum, & hoc sit falsum, ideo tota ratio perit. Ad secundam dicitur, quod fortasis cum illæ res naturales, & si sunt sensibiles, tamen ex eorum paruitate nos latent, uel dæmones præstigiant sensus nostros. Et quamuis non sit impossibile aliquem hominem sic operari, ut angeli & dæmones in aliquo casu operantur, uerisimilius tamen est ta-

Ad secundam.

est talia operari per angelos & dæmones. Primò quoniam sic determinat Ecclesia. Secundò quod sint sapientiores & magis callidi. Tertio, quoniam sint uirtuosiores, quare, in tempore imperceptibili mouentur de oriente in occidentem. Nam si uenti & flatus sunt tam ueloces, quæ sunt corpora, quanto magis isti spiritus quibus non est resistentia, uel si est, quasi nulla? Vnde uerisimiliter uidetur, per homines talia non posse operari. neque obstat quod cum non sint corpora, non possint moueri: quoniam motus iste est alterius generis à motu posito à philosophis: de quo theologi abundè determinant. Quod uerò tertio & ultimo adducebatur, quoniam sine eis possumus saluare apparentias: dictum est quod non omnes apparentię per dicta à philosophis saluari possunt, ut per conclusionem quartam ostensum est. dicitur & secundò, quòd quamuis aliqualiter possunt

Angelorum & dæmonum uis

Angelorum motus.

Ad tertiam.

saluari, non tamen accommodatè, ut uisum est in solutione secundæ rationis immediatè ante hanc. Tertiò dicitur, quod cum ecclesia ex scripturis sacris ponat tales spiritus, sine apertissimo inconuenienti non possumus eos negare: dicimusque ulterius falsissimum esse quod assumebatur, tales, scilicet spiritus tantum esse propter huiusmodi experimenta siue effectus. imò habent causas aliquas, & officia longè præstantiora, quæ philosophis non fuerunt cognita, imò abscondita: sed sunt aperta in Christum credentibus, & pientissimis uoluntatibus, quales fuerunt prophetæ, Apostoli, & sancti uiri. Quare, nihil est quod adducebatur. Si quod autem superest, ad quod responsum non sit, ut existimo, per ea quæ dicta sunt, responsio patere potest. & hæc de capite 13. & ultimo.

Angelorum et dæmonum officia sunt philosophis abscondita.

PER-

PERORATIO.

HAbes itaque compater charissime, quæ, ut mea fert opinio, Peripatetici ad ea quæ quæsiuisti, dicere uerisimiliter haberent. habes & quæ Veritati & Christianæ religioni consona sunt. Quantum autem religionem attinet, si quid in his dictis nostris offendetur, quod sanctæ Ecclesiæ catholicæ aduersetur, uel ei minus placeat, illud totum reuoco, & humiliter eius correctioni me subijcio. In his uerò quæ ad disciplinam Peripateticam pertinēt, illud quod Aristoteles in ultimo capite Topicorum sexti de Conuentionibus refert, obseruari cupio: donec melior ista appareat: quia meliori apparente, prior pareat. Sic quoque ego seruandum puto, ut nostræ responsiones tam diu teneant, donec meliores reperiantur. Ego enim in

Ecclesiæ iudicio se subijcit.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

Operis difficul tas.

hac materia uerius nihil quàm aliquid ab alijs accepi. difficile est autem inuenire & perficere. quare, sat sit inuenisse, si non perfecerim. Nam scientiæ per additamenta fiunt. Et nisi Phrynis fuisset, ne Timotheus quidem, ut scribitur secundo Metaphysices. De omnibus autem infinitæ sint gratiæ ei qui sine omnibus esse potest: nihil autem sine eo neque esse neque imaginari potest: à quo omnia, & non ipse ab aliquo: in quem omnia ordinantur: & ipse in nihil ordinatur: est enim alpha & omega, principium, scilicet & finis: sed ante principium nihil est: post finem non est finis, qui est Deus benedictus in secula seculorum.

Deo gratias agit.

Perfe-

PErfecta est itaque hæc nostra lucubratio, quæ de Incantationibus nominari potest, per me Petrum filium Ioannis Nicolai Pomponatij Mantuani, in felicissimo Gymnasio Bononiensi, in capella sancti Barbatiani, die 16. Augusti M.D.XX. anno octauo Pontificatus Leonis X.

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

PETRI POMPONATII MANTVANI, DE NATVRALIVM EFFECTVVM Causis, siue de Incantationibus

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

PETRVS POMPONATIVS DE FATO, LIBERO ARBItrio, & de Prædestinatione.

NOn defuturos esse scio qui me de Fato, de Libero arbitrio, & de Prędestinatione scribētem superfluū perambitiosumq́ꝫ censeant. Nam quid in tam examinatis quæstionibus dignum adduci potest scriptione, quod acutissimè, grauiter, & copiosè à maioribus nostris prius scriptū non sit? Quare si ea quæ à priscis subtiliter inuenta sunt, etiam commemorabo, meritò cornicula pauonis amictū induta, & dicar, & habebor. Si autem mea recensebo, (quādoquidem nisi futilia, & inania dicere possim) ab omnibus spernar, & irridebor. Verùm ijs uerbo Fabij Maximi respondendum puto: quem, quod

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

cum aduersus Hanibalem non dimicaret, de timiditate accusaretur, sic calumniatoribus dixisse ferunt: Imò ego longè formidolosior essem, si scommata et conuitia uestra timerem. Quapropter neque ego aliud ijs responsum uolo, nisi quod si maledicta sua ab hoc nostro instituto me retraherent, longè uanior & ambitiosior essem. Neque enim tã grande opus aggredi, illud meum fuit consilium, scilicet, ut apud Bibliopolas libri nomen meum celebrantes haberentur: sed aduersus ignorantiam meam murmurantis consciẽtiæ scriptũ ad hoc me compulit. Namque ut uerum fatear, & ignorantiam meam non erubescã, quanquam infinitorum pene auctorum scripta legerim, minimè tamen mihi satisfacere potui. Quare cũ peculiares dubitationes aduersus eorum dicta haberem, eas omnes in unum redigere uolui, atque libellum compilare, non quidem ut alios doceam, quandoquidem inscius sum: sed magis ut me ignorantem alij doceant. Etenim si corpore laborantes tam studiose sanari procurant: quanto

igitur

Igitur magis qui nomen philoſophi cõſequi deſiderat, ignorãtiam atq; errorẽ formidare debet. Nam quanto humanus animus ſuo corpore præſtat, tãto ſanitatem ſuam antecellit. Et quanquam preclara Grecorum & Latinorum, imô fere uniuſcuiuſq; gentis ingenia, de ijs tractatus compoſuerint: qui tamen nuperrime ad manꝰ noſtras peruenit hãc materiam pertractans, Alexandro Aphrodiſio aſcriptus, qui quanquam (ut mea fert opinio) nihil ſcribat, quod & à noſtratibus non ſcribatur. Quia tamen nihil niſi Peripateticum adducit, & admodum copioſe: ideo in primo hoc noſtro uolumine, ad eum duntaxat uertet ſermo. In cæteris uerò libris, paſsim & de Peripateticis & nõ Peripateticis tractabimus. Et unuſquiſq; liber in fronte oſtendet, quid in libro illo agẽdum ſit, uelut in ſubſequẽtibus manifeſtabitur. Deo itaq; opitulãte, rẽ ipſã aggrediar.

Caput primũ, in quo colligũtur quaſi per concluſiones, quæ in proœmio Alexandri continentur.

QVoniam, ueluti in Præfatione diximus, huius nostri instituti intẽdimus pro uiribus nostris examinare ea quæ dicuntur ab Alexãdro Aphrodisio in suo libro de Fato, & Libero arbitrio: ideo sigillatim unũquodq; eius capitulum ponemus, non omnia eius uerba referendo, sed duntaxat sententiam: & colligẽdo eius dicta summatim, & quasi per conclusiones. Primũ itaq; â procœmio eius incipiẽtes, dicimus, ut nobis uidetur. Alexander in prima parte sui procœmij aperta adulatione adulatur utrisq; Cęsaribus, scilicet diuis Seuero, & Antonino, cum sacrificium eis se afferre dicat: hoc enim solis dijs conuenire uidetur. Secundò proponit, quod in hoc suo libro uult determinare, quantũ de Fato, & Libero arbitrio. & quãq; aliorũ philosophorum, utpote Stoicorum dicta recensebit: tamen Aristotelis sententiam precipuè tuebitur, & aperiet. Tertiò, ex duobus placitũ de Fato, nulli secũdum, ordinat. Primò, ratione necessitatis eius, quandoquidem ubiq;, & circa omnia uersetur. Nec enim

eodem

eodem modo circa agenda ſe habent, qui omnia neceſsitate & fato fieri credunt, & qui putant, aliqua nullis etiam præcurrentibus cauſſis fieri poſſe. Secũdò eandem conſiderationem de Fato commendat ex non facili inuentione ueritatis, imò difficilimo, cum utrię opinioni multa ex his quę euidentiſſima ſunt aduerſentur. Quartò, aſsignat rationem, cur cum Ariſtotelis opinionem ſolam ueram eſſe exiſtimet, Stoicorum tamen placita cum fundamentis ſimul adducet: & eſt, ut dictorum aduerſariorũ oppoſitione, ueritas nobis apertior fiat, ac dilucidior: quoniam cõtraria iuxta inuicẽ poſita, magis eluceſcũt, ſecundum tritum prouerbiũ. Quintò dat modum, quo proceſſurus eſt in hoc ſuo examine: quoniam nõ per modum demonſtratiuum, ſed ſolum ad certiorem doctrinam intendentem ſermonem. Quod fortaſsis altera duarum cauſarum dixit, aut ad euitandum arrogantiam & modeſtiam Philoſophicam ſeruando, aut quoniam Fatũ eſſe (ut pòſt dicit) nõ eſt ſtabile, neq; quid ſit Fatum

ipſum. ſed tamen Dialecticè proceden-do, hæc duo declarando, & ad obiecta reſpondēdo, ueluti eſt natura procedē-di in per ſe notis, aut quaſi per ſe notis: ſicuti Auerrois quoque in quamplurimis locis teſtatur. Sextò (ut mihi uidetur) iterum ipſis Cæſaribus adulatur cū eodem inſtituto, ſcilicet per magis certa procedere ipſos in omnibus ſuis actionibus dicat, adeò ut nulla ſit actionum ſuarum inuenire, quæ uiſionem intentioni ueritatis proponat. Septimò & ultimò eoſdem Imperatores deprecatur, ut ſi quid eius Alexandri dictis addendum eis uidebitur, aut quod maiorem declarationem faciat, aut quod melius dici uideatur (quandoquidem omnia uno libro cōplecti non poſsint) reſcribere dignētur. Hæc (ut puto) ſummatim in illo proœmio continentur.

Caput ſecundum, in quo ponuntur ea quæ in ſuo primo capite continentur.

RVbrica primi capitis eſt, Non eſſe inquirendum, an ſit Fatum, ſed qd ſit.

fit. Quare, Alex. ſic procedit ad primũ: Fatum eſſe aliquid, & cauſam à qua rerum quædam fiunt, ſatis cõfirmat communis hominum exiſtimatio. Et quoniam quis dicere poteſt, hæc non uidentur probare Fatũ eſſe, non tamẽ uidetur bene inferri ex cõmuni exiſtimatione, ſic rem eſſe. quare Alexander ſubiungit: Nec tamen uana aut omnino à uero remota eſt cõmunis hominũ natura, ſecundũ quã de aliquibus inter ſe cõſentiũt. Deinde excipit aliquos ab hac regula, ſiue declarat, cur aliqui à cõmuni ſententia hominũ diſſentiãt, quibus fides tñ non eſt adhibenda: & ideo ſubiũxit: Et inter hos illi præſertim, qui nõ ob aliquas prius æditas ab eis opiniones, ut earum conſequentiam ſeruent, aliter dicere fortè coacti ſunt. Et exemplificat de Anaxagora Clazomenio, q̃ cõmuni hominũ credulitati de Fato aduerſatus, nõ extitit fide dignus. Aſſerit tamen nil Fato fieri, eorum quæ fiunt: ſed uanum penitùs eſſe nomen, & (ut puto) uult Alex. dicere, ideo Anaxagoram ſic dixiſſe, ut tueretur aliquod aliud

 ab ipſo

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

ab ipso dictũ, in quo uel apertè, uel consequẽter negabat Fatum. Si quis autem diceret, pugnantiã esse in dictis Alexandri: in Rubrica nanq;, & in alijs locis, nõ esse inquisibile, an sit Fatum, sed supponẽdum: uerum cum hic probet Fatum esse, cũ nihil probetur quod non sit inquisibile, (cum Poster. 2. quęstiões sunt æquales numero ijs quæ uerè scimus:) Fatum igitur esse, est inquisibile. Huic puto esse dicendum secundum sententiam Auerrois 3. Com. 3. Physicorũ, & ex multis alijs locis, istam uerè non esse pbationem, sed tamẽ aliqualem manifestationẽ, qua utimur in per se notis, uel in his quæ sunt per se nota. Quæ aũt talia sint genera argumentationum (si argumentatio licet appellari) non est præsentis instituti. Et sic dictum sit de primo, uidelic. quod Fatũ sit. Secũdò Alexander dicit, quòd quãq; fere omnes Fatum esse concordes dicant, disconueniunt tamen in Fati quiditate, & in quib9 Fatum inueniatur: imò aliqui sub ipsismet aliquãdo discõueniũt, & dissentiũt: nam ad occasiones, & occurrentes fortunas,

tunas, opinionem de Fato transferunt. Per hæc (ut existimo) uoluit Alexander dicere, q̊d unus homo aliquãdo credit oĩa Fato fieri, aliquãdo uerò nõ credit, utpote cum sibi aduersum & sinistrum contingit, transfert hoc in fatũ, creditq́; ipsum ineuitabile esse: cũ uerò prospe- rum & dextrum prouenit, existimat il- lud euenisse ex suo consilio, & prouidẽ tia: & sic sibi non constat, & secundum euentuum uarietatem mutatur in fati opinionem. Tertiò ut mihi uidetur A- lexãder connumerat opiniones diuer- sas de Fato. Vna est, quod quidam exi- stimauerunt omnia quę fiunt, Fato fie- ri, ipsumq́; esse quandã ineuitabilẽ cau- sam, & irrefragabilem. Secũda est alio- rum, qui nõ omnia Fato fieri autumãt, sed etiã alias esse eorũ quæ fiũt causas opinantur, nec Fatũ, quid esse ineuita- bile, & firmũ ponunt, sed eorum quoq́; quę Fato fiũt, aliqua non Fato fieri, sed præter sortem & fatum, ut poetę dicũt. Hoc fortassis Alex. dicit, quoniã fatum apud Poetas idem est quod naturale: & pręter fatum, quod uiolentum & nõ

naturalem, ut est illud apud Virgilium 4. Aeneid. circa finē: Nā quia nec fato, merita nec morte peribat. hoc est, morte non per naturā ei debita, sed uiolēta. Et Ouiduis: Est aliquid fatoq; suo, ferroue cadentem, In solita moriens ponere corpus humo. Fato suo, hoc est, morte sibi ex natura decreta. Tertia opinio est aliorum, quibus omnia quæ fiūt, fato uidētur fieri, & ijs maximè, quæ à fortuna sunt aduersantur: in bis autē quæ ad agendum proposita sunt, rectè agentes, seipsos rectorum actuū causas esse existimant: quandoquidem hęc nō occurissent quæ occurrerūt, nisi hęc potius egissent quàm illa, cum æquè & nō agendi facultatem haberent. Hęc autē tertia uia non uidetur mihi differre à prima, nisi quantū declarat, quomodo cōsilium nostrum, & Liberum arbitrium subijciant fato: & quod fato fieri, & cōsilio fieri, non habent inuicem pugnantiam: quādoquidem & quod sic taliter consultamus, fato euenit: nisiq; sic consultaremus, nō euenisset quod euenit, & præcipuè in recto consilio. Hoc autē distin-

distincte non ponebat in prima uia, & fortasſis quod ſecũdum primã uiã dicẽdũ eſt, noſtrũ cõſiliũ nihil eſſe, quiã ſiue cõſultem9 ſiue nõ cõſultem9, nõ min9 euenit, quod tamẽ repugnat tertiæ uię. Mihiq; uidetur, quod prima uia ſit uia uulgarium, qui dicunt noſtra cõſilia nihil eſſe, ſed eſſe ex toto uana. Tertia uerò uia, eſt uia Stoicorũ, & Peripateticorum, dicentium, ſine conſilio res humanas non euenire, & ipſa conſilia eſſe etiam fatalia. Quam opinionem, infrà Alexander intendit deſtruere. Quartò Alexander infert cauſam, quare de Fato diſputandum ſit, dicens: Ob hanc inter Philoſophantes diſcordiam, neceſſaria eſt de Fato inquiſitio nõ an ſit, ſed quid ſit: & in quibus eorũ quę fiunt & ſunt, eiuſmodi natura reperiatur. Quintò epilogat circa capitulum, dicens: Manifeſtũ eſt eſſe Fatũ, ipſumq; eſſe cauſam eorum quę fiunt, omneſq; qui ipſum eſſe confitentur, unanimiter hoc concedũt, quanquam non omnes eodem modo ponant, ut ex dictis apertum eſt.

Caput

Caput tertium, in quo ponitur secũdum capitulum Alexandri.

COnclusо in primo capite, Fatum esse causam: in hoc secundo uult declarare, in quo genere causę fatum ipsum reponendum sit. Ideo in Rubrica dicitur: Quatuor esse omnium causarũ genera, & fatum agentibus causis annumerãdum esse. Primò itaq; Alex. diuidit causam in sua genera: quoniã est causa de numero multipliciter dictorũ, nullumq; talium notum esse potest absque propria diuisione prolatum. Secũdo dicit causam diuidi in quatuor modos, ut Aristot. demonstrauit, uidelicet in Agentẽ, in Materialẽ, in Formalem: siue in eam quæ secundum speciem, & in finalem, cuius gratia fit quod fit. Tertio, inductione & exẽplo probat dictũ numerum: quæ omnia cum satis aperta sint, aliter in hoc non extendam sermonem meum. Quartò & ultimò concludit, in quo genere causę sit ipsum fatũ, dicens: Cũ igitur tot sint causę, differẽti m q;a

tiamq; inter se notã, habeât, Fatum inter agentes causas meritò numerauimus, conditoris statuę artificis rationem seruans ad ea quæ ab ipso fiunt. Alex. (ut mihi uidetur) nulla usus est probatione ad hoc: quoniam si causa est fatum ueri similiter ad nullum aliud genus reduci potest, prętercq; ad efficientem causam, ut patet discurrenti per alia genera. Amplius ex cõmuni hominum concessione hoc patet: quoniã omnes qui ipsum ponũt esse, efficietẽ causam esse ponũt.

Caput quartum, in quo continetur tertium capitulum Alex.

CVm Alexander in præcedenti capite conclusisset, Fatum ipsum esse de numero causarũ efficientium: nũc in hoc suo tertio capite uult declarare, in quẽ modum efficiẽtium causarum, Fatum reponendum sit: nam & efficiẽs causa multos habet modos, unde & in Rubrica dicitur, quot sint agentes causæ, & sub qua earum Fatum contineatur. Primo itacq; loco pręsentis capitis suam

am proponit intentionem, dicens: Consequẽs fuerit de agentibus causis sermonem facere, subiungitq; rationem: Sic enim manifestum fuerit, an omnium quæ fiunt, causam Fato deputemus: aut etiam aliæ præter ipsum causæ sint concedendæ.

Secundò ponit diuisionem quandã, quam & Aristot. in 2. Physicorum ponit, de effectricibus causis, uidelicet, q̃d aliquæ agunt gratia finis, cum effectum intendunt: aliquę uero, nullius gratia: Eiusmodi aũt sunt, quæcunq; nõ ex intentione aliqua ab agente fiunt, nec ad aliquem finem determinatum referũt, eius modi sunt fructuum quorundam attrectationes, & circumuolutiones, capillorum contactus, & extensiones, & his quęcunq; similia, quæ quod fiant nulli dubium est, non tamen finem habẽt & causam, quę hoc uerbo (eiusmodi gratia) nuncupatur. Quæ ergo sic inconsiderate fiunt & simpliciter, nullam habent diuisionem, quę ratione aliqua comprehendi potest.

Tertiò Alexander subdiuidit ef-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

fectricem causam, quæ cuius gratia agit: quoniam aut à nostra agit, aut à ratione proficiscitur.

Nam quæ naturam habent, suæ generationis causam numero quodam & ordine in terminatum finem protendunt: ad quem cum peruenerint, à generatione quiescunt: nisi quid naturale hoc ipsorum iter in præstitutum finem impediat. Quæ etiam ratione fiunt, finem aliquem habent: nihil enim eorum quæ ratione fiunt, aliquo non proposito sine fine fieri possunt: sed ad aliquam intentionem hæc omnia referuntur. Ratione namque fiunt, quæcunque ab agentibus fiunt, quæ de hisce ratiocinantur atque componunt, quó nam fieri pacto possent. Sic fiunt omnia quæ ab arte & uoluntate fiunt.

Quartò Alexander ponit differentiam inter ea quæ ratione fiunt, & ea quæ natura fiunt, dicens: quod quæ natura fiunt, factionis in se principiũ & causam habent: est enim huiusmodi principiũ natura, & fiunt quidẽ ordine quodã, nõ tamen

tũ quod natura ipsorum operatrix ue-
luti ars ratiocinatione utatur. At ea
quæ arte fiunt & electione, non intrin-
secum, sed extrapositũ habent hoc prin
cipium, & causam agentem, & ab agen
te fiũt, quod de ipsorum factione ratio-
cinatior atq; discurrit. Quintò Alexan-
der uult quod casualia & fortuita repo-
nantur in numerum Causarum effectri
cium, quæ agũt in ratione finis, dicens:
In his quę gratia cuius fiunt, numerant
quę à fortuna & casu fieri credita sunt;
hac differentia ab ijs quę principaliter
alicuius gratia fiunt, quod in illis omne
quod ante finẽ fit, finis gratia fit: in his
uerò ea, quę ante finem fiunt, alterius
gratia fiunt: sed occurrit eis alterius gra
tię factis, ut finis sit, id q̃d fortuna casu-
ue fieri dicitur. Sexto Alex. his diuisio-
nibus positis, uenatur in quo membro
dictarum diuisionum Fatum ipsum re
ponẽdum sit. Et primò excludit fatum
ab illo membro primę diuisionis, scilic.
quod non agat gratia alicuius. & eius
ratio est: quoniam semper in aliquo fi-
ne fati nomine utimur, cum ipsum fatũ
esse

esse dicimus: icciirco in ijs quæ gratia ali cuius fiunt, fatum esse respondeamus. Septimò indagatur, an fatum ipsum uniuersaliter sit in omnibus, quæ propter finem agunt: ideo à membro secundo, scilicet à ratione, fatum ipsum excludit, & utitur his rationib9: Quæ Fato dicũtur fieri, non possunt non fieri: sed quæ à ratione nostra fiunt, hoc ipso secundùm rationem fieri uidentur, quod qui agit, ea quoque non agendi facultatem habet: quæ enim ab artificibus ex arte fiunt, non uidentur ab ijs necessario fieri: sic enim agunt singula, ut æquè etiam possint illa non agere. Quare sequitur, ut quæ à ratione nostra proficiscuntur, à fato non proficiscantur. Secundò probat, ducendo ad inopinabile, dicẽs: Nõne præterea domum scamnumúe ut fato dicat fuisse facta, aut lyrã fato concinne compactam esse. atqui eorum quib. uoluntas dominatur, & præest fatũ esse causã minime dici potest, aut alias præcurrentes causas externas, aut principia, quod omnino uel fiant, uel non fiant aliqua ex his: nullum enim ipsorum

nostræ opinionis esset, si hoc modo fierent. Octauò & ultimò per syllogismũ diuisiuũ concludit in quo membro Fatum reponendum sit: quoniam in ijs tãtum est fatum, quæ natura fiunt. Dicit igitur: Relinquitur igitur, fatũ in ijs esse dicere, quæ natura fiunt, ut idem fatum & natura sint: nam quod fatale est, secũdum naturam est: & quod secundum naturam, fatale est: hominem namq; ex homine, & equũ ex equo generari non dicitur secundum naturam esse, non autem secundum fatum: sed concurrunt hæ duæ causæ inuicem, ut solo nomine differentiã habeãt. Idcirco & primę secũdum naturam generationis singulorũ causę diuina scilicet corpora, & horum ordinatissima circumlatio & fati quoq; eędem causæ dicuntur: omnis enim generationis principium est diuinorum ad hęc ipsa mundana, certa secũdum motum ratio atq; respectus.

Caput quintum, in quo ponitur quartũ capitulum Alexandri.

Vi-

VIso itaq; quod fatum est causa, & nō ea quæ agit sine fine intento, imò est agens gratia cuius: cūq; tale sit agēs natura, aut à ꝓposito, fatumq; nō sit agens à proposito: reliquum est, ut sit agens natura. Quare nūc modo uult in quarto capitulo concludere, quod rationabiliter quod dicitur de natura, etiam dicitur de fato. & hoc sinuatur in Rubrica quæ dicit, Fatum non esse causam necessario causantem, sed ut plurimum, queādmodum & natura. Alex. itaq; primò proponit suam intentionem, dicēs: Cum ergo in his, (scilicet in numero causarum efficientium) & huiusmodi (.i. talium efficientium) fatum sit, necesse est, ut se habeant quæ secundum naturam fiunt, ita etiam se habere & quæ secundum fatum sunt. Secundò declarat, quomodo se habeant quæ natura sunt: uultq; ista ex quo necessario fiunt, sed plerumq; uno modo fiunt, quare ut in paucioribus deficiunt. cum itaq; ut plerumq; fiunt, secundum naturam dicuntur fieri: cum uerò ut in paucioribus, præter naturam fieri nuncu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

pentur: ueluti & ea quæ arte fiunt, aliquando ſecundum artem dicũtur fieri, & hoc eſt quaſi ſemper: aliquando autem præter artem, & hoc eſt raro, cũ peccatum accidit in arte, & pręter uoluntatem. Tertio oſtendit Alexander ſimile eſſe in his quæ Fato fiunt: quandoquidem dictum ſit, Fatum & Naturam idẽ eſſe. & quoniam aliqua ſe tenent ex parte animę, & aliqua ex parte corporis, ideo in utriſq; hoc oſtendit. In homine itaq; aliquo, quoniã eſt eius corpus cõpoſitum ex quatuor elemẽtis, ſi contingat ex debita commixtione faciẽte pro uita, longam degere uitam, hic & ex fato longam deget uitam, quoniam & ex natura ſic diſponente, non tamẽ neceſſario: quoniam eſt materia uariabilis & multis malis ſubiecta, quæ poteſt impediri. quare ſi non impedietur, dicetur, ſecundum fatum ſuum uitam duxiſſe, & mortuum eſſe: ſi uero hic uel aliter homo ex principijs generationis ſit ægrotatiuus, quãtum eſt ex eius fato, malam ducet uitam. Verum quoniam non neceſſario (amoueri namq; hæc poſſunt,

adhi

adhibita super his diligentia, & per aëris mutationes, & medicorũ institutiones & pręcepta, ac etiam ipsorum Diuinorum uota) ideo præter fatum uiuere & mori potest. non minus & idem ex parte animę ostendit Alexander: nã penes naturales præparationes diuersas in singulis, fiunt & diuersæ electiones, actiones, & uiuendi cõsuetudines. quare ex natura aliqui sunt audaces, aliqui uerò incõtinentes, aliqui auari, & sic de cæteris. Verùm quoniam hæc nõ necessitant, sed tantum inclinãt & disponũt: ideo qui natura est audax, & se periculis obijcit, secundum fatum uiolentam mortem incurrit: præter autem fatum euitat: & qui natura incontinens est, secũdum dolorem sustinebit, & mala patietur: præter fatum autem contrarium eueniet. Auarus item secundum fatum iniustus uiuet, & præter fatum mutata consuetudine iustus uiuet. Quartò Alexander quæ dicta sunt, probat ex ipsis uatibus. Qui cum aliquem dictorũ præmonuissent, utpote audacem uiolẽtam mortem passurum, nisi sibi præcaueret:

cumque admonitus talis in tale fatum inciderit, dicunt uates iure hoc sibi contigisse, ipsumque sibi causam mortis præbuisse. Quintò & penultimò Alexāder respondit quantum ueritatis contineāt dicta uatum, dicens: Nam ipsos uates, eorum quę fato fiunt, nuncios esse, ueluti eos, quos Physiognomonas, hoc est, naturæ interpretes appellamus. Narratque historiam Zopyri Physiognomi, & Socratis Philosophi. Zopyrus namque cum quædā absurda de Socrate dixisset, quę ab eius proposito in uita semota erant: & super his à Socratis auditoribus derideretur: respondit Socrates non esse mentitum Zopyrum: Fuissem enim naturæ ratione huiusmodi, nisi ex Philosophię studio meliorem fuissem naturam adeptus. Sextò & ultimò Alexander epilogat, dicens: Hęc est, ut perstrictim & per capita dicamus, Peripateticorum de Fato sententia. Hęc Alexander. Hic esset indagandum, quomodo uota possiūt amouere fatum, & quomodo preces dijs factę ualeant, cū sint dij apud Aristotelem omnino immutabiles

biles. Verùm quoniam de his abundè diximus in tractatu quem edidimus de Incantationibus, ideo nunc pertranseo, ne idem inutiliter repetatur.

Caput Sextum, in quo primò recitatur, quid in capite quinto dicat Alexand. & est etiam nostrũ examen.

HVc usq; Alexander conatus est ostendere, quid sit fatum secũdum Aristotelẽ: & hoc quasi à priori & per uiam diuisiuam, quę (ut dicit 2. posteriorum) est definitioni propria. Nunc uerò quasi indirectè eam probat per locum à contrario, & per contraria sentientes: et semper uel quasi semper utitur argumẽto ducente ad incõmodum siue ad impossibile, quod est ualde proprium huiusmodi disputationibus. Et primò q̃d dato fato aliter, quã dictum sit, & quod detur Stoicorum opinio, tunc auferuntur casus & fortuna. & hoc est, quod dicitur in Rubrica isti9 capitis quinti, quę dicit: Qui fato omnia fieri putant, auferunt casum & fortunam. In prima ita-

que parte quasi procemizat, & duo facit. Primò namq; proponit intentionẽ, & causam intentionis. Intentio est præcedentibus propositorum demonstrationibus, addere sequentia incõmoda, his qui omnia fato fieri dicunt. Huius autem ratio est, quoniam dictorum manifestior fiet probatio: sic em̃ sermonẽ permiscendo, ex sermonum collatione ueritas manifestior fit, neq; eorundem sępius meminisse cogemur. & in his (ut mihi uidetur) facit auditorem docilem. In subsequenti uerò parte facit auditorẽ attentum, detestando Stoicos, & in extollẽdo Aristotelem. dicit itaq; mirum esse, quod aliqui (utpote Stoici) cupiãt appellari Phylosophi: qui scilicet Phylosophi omnib9 alijs præstant in noscẽda ueritate, & isti opinionem ponant et tueantur, ad quam solos inter uulgares confugere uidemus: qui nihil sibi dextrum cognoscentes, in ipsum fatũ, causam occurrentium sibi malorum, transferunt. Amplius hęc opinio nec sensib. cõsonat, nec probabiles habet aliquas demonstrationes: imò & id, quod in no

bis est,

bis est, tollit, id est, Liberũ arbitriũ. Subiungitq;, si hoc Stoicorum placitũ credatur, quę nam altera maior extra rationem iacturæ fieri posset. Secundò Alexander accedit ad rem, uultq; quod assertores fati non possint seruare secũdum rem, sed tantũ secundum nomen, fortunã, & casum, quod si seruarent, esset destruere & non seruare. nomẽ namq; nõ est idẽ, nisi seruetur & significatio. Auferre autem secundum significatum, casum, & fortunam, passim Philosophis & uulgaribus est contradicere. Tertiò quod dixit Alexander, per multa dicta probat, uerùm perstringendo, hęc est ratio. Nihil quod fit à causa determinata, fit à casu uel fortuna: omne quod fit secundum ponentes sic fatum fit à causa determinata: ergo nihil quod fit, à casu uel à fortuna fit. Maior ab omnibus est concessa: quãdoquidem casus & fortuna sint causæ indeterminatæ. & eã multis exemplis Alexander declarat, quæ clara sunt in litera. Minor uerò est ipsorum Stoicorum, qui ponunt omnia esse determinata & certa, quę euitari non

possunt: causasq; habent determinatas, curruntq; cursu infallibili ac ineuitabili: quare sequitur conclusio. Quartò idē Alexāder ponit, quomodo Stoici cum suo fato seruent casum & fortunam. unde ad rationem negant maiorem: quod habet causam determinatam, non est à casu uel à fortuna, illa enim nō propria casus & fortunę significatio: sed quod est à causa determinata, & nobis incognita, illud uerè est casuale & fortuitū. Innumera uerò talia sunt secundū Stoicos. Verùm Alexāder multipliciter conatur destruere hanc defensionem. Primò quidem, quoniam sic credens seruare nomen casus & fortunæ, seipsum decipit, & alios in errorem inducit. Nam ea apud homines nō est significatio casus & fortunę. Homines namq; non dicunt illud esse casuale & fortuitum, cuius causam non cognoscunt: sed illud esse casuale dicunt, quod dicunt causam non habere, uel causę quę talem effectū produxerunt cōnexionem non habēt. Secundò, quoniam casualiū & fortuitorū effectuum causę non sunt ignotę, imò

imò sunt aliquando notißimę: ueluti quod Calias fodiens terram, thesaurum inuenerit, non est occultum quę causæ produxerint hunc effectum. Effectiua namq; causa est effoßio terræ, facta à Calia. Materialis uerò, quoniam thesaurus ibi reconditus fuerat. Quare notißimę sunt. Sed ideo casuale uel fortuitum dicitur, quoniam hæ causę non ordinatę erant ad talem effectum, horũq; connexio in causis reduci non potest. Tertiò alio exemplo probat, quoniam appẽsilia, incantationes & magica, incertã incognitãq; causam habere dicuntur: nõ enim uidetur scibile per quã causam hæc fiant, cum tamen existimẽtur hęc à determinata causa fieri, licet ignota. quo fit ut quę à fortuna fiunt, nõ quia occulta sit causa sic fieri dicit: sed quòd careant causatione progredientis & principiantis causę. Postea epilogat, dicẽs: Eiusmodi igitur sunt, quę de fortuna ab ipsis dicuntur, & ita poſitis consonantia. Huic autem sententię astipulãtur ea quę ab Aristotele in fine primi libri Perihermenias dicuntur. Infert

enim, si omnia determinata sunt ueritatis nihil casu fieri. Et in 6. Metaphy. destruit hāc opinionem de Fato, ut est ibi uidere per longū processum. Auerrois quoq; in locis hic citatis Aristotelis dicta commendādo, idem sentit. & in 98. Comm. 2. Physicorum in fine Cōm. dicit: sermo autē dicens quod omnia sunt necessaria, nullus est, & destruit in Metaphy. Boëtius quoq; in Cōm. libri Perihermenias, & in 4. de Consolatione idē asserit, et omnes fere Aristotelis interpretes. Verùm quoniā (ut in procemio diximus) multam mihi inferunt dubitationem huiusmodi dicta, ideo in unaquaq; parte, in qua nihil continget dubitare, dubitationem ponam: non minus, & quomodo mihi uideantur rationes Peripateticorū posse solui: no quidem (ut dixi) studio alios docendi, sed magis ut alij doceant me. Quare in subsequentibus capitulis, in quibus aduersus Stoicos Alexander argumentatur, tria faciam. Primò ponam capitulum Alexandri summatim. Deinde argumētabor contra eius dicta. Tertiò respondebo

debo ad obiecta sua. & sic faciã. In hoc capitulo itaq; primo secundum aggrediar. Alexander in hac sua argumentatione uult casualia & fortuita nõ habere determinatam causam, neq; esse per se intenta. Contra hoc multipliciter arguitur. Primò sic, Illud de quo potest haberi perfecta scientia tanquam de conclusione & affectu, habet causam per se & determinatã: casualia & fortuita sunt huiusmodi, ergo habent causam per se & determinatã. Maior ex primo Posteriorum est per se nota: quoniã scire propriè est, cum causam opinamur cognoscere, per quam res est: & demonstratiuus Syllogismus est ex causis proprijs, & per se. Minor etiam probatur: nã Aristoteles ipse in 4. de Generatiõe animalium capite 4. disputat aduersus Democritum de causis mõstrorum, eumq; impugnat, & ponit ueras causas monstrorum. Albertus quoq; capite 3. tractatus 3. libri 2. sui Physicorum, diffuse dat causam monstrorum. Verùm & hoc ratione probatur. Quoniam si sumantur omnes causæ effectus casualis, semper

& de

& de necessitate si ponantur, ponitur et effectus: sunt causæ per se & determinatę, ergo quilibet effectus casualis habet causam determinatam & per se: cum cætera pateant, Minor manifestatur. Sumpta namq; inuentione thesauri à fodiente terram, ut faciat sepulchrum: ex qua quanq; effossio terræ non semper inducat hūc effectum, qui est inuenire Thesaurum: tamen si in tali terra uel quauis alia esset aurum ibi abscōditum semper sic fodiēs ibi terram, inueniret Thesaurum: & hoc est, quoniam ibi non sumebantur omnes causæ inuentionis Thesauri: hic uerò sumūtur. quare si totum sumatur & non pars, inuētio Thesauri habet causam per se & determinatā. & sicuti dicitur de hoc effectu casuali, ita dicitur de quocunq;. quare omnis effectus habet causam per se & determinatā. Cōfirmatur, Illud quod cadit sub arte & scientia, habet causam per se, ut etiam ab aduersarijs conceditur: sed inuētio Thesauri cadit sub arte & scientia: Albertus namq; in 3. libro suorum Mineralium cap. 1. dicit, Magicam esse sciētiam,

tiam, & ipsa docet thesauros inuenire. Amplius monstra à peritis Astrologis prædicuntur. Hoc autem esse non posset: nisi haberent causam in syderibus. ergo idem quod prius. Præterea quod monstra sint per se intenta, & habeant causam per se: ex hoc apparere potest, quoniam discurrenti per historias, nūq̃ talia apparent, quin magna subsequantur: quare nō minus Aristot. in libro de Animalibus, aliquando talia appellat ostenta, aliquando portenta, aliquando monstra, aliquando prodigia, ueluti & alij nuncupant. At (ut refert August. capite 8.21. libri de ciuitate Dei) ideo homines monstra appellant: quia aliquid significando demonstrant: & ostēta ab ostendendo: & portenta à portendendo, id est, futura præostendendo, & prodigia, quod porro dicant, id est, futura prędicant. Idem & August. cap. 8.16. lib. de ciuitate Dei, & 8. cap. 21. eiusdem de ciuitate Dei, uult esse per se intēta, & ad finē producta. Quare ex omnibus colligitur, quod dicta ab Alexandro nō cōtinent ueritatem. Præterea casualia &

fortui-

fortuita semper fuerũt, & semper erũt, nihilque est casuale secundum Indiuiduum, quod consimile nõ fuerit infinitus, & non erit præcise: ergo ab eadem causa consimilia fiunt, & si diuersificentur effectus: non igitur temere fiũt, quãdoquidem habent & determinatas causas. Vnde sumpto Calia (exẽpli gratia) claudo in utero matris, si Socrates similiter claudus nasceretur, ex eadem causa claudus esset, saltem proxima, & immediata, licet fortassis remotæ possent esse diuersę. Amplius in omnib9 in quibus est casus, natura ponit potẽtiam deficiendi: nisi enim posset deficere, nunquam deficeret: quandoquidem nihil fit, q̃d sit imposibile fieri. ex quo etiam ponit naturam deficiẽdi. ponit & illud quod potest inducere talem effectũ, & impedimẽtum: aliter (ut inquit Comm. cap. 48. Physicorum) nisi naturam posuisset impedimẽtum, ociose fecisset illud posse impediri. ergo natura intendit effectuum casus. ergo casus intẽditur. sic ergo per se intendit quod fit per causas casus. Quòd si dicatur (ut uidetur dice-

re

re Aristot. in 6. Metaphy. & cōmuniter expositores ibi) quod unaquæque causa casus, per se aliquid intēdit: quod tamē in unum coëant illæ causæ quæ casum inducunt, non habent causam, ut Arist. ibi de sitiente quęrente aquas obuiātęque latronibus, à quibus interficitur, exēplificat. Certè istud non uidetur satisfacere: primo si natura dedit ut possit interfici. & apposuit interfictinum ergo utrūque intendi. s. tam interfectinū quàm interficiendum. Sed hoc fieri nō potest, nisi causæ etiam simul coëant. ergo non intendit illas causas coire. nam effectus intendi non potest, nisi intendatur & causa. quare ridicula omnino uidetur esse huiusmodi responsio. Fortassis aduersus hoc dictum Alex. multo alia adduci possent, quæ non minorem ambiguitatem inferrent: sed pro nunc hæc sufficiant quantum ad secundum. Ideo ad tertium descendamus, uidelicet ad responsionem argumentorum Alexandri. Mihi itaque uidetur, quod sustinēdo Stoicos sic posit responderi, accipiēdo primo aliqua esse in uniuerso, quæ

& si ut in pluribus sunt apta unum facere ut in paucioribus, tamen possunt impediri, imò & de facto in paucio rib. impedientur: aliter enim potentia illa fuisset ociosa. effectus itaque à tali causa proueniens & in pluribus nullo modo dicitur casualis: quoniam & si talis causa non semper inducat talẽ effectũ: quoniam tamen ut in pluribus inducit, ideo dicitur esse determinata, licet nõ eo modo: & tamẽ uelut causa semper idem agens, effectus est ꝙquo modo scibilis, licet nõ ea certitudine qua effectus semper prouenientes, sciuntur. Sumpto autem effectu procedẽte à tali causa ut in paucioribus, hic effectus comparari potest ad causam illam agentem, quæ ut in pluribus producit oppositionem talis effectus: & sic iste effectus cõparatus tali causæ, dicitur esse præter intentũ talis agentis, cum bonum intendat: uel saltẽ non est de prima intentione, sed secundaria: & quoniã sic rarenter talis causa agit, non est notum de illo effectu, quãdo eueniet, neq; absolute pronunciari posit. Quanquam enim fortassis sciamus

mus multa nobis talia posse euenire, ex quo tamẽ rarissime sunt, nõ scimus quo modo & quando. quare illud sic scire in uniuersali, nõ debet cõnumerari ĩter sciẽtias. secus autem est de effectibus uenientibus ut in pluribus. Nam & si non sint ita certi ueluti ij qui fiunt semper, multũ tamẽ certitudini appropinquãt. Si autem effectus iste comparetur ad omnes causas, utpote ad impedientes & determinantes & determinatas, sic certè est semper & necessarius scibilis, & habet causam per se, uel causas intendentes talem effectum: neque ut sic dicetur esse casualis. Quis enim miraretur aut dubitaret, si quando Socrates incedit per uiam, & magna tegula cadat super caput eius, caput non offenderetur? neque alicui hoc est dubitabile. quo fit ut fractio capitis sit & casualis, & sit per se, in ordine tamen ad diuersa: nam absolute comparata ad incessum per uiam, casualis est: coniuncta tamen cum tegula descendente, est per se. & quãquã nullum de per se intẽderet talem effectum uel saltem primo, quod tamen has duas

causas coniunxit, per se intendit talem effectum. unde fit ut respectu causæ particularis & inferioris, dicatur non per se intentum & causale: & respectu superioris & uniuersalis, sit per se intentū & non causale. ueluti est ut in exemplo communi de rege mittente duos inimicos per eandem uiam, quorum nullus sciat de alio: hoc enim in ordine ad inimicos, est casuale: in ordine uerò ad regem, est per se intentum. Sic itaq; stante placito Stoicorum possunt seruari casus & fortuna. cum itaq; sic Alex. argumentatur, Nullum quod habet causam determinatam & per se, est casuale: sed omne quod fit (per Stoicos) habet causam determinatam & per se: quare & &c. Ad maiorem dicitur, quod quatenus habet causam determinatam, nullo modo est casuale. Nullus enim diceret, quod si tegula ex alto cadat super caput nudum Caliæ, & fregerit, hoc esse à casu: quandoquidem hoc semper sic euenit, si causæ coniunctæ accipiantur. Si autem effectus ille ad unā tātum causam cōparet, bene dicimus esse à ca

su quoniã unaquæque de per se est indeterminata, & casus est causa indeterminata. Proueuit igitur deceptio, quoniam existimat effectum causalem non habere nisi unam causam, & fieri secũdum unum modum causandi tantum, cum multos tamen habeat. quare & casualis & non casualis dici potest. Si autem inferatur, est casualis, ergo non erat necessarium ipsum fieri: patet nõ sequi secundum positionem. nam ideo non dicitur casualis, quia possit nõ esse natura, & secũdum Aristotelẽ necesse est casualia esse, aliter natura ociose fuisset operata: sed ideo dicitur casualis, quia cõparatus ad talẽ causam est in paucioribus. & oportet determinationem fieri, quãuis necessaria sit illa determinatio. Necq; etiam sequitur, talis effectus fit à causa ineuitabili & p se, ergo nõ est à casu. Idẽ etẽm, secundũ utrũq; modũ causandi fieri potest. Quod aũt adducebatur de defensione Stoicorũ, nos illã defẽsionẽ minime ap pobam9. Dicim9 nãq; ad saluandã causã casualẽ9 ponim. illã ut ĩ paucioribus esse cõiunctam illi effectui, qui ca

 sualis

casualis dicitur. Unde ex hoc sequitur, de tali effectu in ordine ad talẽ causam scietiam proprie neq; quasi proprie haberi posse: quoniã indeterminata sunt, quæ cognitionẽ non generant. Quare ignorantia est conditio segnens naturã causæ indeterminatę, quæ est causa casus. Unde non sufficienter ibi sumitur conditio causæ indeterminatę casualis: est enim segnens principalem conditionem, & non prima cõditio: quare cessat prima obiectio. Non minus & secũda indicebatur, quod inuentione Thesauri omnes causæ sunt notæ: & tamen cõcedimus talem inueutionem esse casualem certe. Si inuẽtio Thesauri referatur in utrasq; conuinctas, nullus diceret illud fuisse casuale. Quis enim miraretur si audiret aliquem dicere, ego abscondi Thesaurum in tali loco, & Calias ibi fodiens, inuenit Thesaurum ipsum. Necesse est enim, si ibi fodierit, & ibi erat, ut eũ reperiat. Quare si ambæ illæ causæ alicui sunt notæ, non est ibi casus, utrum inuentio Thesauri sit casualis cõparando ad unamquamq; solitarie, ut

notum

notum est. Quare eclipsis perito astrologo non est casualis: quia non solum astrologo non est casualis, quia non solum astrologus scit lunam raro deficere ex cursu suo, sed sit determinate quid sibi lunę contingat in tali cursu. Quare et impedimẽum cognoscit, unde omnes causas facientes pro lunæ eclipsi nouit. unde quanquam raro luna eclipsetur, perito tamen Astrologo eclipsis nõ est casualis, quoniam non indeterminatus est, sed omnes causas cognoscit. quare ut sic, nulla est sibi casualitas. Si quis tamen sciret cursum lunæ, tantum ut uideret eclipsim, postea hoc sibi esset casuale. quod si dicitur, tũc est in cœlo, ergo erit casus: quod reclamat Arist. 2. de cœlo & mundo. Huic dicitur quod secundum Arist. casuale est euitabile, aliterq; esse potest, quod in cœlo fieri nequit. uerùm secundum hanc positionẽ non solum in cœlo, uerum & in omnibus omnia ineuitabiliter fiũt: quare nõ dicitur causa casualis secundũ modũ Aristotelis, uerum secundum hunc modum, secũdum quem & in cœlo casum

ponimus. causa nanque quæ ut in pauci
oribus producit effectum, casualis di-
citur: quæ cum sola non sit sufficiens,
determinatur pro alia quæ simul cõiun
cta faciũt causã p se et sufficiẽtẽ: talia ue
rò reperiũtur & in cœlo. quare et ĩ cœlo
sunt casualia quãq; omnino necessaria.
Vnde & ad tertiam obiectionem patet:
quoniam appensilia, incantationes, &
magica non causæ casuales, cum sem-
per aut in pluribus suos producant effe
ctus. & quãquam tales causæ sint igno-
tæ: ignorantia tamẽ non prouenit. quo
niam tales causę raro id operantur, &
sunt indeterminatæ, imò quasi semper
illud faciunt. dictum est autẽ tales cau-
sas esse oportere sic indeterminatæ, ex
qua indeterminatione sequitur igno-
rantia postea. Quod autem adduceba-
tur de Aristotele & suis imitatoribus,
non conuenit eorũ auctoritati recipe-
re, q̃niã de hoc est inter eos pugnantia,
& disputatiò. & sic de tertio, & ultimo.

Caput septimum, in quo continentur Alexandri dicta in suo sexto capite.

In

IN superiori capitulo conatus est Alexander ostendere, quòd apud ponentes fatum, non potest saluari nomē uerum casus & fortunæ in hoc uerò capite uult probare eosdem uerè saluare non posse nomen uerum (contingens æqualis.) Quare & in Rubrica dicit cōtingens æquale seu utrūlibet auferri ab ijs qui omnia ex necessitate fieri arbitrātur. Primò itaq; Alexander probat hoc ostensiue: & quāquam ornatè & copioso sermone hoc deducat Alexāder: breuibus tamen (ni fallor) sententiam eius aperiam. Ratio est hæc: quod fato fit, necessario fit: (Non enim hic sumitur necessariū ꝓ uiolēto) quare quod fit necessario, nō potest non fieri: q̊d nō potest non fieri, cōtingēter nō fit: nā q̊d cōtingēter fit, potest nō fieri: hęc em̄ est ratio contingētis, ut & oppositū fieri queat. Vnde manifestè infertur: si omnia fato fiunt, nihil contingenter fieri posse. At quid absurdius dici potest? nam poterimus digitum mouere? Multa autem in declaratione horum dicit Alexander, quæ quoniam mihi satis nota uidentur,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

ideo non ultrà sermonem extendam. Secundò Alexander remouet unam responsionem ad hanc argumentationẽ. Quis enim dicere posset, negando illã primam assumptam, si quod fato fit, necessariò fit. stat enim aliquod fato fieri, & illud contingenter fieri. Nam secundum sic opinantes, illud dicitur fieri cõtingẽter, quod quamuis non fiat, nihil tamen prohibet ipsum fieri: pro tãto autem nihil prohibet ipsum fieri, quoniã notum non est nobis quod sit ipsum ꝓhibens: quod si notum nobis esset, iam non esset possibile fieri. Cum itaq; multa eorum quę fiunt fato, talia sint, quod nihil prohibeat ipsa fieri ad modum expositum, ergo multa quę fato fiunt, possibiliter fiũt sed quod possibiliter fit, nõ necessariò fit: non igitur si fato fit, necessariò fit. & sic ratio Alexandri non procedit. At Alexander talem impugnat responsionem, dicitq; hæc similia esse dictis ludentium in his quę minimè ludo indigent. Sic enim dicendo, non declaratur, quid re uera sit contingens: sed tãtũ quid opinantur ipsi esse contingens.

Natura

Natura nãq; ignorantia nihil ut res ſint uel non ſint facit. Quare ſi fatum ponitur, non ſaluatur contingens eſſe: uerũ ſaluat̃ quomodo apud ipſos opinetur contingens & non contingens. Apud enim eum qui non cognoſcit prohibẽs, tale eſt contingens fieri. Apud eum uerò qui cognoſcit, tale non eſt contingẽs fieri. Sunt enim tales ipſi uates ergo cõcluſio de neceſsitate ſequitur. Tertiò Alexander in reſiduo capituli remouet aliam reſpõſionem. Quis fortaſsis enim contenderet monſtrare eum hoc, quod omnia fato fierent, exempli gratia, cras nauale bellum (cum multa tamen poſsibiliter fieri) in quo poracto, amplius hęc non erit uera, cras fiet nauale bellum: ergo hæc non eſt neceſſaria, cras erit nauale bellum: ſed quod neque eſt impoſsibile, neq; neceſſarium, illud eſt contingens: ergo cum Fato ſtat contingentia, quandoquidem aliquod fato fiet, contingenter fiet, ueluti deductum eſt. Verùm Alexander dicit, rurſum & hoc ludentium eſt pariter, & ignorantium ea quæ dicunt. Et duo aduerſus hanc poſitio-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

sitionem ponit. Primò quoniam multū refert hoc necessario fieri, et hoc necessa rium esse: secundum enim significat q̄d nunquam hoc uariabitur de uno esse in alterum, primo significante quod non potest euitari hoc non fieri, quod tamē factum poterit uariari. Nam secundum illam opinionem si Socrates generandus est, ineuitabiliter generabitur, non tamen sua generatio neq; ipse semper erunt. At hæc opinio indifferenter de ijs enunciat. Secundò probat quod si exēpli gratia cras fato erit nauale bellum, non poterit non esse, quoniam quod fato fuit, non potuit nō fuisse: ergo quod fato erit, non poterit non esse, ergo non contingenter erit. Existimo autem ego per præteritum probasse futurum: quoniam in præterito est manifestius, cum nunq̄ amplius imitari posit, quod nō est ita manifestum de futuro, ut de se patet: & quāquam absolute non sequatur apud Aristotelem. Non enim sequitur, si quæ facta sunt, sic facta esse est necessarium: ergo & si quæ futura sunt, ipsa fore sint necessaria. tamen uidetur argu

mentum

mentum tenere cum hac conditione, fato, id est, si Fato facta sint, necessarium est fuisse facta: ergo si fato futura sunt, necessarium est ipsa fore, quoniam fatū est euitabile: quare utrobiq; sequitur. Hanc etiam argumentationem quo ad principale ponit Aristoteles in fine primi Perihermenias, & sui expositores eum sequuntur. & hoc de primo. Quantum uerò ad secundum, uolo pro nunc omittamus actus humanę uolūtatis, et ea quæ ei subijciuntur: nam de his prolixior erit sermo in futurum. Sed tātum sumamus ea quæ naturaliter agunt, ut apud Arist. Intelligētia, Elemēta, Inanimata, Bestię, & omnia nō habentes animam rationabilē, sunt. Et quæritur, an in his, sic secludendo actus humanos ex toto, quicquid fiet, de necessitate fiet, sic quod non poterit non fieri, neq; aliter fieri quam fiet. & ego non possum uidere, nisi quicquid fiet, de necessitate fiet, & quomodo fiet, hoc modo de necessitate fiet. Nescio enim quid possit uariare hoc, imò ipse Alexander hoc aperte concessit in capite 4. superiori. Di

cebat

cebat enim ibi, quod ea quæ arte fiunt, non de necessitate fiunt, ueluti ea quæ sunt à natura: si enim mons aliquis, exẽpli gratia, ruet seducta uoluntate humana, & supposito quod dij de necessitate agãt, nullaque in eis sit flexibilitas. quomodo enim fieri potest quin mons dictus non ruat: istud enim profectò mihi uidetur esse per se notum. Et quanque diuus Thomas in prima parte summę in art. 6. q. 115. oppositũ huius asserat: mihi tamen uidetur, non rectè sentire: & quod eius ratio, per quã moue ad oppositum, sit nedum friuola, imò & manifestè falsa. Dicit enim quod multa in uniuerso accidentaliter fiunt, quæ si necessario fierent, haberent causam per se, & tamen sunt per accidens. Ast quę eiusmodi sunt, non habent causam per se, ut dicitur 6. Metaphy. si autem talia quæ per accidens fiunt, necessarie fierent, haberẽt causam per se. Nam quod est necessarium, per se est, & sic essent per se. Hæc autem ratio multipliciter uidetur peccare. Nam manifestum est, necessarium esse, multa esse per accidens

in uni-

in uniuerso: non enim esset uniuersum nisi & talia essent: Ens namque diuiditur in ens per se, & in ens per accidens: quare & causa consimiliter diuidit, ut dicit 2. Physicorũ: cũ hoc igitur quod aliquid de necessitata fiat, stat quod ipsum sit per accidens. Amplius, ut etiam ipsemet Thomas multotiẽs dicit, quod est per accidens in ordine ad aliquid, nihil prohibet esse per se in ordine ad alia: nam etsi respectu causarum particularium sit per accidens, in ordine tamẽ ad causas naturales utpote ad cœlũ & intelligentias est per se, à quibus est principium necessitatis, & quorum ratione dicitur effectus necessarius. Verùm idẽ diuus Thomas in eodem loco dicit, quod ista per accidens in nullam causam reducuntur, cum tamen hic aperte repugnet dictis eius in fine primi Perihermenias, & in 6. Metaphy. & in multis alijs locis. Vult enim Deũ omnium esse causam per se, nihilque respectu eius esse casuale, neque per accidens. Quod & à Boëtio in 4. de Consolatione dicitur. Quare cum Deus in ordine naturæ in

hæc

hæc inferiora agat per corpora cœlestia, ueluti conuenientia instrumenta, tales effectus accidentales reducentur in Deum, tanquã in principalem causam, & corpora cœlestia tanquã instrumentariam. Amplius istis effectibus accidẽtalib. utpote in casualibus, natura dedit materię, ut aliquando possit deficere, et ex quo potest deficere, apposuit impedimentum extra, ne potẽtia illa sit ociosa, ut Auerrois Com. 48. 2. Physicorum dicit, & idem diuus Thomas in fine primi Perihermenias. Præterea omnibus his sibi datis uidelic. minimè ueris, quęro nunquid si duo inimici sint ex oppositis terminis unius uię directæ, & unusquisq; istorum pergat ad terminos oppositos, utpote Plato sit in termino A, Cicero in termino B, & Plato ex A ut ueniat in B: econtrà uerò Cicero ex B, ueniat in A, deductis omnibus impedimentis: supponaturq; Platonem ignorare de Cicerone, & econtrà: nullusq; istorum sic istos ordinauerit, neq; ex superioribus, neq; ex inferiorib. nunquid omnibus sic stantib. Plato de necessitate ob-

te obuiabit Ciceroni: & patet quod sic: erit ergo effectus merè accidentalis, & necessarius, & tamen per se non habebit causam per se: non igitur necesse est, quod necessarium est, habere causam per se, ut dicit diuus Thomas. Amplius Themestius capite 15. primi Post. ponit aliqua esse necessaria, quæ non sunt necessaria connexa per se: quod & Auerrois concedit in Com. 66. primi Physic. dato igitur etiã á diuo Thoma, quod per accidens non habet causam per se: nõ tamen aufertur, quòd non habeat causam necessariam. Quare redeundo unde digresi fuimus, dicimus secundum sententiam Aristot. quòd omnia quæ fiunt seclusa uoluntate humana, & his ad quæ ipsa uoluntas concurrit, ineuitabiliter fieri. Hoc autem stante, dicimus in uniuerso aliqua esse necessaria, ut ponere motum cœli, elementa, & talia quæ semper sunt: aliqua uerò fieri ut in pluribus, aliqua ut in paucioribus, aliqua uerò æqualiter seu ad utrumlibet: non enim aliter staret uniuersum. & tamen quicquid fieret, fieret per conclusa & supposita.

sita. Stante itaq; fato & ineuitabilitate, omnia illa entia, siue modos entis nos saluamus: quare & contingētes omnes modos: nam erit & contingens æquale & contingens ut in pluribus, & incontingens ut in paucioribus. neq; ideo dicitur contingens, quoniam in tempore in quo fit, posfit non fieri, imò ineuitabiliter fit, neq; pro illo tempore posset esse oppositū: sed pro tanto dicitur contingens, quoniam in aliquo tēpore est, & in aliquo non est, ad modum oppositum corporum cœlestium, quę nunquā possunt non esse, neq; non moueri. imò hanc sentētiam manifestè posuit Auerrois 2. Physicorum Comm. 48. sic enim ibi scribitur: Dicamus igitur quod prima materia est parata ad recipiendū duo contraria æqualiter, & ideo receptio utriusq; contrarij etiam ei naturalis. & similiter apparet de anima cōcupiscibili, ipsam esse pręparatā ad actiōes cōtrarias ęqualiter. istud igitur contingēs non habet causas agentes contraria æqualiter in omni tempore scilicet, illud quod est naturale, & si non, tūc natura a

geret

geret otiose: unde necesse est, ut illæ actiones attribuãtur agenti, scilicet quod facit alterum contrariorum, ita secundũ quod in pluribus non casu, & si esset sic aliquid quod agit æqualiter, tũc natura ageret otiose: potentia enim ad esse & non esse, esset æqualis in eo per se. & cũ dicimus quod potẽtia ad esse in prima materia, est æqualis potentiæ ad non esse: intendimus quod duo contraria inueniuntur in ea in temporibus æqualibus oppositis, ut pluuiã esse & non esse æqualiter, sed hoc in hyeme, & hoc in æstate, & causarum alternatio agentium hæc duo contingentia, æqualiter est necesse in temporibus æqualib. &c. Vnde in his uerbis Comm. uult talem contingentiã saltem in his quę nõ sunt in actibus humanis nõ esse, scilicet quoniam materia uel agens in eodem possit ad opposita indifferẽter, sic quod in die crastina possit pluere, & possit non pluere. sed pro tanto dicitur contingentia, quoniam die crastina potest pluere. & potest crastina nõ pluere: unde si pluet crastina, ineuitabiliter pluet: & si non

pluet post cras, in euitabiliter nō pluet post cras: tñ in illo modo dicto saluat talis contingentia. & hæc est una significatio contingentiæ: & aliter sumere significatum contingentiæ, illusio est & deceptio, saltem in rebus naturalibus. Veruntamen communis modus loquēdi, multoties sumit aliter contingentiæ significatū: nam & aliquando sumitur pro eo quod in eodem tempore potest esse & non esse, utpote dicimus, quod mensis futurus potest esse pluuiosus: & iterum, quod idem mensis potest esse siccus. Hæc autem acceptio prouenit ex ignorantia & nostro errore: credim9 enim ex quo utrumq; fieri potest, imò fiet in tēporibus tamē diuersis, & ignoramus q̄modo et quādo: ideo credimus futurum mēsem posse esse pluuiosum, & siccum, cum tamen ineuitabiliter unum tantum eorum fiet. Vnde Stoicus ignorās istas causas, diceret: scio quod ineuitabiliter unum tantum eorum fiet, nescio tamen quid. Vnde concederet ipsum posse esse pluuiosum, estoq; ipse esset siccus: quoniam quantum est

ratione

ratione generis potest utrumq; esse, licet ratiõe determinatę causę tantum unum illorum ineuitabiliter erit. Accõmodatissimum autem de hoc exemplũ est: sit itaq;, ego sciam Pontificem esse mortuum: tu autem credas quod uiuus sit: sitq; sermo de eo inter nos, & tibi dicatur ab aliquo, in ista hora nũc dictus Pontifex prandet, sit enim hora conueniens prandendi. Tu qui credis Pontificem uiuere, dices, hoc est possibile, ego autem dicerẽ, hoc est impossibile. Tu existimaueris rectè loqui, cum tamẽ falsum diceres: nam ex eo quod hoc non habet repugnantiam terminorum, neq; cognoscis in genere naturæ repugnare uideris rectè loqui, cum quo tamen crederes etiam possibile esse, quod impossibile esset ipsum cõmedere: nã apud te etiam possibile est Põtificẽ esse mortuũ et si est mortuus, impossibile est ipsũ prãdere: licet aũt totũ proueniat, ex ignorãtia facti, & quoniam illi in suo genere non habent repugnantiam. unde fit, quod multotiens aliqua impossibilia existimentur contingentia, cum

reuera nō sint cōtingētia: & non tātum hoc est apud Stoicos uerū, sed apud ali as sectas. Ex quo patet de secūdo, p q̊d & 3. manifestū est, cū ita dicit, quod quę cunq; fierent, ineuitabiliter fierent: con cedimus. cūq; dicimus siue dicitur non possem mouere digitum meum in hora futura, si non mouebo. diximus nūc tamē, intendere de actionibus non humanis: nam de istis sermonem habebimus: quare in non humanis operibus illud aperte conceditur. Cumq; diceba tur de modo saluandi contingentia, dictum est, duplex esse contingens, secundum rem, & secūdum existimationem. Secundum rem saluatur, quoniam aliquando est, aliquando non est ineuitabilis, tamen est quæcunq; pars pro illo tempore in quo est uel non est, neq; alio modo in re est contingere, neq; nostra scientia uel nostra ignorantia aliqui in hoc operatur. Est & contingens secundum nostram putationem, & in hoc sci entia & ignorantia nostra operantur neque idem incōuenit apud diuerso esse posibile, & impossibile. In casu n

qu

que priori apud me impoſsibile eſt Pō tificem nunc prandere, quoniam ſcio ipſum eſſe mortuum: apud te eſt poſsibile, quoniam non ſcis ipſum eſſe mortuum. unde iſtud nō incōuenit apud nos. Vlterius dicebatur, quod ſi fato fiet, nō contingenter fiet. Dicitur quod ſi ſumatur contingenter, euitabiliter conceditur, quod fato fiet: ſi non contingenter fiet, id eſt, euitabiliter. Si uerò ſumatur contingēter. i. quod aliquando erit & aliquando non erit, licet utraq; pars in ſuis temporibus ineuitabiliter erit: ſic negatur conſequentia. Nā (exēpli grat.) cras fato pluet, & ineuitabiliter, tamē cō tingenter, quoniam nō ſemper cras pluet, ut notum eſt. Poteſt etiam cum fato & ineuitabilitate concedi contingentia ſecundum exiſtimationem, ut patet: autoritas tamen Ariſtotelis & ſuorum imitatorum in hoc non eſt admittenda.

Caput octauum, in quo ponuntur contenta in capitulo ſeptimo Alexandri.

In hoc octauo capitulo Alexander co

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

natur ostendere omnem consultationē tolli, si omnia fato fiant. & hoc dicitur in Rubrica sic: Ab his qui omnia fato fieri dicunt ex causis principalibus, tolli omnem consultationem. Et quanquam Alexander prolixissimus sit, eius tamē sententia paucis uerbis & claris aperietur sic. Si omnia fato fierent, aut nulla esset cōsultatio, aut si esset, uana esset: sed est consultatio, neq; est incassum: non igitur omnia fiunt fato. Minor propositio est per se nota: sic enim aut natura frustra operaretur, utpote, si cōsultatio esset incassum, aut si non esset, non esset homo: quandoquidē homo est animal consultorium. horum quoduis datū est impossibile, & de se notum est. Maior autem declaratur, primo accipiendo in quibus cadit consiliū, & quod sit ipsum consilium. consilium autem neq; est in necessarijs, neq; in impossibilibus, sed tantum in possibilibus: neq; in omnibus, sed solum in his quæ in nobis sunt. neq; consultatio est propter ipsam consultationem, non enim cōsultamus ut consultemus, sed ut ex cōsultatione aliquid

aliud

aliud ab ipsa operemur. Hoc autem notum est ex communi omnium cõsensu, qui de Consultatione loquuntur, & est ueluti communis animi conceptio. Viso in quibus est consultatio, accipiatur quid est, & propter quid est cõsultatio. & manifestum est, quod hominibus data est consultatio, ut uisa & imaginata non sequantur ueluti bestiæ: sed ut iudicent quod imaginatorum sit melius uel deterius, & per electionẽ eligant quod sibi illorum placuerit. ex quo patet quid sit & ipsa cõsultatio: quoniam est iudicatrix ratio occurrentium uisionum, quænam sint eligibiles, ex uirtutte electiua: quanquam electiua uirtus sit in potestate utramque partem eligendi quæ sibi placuerit, nullo extrinseco impellente. His perceptis, quæritur si fatum est, aut igitur est consultatio, aut non est: si non est, habetur quod quæritur: quoniam sic uera pars disiuncti est concessa: si uerò est consultatio, ut ostensum est, ut uirtus electiua, quod sibi placitum est eligat, nullo ad hoc impellente: ast fatum impellit, per positio-

nem: quare ratio cõsultationis tollitur, & sic consultatio. quare idem quod prius. Præterea, esto quod esset, quoniam fatum est ineuitabile per positionem, igitur non minus sine consultatione operaretur & fieret quod fato habet fieri: & sic uana esset consultatio. Secundò ad idẽ arguitur: si omnia fato fierẽt, nunquam esset facti pœnitentia, neque iusta increpatio: at quoduis istorũ falsum est, ut ex se manifectum est: ergo & omnia fato fieri est falsum. Prima siue maior probatur: primò nanq; non esset facti pœnitentia, quoniam pœnitentia est, cum aliter potuissemus facere, quã fecerimus: si enim aliter existimamus non potuisse fieri, non cadit pœnitentia per positionem, quod fatum est, aliter esse non potuit. non igitur esset pœnitẽtia. Neq; etiam esset iusta increpatio: nam iniuste aliquis increpatur de facto quod ipse euitare nõ potuit: at nullum fatum euitabile est. per positionem igitur nulla est iusta increpatio. Idem quoque dicunt Aristoteles & sui expositores in fine primi Perihermenias, quare &c.

&c. & sic de primo. Quantum ad secundum, prætermitto quæ ab Historijs referuntur de his quę sibi fatum prædictũ nũquam euitare potuerunt: & quo magis conati ipsum euitare, tãto magis in fatum inciderunt. Quos si omnes uellẽ referre, neq; ego possem, neque omnes linguæ simul possent referre. Veruntamen uenio ad rationes. certe (ueluti in superiori capitulo diximus) apud me apertum est, omnia futura fieri, naturaliter esse ineuitabilia, in quibus nõ cõcurrit uolũtas humana. unde si q̃d futurũ fieri est euitabile est in uolũtate humana, & in his quæ ab ipsa uolũtate depẽdẽt. Sed istud nõ uidetur esse uerũ, imò q̃d ipsi Peripatetici oppositum asserentes, sibiipsis pugnantia dicant, ostenditur: q̃niã indicatrice ratiõe cõsultãte ad unã partẽ magis q̃ ad alterã, aut uoluntas illam partẽ necessario eligit, uel uult (quocunq; placuerit appellare) aut potest illã non eligere, ergo act9 uolũtatis est ineuitabilis. Si uerò dicat̃ q̃d uoluntas potest non eligere, et etiã potest eligere. est ergo ĩpotẽtia ad illa duo opposita. Cũ itaque

que de necessitate ad unum illorum fe-retur, quanquam secundũ positionem in nullum determinate feretur: non e-nim datur medium inter eligere illud et non eligere, quanquam detur medium inter eligere illud & illud renuere: quæ-ritur igitur determinate ad alteram par tem contradictionis, aut igitur uolũtas ex se determinabit ad hoc, aut ipsa de-terminabitur ab alio. Si ab alio, hoc est contra suum placitum, & ab eis dicta: quoniam uolunt quod uoluntas à nul-lo extrinseco determinatur. Amplius quæritur de illo determinãte, aut est na-turale, aut est uoluntarium. Si primũ ha betur quod quæritur: nam illud agẽs na turale ineuitaliter agit, & hoc necessi-tat uolũtatem: ergo actus uolũtatis est ineuitabilis. Si uerò illud limitãs est uo-luntariũ, aut erit processus in infinitum, aut est deuenire ad naturale agens, quo euitabiliter agente, & uoluntas ineuita biliter uolet. Si uero detur quod uolun-tas ex se determinat se, ut communiter dicitur, tunc rationes factæ in 8. Physic. de æternitate motus, ex toto pereunt.

dicitur

dicitur namq; Deum tunc mouisse, neque ab aliquo fuisse determinatum, sed ex se determinatum fuisse, neq; oportet aliquem motum processisse, ueluti dicitur & de uoluntate humana. Quod si dicatur rationem Aristot. teneri in agente naturali, & non uoluntario, patet istos decipi: nam in utrisq; agẽtibus Arist. hoc probat, siue sit agens per naturam, siue per uolũtatem, ut est ibi manifestè uidere, & Auerrois in Comm. 9. et 15. octauo Physicorum, illud apertissimè deducit in utrisq; agentibus, siue uoluntarijs, siue naturalibus. Vnde habet pro ultimo impossibili, imò (inquit ipse) imaginabile, quod ab eadem causa præcisè eodem modo se habente, tam intrinsecè, quam extrinsecè, diuersi effectus, & contrarij producantur. Verùm secundum positionem hoc de necessitate sequitur quoniam uolũtas potest eligere A, & eadem uoluntas in illo mutata quo ad intrinseca & extrinseca, potest non producere A. Hoc autẽ reputat Auerrois non intelligibile, ut certè, & difficulter intelligibile est: imò

&

& (ut suprà citatum est in 48. Comm. 2 Physicorū) uniuersaliter uult omnem potentiam æqualem, nullo modo posse exire in actum, nisi ab aliquo determinetur, & esse similem materię primę. Vnde si per se posset se limitare, & materia prima sine aliquo agente posset moueri. Quare cum cum hoc sit impossibile, & illud de uoluntate est impossibile. Non itaq; Peripatetici in hoc suo placito habent uerum fundamentum. et hoc de secundo. Per quod patere potest & ad tertium propositorum. In primis tamen accipitur, quod cum omnis causa posterior, si sit essentialis, & per se depēdet à priori, neq; causat, nisi in uirtute prioris: prima quoq; non causat, neq; influit in tertiam nisi per secundā, & non influit in quartam nisi per tertiam, & sic ulterius usq; ad ultimā. quare et prima non agit in tertiam nisi per secundā sicut tertia non agit nisi per primam & secundam, licet aliter & aliter: nam inferior non agit nisi ut instrumētū superioris, in recipiendo à superiori: superior autē agit ut influens & principale. Sup

positio est per se nota, & ponitur ab Au ctore de causis. Accipit et secũdo q̃d ad diuersos effect⁹ secundũ speciẽ producendos, natura utitur diuersis instrumẽtis secundũ speciem, requirũturq; diuersæ dispositiones. patet, quoniam diuersitas effectuum exigit diuersitatem causatũ. Accipitur & tertio, & quasi sequitur corollarie ex his quæ dicta sunt, q̃d consultatio talis est, qualis superius definita est, uno excepto: nam ibi ponebatur consultationem esse ministram electiuæ uirtutis, quæcũq; sit illa: quod & nos concedimus. Verùm addebatur, ut eligat quam partem contradictionis sibi placuerit nullo extrinseco concurrẽte, uel ipsam determinante. sed hoc negatur, quia est in potentia contradictionis: ideo oportet ab aliquo alio determinari, quia determinata exit in actum Quod autem sit illud determinans: dico esse intelligentias unà cum corporibus cœlestibus. Quare Mathematici & in genitura uniuscuiusq; sciunt prædicere de euentu. Quo fit, ut uoluntas Socratis sit ex toto similis uoluntati Plato-

nis

nis quo ad consultationem, & tamen Socrates uult unam partem contradictionis, & Plato aliam: quoniam ipsi diuersam habent genituram, & diuersis determinantibus determinantur. Vnde & ipse Aristoteles in libro de Bona fortuna, attribuit motum uoluntatis neque rationi neq; ipsi uoluntati, sed Deo, qui melior est uoluntate humana, & ratiõe. Quare aut Aristoteles uenit et ipse in hanc opinionem, aut sibi contrarius est. Per hæc igitur ad rationes Alexandri respondetur. Cũ itaq; dicitur, quod ponentes fatum aut tollunt consultationem, aut si dant, consultatio est uana. Huic dicitur neutrum sequi, sumendo consultationem, ut expositum est. Si tamen sumatur consultatio ut Alexander accipit, certè nulla est, nisi per homines existimata & ficta. Neq; incõuenit multos sic decipi, ueluti ut in alijs placitis. Ad confirmationem uerò cum dicebatur. Si esset consultatio, esset uana & superuacanea: quandoquidem & sine illa fieri illud, esset necessarium fato & causa superiore impellente. certè est ratio

derisi-

derisibilis: sic enim ꝓbare possemus, q̃d ad generationem Asinæ, non requireretur Asinus immittens semen, & Asina dans sanguinem menstruum: quoniam hæc non mouent, nisi mota à superiori & superiora cum de necessitate moueātur, asinum generarent. quod tamen est manifestè falsum. Dicitur igitur negando illatum, non fit talis effectus, nisi mediante consultatione: causa enim superior non producit talem effectum, nisi consultatione, ut necessario & ordinato instrumento: & non minus consultatio est fatalis, sicut & ille effectus. Nam ueluti asinꝰ de necessitate producitur: sic & illę causæ intermedię sunt necessarię pro tali effectu. Et si dicitur: cur natura in homine utitur cōsultatione, & nō in bestijs? Dicitur econtrà: cur in calefaciēdo utitur caliditate, & in frigefaciēdo frigiditate? Hoc est, ratione diuersitatis naturarum: nam cōsultatio est nobilior non consultatione, ueluti homo est nobilior bestia. Ad secundum, cum infertur primo, Si fatum esset, nunq̃ facti esset pœnitentia, dicitur: si talis esset

pœnitentia,qualē definiuit Alexander, profectò illud sequeretur: quoniā uult pœnitentiam esse cum dolemus de eo quod per nos aliter fieri potuit,ꝙ quod factum est. Nullum autem tale,est dabile. Sed reuera pœnitentia est,cum dolemus de eo quod existimamus aliter fieri potuisse. & istud, bene est. quare sic pœnitentia est,cum concedimus. Cumque ulterius dicebatur: nulla iusta esset increpatio. Huic dicitur, ut de pœnitentia, scilic. quod increpatio secundū uirtutem non est de re, quæ meliori modo fieri potuit per nostrum consilium: sed quoniam existimamus per nostrum cōsilium meliori modo potuisse fieri. Hoc tamen est fatale,scilicet quod existimemus. nam connexio uniuersi exigit tantam diuersitatem: & est pro mundi pulchritudine. Esset autem hic considerandum, quando uoluntas mouetur à superioribus ad unam partē contradictionis, si quod recipiat ab illis: & si recipit, quod est istud: & quomodo. aut nihil de nouo recipit. Verùm de hoc in subsequentibus.

Caput

Caput nonum, in quo continentur ea quæ dicuntur in octauo & nono capitulis Alexandri.

QVanquam Alexander hic duo capitula faciat, unum scilicet, in quo citat opinionem, quomodo ipsi seruēt in nobis Liberum arbitrium: alterū uerò, in quo impugnat. Nos tamen unum solum faciemus: quādoquidem unam solam sententiam siue materiam cōcernit. Ex quibus primò potest patere Rubrica in octauo capitulo, & eius intentio. Vnde dicit ab Alexandro, ab ijs qui omnia ex necessitate fieri dicunt, introduci alium modum eius quod in nobis est, hoc est, Liberi arbitrij. Quātum autem ad caput spectat, primò dicit, quod suam positionem, secundum quam soluant in nobis Liberum esse arbitrium, nulla argumentatione conantur Stoici probare: quoniam sciunt se impossibilia aggredi: uerum tamen identitatem secundum uocem, & nullo modo secūdum significationem, seruare conātur,

ſeipſos & alios decipientes, ueluti fecerunt in fortuna. Secundò iſtud oſtendit ſecundum ea. Et quanquam multis & ornatis uerbis Alexander hoc oſtendat: ſententia tamẽ in paucis colligitur. Accipiunt itaq; Stoici, quod quãquam omnia fato fieri dicãt, alia tamen eſt, & alia actio requiritur, ſecundum aliam & aliam naturam. inanimata namq; diuerſum modum agendi habent ab animatis, & inter animata uegetabilia tãtum diuerſum modum habent ab animalibus, & inter animalia rationabilia ab irrationabilibus. & nedum eſt diuerſitas ſecundum genus, uerùm & in ipſis generibus eſt diuerſitas ſpecifica ſecundũ diuerſitatem ſpecierum. Exempli gratia, non cognoſcentia agunt ſine cognitione, at cognoſcentia agũt cum cognitione, qua cognoſcẽtia ſunt, & inter nõ cognoſcentia aliter agunt, quę ſunt unius ſpeciei, ut puta ignea, quoniam aſſendunt, calefaciunt, & exſiccant: aliter aquea, quoniam deſcendunt, frigefaciunt & humectant. & ſic ſuo modo dicatur de reliquis. Quare proportionabiliter

ter dicatur & de alijs generibus, & speciebus. Hoc percepto, sic nobis seruant Liberum arbitrium. Quoniam homines in proprijs actionibus, qua homines sunt, agunt per intellectum & uolũtatem, Hic autem modus agendi in nullo alio reperitur, scilicet agere per intellectum discurrentem, & uolũtatem deliberantẽ. Quoniam si Dij ipsi agant intelligentes & uolentes, nõ tamẽ discurrentes, & deliberãtes: sic enim agendo, non essent Dij. quare secundum istum modum conantur saluare in nobis Liberum arbitrium. In capitulo autem sequenti Alexander hanc positionem cõtendit destruere: quare & in Rubrica dicitur: Eos qui omnia fato fieri dicũt, non recte sumere id quod in nobis est, nec in uero sẽsu. Et omissis multis, quæ ab Alexandro dicuntur, summa rei mihi uidetur hæc esse. Primò quod sic dicẽtes, non plus ponunt Liberũ arbitrium in hominib. quàm in brutis, & uniuersaliter in rebus inanimatis, quanquã ponant diuersum modum agendi: ignis namq; per caliditatem sibi intrinsecam

calefacit, uerùm ineuitabiliter: neq; potest aliter calefacere, & brutũ sic cognoscendo & appetẽdo mouetur ad pastũ, neq; aliter potest facere. Homo quoq; sic intelligendo & uolendo excẽpli gratia currit. Neq; si sic intelligit & uult aliter potest facere. quæ igitur maior est libertas operãdi in homine, quàm in cæteris: quãdoquidem non sit magis hoc in potestate hominis quã reliquorum. Seruãt igitur Stoici alium esse modum agendi in hominibus quàm in reliquis: ueluti aliter ignis & aliter aqua operantur. uerùm non seruant hominem esse liberum, saltem secundum rationem, sed solum secundum uocem usurpatam & male acceptam, & contra communiter loquentes de Libero arbitrio: sic enim dicere possemus ignẽ libere agere, non autem terrã: quoniã aliter ignis agit, aliter terra. quare cum sic loqui sit abusꝰ & deceptio, non minus erunt abusus et deceptio dicere hominem ex Libero arbitrio agere: quandoquidem ex necessitate sic operatur. Dicit & ulterius Alexander, ut mihi uidetur: si Stoici dicũt homi

hominem ideo esse Liberi arbitrij, quoniam consultationem habet, quæ omnibus alijs est negata, præter id quod dictum est: uidelicet, quoniã libertas non saluatur. apud enim homines dicitur liber aliquis, quoniã potest facere & non facere nullo extrinseco ad aliã partem impellẽte. Verùm & uniuersaliter illud nõ est uerum, uidelicet quod quicquid facit, consultatione facit: quoniam multoties & sæpissimè non consultantes agimus. Quare cum homo sit homo ex Libero arbitrio, & Liberum arbitrium per positionem sit in consultãdo: cum igitur non operatur consultando, desinet esse homo, quod ridiculum est, ita igitur mihi uidetur esse sentẽtia Alexandri in his duobus capitulis, & sic de primo. Quantum autem ad secundum, dico quod Alexander non rectè dicit hãc positionẽ, sine ratione seruare, q̃d est in nobis siue Liberum arbitrium: imò ipse Alex. saluans hoc eo modo, quo saluat, apertissimè Arist. & principijs eius aduersatur. si namq; homo ideo dicitur Liberi arbitrij, quoniam est in sua po-

testate utrãq; partem cõtradictionis eli gere, uel igitur precisè eodẽ modo ipso se habente, quod intrinseca & extrinseca, utrumq; diuisione potest uel alio modo se habente ad unam, & alio modo se habẽte ad alteram partem. Si detur secũdum, illa diuersitas & limitatio uel est in sua potestate aut in altero. Si in sua potestate: erit idem argumentum quod prius: quoniam dum est in potestate eligendi illud determinans, oportebit ut suprà per aliud determinari: & sic erit processus in infinitum determinãtibus. quod si dicitur quod illa determinatio est ab altero, cum tãdem sit deuenire ad aliquid quod naturaliter faciat illam determinationem: qua existente, uolũtas hoc eligit. ergo uoluntas de necessitate eligit quod intendebat cum hoc, quod si fiat determinatio ab altero est contra sua dicta. Dicit enim Alexander, quod uoluntas ex se potest nullo extrinseco impellente. quare oportet dicere, quod uoluntas ex se potest, & à nullo determinante: eodemque modo intrinsecè & extrinsece se habere indifferenter po-

test in utrumque. At istud Arist. in octauo Physic. reclamat. Vult namque si aliquod agens, siue sit naturale siue sit uoluntarium, quomodocunque sit, ut etiam apparet ibi & per Themistium & Auerroem in Comm. 8. & 15. si eodem modo se habeat & intrinsecè & extrinsecè, nihil producet aut utrumque producet. Dicitque ibi Com. 3. Auerrois istud nõ esse intelligibile, quod eodem modo se habeat & tamẽ diuersa producat. nam dato opposito ex toto ruit ratio Aristotelis de Aeternitate mundi. Quoniam quis dicere potest, quod Deus de nouo produxit mundum, neque oportet aliquam ueritatem processisse: quandoquidem nostra uoluntas hoc potest facere, quanto igitur magis Deus qui est maxime liber, qui omnium est causa, qui â nullo depẽdet. Voluntas enim nostra per Alexandrũ nulla mutatiõe facta potest in utrũque indifferenter, neque oportet esse aliquod determinans. Audiui ab aliquib. imò & scriptum reperi apud uirum doctissimum Ioãnem Bundanum, in quæstionibus, quas grauissimè composuit

 in li-

in libros Ethicorum in una quæstione tertij libri, sic respondere ad hanc nostram rationem, nō sequi apud Aristot. hoc, quoniam si Deus de nouo faceret uel fecisset mundum, ipse fuisset mutās: hoc autem est imposibile. Sic enim nō esset Deus, quod namq; mutatur est in potentia, cum motus sit actus entis in potentia 3. Physicorum. Ast 12. Metaphysice Deus est actus purissimus, non igitur in potentia. Quod sequatur sic ostenditur, quoniam si Deus de nouo faceret mundum, cum aget intelligendo & uolendo, Deus de nouo uellet. caderet itaq; noua uoluntas in Deo & sic potentia. Verū m nostra uolūtas est mutabilis, ut notum est, ex 9. Methaphysicæ. quare hoc nihil inconuenit in nobis, quanquam illud sit imposibile in Deo. Sed proh immortalis Deus, quot sunt errores in hac respōsione. In primis omitto illud non sequi, scilicet de nouo inducit, ergo de nouo uult, ut satis excellenter nostri Christiani ostendunt. omitto, inquit, quoniam fortasis apud Aristotelem sequitur, sed uolo tantum stare

ſtare in principijs ipſius Ariſtot. Dico itaq; iſtam rationē multipliciter peccare, eſſeq; purum deliramentum & dictum omnino remotum à mente Ariſt. primò quidem, quoniam Ariſtoteles & Auerrois ibi ex propoſito dicunt de uoluntate humana, & uniuerſaliter de omni uoluntate quod nō poteſt hoc nūc uelle, niſi aliquod determinauerit ipſā ad ſic uelle, quæ determinatio non poteſt fieri niſi per alium modum. Amplius quoniam iſtud medium ſiue iſta ratio longe alia eſt ab ea quam ibi dat Ariſtoteles. Non enim ducit Ariſtoteles ad hoc quod ipſe Deus mutaretur, ſed quod primum motum præcederet motus ſiue in Deo ſiue in alio. Si enim iſta quam iſti dicunt eſſe rationem Ariſtotelis, benè ſciuiſſet eam Ariſtoteles exprimere, ſicut iſti nouerunt, dixiſſetq́; ergo Deus mutaretur, quæ fuiſſet longe clarior, uerùm deducit quod ante motum eſſet motus, ſiue iſtud ponatur agens per naturam, ſiue per uoluntatem quæcunq; ſit illa. Præterea ſicut per poſitionem uoluntas noſtra poteſt eligere

re ex se nullo determinãte: quare igitur uoluntas æterna Dei, nullo alio determinante non potest de nouo mouere. unde non uidetur rationabile, si potentia uoluntatis ex se nullo determinante potest in se producere actum eligendi. quare & igitur ipsa Dei uoluntas non potest de nouo extra producere, quanquam ipsa æterna sit. Huic forte dicitur non esse simile: quoniam existẽte actu uoluntatis, si adest potẽtia deducto impedimento de necessitate sit actio. sic enim agit, ut etiam naturalia agũt. Quãuis enim possem uelle & non uelle currere: ubi tamẽ sit actus uolendi existente potentia & deducto impedimẽto de necessitate curro. Est enim ueluti actio naturalis. At existente potentia cũ non naturaliter potest non eligere. quare utrobiq; dispar est ratio. In Deo igit̃ uelle & uoluntas idem sunt. Quare si Deus habuit uolũtatem & uelle, in nobis autem uelle distinguitur à uoluntate. quare stat esse uoluntatem non existẽte uelle æterno, cum adfuit potentia & non fuit impedimentum de necessitate, ergo

go ſecutus eſt effectus, uerum & hoc ſtare non poteſt. primò quidem ueluti dictum eſt, hoc contradicit Ariſtoteli et expreſſè Auerr. qui uolunt uoluntatem non de nouo uelle, niſi aliquod occurrat aliud. Dicit enim ibi Ariſtoteles: de nouo mouetur animal: quoniam noua excitatio, uel aliud intra uel extra occurrit, utpote quod excitetur à ſomno uel à continente, uel ab aliquo alio, ex quo ſequitur ut ante motum ſit motus. Secundò quoniam quod ab actu uoluntatis de neceſsitate ſequatur effectus extra uoluntatem deducto impedimēto eſſe non poteſt, niſi quoniam nihil deeſt pro tali effectu. Verùm cum pariter ita ſe habeat potētia uolitiua ab actu uoluntatis, ſecundum poſitionem. A nullo enim ulterius indiget determinari, quo pariter producetur de neceſsitate actus uolitionis. Quod autem dicitur, ex actu uoluntatis de neceſsitate ſequi ſuum effectum, niſi impediatur, ex potentia autem uolitiua non, iſtud certe eſt ſecundum placitum dictum. nulla enim uerisimilis uidetur

poſſe

posse asignari pro uno ratio, quæ non & uerisimiliter posit pro altero asignari. Aristoteles quoq; initur illi medio: quoniam ab uno quo nõ potest nisi unum prouenire, unde uolens illud ostendere distinguit de agente per naturam & rationem, docetq; quod siue sit agens per naturam, siue per uoluntatem non potest di uersa producere, nisi secundum aliquam diuersitatem existẽtem intrinseco, aut in extrinseco quare Auerrois in Comm. 8. & 15. ostendit esse fugam non proficientem, si illud uertatur ad agens per uoluntatem. propterea si uoluntas mouet sine extrinseco, non igitur dependet ab alio: nam sicut se habet ad operari, ita etiam ad esse, at hoc falsum est, igitur & quod dicitur.

Huic forte dicitur, quod motus uolũtatis depẽdet à Deo, & causis uniuersalib. quæ sunt ante ipsam tanquam ab agentibus concurrentibus ad omnem effectum hic inferiorem & ueluti causa secunda. Posterior dependet à prima et à priori, uerum pro tanto dicitur actus uoluntatis non impelli ab extrinseco, quoni-

quoniam non impellitur tanquam ab aliquo particulari agente, sed hoc dato, non minus habet quod intendit. Stoici namq; ponunt uoluntatem limitari ex superioribus, quod manifestum est ex Dei prouidentia & ex peritia astrorum & uaticinationibus: non itaq; euaditur difficultas, sed forte dicitur illa superiora inclinare & disponere, uerum nō necessitate, neq; cogere. At istud non uidetur sufficere. primò quidem, quoniam totum esse & operari inferiorum à superioribus tanquam à causis primis & essentialib. Quomodo itaq; possunt dici disponentia & inclinantia, cum talia agentia disponentia & inclinantia uideantur esse tāquam causæ accidētales & posteriores? Propterea si non cogunt, sed tantum disponunt: igitur stante adhuc tali inclinatiōe & dispositione possunt agere aduersus eam inclinationē & non agere, agunt itaq; aduersus eam. Nunquid in tali actione secūdum quā aduersantur actioni superiorum dependeant à superioribus uel non. Secundū dari nequit, igitur & dependent: aut igi

tur

tur necessitatur uel non, uel igitur erit processus in infinitū, uel oportet uolūtatem necessitari, nisi fingam uoluntatē humanam à superioribus non dependere, quod perridiculum est: quandoquidem omne agens præter Deum est mouens, motum & instrumētale, plusque dependere à Deo quàm serra, à secante, quæ non mouet nisi mota. quod si ulterius dicitur uoluntatē in uolendo depēdere à Deo, quoniā ipsa habet esse à Deo, nō uerò q̄d moueat ueluti graue dicitur moueri à generante, non quoniam generans sit & moueat graue, sed quoniā mouet per grauitatem quā habuit à generante, sic & in proposito. certè neq; hoc satisfacit: quoniam animalia omnia inesse & conseruari, & sua potentia dependet à Deo & à primis causis: non sic autem dependet graue à generante. Propterea cum uoluntas mouet aut eam mouet actu, Deus aūt non. Si non mouet, quomodo igitur omne mouens secundum mouetur à primo? Si mouet, prius natura mouet Deus q̄ uoluntas, aut simul aut posterius: neq; simul

neq; simul neq; posterius: quoniã neq; simul sunt ista, & uoluntas est posterior Deo, ergo prius Deus mouet, ergo q̃d sic moueat habet ab alio, nõ itaq; ex se. Vnde Alex. nõ uidetur rectè dicere. & hoc de secũdo, quare & p̃ hæc ad tertiũ. Cũ itaq; dicit Alexan. aufertur quod est in nobis, siue Liberum arbitrium. Huic dicitur, quod si sumatur Liberum arbitrium ueluti ipse Alexander sumpsit, sic nullum est: quoniã nulla causa secunda potest mouere non mota. quare cũ Alexander uelit uoluntates ex se moueri, nullo extrinseco concurrente, hoc penitùs falsum est: ueluti demonstratũ est. & sic sumendo Liberum arbitrium, est tantum secundum existimationem, & sic ut ipse obijcit Stoicis, Alex. decepit se & alios. secundum tamen ueritatem, homo habet Liberum arbitrium & solus homo: quoniam ipse solus consultat de agendis, arguendo ad ambas partes, quod neq; dij neq; bestię faciunt, habentq; potestatem eligendi indifferenter utramq; partem, si agens extrinsecũ imitauit ad utrãq;. Verùm nullum est

agens tale, quod sic se habeat simpliciter sed aliquando limitate ad unā, aliquando uerò ad alteram secundum diuersam dispositionē. Quare nos ex hoc decipimur existimantes quod in nostra potestate utramq; partem eligere, quoniam neq; est in potestate alterius simpliciter: sed quoniam uoluntate existente in eadem dispositione aliquando uoluntas eligit unum, aliquando eligit alterū, secundijɹənɪp ponb ꝗmode fuerit determinata, existimat simpliciter hoc esse in potestate uoluntatis, cum tamen hoc minimè sic sit. sunt em̄ circunstātiæ diuersæ quæ nos latent: si enim eas uideremus, profectò non sic enunciaremus. cuius signum est quod quando homo habet rationes contrarias æque potentes ad utramq; partem, est ligatus nulliq́ue adhæret, unde dicitur actus uoluntatis ille liber, non quod ab extrinseco non determinatur, hoc enim tantum est ipsius primi entis, quod est Deus: uerū liber ille actus dicitur comparatiue per respectum ad actum inanimatorum & brutorum: elementa enim reuera mouē-

tur

tur immediatè ab intrinseco. similiter & bruta & homines, quoniam immediatè à principio quod est in eis, sed prius sunt mota ab extrinseco. uerùm elementa 8. Physicorum dicuntur moueri ab intrinseco: quoniam in eis apparet extrinsecũ ueluti in inanimatis. dicuntur autẽ ipsa bruta moueri ab extrinseco comparando ad homines: quoniam magis apparet quod est in eis mouens extrinsecum. quare cũ in homine magis lateat & admodum lateat, quoniam multotiens nescimus q̃modo sit; ideo dicimus moueri ex se, sicut dicimus aliquos homines esse ex se mortuos: quoniã ignoramus causam. & hęc etiam uidetur sententia Aristotelis & Commentatoris in Com. 52. 8. Physicorum. Ibi enim ponit quod nullum mortalium mouet se propriè, imòq; solum primum cœlum moueat se: quoniam nõ est aliquid ante se, cętera uero præsupponuntur. primũ q̃d & ulterius adducebatur, quod non semper homines consultant, dicitur hoc esse uerum, tamen illæ operationes propriè non debent appellari humanæ, sed

bestiales: quoniã ab anima bestiali procedunt. Neq; igitur dicitur homo animal consultorium, quoniam semper cõsultet, sed quoniam nobilissima operatio est consultare saltem in practico & factiuo. quare &c.

Caput decimum, in quo continentur contenta in decimo capitulo Alexandri.

ALexander deinde in suo decimo uult ostendere, Stoicos non recte dicere, actiones nostras depẽdere à causis externis: quare & in Rubrica dicitur falsam esse opinionem illorum qui motuum & actionum nostrarum causas externas inducunt. Alexander itaq; primo suam ponit intentionem, dicens: illos maledicere, qui eisdem existentibus circumstantijs, dicunt, si modo hoc fieret, modo oppositum aliquod sine causa fieret. quod sic, ut existimo, deducitur si ab eodem agente & eodem modo se habẽte, opposita produci posint, aut utrumq; oppositorum producetur, aut nullum

nullum, aut unum tãtum, non utrumq;: quoniam sic opposita essent in eodem, si nullum est contra data, quoniam ponit quod proueniat actio, si unum tantum ab hoc non producitur: quoniam non est dignius unum produci ab hoc, quam alterum: neq; etiam producitur ab altero, quoniam non apparet quod est illud, ergo erit effectus sine causa, quod intendebatur. Secũdò impugnat Alexander hoc dictum præaccipiens, differre hominem à brutis, & inanimatis, quoniam bruta & inanimata à causa extrinseca limitantur. Homo autem suarum operationum est sibiipsi causa. neq; de hoc ulterius est quærenda causa. Nam ueluti non est quærendũ, quare ignis calefacit, quoniam hæc est eius natura: sic non est quærendum, quare homo ex se diuersa faciat. Nam in hoc stat humana natura ut suę electionis sit differentia, quod & experimento manifestatur. Nam quanquam uoluntas solum in bonum feratur, aliquãdo fertur in bonum utile, aliquando honestum, aliquando uerò delectabile: non tamẽ se-

cundum eandem intentionem, sed ad aliud & ad aliud respicientes. Quare nũc ex occurrentibus, ut accidit, ad speciem boni utilis, nunc ad speciem delectabilis, nunc ad speciem honesti. quo fit ut homo sibi ipsi horum sit causa, & nõ ex alio extrinseco. Tertiò ostendit quod quãuis homo moueatur ex ratione magis agente, non tamen mouetur ex imaginatis: quoniam quæ per rationẽ sunt nõ sunt semper ut imaginata, nã multotiens inuicẽ pugnant sensus & ratio, ut dicitur tertio de Anima. Vltimò epilogat circa tria capitula, & hoc de primo. Quantum ad secundum certè non possum non mirari de tanto Philosopho, adeo ut multoties dubitem, hunc libellũ fuisse Alex. cum tã Peripateticè loquatur: quoniam dicit, hominẽ sibi esse causam actionum oppositarum. certè si adæquatam intelligit, contradicit Aristoteli per totum 8. Physicorũ, & in 9. Metaphisicæ. In his enim locis per longum processum conatur ostendere Aristoteles, quod si unum facit, & oppositũ per alteram dispositionem. Imò & ipse Alexander

xander hic dicit, hominem appetere bonum utile ex occurrentibus efficientib. honestum uerò ex alijs occurrentibus. Non igitur homo præcise est sibi causa, nisi aliud superueniat. quare autem ab ipso Alexandro, nunquid ex tali limitante uolūtas cogatur uel non. Si detur secundum, redibit argumentum: quoniam est impotentia ad sic eligendum, & per ipsum debet esse diuersum effectiuum unius partis condictionis, ab effectiuo alterius partis. Si autē dicitur cogi siue necessitari à tali occurrēte, quæritur quomodo illud occurrens sibi occurrerit, aut naturaliter aut uoluntarie: & tandem nisi procedamus in infinitū, oportet quod naturaliter, quod cum ineuitabile sit, ex quo est purè naturale, actum uoluntatis esse fatalē est necessarium. Verùm fortassis ad hoc dicitur, quod illud occurrens fuit per accidens, & talium non est per se causa, ut dicitur sexto Metaphisicæ. Verùm recursus est habendus ad ea quę superius adducta sunt, ubi ostendimus nihil adeò esse casuale & fortuitum, quod non habeat

causam

causam per se, & quod accidētalitas nō tollit necessitatem. Quare ne fiat repetitio eorundem, ibi uidendum est. Immò sequitur quod actus uoluntatis nostræ sunt causales. Si namq; uoluntas uult modò utile, modò delectabile, modò honestum ex occurrentijs causalibus: tunc casus erit per se limitans uoluntatem ad illa diuersa. quare lōge hoc erit deterius opinione Stoica, cū Stoici ponant limitationem esse à superioribus. quod autem ulterius dicebat, quāquam uoluntas sequatur rationem, non tamē imaginata, hoc quidem & nos affirmamus. uerum nihil ad rem: quoniam siue uoluntas à ratione necessitetur, siue non semper idem sequitur, ueluti deductum est. quare &c.

Caput undecimum, in quo continentur contenta in undecimo capitulo Alexandri.

IN hoc capite Alexander intendit demonstrare Stoicos affirmātes oīa fieri fato, auferre omnem humanam conuersatio-

uersationem. quare dicitur & in Rubrica, eos qui omnia fato fieri dicunt, omnem humanæ uitę actionem auferre. Alexander itaq; primo suam proponit intentionem dicens qui facultatem hãc id est, Liberum arbitrium destruũt, coguntur, quantum ad eos attinet, uniuersam hominũ uitam cõfundere & euertere. Secundò quod proposuit, probat ducẽdo ad multa inconuenientia & improbabilia. primũ est, quoniam ubi omnibus hominibus sic constaret, uidelicet omnia fato fieri, fortassis omnes homines laudarent uirtutes cũ sint honestæ & bonæ: nullus tamen eas prosequeretur, quoniam uirtus est circa difficile, quare cum labore acquiruntur. Verùm unusquisq; naturaliter fugit laborem & sequitur uoluptates, quæ sunt delectabiles, secundum illatum quod isti magistri sic aliquos persuadentes ueluti suos discipulos non rectè eos increparent, quodcunq; scelus perpetrasset: quoniam ipsi discipuli à Magistris sic docentibus se defenderent, quod aliter facere non potuissent. Tertium quod

infertur, est, quoniã obiurgationes, supplicia, orationes, laus & uituperium (legitimam namq; habent causam se defẽdẽdi: quandoquidẽ aliter facere nõ potuerunt. unde neq; ipsi obiurgatiões et supplicia inferentes) suam non seruabunt naturam, patent ista, quoniam nõ obiurgãtes nõ inferimus supplicia ineuitabilibus, si taliter fuissent circumstantionati aliter fecissent. Quare ueluti ipsi obiurgantes, & supplicia inferentes si talia perpetrassent nollẽt obiurgari & supplicijs affici: sic & ipsi delinquentes non debent obiurgari neq; pœnis affici. Hortationes quoq; uanæ & irritæ essent: quandoquidem secundum quod causa superior disposuit fieri necesse sit. Non enim ab aliquo occurrente quicquid sit impediri potest, lausq́ue & uituperiũ penitus é medio tollunt: quoniam non laudamus neq; uituperamus aliquẽ nisi ex his quorum nos sumus domini. Ast per positionem ducimur & non ducimur. Quartum, & hoc non est uidere, meo aliquid ad inconueniens demonstratum, sed magis ostendit

ostendit ex rebus ipsis & ex his quæ in humanis conuersationibus uidemus, hoc Stoicorũ placitũ esse falsum. Est autem hoc, quoniam sanè uidemus neminem bonarum atq; honestarum actionum, fato atq; necessitati causam ascribere, uerùm ipsos autores talium actionum dicimus esse causam, malos cõtra ob fatũ ipsum se dicentes esse huiusmodi, adducũtq; tales Stoicos in testimonium ad sui defensionẽ. Quare hoc placitum sceleratis maximum erit patrocinium. Quintum est, quod huiusmodi positio à dijs ipsis omnem amouet prouidentiam. Quæ enim utiq; prouidentia esse potest, quæ non unicuiq; secundum sui dignitatem impartitur & tribuit. Ast secundum hoc placitum unicuique tribuit ex quadam pręcurrente causa. Nulla igitur secundum hoc prouidẽtia remanet. Sextum est, quod deorum cultus ex toto corrumpitur & annihilatur in his qui credunt deos esse colendos, sed à superis denegatum est, quod eos colant, iniusticiaq; uidetur esse in dijs ipsis qui non ex meritis, sed ex dijs

ipsis

ipsis aliquibus bona tribuunt & aliqui-
bus mala dant non ex demeritis. Septi-
mum quoniam hic sermo tollit & diui-
natoriam: quoniam per eam mala no-
bis nunciata euitare non poterimus, si
ad hoc fatũ nos antequã nasceremur im
pelleret, bona autem nũciata profectio
ne diminuent, quoniam nihil ex nõ pre
uiso nobis eueniet, quin sciebamus illa
futura. unde ueluti & malum præuisum
minus nocet, sic bonum præuisum mi-
nus delectat, ad quid igitur ista uatici-
nia sint utilia? & hęc de primo. Quantũ
uerò ad secundum, dico quod quamuis
hæc adducta per Alexandrum, quæ fe-
rè omnia à Boëtio & à reliquis exposi-
toribus Aristot. communiter adduci so
lent, uidentur magnam fidem facere, sci
licet non uerũ esse, quod à Stoicis affir-
matur, omnia uidelicet fato fieri: tamen
si qs exposita parte uiderit ratiões Stoi-
corum, uolueritq; esse ęquus iudex, for-
tassis non minores, neq; debiliores erũt
Stoicorum rationes his rationibus quę
rememorata sũt. Vnde mihi pro Stoicis
tres præcipuè uidẽtur esse rationes, pri-
ma qui-

ma quidem, quoniam si Deum omnium esse causam ponamus, omnesque aliæ causæ per Deum reguntur, totumque quod sunt & operantur à Deo sunt & operantur, difficile est saluare, quomodo homo Dominus sit suorum actuum, & ab extrinseco non mouetur ad agendum quicquid agat. Nam quod causa secunda agat sine prima, & iterum quod sit causa adæquata pro aliquo effectu, & non ponatur eius effectus, sitque impotentia ad utrumque, et tamẽ reducat se ad actum, quomodocunque rationes Arist. in 8. Physicorum procedant: difficile, inquam, est apud me ista saluare. sed ratio est, quoniam nõ uidetur uerisimile Deum aliquid ignorare, siue sit præsens siue præteritum siue futurum, siue uniuersale, siue particulare ponatur, siue materiale, siue sit ex immaterialibus: quando quidem ipsum ponimus omnium esse causam, ipseque cognoscat non quoniam à rebus accipiat, sed quoniam de rebus cũctis ipse dat omnia quę habẽt, eiusque scientia sit longe certior omni alia scientia, quantumcunque ipsa scientia esset

Methaphysicæ quæ in primo gradu certitudinis prohibetur, siue esset ad oculum rectissimè dispositum demonstrata. si igitur inquam talis est Dei scientia quæ igitur ineuitabilitas, uel quod Liberum arbitrium rebus ipsis relinquitur? Certissima enim uariari nõ possunt, neque quæ sunt pro tempore pro quo sũt non possunt non esse, ut manifestũ est. Tertio quoniam aut pauca aut nulla adducuntur argumenta aduersus Stoicos quæ aduersus auctores ipsos talium argumentorum retorqueri non possint, non minus sic argumentantes angustias patiãtur, quàm ipsi in quos hæc iacula torquent, ueluti ex præhabitis est uidere, & ex subsequentibus melius hæc apparebũt. quapropter cum duę primæ rationes, uel saltem prima ex his quæ supra diximus manifesta sit, ad tertiam me cõuertam, quæ partim ex tertio huius nostri propositi manifestari poterit, & hoc de secundo. Quãtum ad tertium cum Alexander infert hoc placitum uniuersam hominum uitam euertere & confundere, dicitur hoc minime esse uerum

rum, & ad primum ibi allatum quod si hoc esset uerũ, omnesqúe homines sic essent persuasi, tanta est ueritatis uirtus & potestas, ut & si omnes homines laudarent uirtutes tanquam bonas & honestas, prosequerentur tamen uoluptates, quare faciliores sunt uirtutibus ipsis quæ cum labore & tristicia acquiruntur: ad quod primo dicitur, ipsi sic argumẽtantes respõdẽt apud ipsos. unde est quod multi ipsorum credunt uirtutes longe esse meliores ipsis uoluptatib. possuntq́ue uirtutes ex se prosequi, nullo ad oppositum cogẽte: sunt enim ut dicunt domini suorum actuum, & tamen neglectis uirtutibus uoluptates sequunt̃, istud enim certè uidetur esse incredilibile, quandoquidem uolũtas nõ moueatur nisi ad bonum & magis moueatur ad magis bonũ, et si dicatur, cum homo neglecta uirtute prosequitur uoluptatem: tunc uirtus non uidetur esse sibi magis bonũ, ut multi sentẽtia mea magis approbati uiri dicunt: uel esto quod uideatur uirtus sibi esse magis bonum, tamen uoluptatem prosequitur:

quoniam

quoniam & utrumq; potest ex se ferre nullo alio uariato, ueluti quidam alij dicunt. uerum quoduis istorum dederis non uidetur conuenienter neq; sufficienter dictum. quod enim pro secundo loco dicitur, uidelicet, quod hoc appareat sibi magis bonum illo, & tamen hoc fugiat & illud prosequat̃ quod est minus apparens bonum, nihil aliud est dicere, nisi uoluntatem fugere, bonũq́ue bonum, & malum prosequi, qua malum: quo nihil apud me absurdius uidetur, quodq́; omnes Philosophi reclamant. Nam Plato, Aristoteles, Dionysius, Ar copagita & omnes illud abhorrent, & si quis experimentum in seipso fecerit, uidebit experimentnm esse in oppositum. neq; etiã quod primo loco dicebat̃ ualidum esse uidetur. Si enim Socrati, (exempli gratia) uirtus prius melior uisa est quàm uoluptas. Nunc uero sit cõtrariũ, scilicet quod uoluptas uideatur melior ipsa uirtute, uel si nõ sit nunc talis collatio, siue comparatio, siue tãtum aspicit ad uoluptatem, & non ad uirtutem, quare bonitas uirtutis nunc Socra

tem non mouet. unde igitur prouenit nūc ista mutatio? Nam & causam habere debet, quæ aut est naturalis, aut uolūtaria. si uoluntaria idem stabit argumentum, quod & est prius factum, uidelicet quod uoluntas nō mouetur nisi ad bonum. Si igitur prius Socrati uirtus est uisa melior uoluptate, nunc autem non: quoniam uoluntas noluit ut sit uisa melior, uel noluit amplius considerare de uirtute. quando igitur uoluntate apparebat uirtus melior, & postea non apparuit melior, quoniam uolūtas noluit sic eam apparere, noluit autem: quoniam uisum est sibi melius, quod uirtus non appareat melior sibi quàm quod apparuerit. Vnde illud igitur causatum est s. melius esse nolle sibi uirtutem apparere meliorem, quam uelle sibi uirtutem meliorem apparere, & tandem uel erit processus in infinitum in causis uoluntarijs, uel standum est ad causam naturalem: qua posita uoluntas mouetur ineuitabiliter. Quare uoluntas ab alio determinabitur, nisi quis dicat, uelut supra adductum est, uoluntatem tendere

in malum, qua malum est, quod tamen inopinabile uidetur. Vnde ad illatū inconueniens dicendum est, argumentū in duobus peccare. Supponit enim primo, omnes credere omnia fato prouenire, quod tamen secūdum positionem nedum falsum est, uerùm est impossibile. Nam ex quo non omnes credunt, neque credunt omnia fato prouenire, ut manifestum est. Aduersarij enim sunt in oppositum & quicquid erit, de necessitate erit: quoniam ineuitabiliter erit, q̄d autem ineuitabile est, aliter esse non potest. repugnat igitur positioni, admittere omnes homines credere omnia fato euenire. Peccat & secundo, quoniā ponit quod credēs omnia fato euenire, relinquet uirtutem, quā adipiscitur cū labore maximo, & uoluptatem quę faciliter acquiritur. Hoc enī falsum est, & est oculis conspicere oppositum. Nam Zeno, Seneca, & omnes ferè Stoici posuerunt omnia fato euenire, neq; eos latuit uirtutem adipisci cum labore, & uoluptatem faciliter & iocundè: & tamen ipsi uirtutē prosequuti sunt, & uoluptates ne-

tes ne-

tes neglexerunt & detestati fuerũt, imò dicant sic argumentãtes: unde est quod ipsorum multi qui tenent seipsos suorũ actuum esse dominos, & affirmant uirtutes esse prosequendas & uoluptates, fugiendas: neglectis tamen uirtutibus, uoluptates sequuntur. & certe si quis acriter eos torqueret, referrent & ipsi fatum in causam. Quare quasi coguntur eandem quam Stoici responsionem dare, ad secũdum illatum, uidelicet quod Stoici discipulos suos ad hanc opinionem de fato persuasos de nullo quantũcunqꝫ facinore scelerato ab eis perpetrato possent increpare. Huic dicitur primo, secundum sic arguentes. si quis aliquem increpat de aliquo ab eo commisso, an ideo increpat, ut illud non fecerit, uel ut illud factum non faciat secũdum numerum, & certè neqꝫ secũdum ipsos istud dici potest, quoniam etiam Deus non potest hoc facere ex Agatonis sententia, quã 6. Ethicorum approbat Aristoteles: uerum dices ideo increpatur talis, quoniam pro delicto pœnam talem sustinet, & ut uidentes talem increpatio

nem à consimilibus caueant. Quare in exemplum aliјs tale fit. Verùm quæritur an omnes uidentes tale exemplum ab eiusmodi se caueant, an aliqui sic, aliqui nõ. & manifestum est, quod non omnes tale exemplum habentes à talib. malis actis se cauent, & quę causa diuersitatis: cum tamen omnes idem exemplum habeant, & certè non potest referri hoc nisi in diuersitatẽ hominum: quoniam aliqui sic sunt affecti, aliqui uerò sic. Cumq́ quæritur de causa diuersitatis affectionis, certè non uidetur aliqua adduci ultimata, nisi in causam naturalẽ fataliter agentem reducamus. Si namque in uolũtatem hoc referatur, stabũt argumenta priora: quoniam uoluntas non fertur nisi in bonum sibi ostensum, quod tandẽ opportet reduci in causam naturalem, nisi in infinitum procedamus aut oportet dicere uoluntatem ferri in malum qua malum, quod non uidetur intelligibile. Vnde & partem oppositã fato non minores angustiæ circumstãt quàm partem affirmantẽ fatum. Quare dicitur: Deum uniuersum regentem & ordinan

ordinantem instituisse regulã, quæ neque uariari, neq; præteriri potest, ut scilicet ad quosdam mala perpetrantes fiãt abiurgationes, siue increpatiões: et hoc fit tanq; inconuenienter sequens ad illa mala perpetrantes, quasi ueluti punitio fuerit & tales increpationes tanq; causæ præcedentes ad aliquos qui talia uidentes uel audientes non committũt talia male acta, licet non omnes sic faciant. Cur autem aliqui se abstinẽt aliqui uerò non abstinent, ultimatè reducitur in Deum & fatũ sic ordinantia Quod si ulterius quæratur, unde est, quod Deus sic uult aliquos ex tali increpatione abstinere & aliquos non, alia non est causa, nisi quoniam sic expostulant Dei natura & uniuersi pulchritudo. Vnde uidemus multa à Dijs fieri, quę nobis uidentur esse extra rationem, iuxta illud: uictrix causa Dijs placuit, sed uicta Catoni. Pompeius quoq; cũ aduersus patriã dimicaret, tulit triumphũ, cum pro patria & uicta causa succubuit, sic Dijs placitum est, neq; in aliam causam referri potest. unde nequeo non admirari de

aliquibus qui putant ultimam cauſam
& immediatam in actionibus noſtris eſ-
ſe uoluntatem, cum tamen uolũtas ha-
beat cauſam, ut ex dictis poteſt eſſe ma
nifeſtum. quare & ad tertium cum infe
rebatur, uidelicet obiurgationes, ſuppli
cia, hortationes, laus & uituperium ſuã
non ſeruarent naturam, dicitur, quod ſi
iſta intelligantur de commiſſo à nobis,
quod euitare per nos ipſos potuimus
uel ex nobis facere, reuera nomina ua-
na ſunt, nihilq́ eis ex natura correſpon
det. Si tamen ſic intelligantur, quod iſto
rum quædam fato ſubſequãtur, & quæ
dam antecedãt: ſic reuera ſunt & propri
am ſeruabunt naturã, nam fato ad ſcele-
ra perpetrata aliquãdo obiurgationes
& aliquando ſupplicia ſequãtur, & iſta
eadem ſunt cauſæ præcedentes & ordi-
natæ, ut aliqui talia non cõmittant, non
autem omnes, ſicut etiam negantes fa-
tum dicunt. Vnde Diogenes Laertius
in libro ſeptimo de Vitis philoſophorũ
in uita Zenonis Stoici refert, cũ uerbe-
raret ipſe Zeno famulum, qui furtum
commiſerat: cumq́ ſeruus ille diceret
ſe fato

se fato furatum esse, fertur respondisse Zeno: & fatale est me te uerberare. quare sicut peccata sunt fatalia, sic & pœnę. Idemq́; dicitur de hortatoribus: quoniam sicut fatale est illos sic operari, fatale est & illos mediantibus illis hortationibus sic operari, sineq́; illis nihil operātur, de illis quoq́; qui operātur sine hortationibus eodem modo quo operātur sic fataliter operantur. cumq́; dicebatur de laude & uituperio pariter dicitur. q̄d si intelligāt laudē & uituperium esse de his quorum nos sumus domini, uidelicet non impulsi ab extrinseco: sic sunt uana nomina, nihil quod sit in re, importantia, sed tantum secundum existimationem aliquorum qui negant fatum. Si autem per laudem & uituperium, intelligamus quædam sequentia acta & quædam præcedentia agenda quæ quādam præeminentiam designare uidentur uel oppreßionem, sic sunt ex parte rei & fatalia sunt: ueluti & res quas ipsa scilicet laus & uituperium sequūtur & antecedunt sunt fatales. Cumq́; ulterius dicebatur, nemo laudatus uel uitupe

ratus de impoſsibilibus aliter ſe habe-re, dicitur, hoc non eſſe apud omnes ue-rum, ſed ſolum apud aliquos. Apud em̄ Stoicos hoc ueritatem non continet, apud quos non eſt abuſus uerborum: apud uerò alios eſt uerborū abuſus, diciturq́; quòd propriè ſecundum ueram ſignificationē laudis & uituperij iſta non attribuūtur, niſi ubi ſunt conſultatio & electio, et non concurrit aliquod extrinſecum particulare nobis cognitum. Exempli gratia, ſi quis motus per uiolentiam ab aliquo homine innocentem uerberaret uel interficeret, iſtum non uituperamus: quoniam manifeſtum apparet quod uiolentauit ipſum, & uoluntariè ipſum non interfecit. Si quis autem conſimilem effectum fecerit, nullo tali particulari apparēte & uolūtario, iſtum uituperamus: quoniam exiſtimatur ex ſe tantum feciſſe, quanquam ex ſe nō fecerit, neq; eſt poſsibile quod ex ſe fecerit. Quod ſi dicatur iſtud uidetur eſſe iniuſtum & contra rationem, cur namq; cum uterq; nō potuit aliter facere, unus tātum punitur alter uerò non. huic primo

mo dicitur, respondeant sic argumentã tes: unde est, quod boni utplurimum ui tuperantur, deridentur, exulant, trucidantur, conculcantur & exterminãtur: mali uerò sunt secundum oppositas dispositiones. Aut enim Deus gubernat, aut non gubernat. Quare Epicurus, ut refert Cicero in fine lib. de Natura deorum, credidit non esse Deum, & si est, ista non prouidere: cui sententiæ mihi & ipse Cicero in illo libro & in secundo libro de Diuinatione astipulari uidetur. Vnde & Augustin. in 8. de ciuitate Dei dicit de Cicerone: Dum Cicero uult facere nos liberos, facit sacrilegos. Sed huic forte dicit̃, Deus gubernat, & quã quam boni in hoc mundo patiãtur mala, & mali bona: in futuro tamen seculo erunt econtrà. Quare illa mala quæ patiũtur in hoc seculo, sunt pro maiori bono in futuro ipsis bonis, malis econtrà. certè istud secundum leges est optimè dictum, minimè tamen secundum Philosophos: quandoquidem istud futurũ seculum non est demonstrabile aliqua ratione. Sed benè creditur, quod est pro

prium legibus, quæ creditis & non demonstrationibus mouentur. Amplius uidemus multos malos male se habere in hoc seculo, & multos bonos econtrà quomodo ista dicta stabunt? quod & firmatur. Nam ab istis quæritur, aliquis nascetur ex sceleratissimis parentibus, semperq; inter sceleratos uersatus, adeò quod nunquam uidit aliquem uirũ bonum, cur iste debet puniri in futuro seculo, cum semper hic mala sit passus, neque uidetur quomodo ad bonũ potuit conuerti. Propterea, nonne per se sic dicentes, Deus posset omnes bonos facere sine aliqua difficultate. Igitur magna uidetur esse ipsius Dei iniquitas & inuidentia, cum hoc non faciat, quod si dicitur, ideo non facit: quoniam cuncta sua uiter & ordinate disponit, unde unumquodq; liberum relinquit, datq; potestatem benè agendi & malè agendi, unde maius meritum & demeritũ proueniunt. Certè hic sermo uidetur esse difficilis ex plurib. Primò quidẽ, quid dicemus de hijs, qui non habent usum rationis ueluti infantes pueri, in extremo se-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

nio constituti amētes & infiniti, qui ex regionibus impedimētisq; uarijs, ueluti sunt complexiones, infinitaq; occurrentia, usum rationis impedientia quæ narrari non possunt. Quomodo igitur illi possunt benè agere & malè agere, cū uiuant tantum anima bestiali: & si intellectiua, aut impossibile est, aut difficile bene uti: ueluti in extrema paupertate constituti quin furentur, uel maximè pni ad iram, quin excandescant. & sic de singulis. Secundò, quoniam quemadmodum uisum est, quomodo etiam isti qui habent usum rationis cum posint benè & non benè æqualiter eligere, unde fit determinatio: cumq; non agant nisi mota, quomodo igitur ipsi agunt? Amplius & tertiò, nónne melius esset omnes homines esse bonos sine aliqua macula quąm tot esse malos: quamuis tot malis existentibus sunt aliqui clariores, quam si omnes essent boni, certè ex mille millibus neq; unus reperitur bonus, alijs existentibus malis. Quare longe melius esset omnes esse bonos, quā tot paucos. cūq; Deus posit hoc facere

per positionem, vultq; omnes homines bonos fieri, ergo omnes homines deberent esse boni. & certè nulla videtur de his rationabilis causa nisi quoniam natura uniuersi exigit hoc, ut sint homines vniuscuiusq; sortis, boni, mali, pauperes, diuites, potentes, impotētes, domini, serui, & sic de reliquis, hoc exigente fato, cuius argumentū est, quod semper sic fuit, semper sic erit: quare neque aliter esse potest. Vnde redeundo ad illud de quo discessimus. quæ igitur laus attribuatur, quando non apparet particulare extrinsecum mouens uolūtatē ad actionē bonam, sed creditur ex se fecisse, & laus non attribuatur ubi apparet, hoc est ex natura rei sic exposcente. Etiā suo modo dicatur de uituperio, quanquam & extendendo laudis & uituperij nomen etiā attribuūt dijs, bestijs & rebus inanimatis. Laudamus em̄ deos, laudamus aliqua animalia, uituperamus et aliqua: laudamus aliqua uina, & aliqua uituperamus, & sic de reliqs. Ad quartum cū dicebatur, quoniā in bonis operationibus nullus ascribit fato, si ipse

ipse tales egerit operationes, immò sic dicētibus excandescit. Vnde si quis, exempli gratia, hostes debellauerit, moleste feret, si hoc dijs attribuatur uel fato. consimiliter de medico aliquo curante. Quare Democritus, apud Hippocratē conquestus est de arte medica. Nam si infirmi moriuntur, hoc ascribunt medicis, si sanantur, attribuunt dijs: cum aūt aliquod sinistrū occurrit præter votum attribuunt hoc fato, ut suam famam defendāt non ex ipsa re. huic dicitur istud quod fuit assumptum non est uniuersaliter uerum: quoniam Stoici & laudem & uituperium & omnes operationes uniuersaliter fato attribuunt: quod uerò multoties, immò apud plures aliter sentiatur, hoc est, extra naturam rei, neque hoc inconuenit: quoniam in quàmplurimis plurimi errant in opinionibus, & in dictionibus suis. Hoc etiam est fatale sic exposcentibus natura & ordine uniuersi: quandoquidem & omni tempore sic cōspiciatur. Ad quintum etiam cum dicebatur, hoc placitum omnem prouidentiam ab ipsis dijs amouere: quæ enim

nim esset deorum prouidentia, quando quidem non attribuunt secundum sui dignitatem, uerùm ex causis præcurrentibus. Hoc argumẽtum non minus difficultatem infert sic argumentantibus, quàm huic quod appellant placitum. Si enim Deus non tribuit nisi secũdum sui dignitatem, cui tribuit: unde igitur est, quod aliqui nascũtur in locis bonis, ut Italia, Græcia & Hispania: aliqui uerò in locis pessimis uix habitabilibus, ut sunt Aethiopes, Scythæ, & homines bestiales peioresq; ipsis feris: immò aliqui sunt, qui ad humanitatẽ reduci non possunt: aliqui etiam nascuntur Reges, Imperatores, Principes, diuites, fortes, pulchri: aliqui in oppositum, discurratque sic arguens per uniuersum, & uideat diuersitatem existentem in mundo, & uidebit maiorem partem bonis affluentem hoc non ex se habere, sed ex extrinseco, & in malis similiter. Quo fit, ut Cicero refert de deorum Natura, propter hoc aliquos Deum non esse existimasse: si namq; esset, curaret & gubernaret hæc. Verùm quæ potest esse ista

gubernatio, cum omnia uideantur esse peruersa. Aliqui uerò propter hæc quãquam concesserunt Deum esse: ipsum tamen hæc inferiora non curare affirmauerunt, ueluti Epicurus, & qui eum sequuti sunt. Aliqui autem dixerunt Deum hæc curare: uerùm quoniam dimittit homines in sua potestate, ideo tot incommoda & inordinata in uniuerso conspicimus. sed ex superioribus hoc uidetur esse impugnatum ab illis tribus rationibus superius adductis, uidelicet quod minor pars hominũ habet usum rationis, neq; illi qui habent, mouent nisi moti quare ibi uideas. unde fit, si Deum ponimus, & ab ipso cuncta moueri affirmam9, ideo sic aliquos imperatores à natura facit, aliquos diuites & sic de reliquis dispositionibus & contrariis his, nõn ex meritis, sed ex ipso fato, & ex natura uniuersi sic disponente & exigente. Neque enim aliter esset uniuersum. Vnde non aufertur Dei prouidentia, imò maximè augetur & extollitur: quãdoquidẽ ad oĩa cõcurrat positione cõtraria oppositum faciẽte. Quo-

niam ponit Liberum arbitriū sine causa exteriori & Dei prouidentia. Vnde argumentum militat magis aduersus eos quàm aduersus Stoicos. Ad sextum autem, cum quærebatur, quomodo credētes deos esse colendos, si deos colere ex fato denegatū est, quomodo igitur credēt colendos esse. certè & ipsi habēt consimilem difficultatem soluere. Multi enim negantes fatum, credunt deos esse colendos, & tamen oppositū operātur, cū furātur, blasphemāt: & sic de singulis. Quod si dicatur eis nō denegatū est posse colere, sed non colunt ex sua mala uoluntate. Verùm eisdem tormētis utendum est, quibus & prius usi sumus, uidelicet quomodo possunt uelle non colere, cum existimant, melius esse colere quàm non colere, & repetas ea quæ dicta sunt. Vnde dicendum est q̄d nihil hoc inconuenit, quod aliqui credunt deos colendos & non colunt, non possunt colere fato actum impediente: multi enim experiuntur in seipsis, quod credunt aliqua esse bona & tamen non possunt prosequi. Vnde dicitur de Medea

dea, postq ratione furorem uincere nõ poterat. Frustra Medea repugnans, nescio quis Deus obstat ait: Multi quoq cognoscunt furta, & meretrices esse malas uel aliquod huiusmodi: & tamẽ nõ possunt resistere, dolentq quod nõ possunt resistere. Quare dicitur de amante: Iuraui toties rediturũ me ad limina nũquam. cum bene iuraui, pes tamen ipse redit. Ad septimum autem cum dicebatur, artem diuinatoriam penitus tolli, nulliusq namq esse proficui, non quidem in malis: quandoquidẽ euitari non posśint neq in bonis: quoniam rei perfectionem diminuũt. Ad quod dicitur, ipsos sic opponentes respondere: si pręnunciationes malorum ideo à dijs datas esse hominibus, ut ea mala euitare posśint & debeant, cur igitur si dij ipsi propter hoc faciunt, possent ne & ipsi dij eos ab illis malis remouere sine tali prænuntiatione aut non. Si non: non igitur secundum eos dij sunt. Si possunt cur sine talibus pręnuntiationibus non remouent. Vanum enim uidetur, si dij uolũt ipsos in talia mala non incidere,

nam admonent eos & possunt sine admonitiõe aliqua hoc facere, & sicipsos admonere. solemus enim admonere aliquos, cum per nos ipsos non possumus, & credimus alio modo ipsos sic posse facere: quod si per nos ipsos bene facere possumus, & non facimus, increpamur, nam nos eos à tali malo præseruantes sine aliqua admonitione magis laudamur: Magis enim certi sumus de suo bono. Admonendo enim dubij sumus an obtemperabit admonitioni: at operando certi sumus: bonum autem certum præeligitur bono dubio. Similiter arguitur de bono prenuntiato: quoniam aut Deus potest sine prænuntiatione, aut non potest. & consimiliter ꝓcedatur ut de malo, cum hoc quod etiã argumẽtum ipsorum retorquetur, quoniam bonum prænunciatum est minus perfectum. Amplius si prænunciantur mala à dijs, ut euitentur. unde est quod homines sic timentes de talibus monitis omni cura, studio & diligentia sua et amicorum omnia procurant, ut euitentur talia mala, & tamen quanto magis

studens

ſtudent hoc euitare, tanto magis in illa incurrunt. Vnde leguntur hiſtoriæ, & maxime Valerius Maximus, Plutarch. Iuſtinus, Liuius, & cæteri infiniti prope tales leguntur. Vidi & eſto Petrũ Leonem Spoletinum medicum & philoſophum celeberrimũ, qui dum legeret Pataui, uidiſſetq́ ex peritia aſtrorum fatũ ſibi minari aquas ipſum ſuffocaturas, ratus hoc ſibi cõtingere propter Venetias, quæ in aquis ſita eſt: ad eam enim urbem pro curandis infirmis à Venetis multoties aduocabatur. Quare hoc timens clàm petijt Florẽtiam quæ in mõtibus ſita eſt: dũq́ eſſet in cura illuſtriſsimi Laurẽtij Medices, poſt eius obitum una dierum in quodam puteo ſubmerſus inuentus eſt. quomodo hoc quod nunciatum eſt, ut hoc euitaret. unde dicendum quod diuinatoria eſt, neq́ fato tollitur, immò fato datur aliquando his quibus fiunt pręnunciationes, euitant pręnunciata, fato eos ab hoc compellẽte: aliquãdo non euitant eadem de cauſa. conſimiliter in bonis contingit ubi ſ. aliquando bona prænunciata euenĩũt:

aliquando non prænunciata eueniunt etiam. immò & aliquando quæ prænũciata sunt non eueniunt. causa autẽ huiusmodi diuersitatis est: quoniam fatũ in tali diuersitate perficitur, eiusq; natura est, ut sit tanta diuersitas in uniuerso: qua non existente, nõ esset uniuersum. sic enim semper fuit, & sic semper erit.

Caput duodecimum, in quo continentur contẽta in duodecimo capitulo Alexandri.

VT mihi uidetur, in hoc duodecimo capitulo Alexãder ostendere intendit, Stoicorum opinionem in suis sermonibus repugnantiam continere, sic q̊d ex dictis ab eis infert euidenter ipsam esse falsam. Vnde dicitur in Rubrica, opinionem eorum qui omnia fato fieri dicũt his sermonibus, esse falsam. Istud autem capitulum non benè à me intelligitur, & aut hoc fit ex ignorantia mea, aut ex uitio interpretis, aut quomodocunq; aliter: tamen dicam quod suspicor ipsum uelle. Mihi itaq; uidẽtur esse tria quæ hic ab Alexandro intendũtur.

tur. Primum est: Opera Stoicorum non conueniunt his quæ à Stoicis dicũtur, unde unum dicunt, & oppositum faciunt. Ex quo potest argui, quod neq; ipsi consentiunt his quæ dicunt: aliud enim dicunt & aliud credunt. dicunt em̃ omnia esse fato ut patet. Verùm ex operibus eorum apparet, eos sic non credere. Quare si opera extrinseca sunt uera, inditia interiorum & mentis. neq; ipsi hanc opinionem existimãt esse ueram: assumptum autem ex aliquibus ostendit, quoniam ipsi gloriantur hanc opinionem ab alijs non accepisse, uerùm eius opinionis se esse inuentores. Quod si ita est, non igitur hæc opinio ab eis inuenta, fato inuenta est nam ab extrinseco habuissent, & ab alio: quare ex se nõ inuenissent. quare multis conantur hãc opinionem confirmare, multaq; de hoc scribunt, ut alios in hanc opinionẽ trahant. Putant igitur suis persuasionibus homines uẽturos in suam opinionem. quod si tacuissẽt, forte fuissẽt, qui cõtraria fecissent. At si sic est, uidelicet homines persuasionibus induci ad operan-

dum,ueluti ipsi existimant: aliter non persuaderent,nec libros ederent.Non igitur putant hoc fato euenire,uerùm suis persuasionibus & scriptis, ut uidetur Alexander uelle. Et quoniam ipsi Stoici existimant,aliquos non rectè operantes dignos uenia, aliquos uerò supplicio. At qui ignorantes faciunt uel coacti apud omnes leges et uulgares digni uenia existimantur: aut nullus erit dignus supplicio,quod falsum est apud eos esse: at scientes & ex uoluntate peccãtes à nullo extrinseco moti supplicio digni sunt.Verum tales fato non operãtur, quoniam ex extrinseco fatum est: quare non omnia fato ueniunt.Tertiũ, quod intẽdit,est hoc,ut existimo,si duo sunt dubia, & unum eorum sit eligendum,Illud, ad quod sequitur minus malum,est prçeligẽdum:id ad quod sequitur maius malum patet & ex se & ex tertio Topicorum: quoniam minus malum comparatum maiori malo rationẽ habet maioris boni. At magis bonum est,magisq; eligendum est.Sed supposito quod sit falsum, fatum nõ esse,si quis

eligat

eligat & credat fatum non esse, minus incommodum incurrit, eo quod supposito fatum est, falsum credit fatum esse. Vir igitur sapiens magis debet credere fatum nõ esse quàm fatum esse. omnia sunt nota, excepto quod ad illud sequatur minus incommodum, quod sic declaratur. Si enim fatũ non esse falsum est, qui credit fatum non esse credit falsum: tamen impiger est in operationib. & multum procurat circa agenda: si uerò fatum esse falsum est, qui sic credit falsum crdit, & piger fit in actionibus, & se fortunæ committit. Vtriq; ergo sunt æquales stante supposito in falsitate. uerùm in deteriori conditione est, qui credit fatum esse, cum non sit, quàm qui credit fatum non esse cum sit. Primus namq; piger est & fortunę se cõmittit. Secũdus autem solers, neq; fortunæ se cõmittit. quare manifestũ est lõgè melius se habere qui negat fatũ, quàm qui ponit. Sed quis est sanæ mentis, qui Philosophum se profiteatur, qui non malit sequi id quod est melius, quàm quod est deterius: ut enim est in prouerbio, In

rebus dubijs pars certior est tenenda. Quare magis tutum est tenere non omnia fieri fato, quàm omnia fieri fato. Hæc credo uoluit Alexander in hoc capite, & hactenus de primo Quod ad secundum spectat, aliter non argumẽtor aduersus ipsum, sed oppositæ parti persuademus per ea quę in superioribus capitulis adducta sunt: quare ad tertium descendamus. Et ad primum cum dicebatur, quod facta à Stoicis differũt à dictis eorum, dicimus primò, quod credẽdum est istud uniuersaliter non esse uerum. Stoici namq; dicentes fatum esse, & gloriantes de hac inuentione, non tamen adeò gloriabantur, nec affirmabãt sic inuenisse, ut principaliter hoc fato non ascriberent, immò secundũ omnes qui dicunt deos curare mortalia & ad quęlibet effectũ concurrere, quãquam fatum non affirmant, gloriam tamen principaliter dicunt dijs ipsis esse tribuẽdam, quanquam se non spoliant laude & gloria. quare sic Stoici gloriantur, secundario tamen: sed Deo principaliter gloriam dant. Quod si dicitur ab extrin

seco

ſeco habent & non poſſunt non habere, ergo nõ debent gloriari. patet per antedicta non ſequi neq; gloria neq; laus ſunt in his, in quibus & nos & dij operã tur, licet dij principaliter & nos ab ipſis moti, ineuitabiliter tamen. Vnde & patet ad alia duo adducta in eadem parte uidelicet, de perſuaſionib. Stoicorum & libris ſcriptis, ut reliquos inducant: quoniam Stoici uolunt perſuaſiones & rationes nedum cõferre, uerùm eſſe neceſſarias in his quib. fato datum eſt fidẽ præſtare dictis, mediantibus perſuaſionibus & rationibus. Qui autem fato, dictis, uel quicquid ſit illud, ſine rationib. uel perſuaſionibus fidem præbent, nedum non ſunt neceſſaria, immò impoſſibile eſt per illas eis fidẽ præbere: quod igitur perſuadeant uel ſcribant non aufert, quod fatum ſit uel nõ credatur eſſe quoniam ſciunt in aliquibus res fato fieri & perſuaſionibus, in aliquibus fato ſed non perſuaſionibus. Secundò ad idem dici poſſet nõ ſequi, quòd facta cõtradicãt dictis, ergo dicta ſunt falſa. patet hoc in intemperatis in quibus ratio

est recta & operatio mala: unde Medea dicebat: uideo meliora proboq́; deterio ra sequor. Et Petrarcha: io ueggio il meglio & al peggior me apiglio. Stat enim intellectum esse rectum, uoluntate existente mala. Quare si qui Stoici uera ratione affirmabant, fatum esse, & ex passione aliquid operabantur. quod uidetur prima fronte aduersari huic opinioni, non tamen rectè infertur, quod positio illa sit falsa, ueluti dictum est de incōtinente qui operatur contra illud quod opinatur. istud tamen magnā habet dubitationem. Socrates namq́; ut Com. 7. Ethicorum dicitur, credidit hoc esse impossibile: quare existimauit uirtutes esse scientias & cognitiones. uerùm de eis longo sermone dicemus in sequentibus partib. istius libri, nunc transeamus sic cum istis duab. responsionibus, quāuis prima sit magis tuta pro isto loco.

Ad secundum autem in quo dicebatur, tunc nihil esse dignum uenia neq; supplicio, dicitur illud negando, immò sunt & digna uenia & digna supplicio: nam delinquentes ex ignorantia & coa

ctio-

ctione sunt digni uenia, delinquẽtes autem scienter & sponte sunt puniendi. Non dicuntur autem sponte, quoniam non coguntur fato & ab ipsis dijs: neq; quniã sic fato ducũtur, ideo ducunt coacti: coactum enim est, quod est cõtra naturam suam & inclinationem propriã. Sed uoluntatem à dijs moueri & à proprio fato non est contra naturam, sed benè ab altero quàm à Deo. Quare sic scienter & uoluntarie delinquentes debent puniri: quandoquidem neq; ignorãter neq; coactè secũdum modum expositum delinquãt. quod si dicitur quãobrem cum utriq; impellantur à fato, unus tamen puniendus est, alter uerò dignus uenia. huic dicitur quod similis quæstio esset soluenda maximè in lege Christi. nam si infans sine Baptismo moriatur, priuatur paradiso: si alter infans cum Baptismo moriatur, non priuatur: nullus tamen in tanta diuersitate illorum infantium aliquid operatus est, sed totum est ex Deo sic ordinante. Quare & secundũ Stoicos ut uidere est non minus rationabiliter dicitur, quod unus

sit di-

ſit dignus uenia quam alter punitione, hoc eſt, quoniã diuerſæ ſunt cauſę mediæ, quandoquidem unus ſciẽter & uoluntariè, alter uerò è cõtrario. quod autem iſta media producant iſtos effectus tam uarios & diſpares, hoc prouenit ex fato ſic diſponẽte ſicut ſecũdum Chriſtianos. quod infans unus priuetur paradiſo, alter non priuetur, eſt ex Deo ſic ordinante: quare nihil mirum hoc uideri debet. Ad tertium autẽ, quod euidentiam ſatis apparẽtem videtur facere, dicitur primo, illud argumentum, ſi teneret, procederet & contra ipſummet Alexandrum & omnes Peripateticos. Alexander enim ut notum & famoſum eſt, de eo uoluit humanam animã eſſe mortalem, uerùm ſic aduerſus eum argumẽtabimur. Si anima eſt mortalis, & credimus ipſam eſſe immortalẽ, falſum credimus, & poſt mortem nihil mali ſequitur: ſi uerò anima eſt immortalis, & credimus ipſam eſſe mortalem, falſum credimus, & poſt mortem ſupplicium ſequitur. de hoc ergo abſolutè magis eſt credendum, animam eſſe immortalem

quàm

quàm mortalem, quod minimè tamen ipse uoluit credere. similiter si sunt dæmones cruciãtes post mortem illos qui eos esse non crediderunt, & quis credat eos nõ esse, iste decipitur & pòst cruciabitur: si uerò nõ sunt dæmones, & quis credat eos sic esse, ipse decipitur, & post mortem non cruciabitur à dęmonibus. ergo magis credendum dæmones esse & post mortem cruciare non credentes quàm credere dæmones non esse, cum tamen Aristoteles & eum imitantes no luerunt talia credere: neq; Seneca Stoicus, ut patet in libro de Consolatione ad Martiam, hoc uoluit credere. Quare si Alexander & Aristoteles soluẽt hoc argumentum, & nos hoc tertium adductum soluemus. Dicimus tamen ut nobis uidetur, argumentum fortassis teneret ubi ambo contradictoria essent possibilia & æqualiter dubia. Verùm si una pars est certa & necessaria & alia impossibilis, argumẽtum nullum est. nam apud Alexandrum impossibile est, animam esse immortalem, certumq; erat sibi, ipsam esse mortalem. Apud Aristot.

impossi

impoſsibile eſt eſſe dæmones: quare una conditionalium ſupponat impoſsibile, nihil mirum eſt, ſi ſequatur falſum. Vnde & ſecundum Stoicos fatum non eſſe eſt impoſsibile, unde ratio procedit ex impoſsibili ſuppoſito, nõ autem ex poſsibili. Propterea argumentum tantum uidetur probare fatum non eſſe circa eligibilius uoluntati, quam fatum eſſe dummodo non conſtaret de impoſsibilitate, quanquam & uoluntas feratur in impoſsibile, nõ autẽ quod fatum nõ eſſe ſit credibilius. Voluntas enim noſtra uellet nos non morituros, ſed intellectus non credit hoc: quare probat fatum non eſſe, magis à nobis eſſe appetibile, quoniam ſic eſſemus dij: quandoquidem operamur ſine eis, non autem probat ipſum non eſſe, eſſe magis uerum. Aeternitas enim à nobis appetitur, non aſsentimus autem non fore æternos. Fit enim ibi ſaltus à bono ad uerum, & à uoluntate ad intellectum, cum tamen non ſemper conueniunt ratio & uoluntas, neq; enim quod uidetur magis uerum, uidetur magis bonũ: neq;

neq; quod magis bonū uidetur, & magis uerum uidetur. At intellectus mouetur uero, appetitus autem bono. quare procedendo ab uno ad alterum non rectè proceditur. Dicitur secundo in argumento supponi falsum, scilicet quod qui fatum ponunt, sunt pigri, et se casui committunt. Oppositum patet de Stoicis, ueluti & supradictum est.

Caput tertium decimum, in quo continentur contenta in tertiodecimo & in quartodecimo capitulis Alexandri.

ALexander in tertio decimo capite sui libri ponit rationem Stoicorum sumptã ex ordine causarum in uniuerso. Vnde dicitur & in Rubrica, ratio sumpta ex ordine causarū in uniuerso, qua utuntur asserentes omnia fato fieri: & quanquam Alex. ornatè & prolixè eam ponat, multum tamen inconnexam & incompactam ponit, ut mos est Rhetorum. Studui autem quantum potui, quãquam inornatè, breuiter & sub-

tiliter eam rationem cōtexere. Nam sic eius uis magis apparebit, q̄d sanè Philosophis cōuenit. Est itaq;, ut opinor, hęc ratio. Si Deus perpetuo & ineuitabili ordine cuncta dispensat & ordinat, ergo omnia quæ fiunt, fato fiunt. Primo media siue minor declaratur: quoniam si propositio asumpta negatur, aut igitur est, quoniam aliquid est cuius Deus dispensationē uel ordinem non habet, uel si habet, euitari non potest, ne fiat, ut ipse dispensauit & ordinauit. Ast q̄d uis istorū detur, inconueniens est. quod enim aliquid sit, quod Dei ordinem & dispensationem fugiat, est dicere Deum non esse Deum, neq; illū esse ens. quomodo enim Deus est, nisi cunctorum sit causa, & omnibus prouideat: non enim est prima causa, quia sic esset Deus, quod minimè ponitur: neq; causatum, cum omne causatum dependeat à prima causa, quæ est Deus. Deus autem non causat, nisi intelligendo & uolendo, quod est proprium dispensantis & ordinantis. sic itaq; nihil potest subterfugere Dei prouidentiam. Alterum neque

que dici poteſt, ſcilicet quod quamuis cadat ſub Dei ordine, poteſt tamē illud euitari quod ſic probatur. Quicquid factum eſt fato, & ineuitabiliter factū eſt: ergo pariter & quicquid eſt & erit, ineuitabiltier eſt & erit. Similis namque ratio eſt. Probatur autem aſſumptum, uidelicet quicquid factum eſt, ineuitabiliter factum eſt. Quoniam detur A, exēpli gratia, quod cum factū ſit, potuit tamen nō fieri Si igitur A factum eſt, cauſa fuit adæquata A utpote B: qua poſita, neceſſe eſt & eſſe A. Aliter enim cauſa exiſtēte adæquata non eſſet effectus, quod dici non poteſt. Si itaque B neceſſe eſt fuiſſe, neceſſe eſt & fuiſſe A: ſi enim antecedens eſt neceſſariū, & conſequēs eſt neceſſarium Sed fuiſſe B fuit neceſſarium, quod oſtenditur: quoniā in cauſis eſſentialib. eſt deuenire ad primam, ex qua de neceſsitate reliqua ſequātur. Cum itaque prima de neceſsitate cauſat, & ineuitabiliter, aliter enim in Deo caderet mutatio: ergo & cæteræ de neceſsitate cauſabunt Quicquid igitur factū eſt, de neceſsitate factum eſt; nam pri-

ma de necessitate causante, aliæ de necessitate causabunt. Sed si, quicquid factum est, de necessitate factum est: ergo & quicquid est, de necessitate est, & quicquid erit, de necessitate erit, quod erat probandum. Maior autem propositio, quod si Deus cuncta perpetuo & in commutabili ordine dispensat & ordinat, omnia fato sunt: nam fato fieri, est ineuitabiliter ex Dei prouidentia fieri. Quare & non fato fieri, est non ineuitabiliter secundum Dei prouidẽtiam fieri. Quare, cũ oppositum Prædicati inferat oppositũ Subiecti & econtrà tanquam conuertibilia, propositio est nota. In capite autem quartodecimo, multa aduersus hãc rationẽ dicit, intenditq; eã impugnare et soluere. Vnde & in Rubrica dicitur: refellitur prius dicta ratio, ceu falsas propositiões assumẽs ad refellẽdas propositiones assũptas: quandoquidem sermone fatuo & rei ipsi apertissimè non consonante, nihil manifestius in medium afferri potest. Cum enĩ in talibus utimur ratione ducente ad impossibile & improbabile: nihil tamen hoc ser

hoc ſermone improbabilius adduci po teſt. Secundò dicit Alexander, Stoicos unum apertè falſum aſſumere,et rei ipſi diſsonum, ſcilicet ex quocunq; fato ſequi aliud fatum, ueluti quodcunq; factum antecedit aliud factum. Primum enim eſt cōtra ſenſum: multi enim ſunt filij,qui nunquam generabunt alios. Non enim quilibet equus equum gene rat,nec quilibet homo hominem generat. In partibus etiam animatorū multa excrementa naſcuntur, quæ nullius rei cauſa eſſe poſſunt.Mōſtra etiam & quę præter naturam ſunt, nullius ſunt cauſę effectiuę,cum permanere non poſsint, neq; aliquem finem habent:quādoquidem ſi ꝓpter finem producta eſſent, nō eſſet præter intentum, & ſic non eſſent præter naturam. Quare neq; monſtra, quod eſt id,cōtra quod ſupponitur,putrefacta etiam & tabefacta ſemina,quo modo ſunt cauſæ eorum quæ ſubinde fiunt. Foliorum etiam quorundam generatio cuius eſt, & quem finem habet, certi nullum eſt uidere. Et ſi dicatur ut ab ipſis dici conſueuit,quod prouidem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

tię diuinæ est notum, nobis tamē igno tum, certe hoc est subsidium indigentibus excogitatum. Sic etenim dicere poterimꝰ, multa esse quæ impossibilia sūt, quoniam causas habēt, sed nobis ignotas. Tertio Alexander respōdet ad unū, quod in ratione Stoica quærebatur, an scilicet quod sit fatum sine causa, & dicit, quod sermo suus hoc conciliat. Per hæc (ut existimo) uerba intelligit Alexander: quod istud est uerum & concedendum. Nam quæ sunt per accidēs, uere non dicuntur habere causam, ut sexto Metaphysicæ dicit Arist. Dicit secūdo an aliter dicendū est, cōcedēdo scilicet, quod omne factū habet causam. Si enim est factū per se, causā habet ꝑ se: si autem factum est per accidens, habet & causam per accidens. Verùm si causam habet per accidens, non tamen necessariam, necꝫ semper necꝫ ut in plurib. causantem, sed rarenter. Quare si factū non habet causam necessariam, necꝫ ipsum est necessarium: non igitur ineuitabiliter factum est: quare nō fato, siquidem fatum est ineuitabile. Amplius, nonne

isti

isti apertissimè peccant, ignorãtes modum demonstrandi in naturalibus. Physicorum namq; secundo & similiter Posteriorum secundo in naturalibus, ex prioribus non sequũtur posteriora. Verùm cõuertitur, ut ex posteriorib. priora sequantur, ueluti & in artibus. In partibus enim uidemus, si domus est, fundamentum fuit: non tamẽ conuertitur, Si fũdamentũ est, ergo domus est. Quare si homo est genitus, fuit sanguis menstruus, non tamen si fuit menstruus sanguis, fuit uel erit uel est homo. Quartò impugnat Alex. illud, scilicet si quod sequitur ad alterũ, illud ex quo sequitur, esse ipsi sequenti causam. Videmus nãque quæ se tempore consequũtur, non omnia ex prioribus et primis genitis fieri: nec enim est ambulatio propter surrectionem, nec nox propter diem, nec hyems propter æstatem. Ratio autem ipsos mouens ad hoc monstruosum placitum, nullius est momenti. Dicunt eñ quod nisi sic esset, aliquod esset sine causa. Alexander autem hoc non hic declarat, puto tamen sic esse deducẽdum. Vi-

demus aliquando sedere, aliquãdo nõ surgere: aut igitur eadem est causa utriusq;, aut hæc sunt sine causa, aut altera est causa sessionis & altera surrectionis. Si detur ultimum, habetur intentum: quoniam oportet alteram præcessisse, & illud alterum, & sic in infinitum. Si detur primũ, hoc est impossibile: quoniam ab una causa non prouenit, nisi unus effectus, ergo dabitur tertiũ quod intẽdebatur, uidelicet quod aliquid est factum sine causa. cui respõdent, quod ab una causa possunt prouenire diuersi effectus, immò & contrarij. Idem namque homo est causa sessiõis & surrectionis, idemq; cœlum est causa noctis & diei: necq; si non sic fiat, ut Stoici dicunt, non tamen mundi & eorum quæ in ipso fiunt, diuellitur unio: sufficiunt nãque diuina corpora & horum circulatio ad seruandam eorum quæ in mundo fiunt, commutationem. Verùm neque ambulatio est causa surrectionis neque è conuerso: quoniam ex surrectione ambulatio non habet causam. Quare hæc causarum series à Stoicis dicta,

nullam affert rationalem causam huius quod nihil absque causa fiat.
Nam quemadmodum motus ipsi & tempora causam aliquam habent, sed nec motus motum, qui eum præcedit, nec tempus, tempus ipsum prius: sic se habent, & quæ in ipsis & per ipsa res fiunt. Nam continuationis eorum quæ fiunt in aliqua causa, propter quam mũdus unus & sempiternus secundum idem & eodem modo dispositus, hanc ipsam continuationem eorum quæ fiunt in aliqua causa & seruat. & hunc oportet quærere & assumere causam, quæ tamen non eiusmodi putanda est, vt ex antiquiori fiat recentius, ut uidemus in generationibus fieri ipsorum animalium.

Quintò dicit Alexãder, in dictis Stoicorum alterum rationi dissonum continetur: in causis enim ducunt ad infinitum. Ponunt enim ex A factum esse B, ipsum uerò A adhuc ex alio utpote C, & ipsum C ex D. & sic in infinitum. Verùm sic ponere, est destruere causas & effectus, omnemq; scientiam

auferre. Sic enim in causis in infinitum proceditur, non erit prima causa. Quare si non primum neq; principiũ: & si non principium neq; principiatum, uerùm quicquid est, aut principium aut principiatum est, nihil igitur est: quare nulla causa est. tollitur etiam omnis scientia: quandoquidẽ sciẽtia ex primis & principijs Sextò dicit Alexãder neq; à Stoicis ipsis esse rectè dictum, cum dicunt, nullam esse in uniuerso trãsgressionem & præter prouidẽtiam: quoniam sic tollitur uniuersi ordo. Hoc sanè non sufficienter dicitur. Nam ueluti quædã præter regis ordinem facta in regno suo, regnum non destruunt: sic & quædam in uniuerso præter ordinem & prouidentiam facta soluunt mundi fœlicitatem, sicut nec domus, dominiúe fœlicitatem quæuis seruorum iniquitas euertere potest.

Septimò Alexander Stoicos increpat, quantum ad Liberum arbitrium.

Nã & si rationabile sit dubitare, tamen dubitatis fidem prestare, ubi manifestissimũ sit, & hominum uitam ludum po-

nere

nere propter umbratiles, immò uita hominis secundum ipsos umbratilis est, omnino insanum est. Nam & si rationes Zenonis aduersus motum, qui soluere non potest, iam et motus est auferẽdus, magis siquidem satisfacit rei ipsius operatio ad asserendum, quã omnis ipsum destruit probabilitas. hæc Alexander. Existimóq; secundum ipsum per hæc ab eo dicta sic formaliter ad rationem Stoicorum esse respondendum, uidelicet ad minorem rationis, quæ erat talis: Deus immutabili ordine & serie cũcta dispensat & ordinat, primo fortuita, & quæ sunt præter naturam, non contineri sub ordine & prouidentia Dei, immò fiunt extra ordinem & eius prouidentiam. neq; ex hoc sequitur euersio uel destructio ipsius uniuersi, ueluti dictum est de regno & domo: quod quãquam in regno & in domo fiant aliqua extra ordinem regis & domini domus, non tamẽ sequitur propter hæc regnum uel domum destrui. Amplius, quoniam talia non habent causam, quare horũ Deus non est causa: unde neq; sub ordine

& eius dispensatione continentur, propterea et si in aliquã causam referantur, non tamen in causam per se, sed tantum per accidens. Verùm quæ per accidens sunt, non sunt necessaria, neque ut in pluribus, sed rarenter. Vnde non sequitur, ea esse ineuitabilia: quare neque sub fato esse dicitur. Et secundo q̃d quanquam ea quæ per se intenduntur, & continentur sub diuina prouidentia, causam habeãt per se, aut necessariam, aut in pluribus: non tamen talia ita facta sunt, quin potuerint & non fieri, & etiamsi taliter facta sint, aliter fieri non potuerint, quantum ad ea quæ causas habent vt in pluribus. cumq; dicitur, si talia facta sunt, ergo habuerunt causam sui effectus, & quoniam talem causam necesse fuit esse, ergo necesse fuit & talem effectum esse. huic dicitur, hic multos esse defectus.

Primus quidem, quoniam vt uisum est, hic modus demonstrandi in naturalibus non conuenit: nam in eis ex priori non sequitur posterius, sed ex posteriori sequitur prius, ueluti & arti-

ficialibus

ficialibus. ex fundamento namq; non sequitur domus, sed remeat ut ex domo sequatur fundamentum. Vnde sequitur, veluti & prius in artificialibus, quod neque ex causa quanquam adæquata sequi effectum, sit necessariũ, potest enim effectus ipse impediri.

Amplius, quoniam veluti dictũ est, eadem potest esse causa contrariorum: idem namque homo est suæ sessionis & surrectionis causa mediante electione: quare non sequitur, quod esto, quod sit causa adæquata, illud tamen contrariorum determinate sequatur.

Potest enim & alterum sequi quod nondum probatum est, semper causam antecedentem esse necessariam. Quoniam aut est deuenire ad primam, & hoc non secundum eos, cum ibit in infinitum: aut si stabit ad primam, quam tamen non concedunt, quanquam necessario causat, non tñ oportet omnes, quæ sunt post eã de necessitate causare. Nam quanq; Deus & corpora cœlestia de necessitate moueant, non tamen hęc generabilia & corruptibilia de necessitate

ſitate mouēt. Non enim quæ diſpoſitio reperitur in principio, reperiẽ & in principiato, ut de ſe notum eſt. quare ſi non omne quod factũ eſt, de neceſsitate factum eſt, quanto minus nõ omne quod fiet ut exiſtimo, Alexander ad rationem ſic reſpondet, & hæc de primo. Quantum ad ſecundum, dico quod ſermo iſte Alexandri non uidetur eſſe ſanus, immò per totum corruptus, & Peripateticis ipſis aduerſari. quod itaque primo dicit caſualia & fortuita non contineri ſub Dei ordine & prouidẽtia, iſtud uidetur incredibile, ſi Deum ponimus cunctaq; gubernantem, ſi nũquam homo iſta cognoſcit, et ſcit quomodo fiãt, quanto magis Deus. unde Ariſt. in primo de Anima habet pro inconueniẽti nos ſcire diſcordiam & Deũ ipſa ignorare. Quare Auguſtinus 8. capit. 16. & 21. de Ciuitate Dei, deriſit eos qui negant iſta habere finem & nõ eſſe à Deo facta. quodq; dicebatur talia non habere cauſas, certè iſtud uidetur intelligibile, quod ſint effectus & nõ habeant cauſas. unde ſi non habent cauſas neq; ſunt

effectus,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

effectus, relatiuè enim dicũtur causa & effectus. quod si neq; sunt causa neq; effectus, nihil sunt. Quod autem dicebatur habere causas per accidens, ueluti sunt, & effectus per accidẽs, certè firma ratione, ni fallor superius ostensum est, quod nihil est à Deo per accidẽs quod nõ sit & per se & in ordine ad aliquod, non habeat causam per se. Nam ueluti supra ostẽsum est, naturales res defectibiles sunt aliquãdo, unde ex quo tales sunt, nónne incassum talem potentiam dedisset, ex intentione opposuit impedimenta, utrumq; ergo intẽdit. quomodo igitur respectu naturę sic intendentis potest in uniuersum esse præter intentionem. nõ sunt etiam absq; fine, dicũtur namq; portenta, monstra, prodigia & ostenta, ueluti superius dictum est, quoniam sunt multorum significatiua aut ad bonum aut ad malum. Multis enim casualia & diffortunia profuerũt. Amplius, experiẽtia syderum & rerum naturalium sciuntur eorũ euentus, quæ minimè fieri possunt, nisi in ordine ad superiora essent per se intenta, in omni

tempore

tempore quæ sunt casualia & fortuita, sunt enim & æterna secundum speciem veluti & alia, neque possunt non esse: habent igitur causam per se. Neque ex eo quod sunt per accidens aufertur eorum necessitas, veluti prius ostensum est. Quare cum diffuso admodum sermone de his superius diximus, si qd hoc in loco diminutum uidetur, ad locum illum recurras, vbi aduersus Alex. ostendimus, fatũ nõ destruere casum & fortunã. Quod autẽ ulterius dicebat de ijs quę ut in plurib. fiũt, quanq; causam habeãt p se, non tñ ex causa seqtur effectus, qñiã in naturalib. non licet ex priori inferre posterius, sed tantum econtrà. Huic dicitur, qd si in causis ædæquatis arguat, certè reciprocãt effectus & caussa: vnde si nõ reciprocant, hoc est quoniã non sumuntur adæquata veluti in proposito sumebatur. Si namque ex fundamento sequitur domum non esse, hoc est, quoniam domus fundamentũ non est adæquata causa domus. at remeat: quoniam fundamentum est pars inclusa de necessitate in domo. Ast nos sumi

mus

mus adæquatã causã. Cũq; vlteriꝰ dicebat, stat quod sit causa adæquata & nõ producatur effectus, quoniã impediri potest. certe si effectus impeditur uel causa non est adæquata causa effectus, cum sic impediri uel non impediri teneant se ex parte causæ. Si nãq; uolo mouere lapidẽ & vnus retineat me, in me non est adæquata causa huius motus: quandoquidem non habeo potentiam remouendi tale obstaculum. cumq; dicebatur quod adhuc stante adæquata causa, stat non produci effectum qui produci potest; quoniam eadem est causa contrariorum, Idem namque homo est causa sessionis & surrectionis, certe causa quæ duos cõtrarios effectus producere potest, aut igitur est naturalis aut volũtaria. Si naturalis & adęquata, hoc est impossibile: q̃niã ambo ꝑducerẽt aut nullũ. Si aũt volũtaria, certe nisi ꝑ aliq̃d determinet̃, neq; ad actũ deuenire poterit. Quod si determinat̃ ꝑ electionẽ, reuertet̃ idẽ argumẽtũ. Quoniã cũ posit eligere & nõ eligere, oportet aliq̃d esse determinãs ad alterã partem,

veluti

uelutí diffuso sermone superius dictū est, vbi ostensum est, sic dicere, est octauum librum Physicorum Arist. destruere. Quia si eadem causa, siue naturalis, siue uoluntaria potest in duo opposita: non tamen secundum eandem dispositionem, vt dicit Aristoteles in 8. libro Physicorum. Vnde si eadem causa potest in opposita: non tamen adæquata, de qua est sermo. Cumq; ulterius dicebatur, non probari primam necessario causare, quoniam secundum Stoicos ibitur in infinitum, & ascendendo. Huic dicitur in causis eiusdem rationis, quæ communiter dicuntur accidentaliter ordinatæ, necesse est in infinitum procedere, si mundus est æternus. In causis uerò diuersarum rationum quæ appellantur essentiales, non est sic in infinitum abire, sed est status ad primam quæ de necessitate causat: ipsaq; de necessitate causante, oportet & alias de necessitate causare, si prima & adæquata causa secundę, & secunda tertiæ, donec ad ultimum deueniamus. Et quamuis non omnis dispositio dicitur, quæ de prima

dicatur

dicatur de secunda, vt notum est: nam prima nullam habet ante se, secunda uerò habet: tamen si prima necessariò causat, & secunda de necessitate causat. Nã veluti non quicquid dicitur de antecedente, dicitur de consequente, namq; antecedens præcedit & consequens sequitur, antecedens est magis notum, consequens verò minus, & sic de reliquis dispositionibus: tamen si antecedens est necessariũ, consequens est et necessariũ. Cum itaq; posterior se habet ad priorẽ velut consequens ad antecedens. Si prima de necessitate causat, & secunda de necessitate causabit. Quod & cõfirmatur. Aut igitur causa secunda est naturalis, aut uoluntaria. Verùm cum suprà ostensum sit, tandem voluntariam determinari per naturalẽ, oportet quod prima causante omnes causent eodem modo: causa namq; naturalis de necessitate causat, vt & ipsi concedunt, & hoc de secundo. Quantum modo sit de tertio, restat respõdere ad illa septem, quę Alexander adduxit aduersus Stoicos. Ad primum itaq; cum dicebatur, sermonem

de fato aduersari aperte rei ipsi, esseq́ue manifestum falsum: quare non oportebat adducere demonstrationem aduersus talẽ sermonem. huic dicitur esse manifestum, quod nos consulte operamur & modo vnũ & modo oppositum. verum occultum est, quod sit illud determinans magis ad vnum quâm ad alterum. Cumq́ probatum sit, quod idem eodem modo se habens non in opposita, vnde necesse est determinari, nullum q́ue apparet determinans, nisi fatum, quod occultissimum est: ideo ipsum oportet ponere. quare neque sensui neq́ rei ipsi fatum contrariatur, sicut verum vero non contradicit. Vnde veluti dictum est suprà ex eo quod occultũ est determinans, existimatur voluntatem à nullo determinari, quod tamen ostensum est impossibile. Ad secundum autẽ cum dicebatur, non quodcũq́ factum esse causam alterius facti, dicitur si intelligitur de causa effectiua. verũ dicitur, vt ibi ostendebatur. Non enim quilibet filius alium generat, & sic de singulis. Verùm si intelligatur vniuersaliter de

omni causa, si quod aliquod sit factum, & in nullo genere causæ sit alicuius causa, hoc est merũ impossibile: nihil enim est adeò vile, quod ad nihil factum sit. Si namq; Socrates nullũ generabit ex seipso, tamen generabitur cadauer. Cũque dicitur de excrementis animalium, vel plantarũ, quæ nullo modo sunt causæ, patet hoc esse falsum: multa nãq; excrementa multas habent vtilitates, vt sordes, auium stercora, & sic de reliquis, ex se ipsis tãquam ex materia multa generantur. Idem quoq; dicatur de monstris, nam ostensum est, & ipsa habere finem, & ipsa esse intenta, & ex seipsis aliqua generari, & ipsa præcedere aliqua, quæ si non fierent, neq; posteriora fierent. Et quoniam dicebatur Stoicos dicere quod hæc sunt causæ aliquorum posteriorum, sed nos latet. Pariter dicere possumus impossibilia habere causas, sed nobis ignotas. Certè hic sermo Alexandri videtur esse derisibilis: quoniam si sunt impossibilia, non possunt esse. Quare neq; notas, neq; ignotas habere possunt: creduntur tamen aliqua

esse impossibilia, quæ habent causas ignotas, vnde per hoc creduntur esse impossibilia. Sed de monstris secus est: euidenter enim videmus multa monstra esse intenta à natura vniuersali, vt ostensum est, & multorum aliorum esse causas secundum diuersa genera causarũ.

Quare sic verisimiliter arguimus & de alijs impossibilibus aut talia tũ conspicimus. Ad tertium uerò in quo Alexander contendebat multa fieri sine causa, vel si causam habent, habent solum per accidens, quare nõ necessariam, & quod in naturalibus demonstrationes sunt ex posterioribus ad priora & non remeant. Quoniam de omnibus his abunde diximus in secundo proposito, ideo hic pertransimus. Ad quartum verò in quo dicebat, falsum esse omne pręcedens esse causam posterioris. Huic dicitur illud dictum non vniuersaliter esse intelligendum. Certũ enim est, quod Papa, qui fuit iam mille annis, nihil ad me attinet, nisi fuisset causa alicuius mihi attinentis. vnde intelligitur de pręcedente ordinato in subsequentem, quare non

re non omnis surrectio est causa sessionis, nisi sit in eodem ordine, & vnius cõnexionis. cumq; dicebatur quod vna causa producit duo oppsita, ostensum est illam non esse causam præcisam & ædequatam, siue sit causa naturalis siue voluntaria: dicitque illud esse falsum & non posse stare cũ Aristot. quod nox præcedẽs nõ sit causa diei subsequẽtis & sic successiue. Quoniam quanquam Deus semper eodem modo se habens sit causa continuationis motus & temporis, vt dicebatur in 8. Physicorum: tamen q̃d nũc sit dies, non est nisi quoniã nox præcessit, & nox non succedet nisi quoniam dies præcessit. Nam nunc est dies, (exempli gratia) & prius non erat dies, oportet igitur secundum Aristotelẽ aliquã prȩcedere causam huius quæ non fit nisi per motũ quare de necessitate præcedit motus, & tempus præcedit tempus. dato enim proposito, quo d ponit Alexãder motus posset esse non cõtinuus & æternus, non dico tamen motum effectiuum facere motum, sed esse necessarium pro alio motu. Quare esse

causam secūdum aliquod genus causæ aut principaliter aut secundario.
Ad quintum in quo dicebatur, Stoicos destruere causas, cum eas ducant ad infinitum, huic dicitur quod causę eiusdē rationis, necesse est secundum Peripateticos ducere ad infinitum, quod contēdunt & Stoici facere, in hisq; non est assignare primā, licet quoquo modo possit assignari vltima non simpliciter, sed in hoc, vtpote quod hæc dies est vltima quę fuit: non tamen simpliciter cum supersunt adhuc infinitæ in essentialibus, tamē est prima simpliciter, et vltima simpliciter, cū species non sunt infinitæ: verùm quoniam prima de necessitate causat, & vltima de necessitate causat, veluti in secundo proposito dictum est.
Ad sextum cum dicebatur, non oportet, si in vniuerso multa sint præter ordinē & Dei prouidentiā, propterea vnionem uniuersi euerti, quoniam & in regno & in domo multa fiunt præter ordinem regis & domini, & tamē propterea neq; regnum neq; domus euertuntur: huic dicitur, iam esse ostensum impossibi

possibile esse, aliqua in universo præter ordinē & prouidētiam diuinam. Quoniam, ut bene dicit Cicero in libro de Natura deorum: Deus non esset, vel si esset, non gubernaret totum, illudq; quod affertur in simile, minime esse simile.

Rex enim & dominus, neq; quicunque homo sit, potest cuncta perspicere quæ tamen Deus perspicit, cum sit auctor totius entis: nam regnum euellitur aliquando & destruitur, quod de vniuerso fieri non potest. Nihil enim Deus habet supra se, quod longe aliter euenit in hominibus, vt notū est. vnde si illud regnum est melius, in quo fiunt pauciora præter ordinem & regis prudentiam & quanto talia minus fiunt, tanto Rex est potentior & sapientior. Deo ergo qui est Rex regum, & Dominus dominantium, & summa sapientia, nihil præter ordinem & suam prouidentiam, in suo regno debet contingere.

Ad septimum autem cum dicitur, insani esse negare Liberum arbitriū, quod nobis inesse manifestum est, præter sophisticas rationes, & vitam hominis lu

dum & vmbram constituere. Dicitur primo nos multa operari, cum voluerimus, si non adest aliud impedimentum vel ex parte nostri uel extrinseci, manifestissimum est. Neq; hoc negamus neque rationē aliquam afferimus ad hoc: verùm illud quod nos negamus & dubitamus, est, quomodo inest nobis talis voluntas, & quod est determinatiuum ipsius uoluntatis, cum nos & ipsi confitemur esse uoluntatem in potētia æquali, quæ non exit ad actum, nisi prius sic determinata. Vnde ex quo non apparet verisimile aliquod determinans nisi fatum: ideo principaliter fato attribuitur actio, neq; ꝓpter hoc uolūtas excluditur. Vnde veluti nos intelligere non dubitamus, quandoquidem hoc in nobis experimur, sed dubitamus quomodo fit in nobis intellectio, sic nos uelle & nolle nō dubitamus, sed dubitamus quod causat uelle & nolle, vnde non est ad immediata resoluta quęstio, cum dicimus hoc fieri, quoniā uolui. Nam & si feci, quoniam uolui: quod tamen uolui, habet aliam causam: quādoquidem volun-

voluntas est in potentia æquali, quæ debet ab aliquo determinari. quare nihil, quod sit in nobis manifestum, negatur vel dubitatur, sed immanifestum dubitatur, & quod videtur falsum, negatur. cumq; vlterius dicitur, Stoicos vitã humanam facere ludum & vmbram. Quęritur à sic obijcientibus, qualem igitur ipsi vitam humanam constituunt? nam siue fato moueatur voluntas siue ex se, nullo extrinseco concurrente: rarissimi tamẽ aut potius nulli sunt homines uere boni, & non tantum sic est nunc, verùm & sic semper erit, si extraneum. Igitur Alexandro videtur homines sic fato compelli, quoniã humana vita esset quidam ludus & veluti umbra. Nónne & monstruosum est, & omnes sunt insani, si in eis est posse benè agere, semper tamen male agunt. Si quis enim ex necessitate facit aliquod, illud insaniæ nõ attribuitur neq; vituperatur, si quis (aut ut ipsi dicunt) potest aliter facere: quoniam bene agere cum male agat, hic insanus cõmuniter dicitur. Quare si Stoici vitam humanam ludum faciunt, isti

vero humanam vitam faciunt quādam insaniam, quæ longe deterior est ludo, propterea mirum est (si voluntas est in tali potestate, vt ex se exeat ad actū naturaliterq́ꝫ semper inclinetur ad bonū) quod ipsa aut semper aut quasi semper sequatur malū. Quod enim semper in pluribus est, illud magis naturale est: naturalius igitur est uelle malū quàm bonum, quod ratio non admittit. Amplius, si est in potestate volūtatis velle, possibile esset mundum destrui, secundum speciem humanā. Si autem species humana destruitur, non essent reliqua generabilia & corruptibilia: quoniam homo est finis omnium generabilium & corruptibiliū. destructa machina materialium, cœli non mouerentur, non motis cœlis non essent cœli, vt existimauit Aristoteles, non existentibus cœlis non essent dij. Si itaqꝫ voluntates humanæ essent liberę, ad modum Alexandri, Deus dedisset eis potestatem, vt possent destruere Deum. Hoc autem est falsum, quo nihil falsius: igitur & positio fortasis negabitur, quod esset in potestate homi-

hominum destruere speciem humanā. Sed hoc probatur: quoniam secundum Aristotelem Sol & homo generant hominem, neq; homo potest generari nisi ab homine secundum ipsum. Cum itaque quilibet homo potest se uelle abstinere ab actu generatiuo, tandem homines penitùs destruerentur: quare sequit quod prius dicebatur. Amplius, homo multotiens experitur in se ipso, quòd non potest nō uelle aliqua, non potest non nolle alia. Quare uelle & nolle nō vidētur esse in potestate sua. propterea volumus multoties aliqua cū prius decreuerimus ea nolle &c. cōtrà si quis interrogauerit nos, quomodo istud uoluisti, cū decreueris uoluisse, dicimus nos nescire uel ecōtrà. Vnde uidetur, quod hęc fato attribuantur. Quare Plutarch. in vita Marci Bruti dicit, Deus mouet uoluntates, ut libet ei. Adhuc admodū difficile uidetur, quomodo uoluntas, quæ est in potentia & æquali, determinet se: sic enim esset in actu & in potentia & multa alia quæ adduci solent, quæ pro nunc relinquantur.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

Caput quartumdecimum, in quo continentur contenta in quintodecimo capitulo Alexandri.

IN quintodecimo capitulo Alexander exponit quandam Stoicorum rationem, & eam soluit. Dicitur in Rubrica, exponitur ratio sumpta ex habitib. animi, quę auferebat Liberum arbitriū, & soluitur. Perstringēdo igitur ab Alexandro dicta, ut mihi uidetur: Stoicorū ratio tendit ad id quod non solum laudamur de his quæ sunt in potestate nostra, neq; etiam uituperamur: uerùm & de his quæ in nostra potestate non sunt concessa ab Alexandro & reliquis fatū negantibus. Quare ratio Peripateticorum inducta aduersus Stoicos inualida est, cum dicant, neminem laudari uel uituperari, nisi in his quorum nos sumus Domini. Ratio itaq; Stoicorū est, quoniam qui adepti sunt uirtutes, de his laudantur, quæ & secundum negantes fatum non amplius sunt in nostra potestate: quandoquidem habent habitum uirtutis,

tutis, nõ potest nõ esse studiosus: ueluti habens scientiã Geometriæ, non potest nõ esse Geometer: pariter habẽs habitũ uitij, uitiosus est, neq; potest nõ esse uitiosus, & tamen uituperatur. Non igitur de re, quã fugere non possumus, negandum est, non posse laudari & uituperari, ueluti ostensum est. Secundò Alexander hãc argumentationem infringit, & soluit, dicens: hic deceptionem esse, quoniam nequaquam laudantur uel uituperantur studiosus & flagitiosus ex eo quod uirtutẽ uel uitiũ habeãt: sed quoniã ipsi in præterito adepti sunt, non quidem ex natura, quãquam ei adiutrix fuerit, sed ex bonis uel malis consuetudinibus, quæ tunc erãt in potestate sua acquirendi & non acquirendi. Quo fit ut præsentia & præterita nõ habent eandem uirtutem cũ futuris: quandoquidẽ quod iam est, aut quod factũ est, impossibile sit nõ esse aut factũ nõ esse: at qd futurũ est, possibile est & fieri et nõ fieri. Quod si tales operatiões fuissent eis cõgenitæ, uel si nõ cõgenitæ, uerum currentes, secundum cursum naturæ,

ræ, ueluti pubeſcere in iuuentute, & in ſenectute caneſcere, quæ omnibus uel pluribus ad illas ętates peruenientibus contingunt: profecto non laudarentur uel uituperarētur, ſed quæ dijs ipſis uel beſtijs attribuuntur, pariter eis attribuerentur. Nam in naturalibus neq; laudamur neq; uituperamur, ſed quid maius laude & uituperio attribuimus, ueluti notum eſt. Quod ſi quis dicat, uirtutes & uitia hominibus non eſſe naturalia, ſed ab eis acquiſita bonis uel malis conſuetudinibus. Verùm has conſuetudines fuiſſe fatales, & ab eis ineuitabiles: quare non natura ipſis ineſſe, unde eis laus attribuitur, quandoquidem naturalibus proprie laus non ſit attribuenda. Dicit Alexander: tunc Stoici habent dicere hominem, quem fœliciſsimum animalium eſſe ponunt, omnium tamen eſſe infœliciſsimum. Nā apud Stoicos nihil eſt melius uirtute & deterius ipſo uitio: ponūtq;, omnes homines eſſe uitioſos, nam uix duo perfectè ſtudioſi reperiuntur in uniuerſo. Quare cum infœlicitas cōſiſtat in ignorantia & flagitio,

tio, quandoquidem omnes homines quasi per totum tales existunt. Horum autem alia animalia non participēt, homo omnium animalium erit infœlicissimum. Dicimus etiam (inquit Alexander:) quod homo uirtute præditus, non ideo laudatur, quoniam uirtutem habeat: sed quoniam cum non haberet, non natura nec secundum cursum naturæ adeptus est ex bonis consuetudinibus, quæ erant in potestate sua: tamen quoniam quo ad actus procedentes à uirtute, etiã in sua potestate. sumus enim domini nostrorum actuum, à principio usq; ad finem, ut dicitur secũdo Ethicorum. Cum itaq; bonos actus exerceat, quos posset non exercere, ideo laudandus est. Quod autem tales actus posset exercere, nemini dubium est, licet cum difficultate. Nam ueluti assuetus malis, difficulter bona opera facit: facit enim aliqua, ut notum est: sic assuetus bono difficulter mala facit: facit autē bonus aliquando mala opera, ut ostendat non omnia fato fieri. Contingit enim aliquē uatem sibi prædixisse ipsum, scilicet studiosum

diosum

diosum certum bonum facturũ, quod ipse ut ostenderet, uatem falsum esse nõ facit. Verùm facit oppositũ unde callidi uates euitant aliquibus aliqua enunciare, ubi cognoscunt, quod in illis sit eos uates arguere, quod certè euidẽtissimũ argumentum est, non omnia fato euenire. Hæc perstringendo & non uagando ista mihi uidentur esse, quæ ab Alexandro in hoc capite pertractantur: & hæc de primo. Quantum uerò ad secũdum, quoniam tota constat in hoc quod uera de præsenti & de præterito aliter uera sint quã de futuro, quoniam illa sunt ineuitabilia, ueluti testatur Aristoteles in fine primi Perihermenias: Ideo ad hæc & de hoc uera aliqua facimus.

Si in quãstita est, unde igitur est quod nihil in naturalibus, siue uoluntarijs, siue fuerint per se intenta, siue casualia, siue fortuita fuerunt, quin talia et consimilia non erunt, & ueluti talia & consimilia infinities fuere, sic talia & consimilia infinities erunt, neq; mundus absolui potest à tali ordine. Si namq; præterita determinata sunt, sic quod non possunt non

non esse, certè secundum principia possibile est, ut talia in futurum non euenirent. quod manifeste falsum est. Amplius, quamuis quod est præteritum, non possit non esse præteritum, tamen esset possibile Imò de facto debuisset contingere quod non oporteret idem secundum speciem totiens multiplicari, imò infinities multiplicari. Sequitur enim secundum positionem, quod ex quo casualia & fortuita sunt per accidens, non sunt necessaria, & absolute possunt non esse. Patet autem istud esse falsissimum. Dum enim mundus stat, necesse est talia esse. Quare cum hijs mũdus absolui non possit, causas igitur habent determinatas & necessarias, quæ euitari non possunt. Verùm quoniam præsentia & præterita sunt uel fuerunt in actu, ideo nobis nota sunt, & dicuntur determinatę ueritatis. Futura autem, quoniã sunt in potentia, ideo nobis ignota, manifestum est, & dicuntur indeterminatæ ueritatis, quãuis in se certè sint indeterminatæ ueritatis. Vnde ueluti apud ignorãtes Astrologiã prima eclipsis uentu-

ra est indeterminatæ ueritatis, in se est tamen determinatæ ueritatis. Sic etiam est apud nos de futuris euentibus: quoniam causas ignoramus. quare cum tota solutio stat in hac diuersitate, si inter præteritum & futurũ, quæ ut ostensum est, nulla est, ideo solutio reddit͛ uana. et sic de secundo. Quantum autem ad tertium, videlicet quod solutio non euacuat, veluti in secundo proposito ostendimus, manifestum est. Quod verò dicebatur uirtutes non esse ex natura, neque secundum cursum naturę, sed tãtũ ex consuetudine, dicimus hoc esse uerũ vnde fit cũ consuetudo bona laudatur & mala vituperatur, virtutes & uitia pariter laudantur & vituperantur. cumq; ulterius dicitur, quod si consuetudines fato fierent, cum omnes homines sint mali, malitia autem nihil infœlicius & ipsa ignorantia cum hęc amoueantur à bestijs homo esset animalium infœlicissimum. Huic dicitur argumentum hoc magis procedere aduersus suum autorem quàm aduersus Stoicos: nam siue consuetudines fato fiant. seu mæræ uoluntarię

untarie, omnes homines sunt mali: nã rarissimi sunt boni. sunt em̃ uelut Phœnices in Aethiopia. Cum autem fato sit, secundum eos non est flagitium: si autem uoluntarie, est flagitiũ. Vere igitur secundum fatum negantes, omnes homines sunt flagitiosi. Ast & secundum ipsos flagitia & uirtutes remouentur à bestijs & dijs, flagitiumq́ꝫ facit hominẽ infœlicem: homo igitur secũdum ipsos uere est animaliũ infœlicissimus. Quare & ipsi, imò etiã magis ipsi habẽt hoc argumẽtũ soluere. Dicimus tñ quod & si humana natura talis sit, ut dictũ est, & docet experiẽtia: natura tñ humana est longe nobilior quãtumcũq; flagitiosa, quacũq; bestia. Eo enim quod de intellectu & uolũtate participat, etsi admodum obscure, ideo omni specie animalis est perfectior, ueluti & quodcũq; sentiens, quanquam uilissimum, est perfectius quocunq; non sentiente, ut Aristoteles & Augustinus senserunt concordes: dicitq́ꝫ Augustinus 9. de Ciuitate Dei capit. 9. quod anima quanquam uitiosa & infirma sit, melior tamẽ est quo-

cunctę corpore firmissimo & sanissimo: quod homo igit̃ dicat̃ infelix, est in ordine ad deos, & unus homo alio homine dicitur fœlicior & econtrà, secũdum uirtutes & ignorantiam: unusquisq; tamen homo est fœlix in ordine ad bestias, si bestię fœlices dicit possint. Cumq́ue ulterius dicebatur, quod homo potest laudari & uituperari, si sit studiosus uel uitiosus, ratione actuum subsequentium, dicitur hoc esse uerum. Sed non alia ex causa, quam laudetur uel uituperetur ratione operationum præcedentium. In utrisq; enim concurrunt & fatũ & intellectus & uoluntas. & cũ postea dicebatur, multos operari contra uirtutem. quanquam enim sint studiosi, ut fatum redarguant, dicitur hoc esse possibile & de fato fieri, minimè tamẽ fatum redarguunt. Et cum probabatur uates precauere ab enuntiationibus, in quib. possũt redargui, certe dicam hic, quod de Diagora refert Cicero in lib. de Natura deorum. hic Diagoras negauit esse deos. Cumq; in Samothraciã uenisset quidam eius amicus, nomine Atheus,

us, fertur ei pictas ueterũ tabulas ostendisse, eiq́ dixisse: tu qui deos putas humana negligere, nónne adnimaduertis ex tot tabulis pictis, quã multis uotis tempestatem effugerunt. Ast ad Atheum Diagoram sic respondisse, ferunt. Ita sit, illi autem nũquam picti sunt qui naufragia fecerunt, & in mari perierũt. Iterum idem cum ei naufraganti rectores aduersa tempestate timidi & perterriti dicerent, non iniuria sibi illud accidere, qui illum in eadem naui recipisset, ostendit eis in eodem cursu multas alias laborantes, quæsiuitq́, num etiam in his nauibus Diagorã uehi crederent. Quare & ego dicam. Si multi redarguerunt uates, quoniam nõ secuta sunt prænunciata à uatibus, quoniam ipsi opposita ad hanc intentionem fecerũt. Cum igitur multi conati sunt redarguere uates, & quanto magis hoc studuerunt facere, tanto magis in laqueos inciderũt, ut de Cicerone alibi et infinitis aliјs narrant historiæ. Ergo uates & fatidici uerissimi sunt: quandoquidẽ ab ipsis prænunciata nunquam per aliquod ingeni

um redargui potuerunt, dicimus tamẽ quod prænuntiata à dijs non semper eueniunt, & ab ipsis prænunciata aliquãdo sunt ineuitabilia: nunquam tamen dij falsi sunt nec mendaces. cum namq; prænunciata ab eis non eueniunt, nolunt ipsa sic esse determinata, vt dicunt, verùm sunt minatoria, vt illud de Niniue, scilicet, quod post quadraginta dies subuerteretur Niniue, cum tamen tunc non fuit subuersa, sed ordinauit sic Deus, vt mediantibus illis prænuntiationibus & orationibus non subuerteretur: in aliquibus autem prænunciant, vt fiant, vt legitur de Sodoma vel quouis alio. Causa autem istius diuersitatis est nobis immanifesta, licet fortassis dici potest, naturam fati & ordinis vniuersi sic exigere pro pulchritudine eius: quare & uates aliquando prænunciant ut uenturum est, aliquando ut non est uenturum: nunquam tamen dij falsi sunt.

Caput

Caput quintumdecimum, in quo continentur contenta in sextodecimo capitulo Alexandri.

IN hoc capitulo intendit Alexander eam rationem Stoicorum euertere, quæ est, q̃d eo q̃d Deus futurorũ habet præcognitionem, ideo futura ineuitabiliter fiũt. Et hoc designat Rubrica, cum dicit: ex deorum præcognitione non inuehi futurorum necessarium euentum.

Primò itaq; ponit motiuũ Stoicorum, quod est tale. Si Deus præcognoscit futura, ipsa futura ineuitabiliter eueniũt: Ast nephas est dicere, Deum non præcognoscere futura, ergo ineuitabiliter futura eueniunt. Minor est manifesta, Maior etiam patet. Quoniam si Deus præcognoscit Socratem futurũ, & Socrates poterit non esse, poterit igitur aliter esse quàm Deus ipse præcognoscit. Quo dato, Dei scientia incerta & uariabilis est, quod absit à Deo. Secundò respondet Alexander, concedendo Minorem, & negando Maiorem, & retor-

quetur argumentum: quoniā si illa conditionalis teneret, recte sequeretur non ineuitabiliter, quæ sunt futura, erunt, quoniam contingenter erunt, ut manifestum est: ergo Deus non præcognoscit futura, quod est falsum, & etiam ab ipsis negatum est. unde recte negatur illa conditionalis: si Deus præcognoscit futura, ergo ipsa ineuitabiliter erunt.

Nam cum ipsa contingētia sunt, præcognoscit ipsa esse contingentia et non aliter: quod si aliter cognosceret, quam sit eorum natura, pariter & impossibilia possent cognosci & sciri, quod omnino absurdum est. Vnde dicitur Deum scire Socratem futurum contingēter: quoniam & Socrates contingenter erit, neque aliter Deus potest scire futurum: aliter eñ posset scire impossibilia. Cum itaq; dicitur, Deus scit Socratem futurum, & poterit Socrates non esse futurus, ergo aliter poterit esse, quàm Deus scit. Huic dicitur, quod Deus non scit absolutè Socratem fore: sed tantum Socratem fore contingenter. Vnde neq; aliter esse potest: quare non potest esse aliter

aliter, quam Deus scit. Vt itaque mihi uidetur, Alexander negat Deum scire Socratem fore absolute, sed tantum cum hac conditione, scilicet contingenter: adiungitque, quod præcognoscere, non est facere: & quia præcognitio Dei non est factio, unde neque rebus necessitatē imponit, neque factionem, sed uoluntas ipsa in humanis electionibns est ipsa factrix: quæ quoniam liberè eligit, ideo contingenter facit. Tertiò, ut mihi uidetur, adducit rationem aduersus Stoicos quæ talis est. Prædictio futurorum hominibus data ab ipsis dijs est, ueluti consultatio hominis ad hominem: aliter enim nullius esset utilitatis: sed homo homini non consultat neque de impossibilibus, neque de necessarijs, ueluti manifestum est: ergo deorum prædictio & prænotio non est de ineuitabilibus.

Quartò huic argumentationi interponit Stoicorum respōsionem, & eam refellit. Responsio est, quod deorum prædictio non est, ut aliquid euitetur: quandoquidem nihil quod fiet, euitari possit, sed pro tanto est: quoniam est ordi-

nata ad talem effectũ, & sine ea talis effectus prouenire non potest, utpote si d fiat a c, & c a b & b ab a fiat a, ut fiat b & b, ut c & c fit, ut ultimatè ueniat d quod si aliquod illorum prætermittere-tur, nequaquam fieret d. Quare exempli gratia, cum ex Laio debuit generari filius sceleratissimus, mediante oraculo Phithij, factum est oraculum Phithij, ut fieret filius sceleratus Laij, quod oraculũ nisi factũ fuisset, filius ille nõ fuisset genitus. Verũ Alex. dicit has esse uersutias & tergiuersiones ipsorũ respõdentium. Primò quidẽ dij etiã secundũ ipsos differũt à poëtis siue à uatib. quoniã uates tantũ dicũt, et nõ cooperãtur: dij ipsi & dicunt, & cooperantur: poëtæ namque deos laudant, quod, scilicet mortalibus datores bonorum sunt. Si itaque non solum hæc flagitia à dijs prædicuntur, verùm sunt cooperatores, immo impulsores, nónne ipsi dij flagitiosissimi erũt et homines non erunt flagitiosi: quando quidem hoc euitare non potuerunt?

Præterea ad quid dij ipsi hæc facerent cum nullum bonum in his operibus appareat.

pareat: non enim propter ciuitates, non propter leges, cum ciuitates talia posse sint infœlices, leges reclamant, non propter elementa, non propter cœlum: nullius igitur videntur esse vtilitatis, sed tãtum damni. Quomodo igitur hęc à dijs fiunt? nisi aliquam maiorem fabulam fingant, noua impossibilia concedant. Stoicis profectò satius esset, tales suppositiones manifestè negare, ne talia cogerent concedere, quàm talia concedere, ne suppositiones negẽt. Quintò per multa verba epilogat circa capitulum præcedens. & hoc capitulum totum patet. & hoc de primo. Quantum verò ad secundum, dico, quod quamuis istæ rationes Alex. & responsiones, quæ communiter etiam ab alijs ponuntur, videantur in primo cõgressu admodum efficaces: interius tamen perscrutanti, nõ uidentur ad plenum satisfacere. Quare de primo dicitur, quod dictum est illã rationem mouisse Stoicos, illud verum est, estq; de potiorib. rationibus: quemadmodum in subsequentibus dicetur. De secundo verò, in quo dicebatur &

responde

respondebatur ad illam rationem, stabatq; responsio in negando, Deum determinate cognoscere Socratem fore: quandoquidem determinate Socrates non erit. Quoniam in fine primi Perihermenias in contingentibus & futuris non est veritas determinata. Ad hoc dicitur, quod ex multis hæc responsio debilitatur: primo quidem, quoniam si Deus de his certiorem non haberet scientiam quàm homo, etiam mediocriter instructus, quod rationi dissonum esse videtur: nam vnus homo certius iudicat de euentibus futuris, quàm alter. primò reperiuntur aliqui rarò in hoc decepti, ergo Deus videtur de his esse certissimus & determinatus, & non alternatiuè. Secũdò, quoniam hoc non testatur experimentis & rationibus: quoniam dij multoties eos petentes, de determinata parte contradictionis eis respondetur. Quod si dij dicerent, hoc fore cõtingenter, non ad petita responderent: quandoquidem & ipsi sic respondentes illud sciebãt, vnde dij essent fallaces deceptores & ænigmatici. Tertiò quoniam

niam sic præterita & futura non omnia essent præsentia & aperta Deo: quoniam si Deo sunt præsentia, sunt & determinata: hoc autem nedum videtur absurdum, verùm aperte ipsi Aristot. aduersatur in fine libelli de bona fortuna. Quartò, quoniam sumit fundamētum falsum, & Aristoteli repugnans, dicit: quod Dei præcognitio contingentis, non est factiua, neq; præcognoscere & facere. Nam Deus quicquid extra se cognoscit, ideo illud cognoscit: quoniam illius est causa. Nam scientia Dei à reb. non causatur, sed res ipsas causat: vt etiam dicit Auerrois in Commento libri 12. Methaphysicę, neq; alio modo Deus alia à se cognoscit, nisi quoniam est causa aliorum. Quare sua præcognitio est causa contingentium, & non contingētia sunt causa præcognitionis Dei, vt uidetur Alexan. sentire, vt fugiat incommodum, quod videbat sequi ex eius positione. Vnde si scientia Dei causa est rerum, Deusq; quæ de necessitate scit, videtur & quod res de necessitate erunt. Tertium etiam suum dictum, in quo assimilabat

similabat deorũ prænunciationem humanis consultationibus, videtur inualidum. Quoniam si currit similitudo, cũ in humanis consultationibus, si consultans potest ipse per se consultatum præcauere à malo, si maximè diligit illum qui consulit, futilis & vanus existimatur ille consultor, neq; reputatur optimus amicus: quandoquidem amicitia magis factis quàm verbis ostendatur. Cumq; Deus magis diligat hominem quocunq; altero amico, potestq; reipsa succurere, quid igitur verbis opus est: intendit enim bonum illius melius quã qui potest succurere factis: igitur deberet succurere. Propterea factum est & iniquum alicui bene consulere de agendis, & ostendere sibi velle succurere: ex altera autem parte præbere fauorem suo aduersario. Cum igitur nihil potest nocere petenti consilium à Deo, nisi Deus eo agat, immò non tantum eo agat Deus, immò est principaliter mouens. Quare melius esset sic aduersarium non monere, quàm consilium dare. Præterea si Deus est incertus de omni-

bus futù

bus futuris, quoniam omnia continge-tia futura sunt incerta: quod igitur consilium potest dare? Aeque enim Deus erit dubius, veluti & homo: quandoquidem non plus de futuris dederit determinata respõsa. Quoniam tamen affirmauit vel negauit vnam partem contradictionis, quæritur igitur aut semper sic fuit aut erit ut prædictum est, aut non semper sic fuit. Si detur secundum, fuit igitur Deus mendax, quod nephas est dicere. Si verò semper ita fuit, & semper ita erit, mirum est, quod posit & aliter esse: & tamen ista potentia nunquam fuerit ad actũ reducta. Videtur autem definitio impossibilis, quod nunquam reducitur ad actum: quare videtur Dei præcognitionem esse de re necessaria.

In quarto verô, in quo dicebatur, quod i deorum consultatio esset necessaria pro tali effectu fiendo, cum Deus secũdum placitum Stoicorum non solum prædicat verum & coagat. Tunc igitur Deus flagitiosorum esset auctor. Sic arguens respondeat, an secũdum scientiam Deus agat in flagitijs perpetrãdis, siue positiue,

sitiue, siue permittendo, quomodocunque dicatur: idem enim sequitur. Nam & peccamus omittendo, veluti & committendo, si dicatur quod agit, ipse igitur & soluat, si non coagit: non igitur Deus est primum agens, sine quo nihil potest agere, & sic non omnis actio secũda reducitur ad primam. Similiter quod dicebatur, si in talibus Deus agit, ad nullum bonum coagit, vt deducebatur: quoniam nullus homo est bonus. Dicit quod si Deus vel coagat vel non coagat, in hominibus fere nulla sunt bona neq; fuerunt neq; erunt: quæ si ipsi Deo nota sint, cum Deus ipse his malis obuiare possit: non tamẽ obuiat. ad quod igitur bonum hanc suam cessationẽ ordinat, & cur tanta flagitia permittit fieri? Quod si dicitur hoc ideo facere, quoniam permittit Liberum arbitrium vnicuiq;. Ast istud non uidetur sufficere. Primò, quoniam si Deus vnicuiq; permittit liberè viuere, quoniam bonum est: quare igitur Prælati & superiores non debent permittere inferiores libere viuere tanquam bonum. Præterea

terea aut sic permittendo est melius aut deterius. Non deterius: quoniam videtur hoc Deo non conuenire: si uero melius, & sic permittendo fere omnes homines labuntur in scelera, ergo pro bono vniuersi conuenit, omnes fere homines esse sceleratos. Quod igitur apud Stoicos Deus coagat in flagitijs, est pro bono uniuersi: nam per responsionem mala esse in uniuerso, est pro meliore ipsius uniuersi, neque ut uidetur potest negari, quod mala facere ad decorum uniuersi non pertineat, quoniam de malis naturæ hoc est manifestissimū. Vnum namque animal interimit alterum: sunt diluuia per ignem et aquam, & sic de reliquis quæ decorant uniuersum. de malis etiam culpæ manifestum est: quoniam mundus nunquam his caret, caruit, uel carebit. Quare necessariū est, cum semper sit. Amplius, auferuntur iusticia, misericordia, pœnitentia & sic de reliquis uirtutibus, sine quibus mundus non uidetur esse perfectus: quare ut inquit Plato in Timæo, cum mundus melius non potuit fieri, quâm factus sit, ne

que gubernari quàm gubernatur, neq; disponi quàm disponitur: cum nunquã sit sine malis, mala uidentur facere ad uniuersi perfectionem: neq; inconuenit despicere partem, respiciẽdo ad totum, & sic de secundo proposito. De tertio potest faciliter apparere & quartum.

Ad primum dictum est, illam esse ualidam rationem Stoicorum. De secundo dicitur conuerti illam cõditionalem scilicet, si quę sunt futura, non fato erũt, Deus illa non præcognoscit. Verùm negatur minor, scilicet futura non fato fieri, neq; istud est sensui manifestum, quã quam sensui manifestum sit multa fieri, quæ quandoque sunt & quandoq; non sunt. Verùm cum toto hoc stat, quod fato fient, & fato non fient, cum nõ fient, quia Deus cognoscit, secundum quod natura sunt: nam natura sunt fatalia. Vnde cum impossibilia, natura sint impossibilia: ideo Deus nouit ipsa esse impossibilia. Quare cum futura ineuitabilia & determinata sint: ideo & determinata Deus cognoscit. Ad tertium dicitur, quod consultationes hominum &

deorum sunt fatales: quare consilium est de ineuitabili. Cumq; dicebatur, neque de necessarijs neq; de impossibilibus consultamus, dicitur, hoc vniuersaliter non esse verum, quanquam de necessarijs & impossibilibus, quę non pertinent ad nos, non sit consilium, & de his quæ pertinent ad nos, si credimus certe, illud esse impossibile. Quare de morte non consultamus, verum de dilatione mortis bene consultamus: quoniam non sumus certi de aliqua parte, licet una sit impossibilis, & altera necessaria: & hoc exigit natura consilij. Ad quartum verò dicitur, vt dictũ est, illud non incõuenire pro uniuersi perfectione: nam & ipsi habent hoc concedere. Quo fit, vt quod Alexãder dixit aduersus Stoicos, non minus procedat aduersus eum, scilicet Deum concurrere ad flagitia: & sic cum Alexandro dixit, melius videtur dicere Epicurus, negãs deos curare mortalia, quàm Stoici. Certè & hoc æqualiter militat aduersus Alexandrum. Quare Cicero in lib. de Natura deorum dicit: Cum tres sint sectę de

fato vnaquæque patitur angustias. Nam Stoici & Peripatetici non uidentur posse euitare Deum, producere flagitia & vniuersa mala: Epicurei verò fugientes ista, negant deos esse, uel si sunt, non curant inferiora: ad quã etsi multa sequãtur incommoda: uerior tamen priorib. videtur. Scias tamen, & secundum Peripateticos nõ uidetur esse concedendũ, Deum scire Socratem fore contingenter: nam cum in contingẽtia recludatur esse & non esse, Deus cognosceret priuationem. Ast secundum ipsum tertio de Anima nihil, quod est tantum in actu, agnoscit priuationem: quare neque contingentiam.

Caput decimumsextum, in quo continentur contenta in decimoseptimo capitulo Alexandri.

IN hoc capite Alexander, vt mihi uidetur, vult confutare Stoicorum rationes, quibus contendunt ostendere Liberum arbitrium seruari penes ponẽtes fa

tes fatum esse. Et hoc significatur in Rubrica cum dicitur: confutantur dicta illorum qui asserunt, se seruare id quod in nobis est in uero sensu, eo q̃d id non sit in omnibus, quæ per impulsum agunt. Et quamuis hoc capitulum apud me sit obscurum: ut tamen suspicor Aristot. hic duas rationes Stoicis attribuit. Prima est: in hominibus actiones procedunt à potentia uolẽte & nolente, vt de se manifestum est: & unusquisq; in semetipso experitur. Tales autem operationes non attribuuntur inanimatis, ut patet: neq; bestijs, cum propriè bestiæ voluntatem non habeant.

Sed vbi uoluntas, ibi est Liberum arbitrium, vt etiam Peripatetici cõcedunt. Ergo in hominibus apud Stoicos est Liberum arbitrium: quoniam uelle & nolle. Secunda ratio: quicquid natura fit, fato fit, ut etiã Peripatetici: sed actiones uoluntariæ fiunt natura, ergo fiunt fato. Quod autem actiones uolũtariæ natura fiunt, patet: quoniam naturale est homini & rectè operari & non recte operari. Recta autem & non recta ope-

ratio sunt à voluntate. Huic conclusioni adiungitur, si naturaliter velimus & nolimus, naturaliter rectè operamur, & non rectè. Cum autem ad recte operari sequatur uirtus, ad non rectè peccatum ad uirtutē laus, ad uitium vituperium: naturaliter ergo sunt laus & vituperiū, virtutes & vitia. Ergo cum fato stant Liberum arbitrium, virtus & vitium, laus & & vituperium, quod intendebatur. Hæ, vt mihi uidentur, sunt rationes Stoicorum, quas Alexander contendit destruere. Primum quidem, quod Stoici non rectè sumūt Liberum arbitrium. Non enim si est velle vel nolle, ideo est Liberum arbitrium, non est absq; velle & nolle, non tamen conuertitur. Præter enim nolle & velle, non tamen conuertitur. Primo enim nolle & velle requiritur vt consultè & ex deliberatione agat, & quod in potestate sua sit eligere nullo extrinseco ad talem electionem impellente, quod negatur ab ipsis Stoicis. Similiter dicitur ad secundam rationē, quod uelle & nolle non omne sit à natura. nam quod fit à deliberatio-
ne &

ne & consultatione pręcedente, nullus diceret à natura fieri. Quæ enim naturalia sunt, non sunt in nostra potestate, neque consultatione indigent, vt patet in viribus vegetatiuæ & sensitiuæ. Et quãuis potentia consultandi & eligẽdi sint naturales: non tamen actu sunt naturales. Verùm cum adiungebatur, quod ad uelle & nolle sequebantur rectæ actiones & non rectæ, & has uirtutes & vitia, ad quæ & laus & uituperium: illud intelligitur in humanis, non autem in diuinis. Dij namq; quanquam bene agant, non tamen recte agunt: non est enim recte agere, nisi in his in quib. est, & non recte agere: quod est remotum à dijs ipsis. Quare neq; proprie dij laudantur neq; uituperantur: & hęc de primo. Quantum ad secundum, non uidetur Alexander, contra uehementer dicere, neq; difficultatem euacuare, & maximè difficultatem secundam: Deus namque non potest facere, quin homo possit rectè agere & non rectè agere: hoc enim aut est de essentia hominis, aut est passio sequens ad essentiam, quæ & se-

cundum Peripateticos & Theologos nostros inseparabilia sunt: aut à suis dissinibilibus, aut à suis subiectis. obiecta etiam potentię sunt naturalia: nam potentia refertur ad actum. Impossibile est autem unum relatiuorum esse, nisi sit & reliquum. Cum itaq; natura fecerit potentiam rectè & non rectè operandi, necesse est & eandem naturam fecisse actum: aliter enim ociosa fuisset. Vnde dicit Commentator Comm. 48. secundi Physicorum, cum natura fecerit contingens vt in pluribus, posse deficere ut in paucioribus: ideo natura dedit & impedimentum, aliter enim fuisset ociosa, essetq; potentia sine actu. Quare cum homo de necessitate habeat potentiam rectè & non rectè operandi, de necessitate rectè & nō rectè operabitur, & nedum aliquando non rectē operabitur, immò & in pluribus, quod & experientia docet, vt manifestum est. Verùm & manifestum coagit: quoniā homo potest peccare, quoniam plus habet de nō esse quàm esse. quare magis inclinatur ad defectū quàm ad perfectum. Vnde quāquam

quanquam recte agere & non recte agere sint homini naturalia: magis tamē nō recte agere, est homini naturale: quādoquidem rarissime & magna difficultate recte agat. Vnde Aristot. primo de Anima dicit, ignorātiam esse magis naturalem homini quàm scientiam: quoniam magis tempus apponit in ignorātia quàm in scientia. Si itaque necesse est hominem rectè agere & non recte, necesse est, uirtutes esse & uitia, laudes & uituperia: hæc enim omnia, secundum sequelam se habent. Quare stante fato & necessitate sunt uirtutes & uitia, laudes & uituperia. Non igitur rectè concludit Alexander, quod ubi necessitas, ibi neque est rectè iudicare seu agere, neque non rectè. Amplius, impossibile est hominem non peccare, sed ad peccatum sequitur uituperium: ergo cum actione ineuitabili stant peccatum & uituperium. Assumptum probatur: quoniā homo dum se cauet ab uno peccato, in alterum incurrit: vnde si cauet se ab auaritia, uidemus incurrere inanem gloriam uel aliquod alterum. Vnde homo se ha-

bet ad peccata euitanda, ueluti circun
datus ex omni parte ab hostibus cũ gla
dijs nudis: dum enim ab uno se defen
dit secundum unum latus: ab alijs tam
effoditur ex alijs lateribus. Idem pate
ex historijs. Non enim legimus, aliqu
uirum quamtumcq; excellentem & stu
diosum, qui in multis non peccauerit
nisi in historia Christianorum de adm
dum paucis, qui ex diuina gratia seruat
sunt. Præterea hoc uidetur esse mirabil
uidelicet, quod Deus uelit omnes ho
mines rectè agere, & tamen dederit na
turam magis inclinatã, immò maxim
ad male operandum: necq; hoc fuerit cõ
tentus, imò posuerit tot insidiatores, u
quocũcq; pergas, innumeros inuenias
Videas enim quanta mouent homine
ad cupiditates Venereas, non minus i
trinseca quàm extrinseca. Fecit enim tã
tam formositatem, tot laqueos in ocu
lis, in nutibus, in sermone, & sic ferè d
infinitis, quos longissimum esset enar
rare. Posuit & tantam delectationem
vt cũ homines etiã maxima damna &
vituperia sustineant: tamen eas nõ po
sun

ſunt relinquere. Adde quod tantam difficultatem dedit in capeſcẽdo uirtutes: nam videtur, quod ſtudioſè hoc Deus fecerit, vt homines ſint flagitioſi, & pauciſsimi ſint ſtudioſi: ueluti docet experimentum. Quia naturale & neceſſarium videtur multa eſſe peccata, & pauciſsimas eſſe uirtutes: ſicuti etiã uidemus in vnaquaq; ſpecie, utpote equina uel quauis alia. Pauciſsimi ſunt equi perfecti, et plurimi imperfecti: Multo enim plura ſunt praua bonis. Quod ſi dicatur, ideo vitijs apposuiſſe tot adminicula & tot inſidias, virtutibus uero tot impedimẽta & tot labores: quoniam illud arguit vitiorum turpitudinem & vtilitatem: hoc uerò virtutem, honeſtatem et excellentiã, cũ uirtus in raro cõſiſtat & in difficili: uitiũ uerò in facili: nã facilis & patens eſt via, quæ ducit ad inferos. Certè hęc dicta multã in ſe implicãt ambiguitatem: primò quidẽ, quoniã ſi dominus vult omnes hoĩes rectè agere, et eſſe ſtudioſos: virt9 verò in raritate cõſiſtit, aut impoſsibile eſt, illud eſſe q̃d Deus uult. Quare De9 uellet ĩpoſsibilia: et ſic fatuitas erit

tas erit

tas erit in Deo: quandoquidem fatuum sit aliquem uelle aliquod quod impossibile est esse. Præterea Deus vult homines vniuersaliter esse studiosos, & apponit eis tanta & talia impedimenta, ut potius & uerius dicatur esse impossibile, quàm difficile ea euitare, & scit Deus, quod ipsi homines non euitabunt: quoniam cognoscit quasi, omnes esse, fuisse & fore malos. Quare aut Deus uidetur esse præstigiator, subdolus & deceptor, aut non vult omnes homines esse studiosos, sed magis nullos quàm paucos. Quis enim diceret aliquem cupere alicui optimum, & tamen dat sibi societatem infidelem, perfidam, quam scit eum interfecturam. Quomodo em̄ Deus tantum amat hominem, vt uelit sibi optimum, & tamen posuit Deus hominem inter tot insidias: tantamq; difficultatē opposuit uirtutib. & scit ipsum hominem superandum fore à uitijs.

Profectò ista uidentur habere maximā inter se pugnantiam. Quia cum hæc Stoicos non molestent, potior uidetur via Stoicorum, nisi ad Epicurum con-

uertamus, qui negauit Deum mortalia curare. & hęc de secundo. Quantum ad tertium, respondetur, Stoicos non dicere omnem operationem prouenientem à voluntate esse Liberi arbitrij, nisi illa sit præmeditata & consulta, ueluti esse concedunt Peripatetici. Verùm differunt Stoici à Peripateticis, quod pręmeditatio & consultatio sunt fatales, ueluti & reliquæ operationes: immò & ipsæ electiones uoluntatis sunt fatales. neque uerũ est, quod necessitas tollat electionem, uirtutem, uitium, laudem & uituperium: quandoquidem in secũdo proposito ostendimus, de necessitate esse uirtutes, uitia, laudes & uituperia. Vnde consimiliter dicitur ad secundam obiectionem: non enim necessitate aufertur recte agere, & non recte agere. Et hæc quanquam à dijs ipsis remouentur quoniam ibi sit necessitas, & ineuitabilitas, sed quoniam ibi non est nouitas, neque defectus & omnino potentia.

Quod uerò aliqui deficientes sint digni uenia, aliqui uerò non, superius uisum est: quare non est opus repetere.

&

& hæc de tertio.

Caput decimumseptimum, in quo continentur contenta in decimooctauo capitulo Alexandri.

IN hoc capite Alexander vult ponere rationes Stoicorũ, quibus tentant ostendere, fato leges non auferri. Vnde & dicitur in Rubrica, falsam esse rationem illam quæ nititur ostendere, quamuis fato omnia fiant, leges tamen non auferri. Alexander autem in hoc loco est ualde prolixus: mihi tamen tota uis uidetur esse hæc. Fatum & Nemesis idem sunt: sed si Nemesis est, lex est: ergo si fatum est, lex est: non igitur fatum & lex aduersantur inuicem.

Prima à Stoicis conceditur: quare etiam accipiunt tanquam manifestam. Minor uerò patet ex descriptione Nemesis: Nemesis enim à distributione dicitur, qua cuiusuis fata secundum merita exhibere dicuntur: modò distributio secundum merita, iusticia est; ut etiam dicit Aristoteles in quinto Ethicorum:

um: lex autem non est, nisi iusticia.

Quare si Nemesis est, lex est: uerùm Nemesis & Fatum idem sunt, ergo sequitur intenta conclusio.

Huic autem rationi obuiat Alexander. Primò tamen dicit, si Stoici fato impulsi hoc dicunt, nihil est quod eis succensendum sit: quandoquidem impulsis & circumstantionatis, neque laus neque uituperium sit.

Si autem ex se dicant, maximè damnandi sunt.

Dicit secundò, fatum & legem maximam oppugnationem inter se habere. Nam quæ natura & impulsione fiunt, neque uerbis neque persuasionibus remouentur.

Si namque lapis natura deorsum fertur, uerbo aliquo neque persuasione ex se sistet, uel ex se ascendet. Similiter quę impulsa uel quouis modo coacta agant, aliter agere non possunt solis uerbis uel uisionibus.

Ast lex oppositam rationem agendi habet quàm natura uel impulsum: uana namq; est lex, quæ de naturalibus

uel im-

uel impulsis data est. Quæ enim lex dari potest, quod lapis non detentus ab alio ubi sursum sit, deorsum non cadat. Ast lex datur, ubi utrunque contingere potest, & recte fieri. Quare omnino rationes oppositas habent fatum & lex. Recte igitur argumentandum est ordine retrogrado: Si lex est, fatum non est: nam unū oppositum destruit alterum: Ast lex est, ut manifestum est: ergo fatū non est. Quod uerò dicebatur de nemesis descriptione, illa non admittitur. & hoc de primo. Quantum uerò ad secundum, ostenditur, Alexandrum falso inniti fundamento: uult enim Alexander necessitatem destruere legem. Hoc uerò ostenditur esse falsum: quoniam secundum Alex. ubicunque est recte agere & non recte agere: quoniam si necesse est, esse homines, necesse est, ut possint & recte & non recte agere, ut suprà ostensum est. Verùm istæ potentiæ nō possunt in totum frustrari, ergo de necessitate exibunt in actum: & sic de necessitate erit lex, quod intendebatur. & hoc de secundo. Quantum ad tertium,

dicitur

dicitur ad primum illud esse falsum, scilicet quod si est fatum, non est alicui succensendum. nam uisum est supra, qualiter cum fato stant laus & uituperium, quanquã & Stoici in hoc laudãdi sunt cum ueritatem dicant, & Peripatetici uituperandi. Quoniam falsitatem tenẽt & utriq; fataliter dicunt. Ad secundum autem dicitur, minime legem & fatum inuicem pugnare, & quamuis inanimata & irrationabilia lege non indigeant: rationabilia tamen lege indigent. Imò in quibus actionibus utimur lege, nullo modo tales actiones prouenire possunt sine lege. Vnde nõ ideo lex datur, quoniã aliquo modo sic aliquid fieret, & per legem prohiberetur sic fieri: uerũ ideo datur, quoniam lex est medium, quod hoc fiat isto modo: quo dempto, non fieret. Veluti si ignis debet generari, oportet caliditatem præcedere: qua non præcedente non esset ignis. Sic qui parent legibus, illa quæ faciunt uel non faciunt, mediantibus legibus faciũt uel non faciunt, neq; aliter quàm per tales leges possunt facere. Vnde breuiter, si

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

quis ꝑpter leges colit Deum, nullo pacto potest iste Deũ colere, nisi mediãtibus legibus, quãuis vnus aliter sine lege colet, lex nõ minus fatalis est, quàm ipsa operatio: quia cum dicebatur, retro grade, arguendum est: Si est lex, fatum non est, patet ista inuicẽ aduersari. Lex enim non est de eo quod respectu eius &c. Quare Socrates indifferẽter posſit esse & non esse, sed est de eo quod sine ipsa non potest ad perfectum finem peruenire, scilicet respectu eius, cui fatale est sic per legem operari.

Caput decimumoctauum, in quo continentur contenta in decimonono capitulo Alexandri.

IN hoc capitulo Alexander ponit argumentationem, qua Stoici conantur ostendere, cum fato stare uirtutes & uitia. Vnde dicit & in Rubrica, & impꝛobatur ratio eorũ quæ arguit, & si omnia fato fiant, non auferri uirtutes & uitia. Stat autem ratio in hoc: si fatum est, Deus est, si Deus est, bonus est, si bonus est, virtus

virtus est, si virtus est, prudẽtia est, si prudentia est, & scientia agendorum & nõ agendorum: sed agendis annumerantur virtutes & uitia: ergo si fatum est, sũt virtutes & uitia, quod intendebatur.

Potest autem & adiungi, virtutes sunt honestæ & laudabiles, vitia turpia & vituperabilia, quæ laudamus honore afficimus, quæ vituperamus supplicio: & qui honorat, præmio afficit, & qui punit, castigat. Cum fato igitur stant uirtutes & uitia, laudes & vituperia, præmiũ & pœna, quod Peripateticis Stoici obijciunt. Hanc autem rationem destruit Alexander multipliciter: Primo, quoniam non bene infertur: Si fatum est, Deus est, immo si fatum est, Deus non est: quoniam si Deus est, si conuenienter mundus dispensatur, sunt necessaria contingentia ad vtrumque ut in pluribus & casualia. At si talia sunt, fatũ non est, veluti supra ostensum est. quare ex fato sequitur, Deum non esse. Amplius, non bene infertur: Si virtus est, prudentia est: quoniam aut prudentia est in dijs ipsis: aut in hominibus, non in

dijs: nã prudentia est in agendis & non agendis, quæ dijs ipsis attribui non possunt: non enim cõsultant, neq; mutabiles sunt: at prudentia cum his est. Si verò detur, prudentiã in ipsis hominibus, profecto nulla erit utilitas, si fatum ponatur: quæ enim utilitas esse potest huius cognitionis ijs qui nihil eorum quæ agũt, vitare possunt. Si autem nihil utilis scientia eorum est, prudentia quoq; iure sublata fuerit. Sic itaq;, nõ si fatum est, prudentia est. & hoc de primo. Quãtum ad secũdum & tertium, simul dicitur, quod si fatũ est, Deus est: Deus nãque ponitur in definitione fati, quando quidem sit ordo & Dei prouidentia ineuitabilis. dicitq;, quod cũ fato stat Deum rectè uniuersum dispensare, in necessaria, contingentia & casualia, quod quomodo fieri habeat, satis abunde in superioribus dictum est. Nam quanq; contingens sit, & casuale, non aufertur ipsum esse fatale. Cumq; dicebatur, nõ bene inferri, prudentiam esse, si fatum est, quoniam prudentia non erit in dijs, hoc conceditur: negatur tamen ipsam pruden-

prudentiam non esse in hominibus. Cumq́ dicebatur ipsam esse immutabilem, quoniam per eam mala euitare nõ possumus: huic dicitur ipsam prudentiam nedum utilem esse hominibus, immò necessariam illis qui mediãte prudẽtia rectè operantur. Diciturq́ quod prudentia non est utilis: quoniam per eam mala euitare possumus, quoniam fatũ ineuitabile est. Sed dicitur ideo utilis & necessaria illis quibus ex fato datũ est, sine ea prudentia non posse operari, ueluti si ignis generari debet, oportet calefactionem præcedere: quia ad obiecta responsio manifesta est. Postea Alexander epilogum facit, vt patet. & sic est finis primi libri.

PETRI POMPONATII DE FATO LIBER secundus.

Caput primum, in quo ponitur intentio, & enumerantur opiniones de Fato.

IN primo volumine vidimus Alexandri arbitrio, quid Aristoteles senserit de fato: & quanquam Aristot. ipse fatum esse affirmauerit, non tamen secũdum eam significationem, qua fatum cõmuniter homines intelligunt. Existimatur enim id fato prouenire, quod ineuitabiliter prouenit: idq; fato non esse, cuius oppositum ineuitabiliter euenit. Secundum hanc enim significationem fatum nullo modo ex parte rei posse esse Alexander Aristotelem sensisse dicitur, veluti Chimerã, verum esse & Tragelaphus, quibus tamen nomina correspondent, & non res. Verùm, quoniam nostra

nostra intentio non est inquirere, an sit fatum, secundum quascunque significationes sumatur: (sunt enim admodum multiplices significationes, de quib. habetur in egregijs scriptoribus) sed tantũ intendimus de fato secũdum cõmunẽ significationem fati, scilicet an futura euenire, ineuitabiliter eueniunt, quæcũque ventura non sunt, non poterunt euenire: sic quod si aliquod erit de necessitate, & ineuitabiliter erit, & si aliquod non erit, impossibile est ipsum euenire. Hinc est, quod tantum sermonẽ nostrum extendemus ad talẽ fati significationem, connumerando opiniones huic intentioni attinentes: & quoniam duo præcipue videntur esse, in quib. cõstructio uel fati destructio fundatur, hinc est, quod secũdum talia principia opiniones de fato commemorabimus, secundum tamen prius assignatam fati significationem: vt namque dictum est, de ea tantum intendimus. Ea igitur, quæ fatum construere uel destruere mihi uidentur, sunt, Dei prouidentia & Liberum arbitrium. An verò Liberum

arbitrium sit in Deo & in angelis, siue in intelligentijs, non est præsentis negocij: quandoquidem sit uel non sit, nostrum propositum uariari non uidetur: neq; existimo naturali ratione probari posse in ipsis esse, sic intelligẽdo, quod Deo uel intelligentijs aliquo proposito sit in eorum potestate utrãuis partẽ eligere uel facere. Verùm in ipsis hominibus hoc magis manifestum est, & uidetur, quod homo hoc in seipso experiatur: uelle enim & nolle me hunc tractatum scribere, in mea potestate esse, mihi uidetur. Dico igitur, ut mihi uidetur, ista sunt illa in quibus uidetur stare tota uis fati. Si namq; prospexerimus diuinam prouidentiam omnia gubernantem, & omnia infallibiliter cognoscentem, sic uidetur, quod omnia quæ fiunt, fato fiant. Si uero concedimus, in nobis esse Liberum arbitrium: sic non omnia saltem ea quæ ex nobis dependent, uidentur fato fieri. Quare & sapiẽter Boëtius dixit in quinto de Cõsolatione, videtur quod prouidentia destruat Liberum arbitrium, & Liberum arbitrium

rium prouidentiam deſtruat: vnde hęc impoſsibilia ſimul videntur. Quo fit, ſi prouidentiam ponas, fatum ponas, & Liberum arbitrium deſtruas: ſi uerò Liberum arbitrium ponis, & prouidentiam & fatum ſimul deſtruis. Videtur tamen, vt idem Boëtius ait, vnumquodque horum, ſi alteri non coniunxeris, eſſe in re. Impium enim & ſacrilegum uidetur, negare Dei prouidentiā contra experimētum. Videtur, quod homo non ſit ſuarum electionum dominus: quia vtrumque diuiſum uidetur eſſe concedendum. Verum cum hæc duo coniunxeris, naturamque vtriusque perfectè conſideraueris, quæ tibi diuiſa poſsibilia eſſe perſpexeris, incompoſibilia & repugnantia eſſe exiſtimabis. Vnde fit, vt diuerſi modi dicēdi in tāto quęſito reperiantur. Et quāque tot & tāti reperiātur: nullus tñ eſt, q maximas anguſtias nō patiatur neque ex toto ſatisfacere uidetur. Cū igitur aliq, quę dicta ſūt, animaduerterēt & exiſtimarēt prouidentiā diuinā & Liberū arbitrium humanū poſſe non ſimul ſtare, experiētes in ſeipſis eſſe Liberum arbi-

trium, ipsum concesserunt, & diuinam prouidentiam negauerunt, & hij bipartiti sunt: horum namq; aliqui negauerunt esse diuinam prouidentiam: quoniam Deus nihil est, veluti fuit Diagoras Atheus dictus quasi sine Deo: cui ꝓximus fuit Prothagoras, qui quãquam non negauerit deos esse, non tamen affirmauit. dicebat enim multa esse, quæ dant deos esse, & multa quæ dant deos non esse, quia non ausus est deos affirmare, vel ipsos negare. Alij autem quãquã deos esse affirmauerint: eos tamen alia à seipsis curare uel gubernare negauerunt, existimantes eos qui talia curãt esse negociosos uel in continuo labore & pœna: quare infœlices esse. Infœlicitas autem nõ videtur dijs ipsis posse cõtingere, quandoquidem maximè beati ab omnibus concedentib. deos esse ponantur. Quorum caput fuit Epicurus atq; princeps. copiose de his autem sectis a Cicerone pertractaẽ in his lib. q̃s de fato & de deorũ Nat. et de Diuinatione cõscripsit: quare qui exquisitius de his intelligere desiderat, libros illos legat

at. Quidam verò alij & diuinã proui-
dentiam concesserunt, & etiam in no-
is esse Liberum arbitrium. uerùm quo
iam, vt diximus, prouidentia & Libe-
um arbitrium inuicem pugnare viden
ur, ideo in alio diuinam prouidentiam
tatuerunt, & in alio Liberum arbitriũ.
Non enim cadit per se oppositio, nisi in
eodem & secũdum idem, veluti primo
posteriorũ & primo Elēchorũ habetur.
Quia uolũt prouidentiã diuinã tantũ se
extendere usque ad lunam inclusiue; de
corruptibilibus uerò æqualia sunt, quæ
infra lunam continentur, diuinam pro-
uidentiam se intromittere negauerunt,
quandoquidem sunt inordinata, incer-
ta & caduca, & prorsus ab omni stabili-
tate remota. Non enim fas est diuinam
prouidentiam talem existimare esse: vi-
demus enim si Deus de his prouidenti-
am haberet, uel igitur certam & instabi
lem, nõ primum, quoniam res aliter sci
retur, quam sit eius natura. Hoc autem
in intelligibile est, sic enim impossibilia
sciri possent, neque scientia & scitum ad-
æquarentur. si uerò detur, quod sua pro

uidentia

uidentia sit instabilis & incerta, hoc nō uidetur esse posse, nisi q̄a suæ ordinationi & uoluntati aliquod aduersatur: uel fortassis si non aduersatur, non est aptū recipere regulā & ordinem sibi à diuina prouidentia institutum. Horum autem quoduis Deo conuenire non uidetur. Si nanq; detur, hæc inferiora diuino ordini & eius uolūtati aduersari, sequitur esse in Deo impotentiam & inuolūtarium. Hæc aūt non stant cū Deo, qui summa beatitudo ponitur. Quomodo enim impotēs, & cui aliquid præter uoluntatem euenit, beatum esse potest? Hoc enim rationi beatitudinis aduersatur. Si uerò detur, quod hæc irregularitas & preuaricatio procedat ex defectu ipsius rei non potentis talem ordinem recipere: tunc Deus ipse ab insipientia non excusabitur. Velle enim alicui legem imponere, quod non est aptum legem illam recipere, est omnino fatuum & derisibile: perinde enim est, ac si quis vellet asinum docere Philosophiā. Ne igitur talia incōmoda subeamus, uidetur necessarium, Deū absoluere à prouidē-

tia ca-

a caducorũ. Amplius, Liberũ arbitriũ auferetur ipsis hominib. quoniã si Deus hominẽ gubernat et regulat, cũ regulatũ nõ moueatur, nisi secũdũ regulã dirigentẽ, veluti serra nõ mouetur nisi secundũ q̃d mouetur & dirigitur à secante. quid igitur erit, q̃d homini attribuatur tanq̃ suũ. Totũ em̃ erit dirigẽtis & gubernãtis, quia ex toto aufertur q̃d est in nobis siue Liberũ arbitriũ: nã quicq̃d erit ascriptũ siue attributũ ipsis hoĩbus: aut totũ erit dirigẽtis & gubernãtis, utpote in his quę fiũt secũdum eius gubernantis intẽtionem: aut totũ erit à casu, si erit præter eiusdem gubernantis intẽtum: veluti contingit in Grammatica & in unaquaq; arte. Si em̃ quid rectè factũ est, illud est artificis: si uerò obliquũ, casuale & præter intentionẽ est, ꝓuenitq; aut ex inaduertẽtia scribẽtis, aut defectu instrumenti, aut ex aliquo alio impedimẽto. Quare ut inferebat, nihil erit in potestate hoĩs. Imò ex positione sequitur uniuersaliter, q̃d neque in hominib. neq; in alio caduco possit aliq̃d contingere pręter intentũ: aut si potest, Deus in suo

opere

opere impedire potest: quoniam præter intentum gubernantis & regulantis aliquod contingit aut nihil. Si nihil cum omnia ab eo gubernentur, & secũdum suam regulam moueantur neq; aliam habent regulam quam Dei: nihil igitur erit præter intentum absolutè. Si verò aliquod euenit præter Dei intentum, hoc igitur erit ex aliquo impediente Dei regulam. Sed horum quodlibet uidetur esse longè remotũ à Deo.

Nam nihil absolute esse per intentũ & casuale est contra cõmuniter opinãtes, & ferè contra sensum. Similiter etiam quod Deus impediri posſit, nedum nephas est dicere, verùm & cogitare. Quę enim esset Dei potentia, cum aliquid aduersaretur ei, ipsáq; gubernaret & esset referta sua uolũtas inuoluntarijs, ô pręclaram Beaditudinem. vt itaq; talia fugiamus incommoda, neganda est Dei prouidentia de caducis: qualia sunt omnia quæ sublunaria sunt, & ponenda est in æternis, quæ certa & immutabilia sunt. Hanc autem opinionem Chalcidius Platonicus, in Timæũ Platonis scribens

lens attribuit Aristoteli: immò hæc ui-
detur, & esse Platonis in Timæo senten
a, cum distinguit de triplici prouidē-
a. Cicero quoq; in libro de Diuinatio-
e videtur esse huius diuinatiōis. Qua-
diuus Augustinus in 5. de Ciuitate
Dei dicit: Cicero dum vult facere homi
es liberos, facit sacrilegos. Quidā ue-
o alij partim ab hijs discesserunt, par-
m uerò conuenerunt cum his: à priori
us enim discesserunt cum taliter diui-
am prouidentiam à caducis remoue-
unt. Si namq; ipsi corpora cœlestia gu-
ernant, & eorum prouidentiā habent,
um experimētum & ratio testantur o-
nia caduca transmutari, ad talium cor
orum transmutationē: elementa enim
mixta inanimata siue perfecta gene-
ntur & corrumpuntur, secundum dis-
ositionem corporum cœlestium, ut est
ertum uidere. Plantæ quoq; & bestiæ
ndem dispositionem patiūtur, quam
inanimata: homines quoq; diuersifi-
ari uidemus in quanto & quali, secun-
um diuersitatem plagarum cœli, non
lum quantum ad corpus, uerum quā-

tum

tum ad mores & etiam quo ad intelle-
ctiuam partem. Quomodo igitur fieri
potest vt Deus horum caducorum cu-
ram non gerat: quandoquidem sit cau-
sa omnium istorum caducorũ. Si enim
corpora cœlestia causant hæc inferiora
suis motibus, substãtia autem & motus
corporum cœlestium à dijs ipsis causan-
tur: euidentissimũ est, deos hæc caduca
causare. Non autem Deus aliter horũ
caducorum causa esse potest, nisi intelli-
gendo & uolendo & prouidẽdo: quia
Deus & caducorum prouidentiã infal-
libiliter habebit. Verùm cum uideatur
necessarium, Dei prouidẽtiam esse cer-
tam & firmam, & quod nihil eius uolũ-
tati & ordinatiõi aduersari possit, ipsis
autem caducis existentibus incertis &
immutabilib. hoc profecto maximã pa-
rit angustiam & difficultatem. Quare
uolentes utrumq; saluare, uidelicet &
caducorum diuinam esse prouidentiã,
& ipsam esse contingentiã, & Liberum
arbitrium esse in hominibus, imagina-
ti sunt caduca & corruptibilia duplici-
ter considerari posse: uno modo in uni-
uersali

uersali, alio modo in particulari: si quidē in vniuersalē cōsiderent, si cadūt sub diuinam prouidentiam. namq; secundū istū modū caduca vel variabilia sūt: quandoquidem uniuersale æternū sit, abstrahatq; à loco & à tempore: ipsum enim semper & vbiq; est. Quare ueluti secundum tale esse inuariabile est, sic & ipsum necessariū & ineuitabile est: vnde substantiæ, accidentia, casualia & nō casualia, simplicia & composita, & quo modocunq; se habent secūdum tale esse, subijciuntur diuinæ prouidentiæ, & ineuitabilia sunt. Si uerò considerētur secundum esse particulare, quoniā oppositas condictiones vniuersalibus habent: ideo sic directè & primo non cadunt sub diuina prouidentia: quare proprie est uere, neq; ab ipso Deo intelligūtur. sic itaq; cum diuina prouidentia caducorum, stant & eorum contingentia & potestas Liberi arbitrij: diuina enim prouidentia certa & impermutabilis est, secundum illud quod primo & per se respicit. Quantum uerò ad ea quæ secundario & per accidens respicit, non

certa est neq; tamen cōcedimus ipsam esse incertam, quoniā incertitudo præsupponit aliquā cognitionē rei, de qua determinati nō sumus. Nullus em̄ diceret aliquē esse incertū de aliquo, de quo non cōsiderat. Ast Deus de singularib. caducis nullā ꝓrs9 cognitionē habet secundū esse singulare: qa neq; ea cognoscit, neq; de ipsis ꝓprie ꝓuidentiā habet. Quare ex dictis manifestū, q̄modo cū Dei ꝓuidētia caducorū stat eorū cōtingētia, & quomodo nō stat: q̄modo etiā stat, q̄d in nobis est: & q̄modo non stat. vnde cū contradictio sit secundū idem, nulla uidetur oppositio. Hanc autem sententiam, ut mihi uidetur, Alexander Themistius & Auerrois attribuerūt Aristoteli, & hāc ipsi insequuti sunt: & mihi uidetur, quod hæc fuerit Aristotelis mens. Multi autem uiri moribus grauissimi & doctrina euidentissimi, viā hāc non approbauerunt, immò ualde defectuosam esse dixerunt: quod enim singularia per se non cadant sub Dei prouidentia, & à Deo non cognoscātur, irrationabile atq; impium uidetur. Irrationabile

abile quidem: quoniam si singularia à Deo non cognoscerentur, necq; singularium Deus esset causa. Non aliter enim Deus est causa alicuius, nisi quoniam cognoscit & vult, vt etiam Peripatetici confessi sunt. Verùm nihil causatum est, quod à Deo non causetur: quandoquidem ipse Deus est omniũ prima causa, nedum causa. Amplius, quoniam secundum illud Deus videtur cognoscere secundum quod causat: causat enim Deus maximè secũdum esse indiuiduale, quoniam operationes sunt suppositorum. Non enim sanatur homo, sed Calias, vt dicitur in primo Methaphysicæ: quia Deus cognoscit Caliam secũdum quod Calias. Præterea sensus cognoscit singulare: quanto igitur magis intellectus diuinus. Absurdum enim uidetur, quod bestiæ aliqua cognoscant, quę à Deo non cognoscuntur. Ad hęc, quoniam in his dictis uidetur esse repugnantia, & quod negare contendunt, maximè affirmant. Volunt enim Liberum arbitrium, & ipsam cõtingentiam non esse in vniuersali, sed tãtum in par-

ticulari. Verùm vniuersale non saluatur in esse reali, nisi secundum sua particularia. quomodo igitur erit in uniuersali necessitas & ineuitabilitas, nisi necessarium sit & ineuitabile in ipsis particularibus. Aliter enim vniuersale secundum conditiones reales non dependeret à particulari. Impium esse uidetur, quòd Deus singularia non cognoscat, quoniam sic auferuntur pręmia & pœnæ, orationes, & deprecationes. Quis enim præmiabit uel aliquem puniet? si eum non cognoscit. quomodo exaudiet preces Socratis, si eas nō audit? Quare alij dixerunt Dei prouidentiam non tantum se extendere ad vniuersalia, verùm ad omnia particularia quęcunque sint illa. Hij verò tripartiti sunt: nam alij qui volunt, quod cum hoc, quod Deus sic omnium curam gerat, scilicet caducorum & non caducorum, vniuersalium & singularium: tamē in caducis est contingentia, & in hominibus saluatur Liberum arbitrium. In rebus enim irrationalibus est contingentia: quoniam quanquam corpora cœlestia de necessitate

tate agunt, non tamen de necessitate caduca reciperent impressionem corporũ cœlestium. Potest enim impedimentũ incidere aliunde, & materia esse inobediens, stante etiam diuina prouidentia de humanis actibus. Propter hoc non aufertur libertas voluntatis: quoniam Deus vult & prouidet sic homines agere. vnde quemadmodum præuisit, ita homo operatur. Voluit enim homines liberè agere, & sic homines operantur: quia stante libertate voluntatis certissima & ineuitabilis est Dei prouidentia. Neq; enim operabitur aliter homo, q̃ ipse prȩuisit & voluit: & quoniam liberè præuisit ipsum operari, & libere operabitur: verùm quoniam sic dicere non videtur Dei prouidentia esse secũdum vltimam certitudinem. Nam sic præuidere, & sic cognoscere, est veluti in genere cognoscere, & non in specie: scire enim quod Socrates est peccaturus vel non peccaturus, & ignorare quam partem faciet, est perinde ac si quis sciret aliquem esse piscẽ & ignorare in qua specie piscis sit. Hęc autem cognitio est val

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

de leuis & satis obscura, quę etiam rudibus hominibus debetur. Ideo ij præter hoc quod dicunt Dei prouidentiam esse certam & infallibilem, quoniam prę-uisit vt liberè agāt homines, & aliter facere quàm faciāt, possunt. ponunt insuper, quod etiam Deus certus est de determinata parte conrradictionis, quod qualiter hoc posſit stare, non est facile videre. Sic enim, vt superius dicebatur res non cognosceretur secūdum sui naturam, & cognitio & cognitum nō adæquarentur. Si namq; res in se incerta sit, & variabilis, qui igitur fieri potest vt certa & inuariabilis de ipsa re cognitio habeatur. Quare subtilisſimè imaginati sunt quod de Socrate exempli gratia, peccaturo apud Deum duplex potest haberi consideratio: vna quidem ut respicit fututum, & est in sua causa proxima, & sic Deus nō plus cognoscit nisi quoniam potest peccare & non peccare ex libera voluntate sibi à Deo attributa. Vnde si secundū istam considerationē Dei cognitio esset certa de determinata parte cōtradictionis, aliter Deus

us cognoſceret aliquod quàm ſit natura ipſi9 cognoſcibilis. & hoc eſt impoſſibile, vt bene arguebatur, neque ut ſic plus iſta pars cōtradictionis eſt cognoſcibilis quàm ut dictum eſt, videlicet quod hoc poteſt liberè à Sotrate produci. Sicuti em̄ de ipſo Socrate quatenus eſt animal, non poteſt plus cognoſci ꝙ quod eſt ſubſtantia animata ſenſitiua, quod ſi vltra hoc etiam cognoſceretur eſſe rationalis, iam egrederemur cognitionem animalis qua animal eſt. Sic & in propoſito, ſi Socrates cōſideret̃ qua peccaturus præter hoc quod liber & contingenter poſſet peccare, cognoſceretur determinatè, & certe quod peccaret, ſiue peccaturus eſſet, tunc aliter Deus aliquod cognoſceret quā ſua natura exigeret: & ſic nedum illa cognitio eſſet certa immò & falſa. Sed ſtando in tali conſideratione, reſolute & certe cognoſcitur quantum eſt cognoſcibile cognoſcendo tantū quod poteſt peccare & merè contingenter & libere, ueluti reſolutiſsime ſcitur aliquod eſſe animal qua animal eſt, cognoſcēdo ipſum

esse animatã substantiã sensitiuã potest et alio modo Socrates peccaturus à Deo considerari, non quidem ut est talis effectus in causa, uerũ veluti egressus à sua causa proxima & in actu: & quoniã ut sic non habet rationem futuri immo presentis vel preteriti, Deusq́ sua æternitate circuit & cõtinet omne tempus, ideo vt sic Deus est certus de determinata parte contradictionis, & vt sic res est firma & ineuitabilis. Quoniam secundum istam consideratione habet ratione præsentis vel preteriti, quæ ut sic mutari nõ possunt. Quare cum certitudine diuinæ prouidentiæ optimè uidetur saluari cõtingentia & uoluntatis libertas: vt namque diuina prouidentia respicit futurũ, certissima est, secũdum quod conuenit futuro, & quãtum exigit natura talis futuri: quoniam ut est futura res, est in cõtingentia æquali, neq; plus potest sciri de ea nisi quoniã cõtingẽter erit: quod si ut sic aliter sciretur, sciretur aliter quã sua natura scit, quod est omnino impossibile Si uerò cõsideretur res futura nõ qua futura est, sed ut erit extra suas cau-

sas

tas & ad actum reducta: sic & Deus cer tissime scit & solus ipse sua æternitate cir cuit & complectitur omne tẽpus. Quæ æternitas, ut dicit Boëtius in quinto de Consolatione, tota simul est. non igitur repugnat Dei prouidentia & Liberum arbitrium. vnde prouidẽtiã non aufert Liberum arbitrium, neq; Liberum arbi trium prouidentiam, & sic prouidentia certissima et ineuitabilis est: neq; unq̃ aliter scitur res, quam sit natura rei sci bilis. neq; unquam Dei cognitio est am bigua uel incerta uel impropria, si cun cta suis et determinatis ordinibus refe rantur. unde nullus uere dicere posset, aliquem incertè inpotentia cognoscere Socratem, qua animal est, si ipsum co gnosceret esse substantiam animatam sensitiuam. Quod si talis incerta est in ordine ad hominem uel ad reliquas spe cies: non tamen qua animal est. si enim qua animal est, esset cognitio incerta et in potentia, idem esset in potentia ad se metipsum quod est inintelligibile. qua re si Deus cognoscens futurum, qua fu turum est, in materia contingenti, tantũ

futurum esse cõtingenter & nullã parte determinate cognoscat, non dicitur Deus incertè cognoscere futura: quando quidẽ hoc non exigit natura futuri qua futurũ est, sicut cognoscẽs Socratẽ qua animal, cognoscendo ipsum esse substantiam animatam sensitiuam, & non rationalem, non dicitur incertus de cognitione Socratis, qua animal est, neq; diminutus neq; in potentia quod si aliter cognosceret, vtpote quod etiam esset rationalis, non cognosceret qua animal est. Certissima etiam est sua scientia de futuro, non qua futurũ est, sed ut est uel erit extra suas causas: quoniam sua æternitate continet & circuit omnem temporis differentiã. Hic autem modus dicẽdi proculdubio solus est uerus, quem nostri Christiani ponunt & affirmant.

Verùm quanquam, vt nuperrime diximus, hic solus verus sit, & multas habeat difficultates, de quibus in subsequentibus uidebimus: vna tamen mihi uidetur esse super omnes alias quæ est hæc: quoniam secundum dicta, Si apud Deum consideretur futurum contingens, qua

qua futurum contingens, tantum scitur ipsum contingēter futurum, neq; ut sic determinate scire potest aliqua pars cō tradictionis, quoniam egrederetur naturam futuri contingentis. Quare esse contingens & non contingens, modo difficultas stat. Vnde est ergo, quod secundum illam considerationem, nō potest certificari de vna parte contradictionis, & secundum aliam consideratione̅ videlicet, vt erit extra suas causas de facto, est apud Deū certificatio. Certè non potest aliud dici, nisi quoniam in prima cōsideratione non est determinatio ad unam partem contradictionis: in secunda uerò, est determinatio ad aliam partem. Quæritur igitur à quo depēdet & habet esse ista determinatio, an igitur à Socrate peccaturo, an ab ipso Deo? Verisimiliter enim aliud excogitari nō potest, siquidem detur quod illa determinatio est à Deo: tunc duo de necessitate sequuntur, primum quidem, quoniam tunc Socrates nihil in sua potestate habet quod peccet, uel quod non peccet. Nam libertas uoluntatis datur à Deo.

Dat em̄ Deus quod Socrates posſit libere operari, determinatio per cōceſsū eſt etiam à Deo. Tota igitur iſta actio à Deo dependet: nihil igitur eſt quod Socrati attribuatur. Secūdum quod ſequitur, eſt, & ſequitur ex primo, quod Deus illa conſideratione & antequam exeat effectus ad actū eſt determinatus de parte contradictionis, quoniam determinatio totaliter eſt à Deo. Fatuum eſt enim dicere, quod aliquis dubitet de aliquo uel neſcius ſit, cuius totū eſſe dependet ab ipſo, & à nullo impediri poteſt. Si uerò detur quod determinatio depēdeat à Socrate & non à Deo, nonminus & duo abſurda uidentur ſequi. Primū quidem, quod aliquis ſcit q̄d à Deo non depēdeat. Hoc aūt videtur impoſsibile. Sic enim Deus non eſſet prima cauſa vniuerſalis, à qua omnes cauſæ dependent. Sequitur ſecundo & ex primo, quod illa determinatio neq; q̊d ſemper ex determinatione à Deo cognoſci poſsit: omne nāq; quod à Deo cognoſcitur, & non eſt ipſe Deus, ideo cognoſcitur, quoniam Deus eſt cauſa il-

lius

ſus. Conuenerunt enim Philoſophi &
Theologi ponẽtes Deum cognoſcere
alia à ſe, quod ideo cognoſcit: quoniã
illorum cognitorum eſt cauſa, quare o:
ta illa vniuerſalis propoſitio. Scientia
Dei cauſat res, res uerò cauſant noſtrã
ſciẽtiam. Si igitur determinatio illa eſt
à Socrate, aut Deus illam nõ cognoſcit
aut ſi cognoſcit, dependet in tali cogni
tione ab ipſo Socrate, et ſic à Socrate co
gnitionẽ reciperet, quod nõ poſſet eſſe
niſi aliquod nouum cauſaretur in Deo
& cognoſcet recipiendo. Si ergo talia
incommoda euitare velimus, aut igi-
tur à Deo remouenda eſt humanorum
prouidẽtia, vt Epicurus & Cicero fece-
runt, aut omnia fato eueniunt, q̃d Deo
impellente ſecũdum nexũ indiſſolubi-
lem, vt Stoici apertiſsime affirmauerũt,
ſed forte ad hanc rationem dicitur mini
me talia incõmoda ſequi, dicitq; quod
illa determinatio voluntatis ad vnã par
tem contradictionis eſt ab vtriſq; ſcili-
cet à Deo & à voluntate Socratis: quia
pro quanto eſt à Deo, non conuincitur
aliquod eſſe quod à Deo non depende
at,

at, vnde & à Deo sciri potest, quoniam & talis determinationis est causa: est etiam & illa determinatio ab ipso Socrate quoniam concurrit Socrates ad illã determinationem, & vt sic Deus quomodo dependet ab actione Socratis. Quare in prima consideratione de Socrate peccaturo non potest determinate sciri quod Socrates acturus sit. Quandoquidem secundum illam considerationem abstrahitur à Socratis determinatione. & ista mihi videtur esse sententia diui August. in quinto de Ciuitate Dei, & existimo Theologos sic respõsuros. verùm istud minime uidetur satisfacere: quoniam si ista determinatio est à Deo, & à Socrate, sunt igitur Deus & Socrates causa huius effectus. Cum autem istę causę non sunt eiusdem ordinis, non enim sunt veluti duo trahentes nauim, sed sicuti duo subordinata, sic quod vnum alteri subordinatur: nõ est autem fingere quod Deus subordinetur Socrati, veluti manifestum est. Socrates igitur subordinat̃ Deo, & est veluti instrumentum Dei, instrumentum autem nõ moue-

ouetur nisi secundum motum princi-
alis dirigentis. Tota igitur ista actio,
Deo attribuitur, nihilq́ȝ est, quod Socra
attribuatur, uel imputetur: quãdoqui
em nihil habeat vel operetur, nisi secũ
um quod à Deo habet, vel à Deo mo-
etur. Quod si dicitur, vt dici solet, ra-
onem procedere de instrumento tali
uale est terra mota à secãte, quoniam
otum motum habet à secante: non au-
m procedit ab instrumento, quale est
oluntas respectu Dei. nam & præter
perationem Dei habet & proprium.
Certe sine aliqua passione loquendo,
rmo iste videtur intelligibilis, disputa
oq́ȝ siue respõsio uidetur esse per uer-
a multiplicata, & nõ qui significata si-
e per res: quoniam quæritur, nunquid
voluntate Socratis determinate in v-
am partem cõtrãdictionis sit aliquod
uod non dirigitur & mouetur à Deo,
ut nihil. Si aliquod: stant priora argu-
nenta: quoniam illius Deus non erit
ausa, & per consequẽs neq́ȝ à Deo co-
noscetur, neq́ȝ de illo habebit prouidẽ
am: quoniam prouidentia non potest
esse

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

esse sine cognitione. Si verò nihil est: vnde igitur est ista libertas? quod autem dicitur de illa distinctione instrumenti, certè non uideo aliquam differentiam inter vnum instrumentum & alterum, nisi in Socrate ponatur aliquod quod non dependet à Deo, & à mouente principali: quo dato, stant argumenta superiora. Profectò quamuis multa, imò ferè innumerabilia fiant argumenta cõtra istam positionem multum difficilia: istud tamẽ mihi uidetur esse potissimũ. De quo tamen iterum dicetur, cum de ista opinione copiose pertractabitur: ideo fortassis Stoici huiusmodi difficultates uidentes dixerunt, incompossibilia esse prouidentiam & Liberum arbitrium, sumendo Liberum arbitrium, ut communiter sumitur, scilicet quo ex nobis fiat aliquod, in qua factione nõ moueatur ab extrinseco, & ne tantum moueamur, immo in tali actiõe nihil in nobis est, quod non superior mouens moueat nos, non minus ut secans mouet serram: quia Stoici contrario se habuerunt Epicuro & Ciceroni, qui adhærentes

es Libero arbitrio, & uolentes eum sal
uare, uidētes ipsum Liberum arbitrium
non posse stare cum prouidentia Dei, i-
psam sustulerūt de medio, quia isti ma-
gis uoluerunt esse impij & sacrilegi, quàm
sine Libero arbitrio. At Stoici Epicuro
consentientes prouidentiam non posse
stare, & habitare cum Libero arbitrio, li
bertatem abstulerunt, et prouidentiam
diuinam posuerunt, uolueruntque magis
esse serui dicti quàm impij & sacrile-
gij: quia omnia posuerunt fatalia, &
secundum diuinam prouidentiam dis-
pensari, nihilque esse in nobis, quod à di-
uina prouidentia non fiat. Vnde si diui
na prouidētia necessaria est, Deusque de
necessitate agat cuncta quæ erunt, de
necessitate erunt. Si uerò Deus contin-
genter agit, neque res ab eo productæ e-
runt de necessitate: quoniam effectus
non potest esse necessarius, causa non
existente necessaria. Verùm effectus e-
runt necessarij ex suppositione, scilicet,
quod si agit, & rebus prouidet, res ipsę
infallibiliter erunt, ut prouidet. Num-
quid autem Deus de necessitate proui-

deat & agat infra disputabit. quare quã quam Stoici negãt Liberum arbitrium, laudes & uituperia, præmia & pœnas secundum modũ à Peripateticis, & à legibus positum, uidelicet quod ista sint ex nobis totaliter ab intrinseco & non ab extrinseco, nõ tamen absolute ea auferũt, quod qualiter hoc cõtingat, satis abunde dictum est in primo uolumine huius libri: non est igitur opus ea repetere. Hæc igitur est Stoicorum opinio, aduersus quã uisa sunt multa in primo uolumine adducta ab Alexandro & ab alijs communiter: disputatumq; est in eodem libro, quantum fuerit pro uirib. nostris adducendo argumẽta aduersus Alexandrum & sua dicta refellendo, & ad obiecta per eum respondendo. Verùm & propter illa quę ibi adducta sũt, volumus & in præsentiarum adducere alia argumenta aduersus eosdem Stoicos: primo quidem, quoniam ex ista positione videtur, quod Deus sit omnium crudelissim9 carnifex, super omnes carnifices iniustissimus, & deniq; omni malitia refertus, immò omnis malitię & de
fectus

fectus auctor: necq videtur, quod aliū diabolū vel tentatorē malignū oportet ponere, nisi ipsum Deū. Quid aūt inopinabilius, quid stultius dici potest, q̄ talia de Deo dicere, imò horret animus, mēbra tremūt, totus homo efficitur extra se in audiēdo vel excogitando talia de Deo. Apertū autem est istud secūdū Stoicos sequi: quoniā aut anima humana ponitur immortalis aut mortalis. Si immortalis: maxima pars hominum in æternum cruciabitur in inferno. quibus autem cruciatibus ineffabile est dicere, veluti dicunt leges. Verùm hoc non est ex defectu ipsarum animarum, quādoquidem secundum positionem ad talia sunt impulsæ & ipso fato. Verùm quid aliud de Deo dici potest, nisi ipsum maxime gaudere cruciatibus & ipsis delectari: ast parum lætari bonis hominis, quādoquidem viri boni sint velut Phœnices in Aethiopia. Quanta sit etiam eius iniusticia, nō est difficile videre, quādo aliquos nullo merito præcedente tātum extollit, aliquos & nullo demerito deprimit, quod maxime iniustum uide

tur concludere. Cum autem omnia ma la ab ipso procedant, quid opus est ten tatorem ponere. Vnde & si aliqua bona ab eo procedant, cum bona lõgo interuallo à malis superentur, aliquisq; dicitur malus ex ei9 operib. magis Deus nuncupandus est malus, quàm bonus. Secundò aduersus eandem positionem arguitur, quoniam secũdum positionẽ esse & posse cõuertuntur, & non esse similiter. quo fit, ut quę non erunt, non poterunt esse, & quæ erunt, ineuitabiliter erunt. quo fit, ut homo qui nũquam ridebit non poterit ridere, & qui nunq; Grammaticam addiscet, Grãmaticam non poterit addiscere: & sic, qui non ridebit, non est risibilis, nec qui Grammaticam addiscet, nõ est Grãmaticæ susceptiuus. Ast qui non est risibilis, non est homo, & similiter, qui non est disciplinabilis. Sed Socrates non addiscet Grãmaticam neq; ridebit, ergo Socrates neque est risibilis, neq; Grammaticæ susceptiuus. Ast iam talis non est homo, ergo Socrates non est homo, quod est ridiculum dicere. Tertiò, quoniam in no

bis

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

bis ipsis experimur, quod possumus in utramque partem contradictionis. Nam possum & de fato scribere & non scribere, nihil enim uidetur, quod hoc habeat prohibere, ergo determinatio uidetur esse nostra. Quartò, quoniam si fatum necessitat, & est illa connexio à Stoicis ficta, cadit quæstio: Nunquid quando Socrates generatur ex tali constellatione in Socrate, imprimitur aliquod, per quod omnia sua opera fataliter exercebit, aut nihil imprimat? Si uerò aliquid imprimitur, nunquid talis impressio cõtinuè foueatur ab ipsis constellationib. aut non. si uerò imprimitur, quomodo igitur inferiora à superioribus regulantur & diriguntur, immò compelluntur? Nã non est facile intelligere, quomodo hoc fiat. omnes autem istæ difficultates locum habent, si etiam humana anima ponatur mortalis, ut patet consideranti. Cum itaque sex ponantur positiones de fato, ueluti uisum est, nulla uidetur esse, quæ magnas non patiatur difficultates.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

Caput secundum, in quo disputatur contra primam opinionem ascriptam Diagoræ & Prothagoræ.

IN superiori cap. numeratæ sunt sex opiniones, fati materiam concernentes, ideo in subsequentibus huius libri capitibus sigillatim & peculiari sermone de vnaquaque videamus. Prima igitur opinio erat, quæ ut Liberum arbitrium saluaret, negauit Deum esse, fortasse sic argumentans: Si Deus est, omnium prouidentiam gerit: si omnium prouidentiam gerit, in nobis Liberum arbitrium esse non potest: ast in nobis Liberum arbitrium est, ergo Deus nõ est. à destructione enim vltimi consequentis, ad destructionem primi antecedentis, argumẽtum tenere manifestum est. Minor autem proposito experimento in nobis sumitur: experimur namque in nobis esse uelle & nolle, nullo extrinseco agente. Amplius, quoniam ablato à nobis Libero arbitrio omnis aufert̃ humana cõuersatio, ueluti est apertũ uidere: nã iusticia aufertur, & per consequẽs omnis respublica, & humana conuersatio.

tio, Prima pars Maioris est ab omnibus fere concessa, q̃d si Deus est, omniũ prouidẽtiam gerit: nulla eñ causa cogit Deum ponere ex cõmuni oĩum consensu, nisi quoniã omnis natura ab eo dependet & gubernatur. Secũda autẽ pars, videlicet si Dei prouidẽtia est, tollitur Liberum arbitrium, patet per lõgum processũ in superiori capitulo, & maximè ex argumentatione facta contra quintam opinionem: & veluti superius diximus, Diagoras fuit huius opinionis assertor, quãq; & alias huiusmodi opiniones, quib. conatus est ad Deum negandum esse, ueluti est uidere ex primo lib. Ciceronis de Natura deorum. Verũ mirabile est de hac opiniõe: quoniã si multa uideãtur esse, quę nõ uideãtur in aliã causam referri, q̃ in uoluntatẽ nostram, multo tñ plura conspicimus, quæ in nostrã uoluntatem referre non possumus, imò multoties aduersantur nostræ uoluntati: & multoties apertum est, nostram uoluntatem in ipsis nihil operari, ueluti est in multis bestijs, quibus nos imperare non possumus. Consimi-

liter in plantis, in mineris, mixtis, in perfectis elementis, & motibus cœlorum. Imò in nostris operibus videmus secundum diuersas plagas cœli, homines diuersimodè operari, adeò quod vna regio habet homines diuersos in morib. & doctrinis ab alia regione. Conspicimus & ista sublunaria à superioribus corporibus gubernari, sic quod illa dāt vitam & mortem, modo quod tale est, Deum appellamus: credimus enim Deum esse cunctorum datorem, siue modo illud sit corpus, siue non corpus. Illud euidenter scimus, scilicet quod à superioribus inferiora gubernātur: ergo Deum negare esse est omnino fatuum: Deum namq; esse, est motorem vniuersi esse. Ast aliquē uel aliquos esse tales, valde perspicuum est, quanquam quot sint, & quales sint, difficilimum est: ut Simonides Poëta declarauit. Qui cum à Cyro rogaretur, ut quid Deus esset, sibi manifestaret, dixit post triduum hoc facturum: cumq; dies data peruenisset, duplicauit terminum: quo peruento iterum duplicauit, illud insinuans: ut

quanto

uāto magis de Deo cōſideramus quid
t, tanto magis cognoſcimus, ipſum à
obis perfecte cognoſci non poſſe. Ve
ūm ipſum eſſe, eſt ſatis perſpicuū, quia
nſipiēter Diagoras negauit Deum eſ-
:: Prothagoras autem, quanquam ipſi
Diagoræ proximus fuerit, excuſabilior
amen uidetur eſſe, cum neq; affirmare
neq; negare deos eſſe uoluerit. Rationē
nim ſatis apparentem habuit. Cum e-
nim multa bona in mundo uideret, quę
ab alio dependere cognouit, quando-
quidem enim in ipſis talia non eſſe per-
ſpiceret, quoniam de nouo acquirunt
& acquiſita amittunt, exiſtimauit hæc
bona ab alio bono profluere, quod in
ſe eſt bonum, et bonitatem ab alio non
recipit. Hoc autem uidetur eſſe Deus:
quia hęc ratio uidetur cogere Deum a-
liquem eſſe. uerum cum ex alia parte, ſi
cuncta ab eo procedunt, cur igitur tot
mala fieri permittit? quare dixit: Si De-
us nō eſt, unde igitur bona: ſi autem eſt,
unde mala? quare ex hac parte non ui-
debatur Deus aliquis eſſe, unde mode-
ſtior fuit Prothagoras ipſo Diagora, &

habuit rationem magis apparentem. Verùm neq; ratio Diagoræ cogit ad absolute negãdum esse, neq; Prothagoræ ad dubitandum: infra namq; ostendemus cum diuina prouidentia stare libertatem uolũtatis, quod Diagoras negauit. Quare cum Deo auctore bonitatis multa mala stare, quæ non remouẽt Deum à sua bonitate, neq; opus esse duos ponere deos, quorũ vnus est auctor boni, alter uerò est auctor mali: ueluti Manicheus, & multi alij existimauerunt. Sed hæc ad sequentia reseruamus.

Caput tertium, in quo impugnatur opinio Epicuri & Ciceronis

EPicurus autem, cui Cicero consentit, affirmauit deos esse, uerùm de humanis imò uniuersaliter de omnibus nullam habere prouidẽtiam, dixit: alia tamen ratione motus est Epicurus, alia autem Cicero. Epicurus quidẽ ideo sic dixit, quoniã existimauit solicitudinẽ & prouidentiam fastidium & laborẽ generare. hęc aũt mentẽ perturbant: quia & beatitudinẽ tollũt. At credẽdum est,

deos esse maxime beatos. Hoc autem dixit fortasſis Epicurus, existimãs similiter enũciandũ esse de dijs & hominib. cum nãq; solicitudo et prouidẽtia in hominib. esse nõ poſsit absq; maxima uigilãtia & sobrietate, quæ uoluptates corporales à se repellũt, in quib. Epicurus posuit summũ bonũ: ideo si in dijs solicitudinẽ & prouidentiã ponimus, ab eis uoluptates, & per consequens, summũ bonũ auferemus. Verũ sermo iste ex toto uidetᷣ esse corruptus. Peccat em̃ Epicurus, ut in Ethicis demonstratũ est, hominis summũ bonum affirmãs cõsistere ĩ voluptatib. corporalib. & q̃d nulla sit voluptas in prouidẽdo & gubernãdo, imò beatitudo politica ĩ hoc cõsistit. peccat & idẽ Epicurus, credẽs eodẽ modo esse iudicãdũ de mortalib. & de ĩmortalib. quãdoquidẽ mortalia oĩa sint subiecta paſsionib. & alterationib. ratiõe materię, à qua mortalia ipsa separi non poſsũt: immortalia uerò sũt omnino intransmutabilia, in quibus nihil inuoluntarium, nihil cum pœna potest cõtingere, quoniã à materia sunt omnino seiũcta.

Imò

Imò & ipsis corporibus cœlestibus ni hil corruptiuũ accidere potest. Peccat & idem Epicurus, existimans beatitudinem consistere in ocio, & uacuam esse ab omni operatione, quãdoquidem, ut in Ethicis dicitur, beatitudo Eupraxia sit, id est, bona operatio, aut sine bona operatione esse non posit: sũmum enim bonum, est beatitudo: ast bonum ipsum cõmunicatiuum est, quia maxime bonum maxime cõmunicatiuum erit. Cum autem Deus sit optimus in natura, quomodo igitur, si est sine operatione, cõmunicatiuus erit. Vnde neq; optimũ in natura esse poterit, ideo uana & stulta Epicuri opinio obijciat. Cicero verò Deum esse concedens, ab ipso remouit prouidentiam, saltem rerũ humanarum, ut in hominibus saluaret libertatem arbitrij. Non enim uidere potuit quod prouidentia & Liberum arbitrium se compatiantur. Cumq; alterum istorum interimendum sit, altero stante, & existimauit manifestum esse in nobis Liberum arbitrium, argumento coactus negauit esse prouidentiam

fecitq;

fecitq; tale argumentum Ciceronis. aut non est Liberum arbitrium, aut non est prouidentia: Sed est Liberum arbitriũ: quoniam hoc in nobis sentimus, & eo remoto, euertentur omnia humana: igitur Dei prouidentia non est. Fuit & inter Stoicos & Ciceronem concordia in disiunctiua, aut non est prouidentia: verùm fuerunt in Minori discordes. Cicero nãq; posuit, pro Minori esse Liberũ arbitrium: Stoici verò posuerunt, at est prouidentia. Quare diuersas conclusiones collegerũt, vnde Cicero conclusit, quod prouidentia non est: Stoicus uerò, quod Liberum arbitrium non est. Vnde diximus in primo capit. quôd Cicero maluit esse impius & sacrilegus q̃ seruus: Stoici uerò uoluerunt esse serui potius, quàm impij & sacrilegi: uerùm vt ad nostrum institutum redeamus, Ciceronis sententia non est approbanda, quoniã in primis aut Cicero vult quod Deus habeat prouidẽtiã de alijs ab hominibus aut non. Si ponat: secundum hoc est manifestè falsum: quoniam uidemus maximum ordinem in corpori-

bus

bus cœlestibus, ita quod nihil casuale & præter ordinem potest contingere in eis. Oportet igitur aliquod esse ordinãs & prouidens. Cumq́ corpora cœlestia agant in ista inferiora, vt experimento manifestum est, & ordinate, quãtũ patitur natura materialis: ideo ordinãs corpora cœlestia, ordinabit & ista inferiora & sic habebit prouidentiam de istis inferioribus. Quod aũt ordo sit in istis inferiorib. patet per singula discurrẽti in quatuor diuersitatibus anni, & secundum vnamquanq; diuersitatem diuersa oriuntur & occidunt, & prolixum esset tantum ordinem declarare. Si igitur de istis inferioribus Deus pxouidentiã habet, quanto magis de homine, qui est nobilissimus inter caduca. Non enim verisimile est, Deum procurasse de bobus & asinis, de plantis & reb. inanimatis, & curam non gessisse de ipsis hominib. cũ maxime ordine indigeãt. Inter enim oĩa caduca nihil magis egredit̃ ordinẽ, q̃ homo ipse, nihilq; magis maiori custodia indiget quã ipse, & nõ tantũ q̃ ad corpus, verũ & q̃ ad animã. Ampli

us, consideranti patebit, quod hæc oĩa inferiora sunt propter hoĩem: qa si Deus de ordinatis ad finem curam gerit, quanto magis de ipso fine. Pręterea experimento comprehendimus, Deũ curare actus humanos, modò instruendo homines in quiete per somnũ, imò per diuinatiões, modò per apparitiones, & per innumerata ingenia, quæ, ut inquit Augustinus, negare arguit insaniam & proteruiã. Vnde longè apud me minus malũ est, negare in nobis esse Liberũ arbitriũ, & nos esse seruos, q̃ negare ꝓuidẽtiã, & esse sacrilegos. Vnde mihi probabilior uidet̃ esse Stoicorũ opinio quã Ciceronis. Verũ quãtũ sit de illa ratiõe & ꝑcipuè de Maiori sc. aut nõ est ꝓuidẽtia, aut nõ est Liberum arbitriũ, negãda est, q̃d q̃modo ꝓuidẽtia & Lib. arbit. simul stẽt, in subsequẽtib. conabimur manifestare. Dico tñ, q̃d si Maior esset necessaria magis negãdũ est esse Lib. arbit. q̃d fecerũt Stoici, q̃ negãdum prouidẽtiam, quod fecit Cicero. malo enim esse seruus q̃ sacrilegus. Et quoniã inter loquendum dicebatur, si Deus habet pro

uidenti-

uidentiam de humanis actibus, vnde igitur tot mala proueniũt, nam aut hoc erit ex inscitia, & inefficatia prouidentiæ diuinæ, quæ ad omnes humanos actus non potest se extendere: aut si potest, impeditur ab aliquo, aut subiectũ non est susceptiuum talis ordinis. Certè argumentum optimũ expostulat difficultatem, quam inposterum discutiemus, ideo usq; ad illam partem differatur. Scias tamen, quod quidam Peripatetici, non sunt multum remoti ab isto errore. Dico autem istos Peripateticos, esse magis ex confessione eorum, q̃ ex re ipsa. Reponunt enim Deum nullam habere actionem ad extra, sed tantum intelligere se & amare se. Ex quo sequitur. Si Deus tãtum se intelligit & amat, de nullo prouidẽtiam habet: quãdoquidem prouidẽtia de aliquo ponit cognitionem de illo: & per cõsequens, Deus nullam habet operationem ad extra, & sic cõsentiunt Epicuro. Trahunt autem & in hunc errorem Auerroem, qui vbique aduersus tales reclamat. In Procemio enim Physicorum uult, idem esse primam

primam formam, primum agens & primũ finem: idemq; repetit secundo Physicorum Commento 73. & 12. Methaphysicæ Commento 8. Secundo quoq; de Generatione Commento 51. sic scribit in fine illius Commenti. Ponit enim Aristoteles formas agentes; quamuis esse earum apud ipsum, sit aliud ab esse earum apud Platonẽ. differt quidem à Platone in modo essendi formas & in modo actionis tãtum; non in esse earũ simpliciter neque in actione earum simpliciter. Et in 12. Methaphysicæ Commentis 15. 36. & 41. apertissimè idem confirmat. Commentis quoq; 51. & 52. eiusdem 12. Methaphysicæ apertissimè ponit, Deum solicitari circa hæc inferiora, vt suo modo conuenit. Themistiusq; & Alexander idem confirmant in pluribus locis. Alex. namq; in quæstionib. naturalibus, in quæstione de Diuina solicitudine, vult Deum solicitari circa vnamquanq; speciem horum inferiorum, de vnoquoq; autem indiuiduo, vt est sub specie, & non in propria forma. Themistius quoq; naturam agere quasi reme-

ſi rememoratam & à Deo directam, au
ferũt quoq; tales à Deo beatitudinem:
quandoquidem & beatitudo & maxi-
ma diuina ſit ſummum bonum. Aſt bo-
num communicatiuum eſt, auferuntq;
à Deo ſapientiam. Sapientiam enim A-
riſtoteles exiſtimauit maxime guberna
tricem & dirigẽtem, quod nõ eſt opus
finis, ſed efficientis. In finem namq; eſt
directio, & finis non eſt dirigere, ſed in-
tellectus & efficientis. Sequuntur & ex
poſitiõe infinitæ alię abſurditates, quas
enarrare vel adducere ſtultius & abſur-
dius eſt, quàm ea quę ex ipſis ſequũtur.
quàm leuiſsimis autem & friuolis mo-
ueantur rationibus, non eſt opus refer-
re: quãdoquidẽ uix balbutiẽs in Philo-
ſophia eas ſperneret: quare nõ eſt opus,
hic eas interponere. & certè hęc opinio
Epicuri deterior eſt, aut non minus ab-
ſurda.

Caput quartum, in quo impugnatur tertia opinio, quæ Chalcidius Ariſtoteli ſcripſit.

Altera

ALtera verò & in numeratione tertia fuit opinio, quæ ponebat, diuinam prouidentiam tantum se extendere usq; ad æterna secundum indiuiduũ, qualia sunt corpora cœlestia & intelligentiæ: caduca verò, qualia sunt sublunaria, non cadunt sub diuina prouidentia, eo q̃d ista incerta & uariabilia sunt, quæ lõge remota sunt à diuina scientia. Cum em̃ hæc aliquando sint & aliquando non sint secundum eorum ortum & intentum, generaretur & corrũperetur scientia in Deo, quod nephas est de eo cogitare. Hæc autem propositio procul dubio sic intellecta, vt verba sonant, & in se est falsa, & perperã Aristoteli ascribitur. Falsa quidem, & si ipsam destruit. nam apertum est experimento, & ex Astronomorum & Physicorum scientia, hũc sublunarem orbem contiguum esse illi superiori, omnemq; uirtutem ab illo deriuari in hæc inferiora. quo fit, vt illa ordinata sint in hæc inferiora, saltẽ secundario, & esse instrumẽta deorum, vt agant in hæc inferiora. Verùm quis est adeò hebes, vt non intelligat instru-

mentum percipi non posse absque fine, in quam instrumentum ordinatur, immò instrumētum neque est intellectum neque intentum, nisi ratione finis. Quare cum illa diuina corpora ordinantur in ministerium horum inferiorum, quomodo illa cadere possunt sub diuina prouidētia, & non ista inferiora? Secator igitur intēdit serram, & non secationem, quo nihil stultius aut dici & excogitari potest. non solum igitur positio est falsa, sed pugnātia includens. Quàm autem hęc opinio sit remota, & à sensu & à verbis Aristot. non est graue & obscurum videre: quandoquidem Aristoteles in secundo Physicorum apertissimis rationibus contendit ostendere, naturam agere propter finem nō minus quàm ars ipsa agat: & in octauo Physicorum ex motibus inferioribus deueniat in motū æternum, imò et in indagationem cœli. ostenditque in eodem octauo Physicorū corruptibiles hos motos non posse perpetuari, nisi conseruentur à motu æterno, & à suo motore: et quod hęc omnia inferiora sunt in prima materia, tanquā

in sub-

in subiecto: & in primo motore, tanquã in agente, quæ omnia repetit, & in secũdo Methaphysicę. Et in secundo quoq; libro de Cœlo multas dubitationes soluit de ipsis corporibus cœlestib. ex ordinatione ipsorum in hæc inferiora, vtpote cum multa sint, cur diuersis motibus moueantur, & de multis alijs quas prolixum esset enarrare. Vnde Alexander & Auerrois ibidem notauerũt, Deum solicitari circa hæc inferiora. In lib. quoq; de Bona fortuna, ostendit voluntates humanas à Deo moueri: & in Moralib. viros studiosos esse Dei amicos, & multa alia hic adduci possent, quæ falsitatem positionis ostendunt. Sic enim imponere Arist. est se parũ exercitatũ in eius libris ostendere & declarare.

Ad rationem verò eos mouentem, in subsequenti capitulo soluetur.

Caput quintum, in quo disputatur de quarta opinione, quæ uerè Aristoteli ascribitur.

ALexander itaq;, Themistius, A-

uerrois & multi ex nostratibus, à Chalcidio disentientes, aliam existimauerunt esse Aristot. opinionem: crediderunt namq; Deum omnium caducorũ & non caducorum curam gerere. Cum nãq; totius entis sit causa in genere causæ finalis, efficientis & exẽplaris, quod quoquo modo in causam formalem annumerari potest. Non autem causat nisi intelligendo & uolendo. hoc autem apertum est opus esse prouidẽtiæ, quia cuncta & caduca & non caduca diuinæ prouidentiæ subijciuntur. nihilqúe est, neque esse potest in vniuerso, quod eius prouidentiam subterfugere posit. Verum cum altera fit natura caducorũ à non caducis, suæ prouidentiæ subijciuntur. Non caduca enim sunt æterna, & secundum indiuiduum & secundũ speciem veniunt in diuinam prouidẽtiam. Ast caduca tamen secundum speciem sunt æterna: generabilia autem & corruptibilia sunt secundũ indiuiduum. quo fit, vt de caducis tãtum sit prouidentia secundum speciem, & nullo modo secundum indiuiduum, nisi quatenus indiuidu-

diuiduum sub specie continetur. Non enim indiuiduum primo & directe potest cadere sub Dei prouidentia, tũ quoniam materiale est & signatum, quod Dei immaterialitati repugnat, cum sit actus purissimus, tum quoniam indiuiduum quandoq; nõ est, quod cum Dei immutabilitate stare non potest. Nam quod esset vel futurum esset de eo, posset esse prouidentia: cum verò præterijsset non amplius sub prouidentia caderet. Quis enim diceret de præteritis prouidentiã esse. Tum etiam tertio, quoniã indiuidua sunt infinita vel cognitioni & comprehensioni aduersantur: quandoquidem infinitum qua infinitum est, cognosci non potest. quod si caducum secundum speciem capiatur, immateriale erit: & sic immaterialitati non repugnabit. erit etiam semper & necessariũ, quoniam vniuersale semper est, & vbique erit, & infinitum: quoniam in unaquaq; specie est vnum tãtum, & numerum specierum secundum actum finitũ esse demonstratum est, in primo Posteriorum & secundo Methapysicæ. Vn-

de sciẽdũ est, quod de hominib. (exẽpli gratia) triplex potest haberi cognitio, quantum spectat ad propositum: vno modo in singulari, vtputa de Socrate et Platone, & sic de reliquis: & huiusmodi cognitio non per se facit ad perfectionem rei. Quod enim aliquis centũ homines cognouerit, nõ ideo est plus perfectus in cognitiõe hominis, quàm qui tantum cognoscit decem, cæteris parib. Altera uerò est cognitio secundum quã homo cognoscitur secundum prædicata supra hominem, & non secundum quod est homo. Et quanquam hæc cognitio sit necessaria pro perfecta hominis cognitione, non tamen ipsa est perfecta, & secundum quod ipsum, sed tantum in potentia & secundum aliud. Cognoscere enim hominem, qua animal est, non est secundum quod ipsum cognoscere: consimiliter cognoscere hominem, qua Socrates vel Plato, vt dicitur primo Posteriorum capitulo &c.

Oportet autem nõ latere, quod quoniam multoties contingit peccare, & non esse quod demonstrabatur vniuersale

sale

sale primum. Tertia verò est ea cognitio, qua homo cognoscitur, qua rationalis est: & hæc est perfectissima, quã Deus de omnibus habet rebus. Vnamquãque enim rem perfectissimè sic cognoscit, quia Auerrois 12. Methaphysicæ 51. Comment. dicit: solicitudo diuina non est circa vniuersalia, quoniã illa cognitio est impotentia & imperfecta: neque circa singularia, quoniam ipsa sunt infinita, quæ cognitioni repugnant. Relinquitur igitur, vt sit media inter hæc, modo nulla talis est, nisi quę est secundum speciem. Non dico autem talem speciẽ sumptam esse ab abstractiõe ab ipsis singularibus, quoniã hoc repugnat Deo, imò est hæc ipsa mens diuina, sed tãtum est repræsentatiua principiorũ Speciei & non Indiuidui, & est idea rei fiendæ ad modum Platonis, licet aliqua sit differentia inter Platonem & Aristotelem vt superius patuit ex Comment. 51. secundi lib. de Generatione per nos citato, & ista quanquam taliter sit realis, nõ tamen dicitur esse impotentia, & imperfecta per cõparationem ad singularia:

quoniam & si sit vniuersalis, est tamen vltima & determinatissima in ordine scibilium, et omnium est perfectissima, quoniam scire in singulari, proprie nõ est scire: neque facit cognitionis perfectionem per se, et si in hominibus videatur facere, non tamen facit, nisi quatenus ex singularibus cognitionem specierũ habemus. Præterea quod iussit Plato, quod descendendo à generalissimo ad specialissima quiescamus, tanquam ille sit terminus sciẽtię & finis perfectionis scientificæ, quia modus iste cognoscendi, maxime dijs conuenire videtur & non alteri. Vnde per hoc non est difficile respondere ad ea, quę aduersus hãc positionem superius adducta sunt. Ad primum enim cum dicebatur, quod si singularia à Deo non cognoscuntur, & non cadunt sub diuinam prouidẽtiam: tunc singulariũ Deus non esset causa. Dicitur quidem Deum causam esse singularium, & ipsa singularia à Deo cognosci, vt conuenit naturæ diuinæ, modo ei conuenit tantum scire secundum speciem & nõ secundum indiuiduum, vt pa-

vt patuit per rationes ſuperius adductas. Quare & Ariſtoteles in Procœmio Methaphyſicæ aſsignans conditiones ſapientis dixit, ſapientis eſt ſcire omnia vt contingit, id eſt, vt conuenit, & poſcibile eſt: & loquitur non ſimpliciter, neque oportet ſi ſenſus poteſt hæc facere, quod & intellectus. Homo enim peccare poteſt, non tamen Deus: neq; ſequitur, ſi poſſe peccare eſt perfectius, quam non poſſe peccare in mortalibus: quoniam inter mortalia ſolus homo poteſt peccare, qui eſt perfectior cæteris mortalibus, quod abſolute poſſe peccare ſit perfectius. Quare cognoſcere ſingularia ſingulariter, non eſt perfectionis diuinæ. Cum autem ulterius quærebatur, quomodo cum cauſatur Socrates ſecũdum eſſe indiuiduale à Deo nõ cognoſcitur ſecundum eſſe indiuiduale. Huic quidem dicitur, hoc non oportere: declaratum eſt namq; in ſecundo Phyſicorum, quod artes non deliberantes cauſant multoties ſingulare, & quaſi ſemper, & tamen de tali cauſato, nõ deliberant neq; animaduertunt: ueluti eſt videre

dere de mulieribus filantibus, quæ considerant de amoribus suis, & tamen nõ impediuntur ab opere suo. Et multi dicunt memoriter officium Psalmorum, nihil animaduertentes de uerbis, quæ loquuntur, imò quod admirabilius est, si animaduertunt multoties nesciũt prosequi: & hoc fit ex consuetudine, & vbi fiendum non habet impedimentum.

Quanto igitur magis hoc dici potest de Deo. Determinatur autẽ factio Dei ad hoc, & non ad illud ex corpore hoc, & hoc loco & hoc tempore, vt etiam dicunt Albertus & Thomas. Cumq́ dicitur contingentia non posse esse in particulari nisi sic in vniuersali, dicitur hoc esse falsum. Vniuersale enim necesarium est esse: quare non potest non esse, multaq́ contingunt vniuersaliter, quæ repugnant particulari & econtrà. Cumq́ vlterius dicebatur, quomodo vniuersale necessarium est esse, & hoc sufficit pro esse mali vniuersalis. Quare tota contingentia saluabitur in particularib. determinatis, quæ sunt quasi ipsa vniuersalia. Neq́ rectè inferebatur aduersus opinionem

pinionem de Impietate: quoniam Deus
nō reddit debita præmia et debitas pœ
nas, vacuæq́ꝫ erunt orationes & depre-
cationes: quoniam non fiunt præmia,
pœnæ, & non exaudiuntur orationes,
i Deus illa nō cognoſcit, profectò nul-
lum iſtorũ ſequitur. Iam enim dictum
eſt, hæc omnia à Deo cognoſci ſecun-
dum ſpeciem. Quare & ſecundum ſpe-
cies virtutes præmiantur, vitia puniun-
tur, orationes exaudiuntur à Deo: ſed
ſecundum cauſas particulares in ſingu-
lari exiguntur & complentur. Vt autē
hoc apertius intelligatur, ſumatur hoc
accōmodatum exemplum in regno be
nè regulato. Præeſt Rex, qui leges ſan-
ctas condidit in vniuerſali, vtpote, qui
pro patria viriliter repugnabit, centum
habeat talenta: qui in prælio fugiet mul
ctabitur cētum talentis: qui ſupplex ad
nos venerit, veniam conſequatur: qui
rebellis eſt, capite puniatur. ſtantib. his
legibus in uniuerſali, ſtat quod Socra-
tes vel quis alter præmietur, puniatur,
veniam conſequatur, ex lege vniuerſa-
li Regis, quanquam Rex ipſe nihil ſci-
at de

at de Socrate, imò nunquã aliquam cõ-
siderationem de eo habuerit, sed hoc fa-
ctum sit per eius ministros. Quare sic &
in Deo contingit, vt est apertum vide-
re. Per particularia namq; & determina-
ta hæc exiguntur et determinanẽ, quod
maxime uideẽ eius Maiestati conueni-
re: imò aliter faciendo videtur transire
in dedecus Dei. Hoc autẽ maxime ap-
paret in regibus: quoniam quanto ma-
iores sunt reges, tanto magis per mini-
stros & interpretes operantur. Imò si
hierarchia Ecclesiastica similis est cœle-
sti, vt placuit magno Ariopagitæ, maxi-
me hoc conuenit Deo. Verùm autem
casualia & quæ monstruose dicũtur fie-
ri, subijciuntur diuinę prouidentię. Ale-
xandro placuit, quod non, vt uisum est
in primo libro. & Alexãdro uidetur cõ-
sentire Auerrois. In 12. namq; Metha-
physicæ Comment. 2. sic scribitur. Veri-
tas est, quod est solicitudo, & quod ali-
qua sunt sine solicitudine, proueniunt
ex necessitate materiæ, non ex diminu-
tione agentis. Secundum igitur Auerr.
monstruosa nõ cadunt sub diuinam so-
licitu-

licitudinem. Hæc igitur secundum præfatos Peripateticos est sententia Aristotelis. Mihi quoque ita uidetur esse proculdubio de ipso Aristot. censendum, quanquam sine erubescentia & timore hoc dicere nequeam, & more Oratorũ mihi caput operiendum sit, cum temerarium & stultum uideatur tanto philosopho aduersari: ridiculumque est pulicẽ Elephanto contrà ire. Impetrata tamen uenia in hoc dicam, nõ quidem per modum determinationis, sed magis dubitãtis, & scire cupientis & intendẽtis, quæ mihi difficultatem in his dictis ab Arist. facere uidentur, quæ & si fortassis admodum leuia & facilia viderentur, mihi tamen sunt admodum grauia & difficilia, & vtinam alij bene soluant, & eruãt me à tanto errore, & ab vltimo incipiẽdo, scilicet quod mõstruosa & quę sunt casualia, & vniuersaliter accidentia, per accidens non cadant sub diuina prouidentia. Mihi istud uidetur esse falsum & omnino carens ratione. Verùm quoniam satis abunde de hoc disputauimus in proprio capite de Casualibus in primo

mo uolumine istius operis, neq; aduersus hoc in præsentiarum mihi meliores succurrunt rationes, ideo pro nunc me abstinebo, ne idem bis dicatur, mihiq; videtur esse magis cõsentiendũ nostris Theologis, quàm ipsis Peripateticis: & dico non tamẽ ex fictè, sed ex puris naturalibus, uidelicet quod in ordine ad causas secundas talia sunt per accidens & casualia. In ordine autem ad primas nihil est casuale, totumq; quod casuale existimatur, hoc ꝓuenit ex nostra ignorantia, ut rectè etiam Boëtius ostendit in quarto de Consolatione. Quare in hoc Peripateticos non sequor. Verùm & in alio mihi uidetͬ esse nõ minor difficultas. Ponit enim contingentiam in particulari: in uniuersali autem est necessitas, quia Liberum arbitrium secundũ Indiuidua est liberum, in uniuersali tamen est necessariũ. Et ut apertius intelligatur, quod dicere intendo, quilibet homo adultus, & cui intellectus non est ligatus, potest peccare & non potest peccare: necesse est tamen & aliquem hominem peccare, & iterum necesse est, a-

liquem

liquem hominem non peccare. Indeterminate autem consimiliter est in potestate cuiusuis, non impediri coire et nõ coire: necesse est tamen aliquem coire, indeterminatè tamen. Aliter enim species humana periret, & sic non constaret mundus. Similiter nisi aliquis peccaret multæ uirtutes perirent, ut misericordia uenia, pietas, & sic ulterius discurrẽdo. Hoc autem dici non potest, cum sint talia de perfectione mũdi, neq; unquam fuit, neq; unquam erit mundus sine his, quia necesse est aliquem peccare & aliquem non peccare. Verùm ista dicta mihi uidentur pugnãtiam includere. nam si est necesse, peccatum esse, et esse contra rationem peccati quod sit necessarium. Quoniam peccatum meretur uituperium et pœnam. ubi autem est necessitas secundum sic opinantes, neq; laus neq; uituperium est: quia neq; præmiũ neq; pœna. Est ergo opposita implicare quod sit necessarium ut sit peccatum. In formali enim ratiõe peccati includitur liberum arbitrium et contingens, hoc uerò repugnat necessario. sed huic for-

te dicitur, & etiam hoc firmatur à multis nostris Theologis, uidelicet quod stat uniuersali inesse necessarium qualibet singulari existente contingenti, ueluti hęc: Quilibet homo existit, est necessaria, cũ tamẽ quælibet eius singularis est contingens: & si tu es de necessitate es in aliquo loco, cum tamen quocunq; loco asignato, contingenter sis in illo. itaq; necesse est aliquem peccare. Quilibet tamẽ homo cõtingenter peccat qui peccat, unde quod quidẽ Theologi dicunt quod homo existẽs in peccato mortali absolute non potest se cauere ab omni peccato mortali, quanquam à quocũq; peccato mortali potest se ab illo cauere. unde ad propositum necessitas et contingentia respectu unius determinati inuicem pugnant, sed necessitas in uniuersali et contigentia in particulari inuicem oppositionem non habent. stat igitur quod sit necessarium aliquem hominem peccare, indeterminate tamen, cum hoc tamen quod quilibet qui peccat libere et cõtingẽter peccat. uerùm hæc mihi uidentur esse poti-

us illu-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

us illusiones & solutiones. Simile ẽm hoc est, ac si quis Rex conderet legem ut aliquis de subiectis suis de necessitate interficiat aliquem, quisquis tamẽ esset ille qui aliquem interficeret puniretur pœna capitis: quoniam ipse potuit se abstinere, q̃niã alius hoc scelꝰ potuisset facere, nónne iste Rex nedum iniustus, uerùm & fatuus haberetur? Talis autem est lex Dei secundum hos. Vult enim Deus de necessitate esse scelera, & tamen quicunq; facit scelus, libere facit scelus. Quare etiam inuste punitur, quod apud me nedum ridiculum est, verũ & in intelligibile. Quod dicitur autẽ aliquam vniuersalem esse necessariam, qualibet sua singulari existente contingẽti, vtpote de illa: Quilibet homo est, quoniam necessario semper est vera.

Huic dicitur, quod si aliqua vniuersalis est necessaria, & quælibet singularis it contingẽs, illa non dependet à Libero arbitrio. vnde si hominem esse depẽdet à Libero arbitrio, non est necessariũ hominem esse: si verò non depẽdet, est necessarium hominem esse, stante mun

di æternitate, & quod sit necessarium v namquanque speciem esse actu. Vnde si necessarium est esse asinum, esse asini non dependet simpliciter ab intellectu & uoluntate humana. Quod autem necesse sit asinum esse in vniuersali, & non in aliquo determinato asino est, quoniam quilibet asinus est ex materia compositus. Quare quilibet debet corrumpi: & sic nullum asinum necessarium est esse. Quia tamen in totum non potest corrumpi asinus, nisi alij generentur, & hoc in infinitum. Si mundus est æternus, hinc est, quod necessarium est asinum esse, licet nullus necessario sit, cum quo tamen stat quod ineuitabiliter generetur determinatus asinus. Refert enim b asinum necessariò generari & ineuitabiliter, & quod necessarium b asinum esse, vt de se notum est. Vnde vt paucis expediamus, dico quod in his quæ dependent ex Libero arbitrio, veluti necessarium est esse in uniuersali, sic & in particulari: quoniam hæc pugnantiā includunt. Si uerò non dependent ex Libero arbitrio, ueluti necessarium est esse in v niuer-

niuersali, sic & in particulari, indeterminate tamen: neq; esset necessarium esse in aliquo particulari, quãquam indeterminate tãtum: quoniam nullum singulare materiale potest esse æternum. Sed quanquam nullum singulare sit æternũ in ipsis materialibus, non possunt tamẽ omnia singularia euacuari: sed de necessitate corruptioni succedit generatio, supposito, quod mundus sit æternus, secundum vnamquanq; speciem. Et quã quam indiuidua corrumpantur, non tamen & secundum aliqua determinata particularia impediri potest eorum generatio. Quare patet solutio ad instantiam scilicet si hominem est necessariũ esse, non simpliciter esse hominis depẽdet à Libero arbitrio. Quod quidem fingi nõ potest de uirtute & uitio, cum ista sint ex Libero arbitrio. Quare si in illis uniuersalis est necessaria, singularis non est contingens: non tamen quælibet singularis potest impediri, imò multa sunt, quæ impediri non possunt, aliter suum esse vniuersale non esset necessarium. Ast omne peccatum impediri

potest, cũ procedat ex Libero arbitrio. Cumq; dicebatur, quod existente necessarium est te esse in loco: quocunq; tamen loco assignato, in illo contingẽter es. Huic dicitur, quod in hoc est & aliqua libertas, & aliqua non est, quãtum ad locum determinatum liber es: quoniam deducto impedimento in quocũque loco esse potes: est & non libertas, quoniam simpliciter non potes te absoluere á loco: vnde si ab uno absoluis, in alterum ingrederis, ut manifestũ est. Secus est de peccato: quoniam si unum euitas, non de necessitate alterum committis: neq; si unus homo non peccat, de necessitate alter peccat. Quia cum homo euitans unum peccatum non de necessitate facit alterum peccatum: neque si vnus homo nõ peccat, de necessitate alter peccat, ideo non est necessarium, aliquem hominem peccare, ast necessarium est, te esse in aliquo loco dum es: quoniam si unum locum deseris, in alterum te transfers. & necesse est asinũ esse, quoniam uno corrupto de necessitate alij generantur: quoniam hoc non
depen-

depẽdet ex Libero arbitrio. non igitur fuit conueniens similitudo. Tertia ratio contra Aristotelem est, quoniam Arist. habet duo principia inuicem repugnãtia, & quæ nullo modo coire possunt. tenet enim quod causa siue naturali siue unluntaria eodem modo se habẽte, ex ea tanquam ex causa adæquata, non potest peruenire diuersitas effectus. unde ex hoc uoluit motum esse æternum, & nunquam incepisse: quoniam si motus incepisset, causa motus aliter se habuisset quam prius. Cumque ista diuersitas non posit esse absque motu: tunc ante primam mutationẽ esset mutatio, ut dicitur 8. Physicorum. Ex alia autem parte, ut patet 3. Ethicorum, uoluit uoluntatem esse dominã suorum actuum, & posse in duo contradictoria. Igitur ipsa uoluntas eodem modo se habens, sine aliquo limitante, potest diuisim in quãcunque partem contradictionis. Hoc autem manifeste repugnat primæ positioni, vt manifestũ est. Quod si dicit, uolũtas humana bene potest in duo opposita sine aliqua determinatione, nõ tamẽ diuina uolun

tas, patet istud non esse in primis ad intentionem Arist. quoniam Aristoteles & Commentatores Auerrois & Themistius uolunt istud uerificari non posse, neq; de uoluntate humana neq; de alio. Amplius, quoniam ridiculum est dicere uoluntatem humanam posse hoc facere, & non uoluntatem diuinã, quandoquidem hoc arguat perfectionem, et voluntas diuina imperfectione non est conferenda humanæ. Quod si dicitur, si Deus de nouo moueret, de nouo uellet, quare in Deo esset nouitas. Apparet in primis hoc non esse ad mẽtem Aristot. Non enim innititur huic medio scilicet, quod si Deus de nouo moueret mutaretur: sed illi medio innititur, scilicet ante primam mutationem esset altera mutatio prior. Sed manifestum est illud non sequi: quoniam dicerẽ, motum extrinsecum præcederet noua uolũtas in Deo: illam autem nouam uolũtatem non præcederet alia mutatio. quod si dicatur, quod imò, quoniam noua mutatio præsupponit alteram mutationẽ, videlicet per prædicta istud non esse uerum:

um: quoniam ut dicit positio, uolũtas
odem modo se habens sine aliqua mu
tione præcedente, & nulla dispari-
ate posita ex parte ipsius, vel alterius,
otest indifferenter in quamcunq; par-
em contradictionis. non igitur ad hoc,
uòd uoluntas nouum uelit, requiritur
liquod aliud prius mouẽs ad istud uel
e ipsam uoluntatem. quare non ante
nutationem necessarium est esse aliam
nutationem. Præterea si uoluntas hu-
nana nulla causa impellente, potest in
e producere nouã uolitionem. Quare
oluntas diuina nulla causa impellẽte
non potest de uno agere ad extra? certe
nihil rationabiliter dici potest. Verùm
quoniam de hoc satis abunde dictum
st in primo huius, ideo aliud in pręsen
iarum non adducam. Vnde propter
hæc fundamenta mihi uidetur, quod o-
pinio Aristot. non sit conueniẽs. unum
gitur fundamentorum est, quod casua
ia & quæ accidunt, ut ipse dixit, ex ne-
cessitate materiæ non cadunt sub diui-
nam prouidentiam. Secundum est, quo
niam si Deus de necessitate agit, & ex

sua actiõe, necesse est omnia iterari spe-
cie infinita, quomodo saluabitur Libe-
rum arbitrium? Sic enim necessitati sub-
ijcietur, quemadmodũ deductum est.
Tertium est, quomodo ista simul stant:
quod si quod nouum incipit, noua cau-
sa incipit, quæ noua esse non potest, ni-
si per alium motum præcedentem, & ta-
men voluntas potest exire diuisim in a-
ctus oppositos, non per diuersam cau-
sam, imò præcise per eandem. Quare, vt
deductum est, potest esse nouitas non
ex alia nouitate præcedente, quod ma-
nifestè repugnat alteri parti, sicut abun-
de in primo contra Alexandrum dedu-
ctum est. Quare huic opinioni non as-
sentio, non tantum quoniam repugnat
religioni Christianæ quæ uerissima est,
verùm quoniam stando in puris natu-
ralibus non uidetur mihi sustentabilis,
& pugnãtiam includere. Quanquam mul-
tos uidi & legi, qui credunt Aristoteli o-
mnia fato prouenire sensisse, inter quos
est Cicero in libro de Fato. Mihi autem
videtur, quod Aristoteles sibi contradi-
xit, quod apertè negat fatum, ut manife-
stum

tum est in fine primi libri de Interpreta
one 6. & 9. Methaphysicæ, & p omnes
bros morales . Ex suis tamen princi-
ijs uidetur sequi, quod omnia fato pro
eniant, veluti deductum est: quare sibi
ontrarius videtur.

Caput sextum, in quo disputatur de quinta opinione, quam lex Christiana tenet.

SEquitur quinta opinio, quæ est reli-
gionis Christianæ: & quanquam i-
a opinio varijs modis declaretur, præ-
ermittere intendo quoscunque alios,
 ponam modum, qui mihi uidetur. Si
utem iste modus nõ consonat alijs mo
is comunibus, nihil est mihi curę: quo
iam modos quos non intelligo, nolo
onere, neq; approbare vel refellere.
ed uti ego opinionem intelligo sic po
am. Opinio igitur fidei Catholicæ se-
undum quod existimo hæc est: Deus
unctorũ tam caducorum quã non ca-
ducorum, tam in singulari quàm in vni
ersali, tam casualium quàm non casua
lium

lium, prouidentiam certissimã & infal-
libilem habet, nihilq; est vel fuit vel er-
vel poterit esse, de quo scientiam Deu-
non habeat & prouidentiam: & cũ ho-
toto stat Liberum arbitriũ humanum.
Vnde per has conditiones differt hæ-
opinio ab omnibus alijs. Differt eni-
à prima, quoniam negat Deum esse. d-
fert à secunda, quoniam quamuis sec-
da ponat Deum esse, negat tamẽ ipsu-
Deum prouidentiam habere. differt
tertia, quoniam apud tertiam non h-
bet Deus prouidentiam de sublunari-
differt à quarta, quoniam secundũ qu-
tam, & si Deus habet prouidentiam -
sublunarib. non tamen in singulari, se-
tantum in uniuersali. differt à sexta qu-
niam stantibus illis conditionibus no-
potest esse Liberum arbitrium, quia -
differt ab omnibus alijs. Quomodo a-
tem cum certitudine diuinæ prouide-
tiæ stat Liberum arbitriũ, mihi uidet-
veluti diximus in enumeratiõe haru-
opinionum, isto modo hæc se compat-
untur: quoniam diuina prouidentia
quantum respicit futurum continge-
&

ut est in suis causis, non plus cogno- it uel prouidet nisi qualiter contingē- r eueniet, sic quod ut sic poterit eueni , & nulla pars contradictionis est de- rminatē scita, imò secundū istam con adictionem abstrahit uel potius præ- indit à determinatione partis. Veluti ire de Socr. qua animal est nō oportet ire, nisi quod est substantia animata nsitiua, & si sciretur quod est etiam ra onalis, non sciretur tātum qua animal t ueluti manifestum est. neq; ista noti- a dicitur potentialis quātum spectat d istam considerationem. Imò est de- rminatissima, ut stat sub ista conside- tione. si autē sciretur de Socrate, quan um spectat ad esse animal, quoniam tā um est substantia, uel uiuēs, bene esset potentia. Est igitur prouidentia Dei ertissima & determinata secundum i- um respectum. si uerò consideretur fu urum, non ut est in potentia & in suis ausis, sed ut erit extra suas causas & de entum ad actum: sic Deus cognoscit eterminatissime il am partem, & sua nfinita æternitate circuit omnem tem- poris

poris differentiam, & omne momentũ sicut etiam res pręsens vel præterita est determinata. Quare cum Dei prouidētia optimè stat libertas uoluntatis. nam res non est propriè sub prouidentia, nisi quatenus respicit futurum: verùm quatenus respicit futurum nulla determinatio est, nisi ex Libero arbitrio determinetur: neq; ut sic plus respicit diuina prouidentia, quoniam sic plus respiciendo esset falsa & fallibilis, nam aliter cognosceret quàm exigit natura rei, quod est omnino imposibile: sic etenim imposibilia possent cognosci. Neq; sequitur Dei notitiam esse imperfectam: imò aliter cognoscendo esset imperfecta. cum hoc toto tamen stat, quod Deus determinatisimè cognoscat unam partem contradictionis. Verùm non qua futura est, sed qua est extra suas causas ad modum declaratum. Iste igitur videtur mihi modus intelligibilis & consonans veritati, qui quanquam taliter non exprimatur ab alijs, puto tamen eorum esse hunc intellectũ, & maximè diui Thomæ, ut ego existimo. & quanquam modus

us iste uideatur facilis et intelligibilis: multas tamen habet difficultates, quas comuniter doctores adducunt, de quibus in quarto uolumine huius libri dicetur. In pręsentiarum tamen adducam quatuor, quæ mihi uidentur esse maiores & pręcipuę aduersus hunc modum sic intellectum. Prima est, de qua diximus in priori capitulo, & hæc omnium difficultatū mihi uidetur esse maxima, in hac materia: quoniam Deus cognoscens futurum contingens, qua futurū, non plus cognoscit, neq; habet neque potest cognoscere, nisi quod potest euenire, & non euenire: quoniam natura contingētis est indeterminata, resq; cognosci non potest, nisi secundum suam naturam. Quæritur igitur, à quo erit ista determinatio, an igitur à Deo vel à uoluntate ipsa? Si à Deo: inferebantur duo inconuenientia. Primum, quoniā si Deus dat, quod cōtingenter agat voluntas, & etiam determinat uolūtatem ad istam partem vel ad illam non erit igitur actus ille uoluntatis, sed tantum Dei: & ex hoc sequitur secūdum quod est con-

est contra dicta in declaratione positio-
nis, scilicet quod Deus secundum illam
considerationem qua futurum, est ut fu-
turum, determinatam partem cognos-
cit. Nam stultum esset dicere, si determi-
natio est ab ipso Deo, quod nesciat par-
tem, quæ determinatè erit. Si uerò po-
natur, quod determinatio fiat à uolun-
tate, & non à Deo, non minus et duo in-
commoda sequuntur. Primũ erit, quod
aliquod erit, cuius Deus non est causa,
& sic Deus non erit omnium causa pri-
ma & uniuersalis. ex quo sequitur & se-
cundum, uidelicet quod neque pars ista
determinata à Deo determinate cogno-
sci potest, sua etiam æternitate: quoniam
quicquid à Deo cognoscitur, si ipsum
cognitum non est ipse Deus, est Dei ef-
fectus. nam omnes conuenerũt in hoc
qui Deum aliud extra se cognoscere af-
firmauerunt, quod illa cognoscit: quo-
niam sunt effectus Dei. Cum itaque per
cõcessa illa determinatio non sit à Deo,
sed à uoluntate, Deus illud cognoscere
non potest, quod dictis contradicit. Di-
ctum est enim, quod futurum ut est de-
termina-

terminatũ, et extra suas causas sic à Deo determinate cognoscitur. quod si dicatur, determinationem fieri à Deo & à voluntate, ut uidetur dicere Augustinus, cui & Posteriores consentiunt. Quærebatur aũt igitur in isto actu aliquid esse, quod non fit à Deo aut nihil. Si aliquid est: stat argumentum prius. Si nihil est: aut Deus dirigit voluntatem aut uolũtas Deum: quoniam non sunt agentia neque primo & unius rationis. Secundũ est nephas dicere, ergo primũ: ergo tota determinatio est à Deo, & voluntas est merum instrumentum, quare tota actio Deo attribuetur: & sic in uoluntate neque meritum neq; demeritum. Ex quo ulterius sequitur, quod Deus & in prima consideratione scit determinatã partem, quod repugnat dictis. Hæc itaq; est apud me prima & maxima difficultas. Secunda est, quoniã, ut dicunt Christiani, si quis uiderit proximum suũ errantem, & possit ipsum eruere ab onere & non eruit, homicida est. Cum igitur Deus omnia cognoscit, potestq; unumquemq; errantem ab illo errore remo-

uere, cur igitur non remouet? & quare si Deus non remouet nō est peccatum in Deo? In homine autem est peccatū: quanto magis aliquis plus scit & plus est, tanto magis tenetur errantes dirigere. Tertia difficultas est, quoniam Deus non solum delinquentes remouet ab errore, uerum omne inducens ad errandum ante oculos, ut ita dicam, ponit. Dedit enim uoluntatem peccabilem, et intellectum caliginatum coniunxit voluptatibus, apposuit omnia inducentia ad peccatum, vt patet consideranti per omne uitium. Nam in uoluptatib. Venereis induxit omnia facientia ad uoluptates, & maximam facilitatē: uirtutes autem fecit cum omni tristicia et pœna, vt si quis intēte considerauerit, uidetur q̄d Deus de industria voluerit omnes peccare, & tam difficiles atq; cum tanta tristicia fecerit uirtutes, vt homines ab ipsis repellat. Adde, quod si aliqui eas uoluerint prosequi, ab omnibus insectantur: vndiq; angustias, labores & dolores patiuntur, & multoties crudelissimé trucidantur, quasi Deus sic eos puniat

niat, quoniam virtutes insequuntur. Ex altera autem parte flagitiosi honorantur, timentur, cuncta sibi prospera succedunt, quasi Deus homines inuitet ad flagitia, & repellat à virtutibus. neq; uidetur opus esse diabolo et sua societate: quoniam sat sunt obstacula, quæ Deus posuit virtutes prosequentibus, & incitamenta posita à natura ad uoluptates ipsas. Superfluũ enim uidetur ponere alia: quandoquidem illa nedum sufficiant, verum & superflua uideantur.

Quarta difficultas est, quoniam stante vniuerso, vt stat, scilicet quod rarissimè sint uirtutes & paucissimi sunt boni, mali autem vndecunq; perfluant, & omnes homines fere sint mali, ut in centum mille annis vix vnus bonus reperiatur: aut igitur melius est, sic mũdum constare secundum contrariam dispositionem uidelicet, aut quod nullus malus reperiretur vel saltẽ esset modo contrario, uidelicet quod rarissimè essent mali, sicut nunc rarissimi sunt boni, & quasi omnes essent boni. Si detur secundum, cum istud uideatur esse possibile.

Posset enim Deus hunc ordinem per-
uertere. Nõ enim uidetur, quod obstet,
cum natura de posibilibus semper faci
at, quod melius est: mirum est cur Deus
hunc ordinem non fecerit. namq; opti
mi est optima adducere, vt dixit Plato
in Timæo. Si verò detur primum, uide
licet quod melius est vniuersum esse cũ
isto ordine: nam nisi esset iste ordo, mul
tæ pręclarisimæ uirtutes perirent, vt iu
sticia, misericordia, pietas, clementia, &
sic de reliquis, quæ esse non possunt ab
que peccatis. Amplius, quoniam virtu
tes non essent â Deo præclarę. Si nam
que tantũ esset auri apud homines quã
tum est de ferro, & ferrum esset ita rarũ
veluti aurum: tunc mutaretur eorũ exi
stimatio, ueluti notum est. quare meli
or uidetur ista dispositio in vniuerso q̃
illa altera. Quare Deus istam uoluit &
non alteram. & huic sententię adhære
Plato in Timæo. Dixit enim mundum
meliorem dispositionẽ habere non pos
se q̃ habeat, quoniam ab optimo & sa
pientisimo gubernatur & disponitur.
Si igitur, inquam, sic est, Deus determi
natisi

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

natissime & ineuitabiliter vult uniuersam hanc dispositionem pati: non potest autẽ vniuersum esse sub hac dispositione, nisi maior imò plurima pars hominum peccet, neq; quis sanę mẽtis potest finem intendere, nisi & per se ordinata in illum finem intendat. Vult igit͂ homines sic peccare ut peccant, & homines sic peccantes prosequuntur ordinem sibi à natura & à Deo inditum: quia non uidetur esse in potestate hominũ, sic ire uel nõ ire, sic velle et nolle, sed esse totum in ipso Deo sic ordinante & disponente. Quare uidentur fato omnia subijci, & ut sint pręuisa & ordinata à Deò sic fieri. Aliter enim uidetur esse necessarium, quod non: quia Deus uidet sic, ideo sic futurum: sed quoniam sic futurum est, ideo sic Deus uidet, & sicut dicit Boëtius in quinto de Consolatione, scientia Dei & eius prouidentia dependerent à rebus, & non res ipsæ à Deo, quod absurdissimum uidetur. Sic enim Deus moueretur à rebus neq; esset autor totius entis, quod nephas de Deo cogitare. quãquam Origenes hu-

ic sententiæ, super epistola Pauli ad Romanos uideatur fauere: dicit enim non quia Deus scit te peccaturum, ideo peccabis, sed quoniã tu peccabis, ideo scit te peccaturum. Multa quoq; alia sunt aduersus hanc opinionem, de quibus infrà suo loco dicetur.

Caput septimum, in quo disputatur de septima & ultima opinione recitata, quæ est Stoicorum sententia.

SVperest igitur in hoc ultimo capite huius secũdi voluminis septimã pertractare opinionem, quam Stoici tenuerunt. Dicit itaq; ista opinio quod omnia sunt præuisa à Deo p̃ordinataq;, & q̃niam sic sunt preordinata, ita erunt. Nihilq; est, quod talem prouidentiam subterfugiat, siue æternum siue nouũ, siue in vniuersali siue in particulari. quo fit vt nihil in ordine ad diuinam prouidentiam sit casuale uel improuisum, nihilq; est in nobis ex nobis, sed tantum est à Deo, sic disponente & præordinante: non

re:non enim uoluntas nostra mouet se, nisi quoniam sit mota à Deo, quoniam est Dei instrumentum. Hæc autem opinio videtur sustentari super rationibus quæ adductæ fuerunt aduersus alias opiniones: nam negare Deũ, ut fecit Diagoras, uel dubitare Deum esse, vt Protagoras, uidetur extrema insania. Ponere etiam Deum esse & non cunctis ꝓuidere et maxime hominibus, vt Epicurus et Cicero posuerunt, est dicere ignẽ esse & nõ esse calefactiuum. quid enim aliud est Deus quã cuncta prospiciens & cuncta fouens & regulans. Ponere etiam Deum prouidentiam habere æternorum & non caducorum, veluti Chalcidius attribuit Arist. est aliquem cognoscere instrumentum, & ignorare opus & finem instrumẽti. dicere etiam caduca tantum in vniuersali cognoscere & ignorare in particulari, est non perfecte rem factionem terminate cognoscere, sed diminute. Quare neq; Deus perfecte erit causa singularium & multa alia, quæ adducta sunt aduersus quartam opinionem, quæ proculdubio est

opinio Aristot. affirmare autem, ut dicit quinta opinio: est autem pugnantia dicere aut fatum confiteri. vnde si quis intente illam opinionem consideraverit, videbit quod quanto magis opinio illa nititur destruere fatum, tanto magis construit fatum. Dumq; fatum effugit, improuiso in fatum incidit. Ponit enim Deum certitudinaliter cuncta operari, nihilq; sine ipso mouente fieri posse, & omnia esse Dei instrumenta, oĩa à Deo dirigi & secundũ quod ab ipso dirigun tur, operari: & tamen dicũt velle & nol le esse nostrum. qui igitur fieri potest, ut hoc secũdum stet cum primo, quia sibi implicat & seipsam destruit. cumq; ulterius quærit, si in nobis est uelle & nol le, quod natura indeterminatũ est, certe & determinate à Deo cognoscitur. dicunt rem non cognosci secũdum naturam rei cognitæ, sed secũdum modum cognoscentis, quod certe intelligibile est, quandoquidem cognoscens & cognitum adæquari oporteat: sic enim im posibilia à Deo sciri possent. Cum etiã quæritur, si quid à Deo comprehenditur

ur, necesse est esse: comprehenditurq́ꝫ Socratem peccaturum, quomodo igitur Socrates potest se à peccato cauere? dicunt esse necessitatem consequentiæ non consequẽtis, quod vtinam tam bene intelligeretur quã bene inuoluitur, videnturq́ꝫ potius esse illusiones istę q̃ꝫ responsiones: quia si nulla dictarum opinionum videtur satisfacere, nullusq́ꝫ modus restat nisi dicere omnia fato & ineuitabiliter fieri: ideo per syllogismũ diuisiuũ necessariũ est cõfiteri oĩa fato & ineuitabili ordine diuinę ꝓuidentiæ gubernari, nihilq́ꝫ ĩ bonis esse, quod fato non impellatur. Aduersus hanc opinionem multa adduxit Alexãder, de quibus in volumine primo huius libri visum est: ideo nunc non est opus ea repetere. Sed volumus nunc videre de illis quatuor rationibus, quæ in primo capite huius secũdi voluminis adduximus aduersus hanc opinionem. nam sic magis veritas apparere poterit. Prima itaq́ꝫ difficultas, meo uidere maximè omniũ est: quoniam ex ista videtur quod euitari non possumus, quin Deus omnium

vitiorum fomes sit & patens sentina: & reuera primo aspectu hæc opinio uidetur maximè improbabilis propter hãc rationem, verum autẽ perspicienti, non minus hoc uidetur sequi ad omnem opinionem affirmatam Deum omnium prouidentiam habere, ueluti quarta & quinta opinio uolunt, & maximè quinta: quoniã asserit Deũ nõ tantũ in vniuersali, uerùm & in particulari, cunctorum solicitudinẽ habere. In primis igitur considerare oportet inæqualitatem existentem in rebus uniuersi, & primo in ipsis intelligentijs, cum ut comuniter existimatur, nõ sint duæ intelligẽtiæ eiusdem perfectionis, uerùm una est altera imperfectior, et una subditur alteri. Consimile etiam est in corporibus cœlestibus, ut est oculo uidere. Vnũ enim continetur ab altero, & quasi inferius à superiori rapitur. descendamus postea ad sublunaria, uidebimus quatuor elemẽta disparia imperfectione & uirtute: deinde accedem9 ad mixta imperfecta, postea ad inanimata perfecta: deinde ad plantas, deinde ad uilissima animalia,

la, donec veniamus ad naturam huma
nam, quæ inter sublunaria: & comuni-
ter tenetur, est perfectissima, ut sic dis-
curreti per omnia uidebitur quod non
est reperire duas species, quæcunque sint
illæ quæ sint eiusdem perfectionis.

Quæritur igitur, an diuina prouiden-
tia sic facies, iustitiã an iustitiam seruet.
Vnde igitur est, dicet aliquis, quod pri-
ma intelligentia est ita perfecta & cun-
ctis aliis dominatur: vltima uerò est tã
subiecta & tam infima, in illo genere?
Si enim cũcta ex nihilo sunt, siue de no-
uo siue ab æterno, quid plus fecit prima
intelligẽtia Deo quàm ultima? similiter quid
fecerunt plus superlunaria quàm subluna-
ria, ut illa sint æterna, hæc uerò corruptio
ne obnoxia inter sublunaria? quid plus
fecit homo quàm reliqua, ut homo cun
ctis dominaret, reliqua uerò essent sub-
iecta? & sic de reliquis suo modo dica-
tur. & profectò nisi uelimus incidere in
errorem, quem quidã Origeni ascripse-
runt, scilicet quod omnia à principio e-
rant æqualia, & ex peccato nata est tan-
ta diuersitas secũdum diuersitatem pec

catorum,

catorum, quod ridiculosum est, oportet dicere hoc prouenire ex natura uniuersi, & non ex Dei iniustitia: imò magis ex Dei iustitia. Cũ em̃ uniuersum uniuersas perfectiones contineat, ex sua natura est, ut tãtas habeat diuersitates. quod si in aliquo particulari, & in se cõsiderato non uideatur esse iustum, si tamen consideretur in ordine ad uniuersum, uidetur esse iustũ, ueluti & in uno animali uidetur esse iustũ, ut intestina recipiãt feces, & sint cloaca omnium aliorum membrorum, quæ feces ad ipsa transmittant: cum tamen utile sit hoc & intestinis & alijs mẽbris. nisi em̃ intestina feces reciperent, nõ essent intestina.

Ordo igitur uniuersi exigit tantam diuersitatem, nulla existente iniustitia uel enormitate in Dei prouidentia: quare aliquod dominans & aliquod dominatum, aliquod æternum, aliquod caducũ est, & sic de cæteris diuersitatibus, quas enumerare prolixum & tędiosum esset. Vlterius consideremus in uniuerso aliud, in quo magna uidetur esse ĩiusticia, in ipsa natura. Videmus enim elementa

corrum-

corrumpi immixta, & mixta inanima-
ta corrumpi in plantas, & ex plantis nu
triri animalia, & unum animal esse ordi
natum in escam alterius animalis, & tã-
dem omnia infra hominem ordinari in
ipsum hominem: & quod crudelissimũ
uidetur, animal innocens fit esca anima
lis nocentis: homo quoq; ingratissimũ
uidetur animalium, qui cum longo mi-
nisterio usus fuerit bobus, cũ amplius a
nimal innocens factum est inutile pro
ministerio, homo ipsum deuorat, ossa
undiq; cõterit, ꝑ aliq̃ instrumẽto coriũ
dilaniat & sic de singulis. hæc tamen fi-
unt ex natura sic ordinante, neq; tamen
Deus & animalia iniusta appellata sunt.
Videamus etiam in uniuerso unum al-
terum, quod certè intentè consideranti
non uidetur esse nisi ludus deorum, ue-
luti est ludus pilæ apud homines. Vide
mus em̃, quod Sol continuè oritur in
mane, & in sero occidit, & sic continuè
reiterat: ignis aërem corrumpit, modo
aër ipsum ignem, quasi ultus, & sic suc-
cessiua uicissitudine elementa corrum
puntur in mixta, & denuo mixta uice
uersa

uersa in elemēta. Est enim perinde ac si quis ex multis lapidib. construeret domum, qua cōstructa, corrumperet eam, & ex ea faceret lapides: & iterato ex lapidibus domum construeret, deinde eam destrueret: & sic successiue & perpetua uicissitudine. Nónne etiam ludus deorum uidetur, quod tanto ingenio & tot adminiculis generet hominem. Est enim adminiculum organorum accuratissimus homo, & statim facto homine aliquando corrumpat. Nónne enim Deus ut similis Architecto? qui multa opera & impensa construxisset aliquod palatium pulcherrimū in nullo deficiēs, & statim confecto palatio erueret ipsum, nōne hoc ascriberetur insaniæ architecti. Non minus & intelligibile uidetur, an sit ludus an insania, an insipiētia, hominem perducere ad sumum culmē, & quando primum limen attigerit ipsum eijcere, & in profundum demittere. & infinita possent adduci, quæ aut insaniā aut crudelitatem, aut ludum, aut aliud simile in Deo arguere uidentur, quæ tamen omnia saluantur: quoniam sic exigit uni

git uni

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

git uniuersi natura. Quare si uniuersum bonum est, omnia hæc uidẽtur esse bona. Vnde si quis & humanam naturam consideraverit, uidebit talia dicenda in natura humana, quæ & in uniuerso dicuntur: humana enim natura est quoddam vniuersum. Cum enim mediũ sit inter æterna & corruptibilia & generabilia, vtramq; naturam debet continere. Vnde debent esse aliqui homines ueluti dij, quales uidemus Prophetas & uiros optimos, nõ quidem simpliciter, sed secũdum quod sustinet fragilitas & natura humana, aliqui velut animalia innocentia, aliqui velut serpẽtes, aliqui uelut tigres, aliqui uelut leones, aliqui uelut vulpes, aliqui ut lapides & de singulis. hoc igitur exigit natura humana, neque propter hoc defectus aliquis est Deo ascribendus, sicut neq; in ipso uniuerso quanq; tãta uideatur esse diuersitas in ipso uniuerso. Quod igitur dicebatur, Deum esse iniustum, crudelem, lenitem, & sic de reliquis, dicitur minime illud sequi: quoniam quod talia sint in uniuerso, non est ex defectu Dei, sed

est ex

est ex natura vniuersi sic exigente. Dici mus tamen aliquod animal esse crude le, aliquod mite, & similiter de homine quoniam vnus homo est perfectior, & imperfectior altero, & sic de ipsis ani malibus. Vnde si Deus demonstretu esse misericors vel crudelis, quoniam t les operatiões dat hominibus, cum ist etiam reperiantur suo modo in animal bus, & nõ est dubium etiam apud alio ista dari ex natura. Deus igitur dicere tur crudelis, quoniã dedit lupo, ut ouẽ nimal ĩnocentissimũ deuoraret: & igni ut ligna cõbureret. Vnde si ꝑ misericor diã et crudelitatẽ ĩtelligamus effectũ mi sericordię & crudelitatis, sic concedẽdũ est hęc esse in Deo: si uerò intelligamu ipsas passiones esse in Deo, ut in subie cto, sic ista sunt à Deo relegata imò im possibilia: quia si Alex. dicebat opinio nem Stoicorum reducere actus huma nos in quendam ludum deorum, neq ipse Alex. secundum suam opinionem ab hoc incommodo euadet. Verùm ad hoc aliquis & subtiliter dicet, hanc re sponsionem minimè procedere. de illi

enim

enim inæqualitate quæ est in uniuerso, uerum dicitur sic à respondentibus: sed de illa quæ in ipsis hominib. reperitur, ueritatem nõ tenet. Pro quo scire oportet, in hominib. reperiri defectum & uirtutem extendendo nomẽ uirtutis ex natura, uel ex fortuna: ex natura quidem, utpote, q̃d sit magnus uel paruus, fortis uel debilis, iracundus uel mitis, misericors uel crudelis, ut etiam reperitur in bestijs, quarum aliquæ ex natura sunt piæ, aliquæ uerò ex natura sunt crudeles: defectus autem & uirtutes ex fortuna sunt, ut aliquis nascatur nobilis uel ignobilis, diues uel pauper, & sic de reliquis, modo tales defectus & tales uirtutes sunt ex Deo & natura, neq; arguunt aliquem defectum in Deo. non enim ex eo quod Deus dederit leoni crudelitatem terribilem, imò & Socrati, si sequitur ex principio natiuitatis, Deo attribuimus crudelitatem. Sunt uerò defectus & uirtutes, quæ sunt ipsius uoluntatis, & consistunt in electione, quæ nõ possunt bestijs inesse, neq; congenita esse hominibus, productiuumq; talis ele-

Tt ctionis

ctionis siue secundum defectum, siu
secundum uirtutem dicitur esse bonu
uel malum. non bonitate uel malitia n
turali, in quibus nulla est culpa, uel me
ritum in his, in quibus hęc reperiuntu
sed bonitate uel malitia morali, quæ la
dem & uituperium meretur, & quibu
debentur pœna & præmium. Quare
Deus esset horum causa effectiua, ut fi
gunt Stoici, Deus diceretur malus ma
tia morali, & uituperandus & blasphe
mandus, quod horrorem inducit, ned
in dicendo, sed in cogitando. Quare si
militudo non fuit conueniens. Verùm
quanquã primo aspectu hæc impugna
tio uideatur procedere: ulterius tñ consi
derando, nõ uidetur efficax: quoniam
ut etiam superius aliqualiter tactũ est
illi qui ex electione uel bene uel male o
perantur, hoc habent ex Deo. Nam uo
luntas est mouens secundum instrum
tale, quod modò sic uel sic mouetur: q
niam sic à principali mouetur. quod i
gitur bene uel male se habeat, hoc est, q
niam bene uel male sic principalis diri
git: quod & experimento cõprobatur
Nam

Nam recta eligẽtibus Deus dat omnia
quæ faciunt ad bonam electionem: ma
a autem eligentibus omnia dat condu
entia ad malam electionem. Quis em̃
idit unq̃ hominem iracundissimum à
atura, qui nõ fureret? quod si aliquãdo
ontingat non furere talem, hoc proue
it: quoniam Deus opposuit obstaculũ
naius, quàm sit potentia, quam habuit
natura utpote infirmitatem, uel aliq̃d
rohibens. ex industria enim Deus ui-
etur dedisse diuersas dispositiones in
ominibus, & diuersa promouentia &
hibentia, ut diuersæ essent electiones
: operationes ipsorum hominum. ue-
iti aucupes diuersa tendunt retia & di
ersis utuntur ingenijs ut diuersas aues
apiant. Quare totum attribui uidetur
Deo & non homini ipsi: quod et proba
ir secundum cõcessa ab aduersarijs, di-
ersæ à Deo & à natura sunt dispositio
es datæ ipsis hominibus, quæ promo-
ent ad diuersa uitia uel uirtutes. Ali-
ui enim sunt proni ad Venerea, aliqui
d iram, aliqui ad aliquod alterum, &
tra hoc à Deo, & à natura extrinsecus

Tt 2 dantur

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

dantur promouentia ad talia uitia, vt aliquis ex natura erit Venereus, & necessario habet conuersationem pulchrarũ fœminarum, ut contingit. Quęritur igitur, cum ista naturaliter moueant ad Venerea, aut igitur labetur in tale peccatũ, aut non. Si sic, habetur intentum: quoniam hoc est ex ordinatione Dei & naturæ, quę sic disposuerunt. Si verò non, actio Dei videtur esse uana & ociosa, cũ non uideantur istæ dispositiones in aliud ordinari, quàm in talem lapsum. Præterea Deus vult misericordiam secũdũ aduersarios & pœnitentiam, & multa alia quæ esse non possunt absque eo quod peccatum præcesserit. Verùm non potest desiderari finis, nisi ea quæ sunt de necessitate finis, desiderentur. Cum itaque tales uirtutes sint per se intentæ à Deo, ergo & media erũt per se intenta, & hæc autem sunt peccata: ergo peccata sunt per se intenta. Firmatur & hoc: quoniam martijriũ est de maximè Deo placentibus. Nam preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Martijrium autem non potest esse absque sæuitia

uitia & crudelitate, ergo sæuitia & crudelitas Deo placent in ordine ad ipsum martyrium. Quare & in ordine ad perfectionem uniuersi crudelitas & sæuitia facta sunt, & à Deo præordinata. Sed ad hæc fortassis quis diceret, misericordiam & pietatem, martyrium, & denique alia quæ sine præcedente peccato esse non possunt, Deo placere non absolute, sed tantum ex conditione, videlicet quod vbi cognoscit homines peccaturos, morbo parauit medelam, videlicet misericordiam & pietatē, & vbi cognouit crudelitatem tyrannorū ex tanta crudelitate, tam magnum bonū excerpsit, veluti est martyrium. Verùm hæc non videntur satisfacere difficultati: quoniā sic istæ uirtutes in primis non essent per se intentæ, sed quasi occasionatæ. Non enim essent de principali intentione, neque tanquam absolutè bonæ, sed secundum quod ita se haberent ad Deum, veluti monstra se habent ad naturam, quæ ubi non potest producere hominē perfectum, producit hominem monstruosum. Sic itaque Deus uolens omnes ho-

mines saluos fieri, & esse studiosos, vb
uidet oppositum ex occasione, uidetu
moueri ad tales uirtutes, verùm hoc in
cõuenienter dici uidetur. Nam aut ista
uirtutes, ut misericordia & martyrium
& sic de reliquis eiuscemodi generis, lo
ge perfectiores uirtutibus peccata non
præsupponentibus aut imperfectiores
Si detur primum, non igitur sunt uelu
occasionata, & secundario intenta. N
occasionatum non potest esse perfecti
us non occasionato, ut patet in natura
Homo enim monstruosus non potest
esse perfectior homine non monstruo
so: quia absolute & non ex condition
istæ uirtutes sunt uolitæ à Deo. Si vero
detur secundum, uidelicet quod sint in
perfectiores, istud ex multis non uide
tur etiam posse stare. Primò, quoniam
misericordia uidetur excellere omnes
lias uirtutes, adeò ut Deus maxime cõ
mendetur ex misericordia, & martyri
uidetur esse excellentius temperanti
& reliquis eiusmodi uirtutibus. Vnd
& Ecclesia magis celebrat martyres,
confessiores. Amplius mirum est, cũ D

us

s & natura de possibilib. semper faci-
at, quod melius est. Si melius esset, nõ
sse istas uirtutes, quod Deus dimiserit
as esse. Videtur enim hoc arguere aut
isipientiam, aut impotentiam in Deo
ut inuidiam. Præterea si Deus mallet o
nnes homines saluos fieri quàm tot dã
ari, cur dat Deus ipsis hominibus po-
entiam ad peccãdum, & tot illecebras,
otq; insidiatores apposuit: tam namq;
ctam & difficilem uiã ad uirtutes po-
uit, ut unusquisq; quanquam ualidus
& sapiẽs terreatur. quod si dicitur, hoc
Deus fecit, non ut laberetur homo, sed
t mereretur homo, hæc namq; ordina-
it in bonum hominis & no in malum:
erùm & istud non uidetur sufficere,
uoniam secundum positionem erat
pertum ipsos homines non superatu-
os cupiditates, & repellentia à uirtuti-
us, uerum ipsos magis superari à cupi-
itatibus & ab inducentib. ad uitia. sed
æc uidentur arguere aut insipienti-
m aut malitiam in Deo. Si enim quis
et filio suo malos comites, quos sciat
lium perdituros, mittatq; filium suum

per uiam valde periculosam, per quam de mille millibꝰ uix unus euadit, nõne pater iste aut existimabitur insipiẽs aut omnium crudelissimus. quanto magis hoc dicetur de Deo. Non itaq; quinta opinio has difficultates effugiet, quas ipse obijcit aduersus Stoicos: & videtur quod facilius Stoici euadant difficultates, quàm Christiani. Nam si quis videatur peccare: quoniã aliter fieri nõ potest, utpote si quis claudicat, quoniã tibiam habet extortam, excusabilior est eo qui claudicat uoluntate, ut dicitur in 5. Methaphysicæ. Secundum autẽ Stoicos peccata sunt in uniuerso: quoniam sic exigit vniuersi natura, neq; potest esse vniuersum, nisi talia sint. quod experimentum ostendit & ratio. Experimentum quidem: quoniam nunquam fuit mundus sine bono & malo. Ratio quidem: quoniam ex natura habent res humanæ, ut posſint & bene & male operari. opus autem naturæ nõ potest frustrari, aliter auctor naturæ esset uanus. Secundum verò Christianos Deus ab vniuerso omne peccatum remouere potest,

ſt, nō tamē remouet, imò quaſi nullus
omo eſt bonus, & uerius dici poteſt
uòd nullus, quàm quaſi aliquis. Ratio
abilior igitur uidetur Stoicorum opi-
io opinione Chriſtianorum: quando-
uidem ſecundum Stoicos Deus ſe ha-
et ut claudus ſiue claudicās ex natura:
ecūdum Chriſtianos uerò ſe habet ut
audicans uoluntariè. Secundum em̄
toicos Deus non poteſt aliter facere
ꝗ facit, quia ſi mala ſunt in uniuerſo,
oc exigit uniuerſi natura: ſecundum
erò Chriſtianos poſſet Deus, ſed non
ult, quod longe maiorem malitiam ar-
uit, quanquam ſecundum Stoicos nul
in Deo ſit malitia. ueluti ſi quis utatur
oue ſuo ad arandum, nulla utitur mali
ia, necꝫ etiam ſecūdum Chriſtianos ex
o quod in uniuerſo ſunt animalia no-
entia & innocentia: ideo non dicitur
ſſe aliqua malitia. Adde quod paria e-
iam uidentur eſſe peccata, ſi peccatum
lici poteſt Stoicorū & Chriſtianorum.
Nam apud Stoicos Deus uidetur pec-
are: quoniam cōcurrit effectiue ad pec
atum: ſecundum uerò Chriſtianos, &

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

ſi Deus non concurrat effectiuè, permittit tñ peccatum fieri. Verùm ut dicitur 2. Phyſicorum, abſentia nautæ eſt cauſa ſubmerſiōis nauis, & ad genus cauſæ efficientis reducitur. neq; ſolum uituperatur, quod effectiuè ſubuertit nauē, uerum & quod non prohibuit eius ſubmerſionē, ubi potuit & cognouit: imò magis & doloſus uidetur eſſe, qui non prohibuit et potuit prohibere eo q ſubmerſit. Nam qui ſubmerſit palam fecit: hic uerò clàm & doloſè. Non minus & quarta opinio Ariſtoteli attributa graues patitur inſtantias. ex ordine namq; vniuerſi oportet eſſe prǣclaras uirtutes, quas ſine peccatis committi impoſsibile eſt. Neceſſarium eſt igitur eſſe peccata. Diuina igitur prouidentia per ſe intēdit eſſe peccata, & eſt autor peccatorū. Aut igitur Deum ſic eſſe autorem peccatorum, non arguit defectum in Deo: aut ſi arguit, etiam ſecundum Ariſtotelem in Deo erit defectus. Amplius, dedit Deus uoluntatem homini & ad peccare, & ad non peccare, niſi potentia uana ponatur, oportet utrumq; exire ad a-

ctum

tum, de necessitate apposuit quod o-
nnia necessaria, vt homo peccet. aliquã
o igitur peccabit & aliquando nõ pec
abit. Quod & firmatur: quoniam nul-
us homo in ætate adulta est adeò pro-
ous, quod aliquando non peccet. Nec
liquis est homo adeò flagitiosus et sce
eratus, qui aliquando non habeat ele-
tionem bonam: ergo uidetur hoc ne-
essarium. Quod enim semper est, ne-
essarium uidetur: quod enim non est
ecessarium, aliquando deficit, nisi po-
entia ex toto ponatur vana. Præterea
deo homo peccat, quoniam potest pec
are: quoniam ex se nihil est, ut commu
iter ponitur. Sicuti ergo habens mate-
iam de necessitate corrumpitur, & re-
oluitur in primam materiam: ita potẽs
eccare aliquando uertitur ad actũ pec-
andi. Sicut enim materia est causa cor-
uptionis, sic uolũtatem ex nihilo fieri
est causa peccati. Si igitur habens mate
iam de necessitate corrumpitur: sic uo
untas ex nihilo de necessitate peccat.
Præterea posse peccare & non peccare,
insunt homini ex natura: ergo & actus
peccan-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

peccādi et nō peccādi sunt actus natura
les. Nā sicuti est potētia, ita uidetur es
actus, quia erūt actus naturales: sed q
secundū naturā est, aliquādo necessari
est esse: ergo necessaria sūt peccata. Qu
re respōdendo ad obiectionē dicimus
neq; in Deo esse defectum, neq; in De
esse crudelitatem uel iniustitiam, uel al
quod aliud quod Deo non conueniat
neq; & hoc, quòd pauperes conculcen
tur à diuitibus, arguit defectū in Deo, s
cuti quòd ouis deuoretur à lupo, & lu
pus lanietur à canibus, & canes à leon
bus. Nam licet considerando in particu
lari hoc uidetur iniustum et impium: in
ordine tamen ad uniuersum, non uide
tur tale. Quod enim agricolæ tantum
subijciantur ciuibus, uidetur crudele: ta
men si quis cōsiderauerit ordinem Rei
publicæ, hoc est necessarium: neq; mun
dus esset perfectius, nisi talia in ipso re-
perirētur. Quod si dicitur, nullus debe-
ret puniri, nullus deberet præmiari, pa-
tet non sequi. nam & scorpiones interfi
ciuntur & animalia pestifera. Econtrà
fit de animalibus utilibus: hoc enim e-
xigit

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

[...]igit uniuersi natura, & fato fit, ut lupus, qui ouem deuorauit alicuius, ab hero [...]us insectetur. Quod si dicitur, iste uide[...]ur esse ludus in uniuerso, dicitur, quod [...]tiam secundum eos nõ minus uniuer[...]um uidetur esse ludus, ut satis abunde [...]uperius deductum est. & dico, quod si [...]onamus animam humanam esse mor[...]alem, veluti existimo Stoicos tenuisse: [...]eneca ẽm Stoicus fuit, & credidit ipsã [...]sse mortalẽ, veluti diximus in nostris [...]ractatibus de Imortalitate animæ: cer[...]è hæc ratio adducta aut nullã aut pau[...]am infert dubitationem. nã ita erit de [...]ominibus respectu deorum, quale est [...]e nostris bobus & nostris gallinis, in [...]uibus nulla uidetur esse crudelitas uel [...]niustitia. Si uerò natura humana pona[...]ur immortalis, argumentum maiorem [...]abet euidẽtiam, quanquam efficaciter nõ [...]oncludat. Existimo tamen secundum [...]psos animam humanam non ponen[...]dam esse immortalem: quoniam si po[...]natur immortalis, & ponatur modus [...]Christianorum, videtur difficile posse [...]saluare Deum à crudelitate: quandoqui

dem

dem secundum positionem Christiano-
rum Deus sciat vix nullum saluandum.
Videtur enim, quod pœnis gaudeat.
Quod si Stoici ponerent animam im-
mortalem & multiplicatã, fortassis ha-
berent alium modum dicẽdi: quoniam
reiterato corporibus unirentur quod
fierent uicissitudines contrariæ: vt exẽ-
pli gratia, qui prius & in uno sæculo fu-
isset mendicus, in altero sæculo fuisset
Rex vel Dominus. Veluti est etiam ui-
dere nunc in hoc sęculo. nam aliquæ ci-
uitates, uel loca, quæ aliquando fuerũt
magna & potentia, postea fiunt parua
& debilia: nam ubi mare, ibi postea ari-
da, & sic per infinitam uicissitudinem,
ut docet Aristoteles in fine primi libri
Meteororum. quare & sic erit de anima-
libus, si ipsa sint æterna. Imò secũdum
principia naturalia, si ponimus animas
esse æternas, aliter dicere non possumꝰ,
quanquam secundum fidem Christia-
nam & ueritatem dicendum est. Vnde
& sic ponendo, neq; in Deo uidebitur
esse iniusticia neq; crudelitas: quando-
quidẽ unusquisq; & de bono & de ma-
lo æqua

æqualiter participabit. nam ut qui e-
Rex aliquando erit pauper, & ꝙ pau
er aliquando Rex. quod si iterũ dica-
r, iste uidetur unus ludus esse deorũ,
erum (ut diximus) etiam ponere illam
cissitudinem in sublunaribus uidetur
se ludus deorũ. Vnde Plato in primo
Legibus dixit, se ignorare, cum ho-
o sit miraculũ in natura, ad quid De-
eum fecerit, an ludo an serio. & sic pa
t ad primam dubitationem. Ad secun
om verô, ĩ qua dicebatur, quod homo
ui non ridet non habet potentiam ad
dendũ, non est risibilis, qui non est risi-
lis non est homo: quare qui est homo,
on est homo, quod repugnãtiam clau
t. huic dicitur, quod quãuis multi &
pientes fecerint & differentiam inter
otentiam & aptitudinem (multa em̃
bent aptitudinem quæ non uidentur
bere potentiam & econtrà) tamẽ quã
m sit in proposito dicimus, quod nõ
nne, quod quocunq; modo potest es-
erit, sed tantum illud cui impedimen-
m non aduenerit ex necessitate. Ne-
ini enim dubium est, quòd si lapis exi

stens

stens rursum suæ relinqueretur naturæ caderet: & tamen, ut suppono, nunqu cadet, neq; poterit cadere, non quiden ratione sui, sed quoniam de necessitat impedietur. Quod si dicitur, frustra igi tur erit illa potentia cadendi in lapide huic dicitur, quod idem sequitur, & se cundum alios. quare cum dicitur quod poterit esse, erit, intelligitur de potenti secundum totum, & non quod poteri esse, erit secundum partem, sic quod de necessitate non impediatur: & sic argu mentum non procedit. Non igitur, s non ridebit, non est risibilis, & si est risi bilis, ridebit: quoniam ille qui risibilis est, & non ridebit, de necessitate impe dietur. Ad tertiam uerò, cum dicebatur esse cõtra sensum, quoniam experimur in nobis esse velle & nolle, dicimus, ue luti diximus, in primo libro, in nobis ex periri esse uelle uel nolle, neq; hoc nega mus. Verùm à quo fiant uelle & nolle, ignoramus: vnde nescimus, quod mo ueat uoluntates nostras. Aliqui enim dicunt, quod uoluntas mouet se, nullo extrinseco mouente: aliqui dicũt, quod obie-

obiectum cognitum sub ratione boni: aliqui dicunt quod Deus. & sic uolunt Stoici, imò Aristoteles in libro de Bona fortuna videtur hoc dicere. Dicit enim, Deus, qui est melior ratione & intellectu, voluntatem mouet. Quod si sic est, non est igitur nostrum uelle & nolle secundum intellectum, quem ipsi dant, videlicet quod uoluntas nostra á nullo mota seipsam moueat, sed bene est nostrum uelle & nolle: quoniam ista sunt in nostra uoluntate tanquam in subiecto, nõ autem tanquam in efficiente. Sicuti & in bestijs est appetere & renuere, tanquam in subiecto, non autem tanquam in efficiente. Vnde verè experimur, nos uelle & nolle, sed non experimur nos ea causare, velle & nolle. Vnde multoties optamus habere uelle & nolle, quod non habemus. Quare exclamabat Medea: Si possem, sanior essem, sed trahit inuitam noua uis. Et antè dicit Poëta: Postquam ratione furorem uincere non poterat, frustra Medea repugnans, Nescio quis Deus obstat amori ait, & reliqua quæ sequũtur, quæ eandẽ prætẽdũt sententiã.

Vu Credo

Credo multos reperiri, qui in semetipsis experiuntur velle & nolle suũ non esse, & conantur non amare aliquẽ, nec possunt non amare, & similiter conantur odire, & non possunt odire. Verùm de his satis abunde in primo libro dictum est. Cum itaq; dicitur, possum scribere, & non scribere verum est, nisi impedimentum adueniat, & fiat determinatio per uoluntatem: verùm nescimus ad q̃d determinabitur uoluntas, quandoquidem huiusmodi determinatio non est ex nobis. Omnis namq; potentia, quæ æqualiter respicit opposita, non exit in actũ, nisi ab alio determinetur. quare ex fato opus eam determinari, & secundum talem determinationem oportet eligere. Superest modo, ut ad quartam dubitationem respondeamus, in qua quærebatur, quomodo Fatum necessitat, & cunctę res gubernentur ipso fato: & altius ordiendo, uidetur dicẽdum, quod cum tantum in uniuerso sit vnum primũ mouens, quod tantum est mouens nõ motum, cætera uerò sint mouentia & mota, aut tantũ mota. Si det aliquod quod nullam

ullam habeat efficientiam, ideo omne mouens, aliud à primo mouente est instrumentũ primi mouẽtis, neq; ex se habet motũ, nisi ut mouetur à primo mouente, taliterq; mouet, qualiter dirigitur à primo mouente. Cum autem primum mouens non possit mouere nisi intelligendo & uolendo, ideo oportet omnia à primo mouente intelligi & ordinari, non solum quantum ad eorum substantiam, verùm & quantum ad eorum esse & suas operationes. Talis autem intelligentia et ordinatio potest appellari diuina prouidẽtia, ut uerò quod prouisum & ordinatũ est, ab ipso Deo in his quæ prouisa & ordinata sunt, explicatur & perficitur: sic fatũ potest appellari. Quare & Boëtius in quarto de consolatione dicit: Prouidẽtia est ipsa diuina ratio in sum̃o omnium principe constituta, quæ cuncta disponit. Quare & Virgilius noster in primo Aeneidos dixit: ô qui res hominũq; deorũq; æternis regis imperijs. & postea idem Boëtius in eodem loco subiunxit. Fatũ uerò est inhærens dispositio rebus mobilibus,

bilibus, per quam diuina prouidẽtia su
is quæq; nectit ordinibus. Est igitur ta
lis ordo, ut primo diuina prouidenti
quæq; intelligat & ordinet in mẽte sua
veluti sapiẽs architectus prius tenet i
mente opus fiendum, quàm ipsum faci
at. Quare Plato appellauit Deum arch
tectum. verum distat inter Deum et h
minem architectum, quoniam in hom
ne prius conceptio præcedit tempor
operis, in Deo autem non est hoc nece
sarium, sed sufficit præcessio secundu
naturam, et hoc supponendo quod m
dus sit æternus. Post autem ipsam intel
ligentiam et ordinationem rerum fien
darum, non quidem confuse sed ordin
te. Quare primo producitur prima in
telligentia, quę & si uarietatem non s
scipiat, quoniam est tantum substantia
potest tamen dici mobilis & uariabilis
pro quanto habet esse à prima, & ab e
continuè conseruatur. non tamen po
test aliter operari quàm sibi datur à pri
ma: quoniam ueluti tantum esse habet
à prima, sic & suum operari. Vnde tali
dispositio existens in prima intelligen

n, vt eſt in Deo, ſecundum ſuam pro-
identiam, dicitur Dei prouidentia de
rima intelligentia: vt uerò eſt in ipſa in
lligentia, eſt fatum primæ intelligen-
æ. Secunda autem intelligentia depē-
et à prima & à Deo, & non operatur
iſi secūdum diſpoſitionem datam ab
is. Vnde talis diſpoſitio in ordine ad
as duas cauſas ſuperiores eſt fatum e-
s: quoniam neq; eſſe, neq; operari ha-
et niſi ſecūdum illum ordinem ſibi da
m ab illis cauſis. Hæc quoq; ſecunda
ntelligētia dicitur magis mobilis & ua
abilis quàm prima: quoniam non tan-
um habet de entitate, quantum prima
abet, & ſic diſcurrendo ab iſta ſecunda
ſq; ad ultimam cauſam, poſtquam nō
ſt alia cauſa ſic quod ſemper poſterior
eterminatur à priori, aut poſteriores à
rioribus cauſis, & mouentur & regulā
ur ſecundum priores cauſas, neq; poſ-
unt ſubrerfugere ordinem illarum cau
arum, quia in ordine ad cauſas ſuperio
es nihil eſt enorme, nihil eſt caſuale, ni-
ilq; poteſt aliter eſſe uel fieri quàm ſe-
ūdum quod per cauſas ſuperiores fue-

rit dispositum & ordinatum. Cuius eu-
dentissimum signum est, quod boni A-
strologi tam determinatè sciunt prædi-
cere de futuris, neque tantum de his quæ
voluntati humanæ subijciuntur. Vnde
ut apparet per historias, quas si uellem
enarrare, tota mundi carta non suffice-
ret. Mathematici multoties aliqua præ-
dixerunt pertinētia ad actus humanos,
& cum multi conarentur effugere talia,
& falsificare dicta Mathematicorū, dū
contendunt fugere fatum, incidunt in
fatum. non igitur tantum ratione carē-
tia regulantur fato, verum & actus hu-
mani. quia fatum est dispositio existens
in causa uel in effectu inferiori et immo-
biliter, quæ dispositio data est à causa
vel à causis superioribus. Cum autem
quærebatur, quæ esset ista dispositio, uel
quid esset? dico, quod in aliquibus ni-
hil aliud est, nisi substantia rei, quæ talis
natura est, ut taliter uel taliter operatur
secundum quod datum est sibi à causa
superiori: in aliquibus autem præter sub-
stantiam est & accidens, utpote quod
Socrates uiuat per centum annos, hoc

datum

latum est ex sideribus, quæ dominium habuerunt in natiuitate sua secundum coniũctiones, oppositiones & alia quæ in Astrologia pertractantur. & credo illa sidera agere in hæc inferiora per qualitates taliter disponentes materiam fœtus Socratis, secundum quas Socrates uiuet per centũ annos, ut supposuimus neq; euitari poterit, quin uiuat per centum annos. Vnde si aliqua euenient impedimenta, ut puta infirmitates uel aliqua infortunia, erunt sidera præpotentia & superantia illa aduersa. Namq;, ut legitur apud Iustinum de Abide rege, quãquam multa ingenia adhibita sunt pro morte Abidis: tamẽ semper sidera præseruarunt eum. quantas enim fatuitates fecerunt Alex. Magnus et Iulius Cæsar in suis bellis & suis operibus, ut merito debebant succumbere. Videmꝰ tamen eos cuncta euasisse, quod reuera non possumus ascribere suis sapientijs, cum certe in multis erant bestiales & temerarij: sed hoc tantum ascribendum est corporibus cœlestibus, veluti & per Mathematicos erat prædictum:

imò nisi fuissēt tā temerarij & bestiales, non peruenissent ad tantā fœlicitatem. quare & temeritas illa erat fatalis & ordinata in illam fœlicitatem siue fortunam, quomodocunq; uolueris appellare: & postea cum sapientia uoluerunt effugere fatum, inciderunt in fatū: quoniam & illa sua sapiētia ordinabatur in suam fœlicitatē. Superest autem inquirere hic, si Saturnus (exempli gratia) in ordine Platonis, materię Platonis influit dispositionem, per quam infœliciter uiuet, cū ista dispositio sit qualitas, quæ non potest recipi in materia fœtus Socratis, nisi prius alteretur medium ad illam qualitatem, an igitur potest impediri ut talis dispositio non recipiatur in tali materia? exempli gratia, veluti oculus meus illuminatur ex lumine Solis, si obstaculum apponatur inter Solem & oculum meum, lumen non diffundetur vsq; ad oculum meum. Nonne igitur & talis influxus potest impediri per obstaculum positum inter Saturnum & fœtū ipsius Platonis, & sic Plato euitabit malum fluxum Saturni. quare & Astrologi cer-

i certum inditium non poterunt ferre e nato sub Saturno, consimiliter & de reliquis suo modo dicitur. Ad hoc mihi uidetur dicendum, quod stellę necessario influãt in originem vniuscuiusque, non solum aliquam qualitatẽ inducendo, verùm et in commiscendo & substãtiam, quæ est forma, inducendo. Vnde existimo, quod quanquam anima Socratis & Platonis sint eiusdem speciei, si anima tamen Socratis (exempli gratia) fuit inducta sub Saturno, & Platonis sub Ioue, quod multum differant accidẽtaliter, et aliquid contraxit una à principio natiuitatis, quod non contraxit alia. Quod autem stellæ alterent ista inferiora, sic, veluti dictũ est, apparet: quoniam secundum quod una stella coniũgitur cum altera, uel ab ea remouetur, et secundũ diuersas figuras uel aspectus. Videmus, vt dicunt Astrologi, stellas fortificari uel debilitari in suis actionibus & diuersas habere operationes, q̃d esse non potest, nisi una stella recipiat qualitatem ab alia, saltem continens diuersimodè alteratur ex ipsarũ stellarũ

diſpoſitione, ſecundum coniunctionē uel opoſitionem uel aliam figuram, & medium ſic alteratum diſponit generationem eorum quæ in medio continentur. nam & locus eſt principium generationis locati, quemadmodum & pater: ſicut dicit Porphyrius in ſuis vniuerſalibus. Cumq; ulterius quæritur, an tales fluxus poſsint impediri, huic, mihi uidetur, dicēdum, quod non: quoniam impoſsibile eſt, hæc inferiora abſolui à regimine ſuperiorum. Eorum enim regimine, ſcilicet ſuperiorum ceſsāte, res tenderent in nihil: quia continuū oportet eſſe influxum in hæc inferiora à ſuperioribus. Cūq; ulterius quærebatur, veluti lumen impediri poteſt, quare & non talis influxus. huic dicitur, quod lumē ſtellarum deferatur ad aliquod corpꝰ, oportet mediū ſiue dēſum, ſiue ſpiſſum ſit eſſe Diaphanum. Quare opaco interpoſito lumen non poteſt diffundi: quoniam actus actiuorum ſunt in patiente diſpoſito. Verùm influentia non eſt actus Diaphani, ſed transfunditur ad unumquodq; corpus ſaltem generabile

bile & corruptibile: quoniam unūquodq; istorum inferiorum indiget influxu & conseruatione cœlestium. Non autem unumquodq; indiget luminari. nam opaca luminari non possunt, sed sine influxu esse non possunt. Vnde uidemus homines etiam præseruantes se quantū possunt, & tamen sentiunt motus Lunæ, siue in tempore calido siue frigido: vt sunt lunatici & laborantes doloribus iuncturarum uel aliquorum similium. Et quoniam vlterius quærebatur, an cōtinuè talis qualitas foueatur ab illa stella uel sufficit quod à principio habuerit esse ab ipsa stella? Huic puto satis probabiliter, verumq; sustineri posse. Dici enim potest, quod sicuti fortunatur uel infortunatur illa stella secundum coniunctiones vel oppositiones & reliqua cōsiderata in Astronomia, sic quod subijcitur tali stellæ, fortunatur uel infortunatur continuè per trāsmissionem influentiæ ab illa stella, veluti uidemus in plāta dicta Heliotropiū, quæ uertitur secundum motum Solis, & suam insequitur dispositionē, fortassis etiā quod nō

est

eſt opus continuè ſtellam illam trāſmit-
tere influxum ad talem genitum, ſed tā
tum ſufficit illum influxum fuiſſe miſſū
in genito à principio generationis, &
per talem diſpoſitionem fortunatur uel
infortunatur, veluti ſtella. Nam uide-
mus Magnetem per qualitatem habitā
à principio generatiōis ſemper uerti ad
partem Septentrionalē, vt ſciunt nautæ
in mari inſtrumēto, quo utuntur ad co-
gnoſcendum, in qua mundi plaga ſint.
& ſciēdum eſt, quod non ſolum ea quæ
ſunt eiuſdem ſpeciei propter diuerſum
vel eundem aſpectum ſiderum habent
eundem vel diuerſum terminum uitæ,
& eodem modo uel diuerſo fœlicitant̄
vel infœlicitāt: ſed & ea quæ ſunt diuer-
ſarū ſpecierum, ſecūdum tn̄ quod cōue-
nit naturæ ſpeciei. Nam legimus apud
Suetoniū hiſtoriæ ſcriptorem à princi-
pio uitæ Galbæ Cæſaris lauros quoſdā
& gallinas in totum defeciſſe ad interi-
tum domus Aeneadum ultimum, quæ
lauri & gallinæ deſcenderant ex quadā
gallina, quam Aquila Liuiæ poſt Augu
ſti nuptias in Veietano peruolans in ſi-

num

num reposuerat gerentem ramulū lau-
ri in ore. Quod in nullam causam natu-
ralem, ut mihi uidetur, referri potest, ni-
si quoniam hæc eādem stellam respicie-
bant, & consimili influxu fouebantur.
Per hoc autem solui potest unum satis
admirabile, quod communiter fertur
ab incolis illius loci. Est enim quædam
Apuliæ pars, in qua multum abundant
Phalangij. est autem Phalangium genꝰ
Araneæ quod in vulgari nostro Taran
tola appellatur. Qui autem ab huiusmo
di Aranea mordentur, mouentur taliter
ut stare loco nesciant, & quasi videntur
tripudiare. Ferunt autem incolæ, quod
talis motus perioditat per annum, uide
licet, quod si quis morsus fuerit à tali a-
nimali in calendis Iunij, cum iterum re-
dibunt Iunij calendæ à tali morbo infe-
statur, et sic successiuè. Existimo eiusmo
di accidētis causam esse similitudinem
influxus, veluti uidemus aliquas herbas
reuirescere uel florere semper in consi-
mili die anni, quod non uidetur ex alio
esse posse, nisi ex influxus consimilitudi
ne. ferunt namq; aliqui se expertos esse
quasdam

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

quasdam nuces in uigesimoquarto die Iunij incipere frõdescere & nõ ante, q̃d non uidetur in aliam causam posse referri, quàm quæ dicta est. Quod si quæratur, cur aliæ nuces non sic faciũt? hoc est propter naturæ diuersitatem. Veluti contingit & in multis alijs speciebus, siue fortasse generibus. fore enim quod non sunt omnes illæ nuces eiusdẽ speciei, sed tantum eiusdem generis proximi. posset & fortassis dici de Phalangio q̃d ueluti febris Colerica habet de tertio in tertium affligere, & febris ex atra bile de quarto in quartũ ex natura sua intrinseca habet affligere annuatim. Verùm & vnum mirabilius referunt de dicto Phalangio, quod referre in causam apud me est ualde difficile. Dicunt enĩ prædicti incolæ, q̃d si Phalangius moriatur, aut proprio fato aut ex uiolentia morsus, ulterius non operatur: si verò Phalangius superuixerit q̃ diu Phalangius ille uiuet, affliget, qui fuit morsus. Et certè, si hoc est uerum, est ualde mirabile in natura. Existimo tamen, si hoc veritatem continet, quoniam satis dubito de

olto de hoc, quoniam nihil tale inueni
ab auctoribus, dico quod existimo hu-
iusmodi accidentis causam posse esse:
quoniam ex proprietate naturę Phalan
gij est, ut ipse & suus morsus eadem pe-
riodo determinetur, quoniam ab eadẽ
constellatione fouentur. Cum itaq; (ex
empli gratia) Phalangius ex suo influ-
xu habeat, vt duret per annum uel du-
os annos, uel quomodocunq; sit, ideo
ipso perempto & peribit suus morsus:
quoniam ab eadem causa fouentur.
Quod si dicitur, & multum acutè, Pha-
langius fortasse si peribit proprio fato
durabit per duos annos, sed stat quod
interficiatur in primo mense. Quare
morsus non æquabitur vitę Phalangij.
Ad quod conuenienter dicendum exi-
stimo, quod Phalãgius â principio suæ
generationis habet determinatam pe-
riodum suæ vitæ siue proprio fato mo-
riatur, siue alieno. nanq; si proprio fato
moritur, non potest mori alieno: uel si
alieno fato moritur, non potest proprio
fato mori. Quare argumentum præsup
ponit falsum. Hoc autem esse uerũ con
firmatur,

firmatur, scilicet quod nō minus actu volūtarij fato subijciūt q̄ nō uolūtarij. Nā Suetonius refert in loco prius citato sc. de lauris & de īperatorib. qui ex Augusto descenderunt, q̄d in ortu uniuscuiusq; cæsaris nascebat̄ laurus, & ita crescebat uel decrescebat, ueluti imperator ille. Nā mortuo Imperatore, laurus ex qua coronabatur imperator ille, simul accrescebat cū illo imperatore, & peribat, & tamen imperator ille Caius Caligula & Claudius Nero mortui sunt morte uiolenta, quia non minus uoluntas subijcitur fato, quàm aliæ potentiæ subijciuntur. Quare siue Phalangius proprio fato pereat siue alieno, hoc habet à suo sidere. Vnde & morsus simul interibit cum Phalangio, quomodocunque contingit Phalangiū interire. Non mihi autē uidetur uerisimile, quod morsus Phalangij dependeat in esse & conseruari ab ipso Phalangio, quoniam nō uideo, quomodo fingi hoc possit: quādoquidem nihil morsus uidetur recipere ab ipso Phalangio: quia uerisimilius uidetur quod dependeant Phalangius

& mor

t morsus ab eadem causa. Vnde fit, vt
mul intereant, veluti diximus. Super
is autem, quæ dicta sunt, uidelicet hæc
feriora fato & à corporibus cœlestib.
niuersaliter regulari testantur: quoniã
onsiderando omnia irrationabilia, &
uę sunt infra Lunam, siue animata sint
iue inanimata, videmus ĩ eis magnam
le diuersitatem secũdum diuersitates
lagarum conuenientiam. In diuersis
nim plagis, aut non eadem specie ge-
erantur: aut si generantur, maxime di-
ersificantur, aut in quãtitate aut in qua
tate, aut in utrisq;. Imò uidemus ani-
alia nutrita in ciuitatibus valde diuer
ficari ab ijs quæ nutriuntur in ruribus,
montana diuersificari à planis. Non
inus & consimiles diuersitates inspi-
untur in rationabilibus, non tantum
uo ad corpus, uerũ quo ad mores. Nã
alli in utrisq;, scilicet in moribus et na
ralibus dispositionib. differunt à Ger
anis, & Itali ab utrisq;, scilicet Gallis
Germanis, & in tantum homines di-
ersificantur in figura, quantitate & co-
re, & moribus, ut non uideantur esse

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

eiusdem speciei: imò neque eiusdem generis proximi. Aliqui enim uescuntur carnibus crudis, aliqui coctis, aliqui ut tigres, aliqui ut serpentes, aliqui adeo timidi, ut mures & cuniculi, quę diuersitates referri non possunt, nisi in causas cœlestes. Videmusque aliquos ita procliues ad furta, ut quamuis ter & amplius fuerint suspensi, & ferè strangulati, & ex aliqua fortuna euaserint, tamē demum illo fato moriuntur, & de infinitis consimilibus narrant historiæ. Videmus quoque ætates diuersificari secundem diuersitatem siderum, ut aliquando dicatur ætas aurea: quoniā benigna sidera tunc dominantur, & sic declinando ad argenteam, quoniam minus bona sidera dominantur: deinde usque ad ferream, & iterum renouari auream, argenteam & ferream, secundum uicissitudinem & ludum deorum infinitum. neque existimandum est, ut ignauum vulgus existimat, quòd, quando homines sint boni uel mali, ideo regnant boni uel mali influxus (nam superiora ab inferioribus non gubernantur): sed inferiora à superioribus

rioribus, quoniam maligna sunt sidera ideo mali mores: & non, quoniam mali mores maligna sunt sidera. Nã & hoc in particularib. uniuersaliter uidemus. Annis enim existentibus intemperatis omnia sunt intemperata, vnde cibi intẽperati, quia quando homines male disponuntur & pro uita & pro moribus. Vnde necessario & ineuitabiliter proueniunt bella, mortalitates, diluuia per ignem & per aquam, quia iterum renouatur mundus: & non tantum Stoici dicunt hoc, uerùm & Peripatetici de necessitate fatentur hoc. Apud enim Aristotelem non tantum ciuitates, maria et flumina renouãtur: verum & homines, & eorum opiniones. Secundum enim eius sententiam infinities fuerunt eædẽ opiniões, & infinities renouata est Philosophia, & vnaquæq; ars: quia cũ hoc sit semper & per se, habet causam, quæ non potest esse alia, q̃ reuolutio corporum cœlestium. quia (veluti diximus) ex opinione Arist. uidetur, quod ineuitabile sit ipsum fatum, quanquam, uelu ti diximus, uideatur Arist. habere inui-

cem repugnantes ſermones. Quod e
nim omnia ſecundum ſpeciem ſunt ne
ceſſaria, & tamen Liberum arbitriu
ſit in nobis, non uidentur ſimul poſ
ſtare: quare Stoici magis conuenient
reſpondere uidētur. Sic itaq; mihi uid
tur eſſe dicendum, inſequendo Stoico
rum opinionem, quanquā ut in ſeque
ti libro dicam, hæc opinio ſit falſa:
quoniam religioni Chriſtianæ
quæ veriſsima eſt, aduerſa
tur. & in hoc termi-
natur 2. liber
de fato.

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

PETRI POMPONATII DE FATO LIBER tertius.

Caput primum, in quo ponitur intentio subsequentium.

IN primis duobus uoluminibus visum est de Fato & Libero arbitrio, secundum dispositionem & humanam inquisitionem: in sequentibus uerò intendimus de ipsis loqui secundum traditionem Euangelicam, quę non ex hominibus, uerùm ex Spiritu sancto processit. Si namque uolumus loqui de Fato per argumentationes naturales, nulla mihi via uidetur certa esse. Quare ad Dei sapientiam recurrendum est, quæ nos firmissimos reddit, & ab omni purgat errore. Neque eis consentio, qui viam fidei cum Aristotele conuenire credunt. Mihi namque uidetur, has uias incompassibiles esse. tenet enim Aristoteles Deum

de necessitate agere, & omnia secundũ speciem, quæ sunt esse necessaria modo veluti dictum est in priorib. libris, hoc non uidetur posse stare cum Libero arbitrio. nam actus Liberi arbitrij, neque necessarij sunt secundum indiuiduũ neque secundum speciem: quandoquidẽ Liberum arbitrium humanum excludat à se omnem necessitatẽ. Habet quoque Arist. alterum principium, quod libertati uoluntatis aperte repugnat. existimat enim, quod causa eodem modo se habente nõ possunt prouenire diuersi effectus. Quare ex hoc existimauit à Deo de nouo non posse prouenire mutationem. uel motum, quicquid ponatur: quoniam si non producitur de nouo motus, oportet motorem vel motũ, vel aliquid aliud aliter se habere, quàm prius se habuit: quoniam si omnia eodem modo se haberent, vt prius se habebant, sicuti prius non fuit motus, ita neque nunc. verùm hoc repugnat libertati uoluntatis. Si enim hoc esset necessarium, tunc quod à volũtate procederet, de necessitate procederet: veluti satis

dedu-

seduximus in primo libro aduersus A
exādrum: quia stante libertate uolun-
tatis, neq; Deus de necessitate agit, ne-
que necessarium est diuersas effectus es
se à diuersis causis. Verùm ipsa uolun-
tas, vel quæcunq; potentia sit illa, à nul-
lo alio determinata indifferēter potest
in actus oppositos. vnde quicunq; vult
libertatem voluntatis saluare, habet il-
la duo prīcipia Aristotelis negare. Sup-
posito igitur, quod Deus contingenter
agat ad extra, & aliqua potentia præci-
se eodem modo se habens, possit indif-
ferenter in duo opposita, quæ necessa-
ria sunt pro Libero arbitrio, in hoc ter-
tio libro tria intendimus indagare. Pri-
mum est, quæ sit ista potentia, quæ tan-
tam dignitatem habet, an est vna de uir
tutibus naturalibus non animatis, an
virtus nutritiua, an sensitiua, an intelle-
ctiua: & si intellectiua, an appetitiua,
an cognoscitiua, an motiua. Secundo
cum eligere præsupponat cognitiōem
eligibilium, nunquid præsentatis virtu
ti electiuę, quæcunq; sit illa, duobus eli-
gibilibus æqualiter mouentibus, an sit

in potestate virtutis electiuæ vnum pr[æ] eligere alteri, & sic unum magis moue[]at quàm alterum, an eadem uirtus electiua posit eligere, quod min9 mouet & minus videtur bonum. Vnde ut paucis absoluatur, quæstio est, an electio siue uolũtas possunt habere actus oppositos intellectui, sic quod ratio dictat de uno, & uoluntas de opposito? In his enim mihi uidetur, quod consistat difficultas Liberi arbitrij, non referendo ad diuinam prouidentiam, sed considerando Liberum arbitrium in se. Deinde tertio uidebimus de diuina prouidẽtia, & secundum se & in ordine ad Liberũ arbitrium, & si compatiuntur, quomodo. & sic erit finis huius tertij libri.

Caput secundum, in quo disputatur, cuius uirtutis sit eligere, uel in qua potestate consistat libertas uoluntatis: & recitantur tres modi.

QVantum igitur sit de quæsito primo, scilicet cuius uirtutis seu potentiæ sit Liberum arbitrium, ne uagabundi

mundi existimemur, certũ est, quod tan
a dignitas non attribuitur, nisi uirtuti
habenti intellectum. Nullum enim ina
nimatum uel irrationabile siue non in-
tellectiuum potest huiusmodi tam ex=
cellẽtis dignitatis esse particeps. Quod
quanquam in Deo & intelligentiis po-
natur Liberum arbitriũ, maximè à Chri
stianis: nostra tamen intentio præsens,
principalius uertitur circa humanũ ar=
bitrium, quod de uolũtate in aliam, ne-
dum desperatam, verùm & priori con-
trariam uertitur. Communis igitur opi
nio est, quod cum in parte intellectiua,
siue rationali duæ ponantur potentiæ,
quarum vna est cognoscens, & dicitur
intellectus, altera non cognoscens, sed
appetens, quæ dicitur voluntas. Et dicit
vlterius, quod uere & formaliter liber-
tas consistit in voluntate. Antecedenter
autem & administratiuè cõsistit in ipso
intellectu, quandoquidẽ uoluntas non
possit ferri in incognitum, ut 3. Ethico-
rum dicitur. Quare dixit Augustinus,
quod in uita amare possumus, incogni
ta nequaquam. sic itaq; secundum hos,

duabus potentijs, perficitur Liberum arbitrium, intellectu scilicet & uoluntate: sed intellectu tanquam subseruiente uoluntati, & uoluntate tanquam uere & principaliter domina. Verùm cum quæritur, quod & quale sit ministerium hoc intellectus ad uoluntatem, uariè et diuersè à diuersis exponitur. sunt tamē rationabiliores & magis usitati tres modi. aliqui enim dicunt intellectum subseruire in hoc opere ipsi uoluntati, quoniam effectiue mouet ipsam uoluntatē, sed ipsi uoluntati affert q̄d sit agēdum. Intellectus, quôd se habet ueluti consiliarius ad Regem, & uolūtas se habet ad intellectum veluti Rex ad consiliarium. Consiliarius enim Regi ostendit, quid expediat agere: non tamen Rex de necessitate elegit, quod per consultorem fuerit conclusum. Verùm est in potestate sua eligere, quā partem sibi placuerit. Vnde considerans hæc positio, quod si uoluntas tantum passiuè se habeat ad uelle, nulla sibi libertas relinquitur. Libertas namq; in agendo consistere uidetur, & non in patiēdo, ideo actū

uolendi

volendi posuit effectiuè procedere à voluntate. Tertia autem uia ab utrisque partibus discrepat, & partim conuenit. Vult enim iste tertius modus loquendi neque intellectum solum concurrere actiue, uel solum obiectum, quod est in intellectu: neque solum uoluntatem, sed vtrumque partialiter, sic quod obiectum & uoluntas producant simul uolitionē uel nolitionem. Verùm uoluntatē principaliter tanquam dantem substantiam uolitionis & actus: obiectum uerò, tanquam secūdarium & dans specificationem actus & qualitatem. Conuenit igitur cum prima, in quautum ponit obiectum agere, & hoc duab. de causis. Prima, quoniam non uidetur, quod esset ministerium ipsius intellectus, uel obiecti ad ipsam uoluntatem. Secunda, quoniam voluntas nisi sit determinata per ipsum obiectum, non magis causaret in se uolitionem huius, quàm cuiuscunque alterius ueluti intellectus, nisi sit informatus determinata specie, non magis producit intellectionem unius quā alterius. Discrepat autem à prima, quoniam

niam si totalis actio uoluntatis esset ab ipso obiecto, iam, veluti superius dictũ est, non saluaretur libertas in volũtate, sed aut penitùs libertas auferretur, aut tãtum in ipso obiecto remaneret, quod falsum est: imò nisi principalis motio in voluntate remaneret, & nõ in obiecto, neq; uerè uoluntas diceretur libera, sed magis ipsum obiectum. Quare patet ex his, quomodo hæc tertia opinio conueniat & differat cum prima & à prima & quia sic etiam conueniat & differat, conuenit etiam, & differt à secunda. Cõuenit quidem: quoniam ponit ad actionem uolitionis effectiuè esse ab ipsa uoluntate, etsi non totaliter, partialiter tamen & principaliter, quoniam aliter non saluaretur libertas in ipsa uoluntate, ueluti multoties dictum est. Differt autem, quoniam secunda positio excludebat obiectum totaliter ab efficientia: quod tamen ostensum est per istam tertiam positionem stare non posse, tum quoniam non uidetur ministerium intellectus ad uolũtatem aliquid esse uel facere, tum quoniam uolitio non posset

specifi-

specificari. Isti igitur sunt communiores modi dicendi in hac materia & probabiliores, quanquam & multi alij ponantur, de quibus nunc non est nobis cura; quandoquidem meliora & utilio intendimus colligere.

Caput tertium, in quo impugnantur dictæ tres opiniones.

QVoniam homo nõ semper dicit, etiam non mentiẽs, quod uerum est, sed sic non mentiens dicit quod sibi uerum esse uidetur. Homo enim & ueridicus & iustus loquitur secũdum existimationem suam, verùm cum moderamine & modestia, sic quod non pertinaciter adhæret suæ opinioni, & quòd, si meliores rationes suis audiat, mutet sententiam: quia et ego uirum iustũ & modestum emulatus in hac re dicam, quod mihi uidetur, non firmiter meis dictis adhærendo, sed ea dicta sustinendo, donec meliora his appareant. Noui enim vires meas & q̃d nullus est homo, qui aliquando non decipiatur, nisi diuino auxilio

auxilio teneatur. Imò expertus sum mi-
toties nedum in alijs, verùm & in me
ipso, quod dum credo in aliquo maxi-
mè bene sentire, & plusquàm alij, dei-
de remota oculorum caligine errorem
meum cognoui: & ubi prius mihi ma-
mè placebam, postea mihi maxime di-
splicui, pudebatque me recordari erro-
ris. Quare faciliter & in hoc possum de-
cipi. Dicam tamen quod mihi appare-
Nam etsi bene erit dictū, & mihi & po-
steris erit utile, de quo Deus laudetur:
verò perperam erit dictum, alij cauebū-
ab hoc errore, & ubi sic cognouero, m-
emendabo. Pertinacem namque esse, in-
humanum est. Cumque unicuique sit tur-
pe, maximè in Philosopho turpissim-
est. Dico igitur, ut mihi uidetur, quo-
quāquam isti modi sint maxime comu-
nes, & quasi omnes teneant unum isto-
rum modorum uel primum uel secun-
dum uel tertium: nullus tamen mihi ui-
detur esse conueniens, & quod maius
est apud me, unusquisque est intelligibi-
lis, & maxime secundus & tertius intel-
ligibiles uidentur. Primus itaque mo-
dus,

llus, qui ponit actionem esse in obie-
cto, & nullam in uoluntate, ueluti in
priori capitulo dictum est, manifestum
est, nullo modo posse saluare libertatē
esse in uolūtate: uerùm, ut diximus, aut
penitus aufert omnem libertatem aut i-
psam esse in obiecto de necessitate po-
nit. quod minimè fingi potest, cum ob-
iectum naturaliter agat, & sit tātum de-
terminatum ad unum. Quod si finga-
tur, ueluti quidam fingunt, libertatem
consistere in uoluntate, ideo quoniam
quanquam obiectum agat in ipsam uo
luntatem, est tamen in potestate uolun-
tatis recipere uel non recipere actionē
obiecti. certè hic multiplex est error: q̄-
niam sic dicendo, est dicere uolūtatem
non merè passiuè concurrere ad uoli-
tionem neq; consistere in pati, sed uerè
actiue & principaliter consistere in age
re, et conueniret cum tertia saltē in hoc.
Deinde quomodo esset in potestate uo
luntatis recipere actionem agentis ob-
iecti, & non recipere, si ipsa uoluntas
cæca & non cognoscens ponitur. Non
est enim apud me imaginabile, quod
uolun-

voluntas possit habere illos tres actus qui communiter ei uoluntati assignantur, sc. suspendere actum, uelle & nolle si ipsa nihil cognoscit: neq; intelligibile est, ut existimo. Cur est, quod aliquādo suspendat, & aliquando uelit, & aliquādo nolit, si nihil in ipsa imprimitur, neq; aliquam habeat operationem cognoscitiuam. Vnde sic dicere, mihi monstrum super omnia monstra uidetur esse. Secunda etiam opinio, quæ uolens saluare ministerium intellectus et obiecti ad ipsam uoluntatem, & non mouendo ipsam uoluntatem, mihi, bona tantorum uirorum uenia dixerim, uidetur esse perridicula. Dicit enim quòd ostendat uolūtati, quod bonum est, et quod non bonū est, quidúe expediat, uel non expediat. Nam si se habet ueluti consiliarius ad regem, certè nescio quid incōsideratius & quid stultius, dici aut excogitari possit. Primò enim consiliarius agit in Regem. generat enim in mente Regis tales propositiones, quales habet in mente sua ipse consiliarius. Nisi enim sic generaret, possumus dicere, q̊d

consuli-

consulimus marmori. Verùm secũdùm positionem obiectũ nihil agit in uolun tatem, neq; aliquid generat. Secundò, quid stultius dici potest, quam dicere intellectũ cognoscentem ostendere uolũtati, neq; habenti oculos, neq; sensum aliquem, & ab omni cognitione penitùs absolutæ? Secundum quod asserit positio. Est enim perinde, ac si quis cæco velit ostendere colores, ut de eis iudicet, imò quod peius est lapidi: quandoquidẽ cæcus, etsi uisu priuetur, non tamen omni cognitione. Ast uoluntas ipsa ponitur à sic dicentibus uacua ab omni prorsus cognitione. verùm quod ab aliquibus audiui uolentibus hãc falsitatem sustinere, valere non uidetur. Dicunt enim aliqui, quod ipse intellectus, pro tanto dicitur uoluntati ostendere, non quoniam reuera aliquid demõstrat, quandoquidem, ut præostensum est, ipsa uoluntas nullam prorsus habet cognitionem: sed ideo dicitur ostendere voluntati, quoniam uoluntas non potest mouere se ad uolendum, nisi ratione finis, hoc est, nisi finem inten-

dat. Oportet enim agens per se & maxime uoluntatem finem intendere. finis autem à uoluntate intendi non potest nisi sit præsens. quare intellectus per obiectum intellectū ab ipso facit finē uoluntatis, in quē intēdit, esse præsentem. quia & sic uolūtas potest se mouere ad actum uolitionis. Sed proh Deus imortalis, quanta mihi uidetur esse ignorantia in hoc dicto. Nam si finis intenditur ab agente aliquo, iam ille nō est in actu, neq; præsens agenti: si namq; esset præsens & in actu, non desideraretur amplius, neq; intenderetur ꝓduci. Dicitur enim finis, quoniam finit & terminat actionē & desiderium. habitibus namq; pręsentibus in materia cessat motus, ut dicitur primo de Generatiōe. Quare si quis desiderat (exempli gratia) aurum quod actu est, aurum reuera nō est finis desiderij, sed auri possessio, ueluti notū est. quare si dicitur uerum esse, quod finis secundum tale esse, quod terminat desiderium non habet esse in desiderante, uerùm solum debet esse secundū esse cognitum. certè neq; istud uidetur suffi-

ere: quoniam inanimata mouentur ad suos fines, qui tamen ab ipsis inanimatis non cognoscuntur. Verùm sufficit quod in uniuersali saltem ab intelligentia cognoscantur. Quare sufficit illa vniuersalis intelligentiæ cognitio, secundum quam talia diriguntur, veluti in sagittatione sufficit quod finis à sagittante cognoscatur, quanquam sagitta non cognoscat. Sed huic fortassis dicitur secus esse in animalibus quæ mouentur ex se, ut dicitur octauo Physicorum, & maxime in hominibus, qui proprie dicũtur se ducere & non duci, & in rebus inanimatis quæ ex se nõ mouentur, sed ab alio, ut 8. Physicorum & 4. de Cœlo & Mundo dicitur. Vnde non cognoscentia non habent, nec habere debent cognitionem suorum finium. Ast cognoscentia debẽt suos fines cognoscere. quare quod adductum est pro simili est ualde dissimile. Verùm & hoc non videtur satisfacere, quoniã q̃d finis cognoscatur, hoc est ratione directionis si ne sit animatum illud quod mouetur ad finem. quod enim terminus, ĩ quem

tendit sagitta debeat cognosci, hoc est ratione directionis. Nisi em̃ sagitta per cognitionem & artem dirigentis dirigeretur à sagittante, temere moueretur sagitta, & etiã nisi animal cognosceret terminum, et per talem cognitionẽ dirigeretur, non magis ad unum quàm ad alterum terminum tenderet, modo sic dirigere importat causam effectiuam. obiectum igitur effectiuè mouet uoluntatem, quod tamen positio negat. Amplius cognitio sic dirigens uoluntatem uel necessitat uoluntatẽ ad mouẽdum sicut dirigẽs sagittam necessitat ipsam sagittam, nisi aliũde impediatur. Quod si sic, quæ igitur erit libertas voluntatis? profectò nulla: quoniam neq; in sagitta sic directa nulla est libertas, si uerò obiectum sit cognitum dirigit uoluntatem vt non necessitet, sed relinquat uoluntatem in sua potestate inimaginabile est, quod ipsa nihil cognoscens, sed se habens veluti inanimatum habeat talem potẽtiam. quod si dicitur, vt aliqui prædictæ opinionis fautores & defensores dicere consueuerunt, quod scilicet uo-

untas non dirigitur, neq; uoluntati ostenditur uel consulitur, sed est ipse homo qui dirigitur & consultat: quia non cæco neq; insensato consilium attribuitur, sed sic dicere, est propriam uocem ignorare: quoniam sicut uoluntas non est illa, quæ dirigitur & cui consiliũ datur, & bonum uel malum ostẽditur, sed est homo ipse, quia ipsemet homo ipsimet homini consulit & ipsi ostendit. quare si dicitur hoc uerum esse tãquam quod, sed tamen per diuersa principia tãq; quo: erit igitur necessarium, si idem homo seipsum dirigat & sibimet ostendat, quod hoc fiat per diuersa principia. quare si Socrates cõsulit & ostendit q̃d sit bonum & non bonũ ipsi Socrati per intellectum prædictum faciet homo. Si autem sit ipse cui ostẽditur, hoc erit per uoluntatem, eritq; uolũtas principium, quo ei Socrati ostenditur. Verùm stant argumenta priora, quoniam uoluntati, si cæca est, non potest tale ostendi aliquod. Amplius, cum dicit opinio, quòd intellectus ostendit homini & non uoluntati, ille cui fuit ostensio, aut includit

intellectum & cognitionem, aut non. Si non, quomodo ei potest fieri ostẽsio? si verò includit, hoc est dicere intellectum intellectui ostendere: quin voluntas in hoc nullam habebit necessitatem vel officiũ. Prȩterea quantumcunq; homo uideat, & non potentia uisiua, & homo sit, qui discernat inter sensitiua sẽsuum exteriorum: tamen oportet præter hominem sic distinguẽtem inter sensibilia diuersorũ sensuum exteriorũ ponere unam potentiam, ut sensum communem, quo ut principio homo exercet tale opus, ut ostendit Aristot. 2. de Anima, in capitulo sensus communis: & homo primo sensu communi, tanq; principio, quo discernit inter sensibilia, & per talem sensum communem transfertur operatio ad ipsum hominem tanquam quod sic. Et quamuis homo sit illud cui ostenditur: oportet tamen assignare principiũ, quo 1. fit ostensio. Tale autem est uoluntas. nullum enim aliud fingi potest. quare positio redditur inualida. Tertia quoq; opinio nõ minus inualida est. nam & habet aliqua propria

pria aduersus semetipsam, & aliqua cõ
munia cum duab. primis. Propria qui-
dem habet: quoniam uult uoluntatem
cum obiecto ita se habere ad uolitionẽ,
ueluti intellectus cum specie intelligi-
bili se habet ad intellectionem. Nam
primum causans intellectionem, est in-
tellectus, & causat substantiam actus
intellectionis: uerùm intellectio specifi
catur per speciem intelligibilem, quia
& uoluntas causat substãtiam actus uo
litionis, & obiectum specificat actum.
Verùm similitudo non uidetur esse con
ueniens, necq; in se absq; similitudine di
ctum istud uidetur esse uerum. Non
enim pars est similitudo: quoniam spe-
cies intelligibilis subiectiue est in intel
lectu, quia potest contingere quod dici
tur de intellectu: ast obiectum non est
in uoluntate sed in ipso intellectu, nisi
fingatur quod obiectum existens in in-
tellectu producat in uoluntatem speciẽ
sui, & postea ipsa uoluntas sic infor-
mata tali specie reducat se ad actum vo
litionis, eo modo quo dicit opinio. Sed
istud non uidetur uerisimile, quoniam
 species

ſpecies non uidetur poni niſi per cognitionem: & ita ponitur per poſitionem, quod uoluntas non cognoſcit. Propterea ſi obiectum eſt in intellectu & non in uoluntate, obiectum uidetur eſſe inſtrumentum intellectus & non uoluntatis: quia uoluntatis non eſt mouere tale obiectum, ſed ipſius intellectus officium eſſe uidetur. Secundò deficit iſta opinio: quoniam obiectum cognitum ponitur ob iſta opinione non habere aliam cauſalitatem ſupra uolitionem, niſi quoniam ſpecificat actum: aſt ſecũdũ Ariſtotelem 3. & 6. Ethicorum obiectũ ipſum ſe habet ut conſiliarius & oſtendens quod eſt bonum, & quod eſt malum, & non tantum ut ſpecificans actũ. Propterea ponitur obiectum ſecũdum iſtam opinionem, non ut moueat uolũtatem, ſed ut motum & directum à uoluntate cauſat uolitionem. ſic enim ſpecies intelligibilis exiſtens in intellectu, non mouet intellectum, ſed intellectus mouet ſpeciem intelligibilem: veluti inſtrumentum mouetur à ſuo principali ad cauſandam intellectionem. Verùm ut in=

inquit Commentator 12. Metaph. com. 36. balneum, ut est in anima esse quę mouet desiderium balnei. Habet hæc opinio communem difficultatē cum prioribus: quoniam quāquam ad actum uolendi concurrat uolūtas & obiectum, primo tamen concurrit uoluntas secundum opinionem, & in ea est potestas suspendendi actum uolendi et nolendi. Sed pariter, ut priores opiniones ponunt, vult voluntatem esse cæcā nihilq; ab ipso obiecto imprimi in uoluntate ipsa nisi uolitionem uel nolitionem. quomodo itaq; intelligibile est, quod uoluntas sic nuda & sic cæca habeat potestatem faciendi illos tres act9, videlicet suspēdere actum, uelle & nolle, & si non sit tanquam quod, tamē, ut uti ostensum est, tanquam quo & primo principio. & præter hæc ego non uideo, quin secundum positionem uoluntas non possit uelle, quod nunquam ab isto intellectu cognitum sit: quādoquidem neq; ipsa uoluntas aliquid produxit in isto opere in ipso intellectu, neq; intellectus in ipsam uolūtatem, nisi for-

tasſis dicat intellectũ producere ipſam uolitionem, ut ipſa uolitio eſt ab obiecto, obiectum autem ſit ab ipſo intellectu (nam uolitio eſt ſpecificata per poſitionẽ ratione obiecti) quia intellectus eſt neceſſarius, ut uolũtas uelit aliquid. Verùm iſtud non ſatisfacit, tum quoniã ſi per poſsibile obiectum fieret à nõ cognoſcente, voluntas tunc poſſet exire in actũ per tale obiectum & per ipſammet. Quare poſſet eſſe uolitio abſq; cognitione. Amplius, ſecundum poſitionem obiectum non mouet, niſi ut inſtrumẽtum potentiæ uolitiuæ, actio autem inſtrumẽti præſupponit actionem principalis, etſi non tempore de neceſsitate, tamen natura. Quare potentia uolitiua prius natura eſt ĩ poteſtate exercere illos tres actus, ſaltem quantũ ad ſubſtãtiam actus, quàm exigatur opus ipſius intellectus. Non enim exigitur, niſi ſecundum ſpecificationem actus. Prius autem, ut dicit poſitio, eſt actus ſubſtantia, quàm eius ſpecificatio. Quare eſſentialiter & primo uolũtas non præſupponet operationem intellectus: & ſic omni-

omnino cæcum imò insensatum & immemor habet Liberum arbitrium. & c prima ratio libertatis nõ erit ab intellectu, quod tamẽ multis repugnat. Vnde quæ adducta sunt aduersus primam opinionem, pro maiori parte procedũt contra tertiam & contra secũdam. quare isti modi à me non recipiuntur.

Caput quartum, in quo ponitur alter modus dicendi.

PRopter igitur ea quę adducta sunt aduersus priores positiones, mihi aliter dicendum uidetur. & dico, quod si istos errores euitare uelimus, oportet alterum duorum dicere, aut quod intellectus & uolũtas sint una & eadem potentia, aut quod, si sint diuersę potẽtię, intellectus est ille, in quo propriè consistit actus Liberi arbitrij: quoniam in eo tanquam in efficiente, in uoluntate uerò improprie & executiuè, quoniã merè pasiiue concurrit ad istos actus: libertas autem magis cõsistit in agere quàm in pati. Primę parti fauet Auerrois in tertio

tertio de Anima, qui vbicunque posuit intellectum & uolũtatem esse vnam & eandem rem, & ex intentione in 49. Comm. tertij de Anima, dicit necesse esse eandem uim intellectiuam & desideratiuam, & quod impossibile est, ipsas diuersificari. Themistius quoque in Paraphrasi 3. de Anima capitulo 62. illud idem ex intentione contendit ostendere. Eustratius quoque 3. & 6. Ethicorum vult unam & eãdem esse uirtutem, quę consulit & eligit, sic quod electio apud ipsũ dicit formaliter cognoscere & desiderare. Verùm ambo sunt unius potentiæ: ueluti ordinans præmissas & colligens conclusiones. Videtur & non minus hæc esse sententia Aristot. 6. Ethicorum, cum dicat electionem esse intellectum appetitiuũ, vel appetitum intellectiuum, quanquam 3. Ethicorum uideatur magis dicere, esse appetitum intellectiuum, cum ponit ipsam esse desiderium eorum quæ sunt ad finem. Secta etiam nominalium uidetur huius opinionis. Ponit namque differentiam inter intellectum & uoluntatem, non ratione subie-

obiectiuæ potentiæ, uerùm ratione operis diuersi. Secundum itaque modum tunc dicemus quod ubi intellectus fuerit de aliquo, utrum expediat uel nõ expediat, quoniã hoc est opus intellectus practici, ut dicitur 6. de Anima, & 6. Ethicorum ipse intellectus sic dispositus causans ĩ seipso negociato uolitionem uel nolitionem, dicitur uoluntas actiua quod ut recipit, dicitur uoluntas passiua, magisque libertas consistit in ipso, dũ actiuè causat tales actus, quàm dum passiuè recipit eos actus, & ipsemet ad sic uelle, uel nolle disponitur per cõsilium precedens, sic quidem quod ipsemet intellectus, qui causat uelle & nolle, habet ante se negotiationem factam per consilium, & non est diuersus ab eo qui consilium fecit. quare sapiẽter dixit Aristoteles electionem esse intellectum appetitiuũ id est intellectus generãs desideriũ, vel appetitus intellectiuus .i. desiderans persuasum ab intellectu. Si verò teneatur secunda opinio, quæ communius tenetur, scilicet q̃d ĩtellectus & uoluntas sint duæ potentiæ realiter distinctæ

stinctæ, dicendum est, quod intellectus post consilium inducit in uoluntatem uelle aut nolle, sic quod intellectus concurrit merè actiuè, uolūtas aūt merè passiuè. Quapropter cū libertas uerius saluetur in agendo quàm in patiendo, uerius libertas stat in intellectu quàm in ipsa uoluntate. & hæc dicta sunt ad euitanda argumenta, quæ adducta sunt aduersus priores opiniones.

Caput quintum, in quo mouentur dubitationes aliquæ aduersus dicta in superiori capitulo, & solutiones ad eas dubitationes.

ADuersus ea quæ nunc dicta sunt, multæ occurrunt dubitationes, et primo aduersus primum modum dicendi, in quo dictum est, quod intellectus sunt una & eadem potentia, quæ & cōsulit & in seipsam producit actum uolitionis. Hoc autem non uidetur esse uerum. Primò, quoniam 2. de Anima potētiæ distinguūtur per actus: sed actus intellectus

lect9 qui intellectus est, est apprehen
ere & intelligere, actus uoluntatis est
elle & nolle, qui non sunt apprehēsio,
communiter dicitur: ergo intellect9
voluntas non sunt eadem potentia.
ecundô, quoniam Arist. 2. de Anima
ōtra distinguit appetitiuam potētiam
ijs potentijs. dicit enim quinque esse po
as, Vegetatiuam scilicet, Sensitiuam,
ntellectiuam, & secundum locum Mo
uam & Appetitiuam. At membra cō
a distīcta nō coincidunt, ut dicit Boē
ius in libro Diuisionū: ergo idē quod
rius. Tertio, quoniam sic idem ageret
n seipsum realiter, quod uidetur cōtra
eterminata in 9. Methaphysicæ, & in
nultis alijs locis. Aduersus secundum
nodum dicendi sunt etiā multæ instan
iæ. Prima quidem, quoniam dictum
st, Liberum arbitriū verius esse in po-
entia intellectiua, quàm in uoluntate.
Hoc non uidetur posse stare: quoniam
n quo consistit primo peccatum & me
itum, in illo primo consistit Liberum
rbitrium, ut dicitur 3. Ethicorum, & o-
nnes confitentur. Sed in uoluntate &
non in-

non intellectu consistit peccatum, ut apertissimè docet Aristoteles in principio 3. Ethicorum. non enim aliquod opus est studiosum uel uitiosum, nisi quoniam uoluntarium. & August. in libro de Peccato dixit, peccatum esse adeò uoluntarium, quod si non sit uolũtarium non est peccatum: igitur Liberum arbitrium non consistit in intellectu. Secundò, quoniam operatio omnis proueniẽs ab intellectu, est cognoscere & intelligere, uelle & nolle, neq; sunt cognoscere, neq; intelligere, ut communiter dicitur: ergo uelle & nolle non sunt operationes intellectus. Tertiò, quoniam operatio proueniens ab intellectu, est merè naturalis, nisi fiat à uoluntate imperante: quoniam sic ante primum actum esset actus, ergo uelle & nolle nõ sunt ab intellectu: quoniam sic essent operationes naturales, quod manifeste falsum est. Quartò, quoniam secũdum istam positionem obiectum ad uolitionem uel nolitionem causandam nõ cõcurret, nisi ad specificationem actus. nõ enim uidetur quam aliam causalitatem

habeat.

dbeat. Sed hoc supra improbatũ est,
oniam se habẽt, & ut præostendens,
uid expediat, vel quid non expediat.
Quintò, quoniam ista secunda positio
onit intellectum & uolũtatem esse di-
ersas potentias, cum tamen multæ sint
utoritates sonantes oppositum. Vlti-
mò, cõtra omnes modos arguitur: quo-
iam in lib. de Bona fortuna Deus po-
itur motiuum uoluntatis. Non igitur
oluntas uel obiectum, vel intellectus,
el ista simul. Ad has autem dubitatio-
es respondetur, & primo ad ea quę ob
ecta sunt contra primum dicendi mo-
um, qui uidetur esse Auerrois & The-
histij. & ad primum dicunt nominales,
quod bene uolũtas & intellectus distin
guuntur formaliter: sunt tamen una &
adem potentia realiter. Sed cum iden-
itate reali stat diuersitas formalis. Ve-
ùm uidetur, quod non solum sunt idẽ
ealiter, verùm & formaliter, ut sumun-
ur in proposito. sic enim possumus di-
ere uisum & auditum esse unam & ean
dem potentiam, quoniam secudũ ipsos
nominales potentiæ animæ sunt idem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

quod anima, & tamen negamus esse eādem potentiam. Vnde quæstio est, an ita diuersentur inter se intellectus & uoluntas, ueluti uisiua potentia, & audititiua, aut ueluti sensus exterior & sensus communis: quamuis fortassis dici potest, quod illæ potentiæ, uidelicet sensꝰ exterior & sensus communis, non dicūtur diuersi ratione potentiæ: quoniam sunt idem quod anima, maxime si ponatur inextensa: sed sunt diuersi ratione situs & dispositionis. Dicitur enim uisus, ut est ī oculo, & dicitur sensus communis ut est ī primo vētriculo cerebri, vt cōmuniter ponitur, vel in corde. Puto tamē quod melius potest dici, quod mihi uidetur, quod ista sit mens Themistij ī loco prius citato, uidelicet in 62. & in 63. capitulis tertij de Anima, uidelicet, quod intellectio potest considerari, vt habet rationem distinctam à uolitione: & sic intellectus & uoluntas dicūtur diuersæ potentiæ formaliter distinctæ, quanquam sint realiter unum & idem. Et potest considerari ipsa intellectio, ut ordinatur ad appetitum, & est pars

ars integralis ipsius electionis. Secun um enim Eustratium intellectio est de ormali intellectu electionis, & intelle ctio illa practica est tota appetitiua, su nitque formalitatem ab ipso appetitu: quia ut sic intellectioni & uolitioni de betur eadẽ ratio uniuersalis, potestque psa intellectio uolitio quædam appel ari: & ut sic intellectus & uoluntas nõ unt diuersę potentiæ, verùm una. Di ens tamen duas rationes partiales, qua um una ordinatur ad alteram. Vnde X Aristoteles 6. Ethicorum appellauit lectiuam potentiam intellectum uolẽ em, aut uoluntatem intelligẽtem: quo iam vna ratio formalizat alteram. & p oc dicit ad secundum, quod compre ensiua & appetitiua cõtra distinguun ur, & faciunt diuersas potentias, vt se aratim considerantur, & una ratio nõ nformat alteram: quemadmodum lo uutus est Arist. 2. de Anima. possunt et onsiderari secundum alium modum, ui dictus est, uidelicet quod cum con tituãt, quorum unum sit sicut forma, X reliquum sicut materia: & sic non cõ

ſtituunt intellectus & uolũtas duas diuerſas potentias, ſed unam tantum: cõpoſitam tamen ex formali & materiali. & ſic locutus eſt Ariſt. 6. Ethicorum, cũ dixit, electiuam potentiam eſſe intellectum volentem aut uoluntatem intelligentem. & ſic uoluit Euſtratius. & mihi idem uidetur uoluiſſe Themiſtius, vbi ſuprà. De tertio autem argumento, ſcilicet quod idem ageret in ſeipſum, eſt argumentum ſatis commune. Non eñ præciſe per idem eſt agens & patiens, ſicut dicitur de Intellectu, quia cauſat intellectionẽ in ſeipſo, cũ quo Methaph. intellectio et uolitio ſint operatiões im manẽtes, ſed alibi hęc difficultas pertractanda eſt. Suſtinendo autem ſecũdum modũ dicendi, quod ſcilicet intellectus & uoluntas ſint duę potentię realiter diſtinctæ, ad primam rationem in oppoſitum adductam dicitur, quod libertas magis ſtat in intellectu, ut cauſat effectiuè uolitionem & nolitionem, quâm in ipſa uoluntate, quæ hos actus tãtum recipit, & eſt cæca, & uelut lapis marmoreus, qui non mouet niſi motus. Et cum dicitur,

dicitur, quod tunc peccatum stat etiam in intellectu & non in uoluntate, dico, quod intellectus & uoluntas æquiuoca sunt. Nam aliquando sumitur uoluntas & quasi ut in pluribus pro potentia suscipiente volitionem, & in ea primo non consistit peccatum: quoniam bellua uel lapis non peccat, neq; sunt principia peccandi. Alio modo sumitur uolũtas, non pro eo quod vult formaliter, sed pro eo quod uolitionem inducit: sicuti dicitur intellectus agens esse intellectus, non quoniam intelligat. Nam secundum tenentes esse potentiam fundatam in anima, intellectus agens neq; intelligit, neq; suscipit intellectionem: cum tamen dicatur intellectus: sic & illa potentia, quæ reuera intellectus est, est uoluntas agens, & uoluntas quanquam non recipiat subiectiuè uolitionem: & in hac uoluntate agente principaliter consistit peccatum, & Liberum arbitrium. Peccatum ergo uolũtarium est, non propriè, & primo quia sit in uoluntate agente ut in subiecto, sed quoniam est à uoluntate agente, qua reuera

est intellectus secundum substantiam: sed dicitur uoluntas, quoniam agit uolitionem. & secundum istum modum itelligędæ sunt omnes autoritates quæ in oppositum adducuntur. Secundum namq; istam positionem intellectus intelligens est uoluntas mouens: non aūt est uoluntas recipiens uolitionem, secū dum quam formaliter uoluntas pasiua dicitur uolēs, & sic intellectus & uoluntas sunt idem subiecto & diuersa ratione: quoniam qua recipit intellectionem, intellectus dicitur: qua uerò uolitionem generat non in se, sed in alio, dicitur uoluntas. unde non coit hæc secū da positio cum prima, quamuis utraq; concedat eandem potentiam esse intellectum & uoluntatem: quoniam secundum primam quod recipit intellectionem, est idem re cū eo quod recipit uolitionem. Ast secūdum secūdā sunt hæc realiter distincta. Quod si arguatur contra istam secundam, scilicet contra hoc quod intellectus recipiens intellectionem, & uolūtas faciens volitionem sint diuersę potentiæ, quoniā isti actus sunt ualde

ualde diuersi, certè eodem argumento posset ꝓbari, quod potentia uisiua quę recipit uisionem, & quæ mouet sensum communem ad discernẽdos colores essent duæ diuersæ potentiæ, quod ridiculum est. Horum itaq; actuum diuersitas non arguit diuersitatem potentiarum, ut manifestum est: quoniam una operatio est manens & altera transiens, modò una potentia has duas operationes habere potest. Veluti enim dictum est, vnaquæq; sensitiua potentia in homine cum hoc quod sentit etiam mouet alteram potentiam, ut patet: quoniã sensus exteriores & sentiunt & mouent sensũ communem, & communis phantasticam, & phantastica intellectum. quare diuersitas talium operationum, quarũ vna est immanens, altera transiens, non facit potentiam diuersam, quanquam aliquam diuersitatem secundum rationẽ & denominationem faciat, quæ rationis diuersitas non est sufficiens ad faciẽdum diuersas potentias. Vnde sicut intellectus causans uolitionem in uoluntate potest dici uoluntas agens, ita sen-

ſus exterior poteſt dici ſenſus agẽs. Verùm hoc non eſt in uſu. Ad ſecundum, cum dicebatur, omnis operatio intellectus eſt intellectio, patet per dictã poſitionẽ eſſe falſã: quiã neq; oĩs opatio ſẽſus eſt ſenſatio uel cognitio. Nã nemini dubiũ eſt, appetitũ ſenſitiuũ moueri à ſẽſu & à ſenſibili: & tñ talis operatio facta à ſenſu, nõ eſt ſẽſatio: quiã appetitꝰ nõ eſt ſenſatio. Vera fortaſsis eſt illa impoſitio ſi ſit manẽs in ſenſu: verũ ſi tẽditur in alterum, ueritatem non tenet. Namq; etiam ſecundum alios omnis operatio proueniens à uoluntate eſt uolitio. Vnde & ad tertium cum dicebatur, operatio intellectus naturalis uera eſt, ſi ſit in ipſo intellectu tãquam in ſubiecto, ſed ſi eſt ab intellectu, ueritatem non continet; vt per dicta patet eſſe manifeſtum. Dico autem intelligere eſſe naturale, niſi fiat ſecundum imperium uoluntatis: quoniam ut ſic dicitur eſſe uolũtarium, quoniam eſt à uoluntate imperante.

Ad quartum dicitur, quod obiectum concurrit ad uolitionem: quoniam ſpecificat ipſam. Verùm non tantum iſto modo

modo concurrit, sed etiam, quoniam i-
ſtum obiectum negociatum per intel-
lectum inſinuat ipſi uoluntati actiuæ,
quid agendum ſit: quoniam ipſa uo-
luntas actiua per conſilium procedens,
directa eſt de agendo uel non agendo.
Eſt enim uerum & idem quod cōſilium
fecit, & quod uolitionem uel nolitionē
inducit. unde non eſt cæca, neq; igno-
rat, quid faciat, ut priores dicunt.

Ad quintum autem patet reſponſio:
quoniam ſecundum iſtam opinionem,
uirtus electiua eſt uoluntas actiua intel
ligens ſubiectiuè & non ſubiectiuè, aut
intellectus uolens actiuè. & iſtud uo-
luit Euſtratius, & fortaſsis ſic uoluerūt
Auerr. & Themiſt. nō q̈d eadē ſit potē-
tia ſubiectiua & formaliter ītelligēs, &
ſubiectiuè & formaliter uolens: ſed ad
modū expreſſū. Ad ultimū uerò dicitur
q̈d reuera Deus nō eſt immediatū moti
uū uolūtatis, ſed eſt ipſa uolūtas. Quod
uerò adducitur de dicto in lib. de Bona
fortuna dicitur, quod ut patet inſpiciē-
ti locum illum Ariſtot. voluit Deum eſ-
ſe primum motiuum & remotum, ne-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

dum in uolitione, uerùm & in intelle-ctione, & vnoquoq; motu & mutatione. & hoc proculdubio cōcedimus, neque repugnat dictis nostris. Scias etiā, quoniam quanq; diuus Thomas quasi semper determinat voluntatem realiter distinguit ab intellectu, & eam non cognoscēte: tamen notauit, quod aliquando dicit oppositum. & pro nunc mihi occurrit vnus locus. In scripto enim, in primo sententiarum in distinctione tertia in una quæstione, qua quærit, an memoria pertineat ad imaginem? in respōsione ad octauum & ultimum argumētum, eiusdem quæstionis sic dicit ad literam: voluntas enim quia considerat finem, mouet alias potentias omnes quæ ordinantur ad finem, & imperat eis actus suos. Quid clarius? idē legi in aliis locis ab ipso scriptis. quare coactus veritate concessit voluntatem cognoscere, scilic. non qua inducit volitionē, veluti nos diximus.

Caput sextum, in quo indagatur de causalitate intellectus ad uoluntatem.

Ex di-

E X dictis(ut opinor)patere potest,
quam causalitatem habeat obie-
m ad uolũtatem in eligendo actum
um. Nam quod obiectum sit necessa-
m pro specificatione actus , apud
e nõ uertitur in dubium. impossibile
mq; est, voluntatem exire in actum
sq; determinatione. Cũ enim opera-
ões sint cõtra singularia et determina
, ut in procemio Methaphysicæ dici-
r. aut igitur uoluntas in omnem actũ
rigit, quod nõ est dare: aut in aliquem
terminatum. Non est autem dabile a
ud determinans, quàm ipsum obiectum:
uare necessario per obiectũ determi-
atur ad actum, & eius specificationem
currit similitudo eadem inter intelle
tum & uoluntatem. Verùm istud non
fficit. Si namq; talis causalitas suffice-
t, veluti & superius diximus, non ui-
eo expugnãtiam, quin posset esse uo-
tio non existente cognitione, & sic in-
ognita velle possemus: quod rationi &
utoritati aperte repugnat. Vbi em̃ ob-
ectum esset præsens uoluntati, & factũ
uisset obiectum à non cognoscente, ni

hil

hil uetaret, quod uoluntas non posset eligere actum, quia cũ apud alios uoluntas ponatur cæca & nõ cognoscens, esset electio absq; cognitione: secundum verò nos quantũcunq; uoluntas sit cognoscens: quoniam uoluntas est intellectus, sicuti superius diximus. Volitio tamen non est cognitio formaliter neque realiter: & tunc electio posset esse absq; consilio & deliberatione. Vnde uidetur dicendum, quod præter illam causalitatem, quam habet obiectum ad specificationem electionis, intellectus & obiectum habẽt aliam causalitatem supra voluntatem in productione uolitionis vel nolitionis, & est: quoniã intellectus consultat voluntatem de agendo, quia obiectum uoluntati representatur, sub ratione boni uel mali.

Vnde secundum istum modum obiectum uoluntatem mouet, & non uoluntas obiectum: & actio obiecti præcedit actionem uoluntatis. In ratione autem specificationis actus uolitionis est uice uersa: quoniam uoluntas mouet obiectum, ipsumqúe obiectum est instru-

ntrumentum uoluntatis.
Quare actio voluntatis natura præce
s actionem obiecti: quandoquidem
strumentum non mouet nisi quia mo
m.
Vnde imaginari oportet, quod intelle
us est ueluti consiliarius ostendens i-
i uoluntati, tanquam ei cui datur con
ium de agendo: & sic intellectus con
rrit actiuè ad uolitionem causãdam.
erùm cõsiderandum est, quod quem-
lmodum consulens, & si in dando
nsilium concurrat actiuè, & id cui cõ
lium datur, passiuè concurrat in ratio
e consilij: consultor tamen in execu-
one operis, quod subsequitur consi-
um non est causa principalis, neq; adæ
uata, sed est ueluti adiuuans, & occa-
onaria: sicut etiam dicit Philosophus
n secundo Physicorum & quinto Me-
haphysicæ.
Nã est in potestate cõsultantis exequi
consilium, & non exequi: quia cum in-
ellectus se habeat ad uolũtatem veluti
cõsiliariꝰ, etsi ut sic ĩtellectus cõcurrat a
ctiuè ꝑ se & prĩcipaliter, & uolũtas pas-
siuè;

siuè: tamen in electione actus, intellectus est causa coadiuuans & quasi occasionaria, & non per se: uoluntas autem est causa per se & adæquata. Quo fit, ut obiectum sit causa effectiua mouēs uoluntatem, sed non totalis & sufficiens, imò ueluti est causa sine qua non: in specificatione autem actus uoluntas mouet obiectum, ut per ipsum specificetur operatio, ipsumq́ obiectum est causa p̄ se & necessaria specificatiōis actus, quāquam obiectū nō moueat nisi motum prius ab ipsa uoluntate. Quapropter in ratione consultantis & repræsentantis obiectum præcedit omnem actum uoluntatis, & est ante ipsam uoluntatem qua uoluntas est: in ratione uerò specificantis obiectum est post uoluntatem, & actio specificantis obiecti præsupponit motionem uoluntatis, tāquam principalis agentis. nam in primo intellectꝰ practicus consultat de agēdo & demōstrat uoluntati quid sit agendum, & secundum hoc intellectus concurrit actiuè, & uoluntas passiuè, non quidē quoniam tunc uelit, sed intelligendo quid

sit a-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

ſit agendum, & conſilium recipiendo. Deinde hoc habito, uoluntas habet poteſtatem exequendi, quid ſibi conſul tum fuerit, & ex ſui poteſtate (exempli gratia) eligit partem affirmatiuam contradictionis. In hac electione uoluntas eſt principium mouens obiectum, & ſecundum mouens motum à uoluntate & per ſe ſpecificans actum: conſilium autem & obiectum ſumptum in ratione præſentantis concurrunt ad iſtam electionem, primo & per ſe, ſed in ratione adiuuantis & cauſæ ſine qua non. Quare ex his patere poteſt tota cauſalitas intellectus & obiecti ad ipſam uolitionem. Vnde prima opinio, quæ dicit obiectũ concurrere electiuè ad uolitionem, ſi intelligunt ſecundum modum repræſentantis & conſulẽtis, & iterum in ratione ſpecificantis, rectè diceret & ſeruaret naturam uolitiõis. Verùm hoc non expreſsit. quare aut falſa aut diminuta eſt. Secunda opinio, quæ dicit obiectum mouere formaliter uoluntatem & non effectiuè aut penitùs abijcienda eſt, aut eſt abuſus in nomine. Si namq;

hoc

hoc intelligeret, quod ut uoluntati obiectum repræsentatur sub ratione boni uel mali, uoluntas non necessitatur ad actum eligendi, uerum est quod dicitur. Sed hoc nullo modo prætenduntur talia uerba, sed esset maximus uerborũ abusus, cum hoc quod aufert actionẽ obiecti in ratione consultantis & demõstrantis. Tertia aũt opinio inter omnes magis veritati appropinquat: quoniam obiectum proculdubio est ĩ ratione specificationis actus: sed non mouet, nisi ut præsupponit actionem uoluntatis tãquam principalis agentis. verũm diminuta & imperfecta est: quoniam pręter istam causalitatem habet & aliam priorem, videlicet quoniam repræsentat uoluntati, necq; uoluntas exiret in actum, nisi prius facta esset talis repręsentatio. quanquam huiusmodi actio obiecti & intellectus nõ sit causa proxima, & per se, uolitionis. Hoc autem totum prouenit, quod omnes opiniones ponunt uoluntatem esse cæcam, & non cognoscere. Quod apud me non est intelligibile: veluti per multa superius uisum est. Nõ

autem

autē debet aliquis ex his dictis perturbari: quoniam dicimus intellectum cōsulere uoluntati, cum tamen dicimus eandem esse potentiam, intellectum & uoluntatem: quoniam hæc distinctio, quæ inter duo diuersa facta est, ut melius intelligatur, oportet imaginari intellectum consulentem ipsimet, & non alteri. Quare loco duarum rationum ponimus, quasi duas res, quarum vna se habet in ratione actionis, altera verò in ratione passionis: & ut intellectus producit velle & nolle, quod voluntatem appellamus, intelligitur ut informatus consilio, & repræsentatione. Quare sic intelligendo nullum sequitur incommodum.

Caput septimum, in puo mouentur dubitationes aduersus ea quæ dicta sunt.

VErùm & non minus apud me adhuc iusurgit difficultas: quoniam sic stante opinione dicta, quæro utrum præsentato summo bono vel aliquo, in

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

quo uoluntas non conspiciat aliquod malum, sed tantum bonum, vtrum uoluntas de necessitate uelit illud summũ bonum, vel illud in quo nullum conspicit malum? Cõmuniter & quasi omnes tenent, quòd non. Dicunt tamen aliqui imò maior pars, quod licet in isto casu voluntas non possit odire illud, quoniã odio habetur nihil, nisi quoniam præsentatur ut malum: sicut nihil amatur, nisi præsentetur ut bonum: tamen uolũtas potest suspendere actum, ita quòd necq; amet necq; odio habeat. Verũ hoc dictum apud me habet magnam difficultatem: quoniam, ueluti quod odio habetur, necessariũ est cognosci ut malum, & quod amatur ut bonum cognoscatur: ita uidetur, quòd si uoluntas stet suspensa, quod oporteat intellectum esse ancipitem. Cum itacq; uoluntas habeat de necessitate vnam istarum trium operationum, & unaquæcq; habeat dispositionem distinctam ab altera, quarum vnaquæcq; stat ad intellectum, veluti ostensum est. Secundum igitur dispositionem intellectus, de necessitate operabitur

rabitur ipsa uoluntas. Ex quo sequitur etiam, quod non est in potestate uoluntatis suspendere actum: quoniam hoc uoluntatis, tanquam anceps, nō est uolūtatis, sed intellectus: & cū intellectus naturaliter operatur quantum ad intelligere, uoluntas sequitur intellectum. Volūtas igitur naturaliter operabitur. & sic nullū erit Liberū arbitrium quod Stoici intendūt, nisi admodum expressum in primo libro. sed huic forte dicitur, quod quanquam ad hoc uoluntas faciat illam suspensionem, necesse sit intellectum, sic uoluntati ostendere, scilicet sub ratione ancipitis: tamen adhuc uoluntas est libera ad acceptandum illam suspēsionem, quia nō sequitur uoluntatem necessitari ab intellectu. Verùm multipliciter uidetur hoc deficere. Primo quidem, quoniam nullus dicet aliquid esse absolute in potestate alicuius cum indiget altero: ad hoc, ut illud faciat, veluti manifestum ex terminis. Sed si uoluntas debet suspendere talem actū indiget intellectu sic offerente, neque est in potestate intellectus sic offerre:

quandoquidem libertas in ipso non cõ sistat, sed est Dei uel alicuius extrinseci, quicquid sit illud quod nõ est in nobis. Quomodo igitur fingi potest, uoluntatem ex se habere, quòd possit suspendere actum. Amplius sic præsentato uolũtati actu suspensionis, voluntas non cogitur suspendere, sed potest adhuc suspendere illam suspensionem: tunc ad hoc quod suspendeat, indiget adhuc intellectu ostendente talem suspensionẽ: & sic non erit uoluntas absolutè in protestate talis suspensionis, ueluti superius declaratum est: & tunc suspensionis erit suspensio. Quare abibitur in infinitum, et nunquam aliqua erit determinatio talis actus: quandoquidem infinitũ est impertransibile. Prȩterea mirum est, & uix credibile, quòd si obiectum præsentetur sub ratione omnis boni, & suspensio ostenditur, nõ sub ratiõe omnis boni. Non ẽm includit suspensio omne bonum, imò est maxime culpabilis, & est viri omnino insipientis, quod uelit suspensionem illam: non enim suspenderet nisi uellet. Est enim actus uoluntatis,

tatis, quia sic eligit uoluntas illud quod nullam habet rationem boni & dimittit summum bonum. Vnde inconuincibile est, quod uolũtas respiciens ad malum, velit ipsum: & respiciens nedum ad bonum, verũ ad summum bonum, spernat ipsum: quod non tantum aduersatur dictis Philosophorum & sanctorum, verum & experimento ipsi. Vnusquisq; enim in seipso experitur, quòd si duo proponantur sibi, quorum vnus est absolutè melior altero: verbi gratia, abstinere ab adulterio, & committere adulterium. Si quis committit adulterium pro eo tempore, pro quo committit, existimat adulterium melius esse. nã præponit bonum delectabile bono honesto, & ratione qua bonum, prosequitur adulterium, & non qua malũ: quia concludendo uidetur esse impossibile, quòd tale bonum sic ostensum uoluntati non acceptetur ab ipsa uoluntate. Quod si quis dicat istud uerum esse, & quod non potest suspendi actus uolitionis & nolitionis, nisi in re ancipiti, & vbi in obiecto uideãtur esse simul com-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

mixta bonum & malum: quare difficultas auferretur. In summo namq; bono non uidetur esse libertas, sic quod uolũtas posꝭit uelle & nolle, & suspendere, veluti neq; in miseria. De necesꝭitate enim unusquisq; uellet esse fœlix & nullus miser. Vnde Augustinus in libro de Ciuitate Dei dicit: quanquam multi sint, qui nollent esse reges; nullus tamẽ est, qui nollet esse beatus, vel qui vellet esse miser. Vnde ad hoc ducimur natura, hoc ab ea instruimur, sicut & cætera naturalia. Quia sicut quilibet de necesꝭitate assentit primis principijs, vbi intelligũtur, & dissentit oppositis primorum principiorum: sic unusquisq; vult fœlicitatem, & fugit miseriam, vbi voluntati sit ꝓposita. quare prior opinio spernenda est tanquam irrationabilis. Verùm hoc dictum est multum suspectũ, neq; uidetur euadere priores difficultates. Primo quidem suspectum est: quoniam ferè omnes viri doctrina eminentisꝭimi, ut S. Thomas & Io. Scotus, eos ferè secuti sunt omnes, tenuerũt illã ꝓpositionem, dicentes: quod licet uolunta

non

non possit nolle uel refutare fœlicitatē vel uelle miseriam, potest tamē actum vtrumq; suspendere. namque par ratio est de intellectu & uoluntate: quoniam intellectus ante actum uoluntatis merè naturaliter agit, voluntas uerò est libera: imò propositis ipsis principijs ipsi intellectui, potest uoluntas auferre actum consentiendi, licet non possit facere dissentire: quoniam potest ab intellectu auferre considerationem. quanto magis potest à seipsa auferre actum uolendi uel nolendi. Præterea, veluti diximus, stant etiam adhuc illæ primæ difficultates: quoniam si suspensio tantum est possibilis, vbi in obiectum bonum & malum sint admixta, uel igitur bonū & malum apparēt æqualia uel inæqualia. Si inæqualia: vnum igitur præsentabitur sub maiori bono, & alterum sub minori. Quæro igitur, an uoluntas possit eligere minus bonum, & relinquere maius bonum, an non? si detur quod non, istud uidetur contradicere inprimis Aristoteli 6. Ethicorum, ubi disputat aduersus Socratem, dicentem, uolun

tatem non posse aduersari sciētiæ: quia Socrates negauit incontinentiam. & 3. Ethicorum Aristot. dicit: non oportet quod idem sit eligens optimam & uerā habens opinionem de optimis, & non eligere optima. Quare esto quod iudicet illud esse melius altero: potest tamē secundum dicta Arist. minus bonum eligere. Amplius, haberetur quod quæritur, uidelicet quod uoluntas non agit, nisi ut instructa ab intellectu: quia aut nulla esset libertas, aut esset in intellectu: quod non dicitur. Si verò detur altera pars, scilicet quòd minus bonū potest præeligi maiori bono, cum maius bonum in ordine ad maius bonum habeat ratiōem mali, sicut minus magnū in ratione magis magni retinet rationē parui: tunc malum, qua malum eligetur: quod, vt dictum fuit, aduersatur omnibus, & in nobismet experimur oppositum. Sentimus enim quod semper eligimus aliquod, quod melius uidetur altero: & si quis increpetur, quod magis malū elegerit, increpatus aut vult sustinere, quòd electū per ipsum est melius

ius neglecto, aut excusat se, quod ibi ꝓ
unc uisum fuit sic: & sic eadem sequun
ur quę ad priorē. Sed huic forte dicit̄,
icuti à multis dicitur, & uidet̄ esse sen=
entia Aristotelis in 3. Ethicorum, vide-
icet quòd maiori & minori propositis
ecundum apparentiam ipsi uoluntati,
non potest rebus sic se habentibus uolū
tas velle minus bonum, & renuere ma=
ius bonum, vt ostensum est: verùm po=
est voluntas intellectui imperare, vt re-
ctè consultet & facere, quod dispositio
sit contraria. verùm quod ubi prius e=
rat siue apparebat minus bonum, appa
reat nunc melius: & vbi tūc melius, nūc
peius: quia secundū istum modum stat
libertas. Verùm neq; istud dictum uide
tur sufficere: quoniam uolūtas nihil im
perat intellectioni uel alicui alteri potē
tiæ, nisi prius sit tale præostensum esse
bonum ipsi uoluntati. Vnde de necessi
tate talis præostensio præcedit imperiū
uoluntatis, & est naturalis, neq; aliquo
pacto est in potestate uoluntatis: quan=
doquidem uoluntas intellectum præ=
supponat. Erit igitur hoc ex aliquo ex=

trinſeco, vt Deo vel quouis alio, quo
maxime uolunt Stoici. non igitur ho
eſt in poteſtate uoluntatis. Amplius, &
niam eo dato ubi intellectus non habe
ret rationes, per quas poſſet conuince
re, quòd illud quod prius uiſum eſt, m
nus bonum oſtenderet uoluntati, eſſ
maius bonum. & ſic uoluntas neceſſi
tatur ab intellectu, quod maxime inten
dimus, & eſt contra determinata. Sic e
nim aufertur omnis uoluntas. Cum nã
que intellectus merè naturaliter opere
tur, & uoluntas de neceſſitate inſequa
tur intellectum: omnis igitur liberta
aufertur. Quare ſtabit opinio Stoico
rum. Propterea Ariſt. 2. Ethicorum di
cit, quod ſi maior & minor in intellect
practico bene ordinata ſunt, ita ſequi
tur uoluntas et deliberatio, ſicut concl
ſio de neceſſitate ſequitur ĩ ſyllogiſm
bene ordinato. & in libro de Motibus
nimalium ſic ſcribit: cum enim duas p
poſitionos intellexerit & compoſueri
hæc autem ex duabus propoſitionib
concluſio, fit operatio: ut puta cum in
tellexit, quòd omni homini ambulan
dum

um, ipſe homo ambulat confeſtim. Si autem quòd nulli ambulandum homini, ipſe autem homo ſtatim quieſcit. & hæc ambo facit, ſi non aliquid prohibeat, aut compellat faciendum bonum. Domus autem bonum facit domũ ſtatim. & in 2. Ethicorũ in ea parte, in qua ſoluit rationem Socratis negantis incõtinentiam, ſic ſcribit: adhuc autem & ſic naturaliter aliquis reſpiciet, tamen hæc quidem uniuerſalis opinio. Altera autẽ de ſingularibus eſt, quorum ſenſus iam proprius. Cum autem una fiat ex ipſis, neceſſarium concluſum hoc dicere animam: in factis autem operari cõfeſtim puta, ſi omne dulce guſtare oportet: hoc autem dulce ut vinum, aut aliquod ſingularium, neceſſarium potentem & non prohibitum, ſimul & hoc operari. Quare etſi poſsit accidere impedimentum, quantum ad exequutionem deliberationis & voluntatis (quoniam hæc non ſunt in noſtra poteſtate:) neceſſario tamen uoluntas uolet & eliciet quę ab alio conſtringi non poteſt: ſed tantũ ab intellectu. Quod minime fingi poteſt,

test. quia cum intellectus naturaliter operatur, & ut ostensum est, uoluntas de necessitate sequitur intellectum: ergo voluntas de necessitate operatur. Non igitur libera est. Verùm & hoc auget difficultatem: quoniam appetitus semper ponitur ab Aristotele potentia passiua, quæ non mouet nisi ab alio mota. Nullum autem motiuum appetitus ponit Arist. nisi obiectum: quia prima motio in appetitione est ab obiecto. nõ itaque obiectũ mouetur ab appetitu, uelut instrumentum mouetur à principali, & solum secundum specificationem, verùm est totum oppositum: quoniam obiectum mouet ipsum appetitum, & dirigitur appetitus secundum regulam obiecti, ueluti manifestum est in sensu, & ab omnibus concessum est: quia nulla apud Aristotelem uidetur esse libertas, tum per istam rationem, tum ꝑpter alias superius adductas, & infra adducendas. Cum tamen clarissima uoce ꝓclamet 2. Ethicorũ: Sumus à principio vsq; ad finem nostrorum actuum domini, licet non habituum & 2. Politic. Inuictissi-

issimus est animus, à nullo cogitur, à
ullo necessitatur. Sunt uirtutes, sunt ui
n nostra, non naturæ, non fortunæ.
a igitur sunt, quæ me premũt, quæ me
gustiant, quæ me insomnem & insa-
um reddunt, vt uera sit interpretatio
bulę Promethei, qui dum studet clàm
rripere ignem Ioui, eum relegauit Iu-
ter in rupe Scytica, in qua corde assi-
uè pascit vulturem rodẽtem eius cor.
roteus verò est Philosophus, qui dum
ult scire Dei arcana, perpetuis curis et
gitationibus roditur, non sitit, nõ fa-
escit, non dormit, non comedit, nõ ex
uit, ab omnibus irridetur, & tanquam
ultus & sacrilegus habetur: ab inqui
toribus prosequitur, fit spectaculum
ulgi. hæc igitur sunt lucra Philosopho
um, hæc est eorum merces. Vnde fiunt
rgumenta Poëtarum, veluti Socrates
uit argumentum & materia in comœ-
ia Aristophani, & omnes Philosophi
uciano Comico.

Caput octauum, in quo respondetur ad obiecta prioris capituli.

Quan-

QVanquam arduum, & mihi diffi-
cile videatur, his satisfacere: con-
bor tamen secundum uires meas, qua-
lescunque sint, ad hæc respondere. Illud
tamen in primis protestantes, quod ni-
hil pertinaces asserimus, sed si aliquan-
do aliter nobis uidebitur, sumus muta-
turi sententiam, & meliores sequuturi.
Sustinendo igitur libertatem, & quod
taliter uoluntas uelit, veluti diximus,
quod gratia breuitatis non repetimus,
dico, quod Liberum arbitrium non cō-
sistit in hoc. quòd si uoluntati ostenda-
tur aliquod esse bonum illud re sic se ha-
bente, per totum uoluntas posit odire
ipsum: vel quod si præsentetur ut malū
voluntas posit illud prosequi. sic pro-
culdubio & bonum odiret, & malum a-
maret: & sic respiciēs ad malum facere
bonum, & respiciens ad bonum facere
malum. quod manifestè aduersatur ex-
perientiæ, & dictis sanctorum & Philo-
sophorum. Sed ut libertas uoluntatis
consistit in hoc, quod præsentato bono
est ī sua potestate subtrahere actum uo-
litionis & uelle ipsum, & rebus sic se ha-
bentibus

entibus, uoluntas non potest illud re-
stare. Quod si refutaret, fieret mutatio
: parte intellectus. quare casus uariare
r. Et consimiliter dicatur, si obiectum
æsentatur sub ratione mali: non po-
st illud uelle uolūtas: uerùm aut illud
nuit, aut actum renuitionis suspēdit.
icoq; ulterius, quod talis suspensio,
uę absolutè & uerè est in potestate uo
ntatis, non est: quoniam illud ostēda-
ır sub ratione dubij. Nam talis disposi
o pertinet ad intellectum. Sed est, quo
iam ipsa non eligit actum, neq; opor-
t aliam causam quærere: quoniam si
ua esset causa, reduceretur ad natura-
m. Quare uoluntas non esset libera,
d naturaliter ageret secundum illam
ispositionem. Et si dicatur, ut diceba-
ır in opponendo, si suspendit actum i-
sa uoluntas, nónne vult illam suspen-
onem, & omne uolitum est apprehen-
um ut bonum. ergo oportet intellectū
olunt ati sic ostendere. Huic dicitur,
uod sic dicere, est negare suspensionē
sse in potestate uoluntatis: quoniam
oporteret, si deberet exire in talem actū,
ut in-

vt intellectus sibi prius appræsentaret illud esse bonum: quæ præsentatio fit à causa extrinseca, quæcunque sit illa. Quare dicitur, cum uoluntas suspēdit talem actum, uolūtas non uult suspendere talem actum, sic q̄d uelle dicat aliq̄d positiuum: imò tunc uolūtas est merè ociosa, & ille actus suspensionis nō uere est quid positiuum, sed tātum negatiuum. Verùm dicitur actus uoluntatis: quoniam est priuatio actus uoluntatis, ueluti diximus, quod nolle succurrere naui periclitanti, est actus uoluntatis, & absentia nautæ est causa submersionis nauis. Et si quæreretur, cur est, si aliquod obiectum debet amari à uoluntate, de necessitate requiritur præostensio boni per ipsum intellectum: si tamen uoluntas debet suspendere actum, non requiritur aliqua præostensio. Nam non est fingere quæ sit illa, nisi ostendatur per modum ancipitis: quod tamen negatum est. Huic quidem dicitur, quòd illud contingit scilicet, quod uoluntas suspēdat actum ex tali ostensione. Sed illud neque est necessarium, neque causa per se. Verū quod talis

alis præostensio sit necessaria in actu positiuo, & non in priuatione, est rationabile: quãdo quidem positiuum habet uere causam effectiuam: priuatiuum autem non habet causam efficientem sed deficientem. Nam si uoluntas amat aliquod uel uelit, oportet illud esse bonũ uere uel apparenter. Sed quod non eligat actum, sufficit sola deficientia actus & eius priuatio, Etenim agens, ut non agat, sufficit sola priuatio. Dico tamen, quòd uoluntas non eligens actum secũdum quamcunq; dispositionem, nõ dicitur suspendere actum: sed est in proximinquissima potentia eligẽdi actum, ut pote, cum intellectus ei offert & actualiter intelligit. Si nãq; homo dormiret, non propter hoc diceretur suspendere actum: quoniam tunc non est apta operari, & in potentia propinquissima existens. Quare & per hæc ad omnia sigillatim respondetur. Ad primam igitur, cum quærebatur præsentata uoluntati beatitudine, an posit indifferenter suspendere uelle & nolle, dico, quod non potest eam nolle, vbi nolle non sit merè

priuatiuum: quoniam uoluntas respiciens ad malum, non potest uelle illud, neque respiciens ad bonum, nolle ipsum. Quãto magis ad summum bonum? tamen est in potestate uolendi & suspendendi actum: & sic saluatur libertas. Cũ que ulterius dicebatur, si debet talem actum suspendere, oportet quod uoluntati offeratur per modum ancipitis ab intellectu: ueluti si debet uelle, oportet offerri per modum boni. Iam patet hoc non tenere, imò concluditur oppositũ: quoniam sic non esset merè libera, sed præsupponeret aliam actionem. Verũ tamen est, quòd si primo præsentasset intellectus uoluntati obiectum sub ratione dubitabilis, uel non omnino boni, ex illo posset persuaderi, sed non cogi. Sed ad simpliciter suspendendum nihil aliud requirit, nisi ipsa uoluntas non agens: potens tamẽ in dispositione propinquissima agere. Quare argumẽtum supponebat falsum, & dictum est, non esse simile de actu positiuo & priuato, & quod suspensio propriè non est uelle, nisi quatenus est priuatio. Vnde magis est

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

gis est uoluntatis, quàm uelle. Vnde ad secundam dicitur, quod si duo præsententur, quorum unum sit maius, uel apparens maius bonum quàm alterũ: stante tali casu non potest præeligere min9 bonum, nec aufertur libertas: sed potest voluntas suspendere actum circa mai9 bonũ: quo suspenso quasi ex consequẽtia delitescit operatio intellectus, respectu illius maioris boni, quasi intellect9 tanquam cõsiliarius fuerit spretus à Rege, & remanet consideratio illius minoris boni: quia si à uoluntate eligitur, & est peccatum ipsius uoluntatis peccatũ omissionis. Quare punienda est. neq; approbo quod adducebatur ex comuni nostro modo loquendi quasi ab omnibus, uidelicet quòd sic minus bonum eligitur: quoniam uoluntas imperat intellectui, quod discurrat. Vnde fit transpositio: quoniam quod prius uidebatur maius, postea uidetur minus, & è conuerso: quoniam, ut supra deductũ est, uoluntas non potest facere tale imperium, nisi prius fuerit ostensum ab intellectu. Quare non staret simpliciter li-

bertas in potestate uoluntatis. Amplius, ut dicebatur, ubi per intellectum illud fieri non posset: nunc uoluntas eligeret minus bonum: quod falsum est, & contra experientiam. Ideo dicẽdum est, ut diximus, & pariter dicat de duobus æqualiter bonis: quoniam neglecto uno eligeret alterum, ut diximus. Quod si adhuc queratur, quando eligit vnum & alterum negligit: nunquid respicit ad alterum, utpote ad maius bonũ, dicitur quod minimè. Imò istud est impossibile, ueluti prius dictum est: uerùm uoluntate frigescẽte circa illud maius bonum: quoniam uoluntas suspendit actum maioris boni, cognitio delitescit: neq; dico, quòd ideo intellectus cessat illud intelligere, quoniam illud imperetur à uoluntate. nam uoluntas non imperat nisi sic ostenderetur per intellectum esse imperandum, quod non apparet illud sub ratione boni, quod uerũ non est. nam positum est, quod offeratur sub ratione maioris boni: uerùm est, vt diximus per quandam sequellam, s. quod uoluntate frigescente circa maius

bonum

bonum, deficit apparitio maioris boni. quare tantum restat apparitio minoris boni: & tunc habet apparitionem absolutam & nõ comparatam ad maius bonum: quia uoluntas tunc eligit illud. Vnde nõ ideo eligit de necessitate: quoniam de minori bono factum est secundum apparentiam magis bonum, ut dicebant alij: sed quoniam solum minus bonum remansit, ostensum uoluntati. Quod si dicitur, cur obiectum minoris boni remansit, & maioris boni deletũ est, cũ multo magis debuit illud remanere: quoniam magis mouebat ꝙ min9 bonum huic existimo, dicendum: quoniam fortassis habet minus bonũ causam magis conseruantem, quia imputandum est uoluntati quod suspenderit actum maioris boni, & peccauerit peccato omissionis: vnde ex omissionis peccato sequutum est & peccatum comissionis. Vnde non eligendo quod debebat eligere, eligit quod non debet eligere. Vnum enim peccatum subministrat alteri. & forte, quod ex quo illud obiectum erat magis mouens, & frustratum

est, suo fine delitescit: quod non est ita i altero obiecto. natura enim vbi perfectū non potest facere, monstrum inducit magis, q̄ non animatum producere quasi uices alternās: & ubi optimū non facit, quod magis bonum accedit facit. Vnde & per hæc dicit ad ultimū, quod si intellectus practicus habet majorem & minorem in actu, sequitur de necessitate electio, nisi impediatur: ut manifestè in utrisq; locis citatis dicit Aristoteles. Verùm impediri potest, & de facto aliquando impeditur. nam illæ præmissæ ordinabantur ad electionem conclusionis. Verùm non est in potestate uoluntatis eligere oppositum conclusionis: quoniam, ut dictum est, ostensa bonitate non possumus refutare, sed possumus actum suspendere: nulla alia dispositione præcedente. Quare impedimentum aduenit, cum finis, in quem ordinabatur syllogismus, impeditur. Vnde rectè dixit Aristoteles, quod stante scientia perfecta & completa, non possumus operari aduersus scientiam, sic quod agamus oppositum, & uelimus opposi-

oppositum: sed bene possumus actum suspendere. Cumq; dicitur Aristotelem non intelligere de electione, sed de opere sequente electionem, quod non est in potestate nostra, huic dicitur, quòd per exemplum extra, dedit intelligere & illud intra. Posuit autem illud exterius: quoniam est magis notum. Vnde cũ dixit, efficit domum, intelligit electionem, & ea quæ sequuntur ad electionẽ. Sic itaq; mihi uidetur dicendum in tam ardua difficultate, quam ideo introduxi, magis ut alij doceant me, quàm ego alios.

Caput nonum, in quo mouentur quædam dubia aduersus ea quæ dicta sunt.

ADuersus aũt ea quæ adducta sunt in superiori capitulo, arduæ insurgunt mihi dubitationes. Dictum est enim, quod præsentato aliquo bono tantum sub ratione boni uel maiori bono non possum renuere illud: neq; in hoc stat libertas uoluntatis, sed possum sus-

pendere actum vel velle statibus dictis conditionibus. Verùm cadit dubitatio: quoniam aut requiritur alia dispositio ratione suspensionis, & alia ratione uolitionis: sic quod si uoluntas in casu isto debet suspendere suum actum, exigit unum alterum ad hoc ut suspendat, & alterum ad hoc quod eligat: aut præcise secundum eundem modum se habens, potest utrunque diuisim facere. Si detur primum, hæc est contra determinata & contra ratione libertatis: quoniam si a exempli gratia, requiritur pro suspēsione & b pro electione: ut igitur a est uoluntarium aut naturale, & habens causam ex aliquo extra uoluntatem. Si uoluntarium est, illud etiam erit in potestate ad opposita, ut ab ea uoluntate eligatur. Quare erit processus in infinitum. Si verò naturale, ergo cum uoluntas determinetur per illud quod nō est in potestate sua, nō alia requiritur dispositio. Verùm ipsa uoluntas eodem modo se habens indifferēter potest in opposita, & hoc necessarium est dicere, si priorē positionem uolumus sustinere. Verùm

stat an

[...]t angustè: quoniam uirtus, quæ est in [...]otentia, ęqualiter ad utrumq; oportet [...] determinetur per aliquod aliud: quo[...]am aut utrumq; simul produceret, aut [...]illum, vt dicit Commentator 2. Physi[...]orum Comm. 48. & uidetur esse senten[...] Aristot. in nono Methaphisicæ. Igi[...]r uoluntas sic determinata nõ potest [...]iquem istorum actuum producere.

[...]uic fortasſis dicitur, ut cõmuniter di[...] solet: Auer. ibi intellexiſſe de naturali [...]otentia, & non uoluntaria. Certè hoc [...]nconsiderate dicitur: quoniam manife[...]e 8. Physicorum Comm. 8. & manife[...]ius & copiosius Com. 15. dicit, quòd [...]ec; uoluntas quæcunque sit illa potest [...]æc facere, imò quod istud non est intel[...]gibile: & non tantum ista est sententia [...]ommentatoris & Themistij & alio[...]um Peripateticorum: verũ & Aristot. Nam negata ista propositione nulla re[...]nanet uia apud Arist. ad probandum [...]notum æternum. Innititur enim illi q̃d [...]iuersa produci non posſunt, nisi secun[...]dum dispositiones diuersas. Quare an[...]e quemcunq; motum datum, oportet

dari alium motum præcedẽtem, & ſu
ſequentem. Vnde ſi motus incipit an
motum, erit motus: & ſi motus deſin
poſt motum, erit motus. Quare ſi uoli
tas à nullo mota, poteſt incipere mou
ri, & per nullam aliam cauſam poteſt
tali motu ſe abſtinere: quanto magis
uina uoluntas poteſt incipere motu
ſine motu præcedente, & deſinere mo
ueri ſubſequente. Neque prodeſt, quo
ab aliquibus dicitur, veluti & ſuperiu
diximus, vt ſi uoluntas poteſt ſuſpend
re actum, & facere actum: non tamen
ne ſui mutatione: quoniam uolitio ſub
iectiue eſt in ipſa uolũtate, et mouẽs n
eſt in mouẽte, ſed in moto, vt dicit Ph
loſophus 3. Phyſicorum. Quare ſi De
us inciperet mouere, ſaltem moueret ſe
& ſic eſſet mutabilis: quod eſt contra r
tionẽ Dei. Verùm hæc reſponſio ex to
to eſt corrupta. Primò, quoniam ſic de
ſtruitur ratio Ariſtot. & efficitur falſa.
Dicit nãq; Ariſtoteles, quod ſi motu
inciperet ante primum motũ, eſſet mo
tus. modo ſecundum tales hoc non ſe
quitur, ſed ſolum quod Deus moueret

Ex illo

Ex illo antecedente igitur non infertur, quod per Arist. infertur, sed quod per Aristot. non infertur. Quare dupliciter est peccatum Arist. vnum quidē quod non intulit quod debeat inferre. Secundo, quoniam si teneamus intellectū esse voluntatem agentem distinctum à uoluntate recipiente, vt tenuimus in 2. nullo modo intellectus siue uoluntas actiuè mouebitur. Quare eadem erit ratio de Deo, & uoluntate in agente in aliud & nō in se. Tertiò, quoniam ut multoties dictū est nulla est maior ratio, quod virtus eodem modo disposita producat contraria in seipsam q̄ in aliud. Est enī illud accidentale, scilicet agere in se uel in aliud. Quare est fallacia non causæ ut causę. est altera dubitatio, quoniam in eodem cap. concessum est, quod intellectu practico ordinante maiorem & minorem, debito meo stat quod uoluntas non eligat, sed suspendat actum. Verùm hoc nō uidetur esse possibile: quoniam stat quod sic peccet, etsi non peccato commissionis, quoniam secūdum dicta in tali suspensione uoluntas nihil agit,

agit, tamen peccato omissionis. Non solum enim peccamus operando quæ non debemus, uel modo quo non debemus, verùm & omittendo quæ debemus.

Quare & in confessione dicitur, non solum commissione, sed & omissione. Verùm in tali peccato nullus est error in intellectu, et est error in uoluntate ut apertum est. Sed hoc est manifestè contra Arist. & contra communiter loquentes, & maxime aliquos Theologos. contra Arist. (& contra comuniter loquentes) quoniam 2. Rhet. manifestè dicit Aristoteles: nullus sciens & uolens praua eligit. Ast ī tali peccato eligit prauū, vt patet 3. Ethicorum & est sciens: quoniam & habet maiorem & minorem in actu. Idem sequitur ex positione, quod non minus qui peccat, aut per ignorantiam peccat, aut peccat ignorās. ex quo sequitur, quod non omnis malus est ignorans, quod aperte Aristot. aduersatur in 3 Ethico. & Socrati & Platoni vt patet in Memnone, et in 2. Alcibiade & alibi, & nostris Theologis qui tātos autores insequūtur. Patet autem, illud manifestè

[..]festè sequi: quoniã talis scit maiorem
[.]minorem. Quare neq; in uniuersali
[..]q; in particulari ignorat. quod si con
[.]datur non esse necessarium peccantẽ
[.]norare, & arguitur ab aliquib. quod i-
[.]ud esse non potest duabus euidentib.
[.]tionibus. Prima est, sicut se habet bo-
[.] existimatio ad actum moralem bo-
[.]um, ita mala existimatio ad actum mo
[.]lem malum: sed non est bonus actus
[.]oralis absq; bona existimatione, ut di
[.]tur 6. Ethicorum, quoniam prudentia
[.]t necessaria, quæ est cum bona existi-
[.]atione, ergo mala existimatio est ne-
[.]essaria in peccato: ergo deceptio est
[.]ecessaria intellectu. Amplius, quoniã
[.]mnis peccator est imprudens sicut do
[.]t Philosoph. in secundo Ethic. omnis
[.]nim qui peccat imprudenter facit. Im-
[.]rudentia pertinet ad intellectum, velu
[.] & prudentia: quoniam opposita per-
[.]nent ad eandem potentiam. Cum ita-
[.]ue prudentia sit recta, ut dicitur 2. Ethi
[.]orum. ergo prudentia erit obliqua in
[.]ntellectu: & sic non est peccatum in uo
[.]untate, nisi sit in intellectu. hoc idẽ cõ-
muniter

munitér, vt diximus, dicunt Doctores scribentes super 3. Ethicorum super illa parte, omnis malus ignorans. & Egidius Rom. in Quolibeto 3. 9. 15. ex intentione determinat hoc, & intendit istud ostendere. Diuus quoq; Thomas multoties idem approbat, & est quasi vniuersalis opinio. Imò & saluator noster dum in cruce penderet, rogauit patrem vt Iudæis parceret, dicēs: Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. & Stephanus dum lapidaretur rogauit redēptorem, dicens: Domine ne statuas illis hoc in peccatum, sed ignorantiæ ascribas. et Apostolus dixit, qđ de sua persecutione aduersus Christianos ueniam meruit: quoniam ignoranter fecit, quia nullum uidetur esse peccatum in uoluntate absque peccato intellectus. Vnde Commentator 12. Methaphisicæ Commento 36. remouit peccata ab intelligētijs: quoniam remouit & ignorantiam, cum sint actus simplices. & eadem videtur esse sentētia Aristotelis apertè in 9. Methaphisic. vbi uoluit peccatum & errorem remoueri ab intelligētijs: quoniam

...m sunt actus simplices.

Caput decimum, in quo respondetur ad obiecta.

VTinam ad hæc obiecta haberem conuenientẽ solutionẽ. tamen ad ...c quæ mihi uidentur, dicam: rogoq́ ...lentes has nostras nugas, si temerari... ...eis uidebor, & nimium audax, hanc ...inionem à se remoueant: quãdo qui... ...em non ex aliqua malitia, neq; ut mihi ...oriam cõparem, hæc dico: sed solum ...esiderium sciendi ad hoc me inducit. ...erte uoluntas non peccat, si intellect9 ...eccat. Quantum igitur sit de prima du...tatione, insequendo hanc opinionẽ, ...co: quòd uoluntas præcisè existens ...b eadẽ dispositione potest in duo op...osita, & extrinsecè & intrinsecè se ha...endo in eundem modum, & non alia ...ispositione indiget, ut sequendo opi...ionem argumentum mihi uidetur de...onstrare. & cum dicitur, potentia æ...ualiter respiciẽs duo, non potest in al...erum, nisi per aliquod determinetur, dicitur,

dicitur, vt ibi dicebatur. Fallit in uoluntario agente. Alia uerò subduntur illi regulæ, quod prouenit ex eorum imperfectione. Quare voluntas ex sui perfectione & actualitate in vtrumque potest sic sine determinatione alia. Quãto magis igitur Deus benedictus, qui est fõs omnis perfectionis, & pelagus ĩexhaustum. Cumque adducitur Comment. in 2. & 8. Physic. autoritas eius in hoc admittenda non est: neque etiam Arist. veluti & omnes leges, quæ mũdum de nouo faciunt, habent dicere. Vnde mirum est de eis, si ponunt Liberum arbitrium in hominibus: ad quod de necessitate sequitur, quod uoluntas ex se sine alia dispositione potest in duo opposita: & negant hoc in Deo: quandoquidem sic agere posse in duo opposita sit ex rei perfectione, & Deus sit summè perfectus. Vnde proculdubio illa ratio Arist. de Aeternitate mũdi est Sophistica & puerilis. Quod si dicatur, cum Aristoteles acceperit illam propositionem quæ falsa est, & destruit Liberum arbitrium. ergo Arist. negauit Liberum arbitrium:

quod

quod non uidetur uerum, cum dicat, nos esse dominos nostrorum actuum, & uirtutes & uitia esse in potestate nostra. Huic dico, quod de necessitate Aristoteles negauit Liberum arbitrium, quod Cicero in libro de Fato Aristotelis scribit apertè. Diciticꝫ Arist. tenuisse, omnia ineuitabiliter euenire: aut si tenuit in nobis esse Liberum arbitrium, ut in primo Perihermen. ad finem dicit, & in tertio Ethicorum: sibi manifestissimè contradixit in his locis, & in octauo Physicorum. Existimo tamen, opinionē Ciceronis esse magis ad mentem Aristotelis, etsi aliter uideatur dixisse in Ethicis, hoc fecit propter vulgares & bonos mores: existimocꝫ unum dixisse, & alterum sensisse. In secundo nāque Ethic. multū se inuoluit de illa quæstione, an sit uidelicet in potestate nostra, q̄d res appareat vel bona vel mala. Unde ibi dicit, fatuum esse dicere, virtutes esse nostras & nō uitia, & uerum dicit: sed, necꝫ uirtutes necꝫ uitia nostra sunt, secundum Stoicos. Vnde erat suum ostendere, virtutes esse nostras.

Quare ego existimo, illud Aristotelem non dixisse ex propria intentione, sed complacens vulgaribus, & propter bonos mores. Ista ergo in hoc est mea existimatio, non autem sententia. Ad alteram autem dubitationem, in qua inferebatur, quod aliquis sciens & volēs praua vellet, & quòd non omnis malus esset ignorans, quod aduersatur Aristoteli & Platoni, huic dicitur, quod cōclusio de necessitate sequitur, ut optimè argumentum deduxit. Quare autem hoc aduersetur Aristoteli, mirum esse non debet: quoniam ista conclusio sequitur ex præsuppositione illius, quòd uoluntas eodem modo se habens intrinsecè & extrinsecè potest in duo opposita.

Hoc autem manifeste repugnat eius sententiæ in octauo Physicorum. Vnde voluntas, cum seipsam non possit limitare ad alteram partē, oportet quòd limitetur ab alio, quod naturaliter agit. Quare secundum directionem illius, dirigitur voluntas: ex quo manifeste aufertur ab eo libertas, & ab omni alio sic loquendo de libertate, quod immediatè nul

ꝫ nullo addito limitante poſsit in duo
ppoſita. Quare omnis error in uolun-
ate, erit ex errore intellectus: & ſic nul
us apud Ariſtotelem ſciens & uolens
fficitur prauꝰ, & omnis malus eſt igno
ans. Ille quoqꝫ tertius actus, quem cō-
nuniter attribuimus uoluntati præter
elle & nolle, ſcilicet actum ſuſpende-
e, non eſt à uoluntate uerè & ſolitariè,
ed eſt ab intellectu dirigente ipſam ſu-
penſionem. Vnde Ariſtoteles poſuit
oluntatem merè paſsiuam, & moueri
b obiecto, & non voluntatem moue-
e obiectum, ueluti eſt in ſenſu & appe
tu eius ſenſus: quoniam appetitus ſen
tiuus mouetur à ſenſu informato ob-
ecto, & appetitus ſenſitiuus non mo-
et ſe: quia cum Ariſtoteles nullam fa-
iat differentiam inter uolūtatem & ap
etitum ſenſitiuum, quantum ad mo-
eri ab obiecto, (ſub una etenim regu-
vtroſqꝫ comprehēdit,) nulla relinqui-
ur libertas in uoluntate, neqꝫ etiam in
ntellectu, quandoquidem naturaliter
git ipſe intellectus: ſed tamen eſt diffè
ētia inter appetitum ſenſitiuum & vo-

luntatem, quoniã est & differẽtia inter intellectũ & sensum: quoniam sensus est sine discursu & particulariter cognoscit neq; mensurat & comparat inter suas actiones, quæ tamen omnia fiunt ab intellectu. Hinc existimatur uoluntatẽ esse liberam: quoniã intellectus ad partes consulit, ad partes utrasq; argumentatur. Sed ipsa uoluntas semper sequitur ipsum intellectum, siue benè iudicet intellectus, siue malè iudicet. Quod autem bene intellectus iudicet, uel malè, non est principaliter ex uoluntate: quoniam, vt dictum est, uoluntas mouetur ab intellectu: sed ex bona dispositione intellectus, quam contraxit à corpore in principio generationis. Nam apud Aristotelem anima est mortalis, & non potest secundum ipsum à corpore separari veluti diximus in nostris trib9 Tractatibus de Immortalitate Animæ: & est primus. Secundus est apologia, in qua respondemus quibusdam impugnantibus. Tertius inscribitur Defensorium, in quo particulariter respondemus cuidam nostro calumniatori. Benè ue

verè vel malè etiã discurrit intellectus ex dispositionibus extrinsecis, ut sunt corporum cœlestium influxus, conuersari cum uiris doctis, habere necessaria ad uictum & vestitum, & sic de singulis: quę omnia tamen subijciuntur fato, neque sunt in nostra potestate simpliciter. Quòd si quis dicat, Aristotelem non tenuisse fatum propter multa quæ ab eo dicuntur, dicatur ipsum sibi repugnasse, & inconstantem & fluxum fuisse: quod est proprium hominis, neq; ego sum solus: quandoquidem & ipse Cicero in libro de Nat. deorum hoc Platoni & Aristoteli amplisſimè tribuat. Sequendo igitur opinionem ueram, & religionis Christianæ quam ego profiteor, & pro qua paratus sum tollere crucem, & cum Christo & pro Christo mori, dico istud non esse inconueniens, q̃d aliquis habeat intellectum non errantem, & uolũtatem non errantem. Quare sciens & uolens eligit praua, extendendo tamen nomen electionis ad suspensionem actus, & quod non omnis malus sit ignorans, sic quod peccet per

ignorantiam, aut ignorans. Et hoc totum conceditur: quoniam conceditur, quod idem eodem modo se habens potest in opposita: & hoc soli uoluntati conuenit, & nulli alij. Aduertas tamen quod ubi esset peccatum cõmissionis, hoc non potest concedi, sed tantum in peccato omissionis. In peccato enim cõmissionis eligitur malum, quod uoluntati per intellectũ ostenditur esse bonum, quare intellect9 peccat: quoniam ostendit aliter quàm est, aut rejicitur bonum, quod existimatur esse malum: quoniam intellectus sic ostendit uoluntati. Vnde est error in ipso intellectu, & transfertur ad uolũtatem. Et si dicatur, prius igitur peccatum est in intellectu, quam in uoluntate: quod dictis & rationi repugnat. Huic dicitur, ut supra uisum est, quod peccatum est primo in uoluntate, sed primum peccatum uoluntatis est peccatum omissionis, ex quo peccato descendit peccatum commissionis: quare peccatum est ex uoluntate. In peccato igitur commissionis semper intellectus peccat, ut ostensum est: in pec-

[..]to autem omiſsionis ſtat oppoſitum: [.]uoniam ſtat, quod ſciat in uniuerſali [..] in particulari, & quod ſuſpendat a[.]um, quod eſt omiſsionis peccatum: [..]d non poſſet uelle aut nolle, ut affir[m]ationem dicit contra ſcientiam in v[n]iuerſali & in particulari. verùm ad ra[ti]ões. Ad primã, in qua dicebatur, quod [ſi]cut actus bonus ſecundum morem e[x]igit exiſtimationem rectam, ſic actus [m]alus ſecundum morem exigit exiſti[m]ationem falſam, dicitur negando ſimi[li]tudinem: quoniam ad bonum & ad [p]erfectionem omnia requiruntur inte[g]ra. Si enim domus debet eſſe perfecta, [o]portet quod habeat omnes partes re[q]uiſitas ad domum: verum ad imperfe[c]tionem ſufficit defectus unius partis, [q]uia uirtus exigit mẽtem rectam & uo[l]untatem bonam: ad uitium autem ſuffi[c]it, uel quod ratio ſit mala uel mens ma[l]a. nam uera uirtus non eſt abſque pru[d]entia, ut dicitur ſexto Ethicorum.

Quare ſi ratio eſſet mala, & recta uo[l]untas ſcilicet ad bonum finem propriè non eſt actus uirtuoſus. Vnde & ad 2. di

citur, quòd malus est imprudens non ratione rationis, sed ratione uoluntatis: nam cum prudentia exigit & rectã rationem & rectum appetitum, imprudentia ei opposita exigit, vel falsam rationem uel obliquum appetitum: & sic rationes nihil cogunt in eo qui malus est per omissionem, & non per commissionem. Quare forte propositio dicens, nullus sciens & uolens eligit praua, intelligitur per actum positiuum & in peccato commissionis, non autem de peccato omissionis, imò omittendo propriè non est electio, sed impropriè dicitur electio. Vnde sic peccans peccat, non quia eligit: sed quoniam non eligit. Quod si dicatur, iste qui nõ eligit vult non eligere, sed uelle est affirmatiuum, ergo peccat committendo, quoniam vult quod non debet. vult enim non eligere quod non debet non eligere, imo debet eligere. patet illud non bene inferri, quod si non eligit, vult non eligere, nisi intelligatur priuatiuè, quòd scilicet priuatio illa sit uolũtatis. Neq; talis omissio habet obiectũ aliquod:

piquod: quoniam priuatio non exigit
obiectum proprie. & similiter glossari
potest, omnis malus ignorans scilicet
malus committendo non omittendo.
Vnde tres adhibuimus actus uolunta-
tis scilicet uelle uel nolle, complacentia
uel displicētia, & purum non uelle, quod
est actum suspendere. Velle exigit, ut
bonum præsentetur tanquam malum.
Suspensio nullum istorum exigit, quan
quam suspensio posit esse mala & bo-
na. bona, ubi suspendit, quod suspendē
dum est: mala uerò, ubi suspendit, quod
suspendendum nō est, ut est in malo o-
missionis. Quantum autem ego re-
cordor, mihi uidetur quod Aristote-
les non faciat mentionem de ista suspē-
sione, nisi ut suspensio est uolita positi-
uè, sic quod si uoluntas suspendit uelle
vel nolle, hoc est, ut sibi placet, sic suspē
dere ex aliqua causa, & suspensio habet
rationem boni. Vnde si quęratur, qua-
re suspendis? dicit Aristoteles, quoni-
am hoc uidetur bonum: quoniam an-
ceps sum de partibus. Quare uolo ma-
turius consulere. vnde uelle exigit ap-

CC 5 paren-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

parentiam boni, nolle ut affirmatiuum includit apparentiam mali. Suspendere uerò aut quoniam non uidetur anceps, uel existimat protelationem siue dilationem cõuenire ex aliqua causa. Quare isti tres actus, extẽdendo nomen actus, etiam ad priuationem exigunt diuersas dispositiones: quoniam idem, eodem modo se habens, non producit diuersa. Vnde ante motum de necessitate est motus, ut dicitur in octauo Physicorum. Quo dato, quicquid euenit ineuitabiliter euenit, offertq; Liberum arbitrium. Quod si saluare uolumus, oportet illud principium negare, scilicet quod idem eodem modo se habens non possit producere diuersa, ut quietem & motum, suspendere actum & non suspendere. Vnde cum Aristoteles posuit, quod de necessitate motus est æternus, quoniam idem eodem modo se habens, non potest producere opposita, & quod nos sumus domini nostrorum actuum, implicite posuit duo contradictoria. Quare cum principijs existentibus repugnantibus necesse

…le sit sequi conclusiones repugnan…
…, non est mirum, si in hac materia re…
…ritur contrarietas & inuolutio in di…
…is Aristotelis.

Caput undecimum, in quo mouentur quædam dubia circa diuinam prouidentiam.

QVoniam fatum concernit prouidentiam, & Liberum arbitrium, …cuti dicit Boëtius in 4. de Consolatio… e. In diffinitione enim fati (quemad… …odum dictum est) ponit diuina pro… …identia, & quoniam si quid subterfu… …it ineuitabilitatem, maximè est Libe… …um arbitrium. Cum igitur in superio… …bus capitulis uisa sint quædam perti… …entia ad Liberum arbitrium: ideo nũc …ntendimus quædam ponere, quæ per… …nent ad diuinam prouidentiam. Illud …utem mihi præcipuum est, an Deus …ognoscat actus uoluntatis humanæ? …eque facio uim antequam fiant, uel …lum fiunt, uel dum facti sunt: quoni… …m quantum ad id quod quærere in… …endo, est eadem difficultas.

Quare

Quare dicamus de his actibus huma
nis, qui nunc ſunt uel facti ſunt: & ne
mini dubiũ eſt, quod inſequendo han
opinionem, quã uerisſimam credimus
oportet dicere, quod ſic: & unanimes
mnes confitentur. dicereq; oppoſitun
eſt hæreſis manifeſta, & aperte deſtru
dictam opinionem. Verùm apud m
maximam habet difficultatem, quan
maxime deſiderarem à me remoueri.

Nam actus humanus elicitus, utpot
uolitionis uel nolitionis dependet, nõ
tantum ab eſſentia animę & eius potẽ-
tia, quæ eſt uoluntas, ſed à determinan-
te uoluntatem ipſam. non enim uolitic
huius uel illius obiecti producitur à uc
luntate niſi determinetur ipſa uoluntas
ad unum oppoſitorum: quandoquidẽ
cum ſit in potentia contradictionis ad
duo oppoſita. Si debet agere ſimul, u-
trumq; non agit, ſed unum tantum de-
terminatè. quare oportet ipſam deter-
minari. Quod ſi iſta de neceſsitate re-
quiruntur ad eſſe uolitionis, requirun-
tur & ad eius cognitionem. Non po-
teſt igitur ſciri uolitio niſi & uolitionis

cauſæ

causæ sciantur. Si igitur Deus cognoscit uolitionem, cognoscit & illa tria, sc. essentiam animæ, potentiã quę est uoluntas, & determinationem. Verùm potentia & essentia sunt effectus Dei: quare illa duo sciuntur à Deo scientia practica siue factiua, determinatio autem (ut dictum est in prioribus) est ab ipsa uoluntate. Nam determinationis alia causa non est quærenda, nisi quoniam uoluntas. Quare uolitio & nolitio sua sunt, unde per ipsas meretur laudem & uituperium: & consequenter pœnam & præmium. Cum igitur talis determinationis Deus non sit causa, neq; causa talis actus, quomodo igitur talis act9 à Deo cognosci potest? quoniã, ut est cõmunis sententia Physicorum & Theologorum, qui cõcedunt Deum cognoscere extra se, dicũtur illa à Deo cognosci, quorum Deus est causa. Cum igitur tales operationes & determinationes nostræ sint & non Dei, igitur talia Deo cognoscere non potest: quãdoquidem talium non sit causa. Sed huic fortasſis dicitur, imo & actus & determinatio-

nis uo-

onis uoluntatis Deus est causa, sed universalis. Nullus enim effectus subterfugit causalitatem Dei, sed istud magnã apud me habet difficultatẽ: quoniã Deus est, uel totalis causa huius effectus, et talis determinationis, ueltantum partialis. Si primũ detur: tũc cum actus Liberi arbitrij magis attribuitur agenti quã patiẽti, cũ Deus sit totalis causa talis determinationis & actus, actus ille non erit uoluntatis, sed erit Dei: & sic uelle & nolle non erũt nostra, sed Dei. Quare libertas aufertur ab ipsa uoluutate. Si uero detur, quod ista sunt Dei & uoluntatis, aut igitur Deus regulat uolũtatem & dirigit ipsam, ueluti, imò & magis quàm carpentator securem: quoniam etsi securis in hoc opere non moueatur nisi mota, habet tamen ex dispositione, quòd sic uel sic faciat, ut puta quòd benè incidat uel malè incidat, uel aliquam aliã dispositionem se tenentẽ ex parte ferri, aut quod ferrum sit bonum, vel malum, & acuties sit bona uel mala, quæ non se tenent ex parte carpentatarij, neq; sunt in eius potestate. Ast uo-

luntas

uoluntas quo ad ſubſtãtiam totum habet à Deo,unde nihil eſt,quod ſibi imputetur ex parte ſuæ ſubſtantiæ: quoniam Deus ſic fecit ipſam uolũtatem & eam ſic mouet: quare totum debet attribui ipſi Deo. Vnde ſi ꝑ poſſibile ſecuris haberet materiã ſuã,utpote, quòd eſſet ferrea, & figurã & motum ab ipſo carpẽtatore,nihil remaneret ĩ ſecuri, ꝗd ĩ opere imputaretur ſecuri,ſed totũ carpentatori. Cum itaqꝫ motus ſit à Deo,& eſſẽtia uoluntatis ipſius Dei erit. Quare Liberum arbitriũ,ſiue operationes aſcriptæ Libero arbitrio nõ erũt noſtrę,ſed Dei. Si aũt detur, ꝗd uoluntas moueat Deum, & ipſum regulet: quid ſtultius in primis dici poteſt? Amplius,quoniam habet ꝗd quęritur. prius eñ natura erit actio uolũtatis,q̃ Dei: & cũ prius non dependeat,ut ſit à poſteriori, neque ſit cauſa poſterioris Deus, ergo non erit cauſa talis primæ motionis à uolũtate: ſed actus uoluntatis dependet à tali prima motione, ut manifeſtum eſt. Non igitur cognoſci poteſt talis actus, niſi cognoſcatur talis prima cauſalitas.

Aut igi-

Aut igitur talis causalitas non cognoscitur à Deo, aut aliquid cognoscitur à Deo extra ipsum, cuius ipse Deus non est causa. Horum utrumuis inconueniens est, ergo illud dici non potest. Sed ad hæc fortassis dicitur, quod Deus est causa talis determinationis: quoniam quod uoluntas possit determinare se, hoc habet à Deo: sed quod ab alio habetur, est effectus illius, à quo habetur. Quare determinationis Deus est causa. Verùm sermo iste sophisticus est: tantum enim probat, quod potestatem determinandi habet à Deo: sed non, quòd actum. Quod si etiam actum haberet à Deo, actus non esset noster, sed Dei. Vnde perinde est, ut prætor in ciuitate, habens à Rege, quod possit suspendere, & non suspendere. Actualis autem determinatio est ut ipsius prætoris, ut notum est. Præterea cum uoluntas producit nolitionem, aut est aliqua ratio actiua uoluntatis, quæ non est Dei aut nulla. Si nulla: tota actio est à Deo. Si aliqua: illius Deus non est causa. Quare & eam Deus non cognoscit, si nihil extra à

tra à Deo cognoscitur, cuius ipse non sit causa. Amplius, peccatum est ipsius uoluntatis, & nullo modo Dei: quoniam Deus non potest esse causa peccati. Aut igitur peccatum à Deo cognoscitur, aut non. Secundum dari non potest secundum positionem, ergo peccatum à Deo cognoscitur: sed peccatum causam habet, cuius Deus non est causa: aliquod igitur extra cognoscitur, cuius Deus non est causa. Sed huic forte dicitur, quòd peccatum non habet causam efficientem, sed deficientem, quæ à Deo cognoscitur: quoniam defectus cognoscitur per actum. Et sic Deus cognoscit causam peccati, quanquam Deus non sit causa peccati. Vnde propositio, Quicqd Deus extra se cognoscit illius Deus est causa, intelligitur, est eiꝰ causa, aut est causa eius, per quod Deus cognoscit causam illius. Sed cõtra, quoniam Deus non potest scire Socratem peccare, nisi Socrates peccet. Pro hac igitur cognitione Dei, Socratem, est necessarium, peccare. Hoc ergo, q̃d est Socratẽ peccare, si necessarium est esse pro

hac Dei ſcientia, aut igitur eſt neceſſarium eſſe, quoniam eſt effectus ſcientiæ Dei, aut cauſa ſciẽtię Dei. Altero enim modo neceſſarium eſt intelligi. Si igitur neceſſariũ eſt eſſe, tanquã effectus cõſequẽs ſuã cauſam: Deus igitur erit cauſa peccati, & ſic ſtabit Stoicorũ opinio. Si ergo erit tãquam cauſa, quòd igitur Socrates peccet eſt cauſa, q̃a Deus ſcit Socratẽ peccaturũ. Vnde & Origenes ſuper Epiſt. Pauli ad Rom. ſcripſit: non q̊niam Deus pręſcit, Socratẽ peccaturũ, ideo peccabit Socrates: verùm quoniã Socrates peccabit, Deus ſcit Socratem peccaturum. Sed ad hoc fortaſsis aliquis diceret, Deum eſſe cauſam uolitionis uel nolitionis: quoniam uoluntas ipſa eſt cauſa utriuſq;, ueluti dictũ eſt ſuperius: determinatioq; uoluntatis nihil aliud eſt quàm ipſa uoluntas. quid enim aliud eſſe poteſt? Nõ enim aliud quod ſit in intellectu: quoniam ſic uoluntas cogeretur ab intellectu: neq; aliud extrinſecum eadem ratione. Si quid uero eſt, quod ſit in uoluntate, & non ſit ipſa uoluntas, illud non poteſt eſſe, niſi

nisi aliquod uoluntarium, & stabit simi lis difficultas, quomodo uoluntas fuit determinata ad tale uoluntarium. Quare illa determinatio est idem, quod ipsa uoluntas. Cum igitur Deus sit causa uoluntatis, quoniam potentias habemus ab agente: quòd igitur introduxit animam humanam, induxit & potentiam nolitiuam. Quare cum talis potentia sit causa actus, Deus igitur est causa actus: & sic Deus potest cognoscere, imò de facto actum cognoscit: quoniã cognoscit causam, scilicet uoluntatem. Cognoscit autem uoluntatem, quoniam est causa uoluntatis: & sic non procedit ratio. Verùm quanquam responsio cum ratione ista adducta, sit ualde efficax & difficilis apud me solutionis: non tamen cum prioribus dictis uidetur posse stare: quoniam si ideo Deus est causa actus uoluntatis, quoniam est causa potentiæ & determinationis, quoniam determinatio est idem quod uoluntas, ut deductum est: manifeste tunc ineuitabile est, quin Deus sit causa peccati, quoniam erit causa determinatio-

nationis peccati & potentię. Nam utrobiq; par est ratio, ut patet. Amplius, nō plus erit in nobis uelle quam intelligere ante omnem actum uoluntatis, imò quam quod lapis existēs sursum, & demissus natura sua cadat deorsum: quoniam iste casus est à grauitate, per quā inclinatur ad motum deorsum: quam grauitatem & inclinationem totam habet à generante. Cum itaque totus act9 uoluntatis consimiliter se habet ad potentiam uolitiuam, quoniam tota uolitio uel nolitio sit totaliter à potētia uolitiua, & nullo alio, quæ tota dependet & habet esse à creante & conseruante, ueluti igitur descensus in lapide attribuitur generanti: ita & uolitio creanti potentiam uolitiuam. Amplius, sequeretur quòd actus antequam producere tur, non plus esset contingens, quàm ubi est productus dum modo saluetur in esse uoluntas ipsa, quod est imposibile manifestum apud opinionem negantē fatum: quanquam illud à Stoicis necessarium sit dici, ueluti apertum est. Illatum deducitur: quoniam si ante actum

uolunta

uoluntatis, actus est in contingentia, & post actum non est in contingẽtia, hoc erit, quoniam causa productiua actus in aliquo potest impediri. Sed supponitur, quòd uoluntas quo ad potentiam remaneat illæsa. nam si est immaterialis ut ponit positio, non potest desinere esse saltem ex potentia ordinaria. Ergo causa uolitionis nullo modo potest impediri. Ex quo igitur causa certa est, & impediri non potest. Ideo effectus est certus de suo euentu, quanquam actu non sit. Veluti eclipsis futura, est ita certa, quando actu non est, sicut quando actu est: quoniam sua causa impediri nõ potest. Quod si dicatur, licet potentia non sit impedibilis, quoad esse, quoniã necessarium est ipsam esse: tamen impedibilis est secũdum determinationem, quando ipsa uoluntas non exijt in actũ nisi se determinet. & quoniam potest determinare & nõ determinare se ad alteram partem contradictionis, ideo ante actũ productionis est in contingentia, quod non potest esse, ubi est producta. Verùm ista uidentur uerba super=

flua, & nihil ad rem pertinentia: quoniam ista determinatio nihil aliud est, q̃ ipsa uoluntas. Quare si esse uoluntatis non est in potestate uoluntatis, sed sui conditoris, neq; determinatio est in potestate ipsius uoluntatis, sed eiusdem conditoris. Cumq; per concessa actus sequitur potentiam & determinationẽ: totum igitur erit à Deo Quare uelle & nolle totum est à Deo, & non in potestate uoluntatis. Accidit etiam dubitatio, non tamen circa actus humanos, an à Deo cognoscatur, verum etiam vniuersaliter circa unumquodq; quod aliquando non est. Exempli gratia, Deus nunc scit, Socratem esse: corrupto Socrate, non amplius scit Socratem esse: quoniam sic Socrates esset, & non esset. Cum igitur prius sciuit, Socratem esse, & postea nesciuit, ergo mutatio facta est in Deo ex scientia in ignorantiam: & sic in Deo esset mutatio. Quòd si dicatur, factam esse in re, & nõ in Deo, quoniam ex eo quod res est uel nõ est, oratio dicitur uera uel falsa, certè respõsio nulla est: quoniam quando res mutatur,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

atur, remanente eadem opinione & non uariata, opinio ipsa, etsi non essentia & quoad absoluta non uariatur: variatur tamen, quoad respectum: quoniam vbi prius erat uera opinio, postea efficitur falsa. Quare si uariata re, præcisè cognitio Dei remanet integra quoad absoluta & intrinseca: uariabitur tamen de ueritate in falsitatem, uel econtrà: & ita aliquando in Deo erit falsitas quod à Deo remotissimum est. Quare si hoc euitare uolumus, oportet & Deum in opinione uariari: veluti ego, si te sedente credam, te sedere, ubi tu non sedeas, aut habeo præcise eãdem opinionem de sessione tua, quam prius habebam, quando tu sedebas. & sic licet uariatio non sit facta ex parte mei sed tui, tñ opinio mea falsa incipit esse. quod si opinio mea non debet esse falsa de tui sessione, oportet quod muter de opinione una in opinionem alterã: & breuiter aut Deus de necessitate mutabitur, aut in Deo erit falsitas. Horũ quodlibet inconueniens est, ergo Deus mutabilia non potest cognoscere, quod Peri

patetici confitentur. Esset & tertia difficultas, quod intellectus diuinus quo nihil abstractius & remotius à materia est, singularia materialia cognoscere potest, cum intellectui humano, qui est infimus in genere immaterialiũ, non conuenit talia singularia cognoscere, ratione imaterialitatis, ueluti cõmuniter dici solet. Quarta etiam dubitatio in hoc etiam adduci solet: quoniam si intellectus Dei singularia cognoscit, ista sunt infinita. Infinitas autem excluditur à cognitione: quoniam infinitum, qua infinitum, cognosci non potest. Hæ itaq; difficultates circa prouidẽtiam siue scientiam Dei occurrunt.

Caput duodecimum, in quo respondetur ad dubitationes adductas.

PRima harum dubitationum est insolita, neq; unquam de ea aliquid uidi. Quare uidetur mihi admodum difficilis, atq; cum de hac conferrem cũ aliquibus me peritioribus, suasq; opiniones dixissent, mihi minime satis factum

tum est. Quare à relatione horum di-
corum me abstinebo, ne mihi & cæte-
s tędium generem: sed tantum dicam
lud quod ego existimo in hoc quæsi-
o dicendum. quod si alijs non satisfe-
ero, scribant & ipsi suas opiniones, vt
go et alij fructũ in scientia habeamus.
Hoc enim humanum & pium uidetur,
t alter alteri succurrat: & ubi uidet fra-
rem errantem, ipsum reducat in uiam
ectam. Dico itaq;, ut mihi uidetur, ad
rimam dubitationem, quòd Deus a-
tus humanos, antequam fiant, intelli-
git & cognoscit: & ipsos actus cogno-
cit, dum sunt, & etiam postquam facti
unt. Verùm & semper & uno intuitu
os cognoscit, non tamen secundum e
ndem rationem & modum: quoniam
Deus cognoscens hos actus futuros,
qua futuri sunt, veluti ex parte rei deter
minationem non habent, sic etiam ex
parte cognitionis diuinæ non determi
nati sunt: quoniam res cognosci nõ po
test aliter, quàm sit natura eius: aliter e-
nim impossibilia sciri possent. Cum ita
que actus, ut futuri sunt, contingentes

ſint & indeterminati, (nam de his uertitur quæſtio:) ideo Deus ut contingentes & futuros cognoſcit, non plus cognoſcit, niſi quòd poſsint euenire & non euenire. Et ſi unam partem determinatè cognoſceret, non cognoſceret qua contingentes & futuri eſſent. Sunt enim hæ rationes repugnantes. Sic itaq; cum Deus cognoſcat Socratē peccaturum, ut peccaturus eſt, & reſpicit futurum: ſic Deus cognoſcit ipſum poſſe peccare & non peccare, & huic cognitioni qua talis repugnat Deo ſcire determinatam partem contradictionis. Cognoſcit autem & Deus & in ſua æternitate actum peccati, dum actu eſt: ſed hoc non eſt qua ęternitas reſpicit futurum, & actus peccandi eſt in poteſtate peccantis, ſed ut iam eſt in actu, & ſecundum iſtam conſiderationem Deus determinatè ſcit partem contradictionis, quoniam & iam pars contradictionis eſt determinata: & idem ſtatuatur iudicium de præterito. Vnde ſicuti nos futura cōtingentia cognoſcimus indeterminatè, ſed tantum ſcimus poſſe eſſe

& non

ri non esse: sic Deus cognoscens futu-
ra contingentia, tantum scit, quòd pos-
sint esse & non esse, neque plus potest
scire. Amplius, sicut dũ res est, uel post-
quam facta est, possumus esse determi-
nati de parte contradictionis, quoniam
iam in re est determinata: sic & Deus,
ut pars est determinata, & ad actum e-
xiuit, certus est de parte. Verùm inter-
est inter nos & Deum: q̃niam quia nos
mensuramur tempore, & sumus infra
tempus, non scimus determinatam par
tem, nisi actu existente tempore et actu
determinata parte secundum rem. Qua
re si cras Socrates est disputaturus, nul-
lus creatus intellectus nũc certitudina-
liter scire potest de actu disputationis,
sed bene coniecturare ex causis nunc e-
xistentibus uel præcedentibus talem a-
ctum: certitudinaliter autem minime.
Deus autem solus hoc certitudinaliter
nunc scit, non quidem ratione futuri,
quoniam iam dictum est, quod ut sic tã
tum scire potest, quòd contingenter di-
sputabit, sed ratione temporis, in quo e
rit actu disputatio, & erit extra suas cau

sas,

sas, & non amplius in potentia. Nu
autem potest afferre Deus istud iudic
um, quoniam non claudetur à tempo
neque ab æuo, sed tantum est in sua æte
nitate: quæ æternitas continet omne
temporis differẽtiam, & tota est simu
ut dicit Boëtius in 5. de Consolatione
Vnde homo qui est ante disputation
Socratis, & erit in tempore disputatio
nis actualis, & etiam permanebit po
disputationem actualem, aliquando t
tum scit, quòd potest disputare, & no
disputare: aliquando sciet, quòd dispu
tet, aliquando quòd disputabit. Quar
aliquando certus, aliquando dubius e
rit secundum diuersas partes temporis
sed si per possibile uel imaginabile i
se & simul haberet istas tres tempori
differentias, secundum rem haberet &
cognosceret illas tres disputationes.
Verũ hoc in re temporali, non est pos
sibile: quoniam tempus habet partem
extra partem. Quare simul esse nõ pos
sunt, sed quoniam hoc est de natura æ-
ternitatis, quæ simul in se omnes diffe-
rentias temporis cernit, & continet, i-
deo

o simul secundum rem omnia illa co
oscit, secundum tamen diuersas ratio
s sumptas, & consideratas in ipsa æ=
nitate. Vnde cognoscit Deus Socra
m peccaturum contingenter, ut sua ę
nitas respicit futuri rationem. cogno
t uero determinate ipsum peccatu=
m, ut continet illud tempus, in quo a
u peccabit: quoniam totum tempus
ntinetur ab æternitate. Cognoscit e=
am quòd exiuit extra suas causas, pro
uanto cõtinet æternitas illud tempus.
nde quæ sunt separata in tẽpore, sunt
nita in ęternitate. Veruntamen si di=
ersa uerificantur in æternitate, hoc ta=
en est secundum diuersas rationes &
t est respectus ad tempora diuersa. In
odem enim instãti temporis dicimus,
uòd homo cognoscit equum (exem-
li gratia) determinatè & indetermina=
è, sed non secundum idem: quoniam
ognoscens equum, qua animal, inde=
erminatè cognoscit: qua autem animal
innibile, determinatè. quanto magis
oc dici potest in æternitate? quare &
Deus in æternitate scit futurum contin
gentér

genter ac indeterminatè, & in eadem æ
ternitate determinatè. Verùm non secu
dum idem, neque secundum eundem re
spectum ad idem tempus præcise. Si
itaque patet, qualiter Deus cognoscat a
ctus priusquã sunt & dum sunt, & post
quam sunt. Cum igitur, antequam sint
non sint determinati, & determinatio a
ctuum humanorum à nobis sit propri
(quoniam tantum isti actus dicũtur no
stri: cętera uerò dicuntur naturę directi
à Deo, & solùm naturaliter agentis:
quare locum non habet difficultas in i
lis: quoniam Deus horum est causa, &
meritò hæc Deo attribui possunt: quare
& cognosci. Verùm difficultas locum
habet, ubi actus producti sunt & deter
minati, & determinatio est nostra, et nõ
Dei, ut arguebatur. Stat igitur difficul-
tas, quomodo hos Deus cognoscit, cũ
Deus horum non sit causa: & tamen ui-
detur necessarium, & ab omnibus fere
dicitur. Quod si Deus aliquod cogno-
scit extra se, illius est causa, scilicet & a-
ctuum nostrorum & non nostrorum:
sed aliter & aliter. Actus enim & uni-
uersaliter

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

rsaliter ens, quod non subijcitur uo=
ntati nostræ, habet esse à Deo: neque
bet potestatem per se ad duo opposi
sed ut ei datum est à natura, sic opera
r: necq; deducto impedimento potest
ter operari, ut 9. Metaphysicæ dici-
r. Vnde lapis est, quoad esse à generã
proximo & corporibus cœlestibus,
æ intelligentijs subijciuntur. Quare
educta uoluntate, sic quod non con=
rrat ad tales actus, ineuitabiliter fiũt,
nte motu cœli, ut diximus in primo
bro: quia & motus prouenientes ab
sis, ineuitabiliter fiunt. Vnde ut etiam
lia futura sunt, de eis apud Deum est
eterminatio: quoniam tota determi-
atio actuum suorum est à natura, &
on dependet ab ipsis. non enim est in
otestate lapidis, si est sursum, & dimit=
re naturæ suæ, quòd cadat deorsum:
d istud est ineuitabile & necessarium
ante communi cursu. Quare in talib9
t determinata ueritas, ita antequã fa=
a sunt, sicut quando facta sunt: nisi
uod hoc est futurum, illud uerò factũ,
eluti diximus de eclipsi futura: quòd
stante

ſtante communi curſu naturę, ita eſt d
terminatum, quòd erit in tali hora, ſicu
poſtquam eclipſis facta fuerit, erit de
terminatum, quòd fuit in tali hora: ſed
ctus humani, antequam fiant, diſsimil
ter ſe habent. Nullus enim intellectu
creatus, ueluti dictum eſt, poteſt eſſ
certus de hoc: ſed tantum ipſe Deus. n
que ipſe etiam, qua futurum illud eſt
ſed qua continet tempus, in quo illud
erit extra ſuas cauſas. Nulla autem re
hoc continet, niſi Deus ipſe: qui ſolu
in Trinitate menſuratur. Vnde ſi qui
intellectus creatus futura certitudinali
ter cognoſcit, iſta non dependent à uo
luntate, & cognoſcuntur per cauſas pr
ſentes. Vnde certitudo eſt proprie de
præſenti, & eſt quaſi eſſet præſens. Vn
de quod certitudinaliter ſciam, cras So
lem eſſe oriturum, hoc eſt nõ quoniam
ſimul ſum cum die craſtina, ſed quoni
am ſimul ſum cum cauſis, ex quibus
ineuitabiliter (ſtante communi curſu)
ſequetur ortus Solis die craſtina. At
Deus actus noſtros humanos futuros
cognoſcit: quoniam æternitatis ſuę eſt
præſens

præsens tempus, in quo erit actus humanus. Cadit igitur difficultas, cum esse actus humani non habeat esse nisi per actum uoluntatis, cuius actus Deus non est dominus, verùm uoluntas nostra est domina. quomodo igitur Deus talem actum cognoscit, cum ipsius non sit causa, & nihil extra se cognoscit, nisi sit eius causa? ideo, salua veritate, & me subijciendo in hoc & in cæteris Romanæ ecclesiæ, dicam, quòd Deus & talium actuum est causa, & talium actuum quoquo modo non est causa. Quare quod Deus dependet ab altero in hac cognitione, simpliciter tamen non dependet ab alio in hac cognitione. Dico igitur, quòd horum actuum uoluntatis Deus simpliciter est causa. Quare hos Deus simpliciter scit. Nam actus humani uel sunt boni uel mali. Pro nũc omittamus, an aliqui sint indifferentes: quoniam propter hoc propositum non uariatur. Si sunt mali, horum Deus est causa: quoniam omne malum fundatur in bono, et est à bono secundum naturam. Vnde peccatum est à voluntate, & in uolunta

te, quæ uolũtas cum sit à Deo, bona est. Pro quanto igitur peccatum esse nõ potest absque uoluntate, quæ dependet à Deo, & in fieri & in conseruari: subtracta enim manu Dei, nihil est uoluntas. quare ut sic peccatum est à Deo, quantum ad bonum quod requirit peccatũ, peccatum etiã deformitatem habet: cuius causa per se non potest esse Deus, tamen Deus dici potest huius peccati causa permissiua. non enim uoluntas peccaret, nisi Deus permitteret. Vnde si volũtatem de medio subtraheret, non peccaret. Posset etiam mouere volũtatem ad bonum, & remouere à malo: sed hoc nõ esset relinquendo uoluntatem in sua natura, quia Deus, quoad deformitatem potest dici causa deformitatis. Vnde & bonitatis & deformitatis, Deus dicitur causa, licet aliter & aliter: quoniam bonitatis per se, deformitatis quasi per accidens, quia Deus ipsam deformitatem potest cognoscere, & positiuum in deformitate, cum horum utrorumque sit causa, & nihil aliud à Deo taliter peccati est causa: tamen ultra hanc causalita-

tem

tem Dei concurrit causalitas uolunta-
tis, immediatè effectiua deformitatis et
per se. Quę tamē, etsi dependeat à Deo
secūdum modos prædictos, quoniam
omnis deformitas ab aliquo nō defor-
mi dependeat, & non exit deformitas,
nisi permittēte Deo: tamen quoniam
permissio non est sufficiens causa effe-
ctus, ut manifestum est. Non enim si
permissio, te percutere me, non erit per
cussio, nisi tu moueas & pcutias: quia
nisi uolūtas peccet, non erit peccatum,
quāquam Deus permittat te peccare:
quia hoc est ipsius uoluntatis, & Deus
non potest cognoscere te peccare, nisi
tu pecces: & prius secundum naturam
est te peccare, quam Deus cognoscat
te peccare: & Deus secundum hoc dici
tur dependere in hac cognitione à tuo
peccato, non quidem simpliciter & ab-
solute, sed secundum quid. Non enim
simpliciter: quoniā totus iste ordo est
datus à Deo, et ista depēdentia non est,
nisi ex fine & ex suppositione: quæ, ut
manifestum est, non est dependentia
simpliciter, ueluti dicimus, tibi necessa-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

riam esse nauim, non simpliciter: sed si nauigaturus es, neq; ista dependentia tollitur à Deo, neque arguit in Deo imperfectionem: quoniam non est simpliciter necessaria, sed est secundum suam voluntatem & suam dispositionem. Si enim Deus vult te saluare, indiget te, non quidē simpliciter: sic em̄ es imperfectus: sed pro hoc fine, quoniam saluare te non potest, nisi ipse sis. vnde & si fecit te sine te, non saluabit te sine te: imò ne dum non saluabit, imò nec poterit saluare. Secundum hūc intellectum, videlicet q̄d oportet te esse, quia si Deus vult humanam uolūtatem esse liberam, de necessitate oportet aliquam sibi dare actionem, cuius ipse Deus secūdum aliquem modū non sit causa, quāuis simpliciter & nullo modo esse possit, quòd illius actiōis Deus non sit causa. Et pariter per omnia dicendum est in actu bono siue in uirtute: vno excepto, quòd si uoluntas ipsa sit effectiua mali & boni: neq;, ut existimo, in hac actione Deus est mouens tāquam principale, & uoluntas tanquam instrumentum.

num. Veluti Carpentator se habet ad securim, dum mouet eam: quoniam ut argumentum est, actio esset Dei. Quare meritum & demeritum aut nullũ esset: aut si esset, attribueretur Deo, imò tota actio uoluntatis est nostra, quantũ ad actum. Quare nos meremur & demeremur. Vnde sicuti graue mouet se deorsum, motus grauis non est à cœlo secundum actum: quoniam si esset à cœlo, oporteret quòd cum sit mouens extrinsecum, cœlum expelleret lapidem deorsum. Quare & totũ intermedium inter cœlum & lapidẽ deorsum expelleretur: & cum non detur uacuum, oporteret quòd cœlũ descenderet, quod fatuum est dicere: sed lapis immediatè & effectiue mouet se deorsum, neq; lapis mouetur à cœlo. Subtracta enim actione cœli, lapis non moueretur deorsum, imò neq; esset. Sic dico, quod uoluntas in uolitione & nolitione mouet se, & non mouetur à Deo: quoniam dedit ei, ut moueat se, quia in ea consistit meritum & demeritum. Quòd si dicatur, moueri à Deo hoc est, quoniam uo

luntatē Deus conseruat, nec sine Deo eam conseruante posset habere opus aliquod: quoniam nec esset, totumque positiuum, quod est in actu uoluntatis, à Deo fouetur & conseruatur. Redeundo ergo, vnde discessimus, dico per omnia esse similiter, quoad hoc in actu uirtutis & uitij: quoniam uterque actus immediate fit à uoluntate: & ut sic Deus uoluntatem non mouet, licet conseruet in esse. Verum cum in uitio sit defectus, Deus non conseruat defectū, quoniam defectus est priuatio, quæ non exigit Deum conseruantem: sed habet tantummodo causam deficientem. Neque Deus est causa finalis defect9: quoniam defectus nō ordinatur in Deum: nec etiam Deus est causa exemplaris defectus, quia ob istas rationes, Deus non est causa peccati. Verum Deus est causa actus uirtuosi: quoniam est finis eius & exemplar, & conseruat actum uirtuosum. Quod, ut dictum est, dici non potest de uitioso actu, saltem quātum ad defectum, sed in utrisque actibus Deus uoluntatem conseruat, & omne positi-

positiuum, quod in actibus inuenitur: quoniam omne positiuũ per se à Deo conseruatur. Quare concludentes dicimus, quòd quo modo utriusque actus Deus non est causa, & simpliciter Deus est causa. Et hęc sufficit, ut Deus utrunque actum cognoscat. Si enim non simpliciter Deus esset causa: ad modum tamen à nobis expressum, Deus cognoscere non posset actum ipsum: neque quod Deus supponat actum uolũtatis, si certitudinaliter eã Deus debet cognoscere, non derogat perfectioni suæ infinitę & omnipotentiæ: ueluti non derogat suæ potentiæ & perfectioni, si supponit Socratem esse, si eum debet saluare, & quod egerit Socrates actus meritorios, si ei debet dare gloriam, secundum quod ordinauit. Istæ enim suppositiones non sunt simpliciter, sed tantum cõditionaliter, quæ non derogant maiestati diuinę. Sed fortassis adhuc dicitur, quòd reuera difficultas non euacuatur secundum ista dicta: quoniam Deus antequam actus uoluntatis producatur, certitudinaliter cognoscit actũ, quoniã

actus, ut sic habet rationem contingentis, cui repugnat actus certitudinis, & determinationis: producto autem actu Deus est certus de parte contradictionis. Sed nihil est ĩ Deo actu producto, quod nõ sit etiam ante productionem eiusdem actus. In eodem ergo si prius non fuit determinatus, neq; post actum erit determinatus: uel si post actum, uel in actu est determinatus, ergo et ante actum, quod & firmatur: quoniam si Deus debet esse certus de actu peccati, oportet quod peccatum sit reductum ad actum, ut concessum est. Vel igitur aliquid dedit Deus ipsi peccanti, in actu peccati, q̃d antè non dedit: uel aliquid ex tali actu generatur in mente Dei, q̃d antè non erat, Nam alio modo non uidetur posse intelligi, cur Deus tunc certus sit, & prius certus non erat. Verùm nullum dari potest. Assumptum probatur: quoniã si aliquid daret quod antè non dedit, nõ uidetur esse aliud, quàm determinatio actus. Sed per concessa hoc uolũtas habet ex se, ergo Deus nõ dat aliud. Verũ neq; fingi potest, quòd

aliquod

quod, scilicet in Deo generetur: quo
am sic mutaretur, quod ratio non ad-
ittit. Secundò ad idem, ista cognitio,
ua Deus est certus de actu peccati uel
rtutis, aut est cognitio factiua, aut spe
latiua: ergo actus est iam causa huius
gnitionis. In cognitione namq; spe-
latiua obiectum est causa scientiæ fa-
iuæ: & sic actus generat scientiam in
eo, q̊d est ridiculum dicere: ergo non
idetur esse bene dictum, quod fuit di-
um. Ad hęc respondetur, & ad primũ
icitur, quòd si Deus non potest facere
npossibilia, & quæ repugnãtiam clau
unt, non est ascribendum impotentiæ
el defectui diuino : sed sic dicere, est
ultum. Impossibilia enim non conti-
entur sub obiecto diuinæ potentiæ.
Quare cum dicitur, cur Deus ante a-
tum nõ est determinatę partis, & post
ctum est? dicitur, quòd hoc est: quoni-
m ratio formalis contingentis ipsius,
& ut est in suis causis, & ut est ipsum cõ
ingens, est ut sit indeterminatũ, & De-
s non potest contra rationem forma-
em rei: ueluti non posset facere homi-

nem esse irrationalem. Quare neq; in determinatum determinatum. Ratio aũt indeterminationis contingẽtis est quòd sit in actu, uel fuerit in actu: quia vt est in suis causis, indeterminatè cognoscitur: & ut est in actu, determinate cognoscit. Quod ergo dicitur, quid plus est in Deo, dum determinatè cognoscit, quã quando indeterminatè cognoscit: dicitur, quòd nihil est ex parte Dei, sed benè ex parte rei, quæ ex hoc quod determinata est, terminat certitudinem scientiæ Dei. Nam talis certitudo rationẽ importat, quæ potest alicui aduenire: nulla mutatiõe facta in eo cui aduenit, vt dicitur 5. Physicorum. Existentia ergo actus, & potentia eiusdem actus existentis nihil ponunt in essentia diuina, sed sunt conditiones cognitionis scientiæ diuinæ, quæ certitudinem & incertitudinem terminat. Quod si dicitur quomodo igitur illum terminum Deus potest cognoscere, si illius non est causa? Patet iam, quòd simpliciter Deus est causa, & quoquo modo non est causa. Quare & illud potest à Deo cognosci.

ɔſci. Prioritas autem & poſteriori-
mnon eſt intelligenda ſecundum tem
s, ſed ſecũdum inſtantiam æternita-
Vnde & ad ſecundum ſiue ad confir
tionem cum dicebamus in inſtanti
oductionis, imò & in tota menſura eſ
producti, Deus eſt certus, ante illud
ſtans non erat certus: aut igitur pro
n mẽſura certitudinis aliq̃d dat, quod
tè non dedit: aut aliquid recipit. Sed
llum horum poteſt dari, ut præoſten
m eſt, igitur dictum non poteſt ſtare.
uic dicitur, quòd quamuis concedi
bſit, quòd Deus aliquid det: quoni-
n conſeruat tunc, & prius non conſer
ebat: tñ iſta non eſt cauſa certitudinis,
uoniã cõſeruatio naturæ ſubſequitur
ſe: eſſe aũt illius act9 eſt à volũtate, &
ò imediatè à Deo, ſicuti dictũ eſt: quia
uiſio illa fuit inſufficiẽs. Neq; ideo p
o inſtãti certificat: quoniam aliq̃d de
ouo det, neq; quia aliq̃d de nouo reci
iat: ſed q̃niam pro illo inſtanti eſt ter-
inatio certitudinis, ubi prius nõ erat,
eluti eſt & in cæteris relationibus.
Socrates enim, nunc poteſt fieri ſimi-
lis Pla-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

lis Platoni vbi prius non erat ei simili neque aliquid dando Platoni, neque aliquid recipiendo: sed quoniam solum nunc est terminatio relationis, ubi prius non erat. Et si dicatur, quanquam ita sit, ut dicitur: tamen relatio nõ potest terminari, nisi aliquod de nouo fiat.

Quare cum ista relatio in Deo terminari non possit, nisi ex aliqua factione, oportet igitur ibi esse nouam factionẽ: aut igitur Deus illius erit causa, aut nõ. Si primum: non igitur actus uoluntatis est nostri, sed Dei. Si non est Deus causa: non poterit ergo à Deo intelligi, quod intendebatur. Sed iam multoties dictum est, quòd Deus illius actus simpliciter est causa, & secundum quid nõ est causa: quia qua Deus est causa simpliciter huius actus, iste actus à Deo cognoscitur: qua uerò secundum quid, Deus non est huius actus causa, non cognoscitur determinatè à Deo, sed tãtum sub conditione, ut est actus ille extra suas causas: ueluti neq; cognoscitur, vt indeterminatus, nisi quatenus actus ille est in potentia. Vnde actus humani

absolu-

absolute à Deo cognoscuntur: quoniam Deus absolute eorum est causa, ueluti dictum est, Sed quoniam aliquando sunt determinati, & aliquando indeterminati: ideo altera & altera ratio exiguntur. Nam qua in potentia sunt, cognoscuntur ut indeterminati: quoniam qua in potentia sunt, & indeterminati sunt: & ut habet ad esse res, se habet ad cognosci: qua autem actu sunt, determinatè cognoscuntur: quoniam & qua actu sunt, determinati sunt. Cumq; Deus contra rationem rei non operetur, quoniam non faciat hominem sine anima, quoniam de intrinseca hominis ratione est anima; ideo non certificatur de actu, nisi quatenus actus est extra suas causas: quoniam in materia contingenti non potest prius esse rei dermina tio, quàm actus sit. Nam quandiu potẽtia est, extrinseca ratione indeterminatus est. Secus autem in rebus ineuitabilibus est. Nam antequam Sol oriatur, determinati sumus de ortu Solis: quoniam secundum cõmunem opinionem & cõmunem cursum est in materia necessa

cessaria : neq; Deus secundum omne modum potest esse causa actus uoluntatis, si uult act9 esse nostros & libero quoniam aliter dicere est sermo inint ligibilis. Considerãdo igitur natura contingentis, & unde habet indeterminationem & determinatiõem, & quo actus sint liberi & nostri : & aliter uide re meo dici non potest. Vnde & ad secundum, cum dicebatur, siue quęrebatur, an talis sciẽtia esset practica uel speculatiua: dicitur, quòd partim speculatiua, partim practica siue factiua : simpliciter tamen factiua est. Secundum verò quid est speculatiua: quoniam secundũ quid, habet esse ab obiecto, non quidem quòd actus effectiue generet scientiam : quoniam nihil potest agere in Deum : sed quoniam terminat certitudinem, ueluti dictum est. non enim est scientia certa, nisi ut actus existit, uel est extra suas causas. Simpliciter tamen hęc, scientia est factiua: quoniam actus est à Deo, & effectiuè dependet à Deo: quandoquidem Deus est causa uoluntatis, à qua fit actus: & positiuum quòd est in

est in actu, cōseruatur à Deo, & in Deo ordinatur.

Veluti unumquodque ens taliter à Deo depēdet, imò quoquo modo peccatum, quantum ad deformitatem, dicitur esse à Deo, nō quòd Deus faciat defectum, sed permittit defectum. Positiuum autem non tantum permittit, verum conseruat & fouet, & in ipsum Deum ordinatur, quanquam immediatè fiat à uoluntate, quę quidē mouet, non quod à Deo moueatur, veluti securis à Carpentatore, sed veluti uirtus derelicta in semine à patre: & graue, quando mouetur deorsum, dicitur à cœlo moueri, quanquam ex toto non currat similitudo: quoniam magis positiuum dependet à Deo, quàm graue à cœlo in modo suo, vt manifestum est.

Et cum dicitur, quòd scientia speculatiua effectiué fit ab obiecto, quanquā ista vniuersaliter nō sit uera, quoniam de relationib. & secundis intentionibus appareat nō uerificari: dicitur tamen pro nunc, quòd supposito, quòd illud esset verum in nobis, non tamen in Deo:

in Deo: quoniam ut aliqui, & uiri doctissimi tenent, quanquam Deus de vnoquoque ab eo facto habeat sciētiam practicam: prius tamen speculatiuam: De quibus manifestum est, quod talis scientia non est facta ab obiecto. Quare si de his quæ à Deo fiunt, potest habere scientiam speculatiuam, quare & non de ijs, quæ à uoluntate fiunt? Vnde, ut ego existimo, non est de ratione speculatiui, quòd scientia fiat ab obiecto, sed quòd non ordinetur talis scientia in opus. Vnde, pro quanto Deus cognoscit hominem non ut factibilem ab ipso, consideratio hæc dicitur speculatiua: ut uerò ordinat in opus, dicitur esse practica. Nam intellectus extensione fit practicus, ut dicitur 3. de Anima. Quare omne practicū descendit à speculatiuo: & consequenter est eo posterius. Verum & adhuc hoc non uidetur satisfacere: quoniam in omni uera cognitione debet esse adæquatio inter cognoscens & cognitum: quoniam ueritas consistit in adæquatione, & debet esse assimilatio inter cognoscens & cognitum:

gnitum: quoniam ueritas consistit in adæquatione, & debet esse assimilatio inter cognoscens & cognitum. Quando igitur Deus itelligit, siue scit actum humanum inter Deum & actū humanum, cadit similatio: aut igitur Deus similatur actui, quòd nō uidetur esse verum: quia magis creatura assimilatur creatori, & effectus causæ, quàm creator creaturæ, & causa effectui: si uerò actus assimilatur Deo, Deus videtur esse causa huius act9, & non uoluntas humana. Quare actus non est uoluntatis, sed Dei: quod intenditur. Quòd actus sit à Deo, & non à uoluntate, si assimilatur ei, patet: quoniam erit effectus ipsius Dei. Nam effectus assimilatur causæ, et non causa effectui. Non enim imagini Mercurij debet assimilari Mercurius, sed econtrà: neq; imago est causa Mercurij, sed Mercurius est causa imaginis. Quare si actus assimilatur Deo, actus est Dei, & non uoluntatis. Sed ad hoc dicitur, quòd uel in actu est deformitas, uel non. Si non est deformitas, sic assimilatur Deo. Verùm Deus

totaliter non eſt cauſa effectiua huiu
actus, tãquam inſtrumentum, & Deu
tanquam principale, loquendo de in
ſtrumento, ut ſupra diximus: & ultra
hoc, q̃d Deus eſt cauſa effectiua princi
palis, & finalis, & exemplaris. Quare d
co actum aſsimilari Deo, & non Deum
actui: quoniam in triplici genere cauſa
Deus eſt cauſa. Neq; ꝓpter hoc exclu
ditur, quin actus ſit uoluntatis, uelut in
ſtrumenti: ſi uerò actus habet in ſe de
formitatem, dico, quod quantum ad de
formitatem, non aſsimilatur Deo: quo
niã nullo modo illius deformitatis De
us eſt cauſa, niſi permiſsiua, & per acci
dens: cui cauſæ non debet effectus aſsi
milari, ut ſatis notum eſt. Cognoſcit ta
men Deus defectum illum, quanquam
non ſit ſimilitudo aliqua inter Deum
& defectum: quoniam priuatiua nõ co
gnoſcũtur per ſimilitudinẽ inter ipſam
priuationem, & cognoſcentem: quoni
am impoſsibile eſt inter talia eſſe diſsi
militudinem. Sed priuationes cogno
ſcuntur per habitus oppoſitos: quoni
am rectus eſt iudex ſui & obliqui. Hæc
quidem

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

quidem dicuntur sequẽdo opinionem veram religionis Christianæ. Existimo tamen Aristotelem nõ sensisse priuationes à Deo cognosci: quoniam existimauit ista cognosci ab intellectu existente in potentia. quod dici non potest secundum Aristotelem de obliquo intellectu in actu: quanto minus de Deo dici potest: sed Lex est fortior Philosoph. humana, cum sit à Deo. Verum quoniam & in eadem dubitatione satis apparenter argumentabatur, quòd totus actꝰ uoluntatis siue rectꝰ siue obliquus esset à Deo, & nullo modo ipsius uolũtatis: tum quoniam Deus est causa adæquata uoluntatis, ut supponitur, & uoluntas est causa adequata actus. Quare uidetur inferri, quòd Deus est causa adæquata actus sũ quoniam si Deus non esset causa adæquata actus uolitionis, hoc esset, quoniam determinatio uolũtatis non est à Deo, sed ab ipsa uoluntate. Sed ista determinatio nihil aliud uidetur esse quã ipsa uoluntas, cuius Deus conceditur esse causa: ergo Deus est causa uolitionis. Ideo propter hoc dicẽ

dũ in agente uoluntario argumentum non tenere. Non enim, ſi Deus eſt cauſa uoluntatis, & voluntas cauſa actus, ſequitur, quòd Deus ſit cauſa actus: ſic enim Deus eſſet cauſa peccati, & hoc totum prouenit, quoniam uoluntas eſt cauſa adæquata duorum oppoſitorum quod non eſt in rebus naturalibus. Vnde ſi in rebus naturalibus poſita cauſa adęquata ponitur effectus, non tamen in voluntarijs. Vnde actus attribuitur volũtati, & non Deo, niſi tanquã cauſa vniuerſalis, veluti dictum eſt. Ad ſecundam etiam, cum dicitur, quod determinatio nihil aliud eſt, quàm ipſa uoluntas: quare ſi Deus eſt cauſa uoluntatis, eſt & cauſa determinationis, & conſequenter actus ipſius, dicitur, quòd poteſtas determinatiua eſt idem quod volũtas: ſed actu determinatio nihil aliud eſt, quàm actus ipſe. Vnde cum dicitur, voluntatem ſe determinare, nihil aliud eſt, quâm volũtatem producere actum determinatum, non aliquod aliud ab ipſa voluntate uel ab actu. Quare cum dicitur, Deum non determinare actum volun-

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

voluntatis, nihil aliud intelligitur, nisi Deum non producere actum voluntatis, sed voluntatem ipsam producere actum. Quare obiectio non procedit. Quantum autem ad secundam dubitationem, in qua intendebatur probare, quòd Deus nõ cognoscit actus humanos, quoniam quandoq; sunt & quandoq; non sunt: quoniam si Deus certitudinaliter sciret, aut in Deo esset falsitas, aut mutaretur de vna opinione in alteram. Huic dicitur, quòd neutrum sequitur. Si enim Socrates, vbi Plato sedet, credat Platonem sedere, & vbi Plato postea surgat, Socrates videret Platonem surgere, vtiq; in Socrate non esset falsa opinio. Quum autem Deus uideat tempus, in quo res est, & ĩ quo res nõ est, in Dei uisione falsitas cadere nõ potest: quoniam non variatur res, quin eius variatio à Deo videatur. Verum cum infertur, sicut Socrates, vbi videt Platonem sedere, & postea non sedere, licet non decipiatur, cadit tamen & perit credulitas, quòd Plato sedeat, quam prius habebat. Vnde in Socrate desinit

assensus affirmatiuus, & incipit esse dissensus. Quare etsi in Deo nunquam sit falsitas, veluti & in casu dato, nec est in Socrate: erit tamen alia credulitas, & peribit prior: veluti in Socrate etiam manifestum est. Huic dicitur negando similitudinem: quoniã Socrates subijcitur tempori, & simul non est in præsenti & futuro vel præterito. Vnde aliter se habet in præsenti, & aliter in futuro. Ast Deo sua æternitate omnia tempora sunt ęqualiter pręsentia. Vnde cognoscit præteritum, veluti & præsens, vt dicit Augustin. 6. de Ciuitate Dei, capite 12. In Socrate enim illud contingit, scilicet quòd credulitatem variat: quoniam & tempus, in quo est, & variatur Ast in Deo nõ variatur opinio: quoniam æternitas est tota simul. Dico igitur, quòd in æternitate realiter nihil est prius vel posterius, sed tantum secundum nostrum modum intelligẽdi: quare realiter nunc ita uidet, & præsentialiter quæ fuerunt, sicut ea quæ sunt. Vnde deceptio est: quoniam ita iudicamus de Deo, veluti & de nobis. Vnde quo-
niam

niam in nobis est succesſio, credimus & eam esse in Deo. Existimo tamen, quod Aristoteles negaret, quanquam in Libro de Bona fortuna verſus finem videatur dicere, omnia & futura & præterita esse sibi præsentia. Verum hæc dicta nostra magnam apparentiam falsitatis vidētur continere: quoniam si pręsentia, præterita & futura eodem modo se habent in ęternitate, tunc simul erunt uera duo cōtradictoria. Nam cum nunc Socrates sedeat, præsentialiter uidet ipsum sedere. Cūq; aliquando non sedeat, videt & ipsum non sedere. Cūq; cognitio ista est intuitiua, simul uidet sedere & non sedere: & multa alia consimilia possent adduci aduersus hanc opinionem, quæ ad alium locum dimittimus. Consimiliter an Aristoteles hoc tenuerit, & maxime propter locum adductum de Bona fortuna. Sed pro nūc omittamus tantam difficultatem. Credo tamen, quòd secundum religionem Christianam sic sit dicēdum. Quantum verò sit de 3. dubitatiōe, videlicet quòd intellectus humanus non cognoscit sin

gularia, ratione suæ imaterialitatis, sunt diuersæ & contrariæ opiniones. Quidam tenent, intellectum humanum primo cognoscere singularia: & sic ratio perit, quantũ sit ratione illius fundamẽti, licet fortassis per aliam causam neget intellectum diuinum cognoscere singularia, vtpote ratione variabilitatis vel diuinitatis, vel propter aliquam aliam causam. Alij autem negant intellectum humanum cognoscere singularia, non propter immaterialitatem, quoniam sic Deus ea non cognosceret: sed adducũt alias causas. Quare & secundum istos ratio non procedit: quoniam secũdum istos ratio assumit falsum, licet aliud sit hoc falsum assumptum, quã illud quod dicebat prima opinio. Prima enim volebat rationem peccare: quoniam accipiebat intellectum nostrum non intelligere singularia: hæc verò hoc concedit, sed negat immaterialitatem esse causam huius accidentis. Quare secundum utrasque opiniones ratio non cõuincit, quãquam alias assignent causas. Verũ quoniam de his abunde dicitur ab autorib.

neq;

neq; existimo demõstrationem in hoc adducere posse, vnusquisq; eligat illam partem, quæ sibi videtur probabilior. Consimiliter dicitur ad quartam, scilic. quòd Deus non potest cognoscere singularia, quoniam sunt infinita, & infinitum cognosci non potest, dicendum, vt dicunt communiter autores: Infinitum cognosci non potest per partẽ post partem, sed vno intuitu potest cognosci. verùm de hoc ab autoribus videamus. Puto tamen Aristotelem ista nullo modo concessisse, sed ueluti dictum est, Deus omnia cognoscit secũdum speciem specialissimam, quæ perfectam facit cognitionem. Quòd si aliquę autoritates videantur sonare, Deum omnia cognoscere, intelligitur secundum istum modum. Quare illud adductum de bona fortuna, sic est interpretandum, scilicet intuitu & cognitione vniuersali, & non particulari. Vnde nullum harum rationum apud Aristotelem facit dubitationem. Verum sapientia diuina vincit & conculcat humanam.

Caput tertiumdecimum, in quo aduersus has responsiones mouentur aliquæ dubitationes.

RVrsum & circa ea quæ dicta sun
occurrunt & multæ dubitatione
quas existimaui non bonum esse eas
mittere. Prima itaq; dubitatio est, quo
niā dictum est, Deum cognoscere fut
ra contingentia, vt indeterminata, si c
gnoscit qua futura sunt: si verò qua pr
sentialia sint & extra potentiam, dete
minatè cognoscit. Ex isto seqtur, quò
aliter cognoscit futura, quàm præsen
tia: hoc autem apertè repugnat Augu
stino. Capitulo namq; 12.10. libri de C
uitate Dei sic scribit: Deus temporal
mouens, temporaliter non mouetu
nec aliter nouit facienda quàm fact
nec aliter inuocantes exaudit, quàm i
uocaturos videt. Præterea si Deus c
futuro contingenti non plus scit, ni
quoniam erit vel nō erit, vel quonia
poterit esse vel non esse, non maiore
Deus de hoc habebit certitudinem,
quicunq; homo admodum vilis & p
rum s

am sciens. Quare Dei prouidentia e-
it similis vaticinio Thyresiæ, in quo di
ebatur: Quicquid dicam, aut erit aut
non erit. Et hæc videtur esse ratio Boë-
ij aduersus istam opinionem in Prosa
ertia 5 libri de Consolatione. Idem vi-
detur, esse magna blasphemia dicere,
Deum de aliquo habere cognitionem
indeterminatam: quoniam indetermi-
natum dicit impotentiam & imperfe-
ctionem. Quia si Deus habet cognitio
nem indeterminatam, cognitio Dei est
imperfecta & impotens, q̃d absurdum
est. Præterea cum Deus futuri contin-
gentis per concessa habet indetermina
tam cognitionem, habebit etiam deter
minatum: quoniam & nos aliquando
habemus. Verum hoc intelligi non po
test absq; Dei mutatione: Deus igitur
mutabitur, quod est impossibile, & ri-
diculum. Amplius, quoniam vt dicit
Boetius in eodem quinto libro de Cō-
solatione, non est necessarium, cogno-
scens sequi naturam rei cognitæ: & vt
per multas rationes ibidem contendit
ostendere. Quanquam igitur contin-

gens

gens futurum in sua natura sit indeter-
minatum: non oportet tamen, quòd a-
pud cognoscẽtem sit indeterminatum:
quia fallax assumptum est fundamen-
tum. Dictum est etiam, quòd actus vo-
luntatis non sunt à Deo determinant
ipsam voluntatẽ, sed uoluntas se ipsam
determinat, neq; Deus habet cognitio
nem certam de actu uoluntatis, nisi u
est extra suas causas. Sed in his multi
plex uidetur esse error. Primo quidem
quoniam si uoluntas determinat se ad
actum, & non Deus: tunc aliquis eri
effectus, cuius causa non est Deus: &
sic nõ omne mouẽs reducit in primum
mouens, quod est post ipsum: quod ad-
uersat̃ nedũ Philosophis, sed & Theo-
logis. Aliud etiam dictum stare non po
test, scilicet quòd Deus non est determi
natus de actu humano, nisi ubi actꝰ hu
manus sit extra suas causas: qnoniam
sic Deus certitudinaliter non cognosce
ret Antichristum futurum, & determi-
natè: quoniam nondum est extra suas
causas. & ita Deus nunc non uidet, an
Antichristus futurus sit: nec erit certus

plus, q̃

lus, ꝙ ego uideam: quod est aperta he
sis. Amplius, quoniam cognitio Dei
est æterna, esse Antichristi est tempora=
le: igitur æternum dependet à tempora
li: & ulterius sequitur cognitiõem Dei
dependere ab aliquo, quod est extra se.
Quare & Deus ab illo depẽdebit: quo=
niam scientia & esse Dei, sunt omnino
idem. Et hoc argumento idem Boethi=
us utitur in eodem loco citato. Dictum
est etiam per nos, prouidentiam Dei es
se causam rerum, unde scire siue proce-
dere Dei, est res præuisas producere.

¶ Verum huic uidetur aduersari, quod
dicitur à Boethio in Prosa quinta 4. li=
bri de Consolatione. Videtur enim di-
cere, quod sicut videns aliquem moue
ri ad aliquem locum, certus est de hac
itione: nihil tamen facit, neq; patitur ab
ipso eunte. Ita Deus est certus de futu=
ris, quanquam non faciat illa futura.

Cui sententiæ & Alexander consentit
in libro de Fato, capite 16. sic enim scri=
bit. Aliud namq; est prænoscere, aliud
facere. Vltimo dubitatur, quoniam di-
ctum est, quòd act9 siue bonus siue ma
lus pro-

lus procedat à uoluntate, illius uoluntas est causa. Hoc dictum etsi de actu malo & deformi uideatur esse uerum non tamen de actu studioso & bono uidetur posse sustineri. Nam Oseæ prophetæ 13. capit. dicitur ex persona Dei: Perditio tua Israel ex te est tantummodo, ex me auxilium tuum. Quare ferè omnia determinata ruunt.

Caput quartumdecimum & ultimum, in quo respondetur ad dictas dubitationes.

AD primam igitur harum dubitationum dicitur, quòd uerbum illud Augustini intelligendum est, quantum ad potentiam & actum: quoniam eadem potentia eodem actu cognoscit contingentia & necessaria: non tamen quantum ad eandem rationem cognoscendi. Si enim eadem esset ratio necessarij & contingentis, tũc idem esset necessarium & contingens. Vnde cognitio Dei de futuris & pręsentibus, re est vna, & eadem cognitio: ratione tamen

sunt di-

unt diuersa, ut intellectio & uolitio sũt
na & eadem res: alia tamẽ est ratio in-
lligendi, & alia uolendi. Quare & ma
intelligit, & tamen mala non uult.
d secundam, cum dicebatur, quòd si
Deus de contingenti, qua contingens
t, non plus scit, nisi quod potest esse,
non determinatè cognoscit, quod e-
t: tamen sciet Deus, quantum homo.
d hoc dicitur, quod si Deus non co-
noscit numerum determinatũ infini-
, veluti etiam non cognoscit homo,
on sequitur Deum esse ignorantem,
cognitionem hominis simpliciter æ-
quari cognitione Dei, licet quantum
d aliquid æquentur. Deus enim non
otest scire, quod impossibile est sciri:
neq; etiam homo. Quare in hoc non
est differẽtia, verùm omnia scibilia De-
us scit: quę tamen à nulla creatura pura
sciri possunt: quia cognitio creatoris &
creaturę non adęquantur.

Cumq; dicitur, uaticinium Thyresię
erit simile uaticinio Dei, ad hoc dicitur,
minimè illud sequi, & si Deus contingẽ-
tia, qua contingentia sunt, scit ipsa esse
incerta:

incerta: qua tamẽ sunt extra suas causas in æternitate sua cognoscit cognition certa: quæ sola Deo debet & nulli creaturę. Dico etiam qua futura sunt, et Deus cognoscit esse incerta, ueluti & intellectus creatus: ut sic tamen Deus magis propinquat certitudini, quã intellectus creatus: ueluti & si prudentissimus de euentu futuro non certum potest afferre iudicium: tamen iudicium suum magis appropinquat certitudini, quàm iudicium imprudentis uel minus prudentis.

Ad tertiam cum dicitur, quòd si Deus de contingenti habet cognitionem indeterminatam: tunc eius cognitio esset in potentia & imperfecta, quod blasphemia uidetur esse. Ad hoc dicitur, quòd indeterminatio potest cadere supra obiectum: & sic propositio est uera, & sensus est, quòd Deus cognoscit ipsum contingens esse determinatũ. Quod si Deus aliter cognosceret, imperfectè cognosceret, imò false. Potest & indeterminatio cadere supra cognitionem, sic quòd sensus sit, Deus indeterminatam cognitionem habet de contingenti. Et

hoc

hoc falsum est: imò Deus exactißimam & perfectißimam cognitionem habet de contingente: quoniam cognoscendo quicquid est contingentis, & quod natura sua est indeterminata, determinatißimè & perfectißimè cognoscit ipsum, ueluti & consueuimus dicere, quòd sciens fortunam esse causam indeterminatam determinatißimè cognoscit fortunam. Dicoq́; quòd non proprie dicitur de Deo, quòd de cōtingēti futuro, qua contingens est, dubitet de determinata parte: quoniam dubitatio est motus titubationis, qui remotißimus est à Deo imò præposita illa parte contradictionis firmus est in ea, scilicet quòd poßibilis est, & non determinata: sed dubitatio uidetur significare, quòd credat vnā partem esse determinatè ueram, & nesciat tamen quæ sit illa. Si tamen sumatur dubitare negatiuè, id est, non scire determinationem, sic concedēdum est. Sed hoc non est proprie accipere uerū: uerūtamen abutimur, & sumūtur quandoq́; ut synonima: vnde nihil, quod imperfectionem claudat, potest de Deo af-

 firmari.

firmari. Ad quartam dicitur, quòd ibi assumitur falsum. non enim Deus quãdoque cognoscit futurum esse indeterminatum, et quandoque determinatum, si synonima refertur ad cognitionẽ: quoniam simul & semel cognoscit ipsum determinatum & indeterminatũ, verum non secundum eandem rationem: quoniam qua contingens scit ipsum esse indeterminatum, et qua est extra suas causas, scit ipsum esse determinatum. Veluti cognoscẽs hominẽ esse animal rationale, scit ipsum esse determinatũ & indeterminatum: qua animal est, indeterminatum est, qua rationale, determinatum. Et quãquam tempus sit diuersum in quo contingens est indeterminatum à tempore, in quo illud est determinatum, quoniam est continuum tempus, in quo de necessitate partes sunt incõpossibiles: tamen apud æternitatem, quæ supra tempus est, nõ est successio: quia simul omnia uerificantur, sed pro eadem mensura temporali. Vnde si Deus æternitate non mensuraretur, non sibi simul repræsentaretur determinatũ & inde-

indeterminatum: neq; simul uideret
determinationem & indeterminatio-
nem. Quare in alijs à Deo hoc fieri nõ
potest: quoniam eorum mensura non
est æternitas, sed æuum vel tempus. Sic
itaq; Deus, quoniam uidet ipsum con-
tingens esse determinatum, videt & es-
se indeterminatum: quoniam utrumq;
tempus est præsens ęternitati: vnde nul
la cadit in Deo mutatio. Quicquid enĩ
uidet, æternaliter uidet: quanquam se-
cundum nostrum modum intelligendi
concedi potest in Deo & in suis opera
tionibus esse prioritatem & posteriori-
tatem: sicut dicimus, Deum prius intel
ligere quàm uelle, & pro aliquo signo,
pro quo non est uelle. Sed hoc arguit
nouitatem ex parte modi nostri intelli-
gendi: non autem ex parte rei. Ad quin
tũ autem cum dicitur, ex Boethij auto
ritate, quòd cognoscens non sequitur
naturam cogniti, quia si cognitum est
indeterminatum, nõ oportet cognitio-
nem esse indeterminatam. Huic dicitur
ut suprà dictum est, si determinatio se
tenet ex parte cognitionis, sic uerũ est,

quod dicitur: sed nihil contra nos. Vn
de de obiecto ex natura sua indetermi
nato, cognoscendo ipsum esse indeter
minatum, determinatissimè cognosci
tur, & scit ipsum, quantum sciri potes
secundum suam considerationem. S
verò determinatio se teneat ex part
obiecti, sic sermò est ĩpossibilis & clau
dens contradictionem. Sensus eñ es
quòd de re, quæ natura sua est indeter
minata, & indeterminatio est de sua in
trinseca ratione, intelligitur sub oppo
to: & perinde est, quòd homo intellig
tur cognitione uera irrationalis. nar
veluti rationalis est de intellectu hom
nis: sic & indeterminatio de intellect
contingentis. Non enim intelligibil
est, quòd in definitione contingent
cadat indeterminatio, & indetermina
tè ipsum sciatur. Si enim determinat
scitur, determinatum est, aliter sciretu
quòd non est, & ueritas non cõsistere
in adæquatione repræsentationis: quo
niã cognitio est similitudo & adæqua
tio, Non tamen oportet, quòd quali
cunq; sit conditio cogniti, sit & cond
tio co

o cognitionis: quoniam stat cognitũ
se in materia, & cognitionem esse si-
e materia, cognitum esse ęternum, &
amē cognitionem secundum suum es
e, esse nouam: & econtrà, cognitum se
undum esse, existere nouum, & cogni
ionem de eo esse ęternam. Sed quantũ
st ex parte similitudinis, oportet adæ-
uationem esse inter cognitum & co-
noscens: quia si de natura contingen
is est indeterminatio, non potest co-
nosci sub determinatione, quãquam
alis cognitio sit maxime determinata,
eluti si fortuna est causa indetermina-
a, qua fortuna est, non potest intelligi
ub determinatione, quanquam sic in-
elligendo determinatissima est cogni-
io fortunę. Si itaq; intellectus Boethij
uit iste, conceditur: si aliter, cum bona
enia non admittitur. Ad sextam uerò
licitur, quòd actus uoluntatis imme-
diatè sunt à uoluntate: neq; tamē sequi-
ur, quòd aliquis effectus sit, qui nō de-
pendeat à Deo. In actu enim aut est de-
fectus aut non. Si non est defectus, etsi
immediate hoc sit à uoluntate: tamen

cum uoluntas sit à Deo, neq; esse neq; operari posit uoluntas ipsa, nisi in uirtute Dei, & ut est instrumentum, non actualiter motum, sed quoniam ipsa uoluntas est Dei effectus in triplici genere causæ, ut aliàs dictum est. Ideo iste actus reducitur in Deum, sicut mot9 grauis deorsum reducitur in motum cœlestẽ, quanquam corpus cœleste propriè non moueat graue deorsum. Quantum autem ad defectum existentem in ipso actu, propriè non habet causam efficientem, sed deficientem: cuius causa originalis est, quoniam ex nihilo est, tamen ex toto non subterfugit ista deformitas causam effectiuã Dei: quoniam non esset iste defectus in tali actu, nisi Liberum arbitrium haberet à Deo, & permitteret talem effectum: adhuc quoniam deformitas fundatur in voluntate, quæ ut ens est, bona est, & omnis bonitas à Deo est. Potest & dici, istum defectum ordinari in bonũ quoquo modo, pro quãto est occasio iusticię & misericordiæ Dei, quæ sunt ualde bona: quia nullus est effectus, qui subterfugiat causa-

ut caulalitatem Dei. Si enim Deus non causaret, neque essent bona neque mala. Ad septimam dicitur, quod reuera Deus non est certus de actu humano, nisi ut est extra suas causas: quoniam actus non est determinatus secũdum esse uel fore, nisi quatenus est extra suas causas. Unde ut est in suis causis, necesse est esse determinatum. Quare ut sic non potest intelligi esse indeterminatus: neque e conuerso potest intelligi esse determinatus, nisi quatenus est extra suas causas. Verum cum dicitur, nunquam igitur Deus certitudinaliter scit, nisi ubi actus sit, uel actus fuerit, quare ut suppono, cũ non erit iste actus nisi in fine centum annorum, Deus igitur in istis centum annis non habet certitudinem de isto actu: quod falsum est, & opinioni repugnans. Huic dicitur, quòd ratione istorum centum annorum, Deus non habet certitudinẽ de isto actu, imò quãtum est ratione istorum centum annorum, Deus non scit, nisi quod est contingens: ratione uerò temporis subsequentis Deus est certus de isto actu: verum

quoniam æternitas non habet succesſionem, ſed eſt tota ſimul: ideo dicitur, quod etiam in iſtis primis centum anis Deus eſt certus de hoc actu, non ratione iſtorum centum annorum, ſed ratione temporis ſubſequentis. Quòd ſi dicatur, quomodo æternitati temporis futurum eſt ei præſens, dicitur, quoniam æternitas eſt cauſa futuri, & totum tempus continet. Quod ſi iterum inſtetur, quomodo æternitas cōtinet actū voluntatis, cum ipſa non ſit cauſa actus uoluntatis: quoniam actus uoluntatis eſſet Dei & non noſtri. Certè (vt dixi) mihi argumentum eſt difficillimum, veluti diximus. Quare Stoici hanc difficultatem faciliter euadunt, cum actus volūtatis ſint à Deo: propter quod opinio Stoica redditur valde probabilis. Dico tamen (vt ſuperius dixi) quoniam melius non habeo, ſcilicet quòd etſi voluntas ſit cauſa ſui actus: non tamen ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quia Deus ſimpliciter in ſua æternitate actū illum continet, quanquam ſecundum quid, actus ille ſit uolūtatis, quod quomodo intelligatur,

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

[...]tatur, ſatis abunde ſuperius dictum [...]. Et ſi interim inſtetur, nunc Deus cer[...] & determinatè ſcit actum uolũtatis, [...]i in centeſimo anno erit, & iſta certi[...]do non poteſt eſſe, niſi actus volun[...]tis ſit in actu: igitur nunc Deus non [...]rte ſcit, dico, q̃d ſi nunc ſcit, certè ſcit [...]tione, nũc quod erit in centeſimo an[...]o, in quo nũc actus erit in actu, vt ſup[...]onitur. Et quoniam omnia ſunt præ[...]ntia ęternitati: ideo ſemper apud ęter[...]tatem ille actus eſt in actu. nam ea[...]em difficultas cadit, quo futurũ & prę[...]ritum pręſentia ęternitati ſunt. In ęter[...]tate em̃ nihil poteſt eſſe fluxum: quo[...]iam ſic non eſſet ęternitas. Ad octauã [...]onſimiliter dicitur, quòd quamuis a[...]us iſte ſecundum exiſtentiam tempo[...]s non ſit ęternus, vnde tamen eſt præ[...]ns æternitati, eſt ęternus. Ab ęterno [...]nim Deus uidit me ſcribentem pro i[...]a hora, & in ęternum uidebit. Quare [...]t pręſentatur ęternitati, ęternus eſt: ne[...]ue unquam fuit vel erit aliqua eius de [...]cientia, ſed ut eſt in tempore, incipit [...] deſinit eſſe. Quare non concluditur,

quòd cognitio ęterna dependeat à cognitione temporali, imò ut cognitum eſt à Deo, eſt ęternum & intraſmutabile: veluti etiam ęternum poteſt cognoſci ab eo, quod incipit: quandoquidem ęternum, quanquam in ſe ſit ęternum, vt tamē cognitum ab hoc nouo eſt nouum: repręſentatur tamē intellectui nouo, vt æternum: quoniam ſic non eſſet vera cognitio, ſicuti ęternitati hoc nouum repręſentatur vt nouum, licet repręſentatio ſit ęterna. Et cum ulterius in eadem argumentatione inferebatur, quod Dei ſcientia depēderet ab aliquo extra ſe, quoniam verificari non poteſt, niſi aliquod ſit extra ſe. Huic dico, ſalua veritate, Dei ſcientiam à nullo abſolute dependere: verum non inconuenire eā dependere ab aliquo extrinſeco ex ſuppoſitione finis, quæ non eſt neceſsitas ſimpliciter. Vnde Deus non dependet abſolute à Socrate. ſi tamen vult Socratem ſaluum eſſe, dependet à Socrate. Vnde ſuppoſito, quòd Deus velit numerum electorum, oportet quòd ſi iſta finis impleatur, quòd aliqui homines a-

ctus

us meritorios habeant & faciant, nisi
se Deꝰ ex gratia vellet eos esse de nu-
ero electorum. Neq; bene infertur,
uòd si Dei sciētia est idem quòd essen
a, & Deus secundum scientiam ali-
uando depēdet ab aliquo extrinseco,
uòd etiam essentia. Nam diuersa si-
nificant scientia & essentia. Quare nō
quitur, quod infertur. Quod si quis
staret, quoniam secundum hāc respō
onem verificaretur dictū Origenis su-
er epistola Pauli ad Romanos. In quo
co dicit Origenes, quòd non, quia
eus præuidet, sic erit, sed quoniam sic
rit, ideo præuidet. Quare igitur res sit
usa prouidentiæ, & non prouidentia
t causa rei? Nam nō confitemur in hac
ostra responsione Dei scientiam depē
ere à re. Hoc autem dictum Origenis
ōmuniter damnatur à modernis Theo
ogis, & à Boethio in 5. de Consolatio-
e: imò & Auerrois in Commento 51.
. Methaphysicorum dicit, scientiam
ostram differre ab ea quæ Dei: quoni-
m nostra causatur à rebus: Dei verò sci
ntia causat ipsas res. Ad hoc nihil uide
tur di-

tur dicendum, quod in rebus non depẽdentibus à voluntate humana (pro nũc omittamus intelligentiarum voluntatem) scientia, siue Dei prouidentia est infallibiliter causa rerũ: stanteq; comuni cursu, illa ineuitabiliter uenient, nisi Deus mutaret comunem cursum. Vnde de his, vt futura sunt, apud Deum est determinata cognitio, imò & apud intellectum aliquem creatum saltem de multis. Vnde cum talia moueantur ex natura, determinate sunt uirtutis, veluti & de eclipsi futura. Quare ut sunt futura, etiam de his est determinata ueritas: neq; talis proprie dicitur esse contingẽtia, vt opponitur ineuitabilitati: sed est contingentia, vt opponitur necessario: quoniam non semper sunt de necessitate, tamen sunt & erunt in determinatis temporibus. Si autem sumamus prouidentiam, siue præscientiam de actib. uoluntatis, vt actus uoluntatis sunt in suis causis, & in uera contingentia, quę tñ non opponitur necessario, sed ineuitabili, dico, quòd Dei prouidentia non est totalis causa rerum siue actuum voluntatis.

intatis. Vnde si Deus scit, Socratem peccaturum uel actu peccantem, si Dei scientia esset causa, quòd Socrates peccaret, Deus esset causa peccati. Verum magis uertitur, quòd ex quo Socrates peccat, Deus scit ipsum peccare, non quidem quoniam peccat Socrates, aliquid i Deo generatur: quoniam sic Deus mutaretur: sed quoniam actus peccãti Socratis terminat Dei cognitionem ad modum superius dictum, videlicet quoniam ad hoc, quod Deus scit certe de peccato Socratis, oportet q̃d actualiter in Socrate existat peccatum tanq̃ cõditio requisita ad certitudinem Dei. Vnde in certitudine Dei duo requiruntur, scilicet ad hoc quòd Deus sit certus de Socratis peccato, Absolutum, quod est Dei scientia, & Respectiuum, quod requiritur ex parte existentiæ ipsius Socratis, quę fundat talem conditionem. Et quanquam Deus secundum totum non sit causa talis actus: tamen simpliciter Deus est causa talis actus, quia potest à Deo cognosci. Dico igitur, quod dictum Origenis in se est uerũ, loquendo de

do de actibus voluntatis. Nam sua scientia non est causa peccati neque meriti, sic enim actus non essent liberi, neque totaliter illi actus sunt causa scientiæ: quoniam generarent aliquid in Deo, & nõ dependerent ab ipso Deo, neque essent voliti ab ipso Deo & ordinati. Ast oblatus est Christus, quia ipse uoluit. Voluit namque crucis subire tormentũ: quare quoquo modo subiacent voluntati Diuinæ, quanquam sint peccata. Origenes ergo (vt existimo) per illa uerba uoluit habere hanc sentẽtiam, scilic. quòd intelligitur in actibus voluntatis, quorum Deus voluit, voluntatem esse causam. In reliquis verò propositio non intelligitur: neque tamen sequitur aliquod inconueniens, scilicet quòd Deus non est causa omnium, uel quod illi actus nõ essent cogniti à Deo, veluti per multa antè dicta uisum est superius, quanquam apud me nullum in ista materia sit argumentum adeò difficile.

Ad nonam autem & penultimam dubitatiõem, in qua dicebatur, quod Boethius uidetur dicere, quod Dei scientia

neque sit

eq; sit causa rei, neq; rei effectus, & A-
xander huic sententiæ uidetur cõsen
re. Huic dicit primo, quãtum ad Ale-
andrum, quòd autoritas eius non est
dmittẽda, imo neq; intelligibilis: quo
iã quod Deus cognoscat alia à se, hoc
on potest intelligi, nisi quia causat il-
, & cognoscendo seipsum esse causam
ognoscit effectus: quoniam in causa
elucent effectus, aut quoniam Deus
st effectus rerum extra se. Vnde co-
noscendo se, cognoscit res: quoniam
effectus cognoscimus causam, quod
xcogitare de Deo nephas est: aut quo
iam similitudinem rerum receperit à
ebus ipsis, uel ab aliquo alio, quod &
on minus impossibile est: aut quod i-
psemet sit rerum similitudo, quod &
ingi non potest: quoniam aut ipse es-
et imago rerum, aut res imaginis eius.
i primum: est rerum effectus. Si secun
dum: est causa rerum. Et sic sequitur cõ
ra ipsam. Quare illud dictũ Alexandri
tare non potest, quod & firmatur: quo
niam cuiuscunque rei Deus est causa,
quæ non est ipse Deus, non autem est
causa,

causa, nisi intelligendo & uolendo, v
ostēditur in 12. Methaphysicę: quia su
scientia est causa rerum. Prętęrea Deu
comparatur rebus ueluti artifex ad ar
ficiatū: sed artifex est factiuus artificia
ti, ergo scientia Dei est causa rerū. Am
plius, prouidentia dicit actionem de r
fienda: quomodo igitur non est caus
rei. Quod aūt adducit de Boethio, ce
tè Boethius per totum illud quintur
videtur illud īnuere. Ponit enim exem
plum de eo qui uidit aliquos ire ad al
quem locum: à quibus nihil videtur re
cipere, neq; in eos aliquid agere. Quo
exemplum in pluribus non conueni
& est manifestè falsum: quoniam uidē
dependet à uisibili, & secūdum ipsur
scientia Dei non dependet à re: quon
am inquit ipse aduersus Origenem,
ternum dependeret à temporali. Am
plius, uidens continuè recipit specien
ab eo, quod mouetur: Deus autem n
hil potest recipere à re. Falsum est eti
quoniam Deus de necessitate dat reb
si debent operari. vnde dictum Boeth
non videtur esse uerum. Tamen Bo
thiu

hius non negat Deum aliquid rei face re, sed negat Deum necessitare hanc actionem. Verùm insurgit maior difficultas: quoniam concedit Boethius, rē contingenter agere, certum tamen esse Deum de re ab ipso contingenter agente procedente. Quod apud me implicat contradictionem: quoniam impossibile est, aliquid certè cognosci, nisi ipsum sit certum. Aliter enim & impossibilia sciri possēt, & res sciretur sub opposito suæ rationis formalis. Necꝫ obstat, quòd ab aliquib. dicitur, certè scio te esse, quando te uideo, non deceptus, tu tamen es quoddam contingens. Certe hæc est ridicula res, scilicet quod tu nunc sis contingēs, quoniam quanquā possis non esse in futurum, & antequā non esses, non potuisses non esse: per nullā tamen potentiā fieri potest, quòd non sis nunc, de quo sum certus: non autem sum certus de futuro sed tātum de præsente, quoniam determinatissimè es. Vnde alterum duorum est, aut ego non intelligo, quid sibi Boethius uoluerit, aut est deceptus Boethius.

HH Quare

Quare dico, quid dicant Boethius & Alexander, quod ſcientia Dei eſt cauſa rerum, nullaqúe res eſt ſiue bona ſiue mala cuius Deus non ſit cauſa: ſed aliter boni, aliter mali. Quare tam bona quàm mala à Deo cognoſcuntur: quoniam omnium ſecundum modum conuenientem Deus eſt cauſa, vt dictum eſt. Ad vltimam verò dubitationem, in qua dicebatur, quòd Deus non eſt cauſa uolitionis malæ, ſed tantum bonę propter autoritatem Oſeæ prophetæ. Huic dicitur, vt dicit Ariſtoteles 2. & 3. Ethicorum, quod dicere, nos eſſe cauſam bonorum actuum, & non malorum, vel malorum, & non bonorum, eſt negare uirtutes eſſe noſtras, uel uitia eſſe noſtra. Quare uel uirtutibus non deberetur laus & præmia, vel uitijs non deberentur pœnę & uituperationes, quorum quodlibet eſt manifeſtè falſum. Secundum opinionem igitur dico, quod uirtutes ſunt à nobis, & etiam malitiæ: tamẽ malitiæ ſunt magis noſtræ, quàm virtutes. Primo, quoniam uirtutes aſſimilãtur Deo, qui eſt fons perfectionis: malitię

malitię uero nobis, qui quasi nihil sumus. Item virtutes fouentur & approbantur à Deo, malitię nequaquam. Virtutes habent finem per se, malitiæ uero per accidens. Amplius, defectus magis attribuitur causę imperfectę, & pfectio causæ pfectę. nã si rectè operamur, ut diuini operamur, si malè, vt nõ entia & imperfecti homines. Sunt & alię causę: sed hę sufficiant. Quare dictũ Oseæ, sic potest intelligi. Dicere aũt, ꝙ Deus in actiõe morali & studiosa, est primus motor, q̃ habet se ad uolũtatẽ, sicut Carpentator ad securim. In actu aũt uitioso Deus derelinquit illum actum, & non mouet ueluti securis, si esset ex se recta, nisi ista uidentur deliramenta: neq; intelligo quomodo. Si sic esset, virtutes & uitia essent nostra: sed manifeste est ponere fatum. Vnde sic dicentes, vt mihi videtur, contendentes destruere fatum, constituunt fatum: & sic terminatur tertius liber.

PETRI POMPONATII DE FATO LIBER quartus.

Caput primum, in quo ponitur intentio: & adducuntur quaedam argumenta contendentia ostendere, diuinam prouidentiam & Liberum arbitrium non posse simul stare.

IN superiori uolumine uisum est de Libero arbitrio, & Dei prouidentia secũdum se, & non conferendo unum ad alterum: in hoc uerò intendimus uidere, an Liberum arbitriũ & prouidentia diuina possunt simul cohabitare. Vt namq; dicit Boethius in 5. de Consolatione, hæc est antiquissima dubitatio, quam etiam Cicero in libro de Diuinatione mouit. Difficultas autem est: quoniam scientia & opinio distinguuntur: quoniã, vt dicitur primo Posteriorum, scientia est cum certitudine, quòd perfe-

ctionem dicit. Quare à Deo mouenda non est. Opinio autem est cum formidine, quod apertè sine imperfectione esse non potest. Vnde Deo nullo pacto tribui potest: quoniam sic Deus imperfectus esset. Hæc igitur prouidentia Dei debet esse cum certitudine, quod neq; falli neq; uariari potest. Verum ex altera parte Liberum arbitrium est de contingenti & indeterminato. Qui igitur fieri potest, ut Liberum arbitriũ, quod variabile & indeterminatum est, diuinę prouidentiæ subijciatur: quæ certissima & inuariabilis est. Quare Stoici & Ciceron. ista coire siue simul stare non posse arbitrati sunt: quanquam aliter Stoici de partibus dixerunt, quàm Ciceron. Stoici namq; prouidentiam cõcedentes, negauerunt Liberum arbitrium: Ciceroniani uerò Liberum arbitrium concedentes, diuinam prouidentiã de actibus humanis de medio abstulerunt: quorum quodlibet ueritati & religioni Christianæ aduersatur. Amplius, posteriores ad idem argumentabantur: quoniam si Deus nunc scit o-

mnia, quæ uentura sunt, etiam in millesimum sciuit. Cum igitur ad scientiam rei sequatur rem esse, quoniam non est scire quod non est, vt dicitur primo Posteriorum. sequitur igitur si Deus sciuit omnia, quæ erunt. Si igitur antecedens est necessarium, & consequens est necessarium, vt ostenditur 2. libro Priorũ. Ast antecedens simpliciter est necessarium: quoniam preterita non possunt esse non preterita, vt dicit Aristoteles sexto Ethicorum: approbans sententiam Agathonis. Hoc solo namq; priuatur Deus, quod genita non possit facere ingenita. Simpliciter ideo necessarium est, ut omnia quę erunt, erunt: quia non poterũt non esse. Cum itaq; actus humani erũt & de necessitate, aufertur Liberum arbitrium. nam necessitas & talis libertas se excludunt, quod 3. affirmatur: quoniã omne scitum à Deo necesse est esse: aliter enim sua scientia nõ esset certa sed mutabilis, quod Dei perfectioni repugnat. Ast quæcunq; uentura sunt, à Deo sciũtur: quoniam sunt sub eius prouidentia. Quare omnia futura de

ura de necessitate euenient, sed actus humani à Libero arbitrio euenient. Hę itaque sunt meliores rationes, quàm ut existimo, adduci possunt.

Caput secundum, in quo ponuntur communes responsiones & dubitationes aduersus easdem dubitationes.

BOëthius itaque in dicto quinto lib. de Consolatione, subtiliter & ornate his dubitationibus intendens satisfacere, duas aut tres responsiones dat, earùm, ut existimo, differentes. Prima itaque responsio, in qua multã contrahit moram, est, quod nihil prohibet scientiam in se esse certam, quanquam illud, de quo est scientia, in sui natura est incertum: quoniam cognoscens non necessario sequitur naturã cogniti, quod ostendit per sensum & sensibile, imaginationem & imaginatum, intelligẽs & intellectum in nobis, quanto magis igitur in diuino intellectu? Quare nihil inconuenire dicit, actus humanos in

ſui natura incertos eſſe: apud tamen Deum certos eſſe. Vnde fit, ut certa prouidentia in Deo non repugnet indeterminationi Liberi arbitrij in ſe. Secunda autem reſponſio à prima parum differens, ut exiſtimo, ab eodem in eodem libro ponitur, quę eſt: nihil inconuenire aliquod relatum ad unum habere diſpoſitionem oppoſitam, ut ad alterum comparatur. Quare non inconuenire, humanos actus ut relatos ad diuinam ſcientiam eſſe neceſſarios: vt uerò relatos ad ſeipſos ſeu ad cauſas contingentes, eſſe contingentes. & hæc reſponſio vt in plurib. â modernis Theologis ſuſtinetur, exemplificantes de concluſione, quæ ſequitur ex maiori de neceſſario, ex minori de contingenti: quæ tamen ſequitur contingenter, vt dicitur primo Priorum. Quare etſi iſte effectus ſit neceſſarius in ordine ad maiorem, quoniã habet cauſam neceſſariam (ipſa namq; ponitur neceſſaria) in ordine tamen ad minorem eſt contingẽs: & quoniam effectus magis ſequitur cauſam proximam, quàm remotam, ideo abſo-

lute

te dicitur cōtingens, quanquā et quo
modo dicatur esse necessarius. Dāt
exemplum de Planta, quę quanquā
roducatur à causa necessaria ut puta
ole, & contingenti, ut puta semine,
agis tamē dicitur effectus contingēs
uam necessarius. Quare quanquam
cientia Dei sit necessaria, & in ordine
d eam actus humanus sit necessarius
n se: tamen & ut à uoluntate produci-
ur, est contingens. Neq; hæc simul ad-
uncta aliquam incompossibilitatē clau
unt. Tertia Boethij respōsio est, quod
ihil inconuenit aliquod absolute esse
contingens, quod tamen sub conditio-
ne est necessariū. Veluti me habere na-
uim, est contingens: est tamen necessa-
riū si transfretaturus sum. Quare actus
humani simpliciter sunt contingentes:
vt tamen stant sub diuina prouidentia,
sunt necessarij. Quare non inconueni-
re contingentiam et indeterminationē
stare cum necessitate & determinatio-
ne. Si uerò utrumq; eodem modo suma
tur, videlicet contingentiam simplici-
ter & necessitatem conditionatam, in-

determinationem simpliciter, & dete minationem conditionatam. nam sec do elenchorum contradictio est ad ic per idem, & secundum idem. Ad secun dam uerò dubitationem non respōd Boethius, quoniam neq; eam adduci neq; similiter tertiam. Verum posterio res, & diuus Thomas in prima part Summę, & in articulo tertio 12. quęsti nis, & eadem reprobatis nonnullis re sponsionibus, quas non est opus nun recensere, sic respondet: q̃d consequens est necessarium non absolutè, quamuis antecedens sit simpliciter necessarium: quoniam in his quæ subijciuntur actui intellectus & uoluntatis, tantum est in eis necessitatibus, quantum subijciuntur, & vt subijciuntur intellectui & voluntati. Quare futura non sunt necessaria, nisi quatenus sunt à Deo præuisa.

Ad tertiam idem Thomas respondet, distinguendo propositionem: Omne scitum à Deo necesse est esse, quoniam secundum sensum diuisum maior est falsa, secundum uerò compositionem maior est vera uel falsa, uel an conclusio sequatur.

quatur. Puto tamen, ipsum intendere, quòd conclusio nō sequatur: quoniam maior fortasſis eſt contingens, & ex maiori de neceſſario. Igitur hæ ſunt cō-muniores reſponſiones, quas niſi grauiſsimi uiri eas inueniſſent vel approbaſſent, certe dicerem eſſe deliramenta & illuſiones pueriles. Verum uirorum autoritas me terret: tamen dicam, quæ mihi dubitationem ingerunt in his reſponſionibus. Prima namq; reſponſio Boethij nullo modo uidetur eſſe tollerabilis. Dicit enim, quòd ex natura ſua eſt indeterminatum: apud tamē Deum eſt determinatum. Si enim hoc eſſe poſſet, nulla eſt ratio, quare Deus impoſsibilia ſcire non poſsit: quod tamē eſt impoſsibile. Nam quod ſcitur, eſt, quod eſſe poſsit, et ſic impoſsibile. Patet autem illatio: quoniam ex alio impoſsibile à Deo ſciri non poteſt, niſi, quoniam ex natura ſua, ſi natura habet, impoſsibilē habere poteſt. Sed ſumitur natura pro conceptu extrinſeco, cum repugnet eſſe. Quare cum de intellectu intrinſeco futuri contingentis ſit indetermina-

tio,

tio, quomodo determinatē ſciri poteſt.
Intelligitur enim ſic ſub condictione r
pugnante principijs ſuis. Præterea ſi d
terminatè ſcitur à Deo, intuitus diuin
fertur ſuper vnam partem determinat
& non tantum ſuper illam partem de
terminatè fertur. Verū & illam cogno
ſcit determinate eſſe ueram, & alteram
determinatam eſſe falſam: ſi autem ſcit
(exempli gratia) A determinatè uerū, er
go A determinatè eſt uerum, ergo in na
tura eſt A determinatæ ueritatis, quod
repugnat conceſſo: neq; ratio, qua duci
tur Boethius, eſt uera. Dicit enim, quod
cognoſcens non ſequitur naturam co-
gniti. Quare ſtat cognoſcens eſſe deter-
minatum, cognito exiſtente indetermi
nato. Nam ut in præcedenti libro abun
de diximus, quoad adæquationem &
repræſentationem oportet eſſe ſimilitu
dinem, aliter non eſſet uera cognitio,
neq; ueritas exiſteret in adæquatione.
Quare oportet, vt in cognoſcēte repræ
ſententur principia, quæ ſunt in cogni-
to: & ſi oppoſita repræſentantur, cogni
tio non eſt uera: ſi uerò cogniti princi-
pia ſunt

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

ia sunt indeterminata, imò indetermi-
natio est de conceptu contingentis fu-
turi, si in Deo repræsentantur determi-
nata principia, sic intelligendo, quòd
determinatio sit de conceptu contingē-
tis, falsa est cognitio. Scire autem hoc es-
se uerum determinate, est scire indeter-
minatum esse determinatum, quòd im-
plicat contradictionem. Verum tamen
est, quòd non qualis est dispositio co-
gniti, talis est dispositio cognoscentis,
quoad reliqua, quę non se tenent ex par-
te repręsentationis & adæquationis, ut
pote quòd sit causa uel effect9, vt de his
quæ sunt extra naturā adæquationis &
repręsentationis, vt manifestum est.

Vnde & secunda responsio quasi per
eādem remouetur. Dicit enim, quòd in
natura sua est contingens: in natura au-
tem scientiæ diuinæ est necessarium, si-
ue relatum ad sciētiam diuinam est ne-
cessarium: relatum uerò ad causam con
tingentem est contingens. Si enim, vt
est in diuina scientia, est necessarium, cū
uniuersaliter scientia rei infert rē, si sci-
entia est necessaria, res ipsa erit necessa-
ria. quare

ria. quare in natura sua erit necessaria, & non contingens: quod repugnat cõcesso. Preterea cum dicitur, quòd contingens, vt est in scientia Dei, est necessarium, aut intelligere, quòd contingẽs de necessitate sequitur ad scientiã Dei. Sicq; sequitur, Deus scit A, ergo A est, sic quòd sit necessitas consequentiæ, & non consequentis, vt communiter dici solet, aut quòd est in necessario: quoniam representatur in necessario, quoniã in Deo: aut quoniam est de obiecto necessario, quod est proprium scientiæ necessariæ. Nam dicitur necessaria, quoniam quod scitur, impossibile est aliter se habere. Si detur primum, certè non magis contingens est necessarium, vt scitur à Deo, quàm vt scitur à Socrate. Sicuti enim rectè infertur Deus scit A, ergo A est: sic sequitur, Socrates scit A, ergo A est. Si verò dicatur, quod dicitur esse necessarium, quoniam repræsentatur in necessario, sic & opinio & indeterminatio erunt necessaria: quoniam in necessario representantur. Et hoc non est ad propositum: quoniam contin-

ontingēs non dicitur determinatè sci-
, quoniam est indeterminatum. Sic
m dubia, quæ sūt in intellectu nostro,
sent determinata: quoniam sūt in de-
erminato. Restat igitur, vt dicatur ne-
essarium in scientia Dei: quoniam est
e obiecto necessaria illa scientia, vt est
roprius modus accipiendi necessariā
cientiā. Scientia enim dicitur esse cer-
a, non quia ex scientia sequatur abso-
utè scitum, neq; quoniam sit in certo:
ed quoniam certum & determinatum
epræsentat. Quare Aristoteles 1. Post.
ixit, quia Deus est scientia simpliciter
oc impossibile est aliter se habere: &
on dixit, illud de necessitate sequitur
x ea, neq; ut repræsentatur. Repræsen-
atur enim certò. Scientia enim dicitur
ecessaria, quoniam est de obiecto ne-
essario, & pariter certo. Vnde & opi-
io dicitur incerta, quoniam est de ob-
ecto incerto, & non ex alia causa pro-
priè & secundū naturam: quoniam etsi
de aliquo, quod in se certum est, opina-
mur, hoc est ex nostro defectu: verū de
incerto, secūdum se propriè est opinio.
Qua-

Quapropter ſi contingens certitudi-
naliter ſcitur à Deo, cum certitudo ſu-
mat eſse certitudinis ab obiecto et non
à ſubiecto in quo eſt, neq; quoniam de
neceſsitate aliquid repręſentat ſi ſcien-
tia Dei eſt certa, obiectum eſt certum.
Dicere ergo, quòd contingens in ſe eſt
incertum & ut ſcitur à Deo eſt certum
eſt dicere ſcientiam certam eſse de obie-
cto incerto, & ſcientiam immutabilem
de re mutabili. Quare Ariſtoteles ſom-
niaſset cum dixit, quia cuius eſt ſcientia
hoc impoſsibile eſt aliter ſe habere.

Vniuerſaliter enim certitudo & in-
certitudo cognitionis, eſt ex obiecto, vt
eſt notum omnibus philoſophis. Impli-
cat ergo contradictionem dicere, vt eſt
in ſcientia, eſt neceſsarium uel certum
in ſe tamẽ eſt contingens uel incertum.
Quod autem dicebatur de exemplis,
quoniam maiori exiſtente neceſſaria, et
minori de contingenti, nõ ſequitur cõ-
cluſio neceſſaria: & quòd planta relata
in corpus cœleſte eſt neceſſaria ad ſe-
men: tamen eſt contingens, huic dici-
tur de primo, quòd concluſio illa con-
tingens

ngens relata ad maiorem necessariam
inimè est necessaria, neque maior in-
rt cõclusionem absolute sine minori,
t manifestum est: quia si maior sine
ninori inferret conclusionem, procul-
ubio conclusio esset necessaria. Verũ
es scita à Deo, infertur simpliciter à sci
ntia Dei. Nam si Deus scit esse uel fo-
e uel fuisse, sic de necessitate sequitur.
alsum igitur assumebatur fundamen-
um: quoniam cõclusio relata ad maio
em, nõ est necessaria: necꝫ maior infert
onclusionem sine minori. Quare ad
ecũdum exemplum falsum assumitur,
uod planta relata ad cœlum sit neces-
aria, imo cœlum sine particulari agen-
e non potest producere plantã. Vnde
alsum assumitur, etiam, quod aliquid
x natura intrinseca sit contingens, &
t refertur ad alterum, sit necessarium:
uoniam necessariũ & contingens sũt
pposita, & principia intrinseca rei nõ
ossunt esse opposita: quoniam sic op-
osita essent simul, cum principia in-
rinseca sint in re principiata, quãquam
conditiones oppositæ successiuè pos-

ſint eſſe in eodem, tanquã in ſubiecto & relationes oppoſitę uel diuerſę in eodem, ueluti ſimilitudo & diſsimilitudo magnũ & paruũ. Idẽ em̃ eſt ſimile & diſſimile, & magnũ & paruũ in cõparatione ad diuerſa: ſed idem nõ eſt homo, & non homo: neq; in ſe neq; ad diuerſa. Quod ſi aliqs homo alteri cõparatus aliquãdo dicit̃ homo, alteri vero cõparatꝰ dicit̃ beſtia, & nõ homo, nõ eſt q̃ad naturã & principia intrinſeca, ſed q̃ad accidẽtia, & quandã ſimilitudinem & methaphorã, non autem ſecundum ueritatem. Quare quod naturę eſt contingẽs nũquam fit neceſſarium cuicunq; comparatur, niſi ſimilitudinarie: aliter enim vna natura tranſmutaretur in alteram. & ſic homo poſſet fieri aſinus, quod eſt impoſsibile: quanquam ex homine veluti materia tranſeunte poteſt fieri aſinus: neq; propter hoc negamus quod contingẽs non poſſit ſemper eſſe: quoniam Deus ex ſua potentia poteſt perpetuare corruptibile, ſed non poteſt facere quod corruptibile ſit incorruptibile. Corruptibilitas namq; & incorruptibilitas

tibilitas sunt de principijs intrinsecis, el consequentia principia intrinseca, uæ Deus non potest uariare. Vnde on potest Deus facere, quod sit ho o sine materia, ad quam sequitur corptibilitas: potest tamen secundum fiem suspendere actum corruptionis, anquam non secundum Philosoph. uoniam Deus de necessitate agit seundum eos. Vnde concludentes dicius, quod in se est contingens Deo cō aratum, non est ex natura necessariū. uare si contingens certe & determiate sciretur, cum scientia capiat certitunem ab obiecto ueluti necessitatem, licitur enim scientia necessaria cogni: quoniam est de obiecto cognito ecessario:) sic dicitur scientia rationas uel intentionalis ab obiecto & non ubiecto, in quo est. Quare si cognitio ei est certa de aliquo, oportet illud es certum. Vnde certè cognoscendo cō ngens & indeterminatum, oportet ontingens esse certum & determinam. Neq; propter hoc dico, quod si co nitum est certum & determinatū, co-

gnitio quę de eo haberetur, eſt certa & determinata: qniam opinio poteſt haberi de eo quod eſt certum & determinatũ in ſe: ſed plꝰ reqritur ad hoc quòd cognitio ſit certa & determinata. Oportet enim, quod cognitio ſit per certa & determinata principia. Vnde eſt fallacia conſequentis argumenti à certitudine obiecti ad certitudinem cognitionis. Iterum probatur, quod de re incerta in ſe, non poteſt haberi cognitio certa: quoniam certa cognitio habetur de re habente cauſas & principia, cum ſumus certi habere illa, ut dicitur in primo Phyſicorum. Si igitur certa habetur cognitio, hoc eſt ratione certitudinis principiorum eius, ſed contingentis, principia ſunt incerta (hoc enim eſt de ratione contingentis) igitur de contingenti, qua contingens eſt, certitudo haberi non poteſt: quod & iterum firmatur. Nam certè cognoſcere, aliquod eſt, quod aliter eſſe non poſsit, vt cognoſcitur. Hoc enim eſt de conceptu certę cognitionis. Si igitur Deus certè cognoſcit partem cõtradictionis contingentis

ngentis, aliter esse non potest, quàm
ipse cognoscit: ergo oppositum esse
non potest, sed in contingenti utraque
pars contradictionis esse potest, ergo
eadem pars simul esse potest, & nõ po-
test esse: quia relinquitur impossibile
esse, aliquod in sui natura esse contin-
gens, & tamẽ quod certe cognoscatur.
Tertia etiam responsio Boethij non mi
nus prioribus uidetur esse inualida. Di-
cit enim, quòd actus humanus simplici
ter contingens, sed necessarius ex sup-
positione. Nam pro quanto cadit sub
scientia diuina, est necessarius: simplici-
ter tamen est contingens. In primis enĩ
non plus hoc dici potest de Deo, quàm
de homine. Nam quamuis te currere sit
contingens, ut scio: tamen te currere est
necessarium. Quare non plus difficul-
tas locum habet de Deo, quàm de quo
cunq; alio sciente. Secundo, quoniam
actus humanus futurus, si est simplici-
ter contingens, aut intelligitur, quod
ideo est contingens, quoniam non sem
per necesse est esse, & hoc nõ est ad pro
positum, quanquam sit uerũ: quoniam

loquit̃ hic de necessario .i. ineuitabili, eo modo quo dicimus, diem crastinam fore necessariam, nõ quidem quoniam semper erit, sed quoniam est ineuitabile ipsam esse secundum communẽ cursum. Si uerò dicatur, quod est contingens humanus actus, quoniam potest nũquam esse stante Dei scientia de eo quod erit, istud est impossibile: quoniã scientia est de eo quod (si certa est) aliter se habere non potest, & potest simpliciter nunquam esse. Amplius, quoniam scientia quam habet Deus de parte cõtradictionis est intuitiua, quæ exigit rẽ præsentem: si autem res est præsens, quomodo pro præsenti instanti potest non esse? licet enim poterit non esse, vt respicit futurum, non tamẽ pro pręsenti. Per nullam enim potentiam hoc fieri potest. Quare non est tale contingẽs, quod totaliter possit non esse. Responsio etiam diui Thomæ ad secundam argumentationẽ non uidetur posse stare. Primò, quoniam conclusio non deberet sic inferri: Deus sciuit te futurum, ergo tu eris. Sed sic, Ergo tu eris, qua Deus scit

scit te esse futurũ, quod tamen est fal
m: quoniam Posteriorum primo di-
Aristoteles: Verũ quidem oportet
se, quoniam non est scire, quod non
. Vbi absolutè dicit uerum, & non di
, qua scitur esse uerum, oportet esse.
mplius impossibile est, in consequen
bona antecedens esse necessarium
solutè, & consequens cum conditio
siue ex suppositione: quoniam dem-
a suppositione consequens non erit,
d dempta suppositione antecedens e-
quoniam absolute est uerum. Non
tur consequẽtia fuit bona: quoniam
t verificari antecedens, non uerifica-
consequente. Responsio etiam ad
tiam uidetur esse illusio, & inuolu-
, neq; est uera in se, negat enim omne
od est scitum à Deo, necesse est esse
sensu diuisionis. Ast ista est uera, si A
tur à Deo, & non necesse est esse A:
vt dicebatur contra tertiam respõsio
m Boethij, obiectum certissime sci-
tię potest aliter se habere, quã vt per
entiam habetur, quod est contra ra-
nem obiecti scientiæ. Si igitur A est

obiectum scientiæ Dei, non potest ali-
ter in se habere, quàm ut per Dei scien-
tiam repręsentatur. Amplius, quoniam
talis sciẽtia est intuitiua, quòd intuetu
pro tempore uel mensura, qua intuetu
non potest non esse. Quare propositi
assumpta uerissima est. Sic itaq; mihi u
detur, quòd istę responsiones sint inuo
lutiones & ligationes maiores ipsis ar
gumentationibus: salua tamen ueritat
& modestia obseruata.

Caput tertium, in quo ponuntur responsiones aliæ ad primas dubitationes.

CVm itaque omnes responsione
mihi non satisfaciant, ideo aliu
modum respondendi imaginatus sum
qui quanquam extraneus fortassis u
debitur propter inusitationẽ, tamẽ ip
scribere non desistam: quoniam si bon
erit, Deo gratias agamus, à quo omn
veritas & bonitas procedit: si aũt malu
& falsus, existimo mihi monstrabitu
allitas. Quare sic monstrãtibus eis m
debere cõfitebor. Dico igitur, q̃d omn
um qu

um quę fuerunt, quæ sunt, & quæ erunt & etiam quæ possunt esse, Deus perfectam & exactissimã cognitionem habet nõ solum in specie specialissima, vt existimo Peripateticos tenuisse, verũ usque ad indiuidua. Sciendum tamen est, quòd omnium futurorum Deus scientiam habet, & vt futura cadunt sub Dei scientia, aliter esse non posſunt: quoniam obiectum scientiæ aliter se habere non potest, iuxta illud primo Posteriorum. Quare cuius est scientia simpliciter, imposſibile est aliter se habere. Veruntamẽ est differẽtia inter futura: quoniam aliqua futura, antequam sint, habent determinatas causas. Vnde non solum Deus, verum & intellectus creatus, imò humanus intellectus antequã sint in actu, talia futura determinatè & certe scire posſunt: quoniam suæ causę sunt determinatę & certę. Vnde bonus Astrologus scit punctualiter dicere de eclipsi futura, quanquam eclipsis actualiter non sit. Et ista uerius dicuntur ineuitabilia quam necesſaria: vel si admittitur nomẽ necesſitatis in his, dicenda

ſunt neceſsaria pro tali tempore, non autem abſolute. Et talia puto, quęcunque non ſunt in poteſtate uoluntatis. Vnde vt diximus, in primo libro huius negocij, non uideo, quin talia non ſunt determinata in ſe ratione ſuarum cauſarum & ineuitabilia. Quędam verò ſunt futura: quorum exitus eſt in poteſtate voluntatis, & non habent cauſas determinatas naturales: ſed eorum determinatio eſt in uolũtate, & ſtat ad ipſam uoluntatem: & loquendo de talibus, nullus intellectus creatꝰ poteſt habere certam cognitionem de eis, antequã actu ſunt, quanquam concluſionem habere poteſt, ſecundum tamen magis & minus: veluti de euentu belli, prudentior non magis firmum iudicium afferre poteſt, quàm minus prudens, quanquam neuter certum & firmum iudicium afferre poteſt. Cum vero ſunt actu, quoniam determinata ſunt, certe & determinate cognoſci poſsũt ab intellectu creato: reſpectu autẽ Dei, loquendo de his, quando tales actus ſunt in potentia & ĩ ſuis cauſis certe & determinate à Deo cognoſci

ognoſci nõ poſſent, niſi ipſi Deo tem-
us in quo erunt illi actus, eſſet præſens
Deo. Quo fit, ſi in æternitate, quæ tota
mul eſt, vt patet ex diffinitione eius,
Deus cognoſcit, quando ſunt in poten
a & in ſuis cauſis, non cognoſcit: quo=
iam tempus quod eſt (exempli gratia)
rimus annus futurus ipſi ęternitati eſt
ræſens. Si autem in eadem æternitate
idet & cognoſcit, pro quanto tempus
quo hęc erunt determinata, eſt etiam
idem æternitati pręſens. Quare ſi in æ=
rnitate utramq; partem contradictio=
is videt, non tamen ſecũdum eandem
mporis rationem. Hãc vnam partem
ontradictionis uidet, quoniã tempus,
quo verificatur illa pars, eſt æternita-
pręſens. Aliam uero partem uidet, ſe-
undum quod tempus, in quo uerifica-
ur, altera pars contradictionis æterni-
ati eſt præſens: & quanquam ipſa non
mul ſint in ſe, ut tamen ſunt in æterni=
te, ſunt ſimul: & ubi apud uoluntatẽ
ue cognitionem noſtram exigitur di=
erſitas realis temporis, in æternitate
ufficit diuerſitas rationis: neq; hoc mi-
rum &

rum & extraneum uideatur. Nã quod diuersę naturę faciunt in creaturis, vna natura facit in creatore. Vnde aliud calefacit, aliud infrigidat in istis inferioribus: veluti ignis calefacit, & aqua infrigidat, quæ sunt distincta. Vnum autem corpus cœleste, vtrũq; facit: & non tñ secũdũ eãdem partẽ vel saltẽ dispositionem: natura autem per diuersam stellam calefacit, ab ea per quam infrigidat aut secundum propinquitatẽ & remotionem. Deus autem utrumq; per eandem rem facit: quoniam in Deo non cadit diuersitas secundum rem, sed tamen secundum rationem. Quare si humanus intellectus est incertus de futuro euentu, & aliquando certus, non potest secundum idem tempus realiter esse certus. Verũ istæ dispositiones diuersę exigunt realiter diuersa tempora. Deus autem ipse, qui tempore non mensuratur in sua æternitate, quæ tota simul est & circuit omne tempus, vtrumq; simul videt, non tamen secũdum eandem rationem, sed secundum diuersa: quemadmodum satis abundè dictum est. Vnde fa-

e faciliter ad dubitationem, & cætera quæ adducta sunt, respondetur. Cum itaq; dicitur, si Deus cũcta uidet, & certitudinaliter uidet effectum futurum, effectus ergo futurus non potest non esse: sed quod non potest non esse, necesse est esse, quod necesse est esse, non est contingens esse, vt dicit Aristoteles 2. Perihermenias. ergo quod est contingens esse non est contingens esse, quod contradictoria claudit. Quare & tollitur totaliter Liberum arbitrium. necessitas enim nõ stat cum Libero arbitrio. Huic dicitur secundũ ea quę dicta sunt, quòd Deus certitudinem nõ habet de tali euentu futuro, qua futurus est, & respicit tempus, in quo effectus ille erit in suis causis: sed secundum istam rationẽ tantum scit, & potest scire, quod potest esse, & potest non esse. Quod si de tali euẽtu futuro certitudinem habet, (quoniã reuera habet) habet, vt est extra suas causas: & respicit tẽpus illud, in quo erit extra suas causas, & ut tale tempus est præsens æternitati. Quare qua de tali euentu certus est, non potest non esse

quoniam

quoniam res quę est extra suas causas, aut actu est, aut actu fuit: & si fuit, non potest non fuisse: & si est, nõ potest nõ esse, pro illa mensura, qua est: quia tunc ineuitabile est, quin sit. Quocunq; igitur modo Deus scit ipsam rẽ, secũdum illum sciendi modum, obiectum est impossibile aliter se habere, & ineuitabile est. Vnde ut Deus est sciens euentum futurum, qua futurum, & in potentia euentum illud potest esse & non esse, indeterminatum est. Quare de necessitate effectus ille poterit esse & non esse: quoniã vt sic respicit hãc Dei sciẽtiam, vt uerò Deus est sciens ipsum determinatum, quoniã ut sic est extra suas causas, ideo non potest, vt sic aut non esse aut non fuisse. Quare cum utraq; scientia sit certissima, certissime & ineuitabiliter infert suum obiectum, secundum tamen proportionem conuenientem, videlicet cum cognoscit, qua futurum & in potentia, certissime cognoscit, q̃d potest & non esse: & hoc sub tali cognitione est ineuitabile aliter esse. Cum uero cognoscit, secundum quod est extra suas cau-

suas causas, non potest, vt est extra suas causas, non esse aut non fuisse. Quare fatua est illa argumētatio, quę communiter in hac difficultate adduci solet. Cōsueuit enim sic argmentari: Si Deus de contingenti futuro est certus, ut puta, quòd Socrates peccabit, aut igitur Socrates poterit peccare, aut non poterit. Si non poterit, de necessitate peccabit. Non posse enim non peccare, conuertitur cum necesse peccare. Si non poterit non peccare, qui fieri potest, ut Deus sit certus, quod Socrates peccabit.

Huic dicitur, quod non est certus, neque potest esse certus, stante libertate Socratis, quòd ipse peccabit, qua Socrates peccaturus est, & respicit futurū, qua futurum est, & tempus, in quo erit in potentia ad istud peccatum: sed tantum scit, quod potest peccare, & non peccare: vt uerò respicit tempus, in quo actu committit tale peccatum, uel iam commisit, sic certus est: & ut sic Socrates amplius non est in potentia ad tale, quoniam iam cōsummata est, licet forte est in potentia ad aliud peccatum.

Quare

Quare ſtante certitudine de Socrate peccaturo, non eſt amplius in potentia ad illud: ſed tantum dicitur eſse in potētia, quando eſt in ſuis cauſis peccatum: & vt ſic, Deus neq; ſcit neq; poteſt ſcire, ſtante Libero arbitrio, determinationem partis. Quare nunquam certitudo poteſt falli, neq; aliter eſse, quam uidet & cognoſcit. Et per hoc ad ſecundā dubitationem, cum dicebatur ſi Deus ſciuit Socratem peccaturum, Socrates peccabit: ſed antecedens eſt ſimpliciter neceſsarium, ergo & cōſequens. Huic dicitur, quòd illud antecedens, Deus ſciuit Socratem peccaturum, in ſuo formali intellectu includit futurum, & ea quę futura ſunt, & ut ſunt futura, Deus non cognoſcit, niſi cōtingenter erunt.

Vnde ſi Deus ſciuit uel ſcit Socratem peccaturum, qua peccaturus eſt, nō cognoſcit ipſum peccaturum, niſi contingenter. Quare Deus cognoſcit Socratem peccaturum contingenter. Sed ex iſto antecedente nō ſequitur, quòd Socrates peccabit abſolute, ſed contingēter. ex contingenti namq; & poſsibili

non ſe-

non sequit esse in actu. quare argumentum tamdiu euigilatũ, & tãtas habens respõsiones, nullius est momenti, neq; oportet, quantum ad hoc, captiuari mẽtem: quoniã satis apertum est, nihil concludere. Quod si dicatur, sumo Socratẽ peccaturum, vt Deus cognoscit ipsum actum peccati esse extra suas causas, & scitũ certitudinaliter à Deo, patet, quod sic infert, Socratẽ actu peccare vel peccauisse, non autem peccaturum. Quare ut sic necessitatem includit ut dicitur secundo Perihermenias: & sic etiam nihil aduersus nos. Quare & ad tertiam dicitur, quòd omne quod scitur à Deo, necesse est esse in quocunq; sensu siue diuisionis siue compositionis sumatur. Nam futurus euentus uel scitur à Deo, qua futurus est: & sic, cum sciatur, scitur quod potest esse & non esse, ideo ut sic contingenter erit de necessitate: vt uerò scitur à Deo, qua erit extra suas causas, sic etiam non potest non esse aut nõ fuisse, quod conuertitur cum necesse esse: & sic esse in sensu diuiso est uera. De sensu autẽ composito manifestum est.

ex quibus patet, quòd illæ illusiones siue inuolutiones siue intricationes, quæ in hac materia communiter dici solent, scilicet de sensu composito & diuiso & de necessitate consequentiæ, & non cõsequẽtis, non sunt necessariæ in hac materia: neq; liberant intellectum, sed potius sunt uerba & furfura, quàm res & vera farina. Vnde ego nunquam potui intelligere, quid sibi vellent illa uerba, et quomodo solueretur illa quæstio seu difficultas: imò mihi uidetur, quòd illæ intricationes ligant & perturbant intellectum, & homo in illis magis habet verba quàm verborum intellectum.

Caput quartum, in quo mouetur quædam dubitatio aduersus ea quæ dicta sunt: & solutio ad dictam dubitationem.

ADuersus autem ea quæ dicta sũt, insurgit dubitatio mihi non facilis. Dictum est enim, quòd futura contingentia qua futura sunt, Deus non determinatè cognoscit, sed determinata cognitio

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

cognitio eorum tantum cadit super ea, quatenus Deus inspicit tempus, in quo aut erunt in actu, aut tempus, in quo actum pertransiuerunt. Exempli gratia, Socrates est in potentia ad peccandum in prima hora futura, in secunda hora futura erit in actu peccati: post secundã horam iam pertransiuit peccatum. Secundum igitur iam responsionem datam, vt Deo est præsens prima hora, & eam inspicit, non determinatè cognoscit uel scit Socratẽ peccaturum: vt tertium uerò tempus, scit ipsum peccauisse. Quare in duobus residuis temporib. determinatam & certam scientiam habet. Verum insurgit (ut mihi uidetur) ardua difficultas: quoniam exempli gratia, cum Saluator noster dixit Petro ante eius passionem: Petre anteq̃ Gallus cãtet, ter me negabis: aut Saluator hoc dixit Petro, vt inspexit tempus abnegationis, vel postquam negauit: aut inspexit tempus in quo erat Petrus in potentia ad negationem. Si detur primum: tunc sequitur, quòd Petrus negando Christum, non peccauerit: quoniam ex

quo Saluator sic inspiciendo secũdum
dicta determinate sciuit, & , vt diximus
ineuitabiliter: quoniã præsentia & præ
terita ineuitabilia sunt, vbi est ineuitab
litas, non est peccatum neq; uirtus, non
ergo peccauit Petrus: quod tamen con
tradicit ueritati Euangelicæ. Respexit
enim Dominus ad Petrum, & egressu
forâs, fleuit amarè. Quare eum pœnitu
it de peccato perpetrato. Vnde propte
pœnitentiam & dolorem & mentis a
maritudinem meruit ueniam, & omne
Doctores concordes ponunt Petrum
peccasse, quanquam uideatur discordi
inter Augustinum et Hieronymum, a
fuerit mortale, vel ueniale tantum: d
qua discordia non est præsens intentic
Amplius, sequitur quòd libertas no
peccandi per verbum Saluatoris fueri
ablata ipsi Petro, & quòd Deus sic di
cens fuerit causa peccandi Petro. quo
tamen impossibile est, & contradicen
sanctis doctoribus impossibile quidẽ
quoniam Deus neq; potest peccare n
que esse causa peccati. Aduersatur eti
sanctis doctoribus: quoniam Orige
nes &

nes & Chrisostomus, & reliqui dicunt, non ideo Petrum peccasse, quoniam Saluator sibi prædixerat peccaturum: sed quoniam Petrus peccaturus erat, ideo Saluatorẽ prędixisse. Quare quòd nullo modo Saluator hoc dixerit, vt inspexit illa tempora determinata. Si verò ponatur, quòd Saluator dixerit Petro illud, qua respexit tempus, in quo Petrus erat in potentia, & tantum Deus cognouit, quod contingenter erat peccaturus. Non minora certe uidentur sequi inconuenientia. Primò quidẽ quoniam non plus hoc Saluator potuit dicere Ioanni, uel cuicunq; alteri, quam Petro. Sicuti enim erat in potentia Petri Saluatorem negare, ita erat & in potẽtia cuiuscũq; alterius discipuli, veluti manifestum est. Pręterea sic prædicere, non arguit aliquam diuinitatem, neq; admirabilitatem in Saluatore: quoniã & purus homo potuisset sic prędicere. Pręterea si discipuli ei non credidissent non fuissent exprobrandi de infidelitate. Ast hoc non videtur uerum: quoniã videtur, quòd nõ credentes verbo Sal-

uatoris, non credidissent eum filiũ Dei & sic non credentes, dicta sua contempsissent. Amplius expresse hoc contradicit veritati Euangelicæ. nam Matthæus & reliqui apponunt verbo Saluatoris, Amen, quod certum significat. Dicit enim Matthæus: Amen dico tibi, priusquàm gallus cantet, ter me negabis. Quare illa cognitio fuit certa secũdum dicta, & per consequens infallibilis & ineuitabilis. Quare omniquaque angustiæ & inexecrabiles difficultates. Ad hanc autem dubitationem non temere neque pertinaciter adhærendo, sed ueritati & sanctæ Romanæ ecclesiæ me subijciendo, dico, vt mihi uidetur, quòd Deus illud dixit, vt respexit tẽpus, in quo Petrus non peccauit, sed tantum erat in potentia ad peccandum: neque fuit cõueniens, vt Saluator aliter diceret, siue aliter intelligeret: imò quòd neque potuit aliter intelligere, ad manifestandum illud Petro. Si enim respexisset tempus in quo Petrus peccauit actu, vel in quo iam peccauerat: tunc sic est ineuitabile, & amplius non esset in potentia Petri.

Quare

Quare cum Saluator illud Petro dixerit, dum iam non exiuerat in peccatum, imò firmiter credebat Petrus oppositũ, quòd patet per verba, quæ sequuntur: Et si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Illud non posset esse verum, nisi coactè Petrus peccasset, & Deus fuisset causa peccati: quorum quodlibet est impossibile. nam neque peccatum potest esse coactum, neq; Deus potest esse causa peccati, quod & firmatur, videlicet quod Deus illud Petro dixerit, vt contingens futurum. nam taliter dixit Petro, vt etiam dixit Iudæ se traditurũ: sed illud dixit, vt admoneret ipsum, & precaueret à proditione. Quod patet: quoniam ubi Saluator dixit: Vnus vestrũ me traditurus est, subiunxit ad terrorem: bonum esset, si natus non fuisset homo ille, modo minæ non respiciunt ineuitabile, volebatq; Saluator Iudam à peccato pcauere, quod etiã per aliud patet. nam multoties iterauit consimilem sententiam. In lotione enim pedum dicit: vos estis mundi, sed non omnes. Et iterum, cum dicit: quod facis,

 cito fac,

cito fac, per quæ omnia euidenter apparet, Saluatorē illa omnia dixisse admonitorie: neq; conueniet, vt Saluator aliter dixisset: quoniam sermo suus non fuisset ad salutem, sed ad perditionem. Et sic non omnis Christi actio nostra esset instructio. quod falsum manifestè apparet. Vnde consequenter concluditur, quod aliquis uiator de suo statu futuro, relicto Libero arbitrio sibi, & potestate peccandi non potest esse certus. Ista enim mihi videntur implicare contradictionem, quæ non cadunt sub diuina prouidentia. Si enim certus est de statu futuro, impossibile est aliter se habere: & hoc loquendo, vt certitudo nō tantum se tenet ex parte credentis: quoniam nullo modo dubitat, sed ex parte etiam obiecti, sic quod aliter esse non possit. Loquendo enim primo modo de certitudine, sic etiam qui damnabuntur, possunt esse certi de eorum salute: quoniam aliqui qui damnabuntur, sine aliqua dubitatione credunt se fore saluandos. Verùm ista non est uera certitudo. Vnde loquendo de uera certitu-

dine,

mine, illud de quo certitudo habetur, aliter esse non potest, sed si relicta est sibi potestas peccandi, aliter esse non potest. Quare opposita claudit illa propositio. Deus autem, qui est supra tẽpus, neq; sua actio tempore mensuratur, de eo quod futurum est, certus est, sed non qua futurum est, neq; ratione temporis in quo contingens est in potentia: sed ut contingens exiuerit ad actum, quod est pręsens Deo ratione æternitatis, omnia conspicientis. Sed nulla creatura potest habere hoc, vt sit in æternitate, & sua actio mẽsuretur æternitate. Quare quod Dei est proprium, non potest alteri conuenire. Sic igitur redeundo ad proprium, dico, quod cum Saluator dixit Petro, uel cuicunq; alteri de futuro dependenti à voluntate, quæ possit in vtramq; partem, vt cum dixit: Vnus vestrum me traditurus est, necesse est, vt veniant scandala, me flagellabunt, & crucifigent, & vniuersaliter de talib. licet æternitati ista erant certa & ineuitabilia, quatenus erant futura: tamen vt Saluator hominibus ea dixit, & discipu

lis tradidit, vel prophetis, vel quomodo fuerit, dixit et tradidit, vt respiciebat contingens & incertum: neq; aliter hominibus in tempore existentibus tradi potuit, seruata libertate peccandi & nō peccandi, veluti dictum est. Pro responsione autem ad obiecta, scire oportet, quòd quamuis actus non necessitatur ab alio, veluti in 3. huius operis uolumine dictum est abundè: tamen actus intellectus de necessitate pręcedit actum uoluntatis, quoniã impossibile est uelle vel nolle incognitum, vt dicitur tert. Ethicorum. Et taliter potest se habere intellectio ad uoluntatem, quod quamuis uoluntas non necessitetur per talē actum, tamen uix in una uice de mille millibus uoluntas non sequitur operationem intellectus vel imaginationis, quomodocunq; sit. Vnde dictum est, quòd stante opinione de vniuersali & de particulari, statim sequitur actio, nisi proueniat impedimentum Vnde si opinemur omne dulce gustandum, & hoc esse dulce, statim gustamus, vt dicitur 7. Ethicorum, & in libro de Motib. animalium,

malium, nisi proueniat impedimētum: non tamen ratione extrinseci, vtpote, q̊ niam aliquis aufert uinum à potestate voluntatis uel ex aliquo impedimento extrinseco, quod mihi uidetur Aristotelem ibi voluisse, verum etiam quoad actum elicitum uoluntatis: quoniam uoluntas potest suspēdere uolitionem, vt diximus in 3. volumine. Similiter ubi intellectus non cōsideret actu nullum adulterium esse committendum, quãq; propositionem illam habitu habeat, & sit uehemens passio de hac muliere, nō est necesse, quòd uoluntas eliciat actũ adulterij. Verũ in primo casu & in hoc rarissimè hoc contingit, scilicet quòd stantibus illis circumstantijs actus non eliciatur. Quare sapientis uiri est, non se cōmittere tãto periculo. Nam quod rarissimè contingit, habetur quasi impossibile, & quod vix in mille millibus in vno fallit, habetur quasi necessariũ. Vnde Scipio Affricanus magis commēdatur, quòd mulieres pulchras uidere noluit de vrbe capta, quàm Alexander Macedo, q filias Darij uoluit inspicere,

quan-

quanquam ab eis abſtinuerit. Beſtialis enim habitus eſt Alexander: quòd tanto ſe expoſuerit periculo, quod minimè Scipio facere voluit. Sic itaque ea quæ antecedunt, actus voluntatis multum diſponunt, imò quaſi neceſsitant actum voluntatis: quæ autem actum voluntatis antecedunt, naturalia ſunt: de quibus vt ſunt in ſuis cauſis, certa notitia poteſt haberi, veluti etiam de futura eclipſi. Saluator itaq; uidebat ea quæ diſponebant Petrum ad negationem eius: quæ quanquam non neceſsitabant Petrum negare, maxime tamen quaſi impellebant Petrum ad negationem: quoniam erat timor de morte vel captura, vel aliquo alio ſupplicio inflicturo Petro: non tamen Petrus de neceſsitate ex illo negauit. Poterat enim eligere, veluti ante Saluatori promiſerat. Hæc autem, vt dixi, videbat Saluator in ſuis cauſis: quoniam non ſubijciuntur actui voluntatis, quam ſolam voluit eſſe liberam. Ad primum ergo dicitur, quòd tãtum Petro illud dixit: quoniam ſciebat, quòd alij diſcipuli non erant uen-

unt uenturi in illud discrimen. Quare præmonuit Petrum in hoc, & non alios, quanquam & omnes premonuerit, cum dixit: Omnes uos scandalum patiemini in me in hac nocte. Cumque diceretur, quòd sic prædicere non arguit aliquam diuinitatem, neque admirabilitatem, huic dicitur, quòd imò. Nam si per somnia, per visiones & prophetias hęc preuidentur, pręuidentur, ut immittuntur à Deo. Nam quanquam de actibus humanis ab hominibus possit afferri iudicium, non tamen tanta certitudine: quoniam intellectiones & cogitationes hominum non sunt eis apertę sicut Deo: neque tam benè sciunt hominũ naturas, motus cœlestes, inclinationes, & vniuersaliter permouentia ad peccata vel virtutes, sicut scit ipse Deus. Quare per ista fiunt somnia, Prophetię, & vniuersaliter diuinationes: quæ omnia nõ necessitatem imponunt, sed inclinationem & propinquissimam dispositionẽ & vix euitabilem à voluntate humana. Cumque postea dicebatur, quòd si discipuli non credidissent verbo Saluatoris

non

non fuiſſent exprobrandi, ad hoc dicitur, quod utrunq; uitio aſcribitur, ſcilicet plus credere quàm oporteat, & minus credere quàm oporteat. Si diſcipuli credidiſſent, quòd ineuitabiliter unus ipſorũ Saluatorem proderet, tunc peccaſſent, eſſentq; nõ adhęrentes eius ſententię. Habebant enim à Saluatore, q̃d peccata eſſent noſtra. nam aliter admonitiones Saluatoris fuiſſent vanæ. Si etiam non credidiſſent, inſtare magnum periculum, ſpreuiſſent eum. Cumq; etiam hoc addebatur, hoc aduerſari veritati Euangelicę, quoniam dixit: Amen quod ſignificat certè, & abſolutè dixit, me negabis, ſine aliqua appoſitione. Dixitq; Euangeliſta: ſciebat enim, quis nam traditurus eſſet, tamen & ſciens omnia quę ventura erant ſupra ipſum, et ſic de innumeris talibus dicitur. Ad hęc (veluti diximus) quòd illud, quod quaſi nunquam deficit, & vix oppoſitum reperitur, abſolutè pronunciari ſolet: & quod parum deeſt, tãquam ad nihil deeſſe uidetur, vt dicitur 2. Phyſicor. Cum itaq; ſtantibus tantis circumſtantijs, rariſsimum

isimum est, quod homo non peccet. uare Saluator uidens naturam Petri, pturam ipsiusmet Saluatoris, relictūue ab omnibus, ministros Iudæorum solentes gaudentesq́ꝫ, interrogationesq́ꝫ eorum superbas magnum terro=absolutè dixit: Petre tu me negabis, on quòd non posſit non negare, sed uasi cum periculo ineuitabili: vnde di t sic absolute, vt magis admoneret Pe um ne peccaret, & fieret attentior, ne beretur. Sic etenim consueuimus di re, quando aliquem, quem maximè mamus, uolumus remouere & auerte ab aliquo lapsu, vt pronunciemus ei ne determinatione, vt maior timor ei feratur, quanquam sciamus illud pos euitari. Nam aliter uana esset admo itio. Cumq́ꝫ videmus aliquem propè psurum, dicimus, tu laberis. Intelligi ur enim conditionaliter, nisi aduertas: uanquam absolutè pronunciemus, vt aiorem aduertentiam habeat. Quare si saluator dixerit Petro: Amen, siue ertè tibi dico Petre, non cantabit gal us, donec ter me abneges, intelligitur, nisi quam

nisi quam diligentissimè aduertas, certe in mei negationem laberis: quoniã tot & tãtas circumstantias uideo, quòd vix effugere poteris, nisi certissimus incedas. Hæc itaq; dicta sint, non pertinaciter, verum salua semper meliori intelligentia & determinatione Ecclesię.

Caput quintum, in quo respondetur ad quatuor obiecta adducta in Capite sexto Secundi uoluminis aduersus hanc opinionem.

IN sexto capitulo Secundi voluminis huius libri, adducta sũt quatuor argumenta aduersus hanc opinionem, quę fortassis aliquibus aliquam facient difficultatem. Quare ad ea nunc intendimus respondere. Primum itaq; argumentum tale erat: dictum est, Deum futura contingentia, qua futura sunt, non determinate cognoscere, scilicet qua pars determinatè sit uera. Vnde aduersus hoc dubitatur: quoniam aut illa determinatio est ab ipso Deo, aut ab ipsa voluntate. si à Deo: tunc actus voluntatis sun

is sunt Dei & non nostri. Quare fatuũ est dicere, quod determinatè nesciat: quandoquidē determinatio sit ab ipso Deo. Sic enim nesciret, quid ipse esset facturus, quod est ridiculum: si verò determinatio est à uoluntate, tunc sequit̃, quòd aliquis sit effectus, cuius Deus non est causa: & sic Deus non omnium erit causa. Amplius, quoniam iste effectus non cognoscitur à Deo, quoniam nihil extra se cognoscit Deus, nisi illius esset causa, vt communiter ponitur: quanquam ad hanc dubitationem multa in superioribus dicta sunt. Breuibus tamen, & perstringendo iterum dicemus, nõ quidem ratione necessitatis, sed vt ordinē obseruemus. Dico igitur, quòd Deus absolutè & totaliter non est causa illius determinationis: neque sequitur aliquid esse, cuius Deus non sit causa absolutè, sed tantum secundũ aliquid, quod non est inconueniens. Deus namque non dicitur esse proprie causa peccati: non tamen peccatum ex toto fugit causalitatem Dei. Saluator namque noster, cum Pilatus ei dixisset, nescis, quia potesta-

tem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? dixit: non haberes in me potestatem ullam, nisi datum tibi esset desuper, cum tamen in crucifigendo Saluatorem Pilatus non caruit culpa: & sic Deus est secundum modũ conuenientem causa peccati, quanto magis uirtutis & boni? illud sufficit ad hoc quòd à Deo cognoscatur: quoniam cadit sub causalitate Dei. Verũ acrius instabatur: quoniam sic etiam, quando cognoscit futurum, quando futurum est, determinate cognosceret. Sic enim & tunc Deus dicitur esse causa, veluti & quando actu producitur uolitio. Dictũ est superius, quòd ille actus uolitionis uel nolitionis debet esse in actu, non quia Deus pro tunc magis faciat illum actum, quàm antè, quoniam ille fit à voluntate, neq; quoniam Deus aliquid recipiat: sed requiritur tanquã terminans certitudinem Dei: & quoniã antè non determinabat, ideo neq; antè Deus erat certus de tali actu: quoniam talis actus non fuit ab æterno. Quod si dicatur, ergo Deus ab æterno non fuit cert9 de tali

de tali actu, quoniã talis actus non fuit ab æterno, dictum est, quòd ab æterno talis actus fuit presens Deo, & tẽpus, in q fit talis actus est in eternitate præsens Deo. quare ut sic est æternus. Sed qm̃ de hoc plusq̃ satis dictũ est, ideo supersedeo, quãq̃ argumẽtum hoc apud me est magnæ difficultatis. Secundũ aũt argumentũ fuit: quoniã ut dicitur in præceptis Saluatoris: si qs uiderit aliquẽ errãtẽ, & posit ipsum eruere ab errore, et nõ eruit, homicida est. Cũ igit Deus oĩa cognoscat, & unũquemq̃ errãtem possit ab illo errore eruere, cur igitur nõ ꝓhibet tales peccare? & cur in hoĩe est tale peccatũ? in Deo uerò nõ est peccatũ? sũ quãto aliquis plus scit, & plus potest, tanto magis tenetur errantem dirigere. Ad quod dicit imprimis, longè disparẽ esse cõparationem: quoniam creatura subditur legi creatoris. Creator autem nulli subditur. Vnde quod creaturæ ascribitur, non conuenit creatori ascribere. Secundo dicitur, quod homo tenetur corrigere proximum & eum remouere à peccato, non ei auferendo Libe-

 rum

rum arbitrium, quoniã neq; potest: sed exhortando, consulendo, & per opera, quę non sunt in potestate peccantis, si ipsi corrigenti est potestas talia faciendi, veluti si esset pater vel magister vel princeps vel aliquid huiusmodi: Deus autem quantum ad hoc nihil relinquit. In primis dedit sibi rationem & consilium, quibus potest bonum à malo discernere: misit Prophetas, & dedit legẽ Moysi. Vltimò misit unigenitum filium suum, sanctos apostolos, martyres, confessores: neq; desunt sacerdotes, prędicatores, monitores, & reliqua huiusmodi generis, quę inducere possunt uoluntatem ad bonam electionem. Quare Deus in nullo deficit, sicut etiam pręcepit homini, ut alium corrigeret, saluo tamen Libero arbitrio: ita & Deus facit. Quod si Deus totaliter remoueret hominem à peccato, nõ seruaret naturam Liberi arbitrij, quod magis esset corruptor naturę quàm conseruator. Deus itaq; remouet hominem ab erroribus, sicut & homines tenentur, & magis verum, vt homines nõ coarctãt Liberum

arbitrium:

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

arbitrium: ita neq; Deus. Tantum igitur Deus facit in remouendo, quātum conuenit, dummodo seruetur libertas voluntatis. Tertia uerò difficultas erat, quoniam Deus non solum delinquentes remouet ab errore, verum omne inducens ad errādum ante oculos ponit. Dedit enim voluntatem peccabilem & intellectum caliginatum, peccata fecit delectabilia, virtutes cum tristicia & labore. Difficile est autē uoluptates profugare, tristitias amplecti: peccantibus vtplurimum, bona temporalia dedit, abstinentibus & probis quasi semper nullum bonum est datum, sed indigentię, labores, persequutiones, crux, trucidatio & reliqua huiusmodi: quasi Deus molestē ferat, homines insequi uirtutes veluti hominib. non conuenientes sed dijs, & quasi velit eos uitia consequi, tāquam hominibus propria. Vnde homines uirtutes prosequentes, uidentur fures & latrones, quasi ea quę deorū sunt, vsurpent: prosequentes autem uitia uidentur esse iusti, quoniam sua sectātur. Ad hanc dico, quod si Deus omnia hęc

numeráta dedisset homini, vt eum inducerct ad peccata, & eum remoueret siue retraheret à uirtutibus, argumentũ esset insolubile. Verùm longe aliter est: quoniam si uoluntatem peccabilem dedit, nõ dedit vt peccet, sed dedit, ut cum posit peccare, non peccans magis mereatur. Quare de viro iusto canit Ecclesia: Qui cum potuit transgredi, non est transgressus. Quòd verò dederit intellectum caliginatum, hoc est, quoniam sic exigit intellectus humanus, cum sit infirmus intellectuum. Quod si illustrior naturaliter fuisset, non staret humanus intellect9 sed esset intelligẽtia. Sed quanquã sic caliginosus sit, non tamen taliter caliginosus est, quin discernere posit bonum à malo: deditq; cũcta requisita, ut rectè posset operari. Quod autem fecerit Deus uitia cum delectatione, & uirtutes cum tristitia, non fecit Deus, ut uitia superarẽt nos & delectationes: uerùm nos ea superaremus, ut maiores uoluptates haberemus. Nam quanto animus est nobilior corpore, & æterna nobiliora sunt temporalibus, tã

to uolu-

to uoluptates uirtutũ sunt meliores uoluptatibus corporalibus & temporalibus. Vnde uirtutes non expoliauit à voluptatibus, imò maxime eas uirtutes excellentissimis uoluptatibus decorauit. Quare si uirtutes acquirantur tristitijs & laboribus, eis tamẽ fruimur gaudijs & quietibus. Si uerò uitia, uoluptate et quiete acquirunt̃, tristitia & labore finiuntur. Quare cum à fine rès sumat denominationem, & non ab initio, longe melior est conditio uirtutum, quàm uitiorum. Cumq; bonũ attrahat, & malum retrahat, et lõge melius sit bonum uirtutis, quàm bonum apparens in uitio, non ergo Deus uoluit retrahere homines à uirtutibus, & inducere eos ad uitia, cum longè maius sit bonum uirtutis, quàm bonum uitij. Neq; Deus inuidet prosequentibus uirtutes, & amat ꝓsequentes iniquitates: quoniam Deus dilexit iustitiam & reliquas uirtutes, & odio habuit iniquitatem, & iniquitates impunitas non relinquit, neq; uirtutes irremuneratas. Quod si mala tam faciliter acquiruntur, & bona tam difficulter

hoc est ad maius bonum uirtutum, & hoc exigente natura uirtutis: quoniam consistit circa difficilia, uitium uerò circa facilia, quod maxime uitiorum uilitatem demonstrat. namq; quæ cito fiūt, cito pereunt: quæ cum difficultate, magis perdurant, ut patet in plantis, animalibus & reliquis huiusmodi. Quod etiam addebatur uitia esse propria hominibns, & uirtutes extraneas, totum hoc est in oppositum: quoniam homo qua homo intellectiu9 & rationalis est, ratio autem est ad opposita & ad uirtutes: qua autem homo uitia prosequitur & uoluptates, bestia est, & est tantum animal. Quare aliena sequitur, quoniā bestialia. Fecit enim Deus hominem ad imaginem & ad similitudinem suā, id est, secundum intellectum & uoluntatem. Quare uoluit homines esse studiosos & rationales, deditq; figurā conuenientem, & complexionem rationi & non bestiæ, vt dicebat argumentum: neq; quod in calce illius argumentationis adducebatur, concludit, videlicet in uanum poni dæmones tanquam tentatores:

ores: quoniam quanquam fortaſsis ratione naturali dęmones eſſe ꝓbari non poſsit, vt diximus in noſtro Opuſculo de Incantationibus: tamen quoniã Eccleſia tenet, admittendi ſunt, eorumq; tentatio à Deo admittitur ad noſtram maiorem uictoriam: cum hoc, quod Deus multa per Vnigenitum ſuum dederit adminicula ad reſiſtendum & vincendum eorum inſidias. Quarta autem difficultas erat, quoniam iſte ordo quẽ proſpicimus in uniuerſo, ut dicebatur, aut eſt melior, quâm ſi homines omnes eſſent ſtudioſi, uel ſaltem maxima pars, aut peior, ſi melior eſt intentus à Deo et volitus ab eo. Cum autem iſte ordo eſſe non poſsit, niſi ſint tot peccata, uidetur quod uelit peccata. Quare cũ quæcunq;, quę Deus uoluit, fecit, Deus igitur eſt cauſa peccati. Si autem iſte ordo eſt peior: tunc & ſunt difficultates: quoniam ſi iſte ordo eſt peior, eſt nolitus à Deo. Sed ſicut, quæcunq; uoluit, fecit: ita quęcunq; noluit, facta non ſunt.

Amplius, cum iſte ſecundus ordo eſt poſsibilis, quoniam eſt uolitus à Deo:

Deus enim vult omnes homines saluos fieri, ut dicit Apostolus. Quare si non esset possibilis, non esset volitus à Deo. Deus autem & natura de possibilibus faciunt, quod melius est, ergo Deus debet hunc ordinem peruertere, qui nunc est, & alium inducere. Præterea uirtutes, quæ presupponunt peccatum veluti indulgentiam, misericordiam & huiusmodi, aut sunt per se intēta à Deo, aut per accidens. Non uidetur secundū cum sint nobilissimæ uirtutes, & Deus maximè commēdetur in misericordia. ergo primum, scilicet per se intendunt. Sed finis non potest intendi, nisi & ordinata in finem intendantur, ergo peccata intenduntur à Deo, & per consequens, Deus est causa peccati. Amplius instabatur, quoniā secūdum hoc Deus ideo futura cognosceret, quoniam sunt futura, & non essent futura, quoniam ipse futura cognosceret, qui est error Origenis dānatus à Boëthio, & communiter ab alijs. Hęc uolui repetere, ut clarior appareat responsio. Ad quam dubitationem unà cum suis confirmationibus

dibus respondetur, sine preiuditio veri
ntis. Ad primum igitur, vt existimo, di-
co, quòd absolute melius esset, omnes
homines esse bonos, vel etiam plures,
quàm non omnes esse bonos, vel plu-
res esse malos: cæteris tamen existenti-
bus paribus. Et cum dicitur, si melius
est, & est possibile sic esse, cur Deus nō
facit hoc, cum Deus & natura de possi-
bilibus faciunt, quod melius est? Huic
dicitur, quòd ordo uniuersi, sumendo
vniuersum, non solum pro substantijs,
quæ in eo sunt, sed vt etiam in se inclu-
dit omnes operationes, vt actus huma-
nos, & reliquos, dependent à duobus,
videlicet à Deo & à uoluntatibus hu-
manis. Quantum igitur ad ea quæ de-
pendent à Deo, optimè disposita sunt
omnia. Vnde si variarentur, destruere-
tur harmonia, veluti contingit in melo
dijs. Vnde omnes chordæ nō debent es
se vnius soni: et si aliter situarentur non
seruaretur symphonia. Quantum uero
ad actus humanos, quorum Deus uo-
luit voluntates humanas esse dominas,
est dispositio opposita. Nam uoluntas
humana

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

humana vt in pluribus facit, quid deterius est. quod si dicat, nónne Deus posset facere, quod voluntas humana semper melius vellet, & deterius nollet? dico, quod non, stante libertate arbitrij. Cum autem ordo uniuersi exigat hunc gradũ perfectionis, si Deus vult ipsum esse, oportet uoluntatem relinquere liberam. Quare Deus mouendo ipsam semper ad bonum, non seruaretur eius libertas, quanquam semper Deus ex lumine rationis inclinet ad bonum uolũtatem ipsam. Quod si iterum quęratur, vtrum voluntas humana posit semper velle bonum, credo ego quod sic, licet cũ maxima difficultate. Et si quæratur, cur igitur non semper facit sic? Huic dicitur, quoniam non vult: neq; aliam puto esse causam asignandam. quod si iterum quæratur, an Deus posit facere, quòd uoluntas non peccet, quanquam sit in potestate uoluntatis peccare? Huic dicitur, quod non proprie loquendo nam actus uoluntatis est uoluntatis, & non Dei. Si autem Deus faceret ipsum non peccare, actus esset Dei & non uo-

luntatis

nitatis, potest inducere ipsam inclinã
o, stante etiam uoluntate libera ad op-
posita. Cumq; dicitur, si vult omnes ho-
mines saluos fieri, & nullos esse damna
os, fit igitur, quod non vult, & non fit,
quod vult fieri. Huic dicitur, quod De-
us magis uult omnes hoïes saluos fieri,
quam aliquos esse damnatos: tamen ma
gis vult omnes homines esse liberos, q̃
omnes homines saluos fieri, non rema-
nente eorum libertate. Vnde si uult o-
mnes homines saluos fieri, hoc uult eo
rum libertate remanente: qua remanen
te, ad deterius labuntur, non vult eos v-
niuersaliter saluos fieri. Quare cum ista
voluntas sit conditionata, & illa abso-
luta, absoluta adimpletur & non condi
tionata. Vnde quod uult & non vult
Deus, absolutè & determinata volunta
te fit: & non fit, quod conditionatè &
non determinatè absolute non fit. Vn-
de vult Iudam saluum fieri, si recte ope-
ratur. Quare non uult absolute Iudam
saluum fieri, & determinate: vnde & ab
solute non saluatur. Cum itaq; dicitur,
Deus vult omnes homines saluos fieri,
ergo

ergo omnes homines erunt salui. antecedens vult Deus cum conditione, scilicet si recte operentur. Similiter si dicitur, non uult istum ordinē, qui est, quoniam multi sunt peccatores, ergo non est iste ordo quoniā scilic. non fit, quod non uult fieri, dicitur, quod non uult istum ordinem, nō quòd absolute & determinate nolit istū ordinem esse, quoniā nihil fit cōtra suam uoluntatem: sed non uult istum ordinem, quoniam non approbat, imò displicet sibi iste ordo. Permittit tamen hunc ordinē esse, quoniam determinate uult uolūtatem esse liberam: ideo uoluntas est libera. Cum autem et ulterius dicebatur, an uirtutes quę presupponunt peccata, dicantur esse principaliter, & de prima intentione intētæ à Deo: mihi uidetur quod non, propter rationem ibi assignatam, quæ mihi fidē facit. Vnde Deus artifex prudentissimus fecit uoluntatem liberam, & uidit, quod aliquando eliget bonum & eliget malum: et licet melior sit bona electio, quàm mala electio, permisit tamen malam electionem: quoniam per

accidens

cidens ex ea sequitur bonum. Vnde
uãq; volũtas Dei nõ cadat de directo
per malam electionem, quoniã tamẽ
ea sequitur magnum bonum, ideo
m permisit fieri. Vnde si Deus uult in
lgẽtiam, vult qua in ea includitur bo
i, non qua p̃supponit peccatũ. Qua-
etsi non vult peccatum approbando
lt tamẽ permittendo. Ex malo enim
eus elicit bonum, cum nihil nisi bo-
um ab eo procedere posit. Et cum di
ebatur, uidet quod tales uirtutes sint
rimo intentę, cum sint maximę uirtu-
s (nam martyrium uidetur pręclaris-
ma uirtus) Huic dicitur, q̊d apud me
õ repugnat, imò de facto est ita, quòd
iquis non martyr secundũ actũ sit per
ctior, & habeat maiorem charitatem,
uàm martyr in actu. Vnde, cum perfe
io attendatur penes charitatem, dico,
uod uirtus illa quæ est martyrium, nõ
eficeret in uniuerso. Nam quanquam
ctu non esset martyrium, propter hoc
on esset uirtus martyrij: quoniam uir-
is principaliter consistit in electione.
nde omnes Christiani debent esse pa
rati

rati mori per Christo : & omnia facere, ne peccent: & fortassis esto, quod si omnes essent boni, uirtutes non essent ita perfectæ intensiue & extensiue, tamen supplerent uel superarent, vbi est defectus ex parte intensionis.

Cumque dicitur, Deus tunc non esset misericors neque indulgens (nam ubi nõ est peccatum, non est indulgentia) dico primo, quod vbi nullus peccaret, non ꝓpter hoc auferret misericordia à Deo quoniam nos ex nihilo fecit, & sine sua misericordia non præcaueremus à peccatis, & de reliquis beneficijs, quæ omnia consequimur ex Dei misericordia.

Quod uero dicitur, de indulgentia, ue[rum] est, sed hoc non arguit defectũ in Deo: quoniam quod Deus non indulgeat beatæ & gloriosissimæ virgini, nõ est defectus in Deo in beata uirgine, i[m]mò est laus beatæ uirginis. Si uerò uoluntas labatur in peccatũ, & Deus eius misereat, & indulgeat, bene arguit perfectionem in Deo: quanquam & si non miseretur, non argueret imperfectionẽ. Quod ergo non sit indulgentia, vbi nõ est pec[catum]

st peccatum, nihil imperfectum ponit nõ magis perfectum. Sed quòd vbi st peccatum, sit indulgentia, perfectio em arguit: quod etiam in parte illa ul- mo inferebat, si Deus nõ est causa uir- utis & peccati, sed voluntas: tũc volun as esset causa scientię Dei. De hoc mul os habuimus sermones superius, hoc on inconuenire, quòd aliquo modo ependet, aliquo modo non dependet, & quomodo intelligatur dictũm Ori- genis, imò et Chrysostomi, de quo non ubitatur, ipsum non fuisse sanctũ: quo niam illud dictum bene intellectum ue itatem continet.

Caput sextum, in quo respondetur ad quædam acci= dentaliter adducta aduersus hanc opinionem in Capite Septimo Secundi uolumi= nis huius operis.

QVoniam & in Septimo capitulo eiusdem Secũdi voluminis in de fendendo opinionem Stoicorum, inci= dentaliter adducta sunt multa motiua aduersus hanc quintam opinionẽ, imò

ueritatem, ideo volumus in præsenti capitulo, singulatim ad unumquodque illorum respondere: & quoniam ibi in confirmando opinionem Stoicorũ cõtendebatur ostendere, dictam Stoicorum opinionem omnibus alijs anteponendam esse, in uolendo, eam opinionem prę̨ferre huic quintę̨ opinioni, dicebatur primo, quoniam aut ista opinio sibi implicat, aut quanto magis contendit fatum destruere, tanto magis fatum construit. Ad hoc dicitur, neutrum istorum esse uerum: & cum intendebatur primam partem probare, dicebatur, quoniam hæc opinio asserit cũcta quæ vẽtura sunt, certitudinaliter esse à Deo cognita, & tamen nos esse dominos nostrorum actuum. Amplius, omnia agentia præter primũ agens, esse primi agentis instrumẽta neque moueri nisi à primo mota, & secundum motum, quo primũ mouens ea dirigit, eo modo mouentur & tamen nostrũ esse sic mouere & non mouere. Præterea futura contingentia & natura intrinseca sunt indeterminata, & tamen Deus cognoscit ea determinatè

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

naté, quod ut dicebatur, intellectus non capit. Item dicebatur, quòd necesse est, Socratem peccare, si Deus scit ipsum Socratẽ peccare. Quare Socratem peccaturum, est necessarium necessitate cõsequentiæ, & non consequentis: & tamen certitudinaliter scit Socratem peccaturum & absolute. Quare opponens inferebat, hæc omnia inuicem esse pugnantia, & esse illusiones & inuolutiones, ad quæ respondendo dicitur, quòd in superioribus uisum est, qualiter hæc dicta non repugnãt: neque sunt illusiones neq; inuolutiones, quanquam aliqua istarum non approbamus, utpote de necessitate consequentiæ, & non cõsequentis: neq; insecuti sumus modum respondẽdi aliorum, quod quoquomodo sit, non oportet repetere. Quare ad superiora recurrendum est: & quoniam in respondendo ad primam dubitationem motam aduersus Stoicos magnus erat conatus in respondendo secũdum opinionem Christianorum, quod etiã sequebatur, aut quod Deus per se esset causa peccati, aut quod ex parte rei nõ

erat peccatum, sed tantum secũdum existimationem, & fiebat argumentum de inæqualitate existente in toto uniuerso cum duę non possunt esse species ęqualis perfectionis essentialiter: & inter ea quæ sunt eiusdem speciei, tanta appareat inæqualitas, & maxime in specie humana. Quare vnum indiuiduum necessario deficit ab altero indiuiduo, & vna species ab altera specie. Vnde hæc non arguunt defectum in vniuerso, neq; in Deo, verum magis Dei & vniuersi perfectionem. Quod si hic est defectus secundum Stoicos, etiam erit in Deo & vniuerso defectus secundum Christianos. Quare ex hoc vlterius arguens volebat habere, quod etsi in genere humano reperiantur studiosi & vitiosi, & horum omnium Deus sit causa: aut igitur hoc non arguit defectum in Deo: aut si arguit apud Stoicos, arguit & apud Christianos: quoniam par est de omnibus & toto vniuerso, quod vniuersum est dispositum à Deo, videlicet quod tãta sit diuersitas, non ambigitur ab ipsis Christianis. Vnde sicut apud Christianos non

nos non est peccatum, quòd ouis deuoretur à lupo, ita nō est peccatum, quòd pauper conculcetur à diuite: quoniam sicut ouē deuorari à lupo, est ex perfectione vniuersi, sic de vniuersi perfectione est, pauperem conculcari à diuite. Nam vniuersum est ciuitas, & non benè stat sine diuitibus: sicut vniuersum non bene stat sine lupis: sed sicut lupus non potest esse sine deuoratione auis, vel alterius animalis innocentis: ita diues nō potest esse, nisi rapiat bona pauperum: quare aut vtrumq; est peccatū apud Deum, aut nullum est peccatum. Ad quod dicitur, similitudinem nō currere, vt bene ibi dictum est. Nam vnum est malum moris, aliud verō malum naturæ. Malum naturæ non arguit defectū in Deo neq; in vniuerso: sed malū moris, quod procedit non à Deo, sed à voluntate, arguit defectum in causa efficiente & in vniuerso. Quare Deus nō potest esse causa illius, licet sit causa mali naturæ. Sed quoniam aduersus hanc responsionem innumera fiebant argumenta, ad quæ ex ijs quæ in priori capi-

tulo dicta sunt, responsio apparere potest, ideo nõ multum insistam ad singula respondendo, sed tãtum per modum Epilogi respondebimus. Prima itaq; argumentatio aduersus hanc responsionem, est, quoniam uoluntas est merum instrumentum Dei, & se habet ad Deũ, veluti securis ad carpentarium, quare tota actio erit Dei, & non uoluntatis. Secunda, quoniam Deus bonis dat omnia quę conducunt ad bonum: Malis uerò econtrà, ut complexiones & occasiones. Nã ex tanto uidetur Deus hoc facere, ut magna sit diuersitas in ipsis hominibus. Quare Deus uidetur similis aucupi, qui diuersis utitur retibus ad diuersas aues & plures capiẽdas. quod etiam discurrenti per ipsos homines apparet. Aliquos enim à natura fecit Venereos, aliquos tẽperatos, aliquos mites, aliquos rudes, aliq̃s beneuolos & amatores, aliquos iniquos & odiosos: & sic discurrendo de reliquis virtutib. & vitijs oppositis. Dedit etiam occasiones extrinsecas, utpote Venereis, quòd conuersentur cum formosis, intemperatis in

atis in aulis Principum: & sic de reliquis. Fecit etiã eos natura peccabiles. Quare si non peccassent, vana esset illa potentia. Cum autem Deus & natura nihil frustra faciunt, naturaliter igitur peccant. Arguebatur & tertio de Virtutibus, quæ peccata præsupponunt, cum sint maxime intentę à Deo, ergo & peccata: & quod tales uirtutes non sunt intentæ á Deo, veluti sextus digitus in natura: quoniam sunt longe perfectiores alijs uirtutibus. Vnde non sunt ueluti monstra: quoniam monstrum non est perfectius non monstro, quod & firmatur: quoniam aut melius est non esse istas uirtutes quàm esse: aut econtrà. Si primum: cur Deus dimisit eas esse, cum de posibilibus faciat, quod melius est. Quod si imposibile est ipsas non esse: neq; posibile erit peccata non esse. Si detur secundum, vult igitur Deus esse peccata: quoniam quod melius est uult si illud est posibile. Quarto dicebatur, quod si dicatur Deum dedisse potentiã peccandi hominibus, non ut peccarent sed ut uitia superarent, & excellentior

esset virtus, mirũ & crudele esset, quòd cum Deus sciret ipsos peccaturos & à vitijs superandos, & in æternum damnandos tales eos fecerit, & tot insidias posuerit. Videbaturq; similis Patri, qui dedisset filium comitandum latronibus & sicarijs, quod vel insipientiam vel crudelitatem arguit.

Quintò adducebat, quod Stoici melius euitent incõuenientia quàm Christiani: quoniam secundum Stoicos, Deus, si videatur male operari, assimilatur claudicanti ex natura: qui claudicans aliter facere non potest. Secundum verò Christianos Deus assimilatur claudicanti ex voluntate. Nam Deus potest prohibere mala, & non prohibet: cum tamen omnia sciat secundum opinionem. Vnde aut propter peccatum, aut maius videtur nõ prohibere peccatum cum prohibere possit, & facere ipsum peccatum, maxime cum qui non prohibet, dicat eum maxime amare: & qui peccatum facit, dicat aperte se illud velle facere. Primum namque magis dolosum est. Hæc aduersus Christianos adduce-

ducebantur, ad quæ respondetur.

Ad primum, cum dicebatur, quòd voluntas est instrumentum Dei, & motũ, vt securis mouetur à carpentario, negatum est hoc in priori capitulo: declaratumq́ est, quomodo volũtas mouetur à Deo. Quare ibi videas. Ad secundum dicitur, verum esse, in hominibus esse diuersas dispositiões ad virtutes & ad vitia, non vt uitia essent & homines ea persequerentur: quoniã eis dedit & potentiam superandi vitia: quoniam uoluntatem & rationem dirigẽtem ipsam voluntatem & legem datam Moysi, & vltimò misit vnigenitum suum filium. Vnde quòd sint tot & tantæ diuersæ dispositiones in ipsis hominibus, hoc est, non vt sint vitia, sed virtutes. Vnde aliquos ex natura fecit Venereos, non vt Venerei sint, sed vt sint casti & abstinentes. Quod si dedit stimulum carnis, dedit vt maior esset virtus: quoniã virtus in infirmitate perficitur, & cõsistit circa difficilia, veluti dictũ est de hac virtute. Sic suo modo intelligatur, & de cæteris virtutibus. Quare argumentum fal-

ſum habebat fundamentum. Nam iſta diuerſitas ordinatur à Deo in bonum, non in malum: neq; ſequitur quod inferebatur, quòd talia peccata naturaliter fiant. Peccata nam ꝗ, de quibus eſt ſermo, non fiunt à natura, ſed fiunt à volũtate: & quanquam natura inclinat, non tamen neceſsitat: neque datę ſunt tales inclinationes à Deo & à natura, vt volũtas ſuperetur ab ipſis, ſed vt ipſę à voluntate: quoniam voluntas habet potẽtius dirigens ipſam, quàm diſpoſitio inclinet voluntatem. Diſpoſitio namque corporea & materialis eſt: aſt ratio imaterialis & æterna eſt. Ad tertium etiam dictũ eſt, qualiter uirtutes, quę eſſe non poſſunt ſine pręcedentib. peccatis, ſint à Deo intentæ. Dictum eſt enim, quòd non ſunt de principali intentione. Non enim Deus abſolutè vult hominẽ pœnitere, de peccatis ſuis: noluit enim matrem ſuã de peccatis pœnitere: ſed vult hominem peccantem pœnitere de peccatis: neq; Deus vult abſolute indulgere homini, quoniã & ſic indulſiſſet matri ſuæ, & vnigenito ſuo filio Saluatori noſtro:

ostro: ſed voluit indulgere pœnitenti
quę indulgentia peccatum pręſuppo-
it: neq; pœnitere abſolute eſt melius,
quàm non pœnitere. Sic enim Saluato
em & matrem eius pœnituiſſet, quod
ſt falſum, ſed pœnitere apud peccantẽ
ſt melius quàm apud peccantem ipſũ,
on pœnitere: neq; abſolute melius eſt
quòd Deus indulgeat, quàm nõ indul-
geat: quoniam ſic Saluatori & eius ma-
ri indulſiſſet. Sed melius eſt, quod De-
us indulgeat peccatori pœnitẽti, quàm
non indulgeat. Similiter melius eſt, q
releuet à peccato cadẽtem quàm ipſum
cadentem non releuare: ſibi tamen ſer-
uata poteſtate releuandi. melius tñ ab
ſolute eſt vt non releuet quàm quòd re
leuet: quoniam releuare pręſupponit
peccatum, non releuare, non pręſuppo
nit. Hæc itaq; non ſimpliciter ſunt intẽ-
ta, ſed ſecũdum occaſionem & pręſup-
poſitionem intentam. Miſericordia au-
tem non reſpicit abſolute peccatũ: quo
niam Deus ex miſericordia ſua ea quæ
nullum peccatum habuerunt, creauit
& conſeruauit: & ſic de reliquis conſe-
quenti-

quentib. Cum aũt dicitur, quòd istæ sũ
maximę & pfectissimæ virtutes, & q
perfectissimum est, nõ potest esse secũ
dũ intentũ & posteriꝰ intentũ, eo quod
est minus perfectũ, veluti non mõstruo
sum & perfectũ nõ potest esse à natura
posterius intentũ mõstruoso. Huic dic
tur, ꝙ quãuis mõstruosum nõ sit primo
intẽtũ, nihil tñ obstat, quin in mõstruo
so magis appareat claritas & excellẽtia
naturę, q̃ in nõ mõstruoso, veluti vide-
mus in artificib. Quòd em̃ aliqs artifex
ex bona materia facit pulchrũ & perfe-
ctũ opꝰ, non est ita admirabile, ueluti si
ex mala materia cõstruat pulchrũ & p-
fectũ opus licet non tã pulchrũ & perfe
ctũ sicut ĩ bona materia: cæteris existẽti
bus partibus. Quare admirabilitas Dei
magis apparet, si ex malis elicit bona,
quàm si ex bonis bona eliciat. licet ab-
solute melius sit elicere bona ex bonis,
quàm mala ex malis. Dicuntur igitur,
hę esse prẹclarissimę virtutes, non quia
sint meliores, sed quoniam maior vide-
tur esse admiratio in eis. Nam ex malis
eliciũtur bona. quod magnam admira-
tionem

onem facit. Existimo etiam, vbi malũ esset peccatum, istas virtutes & perfectiones non deesse in uniuerso, neq; ex parte hominum, neq; ex parte Dei: quoniam Christus principaliter in electione consistit, & non in opere extrinseco, nisi manifestiuè. Vnde pœnitentia secundum actum presupponit peccatum. Verùm quanquam aliquem non pœniteat secundum actum de peccatis comissis uel omissis, iste non tenetur esse huiusmodi intentionis: quòd ubi peccatũ committeret, doloret & pœniteret: & quantum ad hoc spectat, potest habere uirtutem pœnitentiæ. Similiter quamuis non indulgeat ei, qui eum offenderit, quoniam à nullo passus est offẽsam: est tamen firmi propositi, quòd ubi contingeret, indulgeret: imò puto, quod aliquis actu non indulgens (quoniam non passus est offensam) potest magis mœreri secundum indulgẽtiam, quàm ille qui actu indulsit, & passus est offensam: quoniam potest cum maiori charitate elicere actum indulgentiæ, quàm ille qui offensam passus est. Vnde multi qui

ti qui actualiter non sunt passi martyrium, potuerunt habere vel fortassis habuerũt maius meritum de martyrio, q̃ illi qui passi sunt actualiter martyrium, quoniam sua voluntas de martyrio fuit cum maiori charitate, quàm illi qui passi sunt. Veluti in Euangelio dicitur de uetula, quæ in gazophilatium non posuit, nisi denarium, magis meruit q̃ alij qui magna posuerunt. Et quanquã nobis sit magis manifestum de ijs qui actu martyrizantur: Deo tamen non est sic. & hoc prouenit, quoniam soli Deo uoluntates sunt notę: creatura uerò iudicat de manifestis. Nulla ergo uirtus homini deesset, quęcunque sit, si peccatum nullum esset, ubi homo uellet eã habere. Cõsimiliter Deus est, quòd nulli indulgeret de peccato, non enim indulgentia ei deesset: quoniam est talis ac tantæ bonitatis, quòd si quis peccaret, & cum pœniteret, ei indulgeret. Mauultque Deus homines non peccare: & si peccarent, haberent intentionem pœnitendi firmissimam, quàm quòd peccent & pœniteant. Virtutes igitur tales

secundum

ecundum actum, id est, ut actu pœniteant de perpetratis, non sunt de prima intentione, sed cum proposito pœnitẽdi si illud contingeret, sunt de prima intentione, & unusquisque Christianus debet habere hoc: & consimiliter de martyrio & reliqs huiusmodi generis. Vnde antequam Deus crearet mundum, Deus habebat oẽs uirtutes, quas nunc habet, licet actu extrinseco nullam demonstraret. Quare non sequitur, uniuersum esse imperfectum, si non sunt peccata: imò si non essent peccata, uniuersum esset perfectius, nec aliqua deesset uirtus: & si non essent aliquæ earũ secundum modum qui nunc est, essent secũdum modum perfectiorem. Nam ueluti diximus, longe perfectior est uirtus, si non pœnitet de peccatis perpetratis, cum intentione tamen pœnitendi, si contigerit, quàm si peccata perpetrasset, & pœniteret: longeque magis placet Deo, quòd inimicis non indulgeas, quàm non habes, cum firma intentone tamen si contigerit, indulgeres, quàm quòd inimicos habeas, & ijs ĩdulgeas.

Ad

Ad quartum autẽ dicitur, ꝙ Deus neq; crudelis neq; insipiens est: quoniam si Deus dedit homini potentiam peccandi, & multa quę eum incitent ad peccandum, non dedit vt peccaret, sed vt ea superando mœreatur. Quare ex amore & nõ odio uel dolo illud fecit: neq; posuit hominem sine admiraculis ad talia superanda: quoniam dedit rationem, legem, sacramenta & reliqua, quibus illa superare potest. Quare non insipientis opus, verùm prudentissimi conditoris operatus est. Pater autem, qui filium associat cum latronibus & sicarijs, aut scienter facit hoc, aut ignoranter. Si ignoranter: non potest excusari ab imprudẽtia. Si scienter: aut vult perditionem filij, aut non. Si vult: crudelis est. si non uult: insipiens est, quæ de Deo dici non possunt. Nam non uult hominis perditionem, sed beatitudinem: neq; insipiẽter facit: quoniam optime muniuit hominem, ut superaret aduersa. Ast filius relictus in manibus latronũ ab eis defẽdi non potest. Quod si dicitur, sapientis est, non se exponere periculis, neque

alium

lium exponere. Vnde prudens pater remouet filium à periculis, quãtum potest. Videtur ergo, quòd Deus non deberet ponere talia incitamenta: quoniã ualde periculosum est, ne ab illis illecebris uincatur. Huic dicitur, quòd Deus nihil impossibile, nihil inordinatum in uniuerso uult. Si quis uidet, se impotentẽ resistere, dedit fugam, siquidẽ se potẽtem dedit bellum & uictoriam. Quapropter ueluti pater filium impotẽtem remouet à periculis: ita Deus dedit ei rationem, per quam à periculis se præcaueret. Quod si dicatur, vana est igitur patris admonitio, quando habet eã quę Dei, huic dicitur, quòd non sequitur. Primò, quoniam uel filius nondum est adultus, quare non benè utitur ratione. Secundò, quoniã pater tenetur ad hoc ex pręcepto Dei. Quare admonitio patris est etiam Dei admonitio. Vnde dedit legem parentibus, vt curam gerant de filijs. Quare pater peccat, filios non corrigens, dupliciter: & quoniam non amat filios, & quoniam non obedit legi diuinæ. Ad quintum verò dicitur,

quòd si Deus secundum Stoicos est si-
cuti claudicans, naturaliter in Deo est
defectus: & sic non est Deus. Quare o-
pinio Stoicorum est fatua. Secundum
verò Christianos, neq; Deus claudicat
naturaliter, neq; voluntarie. Quapro-
pter omnino à defectu absolutus est.
Cumq; dicitur, nō solum est peccatum
commissionis, verum & omissionis.
Huic dicitur, quòd sic: verum nullus
horum modorum reperitur in Deo.
Quod non commissionis, manifestum
est. Quod non omissionis, patere po-
test. Nam qui simpliciter aliquid omit-
tit, non propterea dicitur peccare (sic
enim qui omittit tyrannum innocētem
occidere, peccaret, quod manifestę fal-
sum est) sed qui omittit facere, quod te-
netur facere, peccat. Deus autem si per-
mittit aliquem peccare, non tenetur e-
um remouere à peccato, quantum po-
test, sed sufficit Deo, quod dederit pote
statem & multa adminicula cauendi à
peccato. Vnde ad aliud tenetur subdi-
tus, & ad aliud Rex. Quòd si queratur,
cur aliquos præseruat, ne cadant, quā-
quam

...tam sint in periculo, & si cadunt, rele... ...t eos, aliquos uerò neq; præseruat, & ...cadunt, relinquit eos, certe istud est in ...uestigabile. Credo tamen, quod ulti... ...ate nulla est assignanda causa, nisi ex ...uina voluntate. Quanquam enim ex ...raui peccato perpetrato Deus sinat i... ...sum peccãtem in maius peccatum ca... ...ere, & nõ releuat ipsum pro pœna pri... ...i peccati: Deus tamen ex maiori com... ...isso aliquando in aliquo alio releuat ...um: neq; (ut mihi uidetur) in aliud re... ...erri potest quàm in diuinam volunta... ...em. Iudicia enim Dei abyssus multa. ...nde, vt existimo, hoc displicuit Stoi... ...s. Quare voluerunt hoc ex natura fie... ...: quoniã sic exigit uniuersi perfectio, ...non ex libera voluntate. Nam apud ...sos uidetur esse magis impium, quã si ...oc naturaliter fiat. Veluti minor uide... ...ur defectus, si quis claudicat naturali... ...er quã voluntariè. Hoc autem fecerũt, ...on attendentes, Deum non teneri ad ...oc, veluti creatura tenetur ex Dei præ... ...epto. Post hoc in eadem responsione ...dducitur argumentum aduersus Ari...

Early European Books, Copyright © 2012 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of The Wellcome Trust, London.
5154/A

stotelem, quòd peccata sunt necessaria & naturalia. Primò, quoniam secũdum Aristot. necesse est esse uirtutes praeclaras: quae esse non possunt absque peccatis, ergo necesse est esse peccata. Secundò, quoniam potentia peccandi & non peccandi sunt à natura, ergo & actus: quoniam cuius est potentia peccandi, eius est & actus, quod firmatur: quoniã si homo nunquam peccaret, frustra esset potentia peccandi: & sic in natura esset aliquid frustrà quod iterum firmatur: quoniam nullus est homo, qui aliquando non peccet, & aliquando peccet, si sit in conuenienti aetate & habeat usum rationis, ergo naturale est homini peccare, & non peccare: & necesse est, vt aliquando peccet. Tertiò, quoniam omne corruptibile, de necessitate corrumpitur, ergo omne quod potest peccare, aliquando peccat, & de necessitate. Probatur consequẽtia: quoniam sicut se habet materia ad corruptionem sic se habet non ens ad peccandum.

Causa enim corruptionis est materia, & causa peccandi est, ex nihilo esse.

Quare

quare sic materia necessitat corruptionem, & non ens peccatum. Ad quæ respondetur, non vt Aristotelem defendamus, sed quoniam & contra hanc opinionem hæc facere videtur. Ad primã namq; dico, quod si Aristoteles videatur tenere has uirtutes esse necessarias, prout actu præsupponũt peccatum, in hac parte ei non adhæremus: & mihi uidetur, quòd sic tenuerit Aristoteles. Concedimus tamen, eas posse esse, ut non includant actu peccata: quod quomodo possit esse, superius declarauimus. Ad secundam dicitur, quod peccare est naturale, ut distinguitur contra uiolentũ, quoniam est uoluntarium, non tamen peccare est intentum à natura: neq; est ipsius naturæ, sed uoluntatis. Cumq́ue dicitur, cuius est actus, eius est & potẽtia, dicitur, quod illud quod potest facere aliquod, est illud quod facit, & econuerso: nõ tñ oportet, quod si potẽtia est à natura actus etiã sit à natura. Nã uolũtas, quę est potẽtia, non est in potestate nostra & tñ uelle est in potestate nostra.

Vnde si id quod uult, est id quod po-

test velle: non tamen si potentia uolendi (ut dicit essentia potentiæ) est à natura, uelle est à natura. Ad confirmationẽ, quoniam si homo nunquam peccaret, frustra esset potentia peccandi. mihi uidetur secundum principia Aristotelis hoc esse concedendum: quoniam nihil frustra in natura. Vnde & monstra sunt necessaria secundum ipsum: quoniam nisi natura deficeret aliquando, frustra dedisset, ut posset deficere. Quare opposuit impedimenta, ne natura esset uana, ut dicit Commentator Commento 48. 2. Physicorum. Sed quicquid sit, de Aristotele dico, quod non sequitur apud nos: quoniam si Deus fecisset uolũtatem peccabilem, vt peccaret, argumẽtum concluderet: sed fecit peccabilem, vt cum posset peccare, non peccaret potestate ad maiorem perfectionem sui, vt dicitur de uiro iusto: qui cum potuit transgredi, non est transgressus. Et cum iterum firmabatur, quod quilibet peccat, huic dicitur, quod non saltem mortaliter: peccata autem uenialia non sũt in potestate nostra, neq; proprie fiunt

secundum

ſecundum electionem: neque quilibet homo aliquando ſecũdum electionem recta operatur: quoniam ſi aliquando videatur rectè operari, magis facit ex natura, uel ex aliqua mala circumſtantia, quàm ex electione recta. Ad tertium negatur ſimilitudo, ſicut corruptibile, de neceſsitate corrũpitur: ſic quod eſt peccabile, de neceſsitate peccati: q̊ niam corruptio non eſt in poteſtate noſtra ſed naturæ. Peccare autem eſt in noſtra poteſtate, unde corruptio ſubditur motui cœleſti, nõ autem peccare. Cum uero dicitur, quod ſicut materia eſt cauſa corruptionis, ita quoniam uoluntas eſt ex nihilo, & intellectualis eſt cauſa peccabilitatis, huic dicitur, quod uerũ eſt: tamen quod habẽs materiam corrũpatur, hoc eſt ex motu cœleſti, & agentium contrariorum adinuicem: unde ſi materia non haberet agens, non expoliaretur illa forma. Aſt actu peccare, eſt uoluntate, quæ libera eſt quæqúe poteſt peccare, poteſt & non peccare: ſed cœlum & agentia contraria ſtante ordine uniuerſi, non poſſunt non corrum-

pere. Deus tñ hũc ordinem peruertere igiť & poteſt facere, quod corruptibile nunquam corrũpatur. Quod ſi dicatur, natura dedit potentiã peccãdi, & potẽtia refertur ad actũ: ordinauit igitur iſtã ſententiã peccãdi ad actũ, ſi ergo non exibit ad actũ, fruſtra igitur eſt iſta potẽtia: & ſic uanũ eſt opus naturæ. Mihi uidetur, hoc argumẽtũ habere aliquã euidentiã ſecũdũ Arriũ: ſecundũ uerò nos, nullã. Potentia peccandi reſpicit, non actum peccandi, ut eſt ordinata à Deo & à natura: ſed reſpicit actum tentationis & pugnæ. Exempli gratia, dedit Cholerico potentiam iraſcendi, non ut iraſceretur, ſed ut faciliter incitaretur ad iram: & quoquomodo commoueretur, citra tamen peccatum, non tamen ut exiret in peccatum. Vnde ſi quis, non incitatus, non iraſcitur, nõ eſt uirtus: ſed cum incitatur, & ſe abſtinet. Potentia ergo peccandi non ordinatur in peccatum, ſed in actum circa peccatum, ut uirtus dicatur, quę conſiſtit circa difficile. In reſponſione autem ad tertiam dubitationem, tangit argumentum, quod uelle

non eſt

non est nostrum: quoniam aliquando uolumus nos uelle aliquod, quod non possumus uelle: & uellemus nolle quod non possumus nolle. Ad quod dicitur, quod illa non simul coniunguntur, neque sunt in eodem tempore. Exempli gratia, aliquis est lusor, & consuetus in ludo, & sustinet detrimentum in substãtia, & honore ex ludo, certe considerãs damnum & uerecundiam, maximè ubi pecunias amisit, dolet, quod sibi placeat ludus: neq; ludus pro illo tempore pro quo dolet, sibi placet, imò detestatur, quod secundum habitum ludus sibi placeat: quando autem ludit, nõ credit damnum reportare ex ludo: & tunc sibi placet. Quare sub diuersis apparentijs & in diuersis temporibus habet voluntates oppositas. Nemini tamen debet esse dubium, quòd, si uellet, posset abstinere, licet assueto sit ualde difficile. Vnde hoc arguit difficultatem, non autem imposibilitatem. In responsione ad quartam dubitationem tangitur difficultas. quod uoluntas subijciatur corporibus cœlestibus, ex eo quod A-

ſtrologi ſciunt iudicare de actibus pertinentibus ad intellectum & uoluntatem: & quòd lauri arbores, de quibus mentionem facit Suetonius in uita Galbæ, quę ſimul naſcebantur cum Cęſaribus deſcendentibus ab Aenea, et ſimul interibant, ſiue interirent fato proprio ſiue alieno, ut Caius Calligula & Nero: quod eſſe non poteſt, niſi quia etiam uoluntates humanæ ſubijciuntur fato, & de experimēto Phalangij: quoniam morſus tantum durat, quantum Phalāgius, ſiue ab alio interficiatur, ſiue ex ſe moriatur. Ad hęc & conſimilia dicitur, Chriſtianos non negare uolūtates ſubijci corporibus cœleſtibus indirecte per accidens, ſed non directe & per ſe. Cum enim uoluntas præſupponat intellectum, & intellectus, ut eſt coniunctus corpori, ſenſum præſupponit, ideo ut ſic uolūtas ſubijcitur corporibus cœleſtibus. Quare corpora cœleſtia & cōplexiones, multum faciunt ad inclinationem uoluntatis, uerum non neceſsitatur: ſed quoniam pugnare uitijs eſt arduum, & inſequi uitia, eſt facile & delectabile

stabile, hinc est, quòd corpora cœlestia uidentur habere dominiũ supra uoluntates nostras: quoniam ut in pluribus homines insequũtur sensum & cõplexiones, quæ per se subijciuntur corporibus cœlestibus. Quare Astrologi de actibus uoluntatis multoties vera ꝓnunciant, & non est impossibile, neq; contra rationẽ, ꝙ lauri similiter interẽptæ sint cum illis Cęsaribus: quoniam quantum erat ex influxibus lauri habebant eandem periodum cum Cæsarib. Sed sapientia astris dominatur. Quod igitur simul perierint, hoc est, quoniam Calligula & Nero viri bestiales & sensuales insequuti sensum, qui per se subijcitur corporibus cœlestibus. quod si in eijs ratio fuisset dominata, oppositũ contigisset. Quod autem dicitur de Phalangio, si illud veritatem continet, habet eandem respõsionem: quoniam illorum uoluntas insequitur motus cœlestis, & magis ducũtur quàm ducant. Vltimò in eodem capite adducebatur testimonium super hæc Stoicorum placita: quoniam diuersæ plagę uniuersi

dant diuersos mores in hominibus, & diuersas uirtutes & uitia diuersa. Et q multi, quibus ex syderibus datum est fœlicitari vel ĩfœlicitari, nullo ingenio fatum effugere valent, & addebatur, quòd ætates secundum numerum quaternarium uicissitudinariè variantur secundum diuersitatem syderum, adeo ut ver, æstas, autumnus, & hyems ordinatè succedant secundum tempus infinitum: sic aurea, argentea, ærea & ferrea continuè succedunt, secũdum quarum dispositionem homines variãtur in uirtutibus & vitijs: & non ex uirtutibus et vitijs sydera variantur. Quare hæc omnia testantur, omnia fato gubernari. Adiungebatur etiam, quod apud Aristot. ex natura syderumq́; dispositione omnia sublunaria variantur: vt ubi nũc arida, ibi aliquando mare, & regna pereunt, & aliqua de nouo fiunt. Sublimia humiliantur, & humilia subleuantur: & opiniones pereunt & opiniones nascuntur, & continuè redeunt per infinitũ circuitun, sic quod nihil est, quod non fuerit: nihil fuit quod non erit: nihil erit,

sl erit, quod non fuerit. Quare hęc o-
nia habent causam per se & immuta-
lem. Vnde & uidetur necessarium,
quòd omnia fato fiant. Ad hęc dicitur,
quod multoties ea quę ex nostra causa
 defectu procedit, attribuimus fato
 syderibus: quod minime verum est.
nde multę regiones habent aërem tē
eratum, cibos temperatos, & tamen
agis peccant, quā alij habentes dispo
itiones oppositas: & causa est mala uo
ntas hominum, & mala consuedo, &
ręcipue principes ciuitatum. Vnde ut
 pluribus & quasi semper malitia ciui
m prouenit, ex malitia Principum.
Quare assumptum non est vniuersali-
er verum: non tamen negamus, quod
 spectus non multum operatur, verum
ut aspectus syderū aufert ab eis usum,
ut non aufert. Si aufert: nec virtus, ne
que uitium: quoniam sublata ratione
voluntas non est libera. Si uero non au-
ert: voluntas suorum actuum est do-
mina: quoniā sydera non cogunt, quan
quam disponant & inclinent. Verum
talis dispositio est ad maius mœritum.
Vnde

Vnde Aristot. 2. Oeconomices dicit, quòd si Alceste & Penelope tot aduersa non passę fuissent, non tantum uirtutes earum clarescerent. Quare sydera non uitia, imò intendunt uirtutes, & optimum. Vnde cum dicebatur, quod multi ex syderibus, quibus datum est, fœlicitare uel infœlicitare, quicquid egerunt, prosequũtur sydera. Huic dicitur, quod ut in pluribus ita est: quoniã homines insequuntur partem sensitiuam & cõplexionem, quæ per se subijciuntur corporibus cœlestibus. Quare fatũ insequuti sunt. Aliqui tamen, quã quam rari sydera superauerunt, & si aliquando conati sunt, fatum prænunciatum euitare, non potuerunt. Hoc fortassis cõtingit, quoniam iusto iudicio ponuntur in pœnam peccati pręcedentis: uel quoniam incurrere in tale fatũ melius est ei, quàm non incurrere. Vnde melius fuit Socrati, quòd uiolenta morte moreretur, ut sibi multoties prę nunciatum erat, quàm qui proprio facto periret. Tanta enim non esset celebritas, neq; tantam uirtutem acquisiuisset,

quan-

tanquam simpliciter euitare potuis-
se fatum illud, ut patet in uita eius.
Cumq; 3. dicebatur, quod naturaliter
currunt quatuor ætates, in quibus ho-
mines diuersificantur, quantũ ad uirtu-
tes & uitia, & non ætates ex uitijs & vir
tutibus. Huic dicitur, quòd fortaßis,
quod assumitur, est falsum, imò magis
ætates diuersificantur ex moribus ho-
minum, quàm mores ex ætatibus. Dici
tur enim communiter tunc fuisse aure-
am ætatem, quando homines erant ue-
lut aurum, comparando homines bo-
nos ad malos: veluti aurum ad alia me-
talla. Causa autem talis bonitatis, fuit
hominum bona uoluntas, & præcipuè
bonorum principum, à quibus depen-
det regimen ciuitatum: & dicimus ul-
terius, quod non solum ex hominum
bonitate vel malitia ætates nuncupan-
tur bonę uel malę, verum & variantur
secũdum ubertatem & fertilitatem, tẽ-
periem & intemperiem. Vnde Deus,
quoniam vidit bonos uel malos, agit
præter ordinem cœlestium, ut legimus
in Lege veteri & noua: neq; in hoc con
sentien-

ſentiendum eſt imperati Peripatetic[i]
ſc. quod Deus hũc ordinẽ variare no[n]
poſsit. Dicim9 & ultrà, q̃d tametſi ſyd[e]
ra & motus corporum cœleſtium, d[i]
uerſas inducunt diſpoſitiones ad mo[-]
res humanos: nihil tamen eſt, quod e[is]
in peccatum attribuatur. Nam aut au[-]
ferunt vſum rationis, aut non. Si auf[e]
runt: non eſt uirtus neq; peccatum. S[i]
non auferunt: homo poteſt ſtudioſe o[-]
perari: & illa inclinatio ordinata eſt i[n]
bonum & non in malum. Quòd aute[m]
hoc ueritatem contineat, manifeſtu[m]
eſſe poteſt: quoniam nulla fuit ætas [t]
aurea, in qua ſcelerati non reperti ſin[t]
neq; aliqua tam ferrea, in qua boni no[n]
reperiantur. Nam poſt Adã fuit Chain
qui fratrem innocentem interfecit. V[n]
de Auguſtinus dixit: Fraterno primi i[m]
duerunt ſanguine uepres, & in hac no[-]
ſtra ætate, quæ ferrea nuncupatur, rep[e]
riuntur & aliqui boni. Quod in alian[n]
cauſam aſcribi non poteſt, niſi ex bon[a]
uel mala uoluntate. Cum etiam ulteri[-]
us addebat de uiciſsitudine plagarum
uniuerſi: quoniam ubi prima arida, po[-]
ſtea

stea humida: & quod primo sublime, postea humile. huic dicitur, hoc uerum esse secundum communem cursum naturalem. Nam & hæc uerè ab Astrologis pronũciari possunt: salua tamẽ semper voluntate diuina, quæ potest variare hunc ordinem, quem in vniuerso videmus: & aliquando variauit. Quare iste ordo, & ista vicissitudo habet causam per se, quæ est corporum cœlestiũ. Verùm cùm infertur, quòd etiam corpora cœlestia sunt causa actuum humanorum, negatur illatum: quoniam act9 humani dependent à voluntate, quæ p̃ se corporibus cœlestibus non subijcitur, sed tantum per accidens, vt dictum est. Cũq; vlterius quærebatur, cur semper mala, cur semper virtutes? cur eadẽ in humanis actib. renouantur? cur Philosophia totiẽs renouata? & sic de reliquis. Ad hæc dicitur, quoniam semper fuit voluntas libera, semper erit libera, donec stat vniuersum: & si libera non necessitata. Quod si dicitur, nunquid voluntas omnis posset non peccare? dicitur, quod sic. & si dicitur, cur igitur

non peccat? respondetur, quoniam sibi placet. Quod si ulterius quęrat, quare ad minus non peccat vt in paucioribus? huic dicitur, quoniam delectabilius est peccare, quàm non peccare: & facilius sequi sensum, quàm intellectum. Verùm ista nõ est causa essentialis, sed occasionaria. Quare essentialis est, quoniam sic sibi placet. & si iterum quæratur, quare sibi hoc placet? dicitur, quòd hoc non habet causam vlteriorem. Sic igitur, quòd opiniones reiterentur, peccata & virtutes remoueantur, immediatè nõ est ex corporibus cœlestibus, sed immediatè hoc est ex voluntate: neque alia causa quęrenda est. Non tamen negamus, hęc non fieri posse absque corporibus cœlestib. ab ipsis hominibus: sed dicimus hæc non immediate fieri à corporibus cœlestibus, sic quòd corpora cœlestia ad hęc impellant, veluti est in rebus nõ subiectis voluntati. Diximus enim multoties, quod stante ordine vniuersi, quicquid euenit, immutabiliter euenit: exceptis actibus voluntatis, & ijs quæ eius imperio subijciũtur. Quòd

si iterum

iterum dicatur, quòd semper sunt necessaria: Peccata et virtutes semper sũt, ergo sunt necessaria. Sed hoc repugnat rationi virtutis & vitij: quoniam hæc sunt nostra & in nostra potestate, ergo positio claudit opposita. Maior probatur: quoniam omne quod est, aut necessarium est, aut contingens. Contingens diuiditur in contingens vt in pluribus, & ut in paucioribus, aut ęquale: sed nullum istorum semper est, nullum igitur contingens semper est, ergo nullum quod semper est, est contingens. Sed quod non est contingens, est necessariũ, ergo omne semper ens, est necessarium. Quod igitur semper est, necessarium est: & sic maior patet. Ad hoc mihi uidetur dicendum (licet sit valde difficile) quod illa diuisio data de contingenti in plurbus, in paucioribus & æquali intelligitur de contingenti naturali: quoniam posibile naturale oportet, quòd in aliqua parte deducatur ad actum: quoniam natura ociose non operatur. Si verò quod potest esse & nõ esse, quod dependeat à voluntate, non